P. TERENTII AFRI

COMOEDIAE

RECENSUIT NOTASQUE SUAS ET GABRIELIS
FAERNI ADDIDIT

RICHARDUS BENTLEIUS.

EDITIONEM COLLATIS PRIORIBUS OMNIBUS REPETENDAM CURAUIT
REIZII ET HERMANNI DISSERTATIONES PRAEMISIT
COMMENTARIORUM INDICES ADDIDIT

EDUARDUS VOLLBEHR.

KILIAE
SUMTIBUS LIBRARIAE ACADEMICAE.

PARISIIS
APUD
JULES RENOUARD ET SOCIOS.
VIA DE TOURNON No. 6.

MDCCCXLVI.

LONDINI
APUD
WILLIAMS ET NORGATE.
VIA HENRIETTAE,14, COVENT-GARDEN.

EDUARDUS VOLLBEHR
S.
LECTORIBUS.

Terentii Bentleiani denuo edendi consilium, cujus me certiorem fecerat honestissimus librarius, quum in hac literarum Romanarum conditione bonae spei plenum esse videretur, haud recusandam esse putavi delatam provinciam curandi, ne libri nova forma et species ab innata virtute et indole sua nimis distaret. Neque tamen in ea cura, quae quidem sola mihi mandata erat, acquievi. Quos enim commentariorum hujus editionis indices olim mihi meum in usum confeceram, de integro recognitos addendos, omittendum vero censui indicem verborum Westerhovianum, utpote qui neque omnium nec prudenter lectorum verborum esset. Praeterea collatis tribus quae exstabant hujus libri editionibus et Faerniana prima operam dedi, ut, quae paucissima Reizio auctore in editione Lipsiensi mutata deprehendi, diligenter significata suum ad correctorem revocarentur, utque caveretur, ne scriptorum loci inde ab editione Cantabrigiensi usque alienis numeris citati plus

sexcenti novissimae hujus editionis et indicis usum periclitarentur. Singulos enim locos denuo inspexi, correxi innumeros, parum definite citatis suos numeros addidi. Quum vero haud me fugeret, magno ornamento huic editioni fore illam God. Hermanni dissertationem, quae est de Bentleii Terentio, virum summum adii et quod in voto fuerat humanissime concessum impetravi. Cui dissertationi Reiziana quoque adjuncta effectum esse confido, ut novissima haec editio eadem correctissima et ornatissima quibuscunque haec studia cordi sunt prae ceteris commendetur.

BURMANNUM DE BENTLEII DOCTRINA METRORUM TERENTIANORUM IUDICARE NON POTUISSE DISPUTAT FRID. VOLG. REIZIUS.

Omnium qui adhuc vel de metris Terentianis aliquid scripserunt, vel ipsas Terentii fabulas ad metricarum legum normam correctas ediderunt, longe princeps est operis laude, qui vltimus aetate fuit, Richardus Bentleius. Quod ita esse intelligitur, facta inter se omnium comparatione. Itaque neutrum debet mirum videri, neque quod Bentleii aduersarius is, cuius est Epistola Critica de illius Notis in Phaedrum, in ea extrema iudicium suum de virtutibus eius aperiensquum eum in re antiquaria et in Patrum scriptis hospitem, in Theologicis autem studiis et sacris litteris parum exercitatum esse dixisset, non tamen infitias iuit, eum in studiis humanioribus, in poetarum scriptis, in veteribus comicis, in re metrica, principatum obtinere; neque quod Petrus Burmannus in sua praefatione ad Phaedrum cum ipsius nouo commentario editum, Bentleianam de comicorum Latinorum vsu rei metricae doctrinam, vt nouam et falsam atque absurdam, improbauit ac reiecit.

Nam Epistolae Criticae quam dixi, scriptorem fuisse perhibent Franciscum Harium, Decanum tunc Vigorniensem, postea Episcopum Cicestriensem, qui multum studii et diligentiae in cognoscendis metris Latinorum comicorum posuerat, et duobus ante Bentleium annis Terentii fabulas, indicato vbique genere metri, et notata versus cuiusque mensura, praemissaque dissertatione de metris comicis, ediderat. Immo illud mirandum est, quum Bentleius in sua Terentii editione, quae

biennio post secuta est, in tot locis Harium, quanquam tacito eius nomine, reprehenderit et correxerit, neque id cum aliqua beneuolentiae significatione, sed paullo contemtius ac superbius, hunc illi eius artis, quam ipse coluerat, et de qua peritius caeteris iudicare poterat, palmam detulisse.

Burmannum autem satis apparet, nec ea quae ante Bentleium et Harium iam tot alii docti homines de metris comicis scripserant, ita vt oportebat, cognita habuisse; neque legentem poetarum comicorum versus, eos vt versus legere vnquam solitum fuisse. Quomodo enim alioqui Bentleium et Harium insimulare potuisset rem nouam atque inauditam introducere, quum aiunt, syllabas quasdam consonantium positione longas, ob earum vocalis breuitatem nonnunquam a Terentio et Plauto corripi? duas vocales, quarum prior sit breuis, in vnam aliquando contrahi? synaloepham interdum non fieri? *Egone credam,* inquit, hanc *etiam ante consonantem corripi?* esse, ille, iste, nempe, *et similia, prima syllaba breui efferri?* via, meus, tuus, *et similia, in vnam contrahi, vbi libet, syllabam?* studet par, *et* cum ea, *esse anapaestum*; cum esse, *tribrachyn?* Ita loquitur, quasi Harius et Bentleius hoc semper ita fieri statuant. Atqui maxima pars eorum, qui ante illos in hoc studio sunt versati, iam idem intellexerunt, et haec atque alia talia Plautum ac Terentium passim facere pronuntiarunt, Omninoque aut in hanc necesse est ire sententiam, aut in illam Henrici Loriti Glareani, quandoquidem tertia nulla excogitari potest, existimantis, in carmine iambico et trochaico non tribrachos tantum et spondeos, omnesque spondeo temporibus pares pedes, vt anapaestum, dactylum, proceleusmaticum, sed etiam creticos, amphibrachos, bacchios, paeonas, locum habere. Quibus pedibus admissis, versus iambici ac trochaici enormes existunt: cuius vitii est maior offensio, quam vllius eorum, quibus ita mederi volunt, qui ea pro vitiis habent.

Quod si Burmannus Terentii et Plauti versus, et vel eos quos Cicero ex tragicis affert, metrice legere curasset, idque facere studuisset: nunquam profecto hanc rem, quam verissimam esse vsus euincit, vt incredibilem irrisisset ac traduxisset. Nam vt vere colligitur ex caeterorum poetarum carminibus, quos illi numeros, quas licentias habeant: ita, quibus poetae scenici vtantur numeris et licentiis, ex fabulis eorum sine dubio vere colligitur. Quanquam negari haud potest, in scenicis propter metrorum et pedum varietatem id paullo, quam in caeteris, factu difficilius esse. Atque hinc est, quod neque alii fere, nisi qui vel ingenio vel industria excellebant, studium hoc tractarunt, et nemo eorum neque omnia exhausit, neque nihil errauit. Sed Bentelius, qui et multos annos in studii huius tractatione versatus est,

et ingenio ac doctrina cedebat nemini, omnes vincebat iudicandi subtilitate ac veri perspicientia, vtendis, corrigendis, explendis iis, quae priores attulerant, metrorum ac numerorum scenae Romanae veteris, maximeque Terentianorum, effecit scientiam. Sic primus docuit, falsa esse illam opinionem, quae inde a Prisciano tenuerat, omnes Terentii versus duorum generum esse, iambicos et trochaicos. Nam Terentius vtitur etiam quibusdam aliis generibus, etsi raro et breuiter: vt Andr. 3, 2.

Adhuc, Archylis, quae adsolent, quaeque oportet
Signa esse ad salutem, omnia huic esse video.
Nunc primum fac istaec lauet: post deinde,
Quod iussi ei dari bibere, et quantum imperaui,
Date: mox ego huc reuertor.

Hic ait Priscianus Terentium trochaico mixto vel confuso cum iambico vti, et putare se id eum facere, vt imperitiorem sermonem qui personae conueniat, imitetur. Goucanus, mutando verborum ordine, priores quatuor versus redigit in tres iambicos tetrametros acatalecticos, et eos quidem satis vitiosos, primo et tertio non in integram partem orationis desinente. Muretus, haud paullo modestior, Sunt, inquit, hic aliquot versus, quorum dimensionem explicare ex veteribus libris non potui; ex ingenio, nolui. Sed Bentleius diu antequam ab eo Terentius editus est, ostendit iam ad Ciceronis Tusculanas, (3, 12.) istos quatuor versus metro bacchiaco factos esse. Nusquam alibi Terentius hoc metro iterum vtitur: Plautus id amat et frequentat. Sed ne in Plauto quidem editores vel interpretes eius aut hoc, aut alia quamuis crebro adhibita metra, occurrere animaduerterunt. Excipio Camerarium nostrum, qui, vt ex iis apparet quae de comicis versibus disputat, etiam alia metra, non iambica tantum et trochaica, suspicatus est a Plauto adhibita esse: verum diffisus eam rem explanari posse, neglexit.

Sed redeamus ad Burmannum. Voluit dicere, sibi hoc incredibile videri, eas numerorum leges, quae apud caeteros poetas valerent, a comicis obseruatas non esse. Id quomodo dixerit, et quam vim id argumentum habeat, videamus. *Mihi,* inquit, *cum nouis adhuc comitiis opus esse credam, antequam vniuersus literatorum senatus populusque vna voce, VTI ROGAS, iubeat et velit has leges perferri, liceat, quaeso, tantisper de modis syllabarum et numeris versuum dubitare, donec haec omnia ad liquidum sint perducta. Quae enim vis me coget, (nam Caio idem iuris quod Seio) omnibus obliteratis, quae ab ipsa pueritia addidici, magistrorum dictatis, credere, apud comicos vulgatae prosodiae*

leges, quibus se epici, lyrici et elegiaci poetae adstrinxerunt, ita esse neglectas, vt nescio quo iure syllabae constanter vbique correptae, apud illos producantur, et contra productae corripiantur?

Nolo exagitare omnia, quae in his verbis nihil ad rem pertinentia dixit, quae turbatum nescio quo motu animum arguunt. Num omnia magistrorum dictata obliuiscenda erunt, si erit vnum obliuiscendum? Quis autem vnquam fuit, qui hoc dictatum daret, ne vnius quidem syllabae quantitatem apud comicos et caeteros poetas diuersam esse? Aut vbi Bentleius omnium syllabarum quantitatem, et non certi cuiusdam generis duntaxat, apud vtrosque diuersam esse dixit?

Nusquam loquitur Bentleius de syllabis, quae constanter apud alios correptae, apud comicos producantur. Nec loqui de iis potuit: non enim comici vnquam id commiserunt, vt breuibus pro longis vterentur. Hic aut fallitur, aut fallit Burmannus.

Longas autem a comicis eas tantum correptas esse dixit, aut quarum vocalem etiam veteres epici breuem vsurpassent, vt eam quae vltima est in his, *roga, vide, abi, dari, domi*, et similibus; aut quae vocalem natura longam habentes, propter consonantium concursum ab epicis producerentur. Et has quidem syllabas, positione duntaxat longas, Terentius, qui iunior Plauto et elegantior est, nec tam saepe quam Plautus corripit, nec fere nisi noua incipiente oratione.

Quod ad crasin et ad hiatum attinet, vtramque licentiam nonne sibi epici quoque permiserunt, etiam ii qui plus centum annis Terentio et Plauto iuniores fuerunt? Lucretius 3, 1038.

Lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit.

Et 6, 274. — — *expressit multa vaporis*
Semina, seque simul cum eo commiscuit igni.

Sed nec epici aetatis Augusteae, ad quorum exemplum omnia Burmannus videtur exigere velle, has licentias plene aspernati sunt: nisi quod non in iisdem orationis partibus crasin adhibuerunt. Quae autem inscitia est, comicorum prosodicas leges et licentias ad eorum epicorum exigere, non qui aetate illis aequales fuerunt, sed qui tanto tempore post sub Imperatoribus floruerunt, quum iam ars perfecta, et seuerioribus legibus adstricta esset? Istae seueriores leges constituunt eam prosodiam, quam Burmannus vulgatam appellat.

In tragoediis quae Senecae adscribuntur, nihil est neque in metrorum pedibus, neque in syllabarum numeris, quod sit contra eam artis perfectionem, quae tunc erat inducta. At in tragoediis veterum, nam satis multa earum fragmenta habemus, vt iudicare possimus, regnabat eadem libertas metrorum et numerorum, quae in comoediis, aetate

illa eam concedente. Libet duorum tragicorum, inter quos Terentius aetate medius fuit, exempla hic ponere, in quibus eae licentiae occurrunt, quae Burmanno tam nouae sunt visae. Cicero igitur de Diu. 1, 31. refert hos trochaicos, qui cuius poetae sint et ex qua eius fabula, non dicit, miratur autem vt poema tenerum atque moratum et molle: sed eos ex Ennii Alexandra esse, mihi aliunde certum est. In prioribus tribus versibus aliquid correxi: quae correctio, vt opinor, se ipsa tuebitur. Loquuntur Hecuba et eius filia, quam alii Alexandram, alii Cassandram vocarunt.

Séd quid oculis rábere visa es dérepente ardéntibus?
V'bi illa *tua paullo ánte sapiens virginali' modéstia?*
Máter, optumátum multo múlier melior múlierum,
Míssa sum supérstitiosis háriolatiónibus:
Néque me Apollo fátis fandis démentem inuitám ciet.
Vírgines vero aéquales patrís mei, meûm *factûm pudet,*
'Optumi virí: mea mater, tuí *me miseret,* meí *piget.*
'Optumam progéniem Priamo péperisti extra me: hóc dolet,
Méd obesse, illós prodesse; me óbstare, illos óbsequi.

Vides, *vbi illa,* tribrachum esse: *mei, meûm, tui,* vt vnam syllabam per crasin pronuntiari. Statim sequitur,

'Adĕst, *adest fax óbuoluta sánguine atque incéndio:*
Múltos annos látuit: ciues, férte opem et restínguite.

Et bis dicit, *adest,* propter motum quo vaticinans agitatur, et corripit in priore *adest* vltimam syllabam, positione duntaxat, non etiam vocalis natura longam, propter celeritatem. Idem Cicero de Diu. 1, 22. ex Attii Bruto, fabula praetextata, duodecim trimetros affert, in quibus hi sunt:

Visum ést in somnis, pástorem ad me appéllere,
Pecús lanigerum, exímia pulchritúdine:
Duos *cónsanguineos árietes inde éligi,*
Praeclárioremque álterum immoláre me.
Deinde eius *germanum córnibus connítier*
In me árietare, eoque *íctu me ad casúm dari.*

Contrahuntur in vnam syllabam *eo, eius, duos.* Iam decem sequuntur trochaici, quibus coniectores Tarquinio respondent, ex quorum versuum numero sunt hi:

Mínu' mirandum est: séd ĭn *re tanta haud témere visa se ófferunt.*
— — *Nam quod dé sole ostentum ést tibi,*

Pópulo commutátionem rérum portendit fore
Pérpropinquam: haec béne verruncent pópulo. nam quod ăd déxteram
Coépit cursum ab laéua signum praépotens, pulchérrime
Aúguratum est, rém Romanam públicam summám fore.

Sed in re, anapaestus. *Nam quod ad,* sequente licet post *ad* consona, dactylus. Idem Attius apud Ciceronem Tusculan. I, 44.

'*Immo* enĭmuero *córpus Priamo réddidi, Hectorem ábstuli.* Corripit in *enimuero* tertiam ab vltima.

Quo plura veterum comicorum et tragicorum legas carmina, ita vt legens metrum exprimas, et numeros obserues, hoc plura offendas vniuscuiusque harum licentiarum exempla: vt, quum credere non possis, quarum licentiarum a scenicis vsurpatarum habeas tot exempla, eas ab iis vsurpatas non esse, illud credere cogare, defuisse Burmanno iustam in hoc genere vsus peritiam, iudicandi audaciam superfuisse.

Non ita Bentleium amo, vt reprehendi eum nolim, aut non et ipse reprehendam, siqua in re mihi videtur errasse. Dicit, se iam ab ipsa adolescentia in omnibus iambicis, praeter tetrametrum catalecticum, hanc sibi scansionis rationem instituisse, quae fieret per *διποδίαν τροχαϊκήν*, hoc modo,

Po | éta dederit | quaé sunt adolescéntium:

primo semipede quasi subducto et abciso, versu autem in dactylum vel creticum exeunte. Nihil contradicerem, si tantummodo narraret, qua in scandendis iambicis ratione ac consuetudine ipse vteretur. Sed istam *διποδίαν τροχαϊκὴν* ait et cum caesurae indole conuenire; et verum iambei rythmum auribus insinuare; et poetae, dum versus hos fabricetur, praecipue mentem occupare; et, quod maximum sit, in omni fere comicorum metrorum genere principatum obtinere; solamque esse, quae veram caussam, cur in vna comoedia tot versuum species adhibeantur, demonstret. Nihil harum rerum omnium ego verum esse arbitror. Nam quod ait conuenire istam scandendi rationem cum caesurae indole: non distinguit duo inter se diuersa genera caesurae, metricam et podicam: podica propria est iamborum trimetrorum, sicut hexametrorum heroicorum; at metrica, trochaeorum tetrametrorum, sicut pentametrorum elegiacorum. Si ergo caesuram quae podica est, metricam esse vis: periit natura versus iambici trimetri et dactylici hexametri, quorum ille post caesuram iam trochaicus erit; hic post caesuram, anapaesticus. Illud multo peius est, quod totos versus iambicos trimetros, et eos qui tetrametri acatalectici sunt, vult legi tanquam trochaicos, demto et extra metrum lecto primo semipede. Nam ita totidem quidem syllabas, sed non idem amplius metrum audiemus: et quum duo tam contraria, quam trochaicum et iambicum est, con-

trariam vim in auribus atque animo habeant, fiet, vt motu contrario ei quem poeta excitabat, afficiamur. Non aperit caussam, quare non etiam in iambico tetrametro catalectico istam scansionis rationem instituerit. Ea caussa est, quod is versus vt iambicus dimensus, inprimis concinnus est: (quae concinnitas eius inde oritur, quod et metricam caesuram post quartum pedem, et hunc pedem nunquam alium quam iambum, raro tribrachum, habet:) vt trochaicus autem lectus, primo semipede ablato ac separato, fit maxime inconditus atque insuauis. Sed vel ex eo quod hoc genus omnino vt iambicum scandendum est, sequitur, caetera quoque iambica genera, etiamsi trochaicam scansionem facilius admittant, nihilominus tamen vt iambica scandi oportere. Id quidem non video, quomodo haec *διποδία τροχαϊκὴ* verum iambici rythmum auribus insinuare possit, in tam diuersa et contraria inter se vtriusque metri, trochaici et iambici, natura. Si autem hoc falsum est, etiam reliqua omnia, quae inde colligit, falsa erunt.

GOD. HERMANNI DE R. BENTLEIO EIUSQUE EDITIONE TERENTII DISSERTATIO.

R. Bentleium qnantopere admirer, quum in scriptis meis saepe declaravi, tum ii sciunt omnes, qui vel scholis meis vel familiari consuetudine usi sunt: habeoque eam admirationem quasi hereditariam a praeceptore meo, Frider. Volg. Reizio, qui numquam nominabat Bentleium, nisi cum aliqua reverentiae significatione, tantumque ei tribuebat, ut eum discipulis suis tamquam perfectissimum critici exemplum proponeret. Quod viri eximii iudicium quum mihi verissimum esse videatur, facio ego quidem idem, ut adolescentibus, qui antiquitatis studia consectantur, Bentleium prae caeteris ducem commendem, verumtamen ita id facere consuevi, ut simul eos moneam, ne, si viam inveniendi veri rectam ab eo sibi monstrari videant, continuo etiam, quae invenerit ille hac via, vera esse credant, sed potius, conservata libertate iudicandi, eadem via, an ille aberraverit a vero, perspicere studeant. De qua re operae pretium putavi paucis exponere, praesertim quum videam Frider. Aug. Wolfium, qui in Analectis litterariis vol. I. egregie de Bentleio disseruit, illud, quod in primis a tali viro exspectabatur, non fecisse, ut quid laudandum in Bentleio atque imitandum, quid autem reprehendendum et vitandum esset, ostenderet. Et quamvis putem caussas illum quasdam habuisse, quare haec non attingeret, tamen quod p. 54. de Terentii editione iudicium posuit, eiusmodi est, ut tanto magis, quid mihi videatur, dicendum ducam, quo maior huius viri apud omnes auctoritas est. Ait autem etiam in huius scriptoris editione Bentleium aliquot audaces et temerarias coniecturas more illo

parum sane laudando in textum intulisse, sed tamen, qui posthac ad Terentii emendationem accessuri sint, multo pauciora inventuros esse, quae reiicere debeant, quam in ullo alio, quem ille ediderit, scriptore. Ducem et auctorem huius sententiae, ut opinor, habuit vir summus Reizium, quem saepe memini dicere, multo aequius viros doctos de Terentio Bentleii iudicaturos esse, si ille, quas fecit adnotationes ad eum scriptorem, eadem cura ac diligentia, qua ad Horatium, perscripsisset. Ego quidem aliter sentio, et, licet numquam non dicturus sim, quod semper professus sum, unicum Terentii sospitatorem esse Bentleium, tamen vix paucas in toto eo libro paginas esse arbitror, in quibus non inveniatur, quod aut non satis recte, aut minus considerate dictum sit. Quae tamen res etiam augere debet admirationem viri, qui quamvis in tanta errorum copia immortale ac plane divinum opus condiderit. Sed priusquam exemplis, quae dixi, comprobem, paucis de ingenio viri dicendum est, ut appareat, quomodo summae eius virtutes saepe non potuerint non in vitium vertere.

Erat Bentleius vir infinitae doctrinae, acutissimi sensus, acerrimi iudicii. Et his tribus rebus omnis laus et virtus continetur critici. Ex quibus scientia antiquitatis idonea ordine primum tenet locum, ut quae et sensum nutriat atque excolat, et iudicio materiam praebeat iudicandi. Ad eam sensus accedat necesse est, qui positus est in naturali quadam facultate statim animadvertendi, quid quaque in re verum, aptum, decorum, venustum sit: cui etsi, ut dixi, nutrimenta et cultum praebet antiquitatis pervestigatio, tamen procreare eum, si cui non est a natura datus, non potest. Est autem tam praeclara haec atque eximia facultas, ut sola sit illud, quod ingenii nomine appellare consuevimus. Qua qui praediti sunt, etiam si careant illa, quam statim dicemus, iudicii subtilitate, tamen saepe felicissime exercent artem criticam, quatenus ea quidem in coniectandi facilitate consistit: sed si res demonstratione indiget, neque ipsi sibi rationes reddere possunt, neque alios quo ad suam sententiam perducant, habent. Quamobrem tertia accedere debet iudicii vis et subtilitas, quae caussis rerum investigandis, explicandisque rationibus, et doctrinae et sensui lumen afferat. Atque huius demum accessio facit, ut quis vere dignus appellatione critici censeri possit, non secus ac militem neque arma faciunt, nec fortitudo, si disciplina atque exercitatio absit. Est autem haec uti praestantissima in critico virtus, ita eadem etiam periculosissima, non quod quis nimium habere iudicii queat, sed quod abuti eo proclive est. Quum enim qui acri iudicio sunt, plerumque severiore soleant et fervidiore ingenio praediti esse, facile eo abripiuntur, ut sola iudicii vi omnia perfici posse existiment, atque ita modo ea, quae discendo

cognosci debent, negligant, modo sensum admonitorem non audiant. Non est autem obscurum, pro rerum, quas quis tractet, diversitate, plus minus eum abuti iudicio posse. Sunt enim, quae unice iudicio opus habeant: in quibus nullus est abusus iudicii. Aliud est enim, perperam iudicare, quod potest accidere etiam non abutenti iudicio; aliud, abuti judicio, quod facere potest etiam qui recte indicat. Sunt vero etiam, quae moderatorem iudicii sensum illum, quem diximus, requirant: in quo genere proprius est iudicii abusus, si quis, ubi sensum consuli oportebat, ab iudicio auxilium petat. Ex illo genere, quod primum posui, res sunt historicae: in quibus pervestigandis, si materia omnis congesta est, nulla re nisi iudicio opus est. Quare has, qui omnia ad judicandi severitatem revocant, recte tractabunt. Idque Bentleium in dissertationibus illis Phalarideis et epistola ad Jo. Millium sic fecisse videmus, ut vix ullum perfectius cogitari artis criticae monumentum possit. Ad alterum genus scriptorum veterum interpretatio atque emendatio pertinet. Ea vero inprimis sensu illo indiget, qui ex obscuris est notionibus compositus, quas attenta operis cuiusque lectione et contemplatione colligimus. Qui sensus quum ob id ipsum, quod obscuris notionibus continetur, quasi inermis sit, si ad judicii streuuitatem comparetur: facile obmutescat necesse est, si quis, ubi examinare eum potius atque explicare debebat, statim rem ad rationis subtilitatem traducat, eoque disputationem non ad id, ad quod conveniebat, sed ad aliud quid conferat. Idque omnium facillime in poetis fieri potest: quorum quum omnis oratio ad sensum magis, quam ad severas quasdam cogitandi regulas composita sit, non recte interpretabitur eos, qui verba eorum, tamquam si mathematici aut philosophi essent, ad amussim exigat, et non potius quid senserint, quam quid argutando ex singulis verbis elici possit, consideret. Quod si hoc in genere qualem se praebuerit Bentleius dicendum est, nullus est scriptor, quem ille adnotationibus instruxerit, quin innumerabilia exhibeat exempla disputationum, in quibus etsi subtilitatem iudicii admirari debeamus, tamen non possimus non abusum ejus reprehendere. Etenim quum ille fervidius omnia atque haud raro etiam cupidius attrectaret, saepenumero elabi sibi passus est ea, quae si animadvertisset, longe aliter fuisset iudicaturus. Nam etsi sensu illo, quem diximus, minime carebat Bentleius, tamen saepe, fervidioris naturae impetu ábreptus, dum explicare eum vel negligebat, vel ob rei difficultatem defugiebat, in iis retinebatur, quae ad primum adspectum non satis commode dicta videbantur, eaque tam cupide emendabat, ut suis ipse disputandi artificiis captus, non videret illa, ex quibus nullam esse emendandi necessitatem intelligere potuisset. Ita factum est, ut hic tam eximius vir

minime eamdem in poetarum emendatione, quam in explicandis rebus historicis laudem meruerit. Verumtamen ut ille plurimos poetarum locos, si verum fateri volumus, corruperit magis, quam emendaverit, tamen ratio, qua in his disputationibus usus est, tam est egregia, ut nihilominus exemplum haberi debeat, quod imitentur, qui diligenter, accurate, et perspicue de his rebus disceptare volunt. Qui ut et hoc discant, et simul temeritatem, quam in Bentleio multi notarunt, declinare adsuescant, mea sententia illud potissimum operam dare debent, ut has Bentleii disputationes, quibus ille locos sanos vexavit, aut affectos non recte restituit, eadem, qua ipse uti solebat, diligentia ac strenuitate refellant, quaeque neglecta sunt ab eo, ea in luce collocent, ut errasse eum iam dubitari amplius nequeat. Nam illud quidem facillimum est, sensu monente improbare ac reiicere eius emendationes: idque permulti, immo plerique fecerunt editores Horatii Terentiique, quorum tamen nullus fuit, qui comparari cum Bentleio posset. Hoc vero, refutare eum, uti saepe difficillimum est, ita, si recte et plene fiat, simul et debitam tanto viro reverentiam prodit, et operam scriptoribus illis vere salutarem praestat, et exercitationem affert artis criticae utilissimam.

Sed non est praetereunda una res, in qua Bentleius singulari cum fructu litterarum sensui omnia, iudicio prope nihil tribuit. Dico autem rem metricam, in qua luculentissime apparet divinum viri ingenium, qui non alio duce, quam sensu suo, spretis inanibus magistrorum commentis, nova nullique tentata via ad veritatem perruperit. Nam quum omnis numerorum scientia a sensu originem ducat, naturam eorum autem rationesque explicare difficillimum sit: non est mirum, Bentleium, quae vera esse sentiret, quum ea explicare non posset, audacter ut certa in medium attulisse; quorum explanatione ut supersedere posset, arcanam rationem musices memorabat, bene gnarus, opinor, aliis eam non magis quam sibi ipsi notam esse. Ita evenit, ut, quum iudicium ab his rebus procul haberet, solumque sensum sequeretur, non incideret in errores illos, a quibus aliter vereor ut immunis mansisset. Quod si in singulis quibusdam locis aut versibus Terentii ab recta metrorum ratione aberravit, haec non est eius metricae scientiae quaedam perversitas, sed de verbis ad metra accommodandis pravum iudicium.

Itaque ut paucis comprehendam, sic iudicabimus de Bentleio, in rebus historicis criticum eum esse perfectissimum; in scriptorum autem veterum, poetarum maxime, emendatione saepissime abusum esse iudicio suo, ita tamen, ut etiam ubi errat, in demonstranda defendendaque sententia sua admirabilis sit; denique, ubi cum rei natura ac neces-

sitas quaedam ad solum sensum veri redegerat, nulla iudicio abutendi copia relicta, eximium conspici.

Iam vero quod ad eius editionem Terentii attinet, de qua quod ad rem metricam spectat quid sentirem, non uno loco in his, quae de metris scripsi, significatum est, de ea quod supra dicebam, multo me aliter iudicare, quam Fr. A. Wolfium, id ut non sine idoneis rationibus dictum ostendam, non hinc illinc aliquid decerpam, quod quaesitum potius esse, quam ultro se obtulisse videatur, sed prologis utar Andriae et Eunuchi, ut eiusmodi exemplis, in quibus aliquanto difficilius, quam in aliis, quod peccari potuerit, inveniri quis suspicetur. Et in Andriae quidem prologo, fateor, non nisi duo loci sunt, in quibus eum aberasse a vero putem: plures in prologo Eunuchi. Erat ei autem praeter solitam illam audaciam alia in Terentio, eaque duplex ad errorem proclivitas, una, quod nimium festinabat hanc editionem, altera, quod, quum Fr. Harium insectaretur, cupidius, quae huius viderentur negligentiam arguere, exquirebat. Sed accedam ad rem. In prologo Andriae v. 9. edidit:

Menander fecit Andriam et Perinthiam.
qui utramvis recte norit, ambas noverit.
non ita dissimili sunt argumento, et tamen
dissimili oratione sunt factae ac stilo.

In libris est *sed tamen*, quod quum metro repugnaret, emendandum fuisse, non est dubium. Posuit ergo *et tamen*, quod tribus confirmat argumentis. Eorum ultimum aperte argutius quam verius est. Nam quum Donatus scribat, *sed tamen*, *ἀνακόλουθον est: non enim supra posuit Quidem*, probat hoc, contenditque, si *sed tamen* scripsisset Terentius, debuisse eum etiam *quidem* ponere; nunc, quum non praecesserit *quidem*, consequens esse, ut *et tamen* sit vera lectio. At haec ratiocinatio falsissima est. Nam si verum est, ad *sed tamen* requiri *quidem*, in quam rem duo exempla affert, nihil aliud concludi potest, quam, ubi *quidem* desit, non potuisse *sed tamen* dici; non etiam, dicendum fuisse *et tamen*. At vero etiam prius illud falsum esse, vel sine exemplis apertum est. Quid autem si ipse Terentius etiam alibi sic loquitur? Ac facit in Adelph. IV, 4, 15.

sensi ilico ad illas suspicari: sed me reprehendi tamen.

Aliud argumentum ab Eugraphio petit, apud quem, quod ipse coniecerat, *et tamen* scriptum sit ad v. 8. Et ita sane edidit Lindenbruchius. Sed editio Westerhoviana, in qua e duobus MSS. editus est Eugraphius, *sed tamen* habet: quamquam quum haec valde negli-

genter facta sit, non multum ei tribuam. Illud vero apparet, admodum levem esse tam corrupti scriptoris auctoritatem. Itaque tertium denique argumentum videamus, quod depromptum est ex duobus aliis Terentii locis, Andr. I. 1, 32.

horum ille nihil egregie praeter caetera
studebat: et tamen omnia haec mediocriter.

Et IV. 1, 9.

et timent, et tamen res premit denegare.

At quid probant hi loci? Inveniri *et tamen:* nihil amplius. Quin secundus eorum ne debebat quidem commemorari, ut in quo non *et tamen* coniuncta sint, sed duo *et* sibi respondeant. Prior vero locus etiam redarguit emendationem, quam fecit. Demonstrat enim, ubi dici possit *et tamen.* Est autem his voculis non nisi in primaria sententia locus. Atque hoc ibi vult Simo, nihil quidem istorum illum egregie studuisse, sed tamen omnia mediocriter, i. e. quantum satis esset. Atqui in prologo illud *et tamen* in secundaria sententia foret. Neque enim hoc dicit, esse quidem fabulas istas non ita dissimili argumento, sed tamen oratione ac stilo dissimili: ex quo simul apparet, cur *quidem* ibi poni non potuerit: sed hoc vult, etsi oratione ac stilo dissimili sint, tamen argumento non esse ita dissimili. Hinc primo eam, quae primaria sententia est, solam ponit: *non ita dissimili sunt argumento.* Ei recte deinde addet, *sed tamen oratione sunt dissimili,* quo paullum restringat, quod dixerat. Quod si *et tamen* diceret, non restringeret illud, sed plane elevaret et tolleret, ut iam non esset amplius primarium. Est enim illud *et tamen* idem quod *nihilo minus.* Itaque quum *sed tamen* metri caussa, *et tamen* autem propter sententiam dici non potuerit, quid aliud, quam neutrum admittendum esse, sed aliam emendationem quaeri debere iudicabimus? Et quum tribus modis scribere potuerit Terentius, aut *tamen* solum, aut *attamen,* aut sic, *ut tamen dissimili oratione sint factae ac stilo,* nemo facile erit, quin, nisi *tamen, attamen* praeferendum putet, quod non ita raro eadem potestate est, qua *verumtamen,* ut apud Cic. Ep. ad fam. VII. 26. Ac permutantur ab librariis *attamen, et tamen,* et *sed tamen,* ut apud Cic. de Fin. III. 15. §. 48. cuius loci propterea mentionem feci, quod interpretes neque disputationem illam, quae ibi est, satis commode explicuisse, et non recte istud *attamen* recepisse videntur, quod, quum longe maxima pars librorum *et tamen* habeat, in quod ibi vix quisquam librarius incidisset, magnam emendationis speciem prae se fert. Ego quidem si quid video, negligentia familiaris sermonis fecit, ut ista et intelligerentur male, et perperam interpungerentur. Quare sic ea

interpungenda putem: *haec mirabilia videri intelligo: sed quum certe superiora firma ac vera sint, his autem ea consentanea et consequentia, ne de horum quidem est veritate dubitandum, sed, quamquam negant nec virtutes nec vitia crescere, et tamen utrumque eorum fundi quodam modo et quasi dilatari putant, divitias autem Diogenes censet non eam modo vim habere, ut quasi duces sint ad voluptatem et ad valetudinem bonam, sed etiam ut ea contineant, non idem facere eas in virtute, neque in caeteris artibus, ad quas esse dux pecunia potest, continere autem non potest.* Cohaerent haec ita: ne de horum quidem est veritate dubitandum, sed non idem facere divitias in virtute censendum est: quod *censendum est*, quoniam latet in illo, *non est dubitandum,* omisit. Et sic etiam quae sequuntur, facilius videntur explicari posse.

Levius est alterum in prologo Andriae. Nam quod statim sequitur:

quae convenere, in Andriam ex Perinthia
fatetur transtulisse atque usum pro suis,

„quis fatetur?" inquit: „an Menander? is enim nominativus in pro-„ximo est: adde igitur in fine versus, *ex Perinthia hic.*" At inane hoc argumentum est, quum recte pronomen omittatur, ubi res ipsa non sinit dubium esse, de quo sermo sit. Quare et hic isto additamento recte carebimus, et in Eunuchi prologo v. 31. ac Phormionis v. 4. Illud vero mireris, cur eam emendationem non fecerit in prologo Heautontimorumeni v. 11. ubi maiorem videri potest offensionem habere haec omissio pronominis.

Sed videamus Eunuchi prologum, cuius statim primo versui manum emendatricem admovendam putavit. Ibi haec leguntur:

si quisquam est, qui placere se studeat bonis
quam plurimis, et minime multos laedere,
in his poeta hic nomen profitetur suum.

Hic *studeant* exhibuit. „Nisi enim *studeant* legeris," inquit, „inepte infertur *in his.*" Itane vero? Immo nihil putem inconsideratius dici potuisse. Nam si inepte infertur *in his*, nisi *studeant* praecesserit, etiam *studeant* inepte inferatur necesse est, nisi *si quiquam sunt* praecesserit. Pergit autem: „*quisquam qui studeant*, plane „ut And. IV. 1, 3. *cuiquam ut gaudeant.*" Recte sane: sed dicendum erat, quare haec similia essent, quum facile dissimillima videri possint, is inter se comparentur. Sic enim ibi:

hoccine credibile aut memorabile,
tanta vecordia innata cuiquam ut siet,
ut malis gaudeant, atque ex incommodis
alterius sua ut comparent commoda.

Non hic simpliciter *quisquam*, sed *tanta quisquam vecordia* commemoratur. Quod contra, *si quisquam est, qui placere se studeant bonis,* videri potest sic dictum esse, ut sit, si quisquam est eorum, qui placere se bonis studeant. Sic vero deesset pars necessaria sententiae. Deberet enim tale quid dici: si quisquam est eorum, qui placere se studeant bonis, qui id recte, atque ex animo faciat, is est hic poeta. Sed, qui sic verba ista interpretaretur, vel erraret, vel argutaretur. Neque enim dubitandum videtur, quin recte illud dicatur, *si quisquam est, qui studeant,* ut id sit idem ac, *si quiquam student*, ideoque plane comparari possit cum illo, *cuiquam, ut gaudeant.* Nam *quisquam* etsi non est nomen collectivum, tamen sententia ut sit collectiva facit: quam plene si eloquare, talis est: si quisquam est, quales multi sunt, qui studeant: tantane cuiquam innata vecordia est, quanta sunt multi, ut malis gaudeant. Quamquam his omnibus nihil aliud efficitur, quam potuisse Terentium *studeant* scribere. Scripsisse vero, qui probabit? „Vbi Donatus," inquit, „*cum dixisset Cuiquam, intulit numerum plu-„ralem: ut alibi: si quisquam est, qui placere se studeat bonis.* Ita „quidem hodie editum est: sed luce clarius est, Donatum hic legisse „*studeant.* Priscianus p. 1099. *Construuntur,* inquit, *diversi numeri*: „*Terentius in Eunucho, Si quisquam est, qui placere se studeant bonis* „etc. *Quisquam enim ad multos intellegitur: quomodo in Adelphis,* „*Aperite aliquis actutum.* Vbi Putschius quidem *studeat* dedit, plane „contra loci sententiam. At testor ego me in quattuor Prisciani „exemplaribus *studeant* repperisse." Indignum vero, tantum virum ob tantillam rem ita se passum esse cupiditate abripi, ut ne a fraude quidem et fallacia auxilium petere adspernaretur. Cur enim tacuit, et Donatum isto loco, quem affert, ad Andr. IV. 1, 3. et Priscianum, etiam illum versum adiecisse,

in his poeta hic nomen profitetur suum?

Ex quo aperte consequitur, ut potuerint legere *studeant*, tamen non solum non luce clarius, sed potius valde dubium esse, id eos in libris suis habuisse, quum, ut pluralem et singularem coniungi ostenderent, illud *in his* adiiciendum duxerint, quo, si *studeant* legebant, carere certe potuissent. Cur autem hic illud, nisi decipiendi lectoris caussa, tacuit Bentleius, et non ad Heaut. II. 4, 12. ubi plane ita, ut et

Donatus et Priscianus videntur voluisse, scribit: „mutatio est numeri „ut Eun. Prolog. „*si quisquam est — in his.*" Ita omnis illa disputatio eo redit, ut nihil pro isto *studeant* protulerit, quam quattuor illos libros Prisciani, quorum non videtur permagna auctoritas esse, quum et postremum versum addiderit Priscianus, neque de isto *studeant* quidquam dixerit, et in his, quae de plurali dicit, verba *in his* potius spectasse videatur, ut qui Terentii locum cum hoc Sophoclis comparet in Antigona, v. 707.

> *ὅςτις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ,*
> *ἢ γλῶσσαν, ἣν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν,*
> *οὗτοι διαπτυχθέντες, ὤφθησαν κενοί.*

Sequitur statim apud Terentium:

> *tum si quis est, qui dictum in se inclementius*
> *existimabit esse, sic existimet.*

Edidit Bentleius *existimarit*, et hanc adscripsit parum consideratam adnotationem: „Plures ex nostris *existimavit*, unus *existimabit*. Sane „sententia ipsa futurum postulat: *si quid in hoc prologo dicturus est* „*inclementius.* Legendum tamen, *existimarit esse, sic existimet. Si* „*quis existimaverit*, ut v. 1. *siquis studeat.* Donatus ad locum: *Exi-* „*stimat, pro Existimavit.* Corrige, *Existimarit, pro Existimaverit.*" Neque v. 1. scriptum est, *si quis studeat*, neque, si esset scriptum, comparari cum eo posset *si quis existimarit:* quod verbum hic manifesto non est coniunctivus perfecti, sed indicativus futuri exacti. Donatum autem quis credat tam inutilem adnotationem fecisse, *existimarit pro existimaverit?* Immo scripsit hic: *existimat* (sic enim legebat, et est hoc in aliquammultis libris) *pro existimabit.* Hoc ipsum autem *existimabit*, pro quo multi librarii vulgari errore *existimavit* scripserunt, multo magis communi sermoni conveniens est, quam *existimarit:* ut appareat, nihil mutandum fuisse.

Mox dedit:

> *qui bene vertendo et eadem scribendo male, ex*
> *Graecis bonis Latinas fecit non bonas.*

„*Ex Graecis bonis.* Sic," inquit, „Faernus: sed *ex* priori versui appo- „nendum: ut infra V. 2, 20. *quin involem in Capillum.* Neque enim „cum viro docto tam facile corripuerim syllabam cum positione, tum natura longam." Praepositionem istam priori versui iam G. Fabricium, Muretum, et alios addidisse, Reizius adnotavit. Et in his quidem nihil est quod hoc miremur. Bentleium vero nollemus, ut Hario contra-

diceret, fecisse, quod rectius, si quid video, non fecisset. Exemplum, quod affert, alienum est. Nam ibi cohaerent verba utriusque versus una perpetuitate. Hic vero interpunctio est in fine versus, et non cohaerent verba, ut ineptum videri debeat, praepositionem divelli ab nomine suo. Quod autem addit de correptione eius, in eo ipse sibi repugnat, qui in Heaut. II. 4, 17. admiserit hanc correptionem in hoc trochaico:

ut ex illius commodo meum compararem commodum.

Et recte sane. Vnde scribendum erat, si quidem signis quibusdam et notis indicanda pronunciatio est,

'x Graecis bonis Latinus fecit non bonas.

Eodem modo Ennii verba disponenda videntur apud Cic. de Or. I. 45

suarum rerum incerti, quos ego ope mea
'x incertis certos, compotesque consili
dimitto, ut ne res temere tractent turbidas.

In primo huius fragmenti versu, quum vulgo legatur *mea ope*, mutandum fuisse ordinem verborum vidit etiam Car. Reisigius in Coniect. in Aristoph. lib. I. p. 72.

Statim sequitur apud Terentium:

Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
atque in Thesauro scripsit,

et reliqua. Ibi haec adnotavit: „Donatus: *apparet pronunciatum, quasi* „*hoc ipso admonuerit spectatorem, quam turpiter et imperite haec fa-* „*bula scripta sit.* Iterum: *Phasma: hanc fabulam totam damnat, ut* „*apparet, silentio; Thesaurum vero non totum, sed ex uno loco.* Recte „quidem haec: sed tamen, ut nunc fertur, totus hic versus arena sine „calce est: nec cum prioribus, nec cum sequentibus cohaeret. Equi-„dem in Donato manuscripto hoc legi, quod in editis non reperitur: „*item i. e. similiter.*" Hinc edidit, *item ut Menandri Phasma,* et confirmandae ei coniecturae affert II. 2, 33. et Heaut. III. 1, 8. Poterat multa afferre exempla: sed quo plura attulisset, eo facilius vidisset, frustra afferri. Nam *item* est aliud quam *ita,* et *item ut* aliud quam *ita ut.* Nam *ita* significat, eo modo; *item* autem, eodem modo. Vnde similia quum comparantur, recte dicitur *item,* ut Heaut. V. 4, 12.

non, si ex capite sis meo
natus, item ut aiunt Minervam esse ex Iove;

non etiam, ubi exemplum affertur, comprehensum iam iis, quibus quia

comprehensum est, est etiam simile. Cui rei significandae *ita* aptum est. Recte dicas: hic malas scribit fabulas: ita Phasma scripsit. Non recte dixeris: hic malas scribit fabulas: item scripsit Phasma. Contra non recte dices: hic male scripsit Phasma: ita Thesaurum; recte vero: hic Phasma male scripsit: item Thesaurum. Ex quo sequitur alienum esse ab illo Terentii loco *item ut;* nec minus *item* sine *ut*, quemadmodum est in illa Donati adnotatione. Sed mittamus hanc observationem Donati, quae fortasse ne est quidem huius, sed alius cuiusquam adnotatio, *item* in corrupto codice legentis: quid illud est, quod versum istum nec cum prioribus, nec cum sequentibus cohaerere ait Bentleius? Imperiose hoc dictum est: minime vere. Nam quis nescit, hoc vocabulum *idem* natura sua nectendae orationi inservire, ubi quidem de eodem diversa praedicantur? Horatius: *informes hiemes reducit Iuppiter: idem submovet.* Et sic Terentius hic aptissime hoc vocabulo usus est ad connectenda, quae de poeta isto refert. Bene vertendo, inquit, ex Graecis bonis Latinas fabulas fecit non bonas, i. e. ut recte Bentleius, oratione parum Latina scriptas: idem Menandri Phasma nunc nuper dedit, atque in Thesauro posuit quaedam valde absurda. In Phasmate quid peccaverit iste, nescimus. Aliud certe, quam orationem non satis Latinam notari, apparet ex ipsa illa voce *idem.* Loquitur autem ut de re nota cum quadam contemptus significatione, ut colligi possit, hanc fabulam aut non stetisse, aut certe valde displicuisse. In Thesauro autem apertum est non orationem, sed inventionem reprehendi. Itaque tantum abest, ut damnandum sit *idem*, ut videatur potius unice verum iudicandum esse. Quin dubitari etiam illud potest, an ista Donati adnotatio, qua ad emendationem faciendam usus est Bentleius, etiam confirmet librorum scripturam: si quidem non inepte coniicias, Donatum sic potius scripsisse: *idem, i. e. similiter.* Quae non vocabuli, sed sententiae explicatio erit.

Versu 17. ita legebatur:

habeo alia multa, quae nunc condonabitur:
quae proferentur post, si perget laedere.

„Egregie,“ inquit, „codex C. C. *nunc quae condonabitur*, sic enim et „*nunc* et *post*, quae opponuntur, in ictu ambo sunt, et *quae* non in-„choat utrumque colon, parum venuste.“ Codicis illius scripturam in textu posuit. At ea non egregia, sed pessima est. Illud quidem leve est et non dignum argumentum quod quis refutet, quod ait parum venuste utrumque colon a vocabulo *quae* incipere: quae res tanto minus offensionis habet, quod alterum *quae* in arsi, alterum in thesi est. Hoc vero, quod de oppositione verborum *nunc* et *post* dicit, tam

est falsum, quam quod falsissimum. Re sane illa opposita sibi sunt: at pronunciatione et forma orationis non sunt opposita. Essent, si sic dixisset, *nunc quae condonabitur, sed proferentur post.* Et tum omnino sic verba collocanda fuissent. At non est ita loquutus, sed multo venustius, multo convenientius familiari sermoni dixit, *quae nunc condonabitur,* nullo ictu excitans vocem *nunc,* et finiens his verbis orationem. Post demum ei in mentem venit etiam aliquid comminationis adiicere: unde dicit: *quae proferentur post.* Hoc *post* vero omnino in ictu poni debebat, quia opponitur illi *nunc* quod ante dictum fuerat: sed *nunc* quum dicebat, nondum in animo habebat ei aliquod *post* opponere: quare non poterat *nunc* illud ictu erigi. Falsa ergo scriptura est codicis illius, et argutae potius exilitati rhetoris alicuius, quam purae et simplici elegantiae Terentii conveniens.

Versu 25. in libris est:

Colacem esse Naevi et Plauti veterem fabulam.

„Colax Plauti," inquit, „a Nonio Marcello citatur; Naevii Colax nus- „quam memoratur: nam quae superiore saeculo apud Nonium et Pris- „cianum ferebantur tamquam ex Naevii Colace, ea iam ex vetustioribus „codicibus Novio tribuuntur. Mira vero locutio est, *esse Colacem* „*Naevi, et veterem fabulam Plauti.* Veterem modo fabulam! an nullum „ei nomen erat? et cur *veterem* de Plautinis, cum Naevianae essent „illis veteriores? Denique, si haec vera lectio est, in eo quo accusat „Luscius Terentium, etiam excusat. Quippe si noster furatus sit per- „sonam parasiti et militis et a Plauto et a Naevio, etiam Plautus „suam a Naevio sit furatus. Exemplo igitur ipso accusatio difflatur. „Si haec displicent, de correctione cogitandum erit. Codex bonus „C. C. C. *Naevi Plauti* sine coniunctione *et.* Fallor, an sic dedit „Terentius:

„*Colacem esse nempe, Plauti veterem fabulam*:
„*parasiti personam inde ablatam et militis.*"

Et hoc in textu posuit. Captiosa haec, sed valde infirma disputatio est. De Plauti quidem Colace hodie etiam per Frontonem constat, qui vol. I. p. 80. tres ex ea fabula versus affert. De Colace Naevii autem quod ait, superbius simul et incuriosius pronunciatum est. Operae pretium certe erat, nominatim indicare vetustos illos Nonii Priscianique codices, quorum auctoritate Novio ea fabula adscribenda esset. Nam Nonii editiones antiquae Naevium nominant, cui Novii nomen Ios. Mercerus ex coniectura substituendum censuit. Nunc quum Novius Atellanarum scriptor fuerit, cuius fabulae fere omnes Latina

aut Osca nomina habent, ut de perpaucis, quae Graecis nominibus sunt, quaerendum, an huius poetae sint, esse videatur; quum porro Terentii libri omnes aperte Naevii Colacem exstitisse testentur; denique quum eam fabulam sub Naevii nomine semel Priscianus, saepius Nonius afferat, in quibus sicubi variat nominis scriptura, non valet hoc continuo ad abiudicandam a Naevio hanc fabulam, siquidem Naevii, Novii, Laevii, Livii nomina ubique commutantur: omnia nos eo videntur adducere debere, ut non Novii, sed Naevii fabulam Colacem fuisse statuamus. Accedit quod fragmenta huius fabulae, ut a Novii stilo non abhorreant, tamen ne quod a Naevio quidem alienum putari debeat, continent. Sunt autem haec. Apud Nonium in v. *prolubium* p. 64, 9. *Naevius in Colace*:

et volo,
et vereor, et facere in prolubio est.

Apud eumdem in v. *collum* p. 200, 24. *Naevius: cor utrum scapulae plus an collus calli habeat nescio.* Corrigunt: *Naevius Colace: utrum;* recte, ut videtur. Versus, qui aut trochaicus fuit septenarius, aut iambicus octonarius, ita scribendus:

. . . *utrum scapulae plus an collus habeat calli nescio.*

Apud eumdem in v. *protinus* p. 376, 11. *Naevius in Colace*:

. . . *ubi vidi, exanimabiliter timidis pedibus protinam*
me dedi.

Apud eumdem in v. *multare*, p. 462, 32. *Naevius Colace: et asseri laudes ago quum votis me multatis meis quod praeterquam vellem audiebam hoc mihi eminus.* Sic ed. Veneta a. 1496. nisi quod pro *Naevius Coluce*, ut postea scribi coeptum, habet *Neuius*: *Colar* cum lineola super littera *r*, quae *um* notat. Aliae edd. pro *eminus* dederunt *Ennius.* Mercerus, qui Novii nomen reposuit, miris coniecturis tentavit hoc fragmentum, quas satius est praeterire, quum facillima mutatione corrigi posse videatur. Scribe:

et asseri
laudes ago, quum votis me multat meis,
quod, praeter quam vellem, audiebam hoc mi eminus.

Loquitur aliquis, qui quum per asserem parieti sarciendo insertum e longinquo plus etiam, quam voluerat, audivisset, laudat asserem, per quem compos voti factus sit. Denique apud Priscianum sub finem libri IX. p. 874. ita legitur in ed. Putschii: *Naevius in Colace: qui*

decumas partes quantum alieni fuit polluxit, tibi a publicando epulo Herculis decumas. Et in Naevii quidem nomine omnes, quos ego sciam, libri consentiunt. Alter cod. Lips. *quid* pro *qui.* Fortasse ita scribendum hoc fragmentum:

quid decumas partis? quantum mi alieni fuit,
polluxi tibi iam publicando epulo Herculis
decumas.

Quae verba erunt exprobrantis beneficia in parasitum collata. Vide interpretes Plauti ad Curc. II. 3, 79. Stich. I. 3, 81. Sed satis mihi videor Naevio asseruisse fabulam Colacem. Itaque revertor ad Bentleium. Qui quod dicit, miram esse locutionem, *Colacem esse Naevi, et Plauti veterem fabulam,* et quae porro de his verbis disputat, neminem arbitror tam hebetem esse, quin videat, de industria eum calumniari. Nam quis sibi persuadeat, non vidisse eum, sic verba esse iungenda, *Colacem esse Naevi et Plauti, veterem fabulam.* Immo bene vidit: sed sciens dissimulavit, ut haberet, quo scripturam suspectam redderet. Nam in illis nihil erat, quod reprehenderet, quum Luscius dixit, Eunuchum Terentii non novam, sed veterem fabulam esse; esse enim Colacem Naevii et Plauti. Veterem enim fabulam nemo non videt, non tam eam dici, quae multos ante annos edita sit, quam hanc, quae non contineat novum aliquod et non ante in scena visum argumentum. Sed pergit alio artificio confutare librorum scripturam, quum in eo, in quo accuset Luscius Terentium, eumdem simul excusare ait. Nam si Terentius furti accusetur, idem etiam Plautum fecisse, ut ab Naevio, qui se antiquior esset, argumentum istud furaretur. Esto vero, ut Naevium compilaverit Plautus: quid hoc ad rem? Furtum in Terentio reprehendit Luscius, qui, si idem etiam Plautus fecit, num laudabit hunc? immo aeque reprehendet, et non fuisse imitandum dicet: ut nihil hinc excusationis Terentio possit accedere. Omnino autem non de eo agitur, quid Plautus recte aut male fecerit, sed de eo, quod Terentius fabulam ediderit non novam, sed veterem, iam a Naevio, iam a Plauto tractatam: quae tanto gravior est reprehensio, quod non unus, sed plures iam idem argumentum in scenam protulerant. Ex his apertum videtur esse, nihil ista correctione potuisse infelicius excogitari.

Versu 35. ita scriptum videmus:

quod si personis isdem uti aliis non licet,
qui magis licet currentis servos scribere,

bonas matronas facere, meretrices malas,
parasitum edacem, gloriosum militem,
puerum supponi, falli per servom senem,
amare, odisse, suspicari?

In optimo libro Bembino primi duo versus ita scripti sunt:

quod si personis iisdem huic uti non licet,
qui magis licet currentem servum scribere.

Faernus, quod in posteriore versu est, *currentem servum*, argumento valde infirmo amplectitur: ut facile assentiamur Bentleio, pluralem ex caeteris libris, ut concinniorem, servanti, licet non ita eum tueamur, ut non etiam singularem illa si non grata, at certe ne ingrata quidem licentia defendi posse existimemus. In priore autem versu Faernus, utra melior lectio esset, non audebat statuere. Bentleius vero, „atqui," inquit, „facile erat, utra melior esset, statuere. Recte *aliis*, quia multi „tum una florebant poetae: non *huic*, quasi hic solus tum scriberet." Hic primo ipsum argumentum vituperamus, quia debile est; deinde, quod usus est eo argumento, quum aliud adesset melius. Ac debile est, quia qui de uno loquitur, ubi non opus est de aliis dici, non excludit eos. Atqui Terentius reprehensus fuerat, non alius. Itaque quidni interroget, cur sibi id non liceat? Sed meliore Bentleius argumento uti poterat. Nam repugnat quodammodo hoc pronomen *huic* sequentibus, quae quum aperte non de uno sint, sed de omnibus intelligenda, pronomine isto posito, ad hunc unum referenda videbuntur: ex quo haec nascetur sententia: si huic non licet iisdem personis uti, qui magis ei licet currentes servos scribere? Quod ineptum esse apparet, quia, quid sibi liceat, non suo debet, sed aliorum omnium exemplo ostendere. Quamquam haec quoque speciosior, quam verior argumentatio foret. Adeo enim planum est, de omnibus poetis hic sermonem esse, ut, sive *huic*, sive *aliis* legatur, nemo haec verba aliter sit accepturus. Nisi paullo maior, si *aliis*, quam si *huic* legitur, orationis est partium convenientia. Sed huius convenientiae neglectio tam est propria familiaris sermonis, ut naturam eius contineat. Itaque vel propter hanc ipsam negligentiam dubitari potest, an praeferendum sit *huic*. Est vero aliud, quod mireris a Bentleio, qui diligentissime solet ad numeros attendere, non esse animadversum. Nam in vulgata scriptura recte quidem et *isdem* et *aliis* in ictu est, *uti* autem extra ictum: sed quis tamen non sentiat, valde ineleganter hoc *uti* ita esse collocatum, ut, quum secunda syllaba elidatur, prima autem eum teneat locum, in quo brevius pronunciari debeat, totum verbum prope effugiat

et vix aliquod sui relinquat vestigium? Contra, quod in libro Bembino est, plane exaudiri sinit verbum *uti*, quod nunc, ubi *alii* abest, recte sub ictum positum est, pronomine *huic*, uti debet, delitescente. Quod si huius libri scriptura ad familiaris sermonis consuetudinem valde est accommodata, ad numeros autem etiam aliquanto, quam vulgata, elegantior: recte dubitari poterit, an sit praeferenda. Quumque haec dubitatio eo redeat, ut quaeratur, utra lectio facilius ab interpretibus ac librariis proficisci potuerit, non obscurum esse arbitror, si *aliis* scriptum fuisset a Terentio, non posse idoneam caussam inveniri, quare quis, quod sponte intelligebatur, etiam Terentium his aliis comprehendi adnotaverit. At si ille *huic* scripserat, et tamen in sequentibus non de hoc solo, sed de aliis quoque poetis omnibus loquebatur, recte potuit observari, quum *huic* diceret, omnino eum intelligere poetas alios, quam qui iam personis illis usi fuissent.

Pergit Terentius v. 40.

denique
nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius.

„Quinque ex nostris," inquit, „non sit dictum. Credo poetam sic „dedisse:

„nullum est iam dictum, dictum quod non sit prius.

„ut supra v. 27.

„si id est peccatum, peccatum imprudentia est.

„In utroque loco prius nomen est, posterius participium." Bene factum, quod hanc coniecturam non in textum intulit; male factum, quod reliquit in textu, *quod non dictum sit prius.* Et coniectura quidem ista non uno nomine mala est. Primo, quod ista duo exempla non possunt inter se comparari. Nam ut verbum in utroque idem repetitum sit; ut id verbum utrobique primo nomen, deinde participium sit: tamen in altero paucissima sunt verba, quorum nonnisi duplex cogitari collocatio potest, aut illa, qua usus est poeta, aut haec, *imprudentia peccatum est.* Vterque planus est et commodus ordo verborum. In altero autem exemplo verba sunt multa, quorum tres bonae sunt et aptae collocationes: *quod non dictum sit prius: quod non sit dictum prius: quod non prius sit dictum.* Ineptae autem sunt, quaecumque a verbo *dictum* incipiunt, ut, *dictum quod non sit prius: dictum quod prius non sit: dictum prius quod non sit.* Ratio non est obscura. In principio enim collocatum hoc verbum oppositionem aliquam indicat et comparationem ad ea, quae non sint in dicendo posita. Tale quid enim intelligere cogimur: nullum est

dictum, dictum quod non sit prius, sed cogitatum, sed factum. Atqui id alienum est ab hoc loco. Quod si necessario a verbis *quod non* initium fieri debet, cur, quod modo significabamus recte dici, *quod non dictum sit prius*, id hoc loco non est probandum? Propterea, quia, quum idem verbum iterum ponimus, si id repetimus eodem modo, eadem vi, eadem mente, pronunciandum est etiam eadem vocis ratione: ut in Adelphis IV. 5, 62.

M. bóno animo es: ducés uxorem. AE. hem. M. bóno animo
es, inquám. AE. pater.

Sed ubi repetiti verbi vel maior est, vel minor vis, vel quocumque denique modo alia ratio, etiam pronunciari debet aliter. Vt in illo,

si id ést peccatum, péccatum imprudentia est.

In Eun. I. 2, 122.

et quicquid huius féci, caussa vírginis
feci.

Heaut. I. 2, 28

paterétur: nam quem férret, si paréntem non ferrét suum.

V. 2, 23.

nil succénseo
néc tibi, nec tíbi: nec vos est aéquom, quod fació mihi.

Eodemque modo, si alia persona id verbum repetit: ut Adelph. IV. 5, 65.

M. ábi domum, ac deos cómprecare, ut úxorem accersás: abi
AE. quíd? iam uxórem? M. iám. AE. iam. M. iam quantúm
potest. AE. di mé pater.

Quod si nonnulla in contrariam partem exempla videbuntur afferri posse, reputandum est, etiam eodem ictu pronunciata vocabula tamen sibi dissimilia reddi, si alterius ictus prior, alterius posterior sit dipodiae, ut in Andr. III. 5, 11.

miserum ímpeditum esse? D. át iam expediam. P. expédies?
D. certe, Pámphile.

Illud vero perperam, quod in eadem scena suo iudicio Bentleius dedit v. 8.

nec quid me nunc faciám, scio. D. nec quid me, atque id ago
sédulo.

Vulgo in Davi verbis, *nec quidem me.* Eleganter codex Lipsiensis:

> *nec quid nunc me faciám scio. D. nec mé quídem, atque id ago sédulo.*

Iam ut redeam ad illud, *nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius*, non potest haec verborum collocatio reprehendi, si haec sine metro tamquam prosa oratio proferuntur: quia tum repetitum hoc *dictum* sine ullo ictu pronunciatur, et potius in ultimo vocabulo vox erigitur. In versu vero eadem prava erit dispositio, quia in utroque membro eadem huius verbi *dictum* syllaba non modo ictum, sed etiam eumdem ictum dipodiae habebit. Ex quo intelligitur, recipiendum fuisse, quod quinque illi codices praebuerunt, quibus noster accedit Lipsiensis liber, *quod non sit dictum prius.*

Denique ne postremi quidem versus huius prologi sine levi quadam animadversione dimitti poterunt.

> *Date operam et cum silentio animum attendite,*
> *ut pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.*

Observat Faernus, in antiquis libris non esse copulam *et*, quae est etiam in cod. Lips. omissa. Bentleius servavit eam: libri ipsius utrum haberent, an non haberent, non indicavit. Fateor non multum interesse. Attamen non temere spernenda est librorum auctoritas, praesertim si alia eam similia exempla confirment. Videtur autem haec locutio, *operam dare*, adiecto sine copula alio verbo, non per se esse intelligenda, sed cohaerere cum his, quae sequuntur, unamque cum iis sententiam efficere, ut *date operam, animum attendite* sensu idem sit, ac, date operam, ut attendatis animum. Ita in prologo Phormionis v. 30.

> *date operam, adeste aequo animo per silentium.*

In Eunucho II. 2, 50.

> *tum tu igitur paululum da mi operae, fac ut admittar ad illam.*

Et apertius II. 3, 71.

> *faciam sedulo, ac*
> *dabo operam, adiuvabo.*

Quae ibi omnium est librorum scriptura. Sed Bentleius, qui ad hunc usum non attendisset, ut per asyndeta fortius incederet oratio, ex coniectura posuit: *faciam sedulo, dabo operam, adiutabo.*

Videtis, quam multa sint in Bentleii editione Terentii, quae confirment nostrum illud de ea, quod supra posuimus, iudicium. Attulimus autem haec eo fine, ut, si nemo est, quem iis, qui recte antiquitatis studia tractare volunt, magis tamquam exemplum, quod imitari debeant, proponi posse existimamus, tamen simul eos moneremus, ne temere tanti viri auctoritatem secuti in eos errores inciderent, ad quos vitandos idem, si quis eum recte et cum iusta libertate iudicii imitetur, optimus esse et certissimus dux reperiatur.

RICHARDUS BENTLEIUS

LECTORI SALUTEM.

Doctissimi viri *Gabrielis Faerni* Notas, quamvis saepius jam recusas, ideo Meis integras interserui; quod, nisi id fecissem, singulis pagellis ad partes vocandae essent, majore meo labore, tuoque commodo minore. Quippe ille Romae vetustissimos omnium qui hodie supersunt Terentii Codices nactus, luculentissimam Editionem, *Petro Victorio* procurandam, moriens reliquit; sine cujus vel auxilio vel saltem usu quicquam hic noui adtentare, foret hominis de opera sua et existimatione ludentis. Eae tamen Notae, nisi multum fallor, sic Meis insertae, majore cum fructu ac vluptate quam usquam alias legentur. De singulis enim judicium meum interpono; et illius Codices Scriptos cum meis ubique comparo: qui a Faernianis proximam Vetustatis gloriam et dignitatem facile tutantur. Plurimos autem ad illius Editionem ipse meis oculis accurate contuli et exegi; qui vel in Bibliothecis Cantabrigiae vel Regia et Amicorum Londini habentur: eosque in Notis ubi reconditae quid Lectionis et in paucis Membranis visae profertur, nominatim appello. Orthographiam autem Faerni, quam et vetustiores nostri servabant, secutus sum: Textum autem mille, opinor, locis immutavi; nusquam tamen, nisi cum in Nota modum mutationis causamque retulerim. De Metris, deque Accentuum (quod novum in Dditione hac Repertum est) intervallis nihil hic te morabor; cum in seqeunte Schediasmate quod satis visum est dixerim. Quare hoc quicquid est munusculi, jam olim tibi destinato, sed festinatius nunc, ut evénit, celerique opera deproperato, fruere ac vale.

DE METRIS

TERENTIANIS

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ.

IAMBICUS versus senorum pedum Latinis veteribus *Senarius* vocabatur, a Pedum et Ictuum numero. Horatius Art. Poet. 251.

> *Syllaba longa brevi subjecta vocatur* Iambus,
> *Pes citus: unde etiam Trimetris accrescere jussit*
> *Nomen Iambeis, cum* Senos redderet ictus
> *Primus ad extremum similis sibi.*

Sex, inquit, habet ictus versus Senarius; et tamen Trimetrus sive *Ternarius* Graecis vocatur; quasi tres tantum Ictus redderet, ob pedis celeritatem, praesertim cum totus Iambis puris decurrit. Latini igitur per *μονοποδίαν*, *singulos pedes*, hos versus dividebant; Graeci per *διποδίαν*, seu *geminatos*. Inde qui Graecis est *Tetrametrus*, Varroni a pedum numero est *Octonarius*. Juba rex apud Rufinum de Metris p. 2712. *Quod autem binis pedibus, et non singulis, scandatur Iambicus; vetus institutum est.* Et mox, *Unde apparet Heroicum singulis pedibus scandi etiam apud veteres solitum, Iambum autem binis.* Marius Victorinus p. 2497. *Per Monopodiam sola Dactylica scanduntur; per Dipodiam verò cetera.* Nescivit hic Bacchiacos et Creticos, quos etiam Monopodia dimetitur. Diomedes p. 503. *Feritur Senarius Iambicus combinatis pedibus ter.* Terentianus Maurus p. 2432.

> *Iambus ipse* sex *enim locis manet,*
> *Et inde nomen inditum est* Senario:
> *Sed* ter *feritur, hinc* Trimetrus *dicitur;*
> *Scandendo binos quod pedes conjungimus.*

Ictus, Percussio dicitur; quia Tibicen, dum rythmum et tempus moderabatur, ter in Trimetro, quater in Tetrametro, solum pede feriebat: *Ἄρσις* autem sive *Elevatio* appellatur; quod in iisdem syllabis, quibus Tibicen *pedem* accommodabat, Actor *vocem* acuebat ac tollebat. In *Thesi* autem sunt ceterae syllabae, quae Ictu destitutae minus idcirco audiuntur. Hos Ictus sive *Ἄρσεις*, magno discentium commodo, nos primi in hac Editione per Accentus acutos expressimus, tres in Trimetris, quattuor in Tetrametris:

Poéta cum primum ánimum ad scribendum áppulit,
Id síbi negoti crédidit solúm dari.
Enimvéro, Dave, níl loci est segnítiae neque socórdiae,
Quantum íntellexi módo senis senténtiam de núptiis.

Etsi revera, quod Romani voluerunt, seni in quoque Trimetro sint Ictus; qui sic exprimi possint,

Poéta cúm primum ánimum ad scríbendum áppulit,
Id síbi negóti crédidít solúm darí.

Verum quia in paribus locis, 2, 4, 6, minus plerumque elevantur et feriuntur, quam in imparibus, 1, 3, 5, idcirco eos more Graecorum hic placuit omittere. Horum autem accentuum ductu (si vox in illis syllabis acuatur, et par temporis mensura, quae pedis Ditrochaei vel *Ἐπιτρίτου δευτέρου* spatio semper finitur, inter singulos accentus servetur) versus universos eodem modo Lector efferet, quo olim ab Actore in Scaena ad tibiam pronuntiabantur. Hoc quoque commodi in his Accentibus Lector inveniet; quod statim et ictu oculi Trochaicos ab Iambicis, qui in eadem scena interdum locum habent, possit distinguere: si Accentus scilicet in prima versus syllaba est, Trochaici sunt; sin minus, Iambici.

Omne versuum genus suam habet *Caesuram* sive Incisionem; qua verbum terminatur, et vox in decursu paulum interquiescit. Illa fere Caesura Romanis placuit; quae in priore tertii pedis syllaba fit: ut in Heroico:

Arma virumque cano | Trojae qui primus ab oris
Italiam fato | profugus Lavinaque venit
Litora, multum ille et | terris jactatus et alto
Vi superum, saevae | memorem Junonis ob iram.

Varro quidem apud Gellium XVIII, 15. *scribit observasse se in versu Hexametro, quod omnimodo quintus semipes* (id est, prior pedis tertii syllaba) *verbum finiret*. Mirum, quod *Omnimodo* dixerit, cum Lucretius jam tum variaverit,

Reddenda in ratio | ne vocare, et semina rerum.

et Catullus,

Omnia fanda nefan | da malo permissa furore.

Postea saepius Virgilius,

Lyrnessi domus al | ta, solo Laurente sepulcrum.

Homerus autem olim saepissime,

Οὐλομένην ἣ μύ | ϱι᾽ ἀχαιοῖς ἄλγε᾽ ἔθηκεν.

Non *Omnimodo* igitur dictum oportuit; sed *Plerumque.*

In Sapphico similiter Romani quinto fere sempede:

Pindarum quisquis | studet aemulari,
Jule, ceratis | ope Daedalea
Nititur pennis | vitreo daturus
Nomina ponto.

In Alcaico: *Doctrina sed vim | promovet insitam,*
Rectique cultus | pectora roborant.

In Phalaecio: *Multis ille bonis | flebilis occidit:*
Nulli flebilior | quam tibi, Virgili.

Sic et in Iambo Trimetro:

Jam jam efficaci | do manus scientiae:
Supplex et oro | regna per Proserpinae,
Per et Dianae | non movenda numina,
Per atque libros | carminum valentium
Refixa caelo | devocare sidera.

Hanc Caesurae sedem plerumque in Trimetris servant Poetae Comici: ut Noster;

Ne cuí sit vestrum | mírum, cur partés seni
Poéta dederit | quaé sunt adolescéntium:
Id prímum dicam | deínde quod veni éloquar.

et itidem Graeci:

Οι γάϱ βλεποντες | τοίς τυφλοις ηγούμεθα,
Ουτός δ᾽ ακολουθει | κάμε πϱοσβιάζεται.

In Iambicis Trochaicisque Tetrametris Caesura plerumque fit post ditrochaeum secundum:

Demíssis humeris ésse vincto | péctore ut gracilaé sient.
Vídeo sentum squálidum aegrum | pánnis annisque óbsitum.

Illud autem in primis notandum; cum Graeci Magistri per *διποδίαν* Trimetros Iambos scandere juberent, semper eos intellexisse *διποδίαν ἰαμβικὴν*; adeo ut sic divideretur ex eorum ratione versiculus:

Ne cui sit ve | strum mirum, cur partés seni
Poéta dede | rit quaé sunt adolescéntium:
Id prímum di | cam, deinde quod veni éloquar.

Οἱ γάρ βλεπον | τες τοίς τυφλοις ηγούμεθα,
Ουτός δ᾽ ακολου | θει κάμε προσβιάζεται.

ubi vides primam Dipodiam in mediis verborum syllabis desinere, totamque Caesurae virtutem ac gratiam misere perire. Quare ego jam ab ipsa adolescentia in omnibus Iambicis praeter Tetrametrum Catalecticum, de quo postea dicam, aliam mihi Scansionis rationem institui, per **διποδίαν** scilicet **τροχαϊκὴν**, hoc modo,

Po | éta dederit | quaé sunt adolescéntium:

primo semipede quasi subducto et abciso, versu autem in Dactylum vel Creticum exeunte. Siquidem ista **διποδία** ex Trochaeis duobus, vel uno et Spondeo sive Epitrito secundo constans, *Commodare*, *Commodavi*, et cum Caesurae indole convenit; et verum Iambei rythmum auribus insinuat; et Poetae, dum versus hos fabricatur, praecipue mentem occupat; et, quod maximum est, in omni fere Comicorum metrorum genere principatum obtinet; veramque causam, cur in una Comoedia tot versuum species adhibeantur, sola demonstrat.

Quintilianus Institut. Orat. X, 1. *In Comoedia maxime claudicamus*, - *licet* Terentii *scripta ad Scipionem Africanum referantur: quae tamen in hoc genere sunt elegantissima; et plus adhuc habitura gratiae, si intra versus Trimetros stetissent.* Mirificum sane magni Rhetoris judicium! Optabat scilicet, ut Fabulae Terentianae, quae in primo cujusque Actu et Scaena a Trimetris inchoantur, eodem metro ac tenore per omnes Actus Scaenasque decucurrissent. Crederes profecto hominem numquam Scaenam vidisse, numquam Comoedum partes suas agentem spectavisse. Quid voluit? quod nec Menander nec ullus Graecorum fecit, Terentius ut faceret? ut ira, metus, exultatio, dolor gaudium; et quietae res et turbatae, eodem metro lente agerentur, ut Tibicen paribus tonis perpetuoque cantico spectantium aures vel delassaret vel offenderet? Tantum abest, ut eo pacto *plus gratiae habitura esset fabula*, ut quantumvis bene morata, quantumvis belle scripta, gratiam prorsus omnem perdidisset. Id primi Artis repertores pulchre videbant; delectabant ergo varietate ipsa, diversaque **ἤθη καὶ πάθη** diverso carmine repraesentabant. Marius Victorinus p. 2500; *Nam et Menander in Comoediis frequenter a continuatis Iambicis versibus ad Trochaicos transit; et rursum ad Iambicos redit.* Non ita tamen agebant veteres, ut ab uno in aliud plane contrarium repente

exhiberent; ab Iambicis in Dactylicos; sed in propinquos Trochaicos, ipso transitu paene fallente. Quod ut clarius conspiciatur; omnem Terentianam copiam hic sistam, unoque et eodem pede Ditrochaeo universam fere emetiar.

Illud tamen prius admonendum; ut a Trimetris suas Fabulas, rebus sedatioribus, nostrum inchoasse; ita semper Tetrametris finisse; quod fabulae Catastrophe, cum res turbulentae paulatim et aegre consilescerent, hoc carminis genus postularet, magno spiritu effundendum. Prae omnibus tamen, Trochaici pleni firmum Actoris latus requirebant; qui numquam scilicet nisi in maximo affectuum tumore veniunt, efferendi, non ut quidam autumant, *tarde lenteque*, sed

Clamore summo, cum labore maxumo.

Unde factum, ut cum alias in διποδία Spondei vel Anapaesti placuerint; in his Trochaei vel Dactyli studio quaerantur,

Crédo equidem illum jam ádfuturum, ut íllam a me eripiát:
sine veniat;
'Átqui si illam dígito attigerit, óculi illi illico éffodientur.

qui versus, nisi toto pulmone exhausto, pronunciari apte non possunt: in Trimetris vero clamosa haec πάθη inarescerent prorsus et obmutescerent.

Ditrochaeis igitur sic constituitur Iambus Trimetrus:

Id | síbi negoti | crédidit so | lúm dari.
Vi | cómmodavi | cómmodavi | cómmoda.

Iambicus Tetrametrus plenus:

Dum | témpus ad eam | rém tulit sivi | ánimum ut exple | rét suum.
Vt | cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmoda.

Trochaicus Tetrametrus plenus sive ἀκατάληκτος,

Adeon' hominem esse | ínvenustum aut | ínfelicem | quémquam ut ego sum.
Cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi.

Trochaicus Tetrametrus syllabâ deficiens, sive καταληκτικὸς,

Quót modis con | témptus spretus? | fácta, transacta | ómnia. hem.
Cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmoda.

Pentametrus καταληκτικὸς; qui semel iterumve adhibetur.

Sánus es? Domum | íre pergam: ibi | plúrimum est. Revo | cémus hominem. | Sta ílico.
Cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmoda.

in his omnibus; commodius est, meo judicio, διποδίαν τροχαϊκὴν

Caesurae accommodatam et congruam, quam *ἰαμβικὴν* ab ea deerrantem, in metiendo versu adsciscere.

Superest tamen unus Iambici generis, Tetrametrus *καταληκτικὸς*; in quo *διποδία* veterum Magistrorum *ἰαμβικὴ* sine controversia tenenda est; ob ipsam, a qua in aliis discedit, Caesurae concinnitatem:

Nam sí remit | tent quíppiam | Philúmenam | dolóres.
Ανδρές φιλοι | και δήμοται | και τού πονειν | εράσται.
Δημόσθενης | Δημόσθενους | Παιάνιευς | εγράψε.
Vi cómmoda | vi, cómmoda | vi, cómmoda | vi, cómmo.

Sed et in his *διποδία τροχαϊκὴ* tempus quidem et spatium exacte servat, in Incisionibus tamen peccat. Ceterum utram velit rationem Lector sequatur: Accentus in hujus Editionis Textu ambabus aeque conveniunt: at in nupera quadam, universi hujus generis, quorum ingens copia est, versus prava Caesurae distinctione jugulantur;

Concurrunt laeti mi obviam cup | pedinarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, far | tores, piscatores.

Cum sic Caesura ponenda esset,

Concurrunt laeti mi obviam | cuppediarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, | fartores, piscatores.

Illud quoque in hoc genere observandum, pedem illum ante Caesuram *Mi obviam* et *I coqui* semper, ut hic, Creticum vel ei *ἰσόχρονον* media brevi esse oportere: nullum hic apud Nostrum Licentiae locum esse; non magis quam in fine Senarii. Haec versuum horum indoles et sola gratia est: quam in hac Editione incolumem habent; in prioribus vero ante nos innumeris mendis strangulatam et sepultam.

Porro, super hos Iambicos Trochaïcosque, etiam Creticis, Bacchiacis, Choriambicisque versibus, sed semel tantum singulis, utitur Terentius; eisque in Monodia duntaxat, nunquam in Diverbio: hi, ringente licet invidia, nobis se apud Nostrum debent.

Creticus: *Tánta ve | córdia in | náta cuiquam | út siet*
Cástitas | cástitas | cástitas | cástitas.

Bacchiacus: *Adhúc Ar | chylis quae ad | solént quaeque | opórtet.*
Honéstas | honéstas | honéstas | honéstas.

Choriambicus: *Óbstipuit | péctore con | sístere nil | cónsili quit.*
Cóntremui | cóntremui | cóntremui | cóntremisco.

Hi tamen, more Graeco, novissimum sibi versum alterius generis adsumunt, ut pro Rythmi ratione cum strepitu ac canore finniantur.

De *Clausulis* sic Varro apud Rufinum p. 2707. *Clausulas primum appellatas dicunt, quod clauderent sententiam: ut apud Accium;*

An haéc jam obliti súnt Phryges?

Nonnumquam ab his initium fit; ut apud Caecilium,

Di boni, quid hoc?

apud Terentium,

Discrucior animi.

Huic ultimae adde aliam ex Nostro:

Occidi.

Ceterum de *Clausulis* hoc uno verbo dixisse sufficiat: *Si ab eis initium fit*; liberae sunt et nullius metri legibus adstrictae: *Si sententiam claudunt*, a praecedentibus legem accipiunt. Scilicet post Iambicos Tetrametros, vel Trochaicos Catalecticos, ab Iambo incipiunt; ut illa Accii,

An haéc jam obliti súnt Phryges?

et illae Nostri,

Praescisse me ante? nónne prius cómmunicatum opórtuit?
Miserám me, quod verbum aúdio?
Múnus nostrum ornáto verbis, quód poteris; *et istum aémulum*
Quod póteris ab ea péllito.

Ita semper in ceteris: et ratio est, quod **διποδία τροχαϊκὴ** quasi uno versu continuetur,

Commúnicatum oportuit: miseram me quod verbum aúdio?

Unde in Trochaico pleno, quo **διποδία** consummata est, a Trochaeo incipit.

Próin tu sollicitúdinem istam falsam, quae te excrúciat, mittas.
Quícum loquitur fílius?
Ét illud rus nulla ália causa tám male odi, nísi quia prope est:
Quód si abesset lóngius.

Hanc sibi legem fixerunt, sancientibus aure ac rythmo, primi artis inventores: sed in hac tamen ante nos Editiones peccant. Illud porro notandum; in Tetrametris solis apud Nostrum, numquam in Trimetris, Clausulis locum esse. Neque id omittendum, has et reliquas omnes apud Nostrum Clausulas in Cretico terminari, *Audio*, *Pellito*, *Filius*, *Longius;* una tantum excepta, Hec. V, 1, quae in Spondeum exit.

Aut né quid faciam plús, quod post me mínus fecisse sátius sit.
Adgrédiar. Bacchis, sálve.

Id tamen judicio, non casu, a Poëta factum: quippe post hanc solam ex omnibus Clausulam a Tetrametris plenis in Catalecticos Scaena transit, qui Spondeo finiuntur;

Salvé, Lache. Edepol crédo te non níl mirari, Bácchis.

De Licentia veterum Romanorum, Tragicorum Comicorumque, paulo inclementius loquitur Horatius, Arte Poet. 255. Iambicus, inquit, versus,

Tardior ut paulo graviorque veniret ad aures,
Spondeos stabiles in jura paterna recepit
Commodus et patiens; non ut de sede secunda
Cederet aut quarta socialiter. hic et in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus et Enni.
In scaenam missus cum magno pondere versus
Aut operae celeris nimium curaque carentis,
Aut ignoratae premit artis crimine turpi.
Non quivis videt inmodulata poëmata judex:
Et data Romanis venia est indigna poëtis.
Idcircone vager, scribamque licenter? ut omnes
Visuros peccata putem mea, tutus et intra
Spem veniae cautus? vitavi denique culpam,
Non laudem merui. vos exemplaria Graeca
Nocturna versate manu, versate diurna.
At vestri proavi Plautinos et numeros et
Laudavere sales: nimium patienter utrumque,
Ne dicam stulte mirati; si modo ego et vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus et aure.

Candide magis de iis judicat, venustissimus in tenui materia scriptor, Terentianus Maurus, p. 2433.

Culpatur autem versus in Tragoediis,
Et rarus intrat ex Iambis omnibus:
Ut ille contra, qui secundo et talibus
Spondeon aut quem comparem receperit.
Sed qui pedestres fabulas Socco *premunt,*
Ut quae loquuntur sumpta de vita putes,
Vitiant Iambon tractibus Spondaïcis,
Et in secundo et ceteris aeque locis:
Fidemque fictis dum procurant fabulis,
In metra peccant, arte, non inscitia:

Ne sint sonora verba consuetudinis.
Paulumque rursus a solutis differant.
Magis illa Nostri: nam fere Graecis tenax
Cura est Iambi, vel Novellis comicis,
Vel qui Vetusta praecluent comoedia.

Ceterum quod in utrisque vituperat Flaccus, et in Comicis excusat Maurus, hoc est: Quod in sedibus paribus, secunda et quarta (nempe uterque per dipodiam Iambicam dimetitur: in ratione nostra erunt prima et tertia, pedes scilicet ditrochaeorum priores) non volubiles pedes Iambum aut Tribrachyn, ex rythmi lege ac Graecorum exemplo; sed tardos Spondeos sive alios eis ἰσοχρόνους intulerint. Totum hoc, uno exemplo, et sensu et memoria facile tenebis. Graeci ad hanc formam in Iambicis;

Vi cómmodavi | *cómmodavi, cómmoda.*

Latini ad istam, non semper, sed quotiescumqne vellent;

Vi cómmendavi | *cómmendavi* | *cómmoda.*

Vides *menda* spondeum bis positum pro Iambo *moda*: postremam sedem violare nunquam sunt ausi. Idem et in Trochaicis obtinet.

Graeci: *Commodavi* | *commodavi* | *commodavi* | *commoda.*

Latini: *Commendavi* | *commendavi* | *commendavi* | *commoda.*

In his pedibus, excepto ultimo, pro brevibus longae syllabae adsumuntur; quod tamen, opinor, celeri pronunciatione juvabat et occultabat Actor, ne ipse a Tibicine rythmum Graecum servante discreparet.

Quod ad Crimen autem hoc attinet; Tragicis quidem veteribus minor est excusatio, cur non ad artis regulas versus suos exegerint; cum toto stilo et colore a communi sermone discreti, nova verba ac sesquipedalia pro lubitu finxerint. Fugiebant scilicet limae laborem; certi se in re ante inexperta et apud aures tum indoctas veniam impetraturos. Melius vero ac mitius de Comicis est sentiendum. Profecto Terentius noster, si quisquam alius, in artis leges arte peccavit; studio, non ignorantia; necessitate vel saltem commoditate inductus; et qualecumque illud delicti est, magnis virtutibus redempturus. Sermo enim ea de causa propius apud Nostrum ad consuetudinem accedit, quam apud Menandrum: oratio apud unum de medio sumpta deque vita honestiorum civium; versus minime cavi sed verbis sensibusque spissi: apud alterum,

dum metro servire coactus est, stilus paulo elatior, et sententiae dilutiores. Adde huc, consonantes in Lingua Latina pro vocalium numero frequentiores esse, quam in Attica: adde omnia apud Latinos vocabula, monosyllabis duntaxat exceptis, esse Barytona; de qua re mox plura dicam; et facile pronunties, minoris esse operae atque artis, ad Menandri normam Graece scribere, quam Latine ad Terentii.

Enimvero par et aequum est, ut eandem veniam veteribus Latinis demus, quam hodiernis qui Anglice scribunt poëtis concedimus: quorum nemo est, cui non indulgemus, ut syllabis interdum longis contra indolem rythmi loco brevium utatur. Nam ut Latini omnia metrorum genera de Graecis acceperunt; ita Nostrates sua de Latinis. Quo magis est dolendum atque indignandum, jam a literis renatis pueros ingenuos ad Dactylica, quod genus patria lingua non recipit, ediscenda, ferula scuticaque cogi: Terentiana vero metra, quae domi tamen et in triviis inscientes ipsi canticant, Magistrorum culpa penitus ignorare. Trochaicus Tetrametrus Catalecticus, ut Terentio, ita Nostratibus frequentissimus est:

'Ego ille agrestis, | saévus, tristis, | párcus, truculen | tús, tenax.
Háppy is the | Coúntry life blest | with content good | heált an' ease.

Qui Trochaicus, unius syllabae accessione, fiet Iambicus Tetrametrus plenus.

Thrice háppy is | the Coúntry life | blest with content | good heálth an' ease.

Quin et Iambicus ille καταληκτικὸς, Terentio multum et merito amatus, apud Nostros quoque in magna gratia est;

Nam sí remit | tent quíppiam | Philúmenam | dolóres.
He's décently | run throúgh the lungs, | and thére's an end | o' Búlly.

Neque vero Bacchiacus Terentii Nostris intactus est:

Adhúc Ar | chylís quae ad | solént quaeque | opórtet.
All jóy to | great Caésar | long life, love | and pleásure.

Creticum ejus quoque lingua nostra facillime admittit;

Tánta ve | córdia in | náta cui | quam út siet.
'O the sweet | Coúntry life | blést with health | peáce an' ease.

Denique et illud metrum, quod in Epicis et Heroicis jam diu apud Nostrates regnum obtinet, ab Iambico Veterum Senario profluxit:

necessitate linguae nostrae, quae tota monosyllabis scatens caesuram Senarii raro admittit, Quinarius factus:

Though deép, yet clear | ; *though géntle, yet not dúll.*

Huic in fine sextum Iambum appone; et extemplo habebis Senarium Terentianum:

Though deép, yet clear though | *géntle, yet not dúlly slow.*

Rursus, si ab hoc Euripidis Senario, qui primus omnium in Oresta [immo in *Hecuba*] venit,

Ηκώ νεκρων κευδμώνα και σκοτού πυλας ,

pedem novissimum auferas: Quinarium jam habebis, perfectissimum hodierni nostri Epici exemplar:

Ηκώ νεκρων | *κευδμώνα και σκοτού.*
Though deép, yet clear, | *though géntle, yet not dúll.*

In Anglico tamen hoc notes velim, tres syllabas positione longas loco brevium poni. Eas tu postea, et quam *Denhamo* veniam concedis, Terentio neges. *Perfectissimum* autem *exemplar* ideo appello; ut Poëtis nostratibus, ingenii sane venaeque felicibus, sed eruditionis iterdum modicis, quid hodierni Epici, quo numeris omnibus absolutus fiat, rythmus geniusque sibi poscat, obiter ostendam: in versibus nempe singulis tres syllabas breves. Hoc sane confitendum est; Avorum tempore, scabros asperosque versus, magno longarum pondere onustos, plerumque exiisse: hodiernos autem poëtas longe eos teretiores tornatioresque dare; sed Aure fortassis magistra non Arte: quae tamen Ars principio judicibus Auribus dedebatur. Habent itaque, quod in longo sane opere frustra expectandum, in Epigrammate vel Elegiola facile obtinendum, versus Epici *exemplar*; quo et numerus Brevium et sedes ostenduntur. Quamquam in Nostris est et Varietati locus, ut in his:

Though deép, yet clear; though géntle, yet not dull;
Stróng without rage, withoút oreflowing full.

Ictus in hoc posteriore, qui in secunda syllaba fieri solet, in prima fit; et venuste quidem; modo raro fiat, ac Brevis sequatur. Et nescio equidem, an in Terentio quoque, cum Trimetrum aliquoties inchoet ab *Hicíne*, *Hocíne*, *Sicíne*, *Libéra*, non in primam retrahendus sit accentus *Líbera* etc. etiam in Iambico; ob *τὸ ἰσόχρονον* scilicet et *ἰσόῤῥυθμον*; cum Rythmus, Hephaestione teste, sit Metro potentior. Tale illud Plauti Rudent. II, 6, 29.

Piscibus in alto credo praebent pabulum.

ubi *Píscibus* libentius efferrem, quam *Piscíbus.*

Sed ut redeam, unde digressus sum. Ut a Graecis Comicis desciverunt Latini pro brevibus syllabis tardas infulciendo; ita vitio prorsus contrario peccarunt, corripiendo scilicet ejusmodi syllabas; quae in Latino sermone erant longae. Hujus autem Licentiae modum ac fines non cujusvis est reperisse; cum ex Interpretibus, hi qui laxissime et ultra terminos Licentiam hanc expandunt, monstra nonnumquam et portenta pro veris Lectionibus tuentur; alii contra qui nimis arctis eam finibus claudunt, syllabasque omnes ad Epicorum poëtarum normam exigunt, singulos fere versus miseris modis, addendo, mutilando, invertendo, contra Codicum fidem, jugulant et trucidant. Illud in universum animadvertas velim, nullas eos syllabas, quae natura et vocalis sono longae sunt, corripuisse; sed eas tantum quae per vocalem quidem breves erant, positione tamen et consonantium concursu factae sunt longae. Hae vero voces et numero paucae sunt, monosyllabae fere vel disyllabae, vel cum praepositionibus compositae; et ex ipsa sede situque commodo veniam merentur. Cum autem in ipso hujus Editionis textu singula haec in versibus singulis per Accentuum intervallum sponte se ostendant; non opus est, ut singillatim hic enumerentur. Illud tantum monebo, quod ante me opinor nemo; In primo fere versuum pede, et parcius alias, Licentiam hanc exercuisse Nostrum: idque rectissimo judicio; cum Actor, in fine prioris versus anima recepta, plenum rapidumque spiritum posset effundere.

Sed id grátum fuisse —	*Bonum ingénium narras.*
Sine invídia laudem.	*Sed hic Pámphilus quid.*
Sine omní periclo.	*Is hinc béllum fugiens.*
Propter hóspitai.	*Nempe Phórmionem.*
Hic est ílle non te.	*In hanc nóstram plateam.*
Studet pár referre.	*Supelléctile opus est.*
Ob hanc ínimicitias.	*Sed ecca ípsa egreditur.*
Ob décem mnas ínquit.	*Ego exclúdor ille.*
Inde súmam uxori.	*Négat quis! négo ait, aio.*
Soror dicta est cupio.	*Enimvéro, Dave, nil loci est.*
Simul consílium cum re.	*Habent déspicatu.*
Color vérus, corpus.	*Dolet dictum imprúdenti.*
Neque Antipho ália.	*Adest óptime ipse.*
Sed hoc míhi molestum est.	*Solent ésse id non fit.*

Quid huic hic negotist.	*Sed estne ille noster.*
Student fácere.	*Tamen víx humane.*
Séd óstium cóncrepuit.	*Tacet cúr non ludo.*
Némini plúra acerba.	*Jubet fráter? ubi is est.*
Quid ignáve peniculo.	*Omnia ómnes ubi resciscunt.*

Hoc, ut vides, Terentii judicium erat; ut in primo fere pede versus, ubi paratior venia est, Licentia illa uteretur: idcirco excusatior, quod non ipse eam primus intulerit; sed a Plauto, Caecilio, ceterisque tum in scena regnantibus acceptam retinuerit. Licentia certe erat; et *indigna* forte, cui Romuli nepotes indulgerent. Nam qui hodie non Comicos veteres excusatum, sed defensum eunt; qui fontem rei causamque et originem deprendisse se gloriantur; popularem scilicet tunc temporis pronunciandi morem: ut necesse fuerit Comicis, quae verba communi civium sermone spretis Consonantibus rapide efferebantur, ea verba in suis Fabulis, quae audiebantur scilicet, non legebantur, corripere: nae illi operoso conatu nihil dicunt, pollicentes magna nihil extricant. Quid enim? si usus tum civium communis,

Quem penes arbitrium est et jus et norma loquendi,

syllabas de quibus agitur raptim pronuntiabat; jam non Comicorum vel licentia vel crimen est, qui mori obtemperantes eas corripiebant; sed Epicorum, qui usu improbante producebant. Mutantur tantum Rei; Crimen ipsum non eluitur: aut hi aut illi sunt culpae damnandi. Quibus autem culpa haereat, scitu facillimum est. Priorem in *Ille* et *Esse* constanter producebant Epici; Noster interdum corripit, saepius producit: quod si recte et ex usu corripit; tanto saepius, dum saepius producit, peccat. *Propter* apud Epicos semper priore longa est: Noster semel corripit, And. II, 6, 8.

Propter hospitaï hujusce consuetudinem.

Si hoc ex consuetudine vulgi; cur intra decimum versum, et ubique alias, producit?

Nil própter hanc: sed est quod suscenset tibi.

Eadem reliquorum ratio est: quibus venia quidem, praesertim hodie, lingua jamdudum emortua, facile conceditur: nisi culpam quis defendendo fecerit majorem.

Ceterum *Abi, domi, redi, dari, roga, jube, tace, vide,* et siqua

id genus alia quae ultimam brevem habent, vix est ut Licenter dicas, sed Legitime corripi; cum veteres Epici idem jus usurpaverint.

Similiter de Crasi censeas; qua duae vocales, quarum una brevis, in unam contrahuntur: ut *Diu*, *Deum*, *deorum*, *meum*, *tuum*, *suum*, *meorum* etc. *fuit*, *fuisse*: haec et siqua hujusmodi, jure quoties vellent contrahebant Comici; quia idem Epicis jus erat. Durius quidem Nostratibus sonant *Hujus, cujus, ejus, nouo, leui* in unam syllabam contracta: verum id eo evenit, quod nos hodie male pronuntiemus. Notum enim est eruditis, consonantes I et U apud Latinos eodem fuisse sono et potestate, quo hodie Y et W. Pronuncies igitur *Cuyus, nowo, lewi*, et mollior fiet Crasis. Ita Noster *Twa, swa, grandyuscula, stellyonino*; plane ut Virgilius *Stellyo, abyete* etc. Eadem ratione, cum *Iam* efferrent, ut nos hodie *Yam*; in duas syllabas pro lubitu dissolvebant, *Nunc ïam*. Ceterum in hac Editione ubi *ïam* disyllabon est, notatur diaeresis; et *Cuíus*, *huíus*, *eíus*, ubi monosyllaba sunt, super *I* habent accentum; ubi disyllaba, super U et E, *Cúius*, *húius*, *éius*.

Eii, *reii*, *speii*, priore per Ectasin producta, non indigent venia; cum Lucretius aliique olim Epici idem fecerint. In hac Editione, cum producuntur, duplice I scribuntur.

Neque illud inter Licentias numeres, cum comici S finale in syllaba brevi, sequente tamen consonante, nonnumquam abjiciunt, ut *Tristi'*, *famelicu'*: siquidem idem facit passim Lucretius. Ceterum quod nos quidam docent, et in syllaba longa hoc solere fieri, et sequente vocali, et totam etiam syllabam cum S saepe resecari, falluntur et fallunt. In *Consimilist*, a priore nihil, sed ab *Est* vocalis resecatur; ut in *Palamst*, *Necessumst*. *Multimodis* apud Nostrum non divisim effertur *Multi' modis*; sed vox una est ut *Omnimodis*: et Lucretius utraqua utitur.

Quin et ubi Synaloephae vis cessat, et vel vocales quaepiam vel *M* finales non eliduntur, altera vocali eas excipiente; ne hoc quidem in Licentiis ponas: qualia ista et plura apud Nostrum. *Omnes quí amant*, *Mé et aetate*, *Né ubi acceperim*, *Quaé erat mortua*, *Una ire cúm amica*, *Dúm id efficias*, *Quicum uno rém habebam*. Quippe et Epici, Lucretius, Virgilius, Horatius eodem modo in Hexametris: *Sed dúm abest quod avemus*, *Credimus an quí amant*, *Si mé amas inquit*, *Cocto núm adest honor idem*. In his autem aliisque similibus Tria sunt observanda; Numquam hoc fieri nisi in verbo Monosyllabo; quod verbum si in vocalem exit, oportet Syllabam esse Longam; Ictum denique habere in prima syllaba Anapaesti. Harum vero conditionum

ignorantia quot nuper peperit errores? dum et in polysyllabis verbis, et in syllabis brevibus, et in aliena sede, posse fieri hoc existimabant.

Atque hactenus de Licentia Terentiana, deque ejus limitibus, modicis sane illis neque incommodis: qualem hodie in Poëtis nostratibus patriaque lingua patienter ferimus. Quin et ausim polliceri sponsorque fore, quemvis adolescentem, vulgaris modo Prosodiae et Syllabarum quantitatis callentem, lecta una alteraque Editionis hujus Scaena, suo Marte ac sine Magistro totum hoc quod quaeritur percepturum. Quo magis mirum, quosdam cetera doctissimos, sed in his rebus paulo ὀψιμαθεστέρους, tam immodica verborum pompa se et operam suam efferre: quasi tantae molis esset Romanam nunc Licentiam, quantae olim erat Gentem condidisse. Neque tamen, si ipsi audiendi sunt, immerito gloriantur: cum ex eorum sententia nihil non veteribus Comicis et licuerit et libuerit: ut tam vagae Licentiae limites ullos posuisse, perinde sit ac Sarmatas et Gelonos intra campos suos coercuisse. Nimirum hi non ipsos Poëtas, non artem et rythmi genium, sed Librarios sibi duces sumunt; et tot fere Licentiarum species sibi fingunt, quot in toto Plauto Terentioque vitiosae Lectiones nunc restant; unique loco, qui emendandus erat, ex altero aeque mendoso patrocinium quaerunt. Quid mirum igitur; si quo major iis tam falsae Metricae notitia accrevit, eo in dies, ut queruntur, magis decreverit emendationum suarum numerus? Illud, si dubitas, exemplo sit; ubi Plauti auctoritate pedes Creticos in Trimetris adsciscunt. Locus elegantissimus est, Trinummo I, 2 in *Urbanos* quos vocat *Scurras*,

Qui omnia se simulant scire, nec quicquám sciunt:
Quod quisque in animo hábet aut habiturúst, sciunt:
Sciúnt, quod in aurem réx reginae díxerit:
Sciúnt, quod Iuno fábulatast cúm Iove:
Quae neque fu | tura neque | facta sunt | *tamen illi sciunt.*

Duos illic Creticos agnoscunt et accipiunt, Dactylorum scilicet Vicarios: neque hoc contenti, *innumera* hujusmodi portenta Plauto suo assignant, *pauca* etiam Terentio. Nos Pauca illa jam ejuravimus; de Innumeris olim fortasse curabitur. Interea, quid hic Plauti locus sibi postulet, videamus;

*Quae néque fu*tura nec facta sunt, *tamen illí sciunt.*

Hic duae Longae corripiuntur; duo Cretici veniunt, quo ne Dactylis quidem, si aurem habemus, venire fas est. Hosne *numeros ut lau-*

daverint Pisonum proavi? quis Comoedus Actor, ne ipse quidem *Pellio*, vel pretio voluerit emeri; vel blaterare haec ad tibiam in Scaena ausus fuerit? non suas potius sibi res Poetam talem habere jusserit? Si Licentiarii nostri de Emendatione desperarunt; humanius tamen erat, de mendo potius confiteri, quam Poëtam ipsum proscribere. Vide tamen, quam facilis ea ne quaerentibus quidem se offerat. Tolle illud *Facta*; et Trimetrum, quales hic ceteri sunt, rotundisimum habes;

Quae néque futura, néque sunt, tamen illi sciunt.

Quin et hoc sensus ipse, non metrum solum, efflagitat: nam *Quae futura, et Quae sunt,* in eodem genere sunt opposita: non *Futura et Facta.* Si illud *Facta sunt* a Poëta esset; dixisset utique, Quae neque *fient* neque *facta sunt*; atque insuper de duobus peccatis unum lucratus esset.

Restat jam, ut de Arte Terentiana, quae tantopere olim celebrata est, pauca delibemus. Horatius Epist. II, 1.

Ambigitur quotiens uter utro sit prior, aufert
Pacuvius docti famam senis, Accius alti:
Dicitur Afrani toga convenisse Menandro:
Plautus ad exemplum Siculi properare Epicharmi:
Vincere Caecilius gravitate, Terentius Arte.

Ubi dubium est, artemne Metricam velit, an Comicam: Utramque opinor: nam in utraque laude Noster, tam versuum concinnitatis, quam lucidae rerum dispositionis, primas tenebat.

Illud sane in Lingua Latina notabile, ne unum quidem verbum praeter Monosyllaba Tonum in ultima habuisse. *Déum* igitur, *Vírum, Méum, Túum* priore licet brevi pronuntiabant, numquam nisi in Versu *Deúm, Virúm, Meúm, Tuúm.* Quintilianus Instit. I. 5. *Est autem in omni voce utique acuta syllaba, nec ultima umquam: ideoque in disyllabis prior.* Priscianus p. 1287. *Acutus accentus apud Latinos duo loca habet, penultimum et antepenultimum: apud Graecos autem et ultimum.* Et paulo post; *Apud Latinos in ultima syllaba, nisi discretionis causa, poni non solet accentus.* Donatus p. 1740. *Tonus acutus, cum in Graecis dictionibus tria loca teneat, ultimum, penultimum et antepenultimum; tenet apud Latinos penultimum et antepenultimum; ultimum numquam.* Maximus Victorinus p. 1942; *Acutus, cum apud Graecos tria loca teneat, apud nos duobus tantum poni potest; aut in penultima ut* Praelegístis, *aut ea quae a fine est tertia ut* Praelégimus. Olympiodorus in Aristotelis Meteora p. 27. *Τότε μὲν*

Γραικοὶ ἐκλήθησαν, νῦν δὲ Ἕλληνες. τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα οἱ μὲν Ῥωμαῖοι παροξύνουσι, Γραῖκοι λέγοντες. ἡ δὲ κοινὴ διάλεκτος ὀξύνει. Καθόλου δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πᾶν ὄνομα παροξύνουσι διὰ τὸν κόμπον. ὅθεν Ὑπερηνορέοντες ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν ποιητῶν. Hoc est, *Qui olim Γραικοί dicti, nunc appellantur Ἕλληνες. Illius autem verbi penultimam Romani acuunt, dicentes Γραῖκοι; sed communis sermo acuit ultimam Γραικοί. Et universim Romani in quacumque voce penultimam vel antepenultimam acuunt, propter Fastum et Grandiloquentiam: unde a Poëtis dicuntur Ὑπερηνορέοντες, feroces et superbi.* Ceterum quod hic Fastui tribuit, id dialecto Aeolicae, unde Lingua Latina partem maximam profluxit, rectius imputatur. Aeolenses enim, ut notum est, *Βαρύτονοι* erant; et *Θέος, Ἄνηρ* pronuntiabant, cum alii *Θεός, Ἀνήρ*.

Jam vero id Latinis Comicis, qui Fabulas suas populo placere cuperent, magnopere cavendum erat; ne contra Linguae genium Ictus seu Accentus in quoque versu syllabas verborum ultimas occuparent. Id in omni metro, quoad licuit, observabatur; ut in his,

Árma virúmque cáno, Trójae qui prímus ab óris
Itáliam fáto prófugus Lavínaque vénit
Lítora; multum ílle et térris jactátus et álto
Vi súperum, saévae mémorem Junónis ob íram.

Qui perite et modulate hos versus leget, sic eos, ut hic accentibus notantur, pronuntiabit; non, ut pueri in Scholis, ad singulorum pedum initia,

Ítaliám fató profugús Lavínaque vénit,

sed ad rythmum totius versus, ubi nulla vox, ut vides, accentum in ultima habet, praeter unicam illam *Virúm*: idque recte ob sequens Encliticon *Que*: quod hic, semel dictum, in Terentio passim fieri animadvertes. Idem efficiunt ME, TE, SE: *Miserám me, quod verbum audio?* quippe haec Latinis, ut etiam *Rem*, Enclitica sunt, ut Graecis ΜΕ, *ΣΕ*. Eadem est et Interrogationis vis; sive cum *Ne* Enclitico, sive absque *Ne*. In hac igitur concinnitatis laude palmam omnibus praeripuit Terentius; eamque ut consequi possit, ut et vetitos Ictus effugeret, et vocabula tamen significantiora semper sub Ictu poneret; non minore studio judicioque verba disposuit, et a prosae orationis ordine decenter invertit, quam mirificus in hac materie artifex ipse Virgilius.

Priscianus De versibus comicis narrat, *Fuisse quosdam qui abnegarent ulla esse in Terentii Comoediis metra; vel ea, quasi arcana*

quaedam et ab omnibus doctis semota, sibi solis esse cognita confirmarent. Ibidem ait, *Omnes quidem Comicos, crebris Synaloephis et Episynaloephis et Collisionibus et Abjectionibus S literae, fuisse usos scandendo versus suos*; TERENTIUM AUTEM PLUS OMNIBUS. Verum profecto hoc est; et causa unica, cur Magistelli isti vel negarent metra esse apud Nostrum, vel ut arcana quaedam venditarent. Quod vero hic queritur et criminatur magnus Grammaticus, non vitium est, sed virtus Terentii prima: qui Synaloephas illas data opera consectatus est; quo syllabae ultimae liquescerent coalescerentque cum sequentibus; eoque vetiti ac vitiosi in ultimis Ictus artificiose effugerentur. Hae vero Synaloephae, quae tenebras olim Magistris offuderunt, jam in hac Editione, Percussionum intervallis distincta, ne pueris quidem negotium facessent.

TOTUM autem hoc, quod de Ictu in ultimis syllabis cautum fuisse diximus, de secunda tantum Trimetri *διποδίᾳ* capiendum; nam in prima et tertia semper licuit; siquidem ista sine venia conclamatum actumque erat de Comoedia Tragoediaque Latina. Cum igitur hunc versum similesque apud Nostrum videris,

Malúm quod isti di deaeque omnés duint:

cave vitio id poëtae verteris; etsi *Malúm* illud et *Omnés* si in communi quis sermone sic acuisset, deridiculo fuisset. Nimirum aures vel invitae patienter id ferebant, sine quo ne una quidem in Fabula Scaena poterat edolari. Quin et Graecos ipsos eadem tenuit necessitas, eadem passa est indulgentia. Cum Aristophanes dixit,

Δουλόν γενεσθαι πάραφρονουντος δέσποτου.

Cum Euripides,

Ηκώ νεκρων κευθμώνα και σκοτού πυλας,

idem admiserunt in *Δουλόν* et *Ηκώ,* quod Noster in *Malúm* et *Omnés*: ipsi enim alibi priorem acuunt, *Δούλον* et *῞Ηκω.*

In secunda igitur Trimetri *διποδίᾳ* hoc de quo agimus non licebat. Gellius XVIII, 15. *In Senariis versibus animadverterunt Metrici duos primos pedes, item extremos duos, habere posse singulos integras partes orationis, medios haud umquam posse: sed constare eos semper ex verbis aut divisis aut mixtis atque confusis.* Quotus quisque hoc vel intelligat? nedum ut Senarios per singulos pedes scandendo tempus in hac observatione conterat? At in hac Edicione vel aliud agentibus in oculos incurrit; simulque ratio, quam Metrici isti tacent, plane apparet. Hoc illi voluerunt: in his et similibus Senariis,

Venit Chremes *postridie ad me clamitans.*
Mansuetique animi officia, quid multis moror.

duos primos duosque postremos pedes singulis verbis claudi, et recte: at pedem tertium quartumve non posse recte. Cur hoc? quia tum necesse est, ut Ictus in ultimas syllabas cadant; quod, ut dixi, in prima ultimaque *διποδίᾳ* solet fieri; in media nec solet et vix unquam licet. Rarissime igitur, semel atque iterum, sed magno sententiae lucro, admisit hoc in Trimetris Terentius:

Persuasit nox, amór, *vinum, adolescentia.*
Scelésta ovém lupó *commisi. dispudet.*

Nam illud,

Nosse omnia haec salús *est adolescentibus,*

in hac Editione *Saluti* est. Notandum quoque in *Amór* et *Lupó* priorem brevem esse et ex Musicae rationibus ita oportere; ut apud Horatium,

Jam jam efficaci do manús *scientiae.*
Ad pervicacis heu pedés *Achilleï.*

Et similiter in verbo trisyllabo duos Ictus recipiente, si id *διποδίαν* trochaicam inchoat, media erit ex arte brevis,

Nísi pol filiúm multimodis éxpeto, ut redeát domum.

Ita recte hic editum, non *Expecto*; ut et alia plurima, quae ante nos vitiosa ferebantur, in omni versuum genere hic corriguntur.

ANDRIA TERENTI.

Fabulae interlocutores.

Simo senex.
Sosia libertus.
Davus servus.
Mysis ancilla.
Pamphilus adulescens.
Charinus adulescens.
Byrria servus.
Lesbia obstetrix.
Glycerium adulescentula.
Chremes senex.
Crito hospes.
Dromo lorarius.

ACTA LUDIS MEGALENSIB. M. FULVIO ET M'. GLABRIONE AEDILIB. CURULIB. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO L. ATILIUS PRAENESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI TIBIIS PARIB. DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA. EDITA M. MARCELLO CN. SULPICIO COSS.

ANDRIAE

Prologus.

POÉTA cum primum ánimum ad scribendum ádpulit,
Id síbi negoti crédidit solúm dari,
Populo út placerent, quás fecisset fábulas.
Verum áliter eueníre multo intéllegit:
Nam in prólogis scribúndis operam abútitur,
Non qui árgumentum nárret, sed qui máleuoli
Veterís poetae máledictis respóndeat.
Nunc, quám rem uitio dént, quaeso animum aduórtite.
Menánder fecit Ándriam et Períntbiam.

Qui utrámuis recte nórit, ambas nóuerit.
Non íta dissimili súnt argumento, ét tamen
Dissímili oratióne sunt factae ác stilo.
Quae cónuenere, in Ándriam ex Perínthia hic
Fatétur transtulísse, atque usum pró suis.
Id istí uituperant fáctum; atque in eo dísputant,

11. *Non íta dissimili súnt argumento, séd tamen*] Ex *argumento* eliditur *u*, per syncopam, ut sit *argmento*, sicut ex *tegumen* fit *tegmen*, ex *tegumentum tegmentum*, ex *salsamentum salmentum*. FAERNUS.

De *Salmento* nihil inaudivi. *Tegumen* et *Tegumentum*, quia secundam syllabam brevem habent, idcirco elidunt *u*. Sed *Argumentum* producit secundam, ut vel ex Virgilio [A. VII, 791] notum, *Argumentum ingens* —. Falluntur ergo, qui hic trisyllabum ex eo faciunt: praecipue iste qui exempla (ut putat) ex Plauto adducit; Amphit. Prol. 51 et 96.

Post árgmentum hújus éloquar tragoédiae.
Dum hújus árgmentum éloquar comoédiae.

Quippe aliter pronuntiandi sunt illi versus:

Post árgumentum hujus éloquar tragoédiae.
Dum hujúsce argúmentum éloquar comoédiae.

Ubi secundam acuit, ut in Asinariae prologo, v. 8. et saepe alias,

Nam quód ad argúmentum áttinet, sané breve est.

Pro set igitur repono et;

Non íta dissimili súnt argúmento, ét tamen.

Quam postea lectionem apud Eugraphium reperi. *Et tamen*, praeterquam quod versui medetur, elegantiae hic plus habet. Infra v. 32.

Horum ille nihil egregie praeter cetera
Studebat: et tamen omnia haec mediocriter,

V, 1, 9.

Et timent: et tamen res premit denegare.

Non ita dissimili: vides ictum esse in *Ita:* proinde recte Donatus, *Ita*, inquit, *pro valde: non ita dissimili*, non valde dissimili. Addit: *Sed tamen*, ἀνακόλουθον *est: non enim supra posuit Quidem.* Nempe hoc voluit: si *sed tamen*, ut ipse legebat, legitur; tum dici oportere, *Non dissimili* quidem *argumento, sed tamen dissimili stilo.* Et sic sane res se habet. Cicero [ad fam. VI, 2]: *Misera est illa quidem consolatio, sed tamen necessaria.* Ovidius [Fast. VI, 612]:

Mira quidem, sed tamen acta loquor.

Cum igitur non praecesserit *Quidem*, addo nec *Etsi*, consequens est, ut *et tamen* sit vera lectio: *Non multum dissimili argumento; et tamen dissimili oratione.* Mittimus ergo tres ex nostris recentiores codices, qui sic habent,

Non íta sunt díssimili árgumento: sét tamen.

Ubi metrum quidem commode habet: sed praeter ea quae diximus, illud incommodum est; quod in priore versu pronuncies *Díssimili*, in sequente *Dissímili*.

13. *Quae cónvenere, in Ándriam ex Perínthia Fatétur transtulísse*] Quis fatetur? an Menander? Is enim Nominativus in proximo est. Adde igitur in fine versus, *Ex Perinthia* Hic. *Hic*, auctor, Terentius. Ita in aliis Prologis. Heaut. 18. et 23.

Dum facit
Paucas Latinas: id esse factum hic *non negat.*
Repente ad studium se applicasse hunc *musicum.*

Adelph. 10. *Eum* hic *locum sumsit sibi.*

Et 18. *Eam laudem* hic *ducit maxumam.*

Phorm. 19. Hic *respondere voluit, non lacessere.* Unde ibi versu 4. corrigendum:

Qui ita dictitat, quas ante hic *fecit fabulas.* non, ut nunc fertur, *Antehac.* sic Eunuch. v. 31. inserendum est Hic; *Eas se* hic *non negat*
Personas transtulisse.

15. *Id isti vituperant factum, atque in eo disputant*] Vel abjecto *d*,

Contáminari nón decere fábulas.
Faciúntne intellegéndo, ut nihil intéllegant?
Qui cum húnc accusant; Naéuium, Plautum, Énnium
Accúsant: quos hic nóster auctorés habet:
Quorum aémulari exóptat neclegéntiam,
Potiús quam istorum obscúram diligéntiam.
Dehinc, út quiescant pórro, moneo, et désinant
Maledícere; malefácta ne noscánt sua.
Fauéte, adeste aequo ánimo, et rem cognóscite,
Ut pérnoscatis, écquid spei sit réliqüum:

ex *id*, ea syllaba per synaloephen eliditur; vel ex *isti*, s, eliso, prior ejus dictionis syllaba brevis fit: ut primus pes sit anapaestus: vel *vituperant* fit trisyllabum eliso *e*, per syncopen: quod aliqui malunt. FAERNUS.

Qui malunt *vituprant* pronunciari, nihil in his rebus sapiunt. In *Id* non potest abjici D, neque quicquam ejusmodi. In *Isti* prior syllaba corripitur; quoniam natura brevis est, positione tantum longa. Hoc singulis Scenis experiendo discetur.

17. *Faciunt nae intellegendo ut nihil intellegant*] Haec particula, *nae*, ubicumque apud auctores invenitur, pro *valde*, vel pro *o quam*, non fere in ullo libro néc antiquo nec recenti per diphthongum scripta invenietur, sed per *e* purum: itaque etiam legisse et scripsisse videtur Donatus, dicens, *Hanc particulam* ne, *hic et correpte cum interrogatione pronuntiari, et producte accipi posse, pro* valde: ubi nulla de diphthongo mentio est, sed tantummodo de correptione et productione syllabae. Quod si quis contendat, hanc particulam Graecam esse, et idcirco Graeco more scribendam, negaverim ego mihi liquere an Graeca sit: cum praesertim in Latino sermone diversam a Graeca significationem obtineat. Postremo et Donati auctoritatem et omnium librorum fidem opponam. Ceterum quod Donato melius videtur, *ne*, pro *valde* accipi, considerent observatores linguae Latinae, an ea particula in hac ipsa significatione usurpari possit sine alicuius adjunctione pronominis. Nam et in exemplis ab Donato adductis, et in iis, quae nos observavimus, haec particula post se aliquod habet pronomen: ut, *Ne isti vehementer errant* [Cic. Cat. II, 3 fin.] Et, *Ne iste haud mecum sentit* [Ter. Andr. II, 1, 24]. Nec quemquam fallat exemplum Lucilii infra [ad II, 1, 24 ex Lucil. X. pag. 49 Dous.] ab Donato adductum, *Ne in arce bovem discerpsi magnifice, inquit*. Nam *Ne quem in arce* ex libris scriptis legendum est. FAERNUS.

Quod Faernus hic dicit, NE productum apud auctores inveniri pro *Valde* vel *O quam*, id non ita est. Semper significat id quod *Certe, Profecto*. Deceptus est a Donato, cuius haec sunt verba: *Faciunt ne*] Ne *quidam corripiunt, et cum interrogatione pronuntiant; quidam producunt: quorum alii* Ne *pro* Non *accipiunt, alii pro* Valde. *Et hoc melius*. Immo utrique prave; et qui sic accipiunt, *Faciunt ne intellegendo*; hoc est, valde intellegendo, ut nihil intellegant: (argute hoc quidem, sed non Latine dicitur) et qui sic interpretantur, *Faciunt non intellegendo, ut nihil intellegant*: nec enim sermoni neque sensui satisfaciunt. Restat itaque, ut cum interrogatione proferatur, *Faciúntne?* Et profecto, cum *Faciunt* habeat ultimam in Arsi, et *Ne* sit in Thesi; non aliter pronuntiari protest, quam ut *Ne* sit Encliticum. Atque errat ὁ δεῖνα, qui *Ne* etiam pronomini postpositum *asseverandi* vim habere existimat. Exempla ab ipso prolata plane aliud narrant.

25. *Et quid spei sit relliquum*] Sic Faernus. Est caeca scriptura, *et quid* pro *ecquid*: ita tamen, ut *etquid* pro uno verbo veniat, et *quid* sit encliticum. Semel monemus, nos ubique *Ecquid Ecquem*, etc. daturos esse. Eádem

Posthác quas faciet de íntegro comoédias,
Spectándae an exigéndae sint uobís prius.

Actus I. Scaena I.

Simo senex, Sosia libertus.

SI. UOS ístaec intro auférte: abite. Sósia
Adésdum: paucis té volo. *SO.* dictúm puta:
Nempe út curentur récte haec. *SI.* immo aliúd.
SO. quid est,
Quod tíbi mea ars effícere hoc possit ámplius?
SI. Nihil ístac opus est árte ad hanc rem, quám paro;
Set iís, quas semper ín te intellexí sitas,
Fide ét taciturnitáte. *SO.* exspecto quíd velis.
SI. Ego póstquam te emi, a párvulo ut sempér tibi
Apút me justa et clémens fuerit séruitus,
Scis. féci ex seruo, ut ésses libertús mihi,
Proptérea quod seruíbas liberáliter.
Quod hábui summum, prétium persoluí tibi.
SO. In mémoria habeo. *SI.* haut múto. *SO.* factum gaúdeo,
Si tíbi quid feci aut fácio quod placeát, Simo;
Et id grátum fuisse aduórsum te habeo grátiam.

monitum velim; me ubique, ubi *Nihil* monosyllabon est, *Nil* editurum; ubi *Mihi* monosyllabon, *Mi*: ut in aliis Poëtis praeter Comicos omnibus numquam non factum est: idque veterrimorum codicum auctoritate. Cur enim major adolescentibus hic creetur, quam alibi, molestia? Satis per se, ut nunc est, difficultatis haec habent. quam tamen hac mea opera posthac aut modicam aut omnino nullam fore cum spero, tum praesagio. Fiat, bono omine, periculum. [Ex ipsius Bentlei sententia, cf. ed. Cantabr. p. XIX., in textu scripsimus *reliqüum*, quod praeiverat ed. Lips. Cf. Bentl. ad Eun. II., 2, 19. ad Phaedr. I., 31, 13.]

11. *Propterea quod serviebas liberaliter*] *Serviebas* trisyllabon est; et scriptum et pronunciatum olim *Servibas;* quod cum veteres Grammatici doceant; et in Horatii Virgiliique codicibus jam semper obtineat; atque in Terentii scriptis exemplaribus interdum fiat; equidem et hic et ubique alias, cum metrum postulet, E expungam, *Servibas*, *Aibas;* non *Serviebas*, *Aiebas.*

13. *In memoria habeo.* SI. *Haut muto factum.* SO. *Gaudeo*] Olim monuit Palmerius, nemine tamen ei auscultante, sic distinguendum esse;

In memoria habeo. SI. *Haut muto.*
SO. *Factum gaudeo.*

Muto, absolute: *Haut muto:* non me poenitet; non alio nunc erga te animo sum atque olim. Plautus Rud. III, 6, 27.

Equidem tibi hodie dixeram praesto fore
Apud Veneris fanum: numquid muto? sumne ibi?

Idem Pseud. I, 5, 142, et 153. *Non demutabo.* et Mil. IV., 3, 37.

Numquid videtur demutare?

Siquid *feci* aut *facio* quod placeat, *fa-*

Set hoc mihi molestumst: nam ístaec commemorátio
Quasi éxprobratio ést immemori bénefici.
Quin tu úno uerbo díc, quid est quod mé uelis.
SI. Ita fáciam. hoc primum in hác re praedicó tibi:
Quas crédis esse has, nón sunt uerae núptiae.
SO. Cur símulas igitur? *SI.* rem ómnem a principio aúdies:
Eo pácto et gnati uítam et consilium meum
Cognósces: et quid fácere in hac re té uelim.
Nam is póstquam excessit éx ephebis, Sósia, ac
Líbera uiuendi fúit potestas, (nam ántea
Qui scíre posses, aút ingenium nóscere,
Dum eum aétas, metus, magíster cohibebánt? *SO.* ita est.)

ctum gaudeo. Iterum Plautus Mostell. V., 2, 26.

Me ludificatust. Bene hercle factum, et factum gaudeo.

Noster Hecyra IV., 4, 20.

Bene, ita me dí ament, nuntias; et gaudeo Natum *illum et tibi illam* salvam.

17. *Quasi exprobratio est inmemoris beneficii*] Donatus: *Sunt qui ad* beneficium *referunt* immemor: *ut*, Memorem Junonis ob iram [Virg. A. I, 4]: *ut sit sensus*, Immemoris beneficii, *id est*, *cujus nemo meminerit*. Hem tibi sollertiam Magistrorum veterum: *Immemor*, aiunt, *beneficium*, ut apud Virgilium, *Memor ira*. Atqui ut paria loca sint, sic exponendum est. *Memor ira*, quae semper offensae meminit; *Immemor beneficium*, quod benefactoris numquam meminit. non, ut isti, *cujus nemo meminerit*. Has turbellas dedit lectio vitiosa. non dubium est enim, quin *Immemoris beneficii* non conjungenda sint, sed separanda. Plaut. Merc. V., 4. 36.

Hunc senem para clientem: memorem *dices* benefici. Lege hic igitur,

Quasi exprobratio est inmemori *benefici.*

Exprobratio *mihi*, non *mei*. Ceterum Faernus pro *Benefici* dedit *Beneficii*; de quo et omnibus ejuscemodi, vide nos ad *And*. II, 1, 20.

25. *Liberius vivendi fuit potestas: nam antea*] Sunt qui dictionem *vivendi*, eliso ex ea, *u* medio, in duas syllabas contrahunt: quod per synizesin fieri posse supra diximus. nos etiam ita sustentari versum putamus, si vel ex *potestas*, *s* medium abjiciatur; vel ex *liberius* eliso *e*, per syncopam fiat *librius*: sicut ex *asperius*, faceremus *asprius:* ex *dexterius*, *dextrius*. ita *librius*, erit dactylus abjecta *s*, more veterum: dictio autem *fuit*, una fit syllaba per synizesin, ut saepe. FAERNUS.

Omnes immodulate; et qui *Viendi* dissyllabon; et qui *Potetas*, secunda brevi; et qui *Libriu'*, ut dactylus sit; vel, ut quidam, *Liberju*, quo pacto Creticus fiet loco Anapaesti. Ceterum illud *Liberius* non minus sententiae, quam metro officit. Quippe si nunc *Liberius* vivendi potestas erat; etiam, dum ephebus esset, *Libere* vivendi potestatem habebat. Atqui hoc falsum; dum in *metu* agebat et sub *magistro*. Hoc et Donatus sensit, qui hac vi coactus negat *Liberius esse gradum comparativum*. Neget idem solem meridie lucere. Sed scripsit, opinor, poëta,

Libera vivendi fuit potestas: *nam antea.*

Cicero Orat. Antequam iret in exilium [XI.]: *Libera facta est mihi potestas loquendi*. Suetonius. Tiberio [29.]: *Principem, quem vos tanta et tam libera potestate instruxistis*. Ceterum cum a Dactylo Senarius incipit; Ictus a secunda syllaba in primam retrahitur; quod saepe apud Nostrum tibi occurret. Cicero de Inventione I., 23. *Liberius vivendi* habet, si Editionibus fides: sed illud ibi addititium esse omnes membranae indicant.

27. *Dum aetás, metús, magister*

SI. Quod plérique omnes fáciunt adulescéntuli,
Ut ánimum ad aliquod stúdium adjungant, aút equos
Alere, aút canes ad uénandum, aut ad phílosophos:
Horum ílle nihil egrégie praeter cétera
Studébat, et tamen ómnia haec mediócriter.
Gaudébam. *SO.* non injúria: nam id ego árbitror
Adpríme in vita esse útile, ut ne quid nimis.
SI. Sic uíta erat: facile ómnes perferre ác pati:
Cum quíbus erat cumque úna, iis sese dédere:
Eórum studiis óbsequi: [aduorsus nemini:
Numquam praeponens se illis] ita facíllume

prohibebant, ita est*]** Scitum sane ***magistrum seu paedagogum! qui ***prohibebat*** patrem noscere filii ingenium. Nempe data credo opera et de industria celabat Simonem, quae prave ageret filius. Hanccine lectionem tam diu ferri? Repono:

> ***Dum*** eum ***aetas***, ***metus***, ***magister*** cohibebant. ***ita est.***

Cohibebant, retinebant: oppositum ***Liberae*** vivendi potestati. Noster Adel. I., 1, 33.

> ***Pudore et liberalitate liberos***
> Retinere ***satius esse credo***, ***quam*** metu.

Dum eum cohibebant: Heaut. V., 1, 46.

> ***Non tu*** te cohibes? ***non te respicis?***

Plautus Merc. I., 1, 64.

> ***Non, ut ego, amori neque desidiae in otio***
> ***Operam dedisse; neque*** potestatem ***sibi***
> ***Fuisse: adeo arte*** cohibitum esse se ***a patre.***

Ceterum ***Eum*** absorptum est a praecedente ***Dum***; metrum vero numerosius fit, et ictus fiunt commodissime:

> ***Dum eum aétas***, ***métus***, ***magister cohibebant. ita est.***

Prorsus, ut Eun, IV, 4, 21.

> ***Hic est viétus***, ***vétus***, ***veternosus, senex.***

Quale vero est, quod Simo tamquam ignotum quid memorat, Filio suo, cum ex ephebis excessisset, liberam fuisse vivendi copiam. Hoccine ut Sosia, vel tacente sene, ignoraret, quod more civitatis publico factum? Immo vero hiat totus hic locus, sic addita particula coagmentandus.

> ***Nam postquam excessit ex ephebis, Sosia***, Ac
> ***Libera vivendi fuit potestas,***
> ***Horum ille nihil egregie praeter cetera Studebat.***

Quae media interveniunt, per Parenthesin dicuntur.

33. ***Non injúria: nam id árbitror*]** Lege ***Nam id ego arbitror.*** Vitatur, quantum potest, in hac statione Trochaeus. Neque debet ***Nam*** sine elisione pronunciari; cum extra ictum sit.

35. ***Sic vita erat, facile omnes perferre ac pati,***
***Cum quibus erat cumque una: iis sese dedere*]**

Laborat a mala distinctione sententia; quam sic restituas:

> ***Sic vita erat, facile omnes perferre ac pati:***
> ***Cum quibus erat cumque una, iis sese dedere;***
> ***Eorum studiis obsequi.***

Omnes perferre ac pati, etiam ignotos: at ***sodalibus*** suis dedere se, et obsequi eorum studiis.

37. ***Eorum obsequi studiis; adversus nemini:***
***Nunquam praeponens se illis: ita facillume*]**

Non difficile est, internoscere hic interpolatorem, qui Terentii purpurae pannum de suo adsuit. Primo, bis vitiose ponitur Arsis, ***Eorum obsequi studiis.*** Hoc in medio versu non fecisset Terentius; qui, ut ait Flaccus, ***arte vincebat.*** Deinde bis idem dicitur; aut quod pejus, in posteriore loco minus dicitur, sententia decrescente. Qui enim ***omnes facile perfert***; quid miri, si ***nemini***

Sine inuídia laudem inuénias, et amicós pares.
SO. Sapiénter uitam instítuit: namque hoc témpore
Obséquium amicos, uéritas odiúm parit.
SI. Intérea mulier quaédam abhinc triénnium
Ex Ándro commigráuit huc uicíniae,
Inópia et cognatórum neclegéntia
Coácta, egregia fórma atque aetate íntegra.
SO. Ei, uéreor ne quid Ándria adportét mali.
SI. Primum haéc pudice uítam parce ac dúriter
Agébat, lana ac téla uictum quaéritans:

adversus et infestus est? Qui aliis *obsequitur et dedit sese*, sine dubio non *se praeponit.* Porro et vitiose hic dicitur, *Praeponens Illis.* Cum enim prius universe locutus sit *Nemini:* dicendum utique erat *Aliis*, non *Illis.* Denique vitiose transit oratio ab Infinitivis ad Adjectiva: *Sic vita erat*; *adversus nemini.* Qui loqui scit, hoc modo diceret, *Adversari* nemini, se non *praeponere.* Quod si Adjectiva mallet, saltem diceret *esse adversum nemini;* casu accusativo: quo tamen pacto *esse praeponentem* barbarum prorsus foret. Quid jam videtur? Specta autem, sublato hoc panno, quam rotunde et castigate exeat sententia, et numerose currat versus:

> *Eórum studiis óbsequi, ita facíllume*
> *Sine invidia laudem invenias et amicos pares.*

Pares, nempe *obsequendo:* cui apposite jam respondet Sosia;

> *Sapienter vitam instituit*; *namque hoc tempore*
> Obsequium *amicos*, *veritas odium parit.*

Satisne apparet, illud *Obsequi* adhuc in aure Sosiae sonuisse? neque istis interjectis exstinguendum nunc esse? Neque tamen Interpolatio haec valde, ut opinor, vetusta est: cum Donatus, qui in hac Scena singula fere verba expendit, nihil ex hoc additamento proferat: neque item Eugraphius. Ceterum *Invidia* primam hic corripit; utpote positione tantum longam: sono literae I hic exili. adde quod in primo versus pede major concessa sit licentia. Sic *Ingenium* primam corripit, III, 1, 8.

> *Bonum ingénium narras ádulescentis.*

Priscianus p. 546. *Apud Latinos quoque hoc idem* u *invenitur pro nihilo in metris, et maxime apud vetustissimos Comicorum: ut Ter. And.*

Sine invidia laudem invenias, et amicos pares. *Est enim Jambicum trimetrum*: *quod nisi* sine inui *pro Tribracho accipiatur*, *stare versus non potest.* Haec magnus Magister: in eo tamen errat; cum literam *u* elidere mavult, quam syllabam *in* corripere.

43. *Huc viciniae*] Nostri codices universi, *Huic viciniae.* Vetustus admodum hic error est. Nonius Marcellus p. 499. *Dativus pro Accusativo*: *Terentius in Andria:*

> *Ex Andro commigravit* huic viciniae.

Nempe *huic viciniae* dictum hic existimavit pro *In hanc viciniam.* Sed hujus hominis minor habenda est ratio. Quid princeps Grammaticorum Priscianus? Is p. 1101. *Casus* inquit, *pro Casibus figurate ponuntur. Terentius in Andria:*

> Ex Andro commigravit huic viciniae.

Pro *in hanc viciniam.* Rectius sapuit *Donatus* ad locum: *Huc viciniae*) *Viciniae παρέλκον: huc loci*, *vel huc locorum: Legitur et Huic viciniae.* Ex Celso fortassis habuit, vetere ad Nostrum Commentatore. Nam, Charisius p. 197. de Adverbiis: Viciniae. *Huc viciniae: Terentius in Hecyra:* (lege *Andria*) *ubi Celsus*; *Adverbialiter*, *inquit*, *ut Domi militiaeque. Plautus Bacchidibus* (II, 2, 27.) *Proxumae viciniae habitat.* Vides, ut magnos olim magistros exercebant, quae pueris jam nostris facillima sunt.

Set póstquam amans accéssit, pretium póllicens,
Unús et item alter; íta ut ingenium est ómnium
Hominum áb labore próclinc ad lubídinem,
Accépit conditiónem, dein quaestum óccipit.
Qui tum íllam amabant, fórte, ita ut fit, fílium
Perdúxere illuc, sécum ut una essét, meum.
Egomét continuo mécum: Certe cáptus est:
Habet. óbservabam máne illorum séruolos
Ueniéntis aut abeúntis: rogitabam, Heús puer,
Dic sódes, quis heri Chrýsidem habuit? nam Ándriae
Illi íd erat nomen. *SO.* téneo. *SI.* Phaedrum aut Clíniam aut
Nicératum dicébant: nam hi tres túm simul
Amábant. Eho, quid Pámphilus? Quid? sýmbolam
Dedít, cenauit. gaúdebam. item alió die
Quaerébam: comperiébam nihil ad Pámphilum
Quicquam ádtinere. enimuéro spectatúm satis
Putábam, et magnum exémplum continéntiae:
Nam quí cum ingeniis cónflictatur eiusmodi,
Neque cómmouetur ánimus in ea ré tamen,
Scias pósse jam habere ípsum suae uitaé modum.
Cum id míhi placebat; tum úno ore omnes ómnia

59. *Phaedrum, aut Cliniam Dicébant, aut Nicératum: nam hi tres tum simul Amabant*] Vides *ceratum* Anapaesti locum hic sustinere. Atqui Graece non dicitur *Νικέρατος*, sed *Νικήρατος*: vide Menandri Reliquias [? verum de re nemo potest dubitare. cf. Lys. adv. Polioch. p. 305. Xen. Hell. II, 3, 39 etc.], et Plutarchum *Περὶ σαρκοφαγίας* [orat. alt. cap. IV]. Egregie igitur Codex Regius, Chartaceus is quidem sed ex optimo exemplari transscriptus.

Illi id erat nomen. Téneo. Phaedrum aut Clíniam aut
Nicératum dicébant: nam hi tres túm simul.

Ceterum cum *Aut, Aut* dicit Simo: diffidit scilicet memoriae suae: neque enim ipsi servuli ita responsum variabant. Quippe semel tantum rogaverat adhuc Senex: ut constat ex v. 62. *Item alio die quaerebam.*

61. *Symbolum dedit*] *Symbolam* lego ex lib. Vaticano et Basilicano et aliquibus aliis. ita et Plautus in Curculione [IV, 1, 13]: *Symbolarum collatores apud forum piscarium.* item in Epidico [I, 2, 22]: *Sine meo sumptu paratae jam sunt scapulis symbolae.* et in Sticho [III, 1, 28]: *Eadem symbolam Dabo: et jubebo ad Sagarinum cenam coqui.* FAERNUS. Recte hoc: vix unus tamen aut alter ex nostris libris, *Symbolam*.

68. *Scias posse habere jam ipsum*] Lege ex codice Academico; ut *Iam* in ictu sit:

Scias posse iám habere ipsum suae vitae modum.

Bona dícere, et laudáre fortunás meas,
Qui gnátum haberem táli ingenio praéditum.
Quid uérbis opus est? fáma hac inpulsús Chremes,
Ultro ád me uenit, únicam gnatám suam
Cum dóte summa filio uxorem út daret.
Placuít: despondi: hic núptiis dictúst dies.
SO. Quid ígitur obstat: cúr non fiant? *SI.* aúdies.
Fere ín diebus paúcis, quibus haec ácta sunt,
Chrysís vicina haec móritur. *SO.* o factúm bene:
Beásti: ei metui a Chrýside. *SI.* ibi tum fílius
Cum illís, qui amarant Chrýsidem, una aderát frequens:

72. *Quid vérbis opus est? hác fama inpulsús Chremes*] *Hac* in elevatione est; *Fama*, quod praecipuam emphasin habere debuit, in depressione vix auditur. Quanto igitur melius est, et in pronuntiatione luculentius?

Quid vérbis opus est? fáma hac inpulsús Chremes.

76. *Quid obstat cur non verae fiant?*] In omnibus libris post *quid* est dictio *igitur*, praeterquam in Vaticano et Basilicano, qui eam in contextu non habent, quorum auctoritatem sequor, maxime propter versum. FAERNUS.

Omnes nostri *Igitur*, hoc ordine:

Quid igitur obstat cur non verae fiant? Audies. ubi pes integer supra numerum excurrit. Priscianus de metris Comicis [p. 1319]. *Miror*, inquit, *quosdam vel abnegare, esse in Terentii comoediis metra; vel ea quasi arcana quaedam et ab omnibus doctis semota sibi solis esse cognita, confirmare.* De priore hominum genere satis constat, ex tot Codicibus vetustis, mille circiter annorum; qui Terentium sic exhibent ut Ciceronem aut Livium, non ulla versuum distinctione pro poëta agnoscendum. Ex secundo genere videntur illi, qui Codices Faerni aliquot primi descripserunt. Cum enim Metrorum aliquantum periti essent; ubi versus conturbatos esse videbant, statim correctionem aggrediebantur, immutando, addendo, delendo; recte quidem plerumque, sed interdum perverse: sicut in hoc ipso versiculo perperam ejiciebant *Igitur;* cum alia vox exulare deberet, scilicet *Verae:*

Quid igitur obstat, cúr non fiant? Aúdies. Versu quidem xx habuimus:

Quas credis esse has, non sunt verae nuptiae. Sed aliud est *Esse veras*, aut *Credere veras;* aliud *Fieri veras.* Hoc postremum inepte prorsus et insulse dicitur: cum ipsum *Fieri* per se satis ostendat, non posse *esse* nisi *veras.* Ita III, 2, 49.

Quando alias malim quam hodie, has fieri *nuptias?* III, 3. 11.

Atque ita uti nuptiae Fuerant futurae, fiant. Sic passim Noster; neque umquam aliter loquitur.

79. *Beasti: metui a Chryside*] Vis quaedam et Venus sententiae accedet, ex Lectione trium Codicum ex nostris, et Donato manuscripto;

Beasti: ei metui *a Chryside.*

Ut supra 46. *Ei vereor, nequid Andria adportet mali.* Firmat hanc lectionem Priscianus p. 796. *Verba*, ait, *Timeo et Metuo absoluta sunt; cum non junguntur casui accusativo, sed dativo: ut Terentius in Andria* (I, 3, 5). Ejus vitae timeo: *idem in eadem:* Ei metui a Chryside. Sic MS. Cantabrigiensis notae optimae: Editiones, *Heu metui a Chryside* plane adversus Prisciani sententiam; qui *ei* hic legit, non pro *hei* sed pro casu dativo ab *is:* in quo tamen frustratus se est magnus Magister.

80. *Cum illis, qui amabant Chrysidem, una aderat frequens*] Quid hoc sodes *Amabant?* Acerrimos vero amatores, qui adhuc amabant meretricem mortuam. Repone ocius, *Amarant;* scilicet, dum ea in vivis erat. Supra de iisdem v. 60. *Nam hi tres tum simul amabant. Ili qui tum amabant*, ideo *nunc* funus mortuae comitantur, quod eam antea *amarant.* Infra de Pamphilo;

Curábat una fúnus: tristis interim,
Nonnúmquam conlacrumábat. placuit tum íd mihi.
Sic cógitabam: Hic páruae consuetúdinis
Causa húius mortem tám fert familiáriter:
Quid si ípse amasset? quíd mihi hic faciét patri?
Haec égo putabam esse ómnia humani íngeni
Mansuétique animi offícia. quid multís moror?
Egomét quoque eius caúsa in funus pródeo,
Nihil súspicans etiám mali. *SO.* hem quid id ést? *SI.* scies.
Effértur. imus. íntereа inter múlieres,
Quae ibi áderant, forte unam áspicio adulescéntulam,
Formá bona. *SO.* fortásse. *SI.* et uoltu, Sósia,
Adeó modesto, adeó uenusto, ut níl supra.
Quae cúm mihi lamentári praeter céteras

Quid si ipse amasset? Recte: non, *Quid si ipse amaret.*

85. *Quid si ípse amasset? quíd hic mihí faciét patri?*] Sicut *Ipse* in Arsi est, ita *Hic* esse debebat. Lego igitur, fide priscarum aliquot Editionum,

Quid si ípse amasset? quíd mihi hic faciét patri?

Nam quod quidam autumat, perituram esse omnem hìc gratiam, nisi *Mihi* signanter efferatur: parcat id metuere; cum *Patri*, quod in Arsi est et esse debet, satis superque eam gratiam tutetur.

89. *Nihil súspicans etiám mali. Hem*, *quid ést? Scies*] *Hem quid.* Jam dixi in hac statione non libenter recipi Trochaeum. Recte ergo tres ex nostris codices.

Nihil súspicans etiám mali. Hem, quid id *est? Scies.*

Quid id mali *est*, *Quid id est*, saepe occurrunt. Hic a praecedente syllaba *Id* devorabatur.

92. *Forma.* SO. *Bona fortasse.* SI. *Et voltu*, *Sosia*] Sic quidem distinguunt et Scripti et Editi: nec male quidem. Pace tamen illorum, sic potius distinxero (quamvis probe sciam, rem esse aleae plenam, ex sententia sic satis bona meliorem suscitatum ire):

Forma bona. SO. *Fortasse* SI. *Et voltu*, *Sosia.*

Quod in recepta lectione minus placet: hoc est: Sosia hic, ignarus quorsum iret quidve dicturus esset Simo; cur de *bona* forma potius, quam de *mediocri* hariolaretur, nescio. Contra, in nostra distinctione nihil est quod desideres. *Forma bona*, ut II. 5, 17. *Virginem forma bona Memini videre. Fortasse* autem absolute positum, est consentientis quidem, sed dubitanter et tepide. In qua re Ethos hic pulchre servatur: fere enim servi et Liberti in talibus rebus judicandis inducuntur suis dominis severiores et difficiliores. *Fortasse*, inquit, *bona:* paucae enim sunt vere bona: quae ita videntur, cultui magis quam naturae id ferunt acceptum. Heaut. IV, 5, 29.

CH. *Nam prorsus nihil intellego.*
SY. *Vah tardus es.*
CH. Fortasse. SY. *Argentum dabitur eii ad nuptias.*

Plaut. Asin. II, 4, 86.

Neque est alter hodie quisquam,
Cui credi recte aeque putant. ME. Fortasse. *Sed tamen me.*

et ibidem 92. *Nec potest peculium enumerari.*

ME. Fortasse. LE. *Etiam nunc dico*, etc.

94. *Quia tum mihi lamentari praeter ceteras*

Visa ést, et quia erat fórma praeter céteras
Honésta et liberáli, accedo ad pédisequas:
Quae sít, rogo. sorórem esse aiunt Chrýsidis.
Percússit ilico ánimum. atat hoc íllud est,
Haec íllae lacrumae, haec íllast misericórdia.

Visa est, et quia erat forma praeter ceteras] Nescio, quorsum pertineat illud TUM. Quando enim alias *lamentari videretur* Simoni, quae tunc primum a Simone visa est? Unde autem illud QUIA *tum?* Nostri codices summo consensu, et Editiones priscae QUAE *tum.* Unde in promtu est veram lectionem revocare,

Quae cum mihi lamentari praeter ceteras etc. Nihil certius, sic in Prologo supra,

Qui cum *hunc accusant; Naevium, Plautum* etc.

98. *Attat hoc illud est*] Haec vox *atat*, priore syllaba et producta et correpta invenitur: quod ex eo factum reor, quia cum antiqui hanc dictionem per duo *t*, in medio scriberent, ea syllaba positione longa erat: subtracto vero altero *t*, per parellipsin, brevis fiebat. Sed hoc loco quanta sit prior syllaba nihil refert: ex posteriore videtur versus laborare, cum, *t*, in fine corripiat syllabam: sed sustentatur ex veterum licentia, quibus etiam producebat. Livius Andronicus in Odyssea [ap. Prisc. 8. p. 817]:

Cum socios nostros mandisset impius Cyclops.

Ennius [ap. Macrob. VI, 1. ex ann. 17.]

It eques, et plausu cava concutit ungula terram.

Idem [ap. Cic. de divin. I, 48]:

Omnis cura viris uter esset induperator.

Item [ap. Prisc. 10. p. 891. ex ann. XIV]:

Infit, O cives quae me fortuna fero sic
Contudit indigno bello, confecit acerbo.

FAERNUS.

Male Nostro patrocinatur Faernus; cum ex cascorum illorum licentia T in fine recte produci postulat. Et nihilo melius ille alter, qui sequentem literam H, *atat Hoc*, vim consonantis habere putat, et ea vi posteriorem brevem in *Attat* productam facere: quod ex eburna porta somnium saepe ei illusit. Adhuc vero deterius; cum versa sententia, sic digitis versiculum hunc metitur:

Percússit illico ánimum. áttat hoc illud est:

ita ut *Animum* non elidat syllabam ultimam. Fuse ostendi in Prolegomenis, numquam elisionem cessare; nisi syllaba in ictu sit, hoc est, prima sit ex tribus in Tribracho vel Anapaesto. Hujus rei ignoratione, quoties in fraudem se induit? Quod ad *Attat* attinet, sic se res habet: Interjectiones ejusmodi, quae affectum animi sono exprimunt, variare accentum solere pro arbitrio loquentis. Sic *Ha ha hé* nonnumquam ut Anapaestus profertur: alias ut Creticus *Há ha he.* Sic Graecorum *Ἀτταταὶ*, unde Latinum defluxit; alias est *Ἀτατταὶ* vel *Ἀταττατταί.* Eodem modo Comici Latini. Naevius in Tarentilla apud Charisium p. 213.

Atáttatae, cavé cadas amábo.

dem in Corollaria:

Quid sálve attattatattatae
Rivális, salve. quíd istud attatae ádvertisti tám cito?

Ergo *Atat* pro poetae libitu variat suum tonum; nunc *áttat*, nunc *atáttat*, nunc *atát:* quod postremum hoc loco placet.

99. *Hoc illud est, Hinc illae lacrumae, haec illa est misericordia*] *Hinc illae lacrumae*, in proverbii locum cessit; hodieque omnibus visitur apud Ciceronem et Horatium; ut paene impudentis esse videatur, de hac apud nostrum lectione controversiam facere: faciendum tamen periculum est. HAEC nominativo plurali pro HAE saepe apud Plautum et Nostrum usurpari, jam vel pueris notum. And. IV, 1, 32.

Hae nuptiae non apparabantur mihi.

Ubi Donatus: *Legitur et* Haec nuptiae: *Sic enim veteres dixerunt.* Eun. III, 5, 34.

Novitiae puellae: continuo haec *adornant ut lavet.*

Ita plane tres libri ex nostris: neque ipse versus aliter sustentari potest. Iterum Donatus: Haec *pluraliter pro*

SO. Quam tímeo, quorsum evádas. *SI.* funus interim
Procédit: sequimur: ád sepulcrum uénimus:
In ígnem inpositast: flétur. interea haéc soror,
Quam díxi, ad flammam accéssit inprudéntius.
Satis cúm periclo. ibi tum éxanimatus Pámphilus
Bene díssimulatum amórem et celatum índicat:
Adcúrrit: mediam múlierem compléctitur:
Mea Glýcerium, inquit, quíd agis? cur te is pérditum?
Tum illa, út consuetum fácile amorem cérneres,
Reiécit se in eum fléns quam familiáriter.
SO. Quid aís? *SI.* redeo inde irátus, atque aegré ferens.
Nec sátis ad obiurgándum causae. díceret,
Quid féci? quid commérui aut peccauí, pater?
Quae sése in ignem iniícere uoluit, próhibui:
Seruáui: honesta orátio est. *SO.* recté putas:
Nam si íllum obiurges, uítae qui auxiliúm tulit;
Quid fácias illi, déderit qui damnum aút malum?
SI. Venít Chremes postrídie ad me, clámitans:
Indígnum facinus: cómperisse, Pámphilum

Hac; *ut in Phormione: Haec illac erant itiones.* Locus, quem ex Phormione citat, extat ibi V, 9, 23.

Haéc illac erant itiónes crebrae et
mánsiones diútinae
Lémni? haecine erat éa, quae nostros mínuit fructus vílitas?

Ubi hodie male legitur, *Haecine erant itiones.* Ad hanc faciem sic hunc, de quo agitur, locum refingo:

Atát hoc illud est,
Haec *illae lacrumae, haec illast misericordia.*

Tu jam dijudica; annon elegantius sit, *Hoc illud, Haec illae, Haec illa*, eodem tenore, dicere; quam alienum illud *Hinc* in medium intrudere? Neque enim hic Proverbii vicem est; sed ideo *Haec Pamphili lacrumae*, quia supra v. 82. *Nonnumquam conlacrumabat.* Postea vero, cum hoc pro proverbio obtinuisset, et obsolevisset plurale femininum *Haec;* illius locum occupavit *Hinc:* quod postea Magistri in ipsum Terentium induxerunt.

102. *In ignem posita est: fletur*] Nostri codices plerique omnes,

In ígnem inposita *est: fletur.*

Recte, et ex poetae more. Quippe amat, quantum fieri potest, elidere postremam syllabam, ut liquescat et misceatur sequenti. Hoc magnum Terentianae artis arcanum etiam veteribus animadversum erat; quo et sibi cavebat ab accentu in syllabis ultimis, contra indolem linguae Latinae; et versus suos solidiores, succique pleniores reddidit. *Priscianus* p. 1322. *Omnes Comici crebris synaloephis et elisionibus et abjectionibus literae S sunt usi, Terentius autem plus omnibus.*

113. *Quae sese voluit in ignem injicere, prohibui*] Et Donatus, et omnes libri scripti Terentii ita collocant: *quae sese in ignem injicere voluit, prohibui.* FAERNUS. Sic et nostri.

116. *Qui dederit damnum aut malum*] Lege, *Déderit qui damnum aut malum. Dederit qui* ut *Vitae qui:* ne ictus in ultima sit.

Pro uxóre habere hanc péregrinam. ego illud sédulo
Negáre factum. ille ínstat factum. dénique
Ita túm discedo ab íllo, ut qui se fíliam
Negét daturum. *SO.* nón tu ibi gnatum? *SI.* ne haéc quidem
Satis uéhemens causa ad óbiurgandum. *SO.* quí cedo?
SI. Tute ípse his rebus fínem praescripstí, pater.
Prope adést, cum alieno móre uiuendúmst mihi:
Sine núnc meo me uíuere intereá modo.
SO. Qui igitúr relictus ést obiurgandí locus?
SI. Si própter amorem uxórem nolet dúcere,
Ea prímum ab illo animáduertenda iniúriast.
Et núnc id operam do, út per falsas núptias
Uera óbiurgandi caúsa sit, si déneget:
Simúl sceleratus Dáuos siquid cónsili
Habet, út consumat núnc, cum nihil obsínt doli:
Quem ego crédo manibus, pédibus, obnixe ómnia
Factúrum: magis id ádeo, mihi ut incómmodet,
Quam ut óbsequatur gnáto. *SO.* quapropter? *SI.* rogas?
Mala méns, malus animus. quém quidem ego si sénsero.
Set quíd opust uerbis? sín eueniat, quód uolo,

127. *Quis igitur relictus est objurgandi locus*] In nostris fere universis *Qui igitur*. Codex veterrimus Vaticanus, teste ad Phaedrum Gudio, *Relicuus*. Legebat igitur:

Quis igitur reliquus est objurgandi locus?

Ego mallem,

Qui igitur reliqüus est objurgandi locus.

ut Eun. V, 5, 26.

Reliqüom: Tantum est. Césso huc introrúmpere?

Et apud Plautum Cist. II, 1, 30.

Quód dedi datúm non vellem: quód reliqüom est, non dabo.

Sed omnino retinenda est recepta lectio; adscito huc ex codicibus *Qui*. Infra III, 4, 22.

Nihil est preci loci relictum: *jam perturbavi omnia.*

Et, ne quis forte et hic quoque *reliqüom* substituat, adde Phorm. III, 3, 14.

Ni instigemus etiam, *ut nullus* locus relinquatur *preci*.

128. *Si propter amorem uxorem nolit ducere*] Eugraphius: NON VULT *ducere*. Donatus: *Legitur* et NOLLET. Et apud ipsum et apud Terentium, repone NOLET.

133. *Nunc, cum nihil obsint doli*] Videtur legendum, *obsunt*, non tamen muto: omnes enim libri habent, *obsint*. FAERNUS. Nostri quoque universi, OBSINT. Nec, quid intersit, video.

134. *uem ego credo manibus pedibusque obnixe omnia*] Vehementior et melior oratio est, sublato isto QUE.

Quem ego credo manibus, pedibus, obnixe omnia.

ut IV, 1, 52.

Conari manibus, *pedibus*, *noctesque et dies.*

In Pámphilo ut nil sít morae; restát Chremes,
Qui mi éxorandus ést: et spero cónfore.
Nunc tuúmst officium, has béne ut adsimules núptias:
Pertérrefacias Dáuom: obserues filium,
Quid agát, quid cum illo cónsili captét. *SO.* sat est:
Curábo: eamus núnc ïam intro. *SI.* i praé, sequar.

Actus I. Scaena II.

Simo senex. Dauus seruus.

SI. NON dúbiumst, quin uxórem nolit fílius:
Ita Dáuom modo timére sensi, ubi núptias
Futúras esse audíuit. set ipse exít foras.
D. Mirábar hoc si síc abiret: ét eri semper lénitas
Ucrébar quorsum euáderet:
Qui póstquam audierat nón datum iri fílio uxorém suo,
Númquam cuiquam nóstrum uerbum fécit, neque id aegré tulit.
SI. Át nunc faciet; néque, ut opinor, síne tuo magnó malo.
D. Id uóluit, nos sic néc opinantis dúci falso gaúdio,
Sperántis iam amotó metu, interea óscitantis ópprimi,
Ut ne ésset spatium cógitandi ad dísturbandas núptias:
Astúte. *SI.* carnuféx, quae loquitur? *D.* érus est, neque prouíderam.

144. *Curabo. eamus jam nunc intro: I prae. sequar*] Victorianus liber, *sequor*, quod magis videtur consuetudini sermonis accommodatum. FAERNUS.
Meliores ex nostris:

Curábo, *eamus* núnc ïam *intro. I praé*, *sequar*:

quo pacto mollius decurrit versus. SEQUAR etiam omnes, non SEQUOR. Neque audiendus est codex Victorianus. In Eunucho quidem est, V, 2, 69.

Id ipsum. Id ipsum? virgo vero. I prae, SEQUOR.

Sed observandum est, Thaidem illic statim et sine mora sequi praeeuntem Chaeream: et semper ita fieri, ubi SEQUOR ponitur. Hic vero SEQUAR magis convenit: quia Simo non continuo Sosiam sequitur, sed in Scaena aliquamdiu subsistit.

10. *Sperantis jam amoto metu, inter oscitantis opprimi*] Meliores quique ex nostris, INTEREA *oscitantis.* Et sane vel furca abigendum est illud, *Inter oscitantis.* Quinam sodes sunt illi alii, praeter Davum et Pamphilum, qui tum oscitabant? Tota vero via errat, qui ideo *Inter* praetulit, quod metro magis commodum arbitraretur. Immo nocet potius metro, quam proficit.

11. *Ne esset spatium*] Ne Trochaicus inter Iambicos veniat, corrige, *Ut ne esset spatium*, Sic Eunuch. V, 4, 20.

Ulsciscar, ut ne impune in nos inluseris.

Et passim. *Ne*, cum hic extra ictum sit, non potest non elidi; quod quidam opinatus est.

12. *Erus est, neque praevideram*] Omnes fere libri *provideram:* licet aliter Donatus. provideram autem pro,

SI. Daue. *D.* hém, quid est? *SI.* ehodum ád me. *D.* quid hic volt? *SI.* quíd aïs? *D.* qua de ré? *SI.* rogas?
Meum gnátum rumor ést amare. *D.* id pópulus curat scílicet.
SI. Hocíne agis, an non? *D.* égo uero istuc. *SI.* sét nunc ea me exquírere,
Iníqui patris est. nám, quod antehac fécit, nihil ad me ádtinet.
Dum témpus ad eam rém tulit, siui ánimum ut explerét suum:
Nunc híc dies aliam uítam defert, álios mores póstulat.
Dehinc póstulo, siue aéquumst, te oro, Dáue, ut redeat iam ín uiam.
D. Hoc quíd sit? *SI.* omnes, quí amant, grauiter síbi dari uxorém ferunt.
D. Ita aíunt. *SI.* tum siquís magistrum cépit ad eam rem ímprobum,
Ipsum ánimum aegrotum ad déteriorem pártem plerumque ádplicat.
D. Non hércle intellegó. *SI.* non? hem. *D.* non: Dáuos sum, non Oédipus.
SI. Nempe érgo aperte uís quae restant mé loqui. *D.* sané quidem.
SI. Si sénsero hodíe quícquam in his te núptiis

porro videram. Plautus in Asinaria [II, 4, 44]: *Non hercle te provideram.* FAERNUS. Nostri, uno excepto, omnes *Provideram.*

18. *Nunc haec dies aliám vitam ádfert, álios mores póstulat.*] *Hic dies* habent omnes libri scripti, et Donatus. FAERNUS.

Nostri quoque omnes *Hic dies.* Sed vide, ut incommode haec divisa sunt Arsi et Thesi. *Aliám* acuitur in syllaba ultima; *Vitam* in Thesi cubat, ut vix exaudiatur; denique primo *aliám*, mox *álios:* cum consuetudo et ratio postulent, ut verba quae repetuntur, eodem accentu pronuntientur. Haec omnia incommoda tollit lectio, quae apud Ciceronem exstat, Epist. Fam. XII. 25. 'Accipio, *inquit*, excusatio-'nem tuam de Sempronio. neque enim 'statuti quid in tanta perturbatione ha-'bere potuisti:

'*Nunc hic dies áliam vítam defert, álios mores póstulat.*

'ut ait Terentius.' Consulantur nunc aures; et quantum intersit, ipsae testabuntur. *Hic* corripitur, sequente licet consonante; ut passim. III, 1, 4.

Sed hic Pámphilus. uid dicit? Firmavít fidem.

vel *Dies* monosyllabon est. Nesciunt Terentium, siqui suspicabuntur commodius haec disponi a Cicerone, quam ab ipso potuisse.

Falláciae conári, quo fiánt minus;
Aut uélle in ea re osténdi, quam sis cállidus:
Uerbéribus caesum te ín pistrinum, Dáue, dedam usque ád necem,
Ea lége atque omine, út, si te inde exémerim, ego pro té molam.
Quid, hoc íntellextin? án nondum etiam ne hóc quidem? *D.* immo cállide:
Ita apérte ipsam rem módo locutus, níl circum itione úsus es.
SI. Ubi uís facilius pássus sim, quam in hác re, me delúdier.
D. Bona uérba, quaeso. *SI.* inrídes: nil me fállis. edicó tibi,
Ne témere facias. néque tu haut dices tíbi non praedictúm. caue.

27. *Aut velle in ea re ostendere quam sis callidus*] Plerique libri et in iis omnes antiqui, *ostendi quam sis callidus*. FAERNUS. Unus tantum ex nostris *Ostendere:* ceteri *Ostendi.*

28. *Verbéribus caesum té, Dave, in pistrinum dedam usque ád necem*] Miror, qui hoc intactum reliquerit Faërnus. *Dave* hic in depressione totum latitat. Quanto melius et numerosius, quod in Nostris omnibus habetur?

Verbéribus caesum te in pistrinum,
Dáve, dedam usque ád necem.

Idem, quem dedi, verborum ordo est apud Nonium v. Caedere; Servium ad Aeneid. I, 144.

31. *Nil circuitione usus es*] Fallitur et fallit ὁ δεῖνα, cum Diphthongos et Consonantes hic praedicat, ut pronuntietur *Circuitjone. Circumire* semper Plautus et Noster, non *Circuire:* neque elidunt M; Phormio IV, 3, 9. *Sic circumiri:* et sic Horatius [Sat. I, 9, 17], *Circumagi.* Quin et hic nonnulli codd. *Circumitione.* Ergo hic duo verba sunt *Circum itione.* Iterum Phorm. V, 9, 23.

Haéc illae erant itiones *crebrae et*
mansiones diutinae.

33. *Bona verba, quaeso. Inrides? nihil me fallis. set dico tibi*] Veteres nostri codices *Inrides* sine nota interrogationis. Recte. Illud autem, *Set dico tibi,* nimis tepide in re tam gravi: Repono: *Nil me fallis,* edico *tibi,*

Ne temere facias.

Edico, denuntio. Simo ipse de eadem hac re loquens, III, 2, 15.

Edixin *tibi*, *Interminatus sum*, *ne faceres?* ubi Donatus; *Edixin tibi;* Hic illud reddit, *Edico tibi, ne temere facias.* Vides Donatum ipsum sic olim legisse, ut nos nunc legendum admonemus. Nonius tamen v. Dicere, *Sed dico* legebat, quod exponit Denuncio. Vides mendi vetustatem.

34. *Ne temere facias: neque tu haut dicas tibi non prae dictum, Cave*] O. l. s. *neque tu hoc dicas.* Vaticanus, *hoc dices,* quod idem est: nam antiqui *dices* pro dicas efferebant; solus Donatus legit, *haut dicas*, quem et sequimur. FAERNUS.

Vera sine dubio et vetusta illa lectio est, *Neque haut*, non *Neque hoc:* Sic Plautus ter quaterque [Epid. IV, 1, 6. V, 1, fin. Bacch. IV, 9, 114]. Noster III, 3, 31.

At ego non *posse arbitror,*
Neque *illum hanc perpetuo habere,*
neque *me perpeti.*

Sic alii *Neque non* negative; etiam ipse Virgilius [B. IV, 55]. Recte quoque Vaticanus codex *Dices*, cui accedunt tres meliores ex nostris: quod non

Actus I. Scaena III.

Dauus seruus.

ENIMUÉRO, Daue, níl locist segnítiae neque socórdiae,
Quantum íntellexi módo senis senténtiam de núptiis:
Quae sí non astu próuidentur, me aút erum pessúm dabunt.
Nec quíd agam certumst: Pámphilumne adjútem, an auscultém seni.
Si illúm relinquo, eius uítae timeo: sín opitulor, huíus minas;
Cui uérba dare diffícilest: primum iám de amore hoc cómperit:
Me infénsus seruat, né quam faciam in núptiis falláciam.
Si sénserit, perii, aút quam lubitum fúerit causam céperit,
Qua iúre qua me iniúria praecípitem in pistrinúm dabit.
Ad haéc mala hoc mi accédit etiam: haec Andria,

idem est ac *Dicas:* sed futurum indicativum. non enim *Edicit* Simo, ne Davus *dicat* sibi non praedictum: ipse Davus jam praemonitus non hoc *dicet*, nec dicere audebit.

7. *Ne quam faciam nuptiis fallaciam*] Duo ex nostris, et editiones pleraeque veteres, *Faciam* IN *nuptiis.* Plane ut supra I, 2, 25.

Si sensero hodie quicquam in his *te* nuptiis.
Fallaciae *conari, quo fiant minus.*

Atque insuper hoc commodi est, quod eo pacto ultima in *Faciam* liquescat; et evitetur ingratum Homoeoteleuton, *Faciam, Fallaciam.*

8. *Si senserit, perii: aut si lubitum fuerit, causam ceperit*] Nec verba, nec sententiam expediunt interpretes. *Perii* quasi Interjectionis vim hic habet; ut [Eun. II, 3, 87], *Perii, quid ego egi?* Deinde pro *Si* reponendum est *Quam.* Sententia est: *Si senserit, immo* (quod minus est) *quamlibet causam ceperit, in pistrinum me dabit.* Hec. IV, 1, 25.

Quamvis causam *hunc suspicari,* *quam ipsam veram, mavolo.*

9. *Quo jure quaque injuria praecipitem me in pistrinum dabit*] Sic Codices nostri et editiones priscae: nec Faërnus quicquam ad locum. Atqui syllaba hic abundat; nisi *Injuria* in trisyllabum redigas, quod quidam inepte faciunt. Sed et aliud animadvertendum est, *Quo jure, quaque injuria* (quod et nostri omnes habent) nullo modo hic posse subsistere. Sententia quidem apparet; sed verbis destituitur: quippe *Qua* omnino hic requiritur, non *Quo:* ut non unus ante nos vidit. Nondum tamen locus expurgatus est, quem sic sibi restituo:

Qua *júre, qua* me *injúria praecípitem in pistrinúm dabit.*

Numquam in ista distributione Latine dicitur *Qua-quaque*, sed *Qua qua.* Plautus Milite, IV, 3, 20.

Qui consectare qua mares, qua feminas.

Trinummo, IV, 3, 37.

Rapere properant qua sacrum, qua publicum. Cicero [ad Attic II, 19]. *Qua dominus, qua advocati.* Livius X, 38?:] *Qua paterna injuria, qua*

Si ista úxor siue amícast, grauida e Pámphilo est.
Audíreque eorum est óperae pretium audáciam:
Nam incéptiost améntium, haut amántium:
Quicquíd peperisset, décreuerunt tóllere:
Et fíngunt quandam intér se nunc falláciam,
Ciuem Átticam esse hanc. Fúit olim hinc quidám senex,
Mercátor: nauem is frégit apud Andrum ínsulam:
Is óbiit mortem. ibi tum hánc eiectam Chrysidis
Patrém recepisse órbam, paruam. fábulae.
Mí quidem non fit uérisimile; at ípsis commentúm placet.
Set Mýsis ab ea egréditur. at ego hinc mé ad forum, ut
Convéniam Pamphilúm, ne de hac re páter inprudentem ópprimat.

sua. Sic ubique reperies. Cum autem conjunctio *Que* de sua sede *Me* expulisset, necesse erat *Me* alicubi locum habere, licet versus ipsius injuria.

11. ***Sive ista uxor, sive amica est, gravida e Pamphilo est***] Etiam hic quoque syllaba versui superest: quam frustra quidam in metrum concludere laborat, nunc hoc nunc illud arripiendo. Qui natura pes Creticus est, nulla licentia vel in dactylum vel in anapaestum redigetur. Recte olim hoc expedivit Janus Gulielmius:

Si ista úxor sive amíca est, gravida e Pámphilo est.

Si hic eandem prorsus sententiam efficit, quam *Sive:* ne aliquod sensus dispendium hic cuiquam metuatur. Plaut. Curc. I, 1, 4.

Si *media nox est,* sive *est prima vespera.*

Pseud. I, 5, 129.

Si *sumus compacti*, sive *consilium umquam inivimus.*

Quin et *Si-si* perinde est ac *Sive-sive.* Captiv. I, 2, 5.

Sinito ambulare, si *foris*, si *intus volent.*

16. *Civem Átticam esse hanc. Fúit olím quidám senex*] Non satis venuste illud *olím*, cum ictu in syllaba posteriore. Neque vero si *quidam mercator* in Andro obiit, etc. id ullo modo demonstrat civem *Atticam* esse Glycerium; nisi et ille quoque mercator fuerit Atticus. Utrique vitio medicinam facies, si sic legeris,

Civem Atticam esse hanc. Fuit olim hinc *quidam senex.*

Hinc id est Athenis, ubi fabula agitur. Infra V, 1, 14.

Illam hinc *civem esse aiunt.* et V, 3, 21.

Adducti, qui illam civem hinc *dicant. viceris.*

20. *Míhi quidem hercle nón fit vecisímile, atque ipsis cómmentum placet*] Ita in omnibus fere libris invenitur ordinatus hic versus, itaque impressit Robertus Stephanus; est autem versus tetrameter trochaicus hypercatalecticus. FAERNUS.

Atqui ejusmodi versus hypercatalecticus nusquam reperitur; nec mirum, cum absonus plane sit et ἄμουσος. Tolle vero illud *Hercle* quod et versum et sententiam onerat. Cur enim adjuret hic, et tantopere asseveret Davus? hic inquam, ubi dubitat tantummodo et suspicatur.

Mí quidem non fit vérisimile: at ípsis commentúm placet.

Quidem correptum, ut passim. Adelph. III, 3, 25.

Prius nólo. Haeccine flagítia. Mi quidem non placent.

At ipsis lege cum Guyeto. Post *Quidem* de more sequitur, *At, Sed, Tamen;* non *Atque.*

Actus I. Scaena. IV.

Mysis ancilla.

AÚDIO, Archylís, iamdudum: Lésbiam adducí iubes.
Sáne pol illa témulentast múlier et temerária,
Néc satis digna, cuí committas prímo partu múlierem:
Támen eam adduci? ínportunitátem spectate ániculae:
Quía conpotrix éius est. Di, dáte facultatem óbsecro
Huíc pariundi, atque ílli in aliis pótius peccandí locum.
Set quídnam Pamphilum éxaminatum uídeo? uereor quíd siet.
Oppériar, ut sciám numquidnam haec túrbae tristitia ádferat.

1. *Audivi*, *Archilis*, *jamdudum: Lesbiam adduci jubes*] Per unum l. in omnibus l. s. est: et, per *i*, in penultima. FAERNUS.

Sic et nostri Codices *Archilis*: reponendum tamen *Archylis* cum *y*: Graece est *Ἀρχυλίς*: qualia plura eadem terminatione, *Thestylis*, *Xystylis*, *Phidylis*, *Erotylis*. Illud vero *Audivi* parum est pro Terentii elegantia. Anicula intus saepe Lesbiam nominaverat, credens Mysin non audiisse, quia nihil responderet. Cui Mysis subirata,

Audio, *Archylis*, *jamdudum: Lesbiam adduci jubes.*

Audio te saepe vociferantem; non *audivi*, quasi semel tantum. Hec. III, 2, 1.

Nescío quid jamdudum aúdio *hic tumúltuari mísera*. Phorm. II, 1, 59.

Jamdudum te omnes nos accusare audio.

et ita aliàs saepe.

2. *Sane pol illa temulenta est mulier, et temeraria*] Versus est Trochaicus, in quo *pol illa*, tribrachus est, eliso uno *l*, ex *illa*, *pol* autem corripitur exemplo Ennii [ap. Macrob. VI, 1]:

Nec pol homo quisquam faciet impune animatus. FAERNUS.

4. *Tamen eam adducam: inportunitatem spectate aniculae*] Illud *Adducam* nec cum prioribus, nec cum sequentibus verbis bene convenit. Si anicula *inportuna* et crudelis, quod Lesbiam accersi jubeat; si ipsa Lesbia *temulenta et temeraria;* cur culpae se participem hic facit Mysis? *Tamen eam adducam;* etsi indigna sit, cui puerpera committatur. Difficultatem hanc sentiens Guyetus, Archylidi haec verba tribuit, intus loquenti. Sed nec is mos est in comoediis, illis quae foris sunt clamare de domo: nec ulla tam inhumana, tam stolida, ut sic palam loqueretur. Dixerat prius Mysis, *Lesbiam* adduci *jubes:* repetit postea secum cum indignatione; *Tamen eam* adduci? tam ebriosam, tam inconsultam? ob eam solum causam, quia compotrix est? Et nota, quod in repetitionibus fit, utrobique eodem accentu dici, *ádduci.*

8. *Opperiar, ut sciam nunc, quidnam haec turba tristitiae adferat*] Donatus pro *Nunc, quidnam,* ut codices hodie exhibent, legebat *Numquidnam:* et ita sane unus ex nostris a primo habuit, postea interpolatus. *Numquidnam* rursus habes, II, 1, 25. Sine dubio praestantior haec lectio est: quid enim ad sententiam confert illud *Nunc?* Totus versus sic legendus est:

Opperiar, ut sciam numquidnam haec turbae tristitia adferat.

Num tristitia, inquit, turbam, non turba tristitiam afferat. Nondum enim turbam ullam viderat Mysis. Pamphilum conspexerat ambulantem solum, nihil dum loquentem; sed ex vultu et incessu tristem et exanimatum esse facile conjectabat. Ergo scire expetit, *numnam* haec Pamphili tristitia turbae *quid* praenuntiet. II, 3, 5.

Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet;

Tum illae turbae fient.

Actus I. Scaena V.

Pamphilus adulescens. Mysis ancilla.

P. HÓCINEST factu humánum aut inceptu? hócinest officiúm patris?

M. Quíd illud est? *P.* pro deúm fidem, quid est, si hóc non contuméliast?

Uxórem decrerát dare sese mi hódie: nonne opórtuit

1. *Hoccine est humanum factum, aut inceptum? hoccine officium patris?*] O. l. s. et Donatus geminat verbum *est*, hoc modo *hoccine* est *officium patris?* Vetustiora vero exemplaria et hic, et ubique, *hocine* per unum c, habent: ita nulla dubitatio est quin *hocine* in casu recto et accusativo primam corripiat, sicut pronomen *hoc*, unde *hocine* compositum est, teste Probo [p. 1405], corripit; quemadmodum usurpavit et Virgilius, sive ille Ovidius sit, in lusibus Priapeis [Meyer. Anth. II. p. 238]:

Et vos hoc ipsum quod minamur, invitat.

et Plautus in Aulularia [IV, 6, 7]:

Nunc hoc ubi abstrudam cogito solum locum.

Erit ergo hic versus Terentii octonarius. FAERNUS.

Hocinést humanum fáctum aut inceptum? hócinest officiúm patris?

Vides in repetitione accentum variari; *Hocinést*, *hócinest*. Quod cavere solebant artis periti. Lege ergo:

Hócinest factum humánum aut inceptum? hócinest officiúm patris?

Unius tamen apicis dispendio, crescet elegantia:

Hocine est factu *humanum*, *aut* inceptu.

Sic Heaut. IV, 3, 26. *Rem* factu *facilem*. Phorm. II, 4, 16. *Turpe* inceptu *est*. Quid quod postea vidi apud Donatum. *Factum aut inceptum; in aliis, Factu aut inceptu, fuit.* Bene, quod doctissimus Magister vetustam lectionem indicavit. Hoc interest; Si *Factum* legis, ad singulare quid respicis; si *Factu*, ad omnia, circa nuptias et praeterita et futura.

2. *Quid illud est? Pro deum atque hominum fidem quid est, si non haec contumelia est?*] Potest hic esse monometer, aut praecedenti applicatus facere eum pentametrum Jambicum. Sed, quia haec genera inusitata Terentio sunt, potest esse octonarii Jambici initium elisione *i*, et *d*, ex *illud*, item *d*, ex *quid est*, quod mox sequitur. Porro omnes fere libri etiam antiqui, cum Donato, ita collocant, *si haec non contumelia est*. FAERNUS.

Miseret me hic optimi Faerni, qui in metiendis versibus digitos saepenumero, non aurem consulit. Illud *Atque hominum* a codice primariae notae abest, et in codicibus aliis non certum locum habet. Recte quidem abest. Non enim ubicumque *deos* testantur, adjiciunt et *homines*. Vide Phorm. II, 3, 4.

Jam ego hunc agitabo: pro deum immortalium,
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?

Sic igitur versum constitue:

Quíd illud est? Pro deum fidem, *quid est, si hoc non contumelia est?*

ut Eun. V, 4, 21.

Pró deum fidem, *fácinus foedum: o infélicem adolescéntulum!*

Adelph. IV, 7, 28.

pro divom fidem,
Meretrix et materfamilias una in domo?

Atque hoc pacto elegantius veniet, v. mox 11. *Pro deum atque hominum fidem.* Principio enim deorum tantum fidem appellat, postea et deorum et hominum. Porro *Hoc* habet codex Collegii Corporis Chr sti; et Donatus, qui recte adnotat, Hoc, *cum stomacho dictum*. *Hoc*, quod fecit pater.

3. *Uxorem decrerat dare sese mihi hodie*] Ita liber Victorianus. alii fere omnes, et Donatus, *decreverat*, pauci s simi *decrevit*, atque hi recentissimi

Praescísse me ante? nónne prius commúnicatum opórtuit?
M. Miserám me, quod uerbum aúdio?
P. Quíd Chremes? qui dénegarat sé commissurúm mihi
Gnatám suam uxorem: ís mutauit, quía me inmutatúm uidet.
Ita óbstinate dát operam, ut me a Glýcerio miserum ábstrahat:
Quod sí fit, pereo fúnditus.
Ádeon' hominem esse ínuenustum aut ínfelicem quémquam, ut ego sum?
Pró deum atque hominúm fidem!
Núllon' ego Chremétis pacto adfínitatem effúgere potero?
Quót modis contémptus, spretus? fácta, transacta ómnia. hem,
Répudiatus repetor: quamobrem? nísi si id est, quod súspicor:
Áliquid monstri alúnt: ea quoniam némini obtrudí potest,

FAERNUS. Duo tantum ex nostris *Decrevit:* alii magno numero *Decrerat.*

7. *Gnatam suam uxorem: id mutavit, quoniam me inmutatum videt*] Multi libri, inter quos Victorianus, pro *quoniam*, *quia* habent; quod malim; ut versus sit trochaicus ut praecedens. FAERNUS.

Unus ex nostris *Quia:* sed universi *Id mutavit:* Fallor tamen aut scripsit Auctor *Is Mutavit*. *Mutavit* absolute, ut supra I, 1, 13. *Haut muto:* Vide vero, quam venuste oppositio fiat. *Is* mutat; quia *ego* non muto; quia videt *me inmutatum*. At in vulgata lectione hinc opponitur *res*, illinc *persona*.

8. *Itane obstinate operam dat, ut me a Glycerio miserum abstrahat?*] Si tollas interrogationem, melius procedet sententia, seu priora respicias, seu sequentia. Lege igitur, Ita *obstinate dat operam.* ut Heaut. I, 1. 14.

Ita *attente tute illorum officia fungere.*
Is mutavit: ita obstinate dat operam.

Tum et illud, *Quod si fit, ut abstrahar*, ostendit priora affirmative poni, non dubitanter et interrogative.

11. *Pro deum atque hominum fidem! nullon' ego*] Haec verba *pro deum atque hominum fidem*, in multis l. s. recentibus inveniuntur superius sita, et hi versus ordinati ut infra:

Itane obstinate operam dat, ut me a Glycerio miserum abstrahat?
Pro deum atque hominum fidem; quod si fit, pereo funditus.
Adeon' hominem esse invenustum aut infelicem quemquam ut ego sum?
Nullon' ego Chremetis pacto adfinitatem effugere potero?
Quot modis contemptus, spretus, facta, transacta omnia. hem.

qua ordinatione versuum primi duo et ultimus essent trochaici catalectici, tertius et quartus acatalectici: nobis tamen probatur collocatio verborum vulgata, quae eadem invenitur in omnibus antiquis libris: ita ut, *Quod si fit, pereo funditus*, sit dimeter Jambicus: *Pro Deum atque hominum fidem*, dimeter trochaicus. FAERNUS. Antiqui libri hic audiendi sunt: novitios nihil moramur.

Ítur ad me. *M.* orátio haec me míseram exanimavít metu.
P. Nam quíd ego dicam dé patre? ah
Tántam rem tam néclegenter ágere? praeteriéns modo
Mí aput forum, uxor tíbi ducendast, Pámphile, hodie, inquít, para:
Ábi domum. id mi uísust dicere, ábi cito, et suspénde te.
Obstipui: cénsen' me uerbum pótuisse ullum próloqui? aut
Ullam causam, sáltem ineptam, fálsam, iniquam? ommútui.
Quód si ego scissem id príus, quid facerem, sí quis nunc me intérroget;
Áliquid facerem ut hóc ne facerem. sét nunc quid primum éxsequar?
Tót me inpediunt cúrae, quae meum ánimum divorsaé trahunt;
Amor, mísericordia húius, nuptiárum sollicitátio,
Tum pátris pudor, qui mé tam leni pássus animo est úsque adhuc,

17. *Nam quid ego nunc dicam de patre? ah*] Versus est dimeter Jambicus, si ex *quid*, *d*, elidatur. FAERNUS. Immo delendum est *Nunc*, cum Mstorum auctoritate, tum versus ipsius causa. *Quid* enim neque elidi neque in Thesi esse, sed sub ictu stare debet.

18. *Tantámne rem tam neclegenter agere?*] Si illud *Ne* hic admittis, Jambicus fiet versus; cum sex septem et hinc et inde Trochaici sint. Lege igitur cum codice Regio, qui *Ne* inter lineas habet:

Tántam rem tam néclegenter ágere?

Jam vero aurium judicium fiat, annon bis tanta res evadat, vel hac ipsa pronuntiatione.

21. *Obstupui. censen' ullum me verbum potuisse proloqui*] O. l. s. ita collocant:

Obstupui. censen' me verbum potuisse ullum proloqui?

qua ratione versus est Trochaicus, ut ceteri. atque is quoque qui proxime sequitur, si ejus prima syllaba praecedenti applicetur. Vaticanus et Decurtatus *obstipui* habent, quemadmodum et alibi Bembinus; et apud Virgilium antiquissimus liber Romanus [cf. Pierii cast. in A. I, 517 — 513. H. W.]. FAERNUS. Non omnes nostri ita collocant, ut Faerniani; sed eorum plerique.

22. *Ullam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam: ommutui*] Rotundiores fluunt numeri, fide codicis Petrensis:

Ullam causam | sáltem ineptam | , falsam, iniquam |

Saltem non semper postponitur; etsi plerumque ita solet; quae causa interpolationis erat. Vide And. II, 1, 28, III, 2, 14. et Adel. II, 2, 41.

23. *Quód si ego réscissem íd prius; quíd facerém, siquís nunc mé roget*] Sic edidit Faernus. et ita habent codices vetusti. Vides tamen, ut inconcinne se habeant Arses et Theses. Repone:

Quod si ego scissem id prius, quid facerem, siquis nunc me interroget.

Si scissem, ut infra IV, 5, 13. *Nam pol si id scissem.* et Hec. II, 1, 25. *Quod si scissem.* Ceterum *Interroget* pro *Roget*, etiam Eugraphius habet.

27. *Tum pátris pudor, qui mé tam leni pássus ést animo úsque adhuc*] Vides totum illud *Animo* in Thesi la-

Quae meó cumque animo lúbitumst, facere. eine égo ut aduorser? eí mihi,
Incértumst, quid agam. *M.* mísera timeo, incértum hoc quorsus áccidat.
Séd nunc peropust, aút hunc cum ipsa, aut de ílla me adversum húnc loqui.
Dum in dúbio est animus, paúlo momento húc uel illuc inpéllitur,
P. Quis hic lóquitur? Mysis? sálue. *M.* o salue, Pámphile. *P.* quid agít? *M.* rogas?
Labórat e dolóre; atque ex hoc mísera sollicita ést, diem
Quia ólim in hunc sunt cónstitutae núptiae. tum autem hóc timet,
Ne déseras se. *P.* hem, egone ístuc conarí queam?
Egon' própter me illam décipi miserám sinam?

tere; plane contra artem. Sed nullo negotio revocatur vera lectio:

Tum patris pudor, qui me tam leni pássus ánimo est úsque adhuc.

29. *Incertumst, quid agam. Misera timeo hoc incertum quorsum accidat*] O. fere libri hunc ordinem verborum habent, *incertum hoc;* quae melior compositio est: versus est Trochaicus, aut etiam octonarius Iambicus, ut proximi, si in *quorsum accidat* non fiat Synaloepha. FAERNUS.

Omnes codices *Incertum hoc.* Interpolatoris est *Hoc incertum;* Versus nempe gratia, quem digitis metiebatur. Atqui hoc pacto, prius *Incértum*, posterius *Incertum* pronuntiatur; quod minime ferendum. Faernus in *Quorsum* synaloepham prohibet, alius in *Timeo.* Nescias, uter in artem magis peccet; nisi quod hic etiam accentum variet in *Incertum.* Quam in promtu est, quod reponendum erat, *Quorsus? Quorsum, Quorsus* eodem sensu: ut Prorsum, prorsus; Rursum, rursus; Sursum, sursus; Adversum, adversus.

30. *Sed núnc peropúst, aut húnc cum ipsa, aut me aliquíd de illa ádversum hunc loqui*] Cernis, opinor, versus scabritiem. Syllabae finales acuuntur; *Ipsa, Illa*, quae in emphasi esse debebant, in Thesi occultantur. Hujusmodi versus non pro arte Terentii, tam nobilitata. Est qui sic legat, *De illa* ejecto,

Séd nunc péropust, aút hunc cum ípsa, aut me áliquid adversum húnc loqui.

Sed dum metro prospicit, sententiae parum cavit. *De illa* profecto hic necessarium est: nisi enim *de Glycerio* loqueretur, quid ad rem? quid ad confirmandum aut accendendum Pamphilum? de aliis rebus loqui, plane garrire esset. Nimirum alia medicina tentanda est; quae quidem sponte se offert. Pro *me aliquid de illa*, nostri omnes alio ordine; *Aliquid de illa me.* Tolle, *Aliquid*, quod tam incertae sedis est.

Séd nunc péropust aut hunc cum ípsa, aut de illa me adversum húnc loqui.

Tolle inquam illud *Aliquid:* id enim hic minus nihilo est. *Aliquid loqui?* Immo omnia, quae ex arte meretricia blande loqui didicerat.

31. *Huc illuc inpellitur*] Omnes libri antiquiores, et Donatus, *huc vel illuc.* FAERNUS.

36. *Ego propter me*] Omnes nostri codices *Egon' propter.* Recte: ut versu praecedente *Egone.*

Quae míhi suum animum atque ómnem uitam crédidit?
Quam ego ánimo egregie cáram pro uxore hábuerim?
Bene ét pudice eius dóctum atque eductúm sinam,
Coáctum egestate íngenium inmutárier?
Non fáciam. *M.* haut verear, si ín te sit soló situm:
Set ut uím queas ferre. *P.* adeóne me ignauóm putas?
Adeóne porro ingrátum, inhumanúm, ferum?
Ut néque me consuetúdo, neque amor, néque pudor
Commóueat, neque commóneat, ut seruém fidem?
M. Unum hóc scio, esse méritam, ut memor essés sui.
P. Memor éssem? o Mysis Mýsis, etiam núnc mihi
Scripta ílla sunt in ánimo dicta Chrýsidis
De Glýcerio. iam férme moriens mé uocat:
Accéssi: uos semótae: nos soli: íncipit:
Mi Pámphile, huius fórmam atque aetatém uides:
Nec clám te est, quam illi utraéque res nunc útiles

41. *Haut vereor, si in te solo sit situm*] Plerique ex nostris *Verear.* Duo insuper, *In te sit solo.* Lege igitur, quod magis ex arte est,

Non fáciam. Haut verear, si ín te sit soló situm.

42. *Sed vim út queás ferre. A'deon' me ignavóm putas?*] Vides illa *Vim* et *Ferre*, in quibus solis vis hic atque emphasis est, in Thesi vix posse exaudiri; Scripsit poeta sine dubio,

Sed ut vím queas férre. Adeóne me ignavóm putas?

Queas una syllaba; ut passim.

43. *A'deon' me ignavom putas? Adeôn' porro íngratum aút inhumanum aút ferum?*] Primum in his vitium est, quod in repetitione varietur accentus; *ádeon'*, et *adeón':* Alterum est, in illis particulis *Aut - aut.* Quasi vero *Inhumanus* tam sollicite distinguendus esset a *Fero?* In tanta animi commotione, devolvenda haec erant rapidissime per Asyndeta, ut in Adelphis [V, 4, 12].

E'go ille agrestis, saévus, trístis, párcus, truculentús, tenax.

Quin et illud *Porro* in Thesi totum delitescit. Spondeo tibi, sic a poetae manu profectum esse:

Adeóne me ignavóm putas?
Adeône pórro ingrátum, inhúmanúm, ferum?

46. *Unum hóc scio, hánc meritam ésse, ut mémor essés sui*] *Meritam*, in quo sententiae vis est, in depressione occultatur: quod ut clare exaudiri possit, sic verba colloca, ut in Donato Msto Oxoniensi ea vidi:

Unum hóc scio, esse méritam, ut memor essés sui. Hanc abest a meliore parte codicum: nec ancillae de domina loquenti convenit.

48. *Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis*] Ambiguum nullo modo tolerabile. Quis enim, ut primum haec audit, non sic accipiat *In Chrysidis animo?* non, ut Poeta vult, *Pamphili.* Ne dubites, quin is sic dederit,

Scripta ílla sunt in ánimo dicta Chrysidis.

52. *Nec clam te est, quam illi utraeque res inutiles*] Omnes fere l. s. *quam illi* nunc *utraeque res inutiles.* Duo tantum, scilicet Vaticanus et Basilicanus, itemque Donatus et Eugraphius haec habent sine dictione, *res:* quod et placet. *utraeque* enim, refertur et ad *formam*, et ad *aetatem:* itaque legendum, *quam illi nunc utraeque inutiles:* ita stat versus, qui aliter admissa dictione *nunc*, impeditus est. FAERNUS.

Et ád pudicitiam ét ad rem tutandám sient.
Quod te égo per dextram hanc óro, et per geniúm tuum,

Nostri omnes, uno excepto, agnoscunt illud *Res*, quod versum quidem jugulat. Accesserunt igitur olim correctores, et stilo id confoderunt. Atqui minime expungendum erat; cum adeo Terentianum sit, ut nihil supra. Mos enim ei est, quamvis ipsa nomina supra posita sint, *Rem* tamen subinferre. Phorm. II, 1, 40.

Si est, patrue, culpam *ut Antipho in in se admiserit,*
Ex qua re *minus rei foret aut famae temperans.*

Ubi Donatus: Ex qua re, *Haud venuste insertum* Re, *cum praeposuisset* Culpam. Sic hodie editum. Itane vero, bone Magister? Tun' quicquam in Terentio arguas dictum *invenuste?* Sed injuria hic facta est Donato. Editiones veteres non habent *Haud:* lege igitur, Vetuste *insertum* Re. Jam, opinor, sentis, retinendum esse *Res*, non ejiciendum. Porro Donatus ad locum: Inutiles. *Legitur et Utiles.* Unde sic versus est constituendus,

Non clám te est quám illi utraeque res nunc utiles.

Quam utiles, hoc est, quam parum utiles: moraliter et ex consuetudine dictum: quod cum olim Magistelli non caperent, locum interpolarunt. Ceterum et codex Regius hoc ordine ponit,

Non clam te est, quam illi utraeque res nunc inutiles.

Repone *Utiles;* et rem conficis. Rivius quoque vir doctissimus sic, ut nos nunc, olim legebat; firmabatque ex And. IV, 5, 16.

Nunc me hospitem
Lites sequi quam *id mihi sit facile atque* utile.

53. *Et ad pudicitiam et ad tutandam rem sient*] O. l. s. et Donatus ita collocant, *et ad rem tutandam.* FAERNUS.

Sic et Nostri omnes collocant. Atque hoc pacto, ita versus erit efferendus:

Ét ad pudícitiam ét ad rem tútandam sient.

Est tamen, qui sic versum modulatus est:

Et ád pudicítiam et ád rem tutandám sient.

Quid audio? an *pudicitia* secundam corripit; tamquam si veniret a *Púdicus?* Apage a Terentio talem maculam. Unum tamen errorem altero cumulat et defendit; Plautum quoque in partes advocans, Epid. III, 3, 23.

Núm nimis potest
Pudícitiam quisquam suae servare filiae.

Pudeat in loco tam facili haesisse. Corrigendum,

Num nimis potest
Pudícitiam quis suaé servare filiae?

54. *Quod ego per hanc te dextram oro et genium tuum*] O. l. s. et Donatus ita collocant, *quod ego te per hanc.* quod vero sequitur, *et genium,* in omnibus libris, itemque Donato, et Eugraphio est, *et ingenium.* quod et versui magis convenit. exponemus autem *ingenium*, id est *naturam;* quam cum laude intelligendo, tanto magis quadrabit, ut sit *per tuam stabilem constantemque naturam, per tuum probum et amabile ingenium:* ut et infra de Pamphilo [III, 2, 7], *Quandoquidem ipse est ingenio bono.* elidetur autem in scansione, *d*, ex *quod.* ut *quod ego te* sit anapaestus. FAERNUS.

D in *Quod* elidi non potest. Sensit hoc ὁ δεῖνα, et sic versum scandit,

Quod égo te pér hanc dextram óro.

Neque animum advertit, *Hanc dextram*, in quo summa emphasis est, (tunc enim Pamphili dextram dextra sua prehendit) in Thesi hoc pacto obmutescere. Plautus Capt. II, 3, 82.

Haec per dexteram tuam te dextera retinens manu, Obsecro.

Lege ergo:

Quod te égo per dextram hanc óro et per geniúm tuum.

Quod te, notissima obtestandi formula; et item *Per genium:* ut Horat. Ep. I, 7, 94.

Quod te per genium dextramque deosque penates.

Plautus tamen Captiv. V, 2, 24.

Philocrates, *per tuum te* ingenium *obsecro, exi: te volo.*

Ubi tamen duo Codices Palatini *Genium:* quod et sententia ipsa flagitat. Ceterum *Per* necessario hic continuatur: *Per dextram, per genium, per fidem, per solitudinem.* Si unum ex his tollis, de elegantia tollis: aut tria tollenda sunt, aut ne unum quidem.

Per tuám fidem, perque húius solitúdinem,
Te obtéstor, ne abs te hanc ségreges, neu déseras:
Si te ín germani frátris dilexí loco,
Siue haéc te solum sémper fecit máxumi,
Seu tíbi morigera fúit in rebus ómnibus.
Te istí uirum do, amícum, tutorém, patrem.
Bona nóstra haec tibi permítto, et tuae mandó fidei.
Hanc mi ín manum dat: mórs continuo ipsam óccupat.
Accépi: acceptam sérvabo. *M.* ita speró quidem.
P. Set cúr tu abis ab illa? *M.* óbstetricem adcérso. *P.* propera. atque aúdin?
Uerbum únum caue de núptiis; ne ad mórbum hoc etiam. *M.* téneo.

Actus II. Scaena I.

Charinus. Byrria. Pamphilus.

C. QUÍD ais Byrriá? daturne illa Pámphilo hodie núptum? *B.* sic est.

58. ***Sive haec te solum semper fecit maxumi***] Aliqui libri, inter quos Vaticanus et Basilicanus: item Donatus et Priscianus sic collocant, ***sive te haec solum.*** et stat versus, si in *te haec* non fiat synaloepha. erit enim *sive te*, dactylus. Quod vero sequitur, *semper fecit maximi*, omnes recentes libri habent, *fecit maximum*, et ita etiam Priscianus citat. infra [III, 3, 42.] quoque in eisdem recentibus legitur, *maximum feci Chreme.* sed utrobique in antiquis, *maximi.* FAERNUS.

Immo et Donatus Manuscriptus, et Priscianus p. 1143. *Sive haec te:* non ut editiones modo, sed ut codex veterrimus in Bibliotheca hic publica. Sic et duo codices Terentii, Regius et Academicus. Ignoratae artis crimen habent tam Faernus quam alius; cum sic efferunt, *Sivé te haec. Te* enim, cum in ictu non sit, non potest non elidi. Adde, quod *Haec* omnino in ictu hic esse debet.

64. *Sed cur tu abis ab illa?* M. *obstetricem adcerso.* P. *propera*] Versus est trimeter Iambicus. sed ex *abis* elidendum est, *s*, et in quinta sede dactylus collocandus. FAERNUS.

65. *Ne ad morbum hoc etiam.* M. *teneo*] Versus est iambicus dimeter catalecticus. nam quod alii hunc supplent ex insequenti scaena, ut, *quid ais Byrria*, perficiat senarium, primum haec ordinatio versuum in nullo libro invenitur. deinde versus qui sequuntur, impediti remanent, ut non facile certum eis genus possit assignari. FAERNUS.

In Faerni editione sic versus constituuntur,

Sed cur tu abis ab illa? Obstetricem adcerso. Propera.
Atque audin. verbum unum cave de nuptiis;
Ne ad morbum hoc etiam. Teneo.

Ubi nihil facilius erat, quam vulgatissimum metri genus Tetrametros Catalecticos deprehendere, sine ulla ordinis literulaeve mutatione, quod et alii ante nos viderunt.

Sed cur tu abis ab illa? Obstetricem adcerso. Propera; atque audin?
Verbum unum cave de nuptiis: ne ad morbum hoc etiam. Teneo.

1. *Quid ais Byrria? daturne illa hodie Pamphilo nuptum?*] O. l. s. hanc collocationem habent, *daturne illa Pam-*

C. Quí scis? *B.* aput forúm modo e Dauo audíui. *C.* uae miseró mihi.
Ut ánimus in spe atque ín timore usque ántehac adtentús fuit,
Ita póstquam adempta spés est, lassus cúra confectús stupet.
B. Quaéso edepol, Charíne, quando nón potest id fíeri quod uis,
Id uelis quod póssit. *C.* nil uolo áliud nisi Philúmenam. *B.* ah,
Quánto satiust te íd dare operam, qui ístum amorem ex córde eiicias;

philo hodie. et infra, *modo e Davo,* ut etiam Donatus legit, non *de Davo.* quae vero paulo infra sequuntur, ita et apud Donatum, et apud Priscianum citantem hunc locum libro XVIII. [p. 1150.] et in omnibus Terentii l. s. collocata sunt, *Quoniam non potest id fieri quod vis, id velis quod possit.* Qua collocatione constituta, versus ita ordinamus:

CH. *Quid ais Byrria? daturne illa Pamphilo hodie nuptum?* B. *sic est.*
CH. *Qui scis?* B. *aput forum modo e Davo audivi.* CH. *vae misero mihi,*
Ut animus in spe, atque in timore, usque antehac attentus fuit,
Ita postquam adempta spes est, lassus, cura confectus stupet.
B. *Quaeso edepol Charine; quoniam non potest id fieri quod vis,*
Id velis quod possit. CH. *nihil volo aliud nisi Philumenam.*

Ut primus et quintus hujus scaenae versus sint trochaici tetrametri acatalectici, sextus catalecticus, secundus octonarius iambicus, contracto *audivi* in duas syllabas. item tertius et quartus. FAERNUS.

5. *Quaeso edepol Charine quoniam non potest id fieri quod vis, Id velis, quod possit*] Codex Regius pro *Quoniam* habet *Quando;* et sic citat Donatus ad Aen. V, 704.

Quando id non potest fieri quod vis.

Sine dubio magis convenit sententiae *Quando:* ut infra IV, 5, 10.

Ut quimus, aiunt, quando ut volumus, non licet.

Crediderim tamen ab auctore fuisse,

Quando id non potest confieri quod vis.

Virgil. Aen. IV, 116.

Nunc qua ratione quod instat Confieri possit,

sic Lucretius [II, 1069. IV, 292. V, 889.], Caesar [B. G. VII, 58], alii.

7. B. *Ah quanto satius est te id dare operam,*
Qui istum amorem ex animo amoveas tuo]

Hos duos versus unum tantum trochaicum acatalecticum putamus esse, rejecta prima ejus syllaba in finem praecedentis versus, detractoque in scansione pronomine *tuo,* quod subdititium putamus, et tamen ob reverentiam omnium librorum, in impressione retinemus. aliter hi duo versus adeo impediti sunt, ut non facile cujus sint generis, agnoscatur. FAERNUS.

Quanto satiust te id dare operam, qui istum amorem ex animo amoveas tuo] Omnino subdititium est illud *Tuo:* nec major reverentia Librariis habenda est, quam auctori atque arti. Monet autem Donatus, pro *Animo amoveas* v. 7. legi etiam *Corde ejicias.* Sane perplacet haec lectio. *Ejicere* majus est quam *Amovere,* et *Corde,* aptius quam *Animo.* Eun. II, 1. 16.

Ejiciunda *hercle haec est mollities animi.*

Quam íd loqui, quo mágis lubido frústra incendatúr tua.
C. Facile ómnes, cum ualémus, recta cónsilia aegrotís damus.
Tu si híc sis, aliter cénseas. *B.* age age, út lubet. *C.* set Pámphilum
Uideo. ómnia experíri certumst príus quam pereo. *B.* quíd hic agit?
C. Ipsum húnc orabo: huic súpplicabo: amórem huic narrabó meum:
Credo ímpetrabo, ut áliquot saltem núptiis prodát dies:
Intérea fiet áliquid, spero. *B.* id áliquid nihil est. *C.* Býrria,
Quid tíbi uidetur? ádeon' ad eum? *B.* quíd ni? nihil ut ímpetres,
Ut te árbitretur síbi paratum moéchum, si illam dúxerit?
C. Ábin hinc in malám rem cum suspícione istác, scelus?
P. Charínum uideo. sálue. *C.* o salue. Pámphile,
Ád te aduenio, spém, salutem, cónsilium, auxilium éxpetens.

Hec. III, 2, 12. *Et cura* ex corde *excessit.*
Ceterum est qui illud *Tuo* non ejicit, sed sequenti versui apponit, hoc modo:
Qui istum amorem ex animo amoveas
Tuo, quam id loqui quo magis lubido frustra incendatur tua.
Et ob hoc se magnifice effert, quasi primus dederit lectionem dehinc ab omnibus tenendam. Haud vidi magis. Haec praeclara istius correctio octonario pleno Jambicum subjicit, prorsus contra artem et, si aurem quis consulat, ipsius Rythmi et Musicae rationes. Octonarios semper excipit Trochaicus, numquam Iambicus.

10. *Tu si hic sis, aliter sentias*] Non *Hic* δεικτικῶς *Ego*; sed adverbialiter, *Meo loco.* Lege autem *Aliter censeas*; hoc est Putes, existimes: non *Sentias* quod est Percipias, intellegas. Sic Adelph. V, 8, 5. *Haut aliter censeo.*

15. *Quid ni? si nihil impetres*] Unus ex nostris: *Quid nisi? ut nihil impetres:* duo, *Quid nisi? nihil ut impetres*, ubi *Ut* est *Etsi*, *Quamvis*, ut passim; *Quid nisi* idem ac *Quidni.* Festus [p. 33 ed. Dac. cf. Neukirch. p. 206]; Quid nisi *usurpavisse antiquos testis est Afranius in Epistula:*
A. *Me auctore, mater, abstinebis?*
B. *Quid nisi?*
Afranius Terentio nostro erat natu minor. Hic tamen numerosius *Quidni.*

17. *Abi hinc in malam crucem cum suspicione istac scelus*] Libri Vaticanus et Victorianus, *Abin hinc*, licet deinde ex *abin*, abrasum utrobique sit, *n.* praeterea hi duo, et alii omnes fere l. s. *in malam rem* habent. qua lectione admissa versus, qui aliter stare non potest, est trochaicus catelecticus. FAERNUS. Ex nostris quattuor tantum *Abi:* nullus vero *Crucem.*

18. *Charinum video: salve. C. o salve, Pamphile*] Alia vis et virtus orationis erit, si sic distinxeris; *O salve. Pamphile, ad te advenio.* Elata voce pronuntiandum est, *Pamphile.*

19. *Ad te venio, spém, salutem,*

P. Néque pol consilí locum habeo, néque ad auxilium cópiam.
Sét istuc quidnamst? *C.* hódie uxorem dúcis? *P.* aiunt. *C.* Pámphile,
Si íd facis, hodié postremum mé uides. *P.* quid ita? *C.* eí mihi,

***auxílium*, *consilium éxpetens*]** Aliqui libri scripti, et in iis antiqui, et Priscianus, *Ad te advenio*. FAERNUS.

Quanto melius ordine paulum immutato,

'Ad te advenio, spém, salutem, cónsilium, aúxilium expetens.

Ut spes minus est salute, ita consilium auxilio. Deinde commotius pronuntiatur. Postremo idem ordo est in responsione, versu sequente.

20. *Neque pol consiliis locum habeo*] O. l. *s.* et Donatus et Eugraphius *consilii*, et ita Robertus Stephanus impressit. FAERNUS.

Neque pol consilii locum habeo, néque auxílii cópiam.

Muretus, ut evitetur hiatus iste in *Neque*, sic legendum censuit, mutato ordine;

Neque pol auxilii locum habeo, neque consilii copiam.

Sed codices universi contra obnituntur. Majore nimirum morbo laborat hic versus, cui medicinam mox faciam; ubi rem huic opinor saeculo novam narravero. Utcumque verba disponas; vel *Auxilii* vel *Consilii* quatuor syllabis constabit. Atqui veteres in nominibus substantivis, exeuntibus in *ius* vel *ium*, semper Genitivos casus *i* simplici efferebant: numquam *Auxilii*, *Consilii*, *Imperii*, *Negotii;* sed *Auxili*, *Consili*, *Imperi*, *Negoti*. Ego vero a puero diu credidi, ut didiceram, hujusmodi Genitivos per contractionem fieri, et idcirco tali apice signatos vidi, *Imperí consilí*. Postea suspicio mihi incidit, rem aliter se habuisse. Diutina autem observatione facta, de plano affirmare ausim, neminem ex veteribus duplicem *i* in Genitivis illis usurpasse: non Virgilium, non Horatium, non priorum Poetarum quemquam; ne semel quidem: si quid aliter nunc feratur, mendosum esse; sicut Ennii illud apud Ciceronem de Senectute [cap. 1.],

O Tite, siquid ego adjuro curamve levasso,
Ecquid erit pretii.

Codices quippe alii *praemi* habent; quae vera lectio est. Primus ex Poetis qui hodie extant Propertius bis vel ter, Ovidius saepissime, et post eum alii omnes geminum *i* usurpant. Sub Augusti scilicet senescentis aetate mutatio ista facta est. Egomet ergo fallebar, cum in Horatii Serm. I, 4, 70. ederem,

Non ego sim Caprii *neque Sulci?*

Nunc reponi velim *Capri:* tum enim hoc, quod nunc alios doceo, ipse nesciebam. Quod si in Poetis ubique hoc obtinuit; quis dubitet quin idem obtinuerit in oratione soluta? Cicero itaque sic semper locutus est: quod maxime attendendum est eis, qui numeros oratorios cupiunt intellegere. Nigidius Figulus, Romanorum a Varrone doctissimus, apud Gellium XIII, 24. *Voculatio*, inquit, *qui poterit servari? si non scimus in nominibus, ut* Valeri, *interrogandi sint an vocandi. Nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est quam prima; deinde novissima deiicitur. At in casu vocandi summo tono est prima, deinde gradatim descendunt.* Explicante ibidem Gellio, *Voculatio* apud Nigidum est, quem Accentum nos dicimus; *Casus interrogandi*, quem nos Genitivum. Ergo Nigidii aetate, qui post Augustum natum vixit, a Nominibus in *ius* nulla erat distinctio Vocativi et Genitivi, nisi solo accentu. A recto *Valerius*, Vocativus *Váleri* Genitivus *Valéri* pronuntiabatur. Ad hanc faciem ubique Terentius, *Gaudi*, *fili*, *viti*, *preti* genitivos facit. Quid igitur de versu hoc fiet? Duo ex codicibus mihi visis, Petrensis et Regius, sic habent,

neque ad auxiliandum *copiam.*

at Eugraphius sic:

neque ad auxilium copias.

Lege igitur sine controversia,

Néque pol consilí locum habeo, néque ad auxilium cópiam.

Uéreor dicere: huíc dic quaeso Býrria. *B.* ego dicám. *P.* quid est?
B. Spónsam hic tuam amat. *P.* né iste haut mecum séntit. ehodum díc mihi:
Númquidnam ampliús tibi cum illa fuít Charine? *C.* ah, Pámphile,
Níl. *P.* quam uellem. *C.* núnc te per amicítiam et per amorem óbsecro,
Príncipio ut ne dúcas. *P.* dabo equidem óperam. *C.* set si id nón potest,
Aút tibi nuptiae haéc sunt cordi. *P.* córdi? *C.* saltem aliquót dies
Prófer, dum proficíscor aliquo, né uideam. *P.* audi núnc ïam:
Égo Charine neútiquam officium líberi esse hominís puto,
Cum ís nil mereat, póstulare id grátiae adponí sibi.
Núptias effúgere ego istas málo, quam tu adipíscier.
C. Rédduxti animum. *P.* núnc si quid potes aút tute, aut hic Býrria,

27. *Sed si id non potes*] Quid sodes id, quod non potes? *non potes non ducere.* Hocine placet? veteres quaedam Editiones *Potest.* Donatus: *Deest* Fieri*: et hoc ad patrem retulit.* Apparet hunc legisse *Potest:* alioqui non deest *Fieri*, sed *Facere.* Recte: passim enim apud Nostrum et Plautum *Potest* perinde venit ac *Possibile est:* et saepe hic Librarii peccarunt, *Quantum potes,* pro *potest.*

28. *Aut tibi nuptiae hae sunt cordi*] Maluit, opinor, noster hic, ut alibi, *Nuptiae haec*; ut vitetur Homoeoteleuton. Sic IV, 1, 32.

Haec nuptiae non apparabantur mihi.

30. *Officium esse liberi puto*] Deest dictio *hominis,* quae in omnibus est l. s. et in plerisque ita collocata, *Officium liberi esse hominis puto.* quo modo etiam melius procedit trochaicus. liberi autem hominis intelligendum non ejus modo qui non est servus, sed et qui nobilitate et bona existimatione inter suos cives censetur. Juvenalis [V, 161]:

Tu tibi liber homo: et regis conviva videris,
Captum te nidore suae putat ille culinae.

Cicero libro primo officiorum [42 fin.]: *Nihil est agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius.* FAERNUS. Ita nostri universi.

31. *Cum is níl promereat póstulare id grátiae adponí sibi*] Iambicus hic inter tot Trochaicos non satis belle incedit. Lege,

Cum is nil mereat, postulare etc.

Donatus: Mereri *est aliquid mercedis pro labore sumere*; *ut cum dicimus, Nihil meretur.* Satis hinc apparet Donatum *Mereat* hic legisse. Servius ad Aeneid. VI, 664.

Quique sui memores alios fecere merendo,

hunc Terentii locum citat: unde et hunc quoque sic legisse constat; licet Editiones ibi *Promereat.*

33. *Réddidisti ánimum: Nunc si quid potes aút tu aut hic Byrria*] Duplex hic erratum est. Primo *Tu* non

Fácite, fingite, ínvenite, efficite qui detúr tibi:
Égo id agam, qui míhi ne detur. *C.* sát habeo. *P.* Dauom óptume
Uídeo: cuius consílio fretus sum. *C.* át tu hercle haut quicquám mihi;
Nísi ea, quae nil ópus sunt sciri. fúgin hinc. *B.* ego uero ác lubens.

Actus II. Scaena II.

Dauus. Charinus. Pamphilus.

D. DÍ boni, boní quid porto? sét ubi inveniam Pámphilum,
Út metum quo in núnc est adimam, atque éxpleam animum gaúdio?
C. Laétus est nescío quid. *P.* nihil est: nóndum haec rescivít mala.
D. Quem égo nunc credo, sí iam audierit síbi paratas núptias,
C. Aúdin tu illum? *D.* tóto me oppido éxanimatum quaérere.
Sét ubi quaeram? quó nunc primum inténdam, *C.* cessas ádloqui?

potest non elidi, cum extra ictum subsidat. Deinde *Reddidisti* perperam incipit a pede Cretico. Pro *Reddidisti* codex noster Petrensis *Reddixti:* unde nascitur certa emendatio:

Rédduxti animum. Núnc si quid potes aút tute *aut hic By'rria.*

Reduxisti animum; plane ut Hec. III. 2, 12.

Istoc verbo animus mihi redit, et cura ex corde excessit.

et And. III, 3, 27.

Redducunt animum aegrotum ad misericordiam.

Plautus Epid. IV, I, 42.

Remigrat animus nunc demum mihi.

Horatius quidem Carm. I, 16, [28].

Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas.

et I, 19, [4]. *Finitis* animum reddere *amoribus*:

Sed longe alio sensu. *Reddere animum* est: In gratiam redire; quod ad hunc Nostri locum nihil facit. *Redduco* semper apud Terentium prima longa, *d* geminato.

34. *Efficite qui detur tibi; Ego id agam, mihi qui ne detur*] Quanto melius, ut *Mihi* sub ictum veniat? *Ego id agam, qui mihi ne detur.*

37. *Nisi ea, quae nihil opus sunt scire*] Unus ex nostris, *Opus* est. Certe alterutrum legendum est, aut *opus est scire*, aut *opus sunt sciri.* Posterius placet.

2. *Ut metum ín quo núnc est ádimam*] Sic omnes Scripti, et bis ad Virgilium Servius. Vides tamen, ut *Metum* in Thesi totum subsidat, ut exaudiri vix queat. Repone,

Ut metúm quo in nunc est adimam.

Quo in pro *In quo:* et similia veteribus familiarissima. Plautus Curc. IV, 1. 6.

Commonstrabo, quo in *quemque hominem facile inveniatis loco.*

In Plauto haec manent: in Terentio puerorum gratia Magistri immutabant.

6. *Sed ubi quaeram? aut quo nunc primum intendam? Cessas adloqui? Abeo*] Donatus ad locum: Habeo, *inveni: legitur et* Abeo. Nostri quidem codices *Abeo:* sed illud alterum praetulerim, *Habeo.* Porro Sex ex nostris

D. Hábeo. *P.* Daue: adés. resiste. *D.* quís homost, qui me? o Pámphile,

Te ípsum quaero. eugé Charine: ambo ópportune: uós uolo.

P. Dáue, perii. *D.* quín tu hoc audi. *P.* intérii. *D.* quid timeás scio.

C. Méa quidem hercle cérte in dubio uítast. *D.* et quid tú, scio.

P. Núptiae mi. *D.* etsí scio? *P.* hodie. *D.* optúndis, tametsi intélligo?

Id paues, ne dúcas tu illam: tu aútem, ut ducas. *C.* rém tenes.

meliores non agnoscunt illud *Aut*. Lego igitur et distinguo:

> *Set ubi quaeram? quo nunc primum intendam*, C. *Cessas adloqui?* D. *Habeo*.

Continuatur oratio, *Quo nunc primum intendam*, *habeo:* quam Charinus interloquendo mediam intersecat.

8. *Te ipsum quaero*, *euge o Charine ambo opportune vos volo*] Nec Donatus, nec l. s. habent *o*, interjectionem, et stat versus omittendo facere synaloepham, in *teipsum*, vel dissolvendo diphthongum in *quaero*. FAERNUS.

Nostri quoque omnes, *Euge Charine* sine *o*. Sed taedet ineptiarum istarum: *Te ipsum* sine Synaloepha, *Quaëro* trisyllabum. Huc redactus est Faernus, quia *Euge* posteriorem corripere putabat. Graece quidem *Εὖγε*: sed Latinis *Euge* ambiguum, ut *Atat*, et alia ejusmodi pro lubitu pronuntiantis. Plaut. Merc. III, 4, 41.

> *Dí sciunt culpám meam istanc nón esse ullam*. Eugé *papae*.

et Asin. III, 2, 9.

> *Vi púgnando perjúriis nostrís* eugé *potiti*.

Ceterum Charisius p. 96. et Servius ad Aen. XII, 342. in exemplis et hoc adducunt: *Ambo opportune vos volo:* unde probent *Ambo* aeque ac *Ambos* accusativi esse casus. En tibi acumen Grammaticum? Immo casu hic recto: *ambo opportune*, i. e. adestis; ut recte hic Donatus. Quo enim sensu dicas, ut isti voluerunt, *opportune uolo?*

9. P. *Dave perii*. P *interii*] Haec verba Charino Donatus adscribit: et bene. FAERNUS.

Itane vero? *Bene* hoc Donatus, te judice? Atqui omnes codices Pamphilo tribuunt, non Charino. Quippe absurdum fuerit, priores vel in amore vel metu partes Charino dare: absurdum quoque, Davum prius Charinum compellare *Quid timeas scio*, quam herilem filium Pamphilum. Nam quod Nugator ille (sine dubio non hic Donatus) philosophatur, si dis placet; Pamphilum plus fecisse, *periturum se esse* dicendo, quam Charinum *se interiisse*; Pamphilum jusjurandum addidisse, *Hercle certe*; quo innuit illud Charini *Interii* falsum esse: dignus profecto est, qui sua sibi ferula vapulet, et inter cathedras discipulorum perpetuo ploret.

10. *Mea quidem hercle*] Donatus his addit adverbium, *certe*, et tres libri vetustiores. *Et tu quid, scio.*] Iidem libri, *et quid tu*. FAERNUS.

Certe etiam meliores ex nostris; item *Quid tu*.

11. *Et id scio*] Affirmat Donatus etiam legi *et si scio*, et ita habent omnes vetustiores libri. FAERNUS.

Nostri partim *Et id scio*, partim *Etsi scio*. Sed memorare hoc non satis erat; quid intersit, dictum oportebat. Necessario hic legendum, *Etsi scio*. Dixerat Davus, *Quid timeas scio*; Nuptias scilicet. Si idem, Pamphilo dicente, *Nuptiae mihi*, respondeat *Et id scio*; sequetur, ut praeter nuptias aliquid aliud timuerit Pamphilus: quod falsum.

P. Ístuc ipsum. *D.* atque ístuc ipsum níl pericli est: mé uide.
P. Óbsecro te, quám primum hoc me líbera miserúm metu. *D.* hem,
Líbero: tibi uxórem non dat iám Chremes. *P.* qui scís? *D.* scies.
Túus pater me módo prehendit: aít tibi uxorém dari
Hódie: item alia múlta, quae nunc nón est narrandí locus.
Cóntinuo ad te próperans percurro ád forum, ut dicám tibi haec.
Úbi te non inuénio, escendo in quéndam ibi excelsúm locum.
Círcumspicio; núsquam es: ibi forte húius uideo Býrriam;

15. *Uxorem tibi jam non dat*] Iidem libri vetustiores et aliqui alii, et Donatus ita collocant, *tibi non dat jam.* FAERNUS.

Ita et nostri; nisi quod unus ex Regiis numerosius, *Libero: tibi uxorem non dat jam Chremes.* Porro in istis, *Qui scis? Scio. Tuus pater modo,* nonne inutile est istud *scio?* non enim respondet interrogationi; quae non est *An sciret*, sed *Quomdo sciret?* Codex Collegii Corp. Christi *Scio* in textu quidem habet, sed pro varia lectione *Scies.* Egregie et vere. Scies, qui ego sciam. Quin et sic Donatus, ut ex nota ejus constabit. *Scio. Praeparatio est auditoris ad narrationem.* Atqui *Scio* non promittit narrationem: sed *Scies.* supra I, 1, 89. *Quid id est? Scies.*

16. *Tuus pater modo me prehendit: ait tibi uxorem dare se*] O. l. s. *dare sese.* ita erit trochaicus acatalecticus. FAERNUS.

In uno Nostro locum mutat *sese*, *Uxorem sese dare:* in altero primariae notae codice non comparet illud *Sese:* quod sane in versu redundat. Praeterea duo codices rotundius, *Tuus pater me modo prehendit.* Versum integrum sic constitue:

> *Tuus pater me modo prehendit: ait tibi uxorem* dari.

ut supra I, 2, 20.

> *Omnes qui amant, graviter* sibi dari uxorem *ferunt.*

Ubi te non invénio, ibi áscendo ín quendam éxcelsúm locum] A duobus nostris abest *ibi.* At sentis, opinor, quanto cum pondere, quanto molimine hic versus se inferat, *áscendo ín quendam éxcelsum.* Auget hoc ὁ δεῖνα, qui tolli cupit *ibi*, et in *Invenio* synaloepham omitti: *Ubi te non invénio, áscendo.* Non jam dico hoc Artis non esse: sed ipse senties, si illi ponderi hic hiatus accedat, minoris pene operae esse locum excelsum ascendere, quam hunc versum pronuntiare. An forte dices captasse hoc Poëtam? haud existimo. Non enim Mons aliquis in foro esse potuit, sed mollis quidam Clivus. Vide vero, an pondus istud sic commode amoliar:

> *Ubi te non invénio, escendo in quéndam ibi excelsúm locum.*

Escendo codex vetus Guyeto visus: magis ex vetere consuetudine.

20. *Circumspicio: nusquam: forte ibi hujus video Byrriam*] Donatus: *Nusquam, deest Vidi.* Immo et plus deest; *quem* enim vidit? Pro *Forte ibi*, tres ex nostris *Ibi forte.* Spondeo, sic ab auctoris manu esse.

> *Circumspicio; nusquam* es: ibi forte *hujus video Byrriam.*

Nusquam es; ut infra IV, 4, 4.

> *Nusquam est: vae miserae mihi Reliquit me homo, atque abiit.*

Eun. III. 4, 5. *Homo ipse nusquam est.*

Rógo: negat uidísse. mihi moléstum. quid agam, cógito.
Rédeunti interea éx ipsa re mi íncidit suspício: hem,
Paúlulum obsoni: ípsus tristis: de inprouiso núptiae:
Nón cohaerent. *P.* quórsumnam istuc? *D.* égo me continuo ád Chremem.
Cum íllo aduenio: sólitudo ante óstium: iam id gaúdeo.
C. Récte dicis. *P.* pérge. *D.* maneo: intérea introire néminem
Vídeo, exire néminem: matrónam nullam in aédibus,
Níl ornati, níl tumulti. accéssi: intro aspexí. *P.* scio.
Mágnum signum. *D.* núm uidentur cónuenire haec núptiis?
P. Nón, opinor, Dáue. *D.* opinor, nárras? non recte áccipis.
Cérta res est. étiam puerum inde ábiens conspexí Chremi
Olera et pisciculós minutos férre in cenam oboló seni.

25. *Cum illo advenio*] O. l. s. Donatus, *cum illoc.* FAERNUS.

Atqui *Illo* priscae editiones mihi visae. Et sic veterrimus Plauti codex passim, ut Amph. II, 1, 56.

Quíd igitur? Prius múlto ante aedes stábam, *quam* illo advéneram.

27. *Video exire neminem, matronam nullam, in aedibus Nihil ornati*] Ita Faernus, et quantum scio omnes alii distinguunt. Atqui, cum prius dixerit *neminem* omnino introire vel exire, frustra additur, *matronam nullam* introire. Non opinor dicent, *Neminem* de viris dici, si meminerint III, 2. 26.

Hoc ego scio unum, neminem peperisse hic.

Distinguent spero posthac in hunc modum:

Video exire neminem. matronam nullam in aedibus,
Nihil ornati, nihil tumulti.

Nulla erat ibi ex vicinis et cognatis matrona quae sponsam ornaret: sola domi sedebat cum ancillis virgo Philumena.

31. *Puerum inde abiens conveni Chremis*] Donatus: *Sic Chremi, ut Ulixi, et Achilli.* Contra Valerius Probus p. 1465. *Chremes*, *Chremis*, *vel Chremetis: Terentius: Puerum conveni Chremis.* Et eadem rursus habet p. 1468. Consentius quoque p. 2050. *Quaedam duplici modo declinantur*, *ut Jubeo Chremetem: et postea*, *Etiam puerum inde abiens conveni Chremis.* Cuinam ex his magistris auscultabimus? Donato, opinor. Sic enim Noster Heaut. V, 5, 21. *Archonidi hujus filiam.* Ubi Codices omnes, ut hic *Chremis*, ita illic, excepto Bembino, *Archonidis.* Sed mirum profecto est, et Magistros illos et codices nostros *Conveni* hic agnoscere. Quod, quaeso, Sermonis genus est, *Conveni puerum ferre olera?* Et tamen solus, quod sciam, Guyetus hoc animadvertit: qui tamen pro solita temeritate et audacia sequentem versum jugulat, ut huic versui medicetur. Atqui levi manu facile et certo sanatur locus:

Certa res est. etiam puerum inde abiens conspexi *Chremi.*

Conspexi puerum ferre; ut Hec. III, 2, 17 *Sed eccum, video ipsum egredi.*

32. *O'lera ac pisciculós minutos férre obolo in cenám seni*] *Obolo*, quod hic emphasin habere debet, totum in Thesi latitat. Erigetur, si ordinem sic mutaveris:

O'lera ac pisciculós minutos férre in cénam oboló seni.

Si hoc, ut est, melius volgato est, ne dubites, quin sic dederit Auctor, artificum omnium summus. [Ceterum Bentl.

C. Líberatus sum hódie, Daue, túa opera. *D.* ac nullús quidem.
C. Quíd ita? nempe huic prórsus illam nón dat. *D.* ridiculúm caput,
Quási necesse sít, si huic nón dat, té illam uxorem dúcere:
Nísi uides, nisi sénis amicos óras, ambis. *C.* béne mones.
Íbo: etsi hercle saépe iam me spés haec frustratást. uale.

Actus II. Scaena III.

Pamphilus. Dauus.

P. QUÍD igitur sibi uólt pater? cur símulat? *D.* ego dicám tibi.
Si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém Chremes,
Ípsus sibi esse iniúrius uideátur: neque id iniúria:
Príus, quam tuum, ut sese hábeat, animum ad núptias perspéxerit.
Sét si tu negáris ducere, íbi culpam in te tránsferet:
Tum íllae turbae fíent. *P.* quiduis pátiar. *D.* pater est, Pámphile.
Dífficilest. tum haec sólast mulier. díctum ac factum inuénerit
Áliquam causam, quámobrem eam oppido eíciat. *P.* eiciat? *D.* ác cito.

in textu etiam edd. Cant. et Amst. *Olera et.*]

33. *Liberatus sum. Dave, hodie tua opera. At nullus quidem*] O. l. s. *hodie Dave:* non *Dave hodie.* Et *Ac* non *At.* FAERNUS.

Tres ex nostris *Dave hodie;* omnes *Ac nullus.* Priscianus quoque utrumque habet, p. 1015. ubi hoc exemplum dat, *Nullus* dici pro *Minime.* Putschius quidem edidit *At;* sed scripti, quos vidi *Ac.* Ceterum ista cujusdam conjectura, quae in tanta laetitia jocante Davo *Ah* pro *Ac* substituit, nec rebus nec tempori convenit: prorsus est ἀπροσδιόνυσος.

2. *Quia non det tibi uxorem Chremes*] Complures libri, *dat.* FAERNUS. Nostri omnes *Det:* et ad sententiam rectius est.

3. *Aliquam causam, quamobrem eiciat oppido. Eiciat? Cito*] Sic a Faerno est; et sic codices *Eiciat.* Si, ut quidam facit, utrobique scribis *Ejiciat*, prius acuet secundam syllabam *Ejíciat*, posterius primam *'Ejiciat:* at

P. Cédo igitur quid fáciam, Dauc? *D.* díc te ducturum. *P.* hém. *D.* quid est?
P. Egon' dícam? *D.* cur non? *P.* númquam faciam. *D.* né nega.
P. Suadére noli. *D.* ex eá re quid fiát, uide.
P. Ut ab ílla excludar, húc concludar. *D.* nón itast.
Nempe hóc sic esse opínor: dicturúm patrem,
Ducás volo hodie uxórem: tu, ducam, ínquies:
Cedo quíd iurgabit técum? hic reddes ómnia,
Quae núnc sunt certa ei cónsilia, incerta út sient,
Sine omní periclo: nam hóc haut dubiumst, quín Chremes
Tibi nón det gnatam. néc tu ea causa mínueris
Haec quaé facis, ne is mútet suam senténtiam.
Patrí dic uelle: ut, cúm uelit, tibi iúre irasci nón queat.
Nam quód tu speres, própulsabo fácile; uxorem his móribus
Dabit némo. inueniet ínopem potius, quám te corrumpí sinat.
Set sí te aequo animo férre accipiet, néclegentem féceris:
Aliam ótiosus quáeret: interea áliquid acciderít boni.
P. Itan crédis? *D.* haut dubium íd quidemst. *P.* uide quó me inducas. *D.* quín taces.

qui in repetitione numquam mutatur accentus. Repono igitur,

Aliquam causam, quamobrem eam oppido eiciat. Eiciat? Ac cito.

Eiciat trisyllabon, ut Virgilius [Ecl. III, 96], *A flumine reice capellas. Ac cito*, ut Heaut. IV, 5, 15.

Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.

Eun. V, 8, 55. *Recipimus. Ac libenter.* V, 3, 6. *Cognoscitne? Ac memoriter.* Plautus Epid. I, 1, 28.

Pol illa ad hostis transfugerunt. Arman'? Atque quidem cito.

Eam absorptum a praecedente *em*, *Ac* ab *at*.

17. *Sine omni periculo*] Nisi legas *periclo*, et ex *omni m* elidas, impeditus est versus. FAERNUS.

21. *Nam quod tu speras*] Liber Vaticanus et Donatus, *speres*. FAERNUS. Ita et ex nostris veterrimus.

22. *Dabit nemo. inveniet inopem potius quam te corrumpi sinat*] Ex *dabit t* elidetur, ut sit anapaestus in prima. si quis tamen contrahere velit τὸ *potius* in pyrrichium, non repugno. FAERNUS. Apage Pyrrichium istum *potius: Dabit* ex more ultimam corripit, in versus initio.

24. *Aliam otiosus quaeret*] O, l. s. et Donatus *alia*. FAERNUS. Nostri quoque omnes *Alia*. Rectum tamen est *Aliam*, cum dote scilicet; non ut v. 22. *Inopem inveniet*.

P. Dicám. puerum autem né resciscat mí esse ex illa,
cáutio est:
Nam póllicitus sum súsccpturum. *D.* o fácinus audax.
P. hánc fidem
Sibi me óbsecrauit, quí se sciret nón desertum iri,
út darem.
D. Curábitur. set páter adest. caue, té esse tristem séntiat.

Actus II. Scaena IV.

Simo. Dauus. Pamphilus.

S. REUÍSO quid agant, quídue captent cónsili.
D. Hic núnc non dubitat, quín te ducturúm neges.
Venít meditatus álicunde ex soló loco:
Orátionem spérat inuenísse se,
Qui dífferat te: proín tu fac aput te út sies.
P. Modo ut póssim, Daue. *D.* créde inquam hoc mihi,
Pámphile,
Numquam hódie tecum cómmutaturúm patrem
Unum ésse uerbum, sí te dices dúcere.

Actus II. Scaena V.

Byrria. Simo. Dauus. Pamphilus.

B. ERUS mé relictis rébus iussit Pámphilum
Hodie óbseruarem, quíd ageret de núptiis.

26. *Pucrum autem ne resciscat mihi essc ab illa cautio est*] Mihi magis placet *ex illa*, quod in multis libris, praesertim antiquioribus, legitur. FAERNUS. Sane omnes nostri *Ex illa*.

28. *Qui se sciret non deserturum*] Recte vetus Mureti codex *Desertum iri*. Alioqui sententiae deest *Me: sciret me non deserturum se*. Plautus Cas. III,5,56.

Ni sése sciát villicó non datum íri.

1. *Reviso quid agant, aút quid cáptent cónsili*] Attende sodes, ut prius *Quid* in Arsi sit, ut oportet; alterum vero in Thesi. Scripsit Auctor,

Reviso quid agant, quidve captent consili.

Eun. II, 3, 13.

Quid tu es tristis? quídve es alacris?

Infra IV, 4, 9.

Eho, Mysis, puer hic unde est? quisve hunc adtulit?

5. *Qua differat te*] Libri Basilicanus et Decurtatus, *qui differat*. et ita etiam in Victoriano et Vaticano emendatum. FAERNUS. Duo tantum e nostris *Qua*: cetori *Qui*.

6. *Modo ut possim*] Hic versus ita legi debet addita dictione *Daue*, ex o. l. s. et Donato,

Modo ut possim Dave. D. *crede inquam hoc mihi Pamphile.*

Eliditur, *t* ex *ut*. FAERNUS. T nec eliditur, nec elidi potest: tota vero syllaba corripitur, sequente licet consonante.

[Scirem: id propterea nunc hunc uenientem sequor.]
Ipsum ádeo praesto uídeo cum Dauo: hóc agam.
S. Utrúmque adesse uídeo. *D.* hem, serua. *S.* Pámphile.
D. Quasi de ínprouiso réspice ad eum. *P.* ehém pater.
D. Probe. *S.* hódie uxorem dúcas, ut dixí, uolo.
B. Nunc nóstrae timeo párti quid hic respóndeat.
P. Neque istíc, neque alibi tíbi erit usquam in mé mora.
B. hem.
D. Ommútuit. *B.* quid díxit? *S.* facis ut té decet,
Cum istúc quod postulo ímpetro cum grátia.
D. Sum uérus? *B.* erus, quantum aúdio, uxore éxcidit.
S. I núnc ïam intro: ne ín mora, cum opus sít, sies.
P. Eó. *B.* nullane in re ésse cuiquam hominí fidem?
Uerum íllud uerbumst, uólgo quod dicí solet,
Omnís sibi esse béne mauelle, quam álteri.

3. *Scirem, id propterea nunc hunc venientem sequor*] Unus ex nostris *Huc*; et mihi quidem pro certo est auctorem hujus versus dedisse *Huc*. Sed totum a mala manu suppositum esse, statim evincam. Dicit Byrria, se Pamphilum sequi *huc* (id est, in Scaenam) venientem. Atqui Pamphilus, ex quo Byrria *fugere* jussus est II, 1, 37. nusquam pedem ex Scaena moverat. Nunc et causam Interpolationis indicabo. Priores duo versus sic in omnibus libris feruntur:

Herus me relictis rebus jussit Pamphilum
Hodie observare, ut quid ageret de nuptiis.

In hac lectione sententia, ut vides, mutila et manca est: quam idcirco de suo aliquis, ut nunc habetur, integrabat. Atqui, non additione, verum correctione opus erat: quam hic praesto:

Hodie observarem, *quid ageret de nuptiis.*

Apparet ex *m* natum esse *ut:* quia *jussit facere* vulgatius est quam *jussit facerem.* Eun. IV, 4, 25. *jube mi denuo respondeat.* And. I, 1, 142. Observes *filium*, Quid agat, *quid cum illo consili captet. Observes quid agat;* non *Observes*, ut scias *quid agat.* Videsne jam versum hunc spurium non re modo peccare, sed oratione supervacua et inerti?

8. *Nunc nostrae parti timeo*] O. fere l. s. ita collocant, *nunc nostrae timeo parti.* FAERNUS. Sic et nostri plerique omnes.

9. *Tibi usquam erit*] Nescio, qui hoc intactum praeterierit Faernus: cum omnes fere nostri rotunde legant *Tibi erit usquam:* illud autem alterum metri legem violet.

14. *Eó. Nullane in re ésse hominí cuiquam fidem*] Sentisne ictum in ultimam τοῦ *Homini* perperam incidere, quippe in medio versu? Veteres quaedam Editiones *Cuiquam hominum.* Codex Petrensis, *Cuiquam homini.* Placet. Plautus enim [Bacch. IV, 3, 16.] et Noster [Adelph. IV, 6, 15.] saepe habent, *Homo quisquam* et *Quisquam homo.*

16. *Omnes sibi melius malle esse quam alteri*] Nullum fere librum invenias hac collocatione verborum, sed plerosque ea quae infra scripta est, *Omnes sibi esse melius malle, qum alteri.* Vaticanus et Basilicanus,

Omnes sibi malle melius esse quam alteri,

numero etiam meliore. FAERNUS.

Plerique codices cum Editionibus priscis:

Omnes sibi esse melius malle quam alteri.

Sed suspicor, immo plane credo, cor-

Ego, cum íllam uidi, uírginem formá bona
Meminí uidere: quo aéquior sum Pámphilo,
Si sé illam in somnis, quam íllum, amplecti máluit.
Renúntiabo, ut pro hóc malo mihi dét malum.

Actus II. Scaena VI.

Dauus. Simo.

D. HIC núnc me credit áliquam sibi falláciam
Portáre, et ea me hic réstitisse grátia.
S. Quid, Dáue, narrat? *D.* aéque quicquam núnc quidem.
S. Nilne? hém. *D.* nil prorsus. *S.* átqui expectabám quidem.
S. Praetér spem euenit: séntio; hoc male habét uirum.
S. Potin és mihi uerum dícere? *D.* ego? nil fácilius.
S. Num illí molestae quíppiam haec sunt núptiae,
Propter hóspitaï hujúsce consuetúdinem?

rectores hic olim grassatos esse. *Malle melius esse* quasi duplex Comparativus est: neque *Melius esse* hoc sensu dicitur, sed *Bene esse.* Repono:

Omnís sibi esse béne mavelle *quam álteri.*

Mavellem, Mavelim etc Plautus [Poenul. I, 2, 90. Asin. I, 1, 108. Truc. IV, 2, 29. Mil. II, 2, 16.] passim; et Noster Hec. IV, 1, 25. *Mavolo:* Cum autem Discipulorum causa *Malle* dedissent Magistri, restabat, ut versus causa *Melius* substitueretur. Noster Adel. I, 1, 9.

Et tibi bene esse *soli, sibi cum sit male.*

Plautus Pseud. IV, 7, 36.

Qui neque tibi bene esse *patere, et illis quibus est invides.*

Trin. II, 2, 71.

Quandoquidem nec tibi bene esse *potes pati nec alteri.*

et Truc. IV, 2, 31.

Nam invidere alii bene esse, *tibi male esse, miseria 'st.*

17. *Ego illam vidi virginem: forma bona Memini videre*] Distinguatur post *Vidi*, ut *virginem* ad insequentia referatur, hoc modo: *ego illam vidi:* deinde subdatur, *virginem forma bona memini videre.* FAERNUS. Immo lege

Ego, cum illam vidi, virginem forma bona
Memini videre.

Tum de distinctione non laborandum erit.

3. *Quid Davus narrat? Aeque quicquam nunc quidem*] Sic omnes codices, et diu inolevit mendum. Lego

Quid, Dave, *narrat? Aeque quicquam nunc quidem.*

Hoc est, *Quid narrat* Pamphilus? Priore Scaena v. 15. domum ibat Pamphilus, comitante Davo: qui tamen extra ostium restitit, Pamphilo introeunte: constat hoc ex istis: *Et ea me hic restitisse gratia.* Jam sequitur v. 4. *Nihilne* narrat? *atqui expectabam quidem.* Quid sodes expectabat? Pamphilum, dum cum Davo iret, locuturum fuisse aliquid de Nuptiis. Atqui in recepta lectione, ut expectaverit Simo, Davum, dum ad ostium staret, solum secum garriturum fuisse, putidissimum est. Heaut. I, 2, 18.

Quid narrat? Quid ille? se miserum esse.

6. *Potin és mihi verum dícere?* D. *nihil fácilius*] Prima, ut vides, Anapaesti syllaba Simonis est, duae alterae Davi; satis invenuste. Ne dubites, quin Poeta sic dederit:

Potin es mihi verum dicere? D. *ego? nil facilius.*

ut Eun. I, 2, 21.

Hoc primum, potin est hic tacere? P. *egone? optume.*

7. *Num illi molestae quippiam hae sunt nuptiae*] Codex unus ex Regiis, *Haec.* Vetuste et vere. Vide infra IV, 1. 32. et supra I, 1, 99.

8. *Propter hospitae hujusce consue-*

D. Nihil hércle: aut, si adeo, bídui est aut trídui
Haec sóllicitudo: nosti? deinde désinet.
Etenim ípsus eam rem récta reputauít uia.
S. Laudó. *D.* dum licitum est éii, dunque aetás tulit,
Amáuit: tum id clam: cáuit, ne umquam infámiae
Ea rés sibi esset, út uirum fortém decet:
Nunc úxore opus est: ánimum ad uxorem ádpulit.
S. Subtrístis uisust ésse aliquantillúm mihi.

tudinem] O. l. s. quos vidimus, et Donatus, habent hanc collocationem,

Propter hújusce hospitae consuetudinem.

Utroque modo scanditur versus elisione *r*, ex *propter*, et dissolutione diphthongi in voce *hospitae*. FAERNUS.

Rectior tamen est alter ille verborum ordo.

Propter hóspitaï hujúsce consuetúdinem.

Hujúsce; non ut in recepto ordine *Hújusce:* quippe illa *ce* Paragoge accentum eo trahit. Phorm. V, 4, 8.

Hujúsce habendae: sed ubinam Getam invenire possum?

Hec. I, 2, 97.

Horúnce: ea ad hos redibat lege hereditas.

Ceterum *Hospitaï* edidimus; prout optimi codices apud Virgilium aliosque exhibent, *Aquaï* [ap. Lucret. saepiss.] *Auraï* [V. Aen. VI, 747.], *Terraï frugiferaï* [Enn. ap. Char. I, 7.] Nostri hic *Hospitae.*

9. *Bidui aut tridui est*] O. l. s. et Donatus, *bidui est aut tridui.* ita et melius versus procedit. FAERNUS.

11. *Etenim eam secum rem recta reputavit via*] Non ita habent l. s. sed hoc modo,

Etenim ipsus secum eam rem recta reputavit via:

sed senarius impeditus est, quem nos expedimus delendo dictionem, *recta:* quae nec est in libro Vaticano: nec ponitur a Donato, qui *via*, exponit consilio, ratione. Nec ab Eugraphio, cujus haec verba sunt: *Via*, id est *ratione:* ut Virg. [Aen. IV, 478.] *Inveni germana viam.* haec ille. Ita et M. Tullius libro de claris oratoribus [XII, 46.], *Via*, inquit, *et arte dicere.* et ad Atticum [II, 19, 2.]: *Utor via.* item libro secundo de natura deorum [XXXII.]: *Vim participem rationis atque ordinis, tanquam via progredientem.* FAERNUS.

Etenim ipsus secum *eam rem reputavit via.*

Sic Faernus ex Vaticano suo; cui consentit unus ex nostris vetustissimus. Sed vereor, ne hoc Correctorum olim facinus fuerit, ut versui consulerent. Unus ex nostris:

Etenim secum *ipse eam rem recta reputavit via.*

alter sic:

Etenim ipsus eam rem secum *recta reputavit via.*

Nos hinc tollimus illud *secum*, quod, ut vides, toties locum mutat; magnum suppositionis signum: et praeterea sententiae officit. Quippe *ipse secum, Egomet mecum, Tute tecum,* notant quempiam solum sine conscio aut participe aliquid facere. Unde igitur Davus rescivit, si solus secum hoc Pamphilus? Immo socium se et auctorem consilii praedicat v. 39 [III, 2.]

Quis igitur eum ab illa abstraxit, nisi ego?

Jam vero *Recta via* passim apud Nostrum ac Plautum: *Via* absolute nusquam. Et quod Donatus hic interpretetur *Via, Consilio, Ratione,* id nihil refert; sic enim exponat, etiam qui *Recta via* hic legit. Ceterum, qui ex *Ipsus se,* Anapaestum pedem facere aggressus est, non sensit se grave et plumbeum solum socco Comico suppegisse.

16. *Subtristis visus est esse aliquantulum mihi*] Aliqui libri et Donatus, *visus est aliquantulum.* FAERNUS. Pro *Aliquantulum,* ut trochaeus ibi evitetur, lego:

Subtristis visust esse aliquantillum mihi.

Plaut. Cap. I, 2, 34.

Foris aliquantillum etiam quod gusto, id beat.

D. Nil própter hanc: set ést, quod suscensét tibi.
S. Quidnámst? *D.* puerilest. *S.* quíd id est? *D.* nil. *S.* quin díc quid est.
D. Ait nímium parce fácere sumptum. *S.* méne? *D.* te.
Uix, ínquit, drachmis ést obsonatúm decem:
Num fílio uidétur uxorém dare?
Quem, inquít uocabo ad cénam meorum aequálium
Potíssimum nunc? ét, quod dicendum híc siet,
Tu quóque per parce nímium. non laudó. *S.* tace.
D. Commóui. *S.* ego istaec récte ut fiant uídero.
Quid hóc est reii? quíd hic uolt ueteratór sibi?
Nam si híc malist quicquam, hem íllic est huic reí caput.

17. *Sed est quod succenset tibi*] Antiquissimi libri hoc verbum *succenseo*, non per duo *c*, sed per *s* et *c* habent. FAERNUS.

Nihil própter hanc rem: séd est quod suscensét tibi.

Atqui illud quod succenset, *Nimis parce facere sumptum*, est *propter hanc rem;* utpote ejus pars. Lege igitur

Nihil propter hanc: sed est quod suscenset tibi,

hoc est, propter hanc hospitam, hanc amicam, Glycerium. Nempe Simo id a principio interrogaverat v. 7; an hae nuptiae molestae essent Pamphilo,

Propter hospitaï hujusce consuetudinem.

III, 2, 17.

Credon tibi hoc nunc, peperisse hanc e Pamphilo?

18. *Quidnámst: Puerilest. Quid est? Nihil. Quin dic quid est*] Non satis venuste hic versus pulpita percurrit. Codex Regius, *Quid est? Puerile est. Quidnam est.* Commode ad versum. sed repone *Quid id est?*

20. *Obsonatus est decem.*] Vaticanus et nonnulli alii, *est obsonatus.* FAERNUS.

Vix, inquit, drachmis est obsonatus decem.

Duo ex nostris libris primarii, *Est obsonatum.* Recte: Plaut. Bacc. I, 2, 35.

An hoc ad eas res obsonatumst. obsecro?

24. *Tu quoque perparce nimium. non laudo. Tace*] Lege, *Perparce nimium.* hoc est, *Pernimium parce.* Quod supra v. 19. *Nimium parce* dixerat, nunc amplificat: ut Adelph. III, 3, 39.

Nimium inter vos, Demea, ac Non quia ades praesens dico hoc, pernimium interest.

Sic et infra [III, 2, 6.]

Per ecastor scitus puer est natus Pamphilo.

Priscianus v. 1070. 'Terentius in Andria *Post deinde* [III, 2, 3.] abundat '*Post.* Idem in eadem: *Pernimium. non 'laudo. Per* supervacuum esse videtur: 'quamvis amplioris significantiae causa 'potest esse.' Vide et p. 1020.

26. *Quidnam hic volt veterator sibi?*] O. I. s. et Donatus, *quid hic volt.* FAERNUS.

Quid hoc rei est? quid hic volt veterator sibi?

Libri nostri omnes et Eugraphius, *Hoc est rei.* Lege:

Quid hoc est reii? quid hic volt veterator sibi.

27. *Nam si híc mali est quicquam, hem íllic est huic reí caput*] Lege *Malist;* ne *Mali* totum in Thesi obscuretur. Priscianus p. 948. *Illicce:* unde *Illic*, quasi Apocopa facta, in fine servat accentum: Terentius in Andria: *Illic est huic rei caput.* Sed fallitur summus Magister: *Illic* enim in hoc versu non in fine, sed in priore syllaba habet accentum. Atque ita apud Plautum; ut Asin. II, 2, 6.

I'llic homo aedes cómpilavit, móre si fecít suo.

Capt. IV, 3, 1.

Actus III. Scaena I.

Mysis. Simo. Dauus. Lesbia. Glycerium.

M. ITA pól quidem res est, út dixisti, Lésbia:
Fidélem haut ferme múlieri inueniás uirum.
S. Ab Ándriast ancílla haec. *D.* quid narrás? *S.* itast.
M. Set hic Pámphilus. *S.* quid dícit? *M.* firmauít fidem.
S. hem.
D. Utinam aút hic surdus, aút haec muta fácta sit.
M. Nam quód peperisset, jússit tolli. *S.* o Iúppiter!
Quid ego aúdio? actumst, síquidem haec uera praédicat.
L. Bonum ingénium narras ádulescentis. *M.* óptumum.
Set séquere me intro, ne ín mora illi sís. *L.* sequor.
D. Quod rémedium nunc huíc malo inueniám? *S.* quid hoc?
Adeóne est demens? éx peregrina? iám scio, ah
Uix tándem sensi stólidus. *D.* quid hic sensísse ait?
S. Haec prímum adfertur iám mihi ab hoc fallácia:
Hanc símulant parere, quó Chremetem abstérreant.
G. Iunó Lucina fér opem, serua me, óbsecro.
S. Hui, tám cito? ridículum: postquam ante óstium
Me audíuit stare, adpróperat. non sat cómmode
Diuísa sunt tempóribus tibi, Daue, haéc. *D.* mihin?
S. Num inmémores discipuli? *D.* égo quid narres néscio.

'Illic hinc abiit, mihi rem summam
credidit cibariam

Neque usquam aliter: non igitur venit ab *Illicce* per Apocopam.

1. *Ita pól quidem res ést, ut dixti, Lésbia*] Donatus ad locum: *Et Dixti et Dixisti* legitur. Duo tantum ex nostris codicibus, *Dixisti:* quae vera lectio est:

Ita pól quidem rés est, út dixisti,
Lésbia,

Concinnius *Res* in Arsi hic ponitur, quam illic in Thesi.

3. SI. *Ab Andria est ancilla haec. quid narras?* D. *itast*] Ita omnes scripti editique. Ego vero sic verba distribuo.

SI. *Ab Andria est ancilla haec.* DA.
quid narras? SI. *itast.*

Quid narras Davi verba sunt, non interrogantis, sed admirantis et quasi negantis, vel gravate concedentis: ut Phorm. V, 8, 42.

DE. *Ut filius*
Cum illa habitet apud te, hoc vestrum consilium fuit.
PH. *Quaeso, quid narras?*

Et sic alibi non raro. *Itast* Simonis sunt, rem confirmantis.

19. *Num inmemores discipuli?*] Sic lege cum Donato: *Discipuli Mysis, Lesbia, Pamphilus omnes per quos agitur fallacia.* Altera lectio, quam ponit Donatus, et expressit Faernus,

S. Hícine me si inparátum in ueris núptiis
Adórtus esset, quós me ludos rédderet?
Nunc huíus periclo fít, ego in portu náuigo.

Actus III. Scaena II.

Lesbia obstetrix. Simo. Dauus.

L. ADHÚC, Archylís, quae adsolént quaeque opórtet
Signa ésse ad salútem, omnia huíc esse uídeo.
Nunc prímum fac ístaec lauét: post deínde,
Quod iússi ei darí bibere, et quántum imperáui,
Date: móx ego huc reuértor.
Per ecástor scitus púer est natus Pámphilo.
Deos quaéso, ut sit supérstes, quandoquidem ípsest ingenió bono:
Cumque huíc est ueritus óptumae adulescénti facere iniúriam.

Inmemor es discipuli, scil. Pamphili, prorsus inepta est.

21. *Quos mihi ludos redderet*] Lege, *Quos* ME *ludos redderet?* ut Plautus saepe [Aul. II, 2, 74. Capt. III, 4, 47.], *Ludos me facitis.* Reddere autem est facere. Adel. IV, 1, 18. *Tam placidum, quam ovis est, reddo.* Sed *Reddere mihi ludos* ne Latine quidem dici existimo.

1. *Adhuc, Archilis*] Apud Plautum quoque Truc. II, 5, 26. *Archilis.* Sed a Graeco Ἀρχυλὶς scribendum *Archylis*; ut a Γλυκέριον, *Glycerium.* Vide supra I, 4 1.

2. *Signa ad salutem esse*] O. I. s. et Donatus, *signa esse ad salutem.* FAERNUS. Ita et nostri omnes.

3. *Jam primum | fac istaec ut | lavet: post | deinde*] Olim cum ad Tusculanas Ciceronis Bacchiacos hos primus detexi, legebam *Fac istaec | lavet*: deleto *Ut*, ut pedem Creticum servarem. *Fac lavet;* ut *Fac tradas*, *Fac promissa appareant;* nihil vulgatius. Si qui *Ut* retinere malit, legat cum veterrimo Nostro, *Fac ista ut.*

4. *Quod jussi ei dare Bibere*] Invenio emendatum *date bibere*, quemadmodum et Donatus legit. alii habent *dari bibere:* ut Vaticanus et Decurtatus. in aliis quoque antiquis ita emendatum est. FAERNUS.

Quod duo isti Faerniani omnium principes habent, *Dari bibere;* id ipsum reperi in Septem ex Nostris: et sic ad Ciceronem edidi; ut Bacchiacorum lex et modi postulant.

5. *Mox ego huc revertar*] Aliqui libri, et Donatus, *revertor.* FAERNUS. Ita et Nostrorum pars major et melior.

6. *Perecastor scitus puer natus est Pamphilo*]
Priscianus lib. IV. ita citat:
Percastor scitus puer est natus Pamphilo.
Et in hunc modum omnes fere Terentii l. s. habent, et aliqui Donati. Vaticanus tamen et alii antiqui habent *Perecastor*, sine diphthongo, ut et *Edepol.* quam lectionem sequimur constituendo anapaestum in prima hujus versus: correpta antepaenultima in *Per ecastor.* FAERNUS.

Omnes praeter unum Nostri, *Perecastor.* Quin et Priscianus p 987. loco a Faerno laudato, non *Percastor*, ut editum est, sed in duobus manu scriptis *Perecastor.* Sic et Nonius in *Scitum*, tam a Mercero editus, quam in veterrimo Codice Academiae. Ordo, etiam veteribus adnotatus, *Ecastor perscitus.* Alcuinus p. 2138. *Terentius: Perscitus puer, id est, valde scitus.*

8. *Cumque huic veritus est optumae adulescenti facere injuriam*] Sic Faer-

S. Vel hoc quís non credat, quí te norit, ábs te esse ortum? *D.* quídnam id est?
S. Non ímperabat córam, quid opus fácto esset puérperae:
Set póstquam egressast, íllis quae sunt íntus clamat dé uia.
O Dáue, itan contémnor abs te? aut ítane tandem idóneus
Tibi uídeor esse, quém tam aperte fállere incipiás dolis?
Saltem áccurate: ut métui uidear cérte si rescíuerim.
D. Certe hércle nunc hic se ípsus fallit, haút ego. *S.* edixí tibi,
Intérminatus súm, ne faceres: núm ueritu's? quid rétulit?
Credón tibi hoc nunc, péperisse hanc e Pámphilo?
D. Teneó, quid erret: ét quid agam habeo. *S.* quíd taces?
D. Quid crédas? quasi non tíbi siet renúnciatum haec síc fore.
S. Min quícquam? *D.* eho an tute íntellexti hoc ádsimulari? *S.* inrídeor.

nus, et codices plerique omnes: sed immodulate. Lege ex codice Petrensi, *Cumque huic est véritus.*

9. *Vel hoc quis non credat, qui nórit te, ábs te*] Unde hoc Faernus acceperit, nescio: Nostri omnes et vett. Edd. *Qui te norit.* Recte. *Te* in altera lectione non potest non synaloepham pati, cum extra ictum sit. Donatus et *Ortum* et *Natum* hic legi adnotat. Si *norit te* adsciveris, lege etiam *Natum.* Sed prior lectio numerosior.

13. *Tibi videor quem tam aperte*] Ex omnibus fere l. s. legendum est, *tibi videor esse.* aliter non staret octonarius. FAERNUS. Sic et omnes nostri.

15. *Edixin tibi*] Lege, *Edixi tibi;* et tolle notam interrogandi.

Num veritús? quid retulit? Ex accentu intellegas, *Veritus* hic esse *Veritus es*, ut *veritust* id quod *veritus est.*

17. *Credon tibi hoc, nunc peperisse hanc e Pamphilo?*] Decepit virum optimum Faernum mala distinctio. Tu sic interpunge,

Credon tibi hoc nunc, peperisse hanc e Pamphilo?

18. *Teneo quid erret. quid ego agam habeo. S. quid taces*] O. l. s. et Donatus, *et quid agam habeo.* FAERNUS. Nostri quoque universi, *Et quid agam habeo.*

19. *Quid credas? quasi non tibi renunciata sint haec sic fore*] Attende ad orationem: *Haec renuntiata sint, sic fore.* Ergo fuerunt haec, priusquam forent. Immo dedit Auctor:

Quid credas? quasi non tibi siet renuntiatum haec sic fore

ut mox v. 21. *Renuntiatumst;* non *Renuntiata sunt:* quod tamen oportebat, si supra ita dixisset.

20. S. *Mihin quisquam?* DA. *eho, an tute intellexti hoc assimulari?* S. *inrideor*] Plerique libri scripti, inter

D. Renúntiatumst: nám qui tibi isthaec íncidit suspício?
S. Qui? quía te noram. *D.* quási tu dicas, fáctum id consilió meo.
S. Certe énim scio. *D.* non sátis pernosti me étiam, qualis sím, Simo.
S. Ego nón te? *D.* set, si quíd narrare accoépi, continuó dari
Tibi uérba censes fálso: itaque hercle níl iam muttire aúdeo.
S. Hoc égo scio unum, néminem peperísse hic. *D.* intelléxti.
Set níhilo seciús mox puerum huc déferent ante óstium.

quos antiqui, habent *assimularier.* et stabit octonarius, si *mihin*, in unam syllabam contrahatur. item *eho*, quod per synaloephen elidatur. FAERNUS.

Mihin quisquam?] Quanto melius aptiusque, *Mihin'* quicquam; supple, renuntiatum est? Vide vero, ut Faernus versum metiatur:

Min' quisquam? Eho an tute intél-
lexti hoc adsimularier. Inrideor.

Scilicet ubique eum digitos consuluisse, de aure securum. Recipiamus illud *Adsimulari;* et valeat prava haec erga codices superstitio.

21. *Tibi incidit suspectio*] O. l. s. etiam vetustissimi *suspicio* scriptum habent per c tantum. nec timendum versui, antepenultima enim hujus vocis longa est. Martialis [XI, 45]:

Oblinitur minimae si qua est suspi-
cio rimae.

FAERNUS.

Renuntiatumst. nam qui isthaec tibi
incidit suspicio.

Suspicio, Nostri omnes, et res nunc vel pueris nota est. Ceterum pro *Isthaec tibi*, repone *Tibi isthaec;* nonnullo et versus et sententiae commodo. Priscianus quoque p. 1011. *Tibi istaec;* non in Editione modo, sed in duobus, quibus utor, scriptis.

23. *Non sátis me pérnosti etiam qualis sím, Simo*] Rotundius et verius sic:

Non sátis pernósti me etiam, qualis
sím, Simo.

24. *Ego ne te? Sed si quid narrare occoepi, continuo dari*] Ubi vel pronuntiandum *Egóne te?* vel *Ego né te?* quorum utrumque est pravum. Repone:

Ego nón te?

quod et sententia postulat. Dixerat Davus: non *satis pernosti me:* convenit, ut Simo respondeat, *Ego non te?* scilicet *Pernovi.* Male igitur Nostri codices, *si quid tibi narrare:* quo admisso, legendum fuerit, *Egon te?* Et recte Faerniani, qui non agnoscunt hic *Tibi:* siquidem iners plane et supervacuum est. Cum enim statim sequatur, *Tibi verba dari*, illud *Narrare* per se satis indicat, *Simoni* id narrari.

25. *Continuo dari Tibi verba censes. S. Falso. D. Itaque hercle nihil jam muttire audeo*] Omnes, quantum novi, scripti editique illud *Falso* Simoni tribuunt: ut et Donatus ipse, qui hoc dicit: Potest et εἰρωνικῶς pronuntiari: potest et *Falso loqueris* dici. Non tanti erat, ut Simo vir, ut Ethos indicat, naris emunctae hoc tam nihil interponeret. Davi totum hoc est:

Continuo dari
Tibi verba censes falso: itaque her-
cle nil jam muttire audeo.

Falso censes, ut *falso credere*, *falso queri*, *falso suspicari.* Heaut. II, 2, 27.

Quod malim, quam me hoc falso
suspicarier.

Hec. V, 2, 11. *mulieres suspectas fuisse falso.*

27. *Sed nihilo seciús mox deferént puerum húc ante óstium*] Videsne ut *Puerum*, verbum hic ἐμφατικόν, totum in Thesi absorbeatur? Quin et Trochaeus iste *Defe* in sede incommoda est. Codices nostri omnes *Puerum deferent huc.* Legendum sine dubio est:

Id égo iam nunc tibi, ére, renuntió futurum, ut sís sciens.
Ne tu hóc posterius dícas Daui fáctum consilio áut dolis.
Prórsus a me opínionem hanc tuam ésse ego amotám uolo.
S. Únde id scis? *D.* audíui, et credo: múlta concurrúnt simul,
Quí coniecturam hánc nunc facio. iám primum haec se e Pámphilo
Gráuidam dixit ésse: inuentum est fálsum. nunc, postquám uidet
Núptias domi ápparari, míssast ancilla ílico
Óbstetricem accérsitum ad eam, et púerum ut adferrét simul.
Hóc ni fit, tu púerum ut uideas, níl mouentur núptiae.
S. Quid aís? ubi intellexéras

Sed nihilo seciús mox púerum huc déferent ante óstium.

28. *Id égo jam nunc tibí renuntio, ére, futurum, ut sís sciens*] Non satis pro elegantia Terentii est, ut *Tibí* nulla cum Emphasi ultimam producat et acuat. Nostri omnes et vett. Edd. alio ordine:

Id égo jam nunc tibi, ére, renuntió futurum, ut sís sciens.

Melius profecto, quam illud prius. Auctor tamen adhuc melius fortasse,

Id égo jam nunc tibi, ére, renuntió esse futurum, ut sís sciens.

ita III, 5, 15. *An non dixi esse futurum?*

29. *Ne tu hoc posterius dicas*] O. l. s. quotquot sunt, habent *ne tu hoc mihi posterius dicas. mihi* autem non utique Davo intelligendum est, sed ea vox ex consuetudine sermonis est addita. ut in Phormione [V, 9, 21.] *Qui mihi ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.* versus est trochaicus ut ceteri, sed hypercatalecticus. FAERNUS.

Ne tu hoc mihi posterius dicas, Davi factum consilio aut dolis.

Faernus de versu nihil prospicit. Alius fatetur quidem versum hunc uno pede longiorem esse justo, alios tamen esse apud Nostrum hujus similes; more suo loca vitiosa pro exemplis constituens. Tres ex nostris codices, *Ne tu mihi hoc.* Tolle illud *Mihi*, utpote laris incerti; et repone:

Ne tu hóc posterius dícas Davi fáctum consilio aút dolis.

ubi ordo est, *Ne tu posterius dicas hoc factum esse.* Nulla distinctio hic ponenda est, et sane cum *Davi* dicit, qui potest dicere *Mihi?*

30. *Prorsus a me opinionem hanc tuam ego esse amotam volo*] In l. s. etiam antiquis melior collocatio, et elegantior compositio est: *esse ego amotam volo.* stabit autem Trochaicus, si *tuam* una sit syllaba, quae per synaloepham abjiciatur. FAERNUS. Sic et nostri universi.

36. *Hóc nisi fít, puerum út tu videas*] Codex C. C. C. *puerum ut videas,* sine *Tu.* Legendum: *Hóc ni fit, tu puérum ut videas.*

37. *Quid ais? cum intellexeras?*] Dimeter trochaicus catalecticus. FAERNUS.

Atqui debet esse Dimeter Iambicus Acatalectus, ut doceo in Prolegomenis: Lege igitur:

Quid ais? ubi *intellexeras.*

Íd consilium cápere, cur non díxti extemplo Pámphilo?

D. Quís igitur eum ab ílla abstraxit, nísi ego? nam omnes nós quidem

Scímus, hanc quam mísere amarit. núnc sibi uxorem éxpetit.

Póstremo id da míhi negoti: tú tamen idem has núptias

Pérge facere ita, út facis: et id spéro adiuturós deos.

S. Ímmo abi intro: ibi me ópperire, et quód parato opus ést para.

Non ínpulit me, haec núnc omnino ut créderem:

Atque haút scio, an quae díxit sint uera ómnia:

Set párui pendo: illúd mi multo maxumumst,

Quod míhi pollicitust ípse gnatus. núnc Chremen

Conuéniam: orabo gnáto uxorem: id si ímpetro,

Quando álias malim quam hódie has fieri núptias?

38. *Id consilii capere*] Terentii aevo et diu post *Consili* semper dicebant, numquam *Consilii*. Vide nos ad II, 1, 20. Recte igitur Nostri praeter unum omnes: *Id consilium capere.*

40. *Scímus, quám misere hánc amárit*] Lege, ordine meliore: *Scímus, hanc quam misere amárit.* Heaut. I, 2, 16. *Eam míserc amat.* Adelph. IV, 5, 33. *An illam mísere nunc amat.*

41. *Póstremo id mihi dá negoti*] Lege: *Postremo id da míhi negoti:* ut Prol. v. 2. *Id sibi negoti.*

42. *Et id spero adjuturos deos*] In antiquis libris est, *adjuturos:* in recentibus habent *adjutores.* FAERNUS. Unus tantum ex Nostris, *Adjutores.*

48. *Conveniam: orabo gnato uxorem: si impetro*] Alia distinctio est in codice nostro vetusto;

Conveniam orabo: gnato uxorem si impetro.

ut Scaena proxima de hac ipsa re v. 12.

Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat.

Placet tamen Prisciani lectio: id *si impetro.* p. 1143. sic ibi quattuor codices scripti.

49. *Quid alias malim quam hodie has fieri nuptias?*] Donatus ad locum: *Quid, cur. Alias, alio tempore.* Charisius p. 175. '*Alias* pro *Aliter.* Terent. 'in Andr. *Quid alias malim quam ho-* '*die has fieri nuptias.* Ubi Flavius Ca- 'per de Latinitate, Non ausim affirmare '*Alias* pro *Aliter* dici. Nam neque Pro- 'nomen est, neque Adverbium temporis 'est: sed proximum vero est, ut pro eo 'quod est *Aliter* dictum esse fateamur.' Vides hunc versiculum veteribus Magistris negotium creavisse. Neuter tamen rem expedit. Quale enim est, *Cur* alio tempore malim quam hodie? Non sane deliberandum hoc, sed optandum. Quale vero illud, Quid *aliter* malim quam hodie? Nihil aliter; nisi velit nuptias non esse futuras. Controversiam hanc dirimet Horatii Scholiastes Acron ad Serm. I, 4, 63.

Hactenus haec; alias justum sit necne poema.

Alias, inquit, alio loco, tempore: Terentius:

QUANDO *alias malim quam hodie has fieri nuptias?*

Rectissime: etsi Priscianus loco dicto *Quid* habeat, et Codices ibi firment. Quo alio tempore malim, quam hodie; ut simulatum fuit? Hec. I, 2, 5.

Alias ut uti possim causa hac integra.

ubi Donatus recte: *Alias*, alio tempore: *Alià*, aliter, aut per alia.

Nam gnátus quod pollícitust, haut dubiúmst mihi,
Si nólit, quin eum mérito possim cógere.
Atque ádeo in ipso témpore eccum ipsúm Chremen.

Actus III. Scaena III.

Simo. Chremes, senex.

S. IUBEÓ Chremetem. *CH.* o, te ípsum quaerebam. *S.* ét ego te. *CH.* optato áduenis.
Aliquót me adierunt, éx te auditum qui aíbant, hodie fíliam
Meam núbere tuo gnáto: id uiso, tún an illi insániant.
S. Auscúlta: paucis ét quid te ego uelim ét quod tu quaerís scies.

52. *Atque adeo in ipso tempore eccum ipsum obviam*] Numerus et sensus pulchre constat hoc modo: utique enim, per hoc pronomen, *ipsum*, intelligimus Chremetem, quem jam Simo convenire velle se dixit: nec ab eo qui secum loquitur, exigi debet, ut omnia voce exprimat; sed aliquid tacito sensui suo relinquat. Donatus tamen videtur addere *Chremen*, in fine hujus versus. quae dictio et in aliquibus libris Terentii est. mihi tamen magis probantur exemplaria, quae eam non habent. FAERNUS.

Recte suspicatur Faernus, Donatum addidisse huic versui *Chremen;* licet in editis sit *Chrementem*. Verba Donati sunt: *Eccum ipsum obviam Chremetem] Continuo mutavit Declinationem, ut Jubeo Chremetem.* Nempe versu sequente. Si enim utrobique *Chremetem* ponas, quomodo *mutatur* declinatio? Si *Chremen* a sexto abhinc versu arcessis, quomodo *continuo* mutatur? Quid quod *aliqui etiam libri*, Faerno teste, et Bivii codex, *Chremen* adjiciunt. Repono:

Atque adeo in ipso tempore eccum ipsum Chremen.

Nam primo, nisi Chremetis nomen hic ponas, necesse est ut illud *ipsum* de Pamphilo accipiatur, non de Chremete: lege modo duos versus praecedentes. Deinde *eccum Chremen*, absolute: ut *Eccum Parmenonem*, *Eccum Dromonem cum Syro*, *Eccum sceleratum Syrum*, *Sed eccum ipsum*, et similia. Nusquam alibi apud nostrum *Eccum obviam.* Quid quod obviam reciprocum est: atqui adhuc in Scaena stabat Simo, nec dum Chremen conventum ierat.

2. *Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam*] Unde vero hoc Faernus? Omnes, quos vidi, codices cum vett. Edd. *Adierunt:* recte, ut [ap. Virg. Aen. II, 774. III, 48.] *Stéteruntque comae.* Si *Adiere* huc adsciscas, claudicabit versus: neque enim sine synaloepha hiatum hic facies, contra artem. Nonius quoque v. Aditus: *Terentius in Andria: Aliquot me adierunt, ex te auditum.* Sic Merceri Editio, et codex Academicus 900 annorum. Sic etiam Eugraphius.

3. *Tu ne an illi insaniant*] In antiquis libris est, *tun an illi ins.* FAERNUS. Sic et in Nostris.

4. *Auscúlta: paucis ét quid ego te vélim, et tu quód quaeris, scies.* Laxe neque satis adstricto socco hic versus incedit. Cui ut opem ferrent veteres Magistri, *Pauca* substituerunt pro *Paucis.* Donatus: *Et Paucis et Pauca legitur.* Priscianus p. 1167. *Terentius in Andria:* Ausculta pauca: et quid ego te velim et tu quod quaeris, scies: *nec enim aliter stat Iambus qui est quaternarius: quod etiam Donati commentum approbat.* Idem p. 1186. *Ausculto cum accusativo. Terentius Andria:* Ausculta pauca: et quid ego te velim, et tu quod quaeris, scies. *Sic enim ha-*

CH. Auscúlto: loquere quíd uelis.
S. Per te égo deos oro, et nóstram amicitiám, Chreme,
Quae incépta a paruis cum aétate adcreuít simul,
Perque únicam gnatám tuam, et gnatúm meum,
Cuius tíbi potestas súmma seruandí datur,
Ut me ádiuues in hác re: atque ita uti núptiae
Fueránt futurae, fíant. *CH.* ah ne me óbsecra:
Quasi hóc te orando a me ímpetrare opórteat.
Alium ésse censes núnc me atque olim cúm dabam?
Si in rémst utrique ut fíant, accersí iube.
Set si éx ea re plús malist quam cómmodi
Utríque, id oro te, ín commune ut cónsulas,
Quasi ílla tua sit, Pámphilique ego sím pater.
S. Immo íta uolo itaque póstulo ut fiát, Chreme:

bent antiqui codices, *teste Donato commentatore ejus.* Vides idcirco eum *Pauca* praetulisse, quod aliter non staret versus. Nos tamen cum omnibus, qui nunc supersunt, codicibus *Paucis* legimus ob sententiam: de versu alia via videbimus. Quid enim promptius occurrat, quam *Et quid te ego*, pro *Et quid ego te?* totumque versum sic constituendum:

Auscúlta: paucis ét quid te égo velim ét quod tú quaeris scies.

ubi vides Terentianae artis specimen; *Et*, *Et* utrumque in Arsi; atque itidem *Ego* ac *Tu:* quod in Antithetis recte et venuste fieri, ἄμουσος plane est qui non sentiat.

6. *Per ego te deos oro*] Pronomen *ego*, non fere est in antiquis libris: nec ponitur a Donato; qua dictione sublata bene procedit senarius, alias impeditus, nisi quis ex *per r* elidat. FAERNUS.

Nullis tormentis *per* istud potest elidi. Quinque ex Nostris, *Per ego te deos*. Repone:

Per te égo deos oro, et nóstram amicitiam, *Chreme.*

Vim et affectum orationi addit illud *Ego;* ut supra I, 5, 54.

Quod te égo per dextram hanc oro et per genium tuum.

et V, 1, 15.

Per ego te deos oro, *ut ne illis animum inducas credere.*

Dido apud Virgilium [Aen. IV, 314]:

Mene fugis? per ego has lacrimas dextramque tuam te.

Livius XXIII, 9. *Per ego te, fili, quaecumque jura*, etc.

10. *Atque íta ut nuptiae*] Haesit haec labes Editioni Faerni a veteribus accepta. Lege cum MSto Regio: *Atque ita uti;* ut passim.

14. *Si in rem est utrique*, *ut fiant, accersi jube*] Ita antiqui libri ut in vulgata, nonnulli vero, et cum iis Donatus, *in re:* sane et apud auctores, ubi in impressis est *in rem*, fere reperias in scriptis, *in re.* FAERNUS.

Unus tantum e nostris *Re.* Elegans vero lectio apud Eugraphium habetur;

Si in rem est utrique, *fiant*, *accersi jube.*

quae nescio quomodo suavior videtur, quam recepta.

16. *Utrique*, *id oro te in commune ut consulas*] O. l. s. *id te oro*, habent. in *oro* autem non fiet synaloepha. quod vero sequitur, Donatus legit, *in commune consule:* quod parvi refert utro modo dicatur. FAERNUS.

Atqui apud Nostrum, in Arte metrica principem, nusquam suspenditur synaloepha. Recte igitur, *Id oro te;* atque ita Codex Petrensis.

17. *Pamphilique ego sim pater*] Codex Academicus: *Pamphiloque;* nescio an verius.

Neque póstulem abs te, ni ípsa res moneát. *CH.* quid est?
S. Iraé sunt inter Glýcerium et gnatum. *CH.* aúdio.
S. Ita mágnae, ut sperem pósse auelli. *CH.* fábulae.
S. Proſécto sic est, *CH.* síc hercle, ut dicám tibi:
Amántium irae, amóris integrátio. *S.* hem,
Id te óro, ut ante cámus. dum tempús datur,
Dumque eíus lubido occlúsast contuméliis,
Prius quam hárum scelera et lácrumae confictaé dolis
Reddúcunt animum aegrótum ad misericórdiam,
Uxórem demus. spéro consuetúdine et
Coniúgio liberáli deuinctúm, Chreme,
Dein fácile ex illis sése emersurúm malis.
CH. Tibi ita hóc uidetur: át ego non posse árbitror
Neque illum hánc perpetuo habére, neque me pérpeti.
S. Qui sciás ergo istuc, nísi periclum féceris?
CH. At istúc periclum in fília fierí, graue est.
S. Nempe íncommoditas dénique huc omnís redit,
Si euéniat, quod Di próhibeant, discéssio.
At sí corrigitur, quót commoditatés uide:

19. *Neque póstulem abs te, nísi ipsa res moneat. Quid est?*] Quis tulerit illud *Nisi ipsa*, cum tam in propinquo sit auxilium, *Ni ipsa*? ut ex Nostris quinque codices habent. In Membranis veteribus vix differant *Nisi* et *Ni:* hoc integre scribitur, *ni*, illud compendiose *i* / *n*, *i* super *n*.

20. *Audio*] *Audio* hic ut saepe alias est negantis et aspernantis: ut mox *Fabulae*.

23. *Amoris reintegratio'st*] Antiqui libri et aliquot alii, et Donatus habent *integratio*. FAERNUS.

Servius ad Virg. Eclog. II, 14. et Acron ad Horat. Carm. III, 9. *Redintegratio est.* Charisius p. 98. *Reintegratio est.* Nostri codices *Integratio est.* Equidem sic versum constituo:

Amantium irae amoris integratio. S. *hem*,
Id te oro.

Quippe ipse animadvertes: *Hem*, *Hui*, *Ah*, et similia, fere semper in versus fine poni. Et venustius erit, siquid video, si *est* hinc absit.

27. *Reducant animum*] Iidem antiqui libri *reducunt*. FAERNUS. Nostri quoque omnes *Reducunt*.

29. *Et conjugio liberali devictum*] Antiqua lectio *devinctum*. FAERNUS. Non aliter in Nostris.

30. *Dehinc facile*] Aliquot libri, inter quos Vaticanus, *Dein*. FAERNUS. Nostri quoque, et Rivii unus *Dein*.

31. *Tibi ita videtur*] *Tibi ita hoc videtur*, est in o. l. s. FAERNUS. Sic et nostri plerique omnes.

33. *Qui scis ergo istuc, nisi periclum feceris*] Non procedit oratio, *Qui scis*, *nisi feceris:* immo, *Qui scias nisi feceris*. *Scias* saepe monosyllabon apud Plautum et Nostrum.

34. *At istuc periclum in filia fieri grave'st*] Ita ut posuimus ordinandus est hic versus ex l. s. eliditur autem *s*, ex *istuc:* ut, *at istuc*, sit anapaestus. FAERNUS.

37. *At si corrigitur*] Sic vetustiores:

Princípio amico fílium restítueris:
Tibi génerum firmum, et fíliae inueniás uirum.
CH. Quid istíc? si ita istuc ánimum induxti esse útile,
Noló tibi ullum cómmodum interclúdier.
S. Meritó te semper máxumi fecí, Chreme.
CH. Set quíd ais: *S.* quid? *CH.* qui scís eos nunc díscordare intér se?
S. Ipsús mihi Dauos, qui íntumust eorúm consiliis, díxit:
Et ís mihi suadet, núptias quantúm queam ut matúrem.
Num cénses faceret, fílium nisi scíret eadem haec uélle?
Tute ádeo iam eius uerba aúdies. heus, éuocate huc Dáuom.
Atque éccum: uideo ipsúm foras exíre.

Actus III. Scaena IV.

Dauus. Simo. Chremes.

D. AD te ibam. *S.* quídnam est?
D. Cur úxor non adcérsitur? iam aduésperascit *S.* aúdin?

in aliis *Corrigatur*, vel *Corrigetur:* si hoc arridet, tum lege,

Sin corrigatur, quot commoditates vide.

39. *Et filiae invenies virum.* Vetustiores nostri *Invenias.* Recte, ut prius *Restitueris.*

40. *Quid istuc? si istuc animum induxti esse utile*] Ex libris antiquis, et Donato, lego *quid istic?* deinde in iisdem libris et omnibus aliis sequitur, *si ita istuc.* FAERNUS. Ita nostri omnes.

41. *Nolo tibi ullum commodum in me claudier*] Sententia satis constat: sed qua dictum ratione sit *In me claudier*, nemo adhuc ostendit: similis fertur locus Eun. I, 2, 84.

Nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier.

Quo sane exemplo etiam hic dictum oportuit *In te claudier*, non *In me.* Lego utrobique *Intercludier.* Vide nos ad Eunuchum.

47. *Tute adeo jam ejus audies verba*] In libro scripto inveni ita ut sequitur collocatum: qua collocatione et Robertus Stephanus impressit, *Tute adeo jam ejus verba audies.* ita versus aliter impeditus procedet, et quidem cum Iambo in quarta sede, si tamen vox *ejus* monosyllaba fiat. FAERNUS.

Recte. tametsi omnes nostri habeant *Audies verba*: quod versus respuit; nisi pro *Evocate* legeris *Vocate.*

48. *Sed eccum video ipsum foras*] O. I s. et Donatus, *atque eccum* FAERNUS. Pariter et Nostri.

1. D. *Ad te ibam.* S. *quidnam est?*
D. *Cur uxor non accersitur? jam advesperascit.* S. *audin tu illum?*
Ego dudum nonnihil veritus sum Dave abs te, ne faceres idem. Donatum super hoc loco consideranti apertissime liquet legisse eum sine illis verbis, *ne faceres idem:* sic enim ait, *Nonnihil veritus sum Dave, abs te. Breviter, pro, Veritus ne quid abs te fieret, sicut supra, Ei metui a Chryside.* haec Donatus. sed verbis illis demptis quomodo versus ordinari possint, nescio. quare quemadmodum in impressis est relinquemus; ita ut hemistichium com-

Ego dúdum non nil uéritus sum abs te, Dáue, ne facerés idem,
Quod uólgus seruorúm solet, dolís ut me delúderes:
Proptérea quod amat fílius. *D.* egon ístuc facerem? *S.* crédidi:
Idque ádeo metuens nós celaui, quód nunc dicam. *D.* quíd? *S.* scies:
Nam própemodum habeo iám fidem. *D.* tandém cognosti quí siem?
S. Non fúerant nuptiaé futurae. *D.* quíd? non? *S.* set ea grátia
Simuláui, uos ut pertemptarem. *D.* quíd ais? *S.* sic res ést. *D.* uide,

pleat imperfectum versum praecedentis scaenae: ut sit tetrameter catalecticus. qui vero sequitur hypercatalecticus, et qui post hunc est acatalecticus, omnes Jambici. FAERNUS.

Cur uxor non accersitur? jam advesperascit. Audin tu illum?

Hic versus diu vexavit Interpretes, jam ab Erasmi aetate, nec minus ab ipsis vexatus est. Spondeo tamen posthac quietum fore. Tolle addititium illud *Tu illum*, et Iambicum Tetrametrum habebis, quales sex priores:

Atque eccum video ipsum foras exire. Ad te ibam. Quidnam est?
Cur uxor non adcersitur? jam advesperascit. Audin?

Audin absolute; ut supra I, 5, 64. *Atque audin? verbum unum cave de nuptiis.* V, 2, 24. *Atque audin? quadrupedem constringito.* Atque ita semper. Dixerat ad Chremen Simo, *Tute adeo jam ejus verba audies:* nunc ad eundem ait, *Audin?* scilicet *ejus verba*, quod subauditur. Porro nusquam Octonarius plenus, ut hic vulgo est, Iambicus est, sed Trochaicus: neque versus qui plenum subsequitur, Iambicus est, ut hic sequens, sed Trochaicus. Utriusque igitur versus causa ejiciendum est illud, quod ex notula in textum irrepsit, *Tu illum.*

3. *Veritus sum Dave abs te*] *Dave* in Thesi pene mutum est: ut exaudiatur, lege cum uno ex nostris:

Ego dúdum non nil véritus sum abs te, Dáve ne f. idem.

Donatus: *Veritus sum abs te*: *Breviter*, *pro Veritus sum ne quid abs te fieret: sicut supra*, *Hei metui a Chryside.* Quae sit ista *brevitas*, satis aperte liquet; nempe quia lucratus est tria verba, *ne quid fieret.* Inepta tamen haec Magistri notatio est; cum statim sequatur, quod eodem redit, *ne faceres.* Ceterum miseret me illius, qui *Tu illum* e priore versu in hunc concludit; et nunc Iambicum inficetum format, nunc Hypermetrum, qualis nullus est nec fuit: quem tamen, ut solet, cum alio aeque mendoso comparat, erroremque unum alio tutatur.

5. D. *Ego istuc facerem?*] Omnes fere l. s. habent *egon':* ita etiam melius procedit octonarius. FAERNUS.

7. *Habeo jam fidem*] Dictionem *tibi*, quae intercideral, ex fide o. l. s. restitue hoc modo, *habeo tibi jam fidem.* FAERNUS.

Nam propemodum habeo tibi jam fidem. Tandem cognosti qui siem.

Dormitabat hic bonus Faernus, cum illud *Tibi*, quod versum adeo deformat, ex libris suis evocavit. Abeat vero, unde malo pede exiit: nam ex nostris veterrimus non agnoscit. *Habeo fidem;* absque illo *Tibi.* ut Eun. I, 2, 59. *Si fidem habeat, se praepositum iri.* Ceterum lege cum interrogatione: *Tandém cognosti qui siem?* nam idcirco *Tandém* habet ictum in secunda.

9. *Sic est res*] Antiqui libri et aliqui alii, et Donatus, *sic res est.* FAERNUS. Sic et omnes Nostri.

Numquam ístuc ego quiui íntellegere. uáh consilium cállidum.

S. Hoc aúdi. ut hinc te introíre iussi, oppórtune hic fit mi óbuiam. *D.* hem,

Numnám periimus? *S.* nárro huic, quae tu dúdum narrastí mihi.

D. Quidnam aúdiam? *S.* gnatam út det oro, uíxque id exoro. *D.* óccidi. *S.* hem,

Quid díxisti? *D.* optume ínquam factum. *S.* núnc per hunc nullást mora.

CH. Domúm modo ibo: ut ápparetur, dícam: atque huc renúntio.

S. Nunc te óro, Daue, quóniam solus mi éffecisti has núptias,

D. Ego uéro solus. *S.* córrigere mi gnátum porro enítere.

D. Faciam hércle seduló. *S.* potes nunc, dum ánimus irritátus est.

10. *Numquam quivi ego istuc intelligere*] O. l. s. ita collocant haec verba: *Numquam istuc quivi ego intelligere.* numero et compositione meliore. FAERNUS.

Ita et nostri: nisi quod duo, *Numquam ego istuc quivi.* Alter: *Numquam ístuc égo quivi intelligere.* Quae vera lectio est, ut ictus sit in *Ego*.

11. *Ut hinc te jussi introire*] O. l. s. *introire jussi.* FAERNUS. Eodem ordine et Nostri.

12. D. *Hem, numnam periimus?*] Antiqui libri, et Donatus, *perimus*, more Terentii, qui hoc verbum in praeterito per unum *i* scribebat, teste Probo. *Narro quae tu dudum narrasti mihi.* Post *narro*, adde pronomen *huic*, quod in omnibus est l. s. FAERNUS.

Hem, numnam perimus? Ita dedit Faernus: quippe in veterrimis suis membranis, quae vocales raro geminant, sic scriptum invenerat. Repone, *Periimus:* Quod tamen cave cum quodam ut Dactylum pronunties; sed illud *Hem* priori versui appone: et statim, quae antea deformia erant, fient pulcherrima. Jam dixi *Hem*, *Hui*, in fine versus plerumque poni: idque hoc certo indicio, quia ubicumque fere hodie *Hem* versum inchoat, prior versus vel vocali vel consonante *m* terminatur: quod casu accidisse non potest

13. *Quidnam audio. Gnatam ut det oro.* Donatus ad locum: *Quidnam audio? Legitur et Audiam. Menander* [cf. Meinek. fr. com. IV, p. 83.] *enim sic ait*, *Τί δήποτ᾽ ἀκούσω.* Unica haec et vera lectio est; futuro tempore, non praesenti. Dixerat Simo, *Narro Chremi, quae tu dudum narrasti mihi*, hoc est, *Iras esse inter Glycerium et filium.* Nondum examinatus est Davus, licet hoc *audiverit;* poterat enim Chremes fidem non habuisse: sed id metuit, quidnam *auditurus sit*, nempe exoratum fuisse Chremen.

14. *Hem. Quid dixti? Optume*] Unus ex nostris primariae notae. *Dixisti.* Lege, *Quid dixisti*, et *Hem* priori versui appone.

15. *Domum modo ibo: ut apparentur, dicam*] Apparentur scilicet *Nuptiae:* atqui eae apparandae erant, in domo Simonis, non Chremis. Repone: *Ut apparetur*, *dicam:* Impersonaliter dictum; ut Eun. III, 5, 35. *Adhortor, properent. dum apparatur, virgo in conclavi sedet.* Et Adel. V, 7, 2. *In apparando consumunt diem.*

D. Quiéscas. *S.* age igitúr, ubi nunc est ípsus? *D.* mirum, ní domi est.
S. Ibo ád eum: atque eadem haec tíbi quae dixi, dícam itidem illi. *D.* núllus sum.
Quid caúsae est, quin hinc ín pistrinum récta proficiscár uia?
Nihil ést preci locí relictum; iám perturbaui ómnia:
Erúm fefelli: in núptias coniéci erilem fílium:
Feci hódie ut fierent, ínsperante hoc, átque inuito Pámphilo. hem
Astútias: quod sí quiessem, níhil euenissét mali.
Set éccum uideo ipsum: óccidi.
Utinám mihi esset áliquid hic, quo mé nunc praecipitém darem.

Actus III. Scaena V.

PAMPHILUS. DAUUS.

P. ÚBI illic est? scelús, qui me hodie. périi. atque hoc confíteor iure

20. *Atque eadem haec quaé tibi dixi*] Unus ex nostris, *Quae dixi tibi.* Lege, *Tibi quae dixi*, *dicam itidem illi.* *Tibi* et *Illi* utrumque in ictu.

1. P. *Ubi íllic scelus est qui me perdidit?* D. *perii.* P. *atque hoc confiteor*] Multi l. s. et Donatus *ubi illic est scelus:* est autem versus trochaicus catalecticus contracto per synizesin, *confiteor*, in dactylum. *Jure obtigisse*] Interpone pronomen *mihi*, ex omnibus l. s. ut sit, *jure mihi obtigisse*, quod et sensus exigit et ratio versus, qui est trochaicus hypercatalecticus, vel forte acatalecticus, si ex *quidem m* elidatur, ut in quinta sede sit anapaestus. FAERNUS.

Ubi illic est scelus, qui me perdidit?
D. perii. P. atque hoc confiteor
Jure mihi obtigisse; quandoquidem
tam iners, tam nulli consilii
Sum. servon fortunas meas me commisisse futili?

Sic versus constituit Faernus, quem secuti sunt plerique omnes. Sed male rem hic gessit vir optimus, cum ex *Confiteor* dactylum facit; nec melius alius, qui ex *Perdidit* anapaestum. Si sic agatur, actum est de Terentio. Vide, si nos quid melius afferamus. Multi codices tam nostri quam aliorum, *Ubi illic est scelus*, *qui me hodie perdidit.* Quae cum ultra metrum excurrerent, accesserunt veteres illi, quos supra indicavi, Correctores: et verbum innocens ejecerunt, noxium retinuerunt. Sic enim constituendus erat hic versus, et sequens:

'Ubi illic est? scelús, qui me hodie.
périi. atque hoc confíteor jure
Mí obtigisse; quándoquidem tam
inérs, tam nulli cónsili sum:
Sérvon fortunás meas me cómmisisse fútili?

Multo iracundius venit, *Qui me hodie;* quam si addas; *Perdidit:* ut *Quem quidem ego si sensero.* [I, 1, 137.]

Quos ego. sed motos praestat componere fluctus. [Virg. Aen. I, 135.]

Perii autem, cave Davo tribuas cum libris scriptis: totum Pamphili est: ut Chaerea, Eun. II, 3, 35. *Quid hoc est sceleris? perii.* et passim. Animadverte autem, ut *Scélus* in ictu nunc sit, elata voce pronuntiandum: at si *Perdidit* le-

Mi óbtigisse; quándoquidem tam inérs, tam nulli cónsili sum:
Sérnon fortunás meas me cómmisisse fútili?
Ego prétium ob stultitiám fero: set inúltum id numquam a me aúferet.

D. Posthác incolumen sát scio fore me, núnc si hoc deuitó malum.

P. Nam quíd ego nunc dicám patri? negábon uelle mé, modo
Qui súm pollicitus dúcere? qua fidúcia id facere aúdeam?
Nec, quíd me nunc faciám, scio. *D.* nec quíd me, atque id ago sédulo.
Dicam áliquid me inuentúrum, ut huic malo áliquam producám moram.

P. Oh. *D.* uísus sum. *P.* ehodum bóne uir, quid agis? uíden me consiliís tuis
Miserum ínpeditum esse? *D.* át iam expediam. *P.* expédies? *D.* certe Pámphile.

gis, in Thesi ita strangulatur, ut aurem effugiat.

4. *Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum id numquam auferet*] Sic dedit Faernus: sed lege ex vett. Edd. et uno Regio,

Ego prétium ob stultitiám feró; sed inultum id númquam a me aúferet.

A mea syllaba praecedente *Am* absorptum, a plerisque exemplaribus abest.

5. *Nunc si devito hoc malum*] Concinnius duo ex nostris: *Nunc si hoc devito malum.*

6. *Sed quid ego nunc dicam patri?*] Donatus et aliqui libri, inter quos antiqui, *nam quid ego.* FAERNUS. Ita et omnes nostri.

8. DA. *Nec quidem me*] Lege, *Nec quid me.* Venustas a repetitione tota est.

9. *Dicam aliquid jam inventurum*] In aliquibus libris est, *jam me*; in aliquibus, et inter hos Vaticano, et Basilicano, solummodo est *me.* FAERNUS.

Dicam aliquid jam inventurum] Ut duo ex Faernianis primarii *Me* pro *Jam,* itidem et duo ex nostris veterrimi. Ceteri non *Jam me* sed *Me jam.* Lege vero,

Dicam aliquid me inventurum.

10. P. *Oh.* D. *visus sum.* P. *ehodum bone vir, quid ais? viden me tuis consiliis*] Et Vaticanus et omnes alii libri quos vidi, non *oh* sed *ohe*, habent: pro quo tamen libenter legerim, *oho:* quae interjectio est exclamantis irati. ut et in Adelphis [IV, 7, 8.], *Oho, scis et pateris?* Sed sive *ohe* sive *oho* legas, est haec dictio necessaria sustentando octonario: ita ut *ohe* sit spondeus: ex *quid* vero *d* abjiciatur, ut in quinta sede sit tribrachus; *tuis* una syllaba sit: *consiliis* creticus; utrumque per synizesin. FAERNUS.

Ohe. Visus sum: Ehodum bone vir, quid ais? viden me tuis consiliis.

Miseris modis haec contorquet Faernus, ut versum efficiat. Tu sic constitue:

Oh. Visus sum. Ehodum bóne vir. quid agis? víden me consiliís tuis.

Si mavis *Ohe*, ut plerique scripti, tamen Monosyllabon erit: *Agis* autem ex nostris duo, non *Ais.* Recte. Ut *Bone vir* per Ironiam, ita, *Quid agis?* Nostrates, *How do you do?* Ita passim, *Quid*

P. Nempe út modo. *D.* immo mélius spero. *P.* oh, tíbi ego ut credam, fúrcifer?
Tu rem ínpeditam et pérditam restítuas? hem quo frétus sim,
Qui me hódie ex tranquillíssima re cóniecisti in núptias.
Ánnon dixi esse hóc futurum? *D.* díxti. *P.* quid meritú's? *E.* crucem.
Sét sine paululum ád me redeam: iam áliquid dispiciam. *P.* éi mihi,
Cúm non habeo spátium, ut de te súmam supplicium, út uolo:
Námque hoc tempus, práecauere míhi me, haut te ulciscí, monet.

Actus IV. Scaena I.

Charinus. Pamphilus. Dauus.

C. HÓCCINE crédibile, aút memorábile;
Tánta uecórdia innáta cuiquam út siet,

agitur, eodem sensu. Supra I, 5, 32. *O salve, Pamphile. Quid agit? Rogas? Laborat e dolore.*

13. *Hem quo fretus siem*] Versus, et sermo exigit *sum*, ut et alicubi scriptum invenimus. FAERNUS.

Quo fretus siem. Versus et sermo exigit *Sim* non *Sum*. Non enim hoc vult, *Hem cui confido:* jam enim minime confidit: sed *Hem cui confidam, cui confidere debeam.*

15. *Quid meritus es?*] Aliqui libri et in his antiquiores, non habent verbum *es*, quod nec a Donato quidem ponitur. FAERNUS.

Etiam in Nostris melioribus deest *Es. Meritu's* autem scribendum, ut *Es* cum eo coalescat; ut *Meritust* pro *Meritus est.* Nostri autem plerique omnes, *Annon dixi* esse hoc *futurum*, melius quam *Hoc esse futurum.*

16. *Sed paululum sine ad me ut redeam*] O. l. s. et Donatus, *sed sine paululum.* quod vero sequitur, in libris antiquioribus et plerisque aliis est sine particula *ut;* est autem versus trochaicus, ut ceteri qui sequuntur. FAERNUS. Non aliter Nostri.

17. *Ei mihi, cur non habeo tempus*] Omnes antiqui libri habent, *cum non habeo: cum* enim etiam indicativo temporis praesentis jungitur, ut et in Phormione [prol. 23.] *Peccandi cum ipse de se finem non facit.* FAERNUS. Unus tantum ex nostris recentior *Cur.*

18. *Namque hoc tempus*] Et hic quoque o. l. s. et Donatus *hoc tempus* habent: ut et exigit ratio trochaici. FAERNUS.

Hoc tempus omnes nostri quoque; et *ulcisci sinit.* Sed quale, quaeso, illud est? *Hoc tempus* sinit *me mihi praecavere.* Itane vero *sinit*, permittit, copiam facit? Cur ergo tam dolenter et tam acerbe fers; si potestas tibi est praecavendi? Hocine diutius feremus, quia codices nihil adjuvant? Immo valeant Codices et quicquid usquam fuit Librariorum, potius quam ipsi Terentio talem maculam inuramus. Lege audacter, ut Poeta scripsit:

Namque hoc tempus, praecavere
mihi me, haut te ulcisci, monet.

ut alibi, *Res monet. Res ipsa monet.* Sallustius Jug. XXII [=XIX. ed. Kritz.] *Quoniam alio properare tempus monet:* et alii passim.

1. *Hocine credibile'st*] O. l. s. et Donatus, *hocine est credibile.* FAERNUS. Nostri quoque libri *Hocine est:* sed

Út malis gaúdeant, átque ex incómmodis
Álteriús sua ut cómparent cómmoda? ah
Ídne est uerum? ímmo id est génus hominum péssumum, in
Dénegandó modo quís pudor paúlum adest:
Póst ubi témpus promíssa iam pérfici,
Túm coactí necessário se áperiunt:
Ét timent: ét tamen rés premit dénegare:
Íbi tum eorum ínpudentíssima orátio est,
Quís tu homo es? quís mihi es? cúr ego meám tibi? heus,
Próxumus súm egomet mi. áttamen ubí fides

perperam. Totus enim versus e Dactylis constat:

Hóccine crédibile aút memorábile.

Bonum tibi sponsorem dabo Priscianum p. 948. '*Huncce*, *Hocce:* unde *Hocc*, 'quasi duabus consonantibus *cc* sequen-'tibus, solent poetae producere: ut 'Virgilius [A. II, 664.], *Hocc erat, alma 'parens:* et sic in antiquissimis codici-'bus invenitur bis *c* scriptum: quomodo 'et apud Terentium in Andria: *Hoccine 'credibile aut memorabile.*' Sic ibi codex Academicus 900 annorum: *est* enim inter lineas habet. In editione quidem Putschii *Hoccne est*, mendose. Res enim ipsa clamat, si *Hoccine* primam longam habet, *Est* abesse oportere, ne pro Dactylo Creticus fiat.

3. *Ut malis gaudeat*] Vaticanus liber et Basilicanus, et Donatus, *gaudeant*. FAERNUS.

4. *Alterius sua comparet ut commoda?*] Particulam, *ut*, post *sua* ex o. l. s. collocamus. *comparent* autem scribimus ex Donato et duobus antiquis libris paulo ante adductis. FAERNUS.

Unus tantum e nostris, *Gaudeant, Comparent*, sed ita habent Lactantius ad Statii Theb. II. p. 64. et Nonius v. Comparare.

5. *Immo id genus hominum est pessimum, in*] Ita legendum, *immo id est genus hominum pessimum.* Ita Donatus et o. l. s. in quibus tamen extremorum verborum alia collocatio est, quam in Donato: particulam autem *in*, non huic versui, sed sequenti attribuunt. FAERNUS.

Nostri *Genus hominum pessimum;* nisi quod duo recentiores, *Pessimum hominum genus.*

6. *In denegando modo quis pudor est paululum*] Scripsimus ex Donato, et o. l. s. *pudor paululum adest.* FAERNUS.

Paululum adest. Codex Petrensis *Paulum adest;* ut Creticus fiat.

7. *Promissa est jam perfici*] Antiqui libri, et aliqui alii non habent verbum *est;* cum quibus et Donatus concordat. FAERNUS.

8. *Tum necessario*] Interponimus verbum *coacti* ex o. l. s. et Donato. FAERNUS.

9. *Et tamen res cogit denegare*] In nullo l. s. praeterquam in Victoriano, hanc lectionem invenio, sed ita, *et tamen eos res premit denegare:* sic et apud Donatum, licet alia collocatione: antiqui sane libri non habent pronomen, *eos*. FAERNUS.

10. *Ibi tum impudentissima eorum oratio'st*] O. l. s. ita collocant: *eorum impudentissima*. FAERNUS. Sic in his quattuor versibus codices quoque Nostri.

12. *Attamen ubi fides est*] In plerisque l. s. etiam antiquis, non habetur verbum *est*, itaque id delevimus. FAERNUS.

Quis tu es? quis mihi es, cur meam tibi?
Heus proximus sum egomet mihi. attamen ubi fides

Sí roges, níl pudent híc, ubi opust: íllic ubi
Níl opust, ibí uerentur.
Sét quid agam? adeamne ád eum, et cum eo iniúriam hanc expóstulem?
Íngeram mala múlta? atque aliquis dícat, Nil promóueris:
Níl? molestus cérte ei fuero: atque ánimo morem géssero.

P. Charíne, et me et te inprúdens, nisi quid Dí respiciunt, pérdidi.

C. Ítane inprudens? tándem inuentast cáusa. soluistí fidem.

Si roges, nil pudet. hic ubi opus est
Non verentur: illic ubi nihil opus
est, ibi verentur.

Ita Faernus, et codices nostri, nisi quod in nostro omnium veterrimo, et MS. Regio apud Lindenbrogium deest illud *non verentur*, ut etiam Eugraphio. Egregie: unde Creticos sic constituere in promtu erat:

Quís tu homo *es? quís mihi es*? *cúr*
ego *méam tibi*? *heus*,
Próximus súm egomet mí. attamen,
ubí fides,
Sí roges; níl pudent, híc ubi opust:
íllic ubi
Níl opust, ibí verentur.

Quis tu homo's, ut Plaut. Curc. III, 42.

Ut hás tabellas ád eum ferrem.
Quís tu homo's?

et Mil. II, 5, 15.

Quicúm, nisi tecum? Quís tu homo's?
aut mécum quid est negótii?

Cicero quidem Epist. Fam. VII, 16. *Cui tamen dixi, cum me aliquoties invitaret, oro te, quis tu es*? Verum, si ita apud nostrum legeris, *Tu* cum in ictu non sit, necessario elidetur; ut haec Plauti loca demonstrant. Deinde ut *Homo* hic adscivimus, ita mox *Ego; Cur ego meam tibi*? Ubi Guyetus mavult *Meum* genere neutro, τὸ ἐμόν. Sed Priscianus p. 1091. *Terentius Andr. Cur meam tibi? subauditur Conjugem vel Sponsam.* Porro, *Nil pudent hic*, oppositum ei quod sequitur *Ibi verentur:* ut jam facile careamus illo *Non verentur*; quod versum conturbat, sententiam autem frustra onerat. *Pudent*, vetuste: ut Adel. IV, 7, 36. *Non te haec pudent*? Plaut. Cas. V, 2, 3. *Ita nunc pudeo, atque ita nunc paveo.* Denique ejusmodi Colon, *Ibi verentur*, clausula esse solet tam Creticorum quam Bacchiacorum; *Ibí verentur*, *Ego huc revortor*, III, 2, 5. Plautus [Curc. I, 2, 8.], *Velim sepultam*, [Curc. I, 2, 15.] *Capit quadrantal*, [Men. I, 2, 10.] *Te delicatam*. Est qui multum hic laborat, ut probet horum versuum rationem Erasmo et Bergio cuidam fuisse perspectam, ante meam ad Tusculanas operam. Mirum igitur, qui factum ut isti neminem post se interpretem eandem docuerint: mirum, qui hic ipse, non ἄμουσος, ut de se narrat, ab illis eam non didicerit; cum ultra ea quae in Tusculanis ego digesseram, ne pedem quidem unum hic promoveat, quin labatur et cadat.

17. *Multum. molestus certe ei fuero*] Donatus: *Subauditur, Promovero. Sed non subjunxit, quo modo Multum.* Quomodo sodes id subjungeret? cum ea quae subjungit *Molestus certe*, clare indicent se parum promoturum. Praestaret, ut opinor, sine distinctione legere, *Multum molestus:* vel ut unus ex nostris *Multum ei molestus certe fuero:* nisi quod nulla de causa Trochaicos duos Iambicus excipiat: Ut hoc evitetur, et quam versui tam sententiae consulatur, sic lego:

Atque aliquis dicat, Nil promoveris.
Nil? molestus cérte ei fuero, atque
ánimo morem géssero.

Plane, ut Phaedria Eun. IV, 2, 10.

Hem, biduum hic
Manendum est soli sine illa? quid
tum postea?
Nil est. quid? Nil? si non tangendi
copia est.

P. Quíd ita tandem? *C.* etiám me dictis dúcere istis póstulas?
P. Quíd istuc est? *C.* postquám me amare díxi, complacitást tibi.
Héu me miserum, quí tuum animum ex ánimo spectauí meo.
P. Fálsus es. *C.* non sátis tibi esse hoc sólidum uisumst gaúdium;
Nísi me lactassés amantem, et fálsa spe prodúceres.
Hábeas. *P.* habeam? ah néscis quantis ín malis uersér miser;
Quantásque hic suis consíliis mihi conféeit sollicitúdines
Meus cárnufex. *C.* quid istúc tam mirum, dé te si exemplúm capit?
P. Haut ístuc dicas, sí cognoris uél me uel amorém meum.
C. Scio: cúm patre altercásti dudum: et ís nunc proptereá tibi
Suscénset: nec te quíuit hodie cógere, illam ut dúceres.
P. Immo étiam, quo tu mínus scis aerumnás meas,

20. P. *Quid tandem*? C. *etiam nunc me subducere istis dictis postulas*?] L. s. recentes *seducere* habent: antiqui vero, *ducere*. quod et placet. ita versus est trochaicus ut praecedens, et sequentes: *ducere* autem, *falsa spe*, subaudiendum, ut in Phormione [III, 2, 15.]: *Ut phaleratis dictis ducas me.* FAERNUS.

Quid tandem? etiam nunc me ducere
istis dictis postulas?

Dixerat Charinus: *Tándem inventa est causa:* Pamphilus jam in repetitione accentum mutat, *Quíd tandem*? ut *Tandem* in Thesi lateat. Ne dubites igitur mendum subesse, quod sic tollo:

Quíd ita Tándem? Etiám me dictis
dúcere istis póstulas?

Quid ita Tandem; ut Eunuch. V, 4, 37. *Qua audacia Tantum facinus audet? Quid ita Tantum? Etiam* autem pro *Et jam nunc* passim. Acuitur in fine propter interrogationem. *Ita* absorptum est a syllaba sequenti.

22. *Heu me miserum, qui tuum animum*] Donatus: Legitur et *Cum tuum.* Nescio an recte. sic III, 5, 17.

Hei mihi, cum non habeo spatium.

23. *Fálsus es. Nónne tibí satis esse hoc visum solidumst gaudium*] Versus impeditus et inconcinnus. Duo ex nostris cum vett. Edd. et Donato; *solidum est visum.* Tolle interrogationem et lege:

Fálsus es. Non sátis tibi esse hoc
solidum visumst gaudium.

26. *Confecit sollicitudines*] Donatus: Legitur et *Conflavit.* Qui hodie supersunt libri omnes *Confecit.*

27. *Quid istuc tam mirumst*] Tolle *est*, quod etiam nescit Eugraphius. Virgilius [Aen. XI, 705]:

Quid tam egregium, si femina forti
Fidis equo?

Horatius [sat. II, 3, 283?]:

Quid tam magnum? inquit.

Haec núptiae non ádparabantúr mihi:
Nec póstulabat núnc quisquam uxorém dare.
C. Scio: tú coactus tuá uoluntate és. *P.* mane:
Nondum étiam scis. *C.* scio équidem ducturum ésse te.
P. Cur me énicas? hoc aúdi. numquam déstitit
Instáre, ut dicerém me ducturúm patri;
Suadére, orare, usque ádeo donec pérpulit.
C. Quis homo ístuc? *P.* Dauos. *C.* Dáuos? quamobrem? *P.* néscio:
Nisi míhi deos fuisse irátos, qui auscultáuerim.

32. *Hae nuptiae*] Donatus, *Legitur et Haec nuptiae: sic enim veteres dixerunt.* Recte; exempla jam supra habuimus, et habebimus rursum.

34. *Scio, coactus tua voluntate es*] Post *scio* interponimus pronomen *tu*, ex o. l. s. et Donato. FAERNUS.

35. *Nondum scis. Scio equidem illam ducturum esse te*] *Nondúm* scis: illud sub ictu, hoc in Thesi; non satis pro cetera Nostri elegantia. Codex Palatinus, hoc est, Romanus apud Georg. Fabricium, *Nondum etiam scis.* Unde certissime est corrigendum.

Nondum étiam scís. Scio equidem
ducturum esse te.

Illam melius abesse scias ex versu abhinc altero.

37. *Instare ut dicerem esse ducturum patri*] Omnes quidem libri habent *me esse ducturum*, sed impedita est ratio scandendi, nisi aut ex *dicerem*, *m* abjicias, aut legas sine verbo *esse*, ut Donatus. FAERNUS.

Nunquam destitit Instare, ut dice-
rem me esse ducturum patri.

Respicit ad illa Davi II, 3, 9. *Dic te ducturum*, et II, 4, 8. *Si te dices ducere.* Versus tamen hic justo longior est. Sunt qui ejiciant *Me;* Ego illud retineo, et *esse* rejicio:

Instare, ut dicerem me ducturum patri.

ut supra, *Dic te ducturum*, absque illo *Esse. Dicerem* acuit syllabam ultimam, propter *Me* encliticum.

39. *Quis homo istuc?* P. *Davos.* C. *Davos?* P. *interturbat.* C. *quamobrem?* P. *nescio:*
Nisi mihi deos satis scio fuisse
iratos, qui auscultaverim]

Sic dedit Faernus; sed vide jam facinus veterum correctorum; scripserat olim aliquis in libri sui margine, *Davos interturbat omnia:* quod postea in textum irrepsit, et nunc extat in plerisque codicibus. Videbant tum qui metri peritiores erant, haec ultra versus terminos excurrere. Ergo illud *Omnia* ejecerunt, ceteris retentis; et posteriorem quoque versum interpolarunt, sic ut duo fierent Tetrametri. Quorsum vero *Interturbat*, tempore praesenti? quod tamen agnoscit et explicat ipse Donatus; ut errati vetustatem vel inde colligas. Dixisset utique Pamphilus *Interturbavit.* Sed ecce tibi ipsum illud, quod dederat Terentius:

Quis homo istuc? P. *Davos.* C. *Davos? quamobrem?* P. *nescio,*
Nisi mihi deos fuisse iratos, qui
auscultaverim.

Certe tres ex nostris Codices, quorum duo veterrimi, non habent *Scio.* Tolle *satis scio*, quod elegantius abest. *Nescio nisi:* Heaut. III, 2, 31.

Nesco;
Nisi mihi quidem addit animum,
quo lubeat magis.

Adelph. IV, 5, 64. *Nescio;*
Nisi tam misere hoc esse cupio verum, eo vereor magis.

Phorm. III, 1, 11. *Nescio;*
Nisi Phaedria haud cessavit pro te eniti.

et V, 7, 60. *Nescio;*
Nisi me dixisse nemini: id certo scio.

Plaut. Pseud. I, 1, 105. et I, 5, 155.
Nescio. Nisi quia futurumst.

Rud. IV, 3, 85.
Nescio, neque ego istas vestras leges
urbanas scio;
Nisi quia hunc meum esse dico.

C. Factum ést hoc, Daue? *D.* fáctum est. *C.* hem, quid aís scelus?
At tíbi Di dignum fáctis exitiúm duint.
Eho, díc mihi, si omnes húnc coniectum in núptias
Inimíci uellent; quídni hoc consiliúm darent?
D. Decéptus sum, at non défetigatús. *C.* scio.
D. Hac nón successit, ália adgrediemúr uia.
Nisi si íd putas, quia prímo processít parum,
Non iam ád salutem pósse conuerti hóc malum.
P. Immo étiam: nam satis crédo, si aduigiláueris,
Ex únis geminas míhi conficies núptias.
D. Ego Pámphile, hoc tibi pró seruitio débeo,
Conári manibus, pédibus, noctisque ét dies:
Capitís periclum adíre, dum prosím tibi:
Tuumst, sí quid praeter spem éuenit, mi ignóscere.
Parúm succedit quód ago: at facio sédulo.
Vel mélius tute réperi, me missúm face.
P. Cupió: restitue quem á me accepistí locum.

41. *Factum est hoc Dave?* D. *Factum.* C. *Hem quid ais scelus?*] Omnes libri antiquiores, *Factum hoc est Dave?* FAERNUS.

Factum hoc est, Dave? Factum.
Hem quid ais scelus?

Atqui ex nostris antiquiores omnes, *Factum est hoc.* et mox pro *Factum,* Petrensis *Factum est.* Lege ergo

Factum est hoc, Dave? Factum est.
Hem quid ais, scelus?

Factum enim ante *Hem,* non potest non elidere ultimam.

44. *Quód, nisi hoc, cónsiliúm darent?*] Quod consilium, nisi hoc? Immo alia via eodem pervenire poterant. Vides quoque versum duriter incedere: Lege, minima mutatione, duorum scilicet in MStis apicum:

Inimici vellent, quidni hoc consilium darent?

46. *Alia aggrediemur*] Donatus: *Legitur et Adoriemur.* Codices nunc superstites omnes *Aggrediemur.*

47. *Nisi id putas*] Lege, *Nisi si id putas.*

48. *Non posse jam ad salutem converti hoc malum*] Lege numerose magis:

Non jam ad salutem posse converti hoc malum.

54. *Tuum est siquid praeter spem evenit ignoscere*] Ex l. s. interpone post *evenit*, pronomen *mihi.* et stat senarius, si *tuum* et *mihi* monosyllaba fiant. FAERNUS.

Etiam nostri omnes *Mihi.* Sed audiamus Donatum: *Evénit productum, magis quia hoc perpetuo non vult Pamphilo accidere. Ergo* Evénit: *non autem* 'Evenit *media correpta.* Vide Magistorum acumen. Nam et metri ratio *'Evenit*, non *Evénit* efflagitat: et sententia ipsa: quippe *'Evenit,* ut *Succedit.*

55. *Parum successit quod ago*] Victorianus et aliqui alii libri etiam antiqui et Donatus, *parum succedit.* FAERNUS. Sic et nostri *succedit.*

56. *Vel melius tu aliud reperi*] Non fere invenias librum scriptum in quo non legatur *vel tute:* vox vero *aliud* non est in aliquibus libris, inter quos Victoriano, ut et versus exposcit. FAERNUS. Nostri *Tute:* sed plerique etiam *Aliud.*

57. *Restitue in quem me accepisti locum*] Omnes antiqui libri, *restitue*

D. Faciam. *P.* át iam hoc opus est. *D.* sét concrepuit hínc a Glycerio óstium.

P. Nihil ád te. *D.* quaero. *P.* hem, núnene demum? *D.* at iam hóc tibi inuentúm dabo.

Actus IV. Scaena II.

Mysis. Pamphilus. Charinus. Dauus.

M. IAM, úbi ubi erit, inuentúm tibi curábo, et mecum addúctum

quem a me accepisti locum. ita legit et Eugraphius. ita videtur legisse et Donatus. nam quamvis aliter verba Terentii citet, tamen in expositione sic dicit: *omnia mihi integra et salva redde, qualia tibi tradidi consulturo.* quae verba Donati optime quadrant cum *restitue mihi locum.* FAERNUS.

Sic et nostri vetustiores, *Restitue quem*, non *In quem.* Phorm. Prol. 33.

Quem actoris virtus nobis restituit locum.

Plautus Mil. III, 1, 108.

Si istam semel amiseris
Libertatem, haut facile te in eundem rursus restitues locum.

Idem, qui hic, error est: corrigendum enim ex metri ratione:

Líbertatem, haut fácile eundem rúrsus restitues locum.

58. D. *Faciam.* P. *at iam hoc opus est.* D. *hem. set mane. concrepuit a Glycerio ostium*] Post *hem* nullam videtur habere significationem dictio *sed.* quare, licet reclamantibus omnibus libris, accedimus sententiae Mureti legentis *st,* quae nota silentii est. ita etiam optime procedente octonario Iambico. FAERNUS.

Neqne *Hem*, neque *St* mihi videtur significationem hic habere. Muretus, quem hic sequitur Faernus, *Hem*, *St,* quasi unam syllabam ponit, ubi omnes ubique Codices *Hem sed.* At illud *St,* ubi recte venit, per se syllabam semper facit. Velius Longus p. 2213. 'Inventi 'sunt tamen, qui et sine vocali putent 'posse syllabam fieri. Nam animadver- 'timus apud Comicos *S* et *T* pariter scri- 'ptas literas: ut apud Terentium in 'Phormione [V, 1, 16]. *Non is obsecro 'es Quem semper te esse dictitasti? St.* '*quid has metuis fores?* Hoc S et T 'pariter renuntiat silentium.' Vides ex his veteris Magistri verbis, ex *St* syllabam fieri. Hieronymus Epistola ad Damasum (Tom. IV. p. 148.): 'Sicut nos 'in Lingua Latina habemus interjectio- 'nes quasdam: ut insultando dicimus '*Vah*, et in admirando *Papae*, et in 'dolendo *Heu:* et quando silentium vo- 'lumus imponere, strictis dentibus spa- 'tium coartamus; et agimus tantum si- 'bilum, insonando *Sith.*' Sic ex uno codice edidit Martianaeus; narrat tamen alios codices habere *Si.* Lege *St.* Ex his, et ex ipsa re patet, *St* syllabam per se facere; neque cum praecedente vocali, vel cum *Hem* posse coalescere. Quid igitur fiet? Videamus, an ex recepta librorum lectione aliquid excuti potest auctore suo dignum. Tolle ista *Hem* et *Mane;* et eorum vice substitue *Hinc.*

Faciam P. *át iam hoc ópus est.* D. *sét concrépuit hínc a Glýcerio óstium.*

Illud autem *Sed*, quod spreverunt Muretus et Faernus, tam apte et apposite venit, ut nihil supra. Eun. V, 7, 5. *Sed fores crepuerunt ab ea.* Hec. IV, 1, 6. *Sed ostium concrepuit.* Phorm. V, 5, 12. *Sed ostium concrepuit abs te.* Heaut. I, 1, 122.

Sed quid crepuerunt fores
Hinc a me? quisnam egreditur? huc concessero.

Ubi nota *Hinc a me*, ut hic *Hinc a Glycerio:* et vix, opinor de hac emendatione dubitabis. Omnes fores, quae in fabulis memorantur, intra Scaenam erant, et eam versus aperiebantur.

59. *Hem nuncine demum*] Codex e nostris insignis, *Hem nuncne demum.*

Tuum Pámphilum: modo tu, ánime mi, nolí te macerárc.

P. Mysís. *M.* quis est? ehem Pámphile, opportúne te mihi óffers.

Oráre iussit, sí se ames, era, iám ut ad sese uénias:

Vidére ait te cúpere. *P.* Vah, perii: hóc malum integráscit.

Sicíne me atque illam operá tua nunc miseros sollicitári?

Nam idcírco adcersor, núptias quod mi ádparari sénsit.

C. Quibus quídem quam facile pótuerat quiésci, si hic quiésset.

D. Age, si híc non insanít satis sua spónte, instiga. *M.* atque édepol

Ea rés est: proptereáque nunc misera ín moerore est. *P.* Mýsis,

Per ómnis adiuró deos, numquam eám me desertúrum;

2. *Tuum Pamphilum. Tu modo, anime mi, noli te macerare*] Ride eos, qui vel spondeum hinc *Pamphlum,* vel Anapaestum *Paphilum* faciunt. Muta modo ordinem, et nihil opus erit ejusmodi portentis:

Tuum Pamphilum. modo tu, anime mi, noli te macerare.

Modo sententiam inchoat, ut [Andr. II, 4, 6.] *Modo ut possim*; [Phorm. I, 2, 9.] *Modo ut tacere possis.*

3. P. *Mysis.* M. *quid est*] Haec verba omnia in Vaticano et aliquibus aliis, personae Pamphili ascribuntur, quod vero sequitur, *mihi te offers*, ita collocatum legitur, *te mihi offers.* est autem utroque modo Iambicus tetrameter catalecticus, si *quid* per dialysin, dissyllabum fiat. FAERNUS.

Mysis quid est? M. Hem, Pamphile, optumè te mihi offers. P. quid est?

Apage illud *Quid* dissyllabum per dialysin, *Qüid.* Repono:

P. *Mysis.* M *quis est? ehem Pamphile, opportune te mihi offers:*

Orare jussit, si se ames, era, jam ut ad sese venias.

Quis est? ita unus ex nostris, et pro varia lectione alter. Sic et supra II, 2. 7. *Quis homo est, qui me? o Pamphile:* et alibi: '*Ehem* autem monosyllabon in hujusmodi locis; non *Hem*, quod indignantis vel conturbati est. *Opportune te mihi offers;* ut Adel. III, 2, 24. *Opportune te obtulisti mi obviam. Optume et oportune* non semel permutantur, tam apud Nostrum, quam Plautum: quippe in scriptis vix differunt, *optūne* et *optume.* Ceterum illud *Quid est* olim a Correctoribus venit ad supplendum versum; postquam *Optume* coeptum est legi pro *Opportune.*

6. *Sic miseros sollicitarier?*] Lege, ut versus postulat *sollicitari.* At, inquiunt, in dimetiendo versu *er* omittendum. Quae, malum, haec superstitio est, praeter communem loquendi morem apponere Paragogen, quam tamen non pronunties?

8. *Quibus quidem quam facile poterat*] Antiqui libri *potuerat.* FAERNUS. Sic et Nostri, ipso versu postulante.

11. *Per omnis tibi adjuro deos, numquam eam me deserturum*] *Tibi* redundat; nisi primam vel in *Omnis,* vel in *Adjuro* corripueris: quorum neutrum necesse est. Duo ex nostris, *Te adjuro:* unus, *Tibi juro.* Deleatur *Tibi.* Plaut. Bacch. IV, 6, 8.

Non, sí capiundos míhi sciam esse inimícos omnis hómines.
Hanc mi éxpetiui, cóntigit: conuéniunt mores: uáleant,
Qui intér nos discidiúm uolunt: hanc, nísi mors, mi adimet némo.
M. Resipísco. *P.* non Apóllinis magis uérum atque hoc respónsum est.
Si póterit fieri, ut né pater per mé stetisse crédat,
Quo mínus hae fierent núptiae, uoló. set si id non póterit,
Id fáciam, in procliuí quod est, per mé stetisse ut crédat.
Quis uídeor? *C.* miser, aeque átque ego. *D.* consílium quaero. *C.* fórti's;
Si quíd conere. *D.* hoc égo tibi profécto effectum réddam.

Taces? per omnis deos adjuro, ni meum. Mem. IV, 2, 52.
Per Jovem deosque omnis adjuro, uxor, satin hoc est tibi?

14. *Qui inter nos dissidium volunt*] Antiquissimi libri *discidium* per *s* et *c* scriptum habent; unde conjicimus a *discindo* venire *discidium*, sicut ab *excindo excidium.* quod ita esse ipsa vocabuli hujus significatio ostendit. usurpatur enim et hic et alibi apud auctores non pro discordia, in quem sensum necesse esset hoc nomen accipi, si a dissideo veniret, sed pro separatione violenta, et abruptione duorum inter se conjunctorum. quod et hic ipse locus probat, et ille in Hecyra [III, 5, 26.]: *Neque mea culpa hoc evenisse discidium, id testor deos*, et Ciceronis ad Atticum libro quarto [I, 1.]: *Acerbissime discidium nostrum tulisse.* FAERNUS. Recte hoc: et sic ex nostris vetustiores.

15. CH. *Resipisco*] Sic codices et Faernus. Atqui hoc Mysis loquitur, non Charinus: ut locum contemplanti statim patebit. Ceterum Codex C. C. *Respiro.* Utrumvis recte et eodem sensu. Heaut. II, 2, 12. *Timeo. Respira.*

19. *Quis videor? C. Miser aeque atque ego.* D. *Consilium quaero*, C. *Fortis.* P. *Scio quid conere*] Tan. Faber, *At fortis:* nempe a Charino hoc dictum putavit: quo posito, sane meliuscule erit, quam vulgata lectio. Sed aliud me et melius spero allaturum. Charinus non Pamphilo hoc dicit, sed Davo, qui dixerat, *Consilium quaero.* Lege et distingue: CH. *Fortis*; *Si quid conere.* posterius Colon in vulgatis Pamphilo assignatur. Perperam: Pamphilus enim adhuc ita succenset Davo, ut nondum quicquam ei blandius dicat. Quin et Donatus hoc a Pamphilo abjudicat, et Charino adsignat; et sic unus codex ex Nostris. *Forti's; si quid conere:* hoc est, optimum consilium extundes, si modo nervos intendas. ut supra IV, 1, 49. *Si advigilaveris.* Eun. V, 8, 26. GN. *Difficile est.* TH. *Si quid conlibuit, novi te.* Illud vero, *Scio quid conere* plane absurdum. Quomodo enim vel Charinus vel Pamphilus praescire id posset? Cur etiam et postea alter interrogat *Quid est?* alter, *Quid facies? cedo:* si jam resciscerent? Ex pronuntiatione sciebant, *Forti's*, ut *Tristi's, veritu's, meritu's* coalitum esse ex *Fortis es.*

P. Iam hoc ópus est. *D.* quin iam habeó. *C.* quid est? *D.* huic, nón tibi habeo, ne érres.
C. Sat hábeo. *P.* quid faciés? cedo. *D.* dies mí hic ut satis sit uéreor
Ad agéndum: ne uacuum ésse me nunc ád narrandum crédas:
Proinde hínc uos amolímini: nam mi ímpedimento éstis.
P. Ego hanc uísam. *D.* quid tu? quo hínc te agis? *C.* uerúm uis dicam? *D.* immo étiam
Narrátionis íncipit mi inítium. *C.* quid me fíet?
D. Eho tu ínpudens, non sátis habes, quod tíbi dieculam áddo,
Quantum húic promoueo núptias? *C.* Daue, át tamen. *D.* quid érgo?
C. Ut dúcam. *D.* ridiculum. *C.* húc face ad me uénias, si quid póteris.
D. Quid uéniam? nil habeo. *C.* át tamen siquíd. *D.* age, ueniam. *C.* sí quid;
Domi éro. *D.* tu, Mysis, dum éxeo, parúmper opperíre hic.
M. Quaprópter? *D.* ita facto ést opus. *M.* matúra. *D.* iam inquam hic ádero.

22. C. *Sat habeo.* P. *quid facies cedo.* D. *dies hic mihi ut sit satis vereor*] Ita haec colloca ex l. s. *dies mihi hic ut satis sit vereor*, et versus procedit, qui est ejusdem generis cum superiore, aliter impeditus est. FAERNUS.

Nostri omnes, *Dies hic mi*, non *Dies mi hic*. Non flocci interest.

28. *Huc face ad me ut venias*] Duo ex nostris vetustissimi *Ad me venias*, concinnius.

31. *Dum exeo*, *parumper opperire me hic*] Peccat hoc in metri leges: ac licet vetustiores quoque nostri sic ordinent, vix crediderim a Faerno sic datum. Unus ex nostris, *Me parumper opperire hic:* tres *Parumper me opperire hic.* Hoc certe versui satisfacit. Ejice tamen potius *Me*, quod sedem adeo incertam habet: neque eo hic opus est, cum dicat *Exeo*. Sic And. I, 4, 8. *Opperiar ut sciam*, et alibi: absolute, non sequente accusativo.

32. *Ita facto opus est*] Lege ex ratione versus et libro scripto, *ita facto est opus.* FAERNUS.

Nostri quidem omnes, *Facto opus est;* cui lectioni est qui faveat contra Faernum; sed ut versui, inquit, consulatur, inserendum *At*.

Quapropter ita facto opus est. M. *At matura.*

Sane optime versui consultum est, si consulere est jugulare. Quid? an *opus est at* corripiet *est* in ea sede? ut fiat Paeon quartus, quomodo supra v. 8. *Potuerat;* infra [Eun. II, 2, 53.], *Digitulo*, [Eun. II, 2, 32.] *Philosophor'?* Non, opinor, hoc dicere sustinebit. Sed *Matura*, ait, nude positum languet frigetque. At ex cujus contagione friget? Non certe in Epidico friget V, 1, 27.

Opperire dum effero ad te argentum.
DA. *Matura.* EP. *Domist.*

Actus IV. Scaena III.

Mysis. Dauus.

M. NILNE ésse proprium cuíquam? Di nostrám fidem:
Summúm bonum esse erae députabam hunc Pámphilum,
Amícum, tutorém, uirum in quouís loco
Parátum: uerum ex eó nunc misera quém capit
Labórem? facile hic plús mali est, quam illíc boni.
Set Dáuos exit. mí homo, quid istuc óbsecrost?
Quo pórtas puerum? *D.* Mýsis, nunc opus ést tua
Mihi ad hánc rem exprompta málitia, atque astútia.
M. Quid nam íncepturu's? *D.* áccipe a me hunc ócius,
Atque ánte nostram iánuam adpone. *M.* óbsecro,
Humíne? *D.* ex ara hinc súme uerbenás tibi,
Atque eás substerne. *M.* quámobrem tute id nón facis?
D. Quia sí forte opus sit ád erum iurató mihi

2. ***Summum bonum esse herae putavi hunc Pamphilum***] Quinque ex nostris cum Edd. vett. *Putabam*. Recte. Sic enim loquimur, cum postea nos deceptos esse intellegimus. Praeterea pes tertius integro verbo ***Erae*** constat, contra veterum Metricorum effatum. Repone,

> ***Summum bonum esse erae deputabam hunc Pamphilum.***

Esse erae anapaestus est. Hec. IV, 1, 9.

> ***Tum virum me aut hominem deputas adeo esse?***

3. ***Amicum, amatorem, virum in quovis loco Paratum***] Non placet illud *Amatorem*, quod minus est quam ***Amicum:*** et si hic est ***Amator***, Glycerium erit ***meretrix;*** prorsus contra fabulae argumentum. Lege ergo, vel Terentii causa, velint nolint Librarii,

> ***Amicum***, tutorem, ***virum in quovis loco;***

ut supra de re eadem, I, 5, 60.

> ***Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem.***

Infra IV, 5, 18.

> ***Aliquem esse amicum et defensorem ei.***

Amator in quovis loco paratus obscoene accipi possit.

5. ***Quem capit dolorem?***] Multi libri scripti, etiam antiqui, habent, ***quem capit laborem?*** ita legit et Donatus, licet variare videatur; ita et Eugraphius, qui hic ***laborem*** accipi dicit pro ***dolore***, sicut ***periculum*** pro ***temptamento***. FAERNUS. Etiam ex nostris plures et meliores ***Laborem.***

8. ***Memoria atque astutia***] Liber Vaticanus et Basilicanus, pro ***memoria*** habent ***malitia***, et aliqui alii. Ita legit et Eugraphius; in aliquibus corrupte legitur ***militia***. FAERNUS. Donatus ***Memoria.*** Nostri codices, partim hoc, partim ***Malitia:*** quae verior lectio est. ***Malitia***, calliditas, vafrities.

12. ***Quamobrem id tute non facis?***] Lege ob numeros meliores,

> ***Quamobrem tute id non facis?***

13. ***Quia si forte opus ad erum jurandum mihi***] Post ***opus***, deest verbum ***sit***, quod in omnibus scriptis est, et videtur necessarium. FAERNUS.

Donatus ad locum: ***Sic locutus est, ut explicari atque intellegi non possit; aut enim deest Jus, ut sit Jurandum pro Jusjurandum, aut ut vulgo dicitur Juramentum.*** Ex his apparet, nullum alibi locutionis hujus exemplum

Non ádposuisse, ut líquido possim. *M.* intéllego:
Noua núnc religio te ístaec incessít cedo?
D. Moue ócius te, ut quíd agam porro, intéllegas.
Pro Iúppiter. *M.* quid est? *D.* spónsae pater intéruenit.
Repúdio quod consílium primum inténderam.'
M. Nescío quid narres: *D.* égo quoque hinc ab déxtera
Ueníre me adsimulábo. tu, ut subséruias
Oránioni, utcúmque opust, uerbís uide.

Donato occurrisse: neque sane crediderim vel Nostrum vel quemquam hominum sic locutum. Ratio enim et sensus communis non patitur, ut *Jurandum* valeat *Jusjurandum*, non magis quam ut *Familias* sit *Paterfamilias*. Hodie tamen ex Plauto auctoritatem, sed falso, petunt. Cistell. II. 1, 26.

Abi quaerere ubi tuo jurando tuo satis sit subsidi.

Ita codex omnium veterrimus: unde sic locum extra aleam constituo;

'Alibi quaere, ubi tuó jurando júri satis sit súbsidi;
Hic apud nos, Alcésimarche, cónfregisti tésseram.

Jurando juri, hoc est, *jurijurando:* ut Pseud. I, 2, 63.

Lanios qui item ut nos jurando jure malo quaerunt rem audi.

ita scripti veteres: ubi corrigendum:

Lánios, qui item ut nós jurando júre male quaerúnt rem, adi.

Jurando jure pro *Jurejurando*. Desinant igitur posthac huic *Jurando* ex Plauto patrocinari. Sane apud Terentium omnes, quos vidi codices, versu licet invito, habent,

Ut si forte opus sit ad herum jusjurandum mihi,

praeter unum Academicum, qui *Jure jurando*, quod egregie versui medebitur, si tollas hinc *Ad herum:*

Ut si forte opus sit jure jurando mihi
Non adposuisse: ut liquido possim.

Sed aliam viam et meliorem, immo rectissimam, insistemus: sic enim dedit Auctor:

Ut si forte opus sit ad herum jurato *mihi.*

Opus sit mihi jurato, ut *opus est tibi transcurso.*

Hec. III, 4, 17.

In arcem transcurso opus est. Cui homini? Tibi.

Phorm. V, 9, 14.

Non opus est dicto. Tibi quidem, at scito huic opust.

Sic alibi *opus prolato*, *parato*, *tacito* etc. Plaut. Asin. I, 1, 8.

Per Dium Fidium quaeris: jurato mihi
Video necesse esse *eloqui*, *quicquid roges.*

Amph. I, 1, 281.

Nam injurato scio plus credet mihi, quam jurato tibi.

Pers. III, 3, 11.

Qui nisi jurato mihi nil ausu's credere.

15. *Nova nunc religio in te isthaec incessit cedo*] Turpe mendum in omnibus libris inolevit: *In te incessit*, quasi praeteritum esset ab *Incedo*. At praesens tempus est ab *Incesso*. Lege

Nova nunc religio te istaec incessit cedo?

Incessit te *metus*, *timor*, *religio etc.* non *in te*.

17. *Pro Juppiter. M. quid?*] Addatur verbum *est*, ex o. l. s. ita ex *quid d* eliso, factaque synaloepha, versus procedet. FAERNUS. Ita et nostri, *Quid est?*

18. *Repudio consilium quod primum intenderam*] Antiqui libri ita collocant,

Repudio quod consilium p. i. FAERNUS.

Ita et nostri, praeter tres recentiores.

21. *Utcúmque opus sít*] Opus in Thesi totum occultatur. Lege, *Opust.* Vide ad Heaut. III, 3, 17.

M. Ego quíd agas nihil intéllego, set, sí quid est,
Quod méa opera opus sit nóbis, ut tu plús uides,
Manébo, ne quod nóstrum remorer cómmodum.

Actus IV. Scaena IV.

Chremes. Mysis. Dauus.

CH. REVÉRTOR, postquam quae ópus fuere ad núptias
Gnataé paraui, ut iúbeam accersi. sét quid hoc?
Puer hérclest. mulier, tu ádposuisti hunc? *M.* úbi illic est?
CH. Non míhi respondes? *M.* núsquam est. uae miseraé mihi,
Relíquit me homo, atque ábiit. *D.* Di nostrám fidem,
Quid túrbae aput forumst? quíd illic hominum líti-gant?
Tum annóna carast. quíd dicam aliud, néscio.
M. Cur tu óbsecro hic me sólam? *D.* hem! quae haec est fábula?
Eho Mýsis, puer hic únde est? quisue huc áttulit?
M. Satin sánu's, me qui id rógites. *D.* quem igitúr ro-gem?

23. *Aut tu plus vides*] Lege cum Guyeto, *Ut tu plus vides.* Certum quippe erat, non, cum *Aut*, dubium, Davum Myside longe callidiorem esse.

3. *Puer hercle est. mulier, tun adposuisti hunc! Ubi illic est?*] Versus justo longior est vel syllaba vel toto pede: unde plerique ex nostris, *Tun' posuisti hunc?* Sed hoc a correctoribus minus peritis. Lege:

Puer hercle est. mulier, tun' adposuisti? Ubi illic est?

Dele *Hunc*, quod, cum *Puer est* dixerit, facile abesse potest, vel etiam lege: *Tu adposuisti hunc?* ut editiones veteres habent. *Adposuisti*, ad Januam scil. (non absolute *Posuisti*) ut supra IV, 3, 10 et 14. et in hac Scaena, 24 et 34. Ceterum Jambicorum, qui inter Senarios pedibus septem incedant, cum ex corruptis Plauti locis creati sint, gratiam facimus eorum repertori.

6. *Quid turbae est aput forum? quid illic hominum litigant?*] Etiam hic versus ultra mensuram excurrit. Est qui refingat *est ad forum;* melius, opinor, Guyetus:

Quid turbae apud forumst: quid illic hominum litigant?

vel, *Quid illud hominum?* ut Plautus Rud. I, 2, 60.

Quid illud est, Sceparnio, Hominum secundum littus?

8. *Cur tu obsecro, hic me solam?* D. *Quae est haec fabula?*] Plures et meliores e Nostris concinnius:

Cur tu, obsecro, hic me solam? D. *Hem, quae haec est fabula?*

10. *Quem igitur rogem*] Post *quem*, o. l. s. habent pronomen *ego:* quod in scansione in unam syllabam contrahendum, et per synaloepham adjiciendum est. FAERNUS.

Satin sanus es, qui me id rogites? Quem ego igitur rogem?

Qui hic néminem alium uídeam. *CH.* miror, únde sit.
D. Dictúra es quod rogo? *M.* aú. *D.* concede ad déxteram.
M. Delíras; non tute ípse? *D.* uerbum unúm mihi,
Praetéreaquam quod té rogo, faxís caue.
Quin dícis undest cláre. *M.* a nobis. *D.* áttate:

Ita codices cum Faerni, tum nostri. Repone:

Satin sánu's, mé qui id rógites?
Quém igitúr rogem?

Vel ictus ipsi satis hoc probant.

11. *Qui hic neminem alium video?*] Ita et Donatus; sed o. l. s. Terentii, *videam.* FAERNUS. *Videam* nostri quoque omnes.

12. D. *Dicturan quod rogo?*] Liber Victorianus, *dicturan es*: alii omnes, *dicturane es*, itaque Priscianus citat libro XV. [p. 1012.] versus autem sustentatur vel abjectione *s* ex *es*, vel *d* ex *quod* primo modo secundus pes erit anapaestus, tertius Jambus; altero secundus erit Jambus, tertius anapaestus. FAERNUS.

Dicturan es quod rogo? Unus ex Nostris: *Dicturan' quod rogo*, Lege, *Dictura es.*

13. *Verbum si mihi Unum, praeterquam quod te rogo, faxis, cave*] Quinam, quaeso, hic sermo est, *Cave si faxis?* pro *Cave faxis.* Deinde omnes fere Nostri, *Praetereaquam*, non *Praeterquam.* Unde facilis est loci restitutio:

Verbum unum mihi,
Praetereaquam quod te rogo, faxis cave.

Praetereaquam, praeterquam, ut *Posteaquam*, postquam. Mutarunt hoc, ut alia, Magistelli, ne discipuli vetuste loqui discerent.

15. D. *Unde est? dic clare.* M. *a vobis*] Non fere invenias librum ullum scriptum, qui non habeat, *a nobis:* quemadmodum etiam Donatus legit, ita dicens, *Quia a nobis parum intelligebatur, hic addidit morem meretricis, ut vel sic intelligat senex.* haec Donatus. Ceterum qui *a vobis* legunt, ex eo falsi sunt, quod *unde est*, acceperunt pro, *cujus est;* quod si ita intelligeretur, jam illud quod infra dicitur, *cedo, cuium puerum hic adposuisti?* ut geminatum, supervacaneum esset. Duo ergo Davum interrogare dicendum est; unum *unde sit puer*, id est ex cujus domo exportatus, ad quod Mysis respondet, *a nobis*, id est ex domo nostra: ut re vera erat; alterum, *cujum puerum adposuerit* ante aedes Simonis: ad quod illa respondet *Pamphili:* quod vero Davus Mysidem, cum respondisset, *a nobis*, impudentiae insimulat, ad id respicit, quod infra [29.] dicturus erat: *Quemne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?* in eo enim videri vult eam accusare, quod puerum ut ipse vult credi suppositum Glycerio, adposuerit ante aedes Simonis, tanquam filium Pamphili. FAERNUS.

Male dicis. Undest? dic cláre. A nobis. Ah ah eh.

Vides, opinor, cum *Nobis* ultimam producat, *Ah ah eh* non Trisyllabon, sed Disyllabon esse. Reponere possis:

Male díxti. Undést? dic clárc.
A nóbis.

Male dixti est querentis et indignantis ut *Bene dixti, Benefecisti,* gratias agentis. Eun. III, 1, 61.

Bene dixti: ac mi istuc non in mentem venerat.

et III, 2, 10.

Ituran, Thais, quopiam es? Ehem Parmeno;
Bene fecisti: hodie itura.

Atque hoc pacto versui quidem consules; sententiae vero parum prospicies: cui nec *Maledicis* neque *Maledixti* satis apte respondet. Donatum vide, qui hic haesitat, nec expedire se potest. Fuit, opinor, ab Auctore:

Verbum unum mihi,
Praetereaquam quod te rogo, faxis cave.
Quin dicis undest clare. MY. *a nobis.* DA. *attate.*

Rogaverat Davus v. 9. *Eho Mysis, puer hic undest?* Illa bis tergiversata est, nec dum certum et clarum responsum dederat: ergo hic denuo ei praecipit, *Quin dicis undest clare.* Porro meliores ex nostris *Ahahe:* non ut in risu solet *Ho ha he.* Neque sane ullus

Mirúm uero, inpudénter mulier sí facit
Meretrix. *CH.* ab Andria ést haec, quantum intéllego.
D. Adeón uidemur uóbis esse idónei,
In quíbus sic inludátis? *CH.* ueni in témpore.
D. Propera ádeo puerum tóllere hinc ab iánua:
Mané: caue quoquam ex ístoc excessís loco.
M. Di te éradicent: íta me miseram térritas.
D. Tibi díco ego, annon? *M.* quíd uis? *D.* at etiám rogas?
Cedo, cúium puerum hic ádposuisti? díc mihi.
M. Tu néscis? *D.* mitte id, quód scio: dic, quód rogo.
M. Vestrí. *D.* cuius nostri? *M.* Pámphili. *D.* hem, quid? Pámphili?
M. Eho, annón est? *CH.* recte ego némpe has fugi núptias.
D. O fácinus animaduértendum. *M.* quid clámitas?
D. Quemne égo heri uidi ad uós adferri uésperi?
M. O hóminem audacem. *D.* uérum. uidi Cántharam
Suffárcinatam. *M.* Dís pol habeo grátiam,
Cum in páriundo aliquot ádfuerunt líberae.
D. Ne illa íllum haut nouit, cúius causa haec íncipit.

hic ridendi locus est, si modo bene suas partes agat Davus. Lege *Attate*, quae interjectio est admirantis et conterriti, et ob rem subitam conturbati. Plaut. Epid. III, 4, 21.

> *Meam amicam audivi te esse mercatum. Attate:*

(et alibi non semel.) Merc. II, 3, 31.
Attate: Meus pater hic quidem est.

16. *Mirum vero impudenter mulier si facit meretrix.*
Ab Andria est ancilla haec, quantum intellego]
Prior versus toto pede ultra terminum vagatur. Repone:

> *Mirum vero inpudenter mulier si facit*
> *Meretrix. Ab Andria est haec, quantum intellego,*

Mulier meretrix; Plautus aliquoties: ut Merc. IV, 1, 19.

> *Quid, mulier? Mulier meretrix. Veron? serio.*

Turpilius apud Nonium v. Quaesti [p. 483]:

> *Mulier meretrix, quae me quaesti causa cognovit sui.*

Ancilla autem nihil confert sententiae: cum id ex vestitu constaret.

21. *Mané. cave quoquam ex istoc excessis loco*] Est qui corrigit: *Mane, cáve tu quoquam:* quia sensus, inquit, exigit, ut *Mane* raptim pronuntietur. Immo sensus exigit potius, ut mora fiat in *Mane:* quia jubet, ut Mysis in eodem loco moretur.

23. *Tibi ego dico annon?*] Venustius Edd. vett. *Tibi dico ego annon?*

27. *Eho annon est? Recte ego semper fugi has nuptias*] Quomodo *semper* fugit, qui I, 1, 73. ultro ad Simonem venit, ut cum summa dote filiam Pamphilo uxorem daret: et postea III, 3 consensit ut hodie fierent nuptiae? Codex ex Nostris unus *Semper has fugi;* duo cum editione vetere *Has semper fugi.* Repone:

> *Eho annon est? Recte ego nempe has fugi nuptias.*

31. *Dis pol habeo gratias*] Duo ex

Chremés, si adpositum púerum ante aedis uíderit,
Suam gnátam non dabít: tanto hercle mágis dabit.
CH. Non hércle faciet. ***D.*** núnc adeo, ut tu sís sciens,
Nisi púerum tollis, iám ego hunc in mediám uiam
Prouóluam: teque ibídem peruoluam ín luto.
M. Tu pól homo non es sóbrius. ***D.*** fallácia
Alia áliam trudit. iám susurrari aúdio,
Ciuem Átticam esse hanc. ***CH.*** hém. ***D.*** coactus lé-gibus
Eam uxórem ducet. ***M.*** eho, óbsecro, an non cíuis est?
CH. Iocuiárium in malum ínsciens paene íncidi.
D. Quis hic lóquitur? o Chremé, per tempus áduenis.
Auscúlta. ***C.*** audiui iam ómnia. ***D.*** anne haec tu óm-nia?
CH. Audíui, inquam, a princípio. ***D.*** audistin, óbsecro? hem
Scelera, hánc iam oportet ín cruciatum hinc ábripi.
Hic est ílle: non te crédas Dauom lúdere.
M. Me míseram: nil pol fálsi dixi, mí senex.
CH. Noui ómnem rem. est Simo íntus? ***D.*** est. ***M.*** ne me áttigas,

nostris ***Gratiam.*** Recte et ex more. Eunuch. I 2, bis [immo Adel. I, 2, 41 et 58.], ***Est dis gratia.*** Hec. III, 2, 11. ***Dis gratiam habeo.***

34. ***Chremes, si positum puerum ante aedis viderit***] Nostri aliquot cum Edd. vett. *puerum positum.* Lege, ut antea bis, ter:

Chremes, si adpositum puerum ante aedis viderit.

37. *Ni puerum tollis*] O. l s. *Nisi.* FAERNUS. Nostri etiam *Nisi.*

42. ***Eho obsecro***] Donatus legit ***au,*** dicens esse interjectionem perturbatae mulieris. FAERNUS. Omnes nostri, ***Eho:*** et recte.

45. ***Audivi omnia***] Omnes fere libri et in his plerique antiquiorum, ***audivi jam omnia,*** versu etiam id postulante. FAERNUS.

In omnibus nostris deest ***Jam.*** Ceterum pro ***Ah ne tu omnia,*** plures et meliores nostri ***An haec tu omnia.*** Donatus: 'Aut ***ne*** pro ***non*** legitur, aut *Ne* '***tu omnia,*** ut *Ne* producatur et acci-'piatur pro *Non.*' Atqui *Ne* productum nullum hic locum habet. Lego, ***Anne haec tu omnia?***

47. ***Obsecro. Hem scelera***] ***Hem*** ut supra monui, in fine versus fere semper sedem habet: ut et hic legendum:

Obsecro. hem
Scelera, hánc jam oportet. Viderunt jam alii.

48. ***Hic illic est***] Libri omnes et Donatus, ***hic est ille,*** et τὸ ***hic*** praecedenti versui in scansione attribuitur. FAERNUS. Plerique etiam Nostri ***Hic est ille,*** et Priscianus p. 1114. tam editus quam Manuscriptus.

50. ***Novi rem omnem, set est Simo intus?*** D. ***est.***] L. s. o. ***novi omnem***

Sceléste. si pol Glýcerio non ómnia haec.
D. Eho inépta, nescis quíd sit actum? *M.* quí sciam?
D. Hic sócer est. alio pácto haut poterat fíeri,
Ut scíret haec, quae uóluimus. *M.* praedíceres.
D. Hilum ínteresse cénses, ex animo ómnia,
Ut fért natura, fácias, an de indústria?

ACTUS IV. SCAENA V.

CRITO hospes. MYSIS. DAVUS.

CR. IN hác habitasse plátea dictumst Chrýsidem,
Quae síbi inhoneste optáuit parere hic diuítias,

rem: particula vero *sed* non est in antiquis libris: versus autem est dimeter Iambicus. FAERNUS.

Ita hos versus ordinavit Faernus:

Novi omnem rem. Est Simo intus? Est.
Ne me attingas, sceleste. si pol Glycerio non omnia haec.

ubi inter Senarios male Dimeter et Tetrameter locum occupant. Sed jam dudum correxerunt Guyetus, aliique. *Attigas* Plautinum quoque est Epid. V, 2, 58.

Ne attigas. Ostende vero. Nolo. Non aequum facis.

Porro hinc intelligitur, Davum Mysidi osculum obtulisse.

52. *Quid sciam*] O. l. s. *qui sciam.* FAERNUS. Unus tantum et alter ex nostris *Quid.*

54. *Ut sciret haec quae volumus. M. praediceres*] Hunc versum sustentamus dissolutione alterius ex diphthongis, quae in hoc versu sunt. FAERNUS.

Ut sciret haec quae volumus. Praediceres.

Faernus libris suis semper addictus, ex *Quaë* vel *Praë* disyllabon facit. Despueretur Terentius, si hoc et plura ejusmodi vera essent. Codex 900. annorum, nunc inter Academicos, *Voluimus.* Recte; quod et alii ex conjectura dederunt.

55. *Paulum interesse censes, ex animo omnia,*
Ut fert natura, facias, an de industria?

Donatus ad locum: Paulum *interesse*; *nove pro* Multum: *et est Ταπείνωσις σχῆμα.* Sane et nove et mire, si *Paucum* idem significare queat ac *Multum:* praesertim ubi nullus sit Ironiae locus. Et tamen verum est, quod Magister hic ex cathedra pronuntiat: aut in hac lectione *Paulum* perinde est ac *Multum;* aut sensu cassa est tota sententia. Pone enim, *Multum interesse censes?* et ille ipse sensus recte nascitur, quem prave accipiunt, qui legunt *Paulum.* Hoc tamen praetereunt, et consulto, opinor, dissimulant, omnes, in quos incidi, Interpretes. Nos, si possumus, etiam hic suppetias Terentio feremus. Donatus iterum, *Ex animo omnia, ut fert natura, facias. Figura ἐπεξήγησις. nam quid est ex animo, nisi ut fert natura? Et haec sententia a Terentio ἐρωτηματικῶς prolata est, quam Menander ἐπιδεικτικῶς posuit.* Fallit primo Magister, cum *ex animo* dicit idem esse quod *ut fert natura.* Immo *ex animo* est prospere, ex animi sententia: *ut fert natura*, est sponte, forte, temere, oppositum τῷ *de industria.* Quod sequitur apud Donatum, Terentium quidem per Interrogationom, Menandrum autem per Affirmationem sententiam hanc protulisse; uterque affirmative dixerit, si sic legas:

Paulum interesse censeo, *ex animo omnia,*
Ut fert natura, facias, an de industria.

Sed vera lectio est: *Hilum interesse censes? Hilum interesse, hilum differre.* Lucret. III, 881. *Neque hilum Differre, an nullo fuerit jam tempore natus.*

2. *Quae se inhoneste optavit parare hic divitias*] Ex o. l. s. et Donato geminamus pronomen *se;* pro *parare* autem *parere* habent omnes libri anti-

Potiús quam honeste in pátria pauper uíueret:
Eius mórte ea ad me lége redierúnt bona.
Set quós perconter uídeo. saluete. *M.* óbsecro,
Quem uídeo? estne hic Critó sobrinus Chrýsidis?
Is ést. *CR.* o Mysis, sálue. *M.* saluos sís Crito.
CR. Itan Chrýsis? hem. *M.* nos pól quidem miseras pérdidit.
CR. Quid uós, quo pacto hic? sátine recte? *M.* nósne? sic
Ut químus, aiunt; quándo, ut uolumus, nón licet.
CR. Quid Glýcerium? iam hic suós parentes répperit?
M. Utinam. *CR.* án nondum etiam? haut aúspicato huc me ádtuli:
Nam pól, si id scissem, númquam huc tetulissém pedem:

quiores et aliqui alii, tam Terentii, quam Prisciani [p. 1030.] hunc locum citantis. atque ita ratio versus requirit. *divitias* autem, per synizesin coeuntibus vel duabus primis syllabis, vel duabus extremis, contrahitur in creticum: ita remanet Jambus in fine. atque hoc modo saepe ab Terentio et Plauto usurpatur haec dictio. FAERNUS.

3. *Potiusquam in patria honeste*] Ita et Donatus, et antiquiores libri Terentii, sed omnes alii, *potiusquam honeste in patria.* FAERNUS.

Duo quoque ex nostris recentiores *Honeste in patria*, et sic Priscianus p. 647, et 1030. etiam scriptus. Ita quoque Val. Probus 1457. Suaviores sic sunt numeri. Sed aliud quid, sodes, vide. *Quae optavit sese parere divitias*, *potius quam* (*sese*) *vivere pauper.* Fateris jam, in hac lectione *pauperem* dictum oportuisse, casu accusandi. Codex ex Regiis Chartaceus, sed e vetusto transcriptus,

Quae sibi *inhoneste optavit parere hic divitias.*

Hoc quidem posito, recte erit Pauper. *Sibi parere divitias*, ut Eun. V, 2, 32.

Ut solidum parerem hoc mi beneficium, Chaerae.

Codices duo Bodleiani, qui *sese* agnoscunt, alia tamen via Syntaxi cavent,

Potius quam honeste in patria pauper viveret.

Et hoc etiam recte: ut Adel. I, 2, 28.

Et tu illum tuum sineres nunc facere, potius quam faceret *alieniore aetate.*

Utrumque nos amplectimur et *sibi* et *viveret.*

8. *Nos quidem pol miseras perdidit*] Lege, *nos pol quidem*, ut III, 1, 1. *Ita pol quidem res est.*

9. CR. *Quid vos*, *quo pacto hic? satin recte*? M. *nos ne*? *sic*] Ratio versus exigit ut *satine* legatur, quae vox non minus quam *satin* Terentio est familiaris; aut in *pacto* non fiet synaloepha, ex *satin* vero, *n*, elidetur, quae omnes licentiae cessarent, si legeretur *satine.* FAERNUS. Sine dubio legendum *Satine*, seu aiant seu negent Librarii.

12. *Haut auspicato huc me adpuli*] Sic Faernus dedit, et quasi omnes codices congruerent, nihil adnotavit. Unus ex Nostris bonae notae *Adtuli.* Priscianus p. 1009. *Auspicato: Terentius in Andria*: *Haut auspicato huc me adpuli.* Ita quidem Putschius dedit: sed nostri ibi Codices *Adtuli*, ut et illi quos Georg. et Franc. Fabricii consuluerunt. Plaut. Amph. III, 4, 6.

Ego sum Jovi dicto audiens, *ejus jussu nunc* huc me adfero.

Ubi non potest substitui, *Adpello.*

Sempér eï dicta est ésse haec atque habita ést soror:
Quae illíus fuerunt, póssidet: nunc me hóspitem
Lités sequi, quam id míhi sit facile atque útile,
Aliórum exempla cómmonent: simul árbitror,
Iam esse áliquem amicum et défensorem ei: nám fere
Grandiúscula iam proféctast illinc. clámitent,
Me sýcophantam: heréditatem pérsequi,
Mendícum: tum ipsam déspoliare nón lubet.

M. O óptume hospes, pól Crito antiquum óbtines.

CR. Duc me ád eam: quando huc uéni, ut uideam. *M.* máxume.

D. Sequar hós: nolo me in témpore hoc uideát senex.

14. *Semper enim ejus dicta est haec atque habita est soror*] Hic versus varie legitur. Vaticanus et Basilicanus sic:

Semper enim dicta est esse haec, atque habita est soror.

Alii omnes: *Semper ejus* etc. Donatus vero quem et sequimur:

Semper enim dicta est ejus haec atque habita est soror.

Versus autem stat contracto *ejus* in unam syllabam longam. FAERNUS.

Eadem in nostris lectionis inconstantia est. Pro *enim* lege *eï*.

Semper eï dicta est esse haec atque habita est soror.

ut Heaut. II, 3, 29. *Anus,*
Quae est dicta mater esse eï *antehac, non fuit.*

Sensus quoque est gravior per asyndeta, sublato *Enim*.

16. *Quam hic mihi sit facile atque utile*] Quattuor ex nostris, ex quibus tres omnium veterrimi, *Quam* id *mihi:* non *Hic*. Si *hic* legis, convicium erit Atheniensibus solis, quasi insigniter erga hospites injuriis. Sin *Id* mavis; generaliter dictum erit, in quavis civitate hospites vix posse suum jus consequi. Atque hoc rectius: cum enim *aliorum exempla* dicit, domi in Andro vel alibi intellegit; utique non Athenis, ubi (V, 4, 4.) *insolens* et rarus fuit. Quid quod Menander Atticus noluisset civitatem suam inutili dicto lacerare.

18. *Jam aliquem ésse amicum*] Quattuor ex nostris cum Edit. vetere: *Jam esse áliquem amicum*. Concinnius.

20. *Me sycophantam hereditatem persequi*] Invidiosius est *hereditates;* ut apud Donatum legitur scaena quarta actus quinti. FAERNUS.

Omnes Nostri, et, ut ex nota ejus scire est, Faerni codices *Hereditatem.* At, inquit, Donatus ad V, 4, 4. legit *Hereditates:* in codice quodam scripto fortasse; nam editi ibi *Hereditatem.* At *invidiosius est Hereditates.* Atqui invidiae minime quaerendus hic locus est, cum non in alium hoc sed in se dicat. Quare recte Codices *Hereditatem*, hanc scil. Chrysidis. Et recte Donatus: *Sycophantam subdistingue, et sic infer sequentia.* Lege igitur,

Clamitent
Me sycophantam: hereditatem persequi,
Mendicum: tum ipsam despoliare non lubet.

Ita duo ex nostris veterrimi; et totidem apud Rivium, non, ut Faernus, *licet.* Neque aliter Donatus legit, qui hoc exponit *Ab Honesto*, ut superiora *A Possibili et Utili.* Hoc vult: Si cupiam hereditatem hanc acquirere, cum peregrinus hic sim, non possim: immo si possim, non cupiam, cum eo pacto despolianda sit Glycerium. Hoc viri honesti est, cum non libeat inhoneste rem quaerere, etiamsi legibus liceret.

22. *Optume hospes, pol Crito antiquum obtines*] Duo ex nostris *O optume*, ut olim ex conjectura dederat Muretus.

Actus V. Scaena I.

Chremes. Simo.

CH. SÁTIS iam satis, Simó, spectata ergá te amicitiást mea:
Sátis pericli incépi adire: orándi iam finém face.
Dúm studeo obsequí tibi, paene inlúsi uitam fíliae.
S. Ímmo enim nunc cum máxume abs te póstulo atque oró, Chreme,
Út beneficium uérbis initum dúdum, nunc re comprobes.
CH. Uíde quam iniquus sís prae studio: dúm id efficias quód cupis,
Néque modum benígnitatis, néque quid me ores, cógitas:
Nám si cogités, remittas iám me onerare iniúriis.
S. Quíbus? *CH.* at rogitas? pérpulisti me, hómini ut adulescéntulo,
Ín alio occupáto amore, abhórrenti ab re uxória,
Fíliam darem ín seditionem, átque in incertas núptias;

2. *Satis pericli coepi adire*] Omnes Nostri cum Edd. vett. *Satis pericli incepi adire.* Recte: *Incepi* plus est quam *Coepi:* et suavior per elisionem fit versus. Infra v. 13. *Impetrasti: incepi, dum res tetulit.*

4. *Immo enim quam maxime abs te postulo, atque oro, Chreme*] O. l. s. *Immo enim nunc quam maxime.* Donatus vero, *nunc cum maxime;* ita et Eugraphius. Et ita legendum est. Superest ut versui consulatur: quod ita fiet, si vel in *immo*, priore correpta per parellipsin, primus pes sit anapaestus, vel ex *enim* abjecto *m*, dactylus. FAERNUS. Recte *Cum maxime:* licet omnes nostri *Quam.*

6. *Dum efficias id quod cupis:*] O. l. s. et Donatus, *dum id efficias.* FAERNUS.

Vide quam iniquus sis prae studio,
dum id efficias quod cupis:

Prava hic distinctio invaluit, sententiae detrimento. Tu sic interpunge,

Vide quam iniquus sis prae studio:
dum id efficias quod cupis,
Neque modum benignitatis etc.

9. *Quibus? Ah rogitas? perpulisti me, ut homini adulescentulo*] Omnes nostri *At rogitas?* ut Hec. IV, 1, 11. et alibi. Legendûm etiam, *Hómini ut,* non *út homini.*

11. *Filiam darem in seditionem atque incertas nuptias*] O. l. s. et Donatus, *filiam ut darem.* quod si recipimus, particula *ut*, vel hic, vel supra, superfluit, et tantum ad majorem expressionem posita est. Praeterea omnes fere l. s. et maxime antiqui habent, *atque in incertas*, qua lectione admissa, *in* abjiciendum in scansione est, ut in Eunucho [II, 3, 53.]: *In hanc nostram plateam.* FAERNUS.

Eíus labore atque eíus dolore gnáto ut medicarér tuo:
Ímpetrasti: incépi: dum res tétulit. nunc non fért: feras,
Íllam hinc ciuem esse aíunt: puer est nátus: nos missós face.
S. Pér ego te deos óro, ut ne illis ánimum inducas crédere,
Quíbus id maxume útilest, illum ésse quam detérrimum.
Núptiarum grátia haec sunt fácta atque incepta ómnia.
Úbi ea causa, quámobrem haec faciunt, érit adempta his, désinent.
CH. Érras: cum Dauo égomet uidi ancíllam iurgantém. *S.* scio.
CH. Uéro uoltu: cum íbi me adesse néuter tum praesénseserat.
S. Crédo: et id futúrum Dauos dúdum praedixít mihi:

Filiam ut darem. Valeant libri omnes, potius quam ut Terentius prae oblivione bis dederit *Ut.* Lege *Filiam darem*, ut Edd. pleraeque habent.

17 *Ficta atque incepta omnia*] Chartaceus noster *Facta;* et a prima manu duo alii; postea interpolatum *Ficta.* Vera lectio est *Facta*, ut v. sequente, *Ubi ea causa*, *quamobrem id faciunt*, non *Quamobrem id fingunt.* Videre hoc, vel ex conjectura, alii.

19. *Erras: cum Davo egomet vidi jurgantem áncillam. Scio*] Lege numerosius: *Vidi ancilllam jurgantem.* Ita solet Noster, *Ancílla*, accentu in syllaba media.

20. CH. *At vero voltu, cum ibi me adesse neuter tum praesenserat*] Hic versus in libro Bembino incipit a dictione *at:* ceterum in scansione ea particula in finem praecedentis versus rejicitur. quod vero sequitur *neuter tum*, conjicit Lolgius legendum *neuter dum*, quod nobis maxime placet; hoc tamen addimus, videri nobis legendum esse, *persenserat.* FAERNUS.

Tolle illud *At:* obest enim potius quam prodest. Lolgius *neuter dum*, id est, *neuter adhuc.* Atqui Codicum omnium lectio *Tum* eodem prorsus sensu est. *Tum*, *cum*, passim: et nonnumquam *Cum*, *tum.* Ovid. Trist. III, 3. 53.

Cum patriam amisi, tum me periisse putato.

Ergo recte *Tum:* quasi dixerit, *Tum, cum neuter praesenserat ibi me adesse.*

21. *Credo*, *et id facturas Davos dudum praedixit mihi*] Quid, obsecro, *facturas?* Praecessit, *Se vidisse ancillam cum Davo jurgantem.* Anne hoc praedixit Davus? aut, si fecisset, *Facturas* hic ullam Syntaxin habet? Supra v. 18. habuimus, *Quamobrem* haec *faciunt:* nunc ex multis unum fit, *Id facturas.* Repone,

Credo, *et id* futurum *Davos dudum praedixit mihi.*

Nempe *puerum delatum iri ante ostium:* III, 2, 27.

Sed nihilo secius mox puerum huc deferent ante ostium:
Id ego jam nunc tibi, ere, renuntio futurum, ut sis sciens.

Ét nescio qui tíbi sum oblitus hódie, ut uolui, dícere.

Actus V. Scaena II.

Dauus. Chremes. Simo. Dromo.

D. ÁNIMO nunc ïam ótioso esse ímpero. *CH.* hem Dauóm tibi.
S. Únde egreditur? *D.* meó praesidio atque hóspitis. *S.* quid illúd mali est?
D. Égo commodiorem hóminem, aduentum, témpus, non uidí *S.* scelus,
Quémnam hic laudat? *D.* ómnis res est iam ín uado. *S.* cesso ádloqui?
D. Érus est: quid agam? *S.* o, sálue bone uir. *D.* éhem Simo, o nostér Chreme,
Ómnïa adparáta iam sunt íntus. *S.* curastí probe.
D. Úbi uoles, adcérse. *S.* bene sane: íd enimuero hinc núnc abest.
Étiam tu hoc respónde, quid istic tíbi negotist? *D.* míhin? *S.* ita.

Vide haec, *Id futurum renuntio; Id futurum praedixit.* Non verbum addam.

22. *Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui, dicere*] Lege, *Et nescio qui:* Nescio quomodo oblitus sum tibi dicere, id quod Davus mihi praedixerat. *Ac volui*, Donatus explicat *Contra quam volui.* Mira vero Magistrorum auctoritas: *Paulum*, cum ipsis placet, erit idem quod *Multum: Ac* idem quod *Contra quam.* Nimirum retulit hoc ad *Oblitus; Oblitus sum, ac volui*, sive *Contra quam volui.* Tu vero ad *Dicere* refer et sic versum constitue,

Et nescio qui tibi sum oblitus hodie,
ut volui, dicere.

Dicere, ut volui: ut mecum constitui tibi dicere. Supra [IV, 5, 10.]

Ut quimus, aiunt, quando, ut volumus, *non licet.*

Phorm. V, 1, 32.

Quicum volebam, atque ut volebam, *filiam locatam.*

1. *Animo jam nunc otioso*] *Nunc jam* o. l. s. et Donatus, et stat versus divisa voce *jam* in duas syllabas. FAERNUS.

7. *Bene sane, id enimvero hic nunc abest*] Omnes fere l. s. et Donatus habent *hinc nunc abest:* item Eugraphius, qui hoc ita exponit, *Id enimvero* s. solum *hinc nunc abest*, id est puella. FAERNUS.

Tres ex nostris, *Is enimvero:* unus *Hic nunc*. Frustra. Plaut. Stich. V, 4, 29.

Modo nostra huc amica accedat: id
abest: aliud nihil abest.

8. *Etiam tu hoc respondes?*] Donatus: *Etiam tu hoc respondes? Deest Annon.* Qui hoc adnotavit, legit *Respondes.* Sequitur: *Etiam, aut adhortatio est, aut conjunctio.* Qui hoc, legit *Responde*, ut nostri codices praeter unum universi. Servius ad Aen. XI, 373.

D. Míhi? *S.* tibi ergo. *D.* módo ego introiui. *S.* quási ego quam dudúm rogem.
D. Cúm tuo gnato una. *S.* ánne est intus Pámphilus? cruciór miser.
Ého, non tu dixti ésse inter eos ínimicitias, cárnufex?
D. Súnt. *S.* cur igitur híc est? *CH.* quid illum cénses? cum illa lítigat.
D. Ímmo uero indignúm, Chreme, iam fácinus faxo ex me aúdies.
Néscio qui senéx modo uenit: éllum, confidéns, catus;
Cúm faciem uideás, uidetur ésse quantiuís preti:
Trístis seueritás inest in uóltu, atque in uerbís fides.
S. Quídnam adportas? *D.* níl equidem, nisi quód illum audiui dícere.
S. Quíd ait tandem? *D.* Glýcerium se scíre ciuem esse Átticam. *S.* hem,
Dromó, Dromo. *DR.* quid ést? *S.* Dromo. *D.* audi. *S.* uérbum si addiderís. Dromo.
D. Audi óbsecro. *DR.* quid uís? *S.* sublimem hunc íntro rape, quantúm potes.
DR. Quem? *S.* Dáuom. *D.* quamobrem? *S.* quía lubet. rape ínquam. *D.* quid fecí? *S.* rape.
D. Si quícquam inuenies mé mentitum, occídito. *P.* nihil aúdio.

Etiam tu, si qua tibi vis,
Si patrii quid Martis habes, illum aspice contra.

Nunc, ait, *Etiam hortantis adverbium est, ut Eia: Terentius: Etiam responde.* Vides ut *Aspice*, ita et *Responde.*

9. *Modo introii*] Codex C. C. C. *Introivi.* Lege, *Mihi? Tibi ergo. Modo ego introivi.*
Apud Nostrum *Introire* semper in medio Synaloepham facit; tamquam bina fuerint verba, *Intro ire.*

13. *Immo vero indignum, Chremes, jam facinus faxo ex me audias*] Lege *Chreme* cum uno ex nostris; et cum quattuor *Audies*, ut *Faxo insultabis, Jam faxo scies* etc.

14. *Nescio quis senex*] In antiquo Decurtato est *nescio qui.* FAERNUS. Unus quoque e nostris, *Nescio qui*, et Nonius v. Confidens. [p. 262.]

18. *Glycerium se scire esse civem Atticam*] Ex vetustioribus libris, et Donato, versusque ratione lege *civem esse.* FAERNUS. Ita et nostri omnes.

19. *Hem, Drómo, Dromo*] Ut saepe antea, appone *Hem* ad finem prioris versus, *Atticam s. hem. Dromó, Dromo.*

Égo iam te commótum reddam. *D.* támen etsi hoc uerum ést? *S.* tamen.
Cura ádseruandum uínctum. atque audin? quádrupedem constríngito.
Age núnc ïam: ego pol hódie, si uiuó, tibi
Osténdam, quid erum sít pericli fállere,
Et illí patrem. *CH.* ah ne saéui tantopere. *S.* ó Chreme,
Pietátem gnati. nónne te miserét mei?
Tantúm laborem cápere ob talem fílium?
Age Pámphile: exi Pámphile: ecquid té pudet?

Actus V. Scaena III.

Pamphilus. Simo. Chremes.

P. QUIS mé volt? perii, páter est. *S.* quid ais, ómnium? CH. ah,
Rem pótius ipsam díc, ac mitte mále loqui.
S. Quasi quícquam in hunc iam gráuius dici póssiet.
Ain tándem, ciuis Glýceriumst? *P.* ita praédicant.
S. Ita praédicant? o ingéntem confidéntiam:
Num cógitat quid dícat? num factí piget?
Numnam eíus color pudóris signum usquam índicat?
Adeo ínpotenti esse ánimo, ut praeter cíuium

22. *Si quicquam mentitum invenies, occidito*] Antiqui libri,
Si quicquam invenies me mentitum, occidito.
alii eandem collocationem verborum habent, sine pronomine *me*; alii, et cum iis Donatus,
Si quicquam invenies mentitum me.
FAERNUS. Nostri omnes, *Me mentitum.*

23. S. *Ego jam te commotum reddam. D. Tametsi hoc verum est. S. tu tamen*] Omnes fere l. s. et in his antiquiores, *tamen et si.* quod vero sequitur, *tu tamen*, omnes libri habent *tamen tu.* Solus Vaticanus non habet vocem *tu*, quae etiam versui incommodat. Itaque delenda est, et distinguendum est post *tamen*, ut ad eam interrogationem Davi, *tamen et si hoc verum est*? respondeat Simo, *tamen.* Deinde subdat ad Dromonem, *cura adservandum vinctum.* FAERNUS. Veterrimus noster *Tamen*, neque agnoscit *Tu.*

25. *Ostendam, erum quid sit pericli fallere*] Lege commodiore ordine:
Ostendam, quid erum sit pericli fallere.

27. CH. *Ah ne saevi tantopere. S. Chreme*] Omnes fere l. s. *o Chreme* et sane majorem emphasin habet adjecta ea interjectio. FAERNUS. Ita omnes nostri, duobus exceptis.

7. *Vide num ejus color*] Donatus legit sine dictione *Vide.* FAERNUS.
Num eiús color pudoris signum usquam indicat?
Omnes ubique codices: *Vide num.* Nempe viderunt aliquid versui deesse. Lego:
Numnam eíus color pudóris signum usquam índicat?
ut passim [Andr. III, 4, 12.]: *Numnam periimus*? [Ad. III, 4, 42.] *Numnam illa quaeso parturit*?

8. *Adeo impotente*] O. l. s. *adeon,*

Morem átque legem, et suí uoluntatém patris,
Tamen hánc habere stúdeat cum summó probro?
P. Me míserum. *S.* hem, modone id démum sensti, Pámphile?
Olim ístuc, olim, cum íta animum induxtí tuum,
Quod cúperes, aliquo pácto efficiundúm tibi:
Eodém die istuc uérbum uere in te áccidit.
Set quíd ego me autem excrúcio? cur me mácero?
Cur meám senectutem huíus sollicito améntia?
An ut pro huíus peccatis égo supplicium súfferam?
Immo hábeat, ualeat, uíuat cum illa. *P.* mí pater.
S. Quid mí pater? quasi tu húius indigeás patris.
Domus, úxor, liberi ínuenti inuitó patre.
Addúcti qui illam cíuem hinc dicant: uíceris.
P. Patér, licetne paúca? *S.* quid dicés mihi?
CH. Tamén, Simo, audi. *S.* egon aúdiam? quid ego aúdiam,

quam tamen dictionem opportebit per synizesin contrahere in pyrrichium. FAERNUS.

Apage Synizesin istam *Adon:* et alteram quam nescio quis somniat in Eun. IV, 6, 3. *Usque* ado ego *illius*. Legendum hic: *Adeo inpotenti;* et illic, *Usque adeo illius*.

11. S. *Modone id demum sensti Pamphile?*] O. l. s. quotquot vidi, post ascriptam Simonis personam habent *hem*. FAERNUS. Sic et Nostri omnes.

15. *Sed quid ego? cur me excrucio? cur me macero?* Codex Academicus:

Sed quid ego me autem? cur excrucio? cur me macero?

Lege, vocula *cur* ejecta,

Sed quid ego me autem excrucio? cur me macero?

Virg. Aen. II, 101.

Sed quid ego haec autem nequicquam ingrata revolvo?

23. CH. *Attamen Simo audi.* S. *ego audiam? quid ego audiam Chreme?* CH. *attamen dicat sine*] Liber Bembinus, qui hic fere incipit posse legi, nam reliquum Andriae vetustate corrosum est, habet *Tamen Simo audi:* ut et Basilicanus, quod numero magis servit. habet etiam idem liber Bembinus, *quid audiam Chremes?* sine geminatione pronominis, *ego*, ut et Victorianus: et pro *attamen dicat*, hic et Vaticanus, et nonnulli alii praesertim antiqui, *attandem dicat*. verbum vero *sine*, Bembinus liber non habet, nisi supperadditum.

CH. *Tamen Simo audi.* S. *ego audiam? quid audiam*
Chremes? CH. *at tandem dicat.* S. *age dicat, sino*. FAERNUS.

Tamen Simo audi. Ego audiam? quid audiam,
Chreme. At tandem dicat sine. Age dicat; sino.

Sic dedit Faernus. *Tamen Simo,* Nostri omnes; et, uno excepto, *Quid ego audiam.* Tres ex vetustioribus *At tandem.* Lege

Tamen, Simo, audi. Egon audiam? quid ego audiam,
Chreme? At tamen dicat, sine. Age dicat, sino.

Quid ego audiam? ne ante dactylum finalem trochaeus sit, quod cavent, quantum possunt Poetae. *'Attandém* duplici ictu plane invenustum. *Tamen Simo, At tamen dicat;* ut supra IV, 2, 28. *Dave, at tamen*, et 30. *Attamen si quid.*

Chreme? *CH.* át tamen dicát sine. *S.* age dicát: sino.
P. Égo me amare hanc fáteor. si id peccáre est, fateor íd quoque.
Tíbi, pater, me dédo. quiduis óneris inpone: ímpera:
Uís me uxorem dúcere? hanc uis míttere? ut poteró, feram.
Hóc modo te obsecro, út ne credas á me adlegatum húnc senem:
Síne me expurgem, atque íllum huc coram addúcam. *S.* adducas? *P.* síne, pater.
CH. Aéquum postulát: da ueniam. *P.* síne te hoc exoréin. *S.* sino.
Quíduis cupio, dúm ne ab hoc me fálli comperiár, Chreme.
CH. Pró peccato mágno paulum súpplici satis ést patri.

Actus V. Scaena IV.

Crito. Chremes. Simo. Pamphilus.

CR. MÍTTE orare. una hárum quaeuis caúsa me ut faciám monet,
Uél tu, uel quod uérum est, uel quod ípsi cupio Glýcerio.
CH. Ándrium ego Critónem uideo? is cérte est. *CR.* saluos sís, Chreme.
CH. Quíd tu Athenas ínsolens? *CR.* euénit. set hicinést Simo?

27. *Hanc vis amittere?*] Ex *vis* elidendum est *s*, ut sit trochaicus; expeditius tamen mihi videretur, si legeretur *mittere*. FAERNUS.

Recte Faernus ex conjectura *Mittere:* ut Phorm. IV, 3, 70.

Si illam dant, hanc ut mittam: ne incertus siem.

et V, 3, 29. *Hanc igitur mittimus.* At alius retinet illud *Amittere* et innocentem voculam *Vis* e textu relegat.

Vis me uxorem ducere, hanc amittere?

Perperam omnino: quippe *Amittitur* uxor, jam domum ducta. *Mittitur*, quae nondum ducta est. Ergo hic, *Mittere* vis Glycerium, non *Amittere*.

32. *Paululum supplicii*] Aliqui recentes libri habent *paulum*, ut et exigit versus; omnes tamen antiqui et Donatus *paululum*. Item Eugraphius, qui super hoc loco ita dicit: *Adverbia frequenter fiunt nomina, cum pro casu accipiuntur, ut paululum, et satis. Horatius* [I, 2, 1.], *Jam satis nivis misit pater.* FAERNUS.

Quae tanta indoctorum Librariorum reverentia est? Si *Paulum*, ut spondeus, pronuntietur, cur scribamus *Paululum*?

3. *Certe is est*] Lege, *Is certe est.*

CH. Híc. *CR.* Simo, men quaéris? *S.* eho, tu Glýcerium hinc ciuem ésse ais?
CR. Tú negas? *S.* itane húc paratus áduenis? *CR.* qua ré? *S.* rogas?
Túne inpune haec fácias? tunc hic hómines adulescéntulos
Ínperitos rérum, eductos líbere, in fraudem ínlicis
Sóllicitando, et póllicitando eorum ánimos lactas? *CR.* sánun es?
S. Ác meretriciós amores núptiis conglútinas?
P. Périi: metuo, ut súbstet hospes. *CH.* sí, Simo, hunc norís satis,
Nón ita arbitrére: bonus est híc uir. *S.* hic uir sít bonus?
Ítane adtemperáte euenit, hódie in ipsis núptiis

5\. CH. *Hic.* S. *men quaeris? eho tu Glycerium hinc civem esse ais?*] Ita in omnibus vetustioribus libris et aliquot recentibus; sed huic trochaico dimetiendo necesse est diphthongum dissolvere in *quaeris,* in *Glycerium* vero non facere ultimae syllabae collisionem. FAERNUS.

Cuinam hoc et hujusmodi alia persuaserit Faernus? *Quaëris* trisyllabon? Codices scripti ita fere habent, *Hic.* SIMO. *men' quaeris*? At duo ex melioribus, *Hic.* SIM. *Simo men' quaeris.* unde facilis emendatio est:

CH. *Hic.* CR. *Simo, men quaeris?*
SI. *Eho, tu Glycerium hinc civem esse ais?*

Critonis verba sunt, cui Pamphilus scilicet dixerat, a Simone eum quaeri.

6\. CR. *Quare. S. rogas?*] O. l. s. *qua de re:* et sic quoque stat trochaicus. FAERNUS.

Tu negas? Itan huc paratus advenis? Qua de re? Rogas?

Fallit Faernus, cum et sic quoque stare Trochaicum dicit. Neque enim *Advenis* primam corripit, neque *s* in ultima elidi potest, cum syllaba natura sit longa. Lege igitur cum duobus Nostris, *Qua re.*

7\. *Tu ne impune hoc facias?*] Antiqui libri *haec facias?* quod et invidiosius est. FAERNUS. Sic et nostri, et in expositione Donatus.

9\. *In fraudem inlicis, Sollicitando, et pollicitando eorum animos lactans*] Sic dedit Faernus, *Lactans* pro *Lactas,* ut codices omnes habent et Eutyches p. 2185. Erratum, ut credo, Typographi est: quod tamen virum eruditum in fraudem illexit. Ceterum distinctio prava est, quae sic corrigetur: *In fraudem inlicis Sollicitando, et pollicitando eorum animos lactas?* Divide ista, non conjunge. Porro *sanun es?* edidimus, non literis supervacuis, *Sanus ne es?*

12\. *Bonus hic est vir*] O. l. s. *bonus est hic vir,* et Donatus. FAERNUS. Sic et nostri omnes.

13\. *Itane adtemperate venit hodie in ipsis nvptiis, Ut veniret antehac numquam?*] Lege et distingue

Itane adtemperate evenit, hodie in ipsis nvptiis
Ut veniret, antehac numquam? est vero huic credendum, Chreme.

Evenit, plurimi ex nostris: et refer ad illud Critonis vs. 4.

Quid tu Athenas insolens? CR. *Evenit.*

Hoc Simo, ut irati solent, repetit. Ceterum noli cum Faerno per interrogationem efferre *Est vero huic credendum?* Longe melius est per Ironiam.

Út ueniret, ántehac numquam? est uéro huic credendúm, Chreme.
P. Ní metuam patrem, hábeo pro illa re íllum quod moneám probe.
S. Sýcophanta. *CR.* hem. *CH.* síc, Crito, est hic: mítte. *CR.* uideat quí siet.
Sí mihi perget quaé uolt dicere, éa quae non uolt aúdiet.
Égo istaec moueo aut cúro? non tu tuúm malum aequo animó feres?
Nam égo quae dico, uéra an falsa audíerim, iam scirí potest.
Átticus quidam ólim naui frácta ad Andrum eiéctus est,
Ét istaec una párua uirgo. tum ílle egens forte ádplicat
Prímum ad Chrysidís patrem se. *S.* fábulam inceptát. *CH.* sine.
CR. Ítane uero obtúrbat? *CH.* perge tu. *CR.* ís mihi cognatús fuit,
Qui eúm recepit. íbi ego audiui ex íllo sese esse Átticum.
Ís ibi mortuus ést. *CH.* eius nomen? *CR.* nómen tam cito? *P.* Phánia. *CH.* hem,

17. ***Si mihi pergit quae volt dicere, ea quae non volt audiet***] Omnes praeter unum Nostri *Perget*, et sic Edd. vett: Recte. *Perget*, ut *Audiet*. Eun. Prol. 18.

Quae proferentur post, si perget laedere.

Neque aliter, credo, ipse Faernus; sed eo deventum est, ut vel menda Typographica pro Bembinis thesauris accipiantur.

19. *Nam ego quae dixi vera an falsa audieris jam sciri potest*] Liber Bembinus habet, *nam ego quae dico*, quod etiam magis quadrat: nam si utique jam dixisset, quid opus erat iterum dicere, ea quae jam dixisset? idcirco in praesens tempus ait, *nam ego quae dico*; in futurum autem *vera an falsa audieris:* sane in libro Bembino erat *audierim*, quod forte malum sensum non habet. FAERNUS.

Nam ego quae dico, vera an falsa audieris, jam sciri potest.

Dico apud solum Bembinum est; *Audierim* etiam Collegii C. C. codex: quod postea interpolatum *Audieris*. Atqui recte habuit a manu prima, *Audierim*, ex Phania scilicet. Sic v. 28. de re eadem:

Multi alii in Andro audivere.

20. *Apud Andrum ejectus est*] Liber Bembinus *ad Andrum*. FAERNUS.

Nostri omnes *Apud Andrum*. Sed recte Bembinus: *Ad* in significatione motus. Cicero [in Cat. II, 7.], *Ejectus in exilium*; Seneca [ep. 9. tom. I. p. 35. F.] *Ejectus in desertum litus*.

23. CH. *Perge*. CR. *tum is mihi cognatus fuit*] Inepte prorsus, *Tum cognatus*. Si enim *Tum*, utique nunc et semper. Corrige:

CH. *Perge tu*. CR. *Is mihi cognatus fuit*.

25. *Is ibi mortuus est*] Idem liber,

Perií. *CR.* uerum hercle opínor fuisse Phániam: hoc certó scio,
Rhamnúsium sese aíbat esse. *CH.* o Iúppiter. *CR.* eadem háec, Chreme,
Multi álii in Andro audíuere. *CH.* utinam id sít, quod spero. eho, díc mihi,
Quid eám tum? suamne esse aíbat? *CR.* non. *CH.* cuiam ígitur? *CR.* fratris fíliam.
CH. Certé meast. *CR.* quid aïs? *S.* quid tu aïs? *P.* árrige auris, Pámphile.
S. Qui crédis? *CH.* Phania íllic frater meús fuit. *S.* noram ét scio.
CH. Is hinc, béllum fugiens méque in Asiam pérsequens, proficíscitur;
Tum illam híc relinquere uéritus est. postílla nunc primum aúdio

cum quo omnes alii fere concordant, ita ordinatos habet hos versus:

Is ibi mortuus est. CH. *ejus nomen?* CR. *nomen tam cito tibi? Phania.*
CH. *Hem perii.* CR. *verum hercle opinor fuisse Phaniam. hoc certo scio,*
Rhamnusium se aiebat esse. CH. *o Juppiter,* CR. *eadem haec Chreme*
Multi alii in Andro tum audivere. CH. *utinam id sit, quod spero: eho dic mihi*
Quid eam tum? suam ne esse aiebat? CR. *non.* CH. *cujam igitur.* CR. *fratris filiam.*

Iambici octonarii sunt, quorum in primo *ejus* monosyllabum est, secundi prima syllaba fini praecedentis adjungitur, in quarto *audivere* trisyllabum est, in quinto, ex *quid d* abjicitur, *eam* vero monosyllabum est. FAERNUS.

Quae hic peccavit Faernus, ad singulos versus notabimus. Ceterum male hic rem gessit ὁ δεῖνα, qui a Faerno desciscens, et Mureto obsecutus, quattuor totos versus miseris modis luxavit: et multis verbis nihil dixit.

25. *Nomen tam cito tibi? Phania*] Donatus: *Phania: Hoc ita dixit Crito, ut nemo audiret: scilicet adhuc dubitans, an ipse sit.* Falsum hoc: quippe, si *nemo audiebat*, qui factum est, ut statim subinferret *Hem* et *Perii?* Donatus iterum: *Hem: sunt qui putant Simonem Hem dicere, irascentem filio Critonem submonenti.* Hinc patet, olim fuisse qui illud *Phania* Pamphilo tribuerent, non Critoni. Recte; unde sic legendum:

CR. *Is ibi mortuus est.* CH. *Ejus nomen?* CR. *Nomen tam cito?* PA. *Phania.* CH. *Hem,*

Ejecimus *Tibi*, quod abest a Regio et C. C. C.: et in altero 900 annorum a manu secunda est post rasuram; ut jure quis suspicetur PAM. fuisse erasum, et interpolatum *Tibi.*

27. *Rhamnusium se aiebat esse*] Lege, *Rhamnusium sese aibat esse.*

28. *Multi alii in Andro tum audivere*] Trisyllabon esse putat Faernus *Audivere.* Quo pacto? *Audire* an *Audere*? Quis ita pronuntiantem ferat? Immo ejice illud *Tum*, quod nihil confert sententiae, nec in Codice Petrensi est. In sequente versu *d* ex *Quid* abjici vult Faernus. Qui fieri potest, ut *Quid* sit *Qui*? succurrendum erat alia uia, *Aibat* scilicet pro *Aiebat*, ut passim.

33. *Tum illam hic relinquere est veritus*] Nullus est liber, qui ita collocet; sed omnes in hunc modum:

Tum illam relinquere hic est veritus. post illa nunc primum audi.

Quid illó sit factum. *P.* uíx sum aput me: ita ánimus commotúst metu,
Spe, gaúdio, mirándo hoc tanto tám repentinó bono.
S. Ne istám multimodis cíuem inuentam gaúdeo. *P.* credó, pater.
CH. At mi únus scrupulus étiam restat, quí me male habet. *P.* dígnus es
Cum tuá religione, ódium. nodum in scírpo quaeris. *CR.* quíd istuc est?
Nomén non conuenít. *CR.* fuit hercle huic áliud paruae. *CH.* quód, Crito?
Numquíd meministi? *CR.* id quaéro. *P.* egon huius mémoriam patiár meae
Uoluptáti obstare, cum égomet possim in hác re medicarí mihi?
Non pátiar. heus, Chremé, quod quaeris, Pásibula. *CH.* ipsást. *CR.* east.

Sed versus impeditus est, nisi *post illa* in duas dictiones dividas, ita ut *illa* sit pyrrichius. FAERNUS.

Male Faernus et eum secutus vir doctus dactylum faciunt ex *Postilla*, quod tribus constat longis: ut Heaut. III, 1, 38. et semper,

Postilla coepit victum vulgo quaerere.

Lege, ordine paululum immutato:

Tum illam hic relinquere veritus est: postilla nunc primum audio.

36. *Ne istam multis tuam inveniri gaudeo*] O. libri antiqui et Donatus, *multis modis*, habent. Sed Bembinus, *multimodis*, quod et ad versum optime quadrat, qui est octonarius, ut ceteri. FAERNUS.

SI. *Nae istam multimodis tuam inveniri gaudeo.* PA. *credo, pater.*

Turpe mendum jam diu hic insedit: vide apud Donatum, quas turbas Magistris olim dederit, *Tuam inveniri*, hoc est, *Tuam*, *o Chreme*, *filiam inveniri*. Cur hoc dicenti Simoni non Chremes respondet, sed Pamphilus? Repone:

SI. *Nae istam multimodis* civem inventam *gaudeo.* PA. *credo, pater.*

Hoc dixit Simo, non Chremetem, sed Pamphilum intuens: ideo recte ei Pamphilus respondit: postea autem v. 43. Chremetem alloquitur *Omnes nos gaudere hoc, Chreme, Te credo credere.* Ceterum *civem inventam gaudeo,* ut Eun. V, 5, 30.

Scis eam hinc civem esse? Atqui sic inventa est.

et V, 8, 6.

Scis Pamphilam meam inventam civem?

Hec. IV, 4, 21.

Gaudeo, Natum illum, et tibi illam salvam.

38. *Cum tua religione odio*] *Odium* habet liber Bembinus et Vaticanus, quemadmodum et Donatus legit. FAERNUS.

Noster quoque veterrimus *Odium*: et sic Nonius v. Religio, et Cledonius p. 1901.

41. *Cúm ego possim*] Tres ex nostris cum vett. Edd, *Cum égomet possim.* Recte, et tum *Egomet* acuetur.

42. *Pasibula*] Per unum *s*, et in Bembino et Vaticano, et in multis aliis est libris. FAERNUS.

Non patiar. heus, Chreme, quod quaeris, Pasibulast. Ipsast. East.

Teterrimum mendum: an *Pasibulast* hic legemus, tertia brevi, cum Graece sit *Πασιβούλη*? Immo lege:

P. Ex ípsa miliés audiui. *S.* omnís nos gaudere hóc, Chreme,
Te crédo credere. *CH.* íta me Di ament, crédo. *P.* quid restát, pater?
S. Iam dúdum res reddúxit me ipsa in grátiam. *P.* o lepidúm patrem.
De uxóre, ita ut possédi, nil mutát Chremes. *CH.* causa óptumast:
Nisi síquid pater ait áliud. *P.* nempe id. *S.* scílicet. *CH.* dos, Pámphile, est
Decém talenta. *P.* accípio. *CH.* propero ad fíliam. eho mecúm, Crito:
Nam illám me credo haut nósse. *S.* cur non íllam huc transferrí iubes?
P. Recte ádmones. Dauo égo istuc dedam iám negoti. *S.* nón potest.
P. Qui? *S.* quía habet aliud mágis ex sese et máius. *P.* quidnam? *S.* uínctus est.
P. Patér, non recte uínctust. *S.* at ita iússi. *P.* iube solui óbsecro.

Pásibúla. Ipsast. East. Ceterum nihil opus est aut T. Fabri acumine, qui hic correctum vult, *Heus*, Crito: *quod quaeris;* aut viri docti, qui *Heus*, *Chreme*, *quod* quaerit. Cur sodes utrumvis? Nempe, quia versu abhinc altero Crito dixerit, *Id quaero*: et ideo hic dicendum sit, vel *Crito, quod quaeris;* vel *Chreme, quod quaerit;* Crito scilicet. Quod aliud est, si hoc non est, nodum in scirpo? Crito quidem quaerebat, cogitabat, haesitabat: at qui quaerebat, sciscitabatur, percontabatur, Chremes erat. Non ergo hoc Pamphilus retulit ad Critonis memoriam, sed ad Chremetis sollicitudinem.

47. *Nisi quid pater aliud ait*] Bembinus et multi alii, *ait aliud.* item *dos Pamphile est.* FAERNUS.

Nisi quid patér ait aliud P. *Nempe.* S. *Id scilicet.* CH. *dos*, *Pamphile*, *est.*

Pamphile, etiam nostri omnes. Lege, et distingue.

Nisi síquid páter ait aliud. Nempe id. Scilicet. Dos, *Pamphile*, *est.*

48. *Propero ad filiam. eho mecum Crito*] Codex Academicus paulo aliter. *Propere ad filiam eho mecum Crito.* Sic V, 6, 15. *Propere adcerse:* ubi antea *Propera.*

49. *Nam illam me haud nosse credo*] Antiqua exemplaria, *nam illam me credo haut nosse.* FAERNUS. Sic et Nostri, duobus exceptis. Quod mox sequitur, *Magis ex sese*, est *Magis ex re sua*, ita ut hoc curare non possit.

50. *Davo istuc dedam jam negotii*] Omnes fere libri, et in iis vetusti, post *Davo* habent pronomen *ego;* et stat versus, si ex *istuc s* elidatur. FAERNUS. Sic et omnes nostri.

52. *Pater*, *non recte vinctust.* S. *Háut ita jussi.* P. *Jube solvi, obsecro*] Quid est, *Haut ita jussi?* Nihil extricare possis. Recte codex Academicus: *At ita jussi*, hoc est, ut recte vinciretur. Jocatur senex ex ambiguo verbi *Recte.* Donatus hic egregie (qui, ut

S. Age fiat. *P.* at matúre. *S.* eo intro. *P.* o faústum et felicém diem.

Actus V. Scaena V.

Charinus. Pamphilus. Dauus.

C. PROUÍSO quid agat Pámphilus: atque eccum. *P.* áliquis forsan mé putet
Nón putare hoc uérum: at mihi nunc síc esse hoc uerúm liquet.
Égo Deorum uítam eapropter sémpiternam esse árbitror,
Quód uoluptates eórum propriae súnt: nam mi immortálitas
Pártast, si nulla aégritudo huic gaúdio intercésserit.
Sét quem ego mihi potíssimum optem, cuí nunc haec narrém, dari?
C. Quíd illud gaudi est? *P.* Dáuom uideo. némost, quem mallem ómnium:
Nam húnc scio mea sólide solum gáuisurum gaúdia.

nos, legebat *At;* etsi hodie ejus exemplaria *Haut* habeant). '*Non recte:* id 'est, *Non juste:* sed hic ad Causam 'retulit *Non recte*, senex vero ad Rem. '*Ita jussi:* quia quadrupedem constringi 'jusserat, quasi Recte ac Diligenter. 'Et hoc ipsum non vacat. Nam jam jo-'culariter loqui, et minus irascentis est 'et placabilis animi.'

53. *O faustum et felicem hunc diem*] In Bembino, et aliquibus aliis libris non est pronomen *hunc*, quod et consuetudini dicendi accommodatius est. FAERNUS.

Etiam ex nostris pars major non agnoscit *Hunc:* nec Nonius v. Faustum [p. 426.]. Ceterum verum est, quod T. Faber conjecit, *Mature*, non *Matura*. Eun. II, 1, 2. *Faciam. At diligenter. Fiet. At mature. Fiet.* Plane, ut hic: et frustra cavillatur vir doctus. Certe propius est, ut *Fiat* subintellegatur, quam *Facere*.

2. *Aliquis forsan me putet*
Non putare hoc verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet] Quid hic facit *Lubet?* An quod ei lubet, verum erit? an ex ejus libidine verum est mutabile? Codex Academicus, *Licet.* Repone:

At mihi nunc sic esse hoc verum liquet.

Liquet mihi, constat, patet, certum, compertum est, Eun. II, 3, 40.

Illum, liquet mihi dejerare, his mensibus.

3. *Ego vitam deorum*] Ita Bembinus et Basilicanus libri; sed omnes alii, et Donatus, *ego deorum vitam*. FAERNUS.

Ego deorum vitam propterea sempiternam esse arbitror.

Sic dedit Faernus: at nostri omnes: *'Ego vitám deorúm propterea.* Vides ut inconcinne fiant ictus in syllabis postremis. Neque hilo melius, *Ego deorúm vitám propterea. Deorum vitam* Nonius habet v. Proprium [p. 361]; et Servius ad Virgil. Eclog. VII, 31. Vir eruditus solita sibi felicitate, *Ego deúm vitam propterea:* sed locus erat ex Servio restituendus, qui sic citat:

Ego deorum vitam eapropter sempiternam esse arbitror.

6. *Sed quem ego potissimum*] Bembinus liber et multi alii haec verba sic collocata habent:

Actus V. Scaena VI.

Dauus. Pamphilus. Charinus.

D. PÁMPHILUS ubinamst? *P.* híc est, Daue. *D.* quís homost? *P.* ego sum Pámphilus:
Néscis quid mi obtígerit. *D.* certe: sét quid mi obtigerít scio.
P. t quidem ego. *D.* more hóminum euenit, út quod sim ego nactús mali
Príus resciscerés tu, quam ego tíbi quod euenít boni.
P. Méa Glycerium suós parentes répperit. *D.* factúm bene. *C.* hem
P. Páter amicus súmmus nobis. *D.* quís? *P.* Chremes. *D.* narrás probe.

Sed quem ego mihi potissimum exoptem nunc, cui haec narrem, dari?

Ita trochaicus, aliter impeditus, procedit. Ceterum liber Bembinus pro *exoptem* habet *optem*. FAERNUS. Faernus sic dedit

Sed quem ego mihi potissimum optem nunc, cui haec narrem, dari?

Sed versus laborat: *Cui* enim, cum extra ictum sit, non potest synaloepham evadere. Succurrunt duo ex nostris codices, qui recte habent,

Cui nunc haec narrem, dari?

Et ex iis alter *Optem* cum Bembino: ceteri omnes *Exoptem*.

1. D *Quisnam homo est*] Antiqui libri *quis homo'st*, ut versus exposcit: qui trochaicus esse debet ut ceteri. FAERNUS.

Etiam nostri omnes: *Quis homo est.* Sed locus a Faerno sic datus est:

Pamphilus ubinam hic est? P. Dave. D. quis homost? P. ego sum. D. o Pamphile.

P. *Nescis quid mi obtigerit?* D. *Certe.*

Duo ex nostris *Ubinam est:* quorum alter *Pamphile* sine *o:* at codex Academicus, *Ego sum Pamphilus.* Lege et distingue:

Pámphilus ubinamst? P. *Hic est, Dave.* D. *Quís homost?* P. *Ego sum Pámphilus:*

Néscis quid mi obtigerit. D. *Certe.* Inepta prorsus est ista exclamatio, *o Pamphile*, cum nihil aliud addatur. At ex more, *Ego sum Pamphilus*: ut Eun. III, 3, 25. *Ego sum Chremes*: et Adel. IV, 4, 26. *Aeschinus ego sum.* Antea respondebat tertia persona *Hic est;* ut Eun. V, 8, 20. *Sed ubi est frater? Praesto adest.* Ceterum illud, *Nescis quid mi obtigerit*, sine interrogatione pronuntia.

4. *Quam ego quod tibi evenit boni*] O. l. s. post *ego* habent pronomen *illud;* stat trochaicus abjecto uno *l* ex *illud*. FAERNUS.

Nostri item omnes *Illud*, sed male: ut ex oppositione constat, *Quod mali mihi*, *Quod boni tibi.* Porro pro *Ut quod sim nactus mali* repone, *Ut quod sim égo nactus mali*, et pro *Quód tibi*, repone *Tíbi quod*: et statim accentuum vim et venustatem agnosces. Codex Palatinus Fabricii non habet *Illud.*

5. *O factum bene*] Bembinus, et aliqui alii libri non habent interjectionem *o*, sicut hic ipse antiquissimus liber nec in Eunucho eam habet, nisi superadditam, in eo versu, *quid ni habeam? factum bene.* FAERNUS. Omnes nostri praeter unum agnoscunt *O.*

P. Néc mora ulla est, quín iam uxorem dúcam. *C.* num ille sómniat
Éa, quae uigilans uóluit? *P.* tum de púero, Daue? *D.* ah désine:
Sólus es quem díligunt Di. *C.* sáluos sum, si haec uéra sunt.
Cónloquar. *P.* quis homóst? Charine, in témpore ipso mi áduenis.
C. Béne factum. *P.* audisti? *C.* ómnia. age, me in tuís secundis réspice.
Túus est nunc Chremés: facturum quaé uoles scio esse ómnia.
P. Mémini: atque adeo lóngumst nos illum éxpectare dum éxeat.
Séquere hac me, intus ápud Glycerium núnc est. tu, Daue, ábi domum:

7. *Nec mora ulla est, quin eam uxorem ducam*] Duo ex nostris veterrimi, *Quin jam uxorem.* Recte: ut Adel. IV, 5, 66.

Quid? jam uxorem? Jam. Jam? Jam quantum potest.

9. *Solus est quem diligunt dii*] Scripsimus, *diligant*, ex antiquis libris. FAERNUS.

Duo ex nostris cum vett. Edd. *solus es*, quod et viro erudito jure placuit: non tamen ideo, quia est Phorm. V, 6, 14.

Nam sine controversia ab dis solus diligere, Antipho:

sed quia non tam infanti hoc convenit, quam patri, cui omnia bona tam repentino contigerunt. Hoc tamen ex Phormionis loco scire licet, *Diligunt*, quod ex nostris aliquot habent, non *Diligant* legendum. Ut enim illic *Diligere*, ita hic *Diligunt*: ut et in Graeco proverbio:

Ὃν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος.

10. *Conloquar.* P. *quis homo est? Charine in tempore*] Omnes quot quot sunt l. s. habent, *o Charine;* et stat versus, si vel ex *conloquar r*, vel ex *quis s*, elidatur. FAERNUS.

Apage istas elisiones: velint, nolint Librarii, ejiciendum est *o*, ut in versu sequente *n*, *Audisti*, non *Audistin*. Ludit enim operam vir doctus, cum ex eo, quod plurimi codices habeant, *Adibo et conloquar. Quis homost*, mavult ejici *Et conloquar*: et in textum recipi, *Adibo. Quis homost? o Charine*: sic ut hic versus Iambicus fiat, qualis et sequens. Immo neuter Iambicus est, quippe in mediis Trochaicis siti. Jam autem quod addit, *Adibo* per se stare posse, *Conloquar*, nisi *Adibo* praecedat, minime; id nihil est. Phorm. V, 1, 12.

East ipsa:
Conloquar. Quis hic loquitur? Sophrona. Et meum nomen nominat?

11. *Hem audistin'?*] Aliqui libri, inter quos Bembinus, non habent interjectionem *hem*.

Me in secundis respice] Libri vetusti, *me in tuis secundis.* Donatus: *tuis secundis rebus*, quod tamen dicit esse ex iis, quae absolute dicuntur; ex quo apparet eum legere, *ex tu's secundis;* nam si adderetur *rebus*, non esset absolutum. Sane versus hic est octonarius Iambicus; si vero legeretur, *audisti?* esset trochaicus, ut ceteri; quod et placet. FAERNUS. Plures quoque ex nostris non habent *Hem*.

14. *Sequere hac me intus. apud Glycerium est nunc*] Liber Bembinus ita habet:

Própere adcerse, hinc qui aúferant eam. quíd stas?
quid cessás? *D.* eo.
Ne éxspectetis dum éxeant huc: intus despondébitur:
Íntus transigétur si quid ést quod restet. Plaúdite.

Sequere hac me intus ad Glycerium nunc.
Donatus sic:
Sequere me intus apud Glycerium. FAERNUS. Pro *Nunc*, nostri omnes *Nunc est*, quod versus ipse postulat; ut et vidit vir eruditus.

15. *Propera. adcerse*] Meliores et plures libri *Propere adcerse.* Sine dubio haec melior lectio.

17. *Plaudite*] Hic ante verbum *Plaudite*, in omnibus vero aliis fabulis ante ea verba *Vos valete*, Bembinus liber et omnes alii antiqui hanc notam habent: *Ω*, super quo loco ita Eugraphius: Verba sunt recitatoris, qui dum fabulam terminaret, elevabat aulaea scaenae et dicebat ad populum: *Vos valete et plaudite.* FAERNUS.

Nota illa in Libris veteribus non est *Ω* sed *ω*: de qua, praeter Eugraphii sententiam, tres alias longa commentatione producit vir doctus: quarum tamen nulli adsentitur, nec suam addit. Nos novam, et aut veram aut certe vero proximam, tribus verbis adferemus. Horat. Art. Poet. 154.

Si fautoris eges aulaea manentis, et usque
Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat.

Nota illud *Plaudite* a Cantore dici solere. Alius est Actor, alius Cantor. Actores in hac Andria Primarum et Secundarum partium *Ambivius* et *Atilius* erant. Tertiarum partium actor, utpote ignobilis, nusquam memoratur. Cantor autem *Flaccus Claudii filius*, qui tibiis paribus canebat, dextris et sinistris. Ergo cum Actores omnes ex Scaena exirent, Cantoris erat, depositis ex ore tibiis, *Plaudite* insonare. Ut igitur in veteribus libris personae aliae notantur, PAM. DAV. CHREM., ita hic olim CA. pro Cantore scilicet: quae nota, cum non intellecta esset, paulatim et compendii causa in proximam ei formam *ω* degeneravit.

EUNUCHUS TERENTI.

Fabulae interlocutores.

PHAEDRIA adulescens.	CHREMES adulescens.
PARMENO seruus.	ANTIPHO adulescens.
THAIS meretrix.	DORIAS ancilla.
GNATHO parasitus.	DORUS eunuchus.
CHAEREA adulescens.	SANGA coquus.
THRASO miles.	SOPHRONA nutrix.
PYTHIAS ancilla.	LACHES senex.

ACTA LUDIS MEGALENSIB. L. POSTUMIO ALBINO L. CORNELIO MERULA AEDILIB. CURULIB. EGERE L. AMBIUIUS TURPIO L. ATILIUS PRAENESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI TIBIIS DUABUS DEXTRIS. GRAECA MENANDRU. ACTA II. M. VALERIO C. FANNIO COSS.

EUNUCHUS.

PROLOGUS.

SI quísquam est, qui placére se studeánt bonis
Quam plúrimis, et mínime multos laédere,

1. *Bonis quam plurimis*] Super his verbis ita Eugraphius: *Bonis quam plurimis, quidam intelligunt, quam plurimis bonis; nos intelligamus extrinsecus plurimos, nihil aliud posuisse nisi malos; boni enim admodum pauci sunt. ita quod dixit in numero plurimis, qualitatem potius declaravit.* FAERNUS.

Ex Eugraphii sententia sic locus accipiendus est, Placere Bonis potius quam Plurimis sive Malis, quoniam οἱ πλέονες κακοί. Tu ride has Grammaticorum ineptias, et junctim accipe, *Quamplurimis bonis*, ut *Minime multos bonos.* Sed aliud et majus adhuc restat: legendum inquam,

Si quisquam est qui placere se studeant *bonis.*

Nisi enim *studeant* legeris, inepte in-

In hís poëta hic nómen profitetúr suum.
Tum síquis est, qui díctum in se inclementius
Exístimarit ésse, sic exístimet,
Respónsum, non dictum ésse, quia laesít prior:
Qui béne uertendo, et eásdem scribendó male, ex
Graecís bonis Latínas fecit nón bonas:
Item út Menandri Phásma nunc nupér dedit:

fertur, *In his. Quisquam qui studeant*, plane ut And. IV, 1, 3. *Cuiquam, ut gaudeant.* Ubi Donatus: *Cum dixisset Cuiquam, intulit numerum pluralem: ut alibi:*

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis.

Ita quidem hodie editum est: sed luce clarius est Donatum hic legisse *studeant.* Priscianus p. 1099. *Construuntur*, inquit, *diversi numeri: Terentius in Eunucho, Si quisquam est qui placere se studeant bonis* etc. *Quisquam enim ad multos intellegitur: quomodo in Adelphis* [IV, 4, 26.], *Aperite aliquis actutum.* Ubi Putschius quidem *Studeat* dedit, plane contra loci sententiam. At testor ego me in quattuor Prisciani exemplaribus *Studeant* repperisse.

5. *Existimet esse, sic existimet*] Donatus videtur legisse *existimat*, pro *existimavit*, sed non stat versus. liber vero Bembinus et Eugraphius in hunc modum habent, *existimavit esse, sic existimet:* ita et alii fere o. l. s. sed eo amplius, post *existimet*, in aliquibus est *praesumat*, in aliquibus vero, *sciat praesumat*, ut facile appareat ea verba inculcata ex glossemate alicujus interpretantis verbum *existimet.* FAERNUS.

Plures ex nostris *Existimavit*, unus *Existimabit.* Sane sententia ipsa Futurum postulat: *Si quid in hoc prologo dicturus est inclementius.* Legendum tamen:

Existimarit esse, sic existimet.

Siquis existimaverit, ut v. 1. *Siquis studeat:* Donatus ad locum: *Existimat, pro Existimavit:* Corrige, *Existimarit*, pro *Existimaverit.*

6. *Quia laesit prius*] *Prior*, quod est in Bembino et Vaticano, mihi magis probatur. FAERNUS. Nostri libri *Prius:* Eugraphius *Prior.*

7. *Qui bene vertendo et eas describendo male*] Lego ex libro Bembino *et easdem scribendo male*, ut sit sensus: elegit ille quidem bonas quas verteret, sed easdem male scripsit; quem sensum confirmat insequens versus: *Ex Graecis bonis, Latinas fecit non bonas.* est et haec lectio in libro Victoriano, licet is pro *scribendo* habeat *conscribendo.* ita legit et Eugraphius sic dicens: *bene vertit, de Graeco in Latinum: male scribit, male verba componit.* FAERNUS.

Duo ex nostris optimi, *Easdem scribendo.* Recte. Quid autem sit *Bene vertere et easdem male scribere*, quot Interpretes, tot fere sententiae. Vir doctus multis hic verbis declamavit, sed nihil expedivit. *Bene vertere* est fideliter vertere, verbum verbo reddere ex Graeco: id ipsum *Bene vertere* est *Male scribere Latine.* Diversa enim est indoles utriusque sermonis. Terentius itaque ita libere vertebat, ut poemata sua nativum Latinitatis colorem praestarent, neque tam ex Graecia petita, quam in Latio nata viderentur. Contra Lavinius Luscus, dum nimis fidum interpretem agit, id quod necesse erat, ex Graecis bonis malas Latinas fecit. Notum est Horatii [A. P. 133.] praeceptum.

Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres.

Boethius in Porphyrium [a se translat. Lib. I. init.]: *In quo quidem vereor, ne subierim fidi interpretis culpam; cum verbum verbo expressum comparatumque reddiderim.*

8. *Ex Graecis bonis*] Sic Faernus: sed *Ex* priori potius versui apponendum: ut infra V, 2, 20. *Quin involem in Capillum.* Neque enim cum viro docto tam facile corripuerim syllabam, cum positione, tum natura longam.

9. *Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit*] Donatus: *Apparet pronuntiatum, quasi hoc ipso admonuerit spectatorem, quam turpiter et imperite*

Atque in Thesauro scrípsit, causam dícere
Prius únde petitur, aúrum quare sít suum,
Quam illíc qui petit, unde ís sit thesaurús sibi:

haec fabula scripta sit. Iterum: *Phasma: hanc fabulam totam damnat, ut apparet, silentio; Thesaurum vero non totum, sed ex uno loco.* Recte quidem haec: sed tamen, ut nunc fertur, totus hic versus arena sine calce est: nec cum prioribus nec cum sequentibus cohaeret. Equidem in Donato manu scripto hoc legi, quod in editis non reperitur: *Item, id est, Similiter.* Unde sic legendum constat,

Qui bene vertendo et easdem scribendo male ex
Graecis bonis Latinas fecit non bonas:
Item ut Menandri Phasma nunc nuper dedit.

Item ut, Similiter ac Phasma dedit, ex bona Graeca Latinam non bonam. De *item ut* vide II, 2, 33. Heaut. III, 1, 8.

12. *Quam illum qui petit*] Liber Bembinus ac Vaticanus et Donatus, *quam ille qui* habent. qua lectione stante illae tres dictiones anapaestum faciunt, correpta priore syllaba in *ille; petit* vere Iambus est, posteriore item producta more veterum, FAERNUS.

Quam ille qui petit, unde is sit thesaurus sibi.

Tres ex nostris *Ille*, multi *Illi*, unus *Illum*. Audiamus Donatum: *Quam ille qui petit: esset recta locutio, si diceret* Quam petitorem, *aut* Quam illum qui petit. *Sed* Quam ille *maluit, ut subaudiamus* Causam dicat. Verum hoc est; Syntaxis enim simplex postulat *Illum*, non *Ille.* Concedimus sane auctoritati Magistri, qui Nominativum hic positum testatur: ita tamen ut non *Ille*, quod (quicquid dicat Faernus) a versu ipso respuitur, sed *Illic* adsciscamus ex tribus codicibus, Rivii, G. Fabricii et Lindenbrogii.

Ceterum de Phasmate et Thesauro, vetus Scholiastes, sive is Donatus hic sit, sive quis eo antiquior, ea nos docet et lectissimis quidem verbis, quae et hic quoque digna sunt quae legantur. 'Phasma, ait, nomen est fabulae Menan'dri, in qua Noverca superducta Adole'scenti, Virginem quam ex vicino quo'dam conceperat furtim eductam, cum 'apud vicinum proximum haberet in la'tebris, hoc modo secum habebat assidue 'nullo conscio: Parietem, qui medius 'inter domum mariti ac vicini fuerat, ita 'perfodit, ut in ipso transitu sacrum lo'cum esse simularet. Cumque transitum 'intenderet sertis et fronde felici, rem 'divinam saepe faciens evocabat ad se 'virginem. Quod cum animadvertisset 'Adolescens, primo aspectu pulchrae vir'ginis, velut numinis visu, perculsus ex'horruit: unde Phasma nomen Fabulae. 'Deinde paulatim re cognita, exarsit in 'amorem puellae: ita ut remedium tan'tae cupiditatis, nisi ex nuptiis, non re'periretur. Ita ex commodo matris ac 'virginis et ex voto amatoris consensu'que patris nuptiarum celebratione fi'nem accipit Fabula.'

In Thesauro autem, hujusmodi est Luscii argumentum:' Adolescens, qui 'rem familiarem nequitia prodegerat, 'Servum mittit ad patris Monumentum, 'quod senex sibi vivus magnis opibus 'apparaverat, ut id aperiret, illaturus 'Epulas quas pater post annum decimum 'caverat sibi inferri. Sed eum agrum, 'in quo Monumentum erat, Senex qui'dam avarus ab adolescente emerat. 'Servus ad aperiendum Monumentum 'auxilio usus senis, Thesaurum cum Epi'stola ibidem reperit. Senex Thesaurum, 'tamquam a se per tumultum hostilem 'defossum, retinet et sibi vindicat. Ad'olescens judicem capit: apud quem 'prior Senex, qui aurum retinet, cau'sam suam sic agit:

'*Athenienses, bellum cum Rhodiensibus*
'*Quod fuerit, quid ego praedicem?*

'et cetera, quae contra naturam juris'que consuetudinem posita arguit et no'tat Terentius: quod ille ordo potior 'erat, ut Adolescens prior proponeret 'Causam, qui petitor inducitur.'

Vides argumenta duarum fabularum toto caelo inter se distantia. Scholiastem autem, quicumque sit, vetustissimum fuisse vel ex Luscii versibus certo scias, quos inter reliqua latitantes primus, quod sciam, versus esse deprehendi. Ceterum quis dubitet, quin haec vera retulerit Scholiastes? Quod si constat, quis eos ferat, qui Thesaurum Luscii non fabulam integram, sed Phasmatis fuisse partem volunt? Quin addunt, Eunu-

Aut únde in patrium mónumentum peruénerit.
Dehinc, né frustretur ípse se, aut sic cógitet,
Defúnctus iam sum, níhil est quod dicát mihi:
Is ne érret, moneo, et désinat lacéssere.
Habeo ália multa, núnc quae condonábitur;
Quae próferentur póst, si perget laédere;
Ita ut fácere instituit. quám nunc acturí sumus
Menándri Eunuchum, póstquam Aediles émerunt;
Perfécit, sibi ut inspíciundi esset cópia.
Magistrátus cum ibi adéssent, occeptást agi.
Exclámat, furem, nón poëtam, fábulam
Dedísse, et nil dedísse uerborúm tamen:
Colacem ésse nempe, Pláuti ueterem fábulam:
Parasíti personam índe ablatam et mílitis.

chum partem fuisse Andriae; Aululariam, partem Amphitryonis? Quae in nulla una re conveniunt, ut in eandem fabulam contrudantur? Et jure mireris, virum eruditum tam prava in sententia esse potuisse.

17. *Habeo alia multa, quaé nunc condonabitur,*
Quae proferentur póst] Egregie Codex C. C. *núnc quae condonabitur.* Sic enim et *Nunc* et *Post*, quae opponuntur, in ictu ambo sunt; et *Quea* non inchoat utrumque Colon, parum venuste.

19. *Nunc quam acturi sumus*] O. l. s. *quam nunc*, qua collocatione admissa, primam hujus versus syllabam praecedenti versui in scansione applicabimus. FAERNUS.

Nostri etiam omnes *Quam nunc.* Nec tamen syllabam priori versui applicabimus, sed *Ut*, quod passim fit corripiemus.

22. *Magistratus cum ibi adesset, occepta est agi*] Magistratus hic sunt Aediles. Ergo recte tres ex nostris antiquissimi *Adessent.* Phorm. II, 3, 56.
At tu, qui sapiens es, magistratus adi.

23. *Fabulam Dedisse, et nil dedisse verborum tamen*] Est Luscii jocus in Terentium, paulo obscurior. Donatus: 'Aut, Neminem fefellisse (dare enim 'verba, decipere est) aut Nihil appo'suisse de suo, Nihil addidisse de stilo 'suo.' Posterius illud *De suo* vir doctus amplectitur. Neutrum verum est, sed prius illud est vero propius. Sententia est: *Fabulam dedisse*, quod ipsum est quodammodo *verba dare*, fallere: et *verba tamen non dedisse*, nempe Luscio, quo minus deprehenderet furtum factum ex Colace Plauti.

25. *Colacem esse Naevi et Plauti veterem fabulam*] Colax Plauti a Nonio Marcello [p. 545.] citatur; Naevii Colax nusquam memoratur: nam quae superiore saeculo apud Nonium et Priscianum ferebantur, tamquam ex Naevii Colace, ea jam ex vetustioribus Codicibus Novio tribuuntur. Mira vero locutio est, *Esse Colacem Naevi, et veterem fabulam Plauti.* Veterem modo fabulam? an nullum ei nomen erat? et cur *veterem* de Plautinis, cum Naevianae essent illis veteriores? Denique, si haec vera lectio est, in eo quo accusat Luscius Terentium, etiam excusat. Quippe si noster furatus sit personam Parasiti et Militis et a Plauto et a Naevio, etiam Plautus suam a Naevio sit furatus. Exemplo igitur ipso accusatio difflatur. Si haec displicent, de correctione cogitandum erit. Codex bonus C. C. C. *Naevi Plauti*, sine conjunctione *Et.* Fallor, an sic dedit Terentius:
Colacem esse nempe, *Plauti veterem fabulam:*
Parisiti personam inde ablatam et militis.

Si id ést peccatum, péccatum inprudéntiast
Poétae: non quo fúrtum facere stúduerit.
Id ita ésse, uos iam iúdicare póteritis.
Colác Menandri est, ín ea est parasitús Colax,
Et míles gloriósus: eas se hic nón negat
Persónas transtulísse in Eunuchúm suam
Ex Graéca: set eas fábulas factás prius
Latínas scisse sése, id uero pérnegat.
Quod sí personis ísdem uti aliis nón licet:
Qui mágis licet curréntis seruos scríbere,
Bonás matronas fácere, meretricés malas,
Parasítum edacem, glóriosum mílitem,
Puerúm supponi, fálli per seruóm senem,
Amáre, odisse, súspicari? dénique
Nullum ést iam dictum, quód non dictum sít prius.
Quare aéquom est uos cognóscere atque ignóscere,

28. *Non qui furtum facere studuerit*] Antiquissimi libri *quo* habent, non *qui*. *quo* autem pro *quod* exponendum. FAERNUS. Etiam unus noster et vetustissimus *Quo*.

31. *Eas se non negat*] Lege, *Eas se hic non negat*. Vide supra ad And. Prol. v. 13. Mox. v. 33. *Eas fabulas* intellege Menandri Colacem et Eunuchum.

34. *Latinas scisse sese*] Haec lectio placet mihi propter versum, quamvis o. l. s. non habeant nisi unum *se*, et in Bembino, ubi geminatum erat, posterius sit deletum. FAERNUS.

Male factum, quod ex Bembino deleverunt *Se*. Fallitur enim vir doctus, cum versum stare posse opinetur unico *Se*. At, inquit, *Me*, *te*, *se*, sequente vocali saepius produci solent, neglecta Synaloepha. Ita quidem, sed (quod sero nunc discet) in initio Anapaesti vel Tribrachi; nusquam Jambi. Sed exemplum adducit, Hec. I, 1, 11.

Quin ita paret se, abs te ut blanditiis suis.

Hic quidem Iambus est: sed incommode, ut semper fere, affert Erratum pro Exemplo; omnes Faerni praeter Bembinum et Nostri universi ibi *Sese* habent.

35. *Quod si personis iisdem uti aliis non licet*] In Bembino est, *iisdem huic uti non licet*; quarum lectionum utra melior sit statuere nescio. interim vulgatam tenebimus. FAERNUS. Atqui facile erat, utra melior esset, statuere. Recte *Aliis*, quia multi tum una florebant Poetae: non *Huic*, quasi hic solus tum scriberet.

36. *Qui magis licet currentes servos scribere*] Ego potiorem arbitror lectionem, quam continet liber Bembinus, *currentem servum;* ut et in Heautontim. [prol. 37.] *Ne semper servus currens*. FAERNUS.

Immo *Currentes servos* cum omnibus aliis exemplaribus lege. *Servos*, ut postea *Matronas*, *Meretrices*. In loco, quem citat, Heaut. Prol v. 37. alia ratio est: nam ibi singularis sunt numeri etiam cetera, *Servus*, *Senex*, *Parasitus*, *Sycophanta*, *Leno*. Quid quod etiam vir doctus, Faerno licet addictus, *Currentes servos* recte hic praefert?

41. *Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius*] Quinque ex nostris, *Non sit dictum*. Credo poetam sic dedisse:

Nullum est jam dictum, dictum quod non sit prius.

ut supra v. 27.

Si id est peccatum, peccatum imprudentia est.

In utroque loco, prius Nomen est, posterius Participium.

Quae uéteres factitárunt, si faciúnt noui.
Date óperam, et cum siléntio animum atténdite,
Ut pérnoscatis, quíd sibi Eunuchús uelit.

Actus I. Scaena I.

Phaedria adulescens. Parmeno seruus.

PH. QUID ígitur faciam? nón eam, ne núnc quidem
Cum adcérsor ultro? an pótius ita me cómparem,
Non pérpeti meretrícum contumélias?
Exclúsit: reuocat: rédeam? non, si me óbsecret.
PA. Siquidem hércle possis, níl prius neque fórtius:

44. *Date operam et cum silentio animadvortite*] Ab antiquis libris abest copula *et*, sed hoc amplius Bembinus et Basilicanus habent, *animum attendite*. eandem lectionem continet et Donatus, licet aliqua ex parte corruptus: ita enim dicit: *Nos dicimus Attendite, quod veteres p'ene Animadvertite:* ubi pro *animadvertite* legendum *animum attendite*. lectionem vero Donati, quae impressa est, in nullo l. s. ejus inveni. est autem locutio Terentiana, ut in Phormione: *Nunc quid velim animum attendite.* FAERNUS. Tres etiam ex nostris, *Animum attendite.*

5. *Siquidem hercle possis, nil prius neque fortius*] Donatus: *Siquidem hercle possis: διαλογισμός*, quasi ad alterum: ut

Nescis heu perdita, necdum
Laomedonteae sentis perjuria Trojae.
[Virg. Aen. IV, 541.]

Ergo secundum hunc Magistrum, Phaedria haec secum loquitur; et ab hoc, credo, inductus Faernus contra omnes quos viderim Codices Phaedriae omnia tribuit, usque ad v. 12. *Here, quae res in se* etc., in quo judicium ejus desidero. Quippe ab hoc v. 5. usque ad 25. *indignum facinus;* perpetua Parmenonis oratio est, ut recte olim vidit Muretus. Vir tamen eruditus *re*, ut loquitur, *altius perpensa* a Faerno suo stat, multis scilicet rationibus inductus. *Clarissime.* ait, *liquet, Here quae res, esse hominis orationem tum incipientis.* Quo argumento? quave sua luce hoc liquet? Nego omnino liquere. An id credo voluit; quia quicumque herum alloquitur, a verbo *Here* incipit? Quale igitur hoc Davi? And. III, 2, 26.

Intellexti?
Sed nihilo secius mox puerum huc deferent ante ostium:
Id ego jam nunc tibi, here, renuntio futurum, ut sis sciens.

Qui minus hoc in medio sermone potuit Parmeno, quam Davus? praesertim ubi gravior ceteris sententia in medio nascitur et exsurgit. Pergit autem: Si ab hoc versu incipit Parmeno, tum prior versus est Phaedriae. Hoc quidem certum: si modo inceperit: sed non hinc primum incipit Parmeno. Pergit porro: Si prior iste Phaedriae est; tum et ei proximus est ejusdem: donec paulatim ad primum perveniat. Haec omnia, utpote πρώτῳ ψεύδει et invalido talo nitentia sponte sua per se cadunt. Sed, ait, diversas esse personas diversi hic sensus aperte docent. Immo vero tota oratio et eandem personam et eandem sententiam prae se fert. Phaedria iratus deliberat, an vel ultro invitatus recuset accedere: Parmeno, ut accedat, consulit, neque frustra cum victrice contendat. Si quidem, inquit, possis pertendere, laudo et hortor. Sed cum hoc non possis, ne incipias quidem velim. Amore devinctus es, et repugnando in strictiores laqueos te indues. Proin, dum tempus est, hoc tecum cogita: Non magis cum ratione ames, quam cum ratione insanias. Cede igitur necessitati: et captum te redime, quam minimo queas. Sed Horatius [sat. II, 3, 265.], ait, ab *O here* servi verba incipit: At non ad finem usque persequitur. Quid miri igitur, si insigniora seligens, vel e

Ucrúm si incipies, néque pertendes náuiter,
Atque úbi pati non póteris, cum nemo éxpetet,
Inſécta pace, ultro ád eam uenies, índicans
Te amáre, et ferre nón posse: actumst. ílicet.
Perísti. eludet, úbi te uictum sénserit.
Proin tú, dum est tempus, étiam atque etiam hoc cógita,
Ere, Quaé res in se néque consilium néque modum
Habet úllum, eam rem consílio regere nón potes.
In amóre haec omnia ínsunt uitia: iniúriae,
Suspíciones, ínimicitiae, indútiae,
Bellúm, pax rursum: incérta haec si tu póstules,
Ratióne certa fácere, nihilo plús agas,
Quam sí des operam, ut cúm ratione insánias.
Et quód nunc tute técum iratus cógitas,
Egone íllam? quae illum? quaé me? quae non? síne modo,
Morí me malim: séntiet qui uír siem:
Haec uérba una mehércle falsa lácrimula,
Quam oculós terendo mísera uix ui exprésserit,

medio incipiat? At Cicero [de nat. deor. III, 29, 72.] dicit Phaedriam *subtiliter* hic *disputare*. Et recte quidem. Nam in primis quattuor versibus, quos et nos Phaedriae damus, singula verba sunt totidem hinc inde argumenta: adde huc quae Phaedria dicit a versu 25.

6. *Verum si incipies neque perficies naviter*] *Pertendes naviter*, videtur antiquius, quod in Bembino et nonnullis aliis antiquis libris est. FAERNUS. Nostri quidem *Perficies*: sed Charisius p. 185. et Servius ad Aen. I, 41. *Pertendes*.

11. *Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita. Here, quae res*] Lego et distinguo:

Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam hoc cogita,
Here, Quae res in se. ut infra IV, 6, 21.
Immo hoc cogitato; quicum res tibi est, peregrinus est.

13. *Eam consilio regere non potes*] Lege *Eam rem*. Veluste. Hoc pacto ex laxo densior fit versus et solidior.

17. *Incerta haec si tu postules Ratione certa facere*] *Certa* hic est Accusativus pluralis. Horat. Serm. II, 3, 270. dum hunc locum tractat,

Haec si quis tempestatis properitu
Mobilia et caeca fluitantia forte laboret
Reddere certa *sibi.*

22. *Haec verba una mehércle falsa lácrimula Restinguet*] Et versui et sententiae gratificaberis, si sic reponas:

Haec vérba ea una mehércle falsa lácrimula. [In text. hanc emendat. recep. ed. Lips.]

Ea, hoc est, Thais meretrix: *Mehercle* disyllabon, ut apud Phaedrum Noster quidem Eun. III, 1, 26. trisyllabos:

Pulchré mehercle dictum et sapienter papae!

sed legendum fortasse

Perpúlchré mehercle dictum,

ut ibidem III, 2, 15.

Perpulchra credo dona et nostris similia.

23. *Quam oculos terendo misere vix vi expresserit*] Lege *Misera*, non *Misere*. Qui hoc non

Restínguet: et te ultro áccusabit: ét dabis
Ultro eí supplicium. *PH.* o indígnum facinus: núnc ego
Et illám scelestam esse, ét me miserum séntio:
Et taédet: et amore árdeo: et prudéns sciens,
Uiuús uidensque péreo: nec quid agám scio.
PA. Quid agás? nisi ut te rédimas captum quám queas
Minimó: si nequeas paúlulo, at quantí queas:
Et né te adflictes. *PH.* ítane suades? *PA.* sí sapis.
Neque, praéterquam quas ípse amor moléstias
Habet, áddas: et illas, quás habet, recté feras.
Set ecca ípsa egreditur, nóstri fundi cálamitas:
Nam quód nos capere opórtet, haec intércipit.

Actus I. Scaena II.

Thais meretrix. Phaedria. Parmeno.

TH. MISERÁM me, uereor ne íllud grauius Phaédria
Tulerít, neue aliorsum átque ego feci accéperit,
Quod heri íntromissus nón est. *PH.* totus, Pármeno,
Tremo hórreoque, póstquam aspexi hanc. *PA.* bóno animo es:
Accéde ad ignem hunc, iám calesces plús satis.
TH. Quis hic lóquitur? ehem, tun híc eras, mi Phaédria?
Quid hic stábas? cur non récta introibas? *PA.* céterum
De exclúsione uérbum nullum. *TH.* quíd taces?

probet, parum in Terentio profecit. Quamvis Servius ad Aen. II, 196. *Misere*; et Charis. p. 184. *Misere* hic exponat, *Male.*

24. *Et te ultro accusabis*] Si hoc dicere voluisset, rectum erat ut diceret, *et te ipse accusabis:* quare melior mihi videtur ea lectio, quae est in Bembino et tribus aliis antiquis libris, et omnibus fere aliis: *et te ultro accusabit:* ut sit *ultro* pro *insuper:* ut non modo Thais minas Phaedriae una lacrimula restinctura, sed insuper eum accusatura dicatur. FAERNUS.

Accusabit nostri etiam omnes. Ceterum pro

Accusabit et dabis ei
Ultro supplicium,

tu sic verba dispone

Accusabit, et dabis
Ultro ei supplicium.

34. *Sed ipsa egreditur*] Nullum librum vidi in quo non ita legatur, *Sed ecca ipsa egreditur.* Ratio carminis constat, si ex *set*, elidas *t.* FAERNUS. Eadem corda semper oberrat: noli *t* elidere, sed *Ec* corripere.

6. *Tun' eras hic mi Phaedria?*] O. I. s. hanc collocationem habent, *tun' hic eras mi Phaedria?* qui ordo verborum versum reddit expeditiorem. FAERNUS. Sic et Nostri omnes.

PH. Sané, quia uero hac míhi patent sempér fores,
Aut quía sum aput te prímus. *TH.* missa istaéc face.
PH. Quid míssa? o Thais, Tháis, utinam essét mihi
Pars aéqua amoris técum, ac pariter fíeret,
Ut aút hoc tibi doléret itidem, ut míhi dolet;
Aut égo istuc abs te fáctum nihili pénderem.
TH. Ne crúcia te obsecro, ánime mi, mi Phaédria.
Non pól, quo quemquam plús amem aut plus díligam,
Eo féci: set ita erát res, faciundúm fuit.
PA. Credo, út fit, misera praé amore exclusti húnc foras.
TH. Sicíne agis, Parmeno? áge: set huc qua grátia
Te accérsi iussi, auscúlta. *PH.* fiat. *TH.* díc mihi
Hoc prímum, potin est híc tacere? *PA.* egone? óptume.
Uerum heús tu, hac lege tíbi meam adstringó fidem:
Quae uéra audiui, tácco et contineo óptume:
Sin fálsum audierim ac fíctum, continuó palamst:

12. *Ac pariter fieret, ut*] In libro Bembino particula *ut* subsequenti versui adjungitur; ita *fieret* primam producit. FAERNUS.

14. *Nihili penderem*] Codex Academicus, *Vili penderem.*

15. *Anime mi Phaedria*] Sic Faernus, errato opinor Typographi. Recte alii, *Anime mi, mi Phaedria.*

18. *Credo, ut fit, misera prae amore exclusit hunc foras*] Ita ut supra habent omnes antiqui libri. at omnes recentes et Donatus ac Priscianus *exclusisti.* ego *exclusti* legendum arbitror, ordine tantum duarum literarum ex antiqua lectione immutato. Ita conveniet cum verbis Donati dicentis, Parmenonem hoc intulisse παρὰ προσδοκίαν, intuendo puellam, et ei Phaedriam ostendendo; quae in *exclusit* locum habere non possunt. FAERNUS.

Recte Faernus *Exclusti.* Duo ex nostris *Exclusisti.* Ceteri *Exclusit:* ut et Priscianus p. 997. etiam in Scriptis; non ut Faernus citat, *Exclusisti*

19. *Sicine ais?*] Quinque antiqui libri, *sicine agis?* ut sit sensus: hocine modo me tractas? FAERNUS. Nostri omnes *Agis*, duobus exceptis.

24. *Sin falsum aut vanum aut fictumst, continuo palamst*] Qua sodes subtilitate distingues tria ista *Falsum Vanum Fictum*, ut, quod conjunctio *Aut* postulat, diversa sint. Quattuor hoc modis aggreditur Donatus; et de verbis servuli mirifice philosophatur. Tu eum, si sapis, sibi sapere jubeto, et de emendatione cogita. Pro *Aut vanum*, unus ex nostris Academicus *Aut varium*, alter Regius *Aut vacuum.* Certe in isto *Aut vanum* mendum latitat. Lego

Quae vera audivi, taceo et contineo optume:
Sin falsum audierim ac *fictum, continuo palamst.*

Vides ut ex illo *Audierim* facta sint *Aut varium, Aut vacuum, Aut vanum.* Ceterum *Ac* lege, non *Aut*, quae duo passim permutantur. Thais ipsa infra v. 120.

Me miseram, forsan parvam hic habeat mihi fidem.
Ego pol, quae mihi sum conscia, hoc certo scio:
Neque me finxisse falsi quicquam.

Nota sodes illud, *Finxisse falsi:* ita ut falsum ac fictum prorsum idem sit; tantum abest, ut tria ista distingui debeant aut possint. Priscianus p. 999 *Falsum aut fictum*, omisso *aut vanum:* sed p. 1143. omnia tria habet, etiam in scriptis exemplaribus.

Plenús rimarum sum, hác atque illac pérpluo.
Proin tú, taceri sí uis, uera dicito.
TH. Samiá mihi mater fúit: ea habitabát Rhodi.
PA. Potést taceri hoc. *TH.* íbi tum matri páruolam
Puéllam dono quidam mercatór dedit,
Ex Áttica hinc abréptam. *PH.* ciuemne? *TH.* árbitror:
Certúm non scimus: mátris nomen ét patris
Dicébat ipsa: pátriam et signa cétera
Neque scíbat, neque per aétatem etiam pótis erat.
Mercátor hoc addébat: e praedónibus,
Unde émerat, se audísse abreptam e Súnio.
Matér ubi accepit, coépit studiose ómnia
Docére, educere, íta uti si esset fília.
Sorórem plerique ésse credebánt meam.
Ego cum íllo, quicum tum úno rem habebam hóspite,

25. ***Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo***] Donatus ad locum: *Vilis atque abjecta translatio: et apta apud meretricem loquenti: translata autem est ab aquario vase fictili.* Bona verba quaeso, Magistrorum optime. Tunc metaphoram Terentio placitam, *vilem atque abjectam* dixeris? Sed injuria tibi a Librariis facta est. tu sic dedisti: *Vernilis atque faceta translatio.* Recte: nisi enim ejusmodi esset, non esset *apta apud meretricem loquenti.* Sed in ipso hic Terentio, non minus quam in Donato, mendum jam diu latuit. Lego:

Plenus rimarum sum, hac atque illac perpluo.

Non, ut omnes ubique codices et Priscianus p. 1143. *Perfluo:* quippe liquor in vase *perfluit*, vas ipsum sive domus *perpluit.* Lucret. III, 950.

Et non omnia pertusum *congesta quasi* in vas
Commoda perfluxere, *atque ingrata interiere.*

Quintil. Instit. IV, 3, [64.] *Galba penulam roganti*, Non possum, *ait*, commodare, domi maneo: *cum cenacucum ejus perplueret.* Plaut. Trin. II, 2, 41.

Benefacta benefactis aliis pertegito, ne perpluant.

Most. I, 2, 30.

Venit imber, lavit parietes, perpluunt tigna.

28. ***Ibi tum matri parvolam***] Omnes nostri unanimi consensu, et editiones veteres *Tum ibi.* Utrumvis probe.

35. ***Neque scibat, neque per aetatem etiam potuerat***] Corrige

Neque scibat, neque per aetatem etiam potis erat.

Nam *Potuerat* peccat tempore: *Scibat, poterat. Potis erat* neutro genere, ut semper, accipe: neque *Possibile erat* eam scire per aetatem.

37. ***Docere, educere ita ut si esset filia***] Videtur haec lectio inde sumpta, quod infra dicitur, *eduxit mater pro sua.* Sed nullus liber est in quo sit, *educere.* Sed in omnibus *educare:* quam lectionem si admittere voluerimus, non opportebit synaloepham facere in *ita ut.* FAERNUS.

Nostri quoque omnes, *Educare ita ut.* Sed vide superstitio quid facit. Maluit ignoratae artis crimen Auctori impingere: quam ab ignaris Librariis vel literam discedere. Lege ut jam a centum annis editiones meliores:

Docere, educere, ita uti si esset filia.

Vir doctus recte hic *Educere;* sed cum *Ita ut*, gemente versu, retinebat, corrupit beneficium.

39. ***Quo cum uno rem habebam tum hospite***] Reposuimus ex o. l. s. et Do-

Abii húc: qui mihi relíquit haec, quae habeo, ómnia.
PA. Utrúmque hoc falsumst: éffluet. ***TH.*** qui istúc? ***PA.*** quia
Neque tu úno eras conténta, neque solús dedit:
Nam hic quóque bonam magnámque partem ad te áttulit.
TH. Itást: set sine me péruenire quó uolo.
Intérea miles, quí me amare occéperat,
In Cáriam est proféctus: te intereá loci
Cognóui: tute scís postilla quam íntumum
Habeám te: et mea consília ut tibi credam ómnia.
PH. Neque hóc tacebit Pármeno. ***PA.*** oh, dubiúmne id est?
TH. Hoc ágite, amabo. máter mea illic mórtuast
Nupér: eius frater áliquantum ad rem est áuidior.
Is, úbi esse hanc forma uídet honesta uírginem
Et fídibus scire, prétium sperans ílico
Prodúcit: uendit. fórte fortuna ádfuit
Hic méus amicus: émit eam donó mihi,
Inprúdens harum rérum ignarusque ómnium.
Is uénit: postquam sénsit me tecúm quoque
Rem habére, fingit caúsas ne det sédulo:
Ait, sí fidem habeat se íri praepositúm tibi

nato hanc collocationem verborum *Quo cum tum uno rem habebam hospite:* et stat versus, si in *rem* collisionem non facias. FAERNUS.

Sic et nostri. Sed porro legendum *Quicum*, ne toties illud *o* aurem vulneret. Infra IV. 4, 31. *Quicum? Cum Parmenone* et IV, 6, 21. *Quicum res tibi est.* Neque aliter solet Plautus.

49. *Ne hoc quidem tacebit Parmeno*] Aut ex *quidem m* elidendum quamvis sequente consonante: aut legendum ut in Vaticano, *Neq e hoc tacebit Parmeno*, quod minus placet. FAERNUS.

Ne hoc quidem tacebit Parmeno. O dubiumne id est?

Dem in *quidem* facile corripitur: sed quod Faerno *minus placet*, id mihi unice placet,

Neque hoc tacebit Parmeno. Oh, dubiumne id est?

Oh codices nostri: et sententia ipsa rogat, ut *Hoc* sit in ictu.

52. *Is ubi hanc forma videt honesta virginem,*
Et fidibus scire] Laborat versus: utcumque existimet vir doctus: neque enim *Ubi hanc* Anapaestum facere potest. Tria vetant; quorum unum quodvis satis est ad vetandum; quod *Ubi* non monosyllabon est, quod *Bi* non natura longum est, quod non in ictu est. Lege igitur:

Is, úbi esse hanc forma videt honesta virginem.

Esse plane requiritur, ob id quod sequitur: *Et fidibus scire.* Esse et scire, alioqui supervacuum foret *Et*. Andria I, 1, 95.

Et quia erat formá praeter ceteras Honestá.

Eun. II, 3, 70. Estne, *ut fertur, formá?*

Apút me: ut non id métuat, ne, ubi accéperim,
Sesé relinquam, uélle se illam míhi dare:
Uerum íd uereri. sét ego quantum súspicor,
Ad uírginem animum adiécit. *PH.* etiamne ámplius?
TH. Nil: nám quaesiui. núnc ego eam, mi Phaédria,
Multaé sunt causae, quámobrem cupiam abdúcere:
Primúm quod soror est dícta: praeterea út suis
Restítuam ac reddam. sóla sum: habeo hic néminem,
Neque nótum neque cognátum. quamobrem, Phaédria,
Cupio áliquos parere amícos benefició meo.
Id amábo adiuta mé, quo id fiat fácilius.
Sine illúm priores pártes hosce aliquót dies
Apút me habere. níl respondes? *PH.* péssuma,
Egon quícquam cum istis fáctis tibi respóndeam?
PA. Eu nóster, laudo: tándem perdoluít: uir es.
PH. At égo nescibam, quórsum tu ires: páruola

65. *Multae sunt causae quamobrem cupio abducere*] Liber Bembinus et alii antiqui, *cupiam*, quamvis recentes et Donatus, *cupio.* FAERNUS. Omnes nostri uno excepto, *Cupiam.*

68. *Neque amicum neque cognatum*] Atqui versu proximo rursus, *Cupio aliquos parere amicos*, satis invenuste. Thais peregrina erat, et recens e Rhodo advena. Lego igitur:

Neque notum neque cognatum.

ut Phorm. I, 2, 48.

Neque illi benevolens,
Neque notus, neque cognatus.

69. *Cupio aliquos parare amicos beneficio meo*] Scio et Donatum et o. l. s. consentire in hanc lectionem, sed video versum impeditum, nisi legatur ut in Bembino, *cupio aliquos parere amicos*, ut et supra legitur in Andria, IV, 5, 2, *parere hic divitias.* ita enim versus stat et sensus idem est. FAERNUS.

Recte Bembinus *Parere.* Nostri, ut supra *Educare* pro *Educere*, ita hic *Parare* pro *Parere.* Infra V, 2, 32.

Ut solidum parerem hoc mi beneficium, Chaerea.

Ubi itidem plerique codices *Pararem.* Ceterum *Beneficio meo* spondei et dactyli spatium metiuntur. Sic Plaut. Trin. IV, 3, 45.

Cúm repetas, inimícum amicum béneficio inveniás tuo.

Asin. III, 3, 83.

Redime ístoc benefició te ab hoc, et tíbi eme hunc isto argénto.

Poen. III, 3, 22.

Maló siquid benefácias, beneficium ínterit.

Rud. IV, 7, 21.

Ne cónscii sint ípsi maleficiís suis.] In his omnibus, quattuor breves duarum longarum tempus et vicem habent.

72. *Nihil respondes?*] Ita quidem omnes antiqui libri, sed alii omnes et Donatus inter haec duo verba habent pronomen *mihi*, quod etiam ita a Donato consideratur: *Satis blande* mihi *dixit, tanquam cui debeas amoris vicem.* FAERNUS. Versus respuit *Mihi:* nec Editiones Donati agnoscunt. Duo tantum ex Nostris *Mihi.*

74. *Heu noster, laudo:*] Bembinus et nonnulli alii antiqui libri *Eu* sine aspiratione habent. FAERNUS. Duo quoque ex Nostris *Eu.*

75. *At ego nesciebam quorsum tu ires*] Tres antiquissimi libri habent, *aut ego.* alii omnes, *haut ego*, quod et placet, id est, non eram nescius. FAERNUS.

Illud quod Faerno placet, *Haut*, vix

Hinc ést abrepta: edúxit mater pró sua:
Soror díctast: cupio abdúcere, ut reddám suis:
Nempe ómnia haec nunc uérba huc redeunt dénique,
Ego exclúdor: ille récipitur. qua grátia?
Nisi si íllum plus quam mé amas; et istam núnc times,
Quae aduéctast, ne illum tálem praeripiát tibi.
TH. Ego id tímeo? *PH.* quid te ergo áliud sollicitát? cedo.
Num sólus ille dóna dat? num tíbi meam
Benígnitatem sénsisti intercludier?
Nonne, úbi mi dixti cúpere te ex Aethíopia
Ancíllulam, relíctis rebus ómnibus

locum suum tenebit. Qui enim certo praescire poterat, quo tenderet Thais; qui haec nunc primum audivit? Melius tres nostri cum Edd. vett. *At ego.* Prius, inquit, in tam longa narratione nesciebam quorsum ires: nunc demum ex his novissimis tandem intellego. Infra IV, 5, 10.

Eho nonne id sat erat? At nescibam id dicere illam.

Heaut. II, 3, 68.

Ita timui. At ego nil esse scibam, Clinia.

Quintil. Inst. IX, 2, [58.] Ἠθοποιΐα sive μίμησις in dictis, quale est apud Terentium: *At ego nesciebam .... ut reddam suis.*

77. *Soror dicta est*] Liber Bembinus cum quo hic consentiunt omnes fere libri recentes, habet *soror dicta est* nec versus repugnat, si abjicias *r* ex *soror*, ut primus pes sit anapaestus, sicut et supra in *nuper ejus frater*; at alii antiqui libri *soror est dicta.* FAERNUS. Omnes nostri *Dicta est.* Et *Soror* in initio versus, ut *Color* (II, 3, 27) *Habent* (II, 3, 93) ultimam corripere, sollemne est.

80. *Nisi illum plus amas quam me, et istam nunc times*] Versus satis inconcinnus. Adjuvant alii codices, qui *Nisi si illum:* sed aliud restat. Lege

Nisi si illum plus quam me amas, et istam nunc times.

Me omnino in ictu esse oportet.

82. *Egon id timeo? Quid te ergo aliud sollicitat? cedo*] Versus syllaba hypermeter, sed facilis emendatio est. Unus ex nostris *Ego*, quod viam complanat. Vir doctus vitium sensit; sed mavult tollere *Id*, quam reponere *Ego*. Nempe quia Phorm. V, 9. 10.

CH. *Egon timeo?* PH. *Recte sane, quando nil times.*

In quo judicium ejus, non metri peritiam desideres. Quippe in Phormione Chremes *timet* absolute, *totus friget, delirat prae timore:* Ergo recte ille interrogando negat, *Egon timeo*? Thais vero id solum timere hic dicitur, *ne virgo recens advecta Thrasonem sibi praeripiat.* Non igitur haec, *Egon timeo?* dicit, sed *Ego id timeo?*

83. *Nuncubi meam benignitatem*] Liber Bembinus et aliqui ex antiquis, et omnes fere recentes, *num ubi.* ita et Donatus. *In te claudier*] Ita Bembinus, et omnes recentes libri ac Donatus; at ex antiquis alii *intercludier*, alii *interclaudier.* FAERNUS.

Num solus ille dona dat? num ubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier.

Par huic locus est Andr. III, 3, 41. et idcirco huc adducendus,

Nolo tibi ullum commodum in me claudier.

In Andriae loco nulla in Libris variatio est: in hac plures codices *Nuncubi.* Donatus: *Num ubi. Numquid alicubi: aut si Nuncubi legimus, erit adverbium temporis, ut Sicubi: quo in loco, qua in re.* Illud tamen *Nuncubi* nusquam, opinor, alibi nunc invenitur: *Num ubi* versus ipse repudiat. Porro pro *In te claudier* veterrimi nostri *Interclaudier*, plane ut ex Faernianis

Quaesíui? porro eunúchum dixti uélle te,
Quia sólae utuntur hís reginae: répperi.
Herí minas pro ambóbus uigintí dedi.
Tamén contemptus ábs te haec habui in mémoria:
Ob haéc facta abs te spérnor. *TH.* quid istic, Phaédria?
Quamquam íllam cupio abdúcere, atque hac re árbitror
Id pósse fieri máxume: uerúmtamen,
Potiús quam te inimicum hábeam, faciam ut iússeris.
PH. Utinam ístuc uerbum ex ánimo ac uere díceres;
Potiús quam te inimicum hábeam: si istuc créderem
Sincére dici, quíduis possem pérpeti.
PA. Labáscit, uictust, úno uerbo, quám cito!
TH. Ego nón ex animo mísera dico? quám ioco
Rem uóluisti a me tándem, quin perféceris?
Ego ímpetrare néqueo hoc abs te, bíduum
Saltem út concedas sólum. *PH.* siquidem bíduum.
Uerúm ne fiant ísti uigintí dies.
TH. Profécto non plus bíduum aut. *PH.* aut? níl moror.
TH. Non fíet: hoc modo síne te exorem. *PH.* scílicet
Faciúndumst quod uis. *TH.* mérito te amo, béne facis.
PH. Rus íbo: ibi hoc me mácerabo bíduum:

quotquot antiqui erant. Equidem ut in Andria legebam :

Nolo tibi ullum commodum intercludier:

ita hic lego, *Num tibi meam*
Benignitatem sensisti intercludier?

Ita par utriusque loci Syntaxis erit. *Intercludi*, cohiberi, coerceri, quo minus ad te perveniret. Virgil. Aen. II, 110.

Saepe illos aspera ponti Interclusit hiems.

Cic. ad Att. VII, 20. *Non ut manum conserat, sed ut fugam intercludat.* Ibid. VIII, 11. *Non modo iter meum interclusum, sed me ipsum p'ane exceptum putabam.*

87. *Eunuchum porro*] O. l. s. et Donatus, *porro eunuchum.* FAERNUS. Sic et Nostri.

89. *Heri minas viginti pro ambobus dedi*]

Magis magnificum sonat, quod Codex C. C. habet,

Heri minas pro ambobus viginti dedi.

et amat Terentius in sede quinta hoc *Viginti* ponere.

93. *Id fieri posse*] Suavius hoc modo, *Id posse fieri.* ut infra IV, 7, 9.

Sine sanguine hoc non posse fieri: qui abstergerem vulnera.

And IV, 4, 53.

Alio pacto haut poterat fieri.

98. *Labascit victus uno verbo quam cito*] Melius, opinor, sic :

Labascit, victust, uno verbo, quam cito.

Plaut. Trin. I, 2, 123.

Pro di immortales! verbis paucis quam cito
Alium fecisti me, alius ad te veneram.

106. TH. *Merito te amo.* Ph. *bene facis*] Quod vetus codex G. Fabricii, id duo ex nostris veterrimi firmant: Totum hoc a Thaidi dici ; etjam dudum res nota est.

Ita fácere certumst; mós gerundust Tháidi.
Tu, Pármeno, huc fac illi ádducantur. *PA.* maxume.
PH. In hoc bíduum Thaís uale. *TH.* mi Phaédria,
Et tú: numquid uis áliud? *PH.* egone quíd uelim?
Cum mílite isto praésens absens út sies:
Noctés diesque mé ames: me desíderes:
Me sómnies: me exspéctes: de me cógites:
Me spéres: me te obléctes: mecum tóta sis:
Meus fác sis postremo ánimus, quando ego súm tuus.
TH. Me míseram, forsan páruam hic habeat míhi fidem,
Atque éx aliarum ingéniis nunc me iúdicet.
Ego pól, quae mihi sum cónscia, hoc certó scio,
Neque mé finxisse fálsi quicquam, néque meo
Cordi ésse quemquam cáriorem hoc Phaédria:
Et quícquid huius féci, causa vírginis
Fecí: nam me eius spéro fratrem própemodum
Iam répperisse, aduléscentem adeo nóbilem:
Et is se hódie uenturum ád me constituít domum.
Concédam hinc intro, atque éxspectabo, dúm uenit.

Actus II. Scaena I.

Phaedria. Parmeno.

PH. FÁC, ita ut iussi, déducantur ísti. *PA.* faciam. *PH.* at díligenter,
PA. Fíet. *PH.* at matúre. *PA.* fiet. *PH.* sátine hoc mandatúmst tibi? *PA.* ah
Rogitáre, quasi difficile sit.

113. *Dies noctesque*] Mutato ordine, numeri meliores fiunt, *Noctes diesque.* Atque hoc frequentius. Vide V, 8, 49. et And. IV, 1, 52.

117. *Me miseram, forsitan hic mihi parvam habeat fidem*] Veteres Editiones: *Forsitan hic parvam habeat mihi fidem.*
Lege,
Me miseram, forsan parvam hic habeat mihi fidem.
Plaut. Bacch. III, 6, 41.
Si pergis parvam mihi fidem arbitrarier.

125. *Et is hodie venturum ad me constituit domum*] Tres ex nostris cum vett. Edd. *venturum se ad me.* Lege
Et is se hodie venturum ad me constituit domum.
Hec. I, 2, 120. *Constitui cum quodam hospite Me esse illum conventuram.* et III, 4, 23.
Constitui me hodie conventurum eum.

Útinam tam aliquid inuenire fácile possis, Phaédria,
Quam hóc peribit. *PH.* égo quoque una péreo, quod mi est cárius:
Ne ístuc tam iniquo pátiare animo. *PA.* mínime: quin factúm dabo.
Set númquid aliud ímperas?
PH. Múnus nostrum ornáto uerbis, quód poteris: et istum aémulum,
Quod póteris, ab ea péllito. *PA.* ah,
Mémini, tametsi núllus moneas. *PH.* égo rus ibo, atque íbi manebo.
PA. Cénseo. *PH.* set heús tu. *PA.* quid uis? *PH.* cénsen posse me óffirmare et
Pérpeti, ne rédeam interea? *PA.* téne? non hercle árbitror:
Nam aut iám reuertere; aút mox noctu te ádiget horsum insómnia.

6. *Ne istuc tam iniquo patiare animo.* P. *minime, quin*] Hunc versum ita ordinamus:

Ne istuc tam iniquo patiare animo.
P. *minime, quin effectum dabo.*
Sed nunquid aliud imperas?

Quorum prior non faciendo collisionem in *tam iniquo*, est trochaicus tetrameter hypercatalecticus: posterior dimeter Iambicus. Duos vero versus, qui hos sequuntur, ita ordinamus:

Munus nostrum ornato verbis quod poteris; et istum aemulum,
Quod poteris, ab ea pellito.

FAERNUS.

Ne istuc tam iniquo patiare animo.
Minime: quin effectum dabo.

Recte quidem versus hos ordinavit Faernus, et sine dubio ex libris suis: in eo tantum deceptus, quod *Trochaicum tetrametrum hypercatalecticum*, qualis nusquam gentium fuit, hunc esse somniat. Nec felicius rem gerit alius qui *subtimide*, ut ait, correctionem hanc offert, *Men'* pro *Minime:*

Ne istuc tam iniquo patiare animo.
PA. Men? *quin effectum dabo.*

Bene sane et pudenter, quod *Subtimide* hoc: dum enim metro cavere studet, Syntaxin violat, quae *Egon* sic postularet, *Men* omnino abnegat. Sed quid verbis opus? Trochaicus est, ut circa se alii, levi brachio corrigendus:

Ne istuc tam iniquo pátiare animo.
Minime, quin factum *dabo.*

Plaut. Casina. II, 8, 3.

Ita fieri oportet. Factum *et curatum* dabo.

9. *Pellito* PA. *Memini*] In omnibus Nostris et Edd. vett. *Au* memini. Lege:

Quod poteris ab ea pellito. PA. *ah,*
Memini, tametsi nullus moneas.

11. *Censeo*] Notent adolescentes, *Censeo* ironice hic esse negantis se censere, ut *Audio* et similia.

12. *Censen posse me obfirmare Et perpeti*] Sic versus hos constitue, *Posse me obfirmare et Perpeti.* Nam Trochaicum octonarium plenum Trochaicus ubique excipit, Iambicus nusquam.

13. *Te adigent horsum insomnia*] Donatus affirmat legi etiam *adiget* in singulari, quam lectionem in uno tantum libro Terentii inveni. FAERNUS.

Bene sit isti libro, qui *Adiget:* nostri enim omnes *Adigent.* Jamdudum de vera lectione constitit. Donatus: *Legitur et Adiget, ut sit Insomnia numeri singularis.* Sensus et responsum Phaedriae hoc postulant, *Ingratiis ut dormiam:*

PH. Opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam.
PA. Uigilábis lassus: hóc plus facies. *PH.* áh, nil dicis, Pármeno.
Eiíciunda hercle est haéc mollities ánimi: nimis me indúlgeo.
Tandém non ego illa cáream, si sit ópus, uel totum tríduum? *PA.* hui,
Úniuorsum tríduum? uide quíd agas. *PH.* stat senténtia.
PA. Dí boni, quid hoc mórbi est? adeon hómines inmutárier
Éx amore, ut nón cognoscas eúndem esse? hoc nemó fuit
Mínus ineptus, mágis seuerus quísquam, nec magis cóntinens.
Sét quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidem est parasitús Gnatho
Mílitis: ducít secum una uírginem dono huíc: papae,
Fácie honesta. mírum, ni ego me túrpiter hodie híc dabo
Cúm meo decrepito hóc eunucho. haec súperat ipsam Tháidem.

cui mox Parmeno: *Vigilabis lassus. Insomniam*, feminino genere, usurparunt Ennius, Pacuvius, Caecilius, Sallustius, Suetonius, Gellius. [cf. Forc. s. v.]

14. PH. *Opus faciam ut defatiger usque ingratus ut dormiam*] Donatus et liber Bembinus habent *ingratis*, utroque modo impedita scansione Octonarii. Ubaldinus Bandinellus legebat *ingratiis:* quod et mihi probatur; nam et versus stat, et usitata est ea dictio Terentio et Plauto. Praeterea antiqui libri habent *defetiger*. FAERNUS. Nostri *Ingratus*. In promptu erat corrigere *Ingratiis*.

16. *Ejiciunda hercle haec ést mollities*] Melius unus e Regiis,
Ejiciunda hercle est haéc mollities.

17. *Tandem ego non illa caream*] Ex o. l. s. et Donato ita colloca haec verba, *tandem non ego illa;* stabit autem versus, si ex *illa*, unum *l* abjicias. et ex libro Bembino, scribe *univorsum.* FAERNUS. *Ego illa*, Anapaestus. Nihil frequentius.

22. *Attat, hic quidem est parasitus Gnatho*] Nisi vox *quidem* in unam syllabam contrahatur, quocunque id modo fieri possit, trochaicus mihi impeditus videtur. FAERNUS.

Non in unam syllabam contrahitur *Quidem*, sed *Hic* corripitur, ut Anapaestus ibi sit.

23. *Virginem huic dono*] O. l. s. *dono huic;* ita et in Bembino emendatum. FAERNUS. Sic et nostri codices cum Edd. vett.

Actus II. Scaena II.

Gnatho parasitus. Parmeno.

GN. DI ímmortales, hómini homo quid praéstat? stulto intéllegens
Quíd interest? hoc ádeo ex hac re uénit in mentém mihi:
Cónueni hodie aduéniens quendam meí loci hinc atque órdinis
Hóminem haut inpurum, ítidem patria qui ábligurrierát bona:
Uídeo sentum, squálidum, aegrum, pánnis annisque óbsitum.
Quíd istuc, inquam, ornáti est? quoniam míser, quod habui, pérdidi: en
Quó redactus sum! ómnes noti me átque amici déserunt.
Híc ego illum contémpsi prae me; quíd homo, inquam, ignauíssime?
Ítan parasti te, út spes nulla réliqüa in te sít tibi?
Símul consilium cúm re amisti? uíden me ex eodem ortúm loco?

6. *Quid istuc inquam ornatist? quoniam miser quod habui, perdidi*] Ex *quid* eliso *d*, item ex *miser r*, stat trochaicus. FAERNUS.

Non ex *Quid* eliso *d:* sed in *Istuc* priore correpta, ut passim. Porro pro *Hem* Codex C. C. C. singularis notae *En*. Enimvero legendum est, *En quo redactus sum*! vel unius Virgilii auctoritate, Ecl. I, 72.

En quo discordia civis Produxit miseros!

9. *Itane parasti te ut spes nulla reliqua in te siet tibi?*
Simul consilium cum re amisti? viden me ex eodem ortum loco?] O. fere l. s. et Donatus pro *itane*, *itan*, pro *siet*, *sit*, habent. solus Bembinus *esset*, quam lectionem recipimus, ut et antiquiorem et elegantiorem; versus tamen impediti remanent, maximeque posterior. Aliqui τὸ *simul* in priorem versum rejecerunt, ejusque versus primam syllabam praecedenti applicarunt; nos ordinationem versuum vulgatam retinentes, quae eadem est in o. l. s. ex *simul l*, ex *viden n*, elidimus, ut eae dictiones pyrrichii vim in versu habeant, et sit hic trochaicus catalecticus, ut ceteri. FAERNUS.

Probo *Sit*, non *Esset:* cum verba sint de praesenti tempore. *Siet*, quod tribus exceptis nostri habent, nihili facio. Quippe cum *Relliqua* semper apud Nostrum, vel primam producat, vel quadrisyllabum sit, ipsum *Siet* pronuntiandum erit *Sit:* atque adeo cur non et scribendum? Ceterum quod *Simul* hic secundam corripiat, sequente licet consonante, id post nostram operam vel pueris notum erit.

Quí color, qui nítor uestitus, quaé habitudo est córporis?
Ómnia habeo, néque quicquam habeo: níl cum est, nil defít tamen.
Át ego infelix néque ridiculus ésse neque plagás pati
Póssum. quid? tu his rébus credis fíeri? tota errás uia.
Ólim isti fuit géneri quondam quaéstus aput saeclúm prius:
Hóc nouum est aucúpium: ego adeo hanc prímus inuení uiam.
Ést genus hominum, qui ésse primos se ómnium rerúm uolunt,
Néc sunt; hos conséctor: hisce ego nón paro me ut rídeant,
Sét eis ultro adrídeo, et eorum íngenia admirór simul:
Quícquid dicunt, laúdo: id rursum sí negant, laudo íd quoque:
Négat quis? nego: ait? áio: postremo imperaui egomét mihi
Ómnia adsentári. is quaestus núnc est multo ubérrimus.
PA. Scítum hercle hominem; hic hómines prorsum ex stúltis insanós facit.
GN. Dum haec lóquimur, intereá loci ad macéllum ubi aduenímus;

11. *Qui color, nitor, vestitus, quae habitudo est corporis?*] Distingue et lege hoc modo:
Quí color, qui nítor vestítus, quaé habitudo est córporis?
Nitor ultimam corripit, ut v. 6. *Miser. Color* et *nitor* ad vestitum pertinent. Parasiti enim in scaenam inducebantur ἐσθῆτι μελαίνῃ ἢ φαιᾷ, veste atra vel pulla (vide Julium Pollucem IV, 18.) ut statim a spectatoribus colore vestis agnoscerentur. Gloriatur Gnatho, se nitide et pulchre vestitum, cum ille alter sordido esset pallio et obsoleto. *Habitudo corporis* corpulentia est: infra II, 3, 24. *Siqua est habitior paulo.* Ceterum quam inficete vulgo accipiunt, *Color* de corpore, mox *nitor* de vestitu et rursus de corpore *habitudo?*

14. *Quid tu his rebus credis fieri?*] Distingue: *Quid? tu his rebus credis fieri?*

19. *Sct his ultro arrideo*] Lege *Sct eis ultro.* Frustra enim est et nil promovet vir doctus, cum reponit *Iis,* quod, ut *Diis*, semper monosyllabon est aeque ac *His.* Cum disyllabon volunt, *Eis* pronuntiant scribuntque, ut *Deis.*

24. *Dum haec loquimur, interea*

Concúrrunt laeti mi óbuiam cuppédiarii ómnes :
Cetárii, lanií, coqui, fartóres, piscatóres,
Quibus ét re salua et pérdita profúeram et prosum saépe:
Salútant: ad cenám uocant: aduéntum gratulántur.
Ille úbi miser famélicus uidet me ésse tanto honóre, et
Tam fácile uictum quaérere; ibi homo coépit me obsecráre,
Ut síbi liceret díscere id de mé: sectari iússi,
Si pótis est, tanquam phílosophorum habént discipuli ex ípsis

loci ad macellum ubi venimus] Versus, qui est Jambicus tetrameter catalecticus, ut ceteri qui sequuntur, constat, si *venimus* praesentis sit temporis, vel certe legatur *adventamus*, ut in Bembino est, et nonnullis aliis libris, attestante Jo. Rivio. Sane in antiquis aliis libris est *advenimus*, quod non ita multum distat ab *adventamus*. FAERNUS.

Vera lectio est *Advenimus* praesentis temporis, ut praeter antiquos Faerni quinque ex nostris habent. Sic noster passim, *Advenire*, nusquam *Adventare*.

25. *Concurrunt laeti mi obviam cuppedinarii, cetarii,*
Lanii, coqui, fartores, piscatores, aucupes]

O. fere l. s. post *cuppedinarii*, habent dictionem *omnes;* vocem vero *aucupes* nec Donatus habet, nec liber Bembinus, nec M. Tullius hunc versum citans libro primo [42, 150.] officiorum. qua dictione detracta, digeruntur hi versus in Iambicos tetrametros catalecticos, ut et praecedentes sunt, et sequentes; hoc modo :

Concurrunt laeti mi obviam cuppedinarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores.

FAERNUS.

Libri quidem hic *Cuppedinarii;* sed cum hoc a *Cuppediis* denominetur, ex Analogia non dubites, quin *Cuppediarii* scribendum sit. De adscititio isto *Aucupes*, jam olim res conclamata est.

29. *Ille ubi miser famelicus videt me esse in tantum honorem*] Ex omnibus libris nullus est in quo haec vulgata lectio reperiatur, praeterquam in Bembino, sed ex emendatione et extra contextum: nam in eo prius erat, *videt mihi esse tantum honorem*, alii antiqui libri in hoc cum eo concordant, quod praepositionem *in* nec ipsi habent, omnem autem hunc locum ita : *videt me esse tanto honore;* in omnibus vero aliis cum praepositione sic legitur, *videt me esse in tanto honore*. Alicubi tamen haec lectio est sine verbo *esse:* quemadmodum et Donatus legit, quam lectionem, detracta tamen praepositione *in*, quae, ut diximus, ab omnibus antiquis libris abest, omnium commodissimam et locutioni et sensui judicamus, ac versui quoque: nam et Iambus erit in quarta, quod in hoc versuum genere prope solemne est, et non erit necesse ullam licentiam admittere. FAERNUS.

Ille ubi miser famelicus videt me tanto honore.

Esse, quod ut versui (sic enim putabat) incommodum ejecit Faernus, agnoscunt Nostri omnes cum Edd. vett. Et recte.

Ille ubi miser famelicus videt me esse tanto honore etc.

Nec tamen, ut quidam facit, corripies secundam in *Videt*, ut *cus videt* sit dactylus: sed *cu' videt* Anapaestus est, *s* ejecto; ut passim Lucretius et alii veteres.

32. *Si pote tanquam philosophorum habent disciplinae ex ipsis Vocabula*] *Sipotis est* corrigo ex o. l. s. versumque sustento, contrahendo per syncopam *philosophorum* in *philosophum*; ita erit in quarta sede pyrrichius. praeterea testatum relinquimus, in contextu libri Bembini pro *disciplinae* esse *disciplinam*, quemadmodum et Donatus legit,

Uocábula, parasíti item ut Gnathónici uocéntur.
PA. Uiden ótium et cibus quíd facit aliénus. *GA.* set ego césso
Ad Tháidem hanc dedúcere, et rogáre ad cenam ut uéniat?
Set Pármenonem ante óstium opperíri tristem uídeo

dicens hoc inconsequens esse, nisi exponatur, disciplinam pro discipulis: quam et veram esse lectionem putamus. FAERNUS.

Si potis est, tanquam philosophorum habent disciplinam ex ipsis.

Sic dedit Faernus, Bembino codici plus nimio addictus Quis enim sensus est, *Vocabula philosophorum habent disciplinam ex ipsis?* Frustra autem Donatum ad partes vocat, qui cum dicit *Nisi forte Disciplinam pro Discipulis posuerit*, casum accusativum orationi suae accommodat, non ut in textu sic positus sit. *Disciplinae* legebat Donatus, ut codices plerique: sed duo Regii, alter in contextu, alter pro varia lectione,

Si pótis est, tanquam phílosophorum habént discipuli *ex ípsis.*

Quid pote planius aut certius? Viri viris opponuntur, hinc *Discipuli*, illinc *Parásiti*.

33. *Parasiti itidem ut Gnathonici vocentur*] Sic o. l. praeter Bembinum et impressum ab Aldo, in quibus pro *itidem* est dictio *ita*, pro qua ego *item* legendum puto, atque eo magis, quod in aliquo libro legitur *idem*, quod fere est *item*. Haec autem lectio quam nos probamus, et perinde ad versum quadrat, ut *ita:* facit enim Iambum in quarta: et sensui servit, ut *itidem:* consuevere enim antiqui *item ut*, pro *similiter ut*, ponere. ut in Adelphis [I, 1, 25.]

Ille ut item contra me habeat facio sedulo.

et in Heautontim. [III, 1, 8.]

Item ut filium meum amico atque aequali suo.

FAERNUS.

34. *Viden otium et cibus quid faciat alienus?*] Donatus etiam *facit* legi affirmat; et ita habent plerique antiqui libri: ut et ratio versus exposcit, Iambum vel pyrrichium in quarta exigentis. ceterum quod aliquibus visum est in libro Bembino pro *otium*, *ossum* scriptum esse, qui diligentius observarunt eum librum, adnotarunt signa impressa calamo vocis *otium*, detrito vetustate atramento; *ossum* vero ut videatur aliquibus esse scriptum, effecit macula quaedam, quae sequenti paginae haerebat, ex cujus conglutinatione superinductum ex huic dictioni instar duorum *s*, loco *t* et *i;* sed et omnes alii libri scripti quotquot sunt et antiqui et recentes vulgatam lectionem continent; praeterea et Donatus, et Eugraphius, qui in hunc locum dicit, duo hic posita esse ad vituperationem Gnathonis, otium, et cibum alienum. Quin et Dionysius Romanus Pontifex, et Martyr ante annos mille trecentos, apertissime hanc lectionem tenet, ita scribens ad Severum: *Vos otiosi comedere vultis alienum cibum, videte ne in vos illud conveniat: Vide quid faciat otium, et alienus cibus.* Haec ille: adde huc rationem versus, qui cum *otium* optime stat, cum *ossum* pessime. De cetera absurditate ejus lectionis *ossum* plura diceremus, nisi haec sufficere existimaremus. FAERNUS.

Nostri omnes *Otium;* et item, duobus exceptis, *Facit.* Utrumque sine controversia vere.

35. *Et rogitare ad cenam ut veniat*] *Rogitare* videtur legisse Donatus: o. l. s. Terentii *rogare* habent, quod parvi refert. FAERNUS. Omnes nostri *Rogare.*

36. *Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video*] Sunt qui versui consulere volentes, ne sit trochaeus in quinta, quem pedem hoc genus carminis non admittit, legant *Thaeidis.* quod ego, quamvis in scriptis exemplaribus non inveniam, tamen non improbo: cum praesertim Donatus hoc nomen varie hic legi affirmet. FAERNUS.

Claudicare hunc versum omnes sentiunt. De medendi via certatur. *Thaeidis* plane insulsum est. Muretus pro *Thaidis* vult *Meretricis;* sed hoc nimis inclementer dici visum est, nec placuit. Alii *Ego* inferciunt, *Thaidis ego tri-*

Riuális seruom: sálua res. nimírum hice homines frígent.

Nebulónem hunc certumst lúdere. *PA.* hice hoc múnere arbitrántur

stem video: imperite: tum enim *Thaidis* primam corriperet. Vir eruditus, qui *toties*, ait, *tantumque de hoc loco restituendo cogitavit*, *ut pudeat fateri*, quid tandem profert? Immutat ordinem, et sic versum constituit:

Set Parmenonem Thaidis ante ostium tristem video.

Bene sane: si post tam diutinam cogitationem ex una geminas mendas confecit. Nam et ultimam in *Thaidis* producit, et *Ostium* ut *Ostum* pronuntiat: quorum neutrum ei licebit. Idem tamen in curis secundis alio se vertit, et pro Mureti *Meretrícis* reponit *Mulíeris*. *Ante ostium mulieris tristem video, quod nemini non facile se probaturum opinatur.* Nescio alios: mihi quidem non ita facile, qui sciam nusquam Terentium pronuntiare *Mulíeris mulíerem* (ut nos hodie) sed semper accentu in prima *Múlieris*, *Múlierem;* ut Andr. I, 1, 90, et 106.

Effertur, imus interea inter múlieres.
Accurrit, mediam múlierem complectitur,

Quid igitur de versu hoc fiet? Dicam, quid mihi non ita diu cogitanti venerit in mentem, quod an omnibus se probaturum sit nescio, a nemine improbari posse certo scio. Lego igitur

Sed Parmenonem ante ostium opperiri *tristem video.*

Eun. V, 2, 56.

Domi opperiamur, potius quam hic ante ostium.

et V, 5, 5.

Quem praestolare, Parmeno, hic ante ostium?

Uterque locus de hoc Thaidis ostio agit: nec tamen dominae nomen additur: quippe quod in conspectu erat intra Scaenam. Et putidum plane fuisset, *Thaidis* vel *Meretricis* vel *Mulieris* hic repetere, cum priore jam versu *Thaidem* nominasset. Plaut. Most. III, 2, 108.

Senéx ipse te ánte ostium, éccum, opperítur.

Nota quoque, in versu clausulam primi commatis *Ostium op.* coalescere cum syllaba sequente, ut saepe aliàs: mox v. 44.

Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse? Hoc nunc dicis.

37. *Nimirum hic homines frigent*] Ab omnibus antiquis libris abest dictio *hic*, quae et versum impedit, et sensui non est necessaria. FAERNUS.

Rivalis servum. salva res est. nimirum homines frigent.

Quod Faernus dicit *Hic* versum impedire, fallor an id causae fuit, cur a correctoribus olim ejiceretur. Atqui duo ex nostris habent *Hic*, cum Edd. vett. et Servius ad Georg. IV, 104. et rursus Aen. I, 440. Si autem sustuleris *Hic* ex versu, pronuntiandum erit *Nimírum;* cum tamen Noster et Plautus semper aliàs efferant *Nimírum*, accentu in media: et cum in prima iis opus est *Mirum ni* dicant. Repone:

Rivalis servom. salva res. nimírum hice homines frigent.

Salva res. ut II, 3, 70.

At nihil ad nostram hanc. Alia res.

ubi nostri omnes, ut hic, *Est* perperam addunt. Plaut. Capt. III, 1, 28.

Pergo ad alios, venio ad alios, deinde ad alios: una res.

Rud. I, 2, 83.

Surrexit. horsum se capessit. Salva res.

Hice autem lego, id est *Hi homines;* ut mox versu sequente.

38. *Hice hoc munere arbitrantur*] Omnes fere antiqui libri et in his Bembinus, sed et Donatus, habent *hisce.* FAERNUS.

Donatus in Edd. vetustis ita: *Isce hoc munere arbitratur; Isce* pro *Is*, *vetuste.* Hic ergo testis citatus nil respondet. At Priscianus clare, p. 948. *Nominativus pluralis Hisce, ut Hisce hoc munere arbitrantur; in quo videntur Euphoniae causa S interposuisse.* Sane saepicule apud Plautum sic fertur *Hisce* in codice vetustissimo, rarius *Hice* vel *Hic.* Nos tamen ex tribus codicibus *Hice* et Analogiam potius sequemur, quam istam nescio quam Euphoniam. Plaut. Rud. II, 1, 5.

Hisce hámi atque hae arundines sunt nobis quaestu et cultu.

Sic vet. Cod. Lego:

Hice hami atque haec arundines.

Suam Tháidem esse. *GN.* plúrima salúte Parmenónem
Summúm suum impertít Gnatho. quid ágitur? *PA.* statur. *GN.* uídeo.
Numquídnam hic quod nolís uides? *PA.* te. *GN.* crédo: at numquid áliud?
PA. Quidúm? *GN.* quia tristi's. *PA.* níl quidem. *GN.* ne sís: set quid uidétur
Hoc tíbi mancupium? *PA.* nón malum hercle. *GN.* uro hóminem. *PA.* ut falsus ánimi es.
GN. Quam hoc múnus gratum Tháidi arbitráre esse? *PA.* hoc nunc dícis,
Eiéctos hinc nos; ómnium rerum heús uicissitúdo est.
GN. Sex égo te totos, Pármeno, hos mensés quietum réddam;
Ne súrsum deorsum cúrsites; neue úsque ad lucem uígiles:
Ecquíd beo te? *PA.* mén? papae. *GN.* sic sóleo amicos. *PA.* laúdo,
GN. Detíneo te: fortásse tu proféctus alio fúeras.
PA. Nusquám. *GN.* tum tu igitur paúlulum da mi óperae: fac ut admíttar

ubi pronuntia, ut veteres, *hike*, *haek;* et dic utrum *S* euphoniam an cacophoniam addat.

40. *Impartit Gnatho*] *Impertit* antiqui libri. FAERNUS. Nostri omnes *Impertit*. Et Priscianus p. 801.

41. *Num quidnam hic quod nolis vides?*] Liber Bembinus non habet vocem *hic*, quae et abesse potest sine detrimento sensus et versus. FAERNUS. *Num quidnam quod nolis vides?* Sic dedit Faernus prava erga Bembinum codicem reverentia. Nostri omnes, uno excepto, cum Edd. vett. Numquidnam *hic:* nec abesse potest sine sensus dispendio. Tam constat hoc, ut si a ceteris omnibus afuisset *Hic*, et in solo Bembino extitisset, in textum recepisset Faernus.

42. *Quidum? Quia tristis es. Nil equidem*] Pro *Equidem* omnes nostri uno excepto *Quidem*, quod ipse versus efflagitat. Porro *Tristi's* pronuntia et scribe; sicut And. IV, 2, 19. *Forti's*.

43. *Uro hominem. Ut falsus animi est!*] Donatus: *Illud* sibi *dicit Gnatho*; *et hoc similiter Parmeno* secum. Non accedo: quippe si id Gnatho aversus dixisset, ut ne audiret Parmeno, qui potuit Parmeno ei dicto, quod non audierat, respondere? Ergo uterque recto vultu, ut audiretur, et egregie tres ex nostris codices *falsus es.* Tum omnes habent *Animo*. Illud *animi* Donato debetur.

44. *Hoc nunc dices ejectos hinc nos*] *Dicis* legitur in libro Bembino et aliquibus aliis, et est sensus, ita dicendo, hoc dicis, ejectos hinc nos. id est, hoc significare, hoc innuere vis. FAERNUS. Nostri omnes *Dices;* minus recte.

50. *Tum tu igitur paulum da mihi operae*] *Paululum* legendum ex o. fere l. s. et maxime antiquissimis, versusque

Ad íllam. *PA.* age modo nunc tíbi patet foris haéc, quia istam dúcis.

GN. Numquem éuocari hinc uís foras? *PA.* sine bíduum hoc praetéreat:

Qui míhi nunc uno dígitulo forem áperis fortunátus,

Ne tu ístanc faxo cálcibus saepe ínsultabis frústra.

GN. Etiámne tu hic stas, Pármeno? eho numnam híc relictus cústos,

Nequís forte internúntius clam a mílite ad istam cúrset?

PA. Facéte dictum: míra uero míliti quae pláceant.

Set uídeo erilem fílium minórem huc adueníre.

Mirór, quid ex Piraeo ábierit: nam ibi cústos publice ést nunc.

Non témere est: et properáns uenit: nescío quid circumspéctat.

Actus II. Scaena III.

Chaerea adulescens. Parmeno.

CH. ÓCCIDI.

Neque uírgo est usquam: néque ego, qui illam e cónspectu amisí meo.

ratione, ut in quarta sede sit Iambus. FAERNUS. Nostri quoque omnes *Paululum.*

51. *Nunc tibi patent fores hae, quia istam ducis*] Pendet animi vir eruditus, utrum pronuntiet *forés hae* an *fores haé.* Posthac animo otioso esse possit; neutrum enim. Repono:

Ad illam. Age modo, nunc tibi patet foris haec, *quia istam ducis.*

Ubique apud Nostrum pro *Foris Forem* numero singulari reponebant olim Magistri *Fores* plurali: praeterquam Adel. II, 3, 11. ubi versus plane repugnabat: scilicet ne pueri sub ferula obsolete loqui discerent. Quasi vero non Horatius sic locutus sit, Serm. I, 2, 67.

Exclusus fore, cum Longarenus foret intus.

At apud Plautum, qui pueris non praelegebatur, manet integrum *Foris* num. sing. plus decies, idque in Codice qui Terentio illi Bembino aetate non cedit.

53. *Fores aperis fortunatus*] Rursus singularem numerum huc revoca, versu ipso te obsecrante,

Qui mihi nunc uno digitulo forem aperis fortunatus.

et versu sequente, *Ne tu istanc faxo calcibus*, non *Istas.*

55. *Etiam tu hic stas Parmeno? eho numnam tu hic relictus custos*] Multi l. s. et in his antiqui omnes, praeter Bembinum, neutrobi habent *tu*, sed pro priore adverbium *nunc*, quod et locutioni et versui est aptius. In Bembino non est nec *tu*, nec *nunc.* FAERNUS.

Etiam nunc hic stas, Parmeno. Unus ex nostris cum Edd. vett. *Etiam tu hic stas.* Repone,

Etiamne tu hic stas, Parmeno?

Ex *ne* factum *nc*, id est, *nunc.* Hec. III, 4, 16. *Here, etiam tu hic stas?*

56. *Clam a milite ad istam cursitet*] Corrige *curset* ex eodem libro, ut versus sit Iambicus tetrameter catalecticus, quemadmodum ceteri. FAERNUS. Nostri omnes, *Cursitet.*

1. *Occidi*] Licet o. l. s. aliter habeant, necesse est hanc dictionem et a praecedentis scaenae ultimo et ab hu-

Ubi quaéram, ubi inuestígem, quem percónter, qua insistám uia,
Incértus sum. una haec spés est; ubi ubi est, diú celari nón potest.
O fáciem pulchram: déleo omnis dehínc ex animo múlieres:
Taedét cotidiánarum harum fórmarum. *PA.* ecce autem álterum,
Néscio quid de amóre loquitur: o ínfortunatúm senem!
Hic uéro est, qui si occéperit,

jus primo versu separare, et monometrum trochaicum catalecticum per se constituere. Sunt autem Iambici tetrametri, praecedens quidem catalecticus, sequens vero acatalecticus. FAERNUS.

3. *Ubi quaeram? ubi investigem? quem perconter? quam insistam viam? Incertus sum*] Donatus: et *Qua via* legitur. Et sic duo codices ex nostris cum Edd. vett. Rectius, vel ob hoc, quod non habeamus *Am* ter repetitam. Phorm. I, 4, 15. *Qua quaerere insistam via?* Ceterum tolle istas interrogationis notas, et sic accipe, *Incertus sum, ubi quaeram* etc.

6. *Taedet harum cotidianarum formarum*] Ex libris scriptis et Donato haec verba sic colloca: *cotidianarum harum,* ut et exigit versus. FAERNUS. Ita nostri similiter omnes.

8. *Hic vero est qui si amare occeperit, ludum jocumque*
Dices fuisse illum alterum praeut hujus rabies quae dabit]

Priscianus libro XIIII [p. 997.] hunc locum citans non ponit verbum *amare:* quod nec in Bembino quidem libro est, in quo etiam pro *dices*, *dicet* legitur, ut ad senem referatur, quod et placet: praemisit enim, *o infortunatum senem.* sane hos versus ita ordinamus:

Hic vero est qui si occeperit, ludum, jocumque dicet
Fuisse illum alterum, praeut hujus rabies quae dabit.

Ut sint Iambici tetrametri, prior quidem catalecticus, posterior acatalecticus, nulla in eo facta collisione. Putarim tamen legendum *illunc*, ne duo hiatus in uno versu interveniant. FAERNUS.

Prior versus, quem dedit Faernus, quantum ad numeros bene habet: alter cum hiatibus istis nullo modo ferendus. Sensit hoc vir doctus, et a Faerno suo desciscens sic versus constituit, in ipso etiam textu:

Hic vero est, qui si occeperit, ludum jocumque, [*sat scio*]
Dicet fuisse illum alterum, praeut hujus rabies quae dabit

Nihil, inquit, *certius est, quam versum secundum a* dicet *incipiendum esse.* Unde vero hoc sibi sumit? ne hiscit quidem, quam ob causam hoc certum sit: nisi si id vigilans vult, quod antea somniavit. Ubi vero semel hoc pro comperto assumsit, *Lacunam,* inquit, *verbis hisce* Sat scio *supplere nullus dubito.* Atqui melius erat dubitasse, quam lacunam, quae nulla est, verbis, quae nihili sunt, supplevisse. Porro et *Dicet* ideo hic probat, quia Parmeno hic neminem alloquatur. Pari omnia felicitate. Vide, an nobis fortunatius cadat alea:

Néscio quid de amóre loquitur, o ínfortunatúm senem!
Hic véro est, qui si occéperit,
Ludúm jocumque dícas fuisse illum álterum,
Praeut hújus rabies quaé dabit.

Nihil dempsi, nihil addidi: notissimos Terentio Iambicos statui, duos dimetros, unum trimetrum: et ubi respirat oratio, versus finiuntur singuli: quod non nihil est venustatis. Ceterum vel Prisciani auctoritas, qui p. 997. hos ipsos versus adducit, ut hodie feruntur, deterrere debuit virum doctum, ne *Sat scio* hic intruderet, ubi ipse nihil sciebat. *Dices* Prisciani codices, nostrique omnes: et Bembinum illud *Dicet* eo ipso ineptum est, quod ad senem solum referat, quod quivis alius aeque dixerit.

Ludúm iocumque dícas fuisse illum álterum,

Praeut húius rabies quaé dabit.

CH. Ut illúm di deae omnes sénium perdant, qui hódie me remorátus sit;

Meque ádeo qui restíterim; tum autem qui íllum flocci fécerim.

Sét eccum Parmenónem. salue. *PA.* quíd tu es tristis? quídue es álacris?

Únde is? *CH.* egone? néscio hercle, neque únde eam, neque quórsum eam:

Ita prórsum oblitus súm mei.

PA. Qui quaéso? *CH.* amo. *PA.* hem. *CH.* nunc, Pármeno, te osténderis, qui uír sies.

Scis té mihi saepe póllicitum esse: Chaérea, aliquid ínueni

Repone, *Dicas*, hoc est, Dicat aliquis, Dicat quisquam; etiam tum cum neminem alloquimur. Virgil. [Aen. VIII, 691.]

Pelago credas innare revulsas Cycladas.

Noster infra, III, 2, 7. ut nunc fertur,

Hem alterum:
Ex homine hunc natum dicas.

11. *Ut illum di deaeque senium perdant, qui me hodie remoratus est*] *Senium* a Donato est: *Senem*, nostri omnes, et, ut credo, Faerniani: sed dissimulat ille, ne Bembini codicis fides minuatur. Nostri etiam universi cum Edd. vett. *omnes* habent, vel ante vel post *Senem*. Academicus etiam *dii deae omnes* absque illo *Que*, Regius autem, *Qui hodie me*. Repone:

Ut illum di deae omnes senium perdant, qui hódie me remoratus sit:

Sit non *Est*, ut mox *Restiterim*, *Fecerim*. Phorm. IV, 4, 6.

Ut te quidem omnes di, deae, superi, inferi
Malis exemplis perdant.

Heaut. IV, 6, 6.

Ut te quidem omnes di, deae, quantum est, Syre,
Cum tuo isto invento, cumque incepto perduint.

In utroque loco codices *deaeque*, versu invito.

13. *Sed eccum Parmenonem. salve.* PAR. *quid tu es tristis? quidve es alacris?*] Versus est trochaicus acatalecticus eliso *d* ex *sed*. FAERNUS.

14. *Unde is?* CH. *ego nescio hercle*] Bembinus liber ita habet, *egone? nescio hercle.* Ita optime versus procedit. in quo animadvertendum, *hercle*, posteriorem corripere, ut in quarta sede sit dactylus. nam et *Hercule*, quod integrum est, ultimam corripit. Persius [I, 2.]: *Nemo hercule nemo.* FAERNUS. Nostri vitiose *Ego*. Tu vero

Neque únde eam, neque quórsum eam,

Sic pronuntia, ut tam *'Unde* quam *Quórsum* in ictu sit, praesertim cum interrogatio, *'Unde is*, eodem sit accentu.

16. *Nunc te Parmeno ostendes*] Non stat octonarius nisi legas ut in Bembino, Basilicano, et aliis: *nunc Parmeno te ostendes.* hic autem non fiet collisio. FAERNUS.

Nunc, Parmenó, te óstendés, qui vir sies.

Geminum hic vitium est: et quod *Te* non elidatur, et quod *óstendés* duplicem ictum sustineat, media longa: quod, vel aure judice, est absonum. Lege

Nunc, Parmeno, te óstenderis, qui vir sies.

Poteris etiam, *ostende sis; sed illu* melius, *ostenderis* modo potentiali, ho est, possis ostendere.

Modo quód ames: utilitátem in ea re fáciam ut cognoscás meam:
Cum in céllulam ad te pátris penum omnem cóngerebam clánculum.
PA. Age inépte. *CH.* hoc hercle fáctumst. fac sis núnc promissa appáreant:
Siue ádeo digna rés est, ubi tu néruos intendás tuos.
Haut símilis uirgost uírginum nostrárum, quas matrés student
Demíssis humeris ésse, uincto péctore, ut graciláe sient.
Siqua ést habitior paúlo, pugilem esse aíunt: deducúnt cibum:
Tamenétsi bona natúra est, reddunt cúratura iúnceas:
Itaque érgo amantur. *PA.* quíd tua istaec? *CH.* nóua figura orís. *PA.* papae.
CH. Color uérus, corpus sólidum et succi plénum. *PA.* anni? *CH.* anni? sédecim.

18. ***Modo quod ames: in ea re utilitatem ego faciam ut cognoscas meam***] Lege cum Donato MSto, vett. Edd. et tribus nostris codicibus:

Modo quod ames: utilitatem in ea re faciam ut cognoscas meam.

Tantum *Ego*, quod illi habent, ut supervacuum tollo.

19. ***Penum omnem***] Sic in libro Bembino et Vaticano, et sic etiam legi Donatus testatur: et ita etiam Priscianus citat libro quinto. FAERNUS. Tres tantum ex nostris *Omne*. Priscianus bis locum laudat p. 654, et 1017. ubi MSti quoque *omnem*.

20. ***Faxis nunc promissa appareant***] Ita et in libro Bembino. sed Vaticanus et alii, *fac sis*. quin et in Bembino est glossema indicans dictum esse *faxis* pro *fac sis*. FAERNUS.

Unus quoque ex nostris *Faxis:* inepte. Cledonius tamen, magister vetus, p. 1916. *Faxo faxis*, Terent. *Faxis, nunc promissa appareant*. Ceterum male post *Appareant* plenam distinctionem hodie ponunt. Nam, ut recte Donatus, *Sis* perinde est ac *Si vis:* ergo ordo et connexio est, Fac *si vis*, quia promisisti; *sive* adeo quia sine promisso digna res est, in qua operam naves.

21. ***Sive adeo digna res est***] Haec verba ex auctoritate Donati, Chaereae attribuimus. FAERNUS. Nostri male dant Parmenoni.

23. ***Ut graciles sient***] Donatus legit *gracilae*, dicens a singulari *gracila* venire hanc declinationem. Sic et in Vaticano erat, sed superaddito *s* factum *graciles*. Contra in Basilicano ex voce *graciles s* expunctum. FAERNUS.

At editiones Donati, tam veteres, quam recentiores *Graciles a Gracilis*. Male tamen, ut existimo. Sed accedat certior testis Val. Probus p. 1466. *Hic et haec gracilis, hic et haec imbecillis. sed Terentius nove*, Ut gracilae sient, *Nominativo singulari, haec gracila, haec imbecilla*. Eugraphius: Legitur et *Gracilae, ut declinaverit Terentius, Haec gracila*. Puerorum olim causa factum hic *Graciles*.

25. ***Tametsi bona est natura, red. c. junceas***] Lindenbrogii codices, et ex nostris veterrimis unus, *Tamenetsi*. Lege, ut *Bona* sub ictu collocetur:

Tamenetsi bóna natura est, r. c. junceas.

27. ***Color verus***] *Ex color r* elidendum, ut in prima sede sit anapaestus.

PA. Flos ipse. *CH.*] Hanc tú mihi uel ui, uél clam, uel precário
Fac trádas: mea nihil réfert, dum potiár modo.
PA. Quid, uírgo cuiast? *CH.* néscio hercle. *PA.* undést? *CH.* tantundem. *PA.* ubi hábitat?
CH. Ne id quídem. *PA.* ubi uidisti? *CH.* ín uia. *PA.* qua rátione illam amísti?
CH. Id équidem aduenieus mécum stomachabár modo:
Neque quémquam ego hominem esse árbitror, cui mágis bonae

FAERNUS. Hoc in primo praesertim pede fieri, jam notissimum est.

28. *Flos ipse.* CH. *hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario*] Videtur hic Iambicus septenarius esse, inusitatum genus. Ego puto legendum *hance*, et in *ipse* non faciendam synaloepham. FAERNUS.

Misera sane medendi ratio, *Ipse* sine synaloepha, et *Hance*, ut octonarius fiat. Cautior vir doctus, qui ex recepta lectione pro Senario Septenarium fore videbat; qualis, ait, versus quam maxime potest evitandus est, etsi uno alterove loco necessario admittendus videatur. Bono animo esse jubeo, ne semel quidem admittetur. Ipse igitur illud *Flos ipse*, extra versum posuit: ut Clausula sit, qualis *Occidi* in hac Scaena, et in Heaut. *Discrucior animi.* Laudandus est, quod aliqua tenus prodierit, tametsi non ad terminum ipsum. Equidem non ut Clausulam extra numerum boni, sed omnino excludi et ejici velim. Excutiamus enim sententiam. *Anni sedecim: Flos ipse. Florem* quidem *aetatis* de adolescentia et juventute saepe usurpant Latini; sed nusquam id solum commendatio est formae. Nonne plurimae tum Atticae virgines erant aeque annorum sedecim? Quot, putas, ex illis quas contemnit junceis, eadem tum aetate erant? Eadem erat ipse Chaerea: infra IV, 4, 26.

At ille alter venit, [annos natus sedecim.

Ergo et Chaerea tam *flos ipse*, quam Pamphila. Quamobrem, cum nec in versum intromitti queat, nec, ut clausula fiat, digum sit, abeat hinc exulatum.

31. *Qua ratione amisti?*] Donatus quidem ita legit: sed ratio versus, qui est Iambicus tetrameter catalecticus ut praecedens, exigit *amisisti*, ut et in Bembino et in omnibus aliis fere libris est; qui vero sequuntur versus senarii sunt: itaque in eo libro cum hoc, quem supra diximus, versu ordinantur:

CH. *Ne id quidem.* P. *ubi vidisti?*
CH. *in via.* P. *qua ratione amisti?*
CH. *Id equidem adveniens mecum stomachabar modo.*
Nec quemquam esse hominem arbitror, cui magis bonae. FAERNUS.

Quod Donatus legebat *Amisti* per syncopen pro *Amisisti*, confirmant praeter unum et alterum recentiorem tres nostri vetustissimi. Videtur olim fuisse: *Qua ratione illam amisti?* ut supra: *Qui illam e conspectu amisi meo.* Vir doctus, *Qua r. autem amisti?*

32. *Nec quemquam esse ego hominem arbitror*] Sic dedit Faernus. Nostri plerique:

Neque ego quemquam hominem esse.
unus:
Neque quemquam ego esse hominem.
vett. Edd.
Neque quemquam hominem esse ego arbitror.

Repone, sic ut in utrumque verbum cadat accentus,

Neque quémquam ego hóminem esse arbitror.

Sic Adelph. I, 1, 13.

Quémquamne hóminem in animo instítuere?

Eodem ordine ponit vir eruditus.

33. *Cui magis bonae Felicitates omnes adversae sient*] Primus, opinor, moneo mendum hic subesse. Quomodo enim *bonae* Felicitates possunt esse *adversae?* Donatus laborat ut explicet: *Felicitas*, inquit, *adversa est; cum*

Felícitates ómnes auersaé sient.
Quid hóc est sceleris? périi. *PA.* quid factúmst? *CH.* rogas?
Patrís cognatum atque aéqualem Archidémidem
Nostíne? *PA.* quidni? *CH.* is, dum hánc sequor, fit mi óbuiam.
PA. Incómmode hercle. *CH.* immo énimuero infelíciter:
Nam incómmoda alia súnt dicenda, Pármeno.
Illúm liquet mi déierare, his ménsibus
Sex séptem prorsus nón uidisse próxumis;
Nisi núnc, cum minime uéllem, minimeque ópus fuit.
Eho nónne hoc monstri símilest? quid ais? *PA.* máxume.
CH. Contínuo adcurrit ád me, quam longé quidem,

ex prosperitate, quod laedat nascitur. Atqui infelicitas sic fiet, non felicitas. Lego,

Felicitates omnes aversae sient.

Aversos deos passim habes. Ideo *aversae*, quia me fugiunt, numquam ad me veniunt: sed si *adversae* sint, desinent esse id quod sunt: naturam suam mutabunt.

35. PA. *Quid hoc est sceleris*? CH. *perii.* PA. *quid factumst*? CH. *rogas?*] Male codices, qui nunc supersunt, Parmenoni illud tribuunt, *Quid hoc est sceleris?* Plane, contra Ethos et Terentii morem: Parmeno enim totam hanc fervidi adolescentis orationem tepidus et lentus audit. Omnia sunt Chaereae:

Aversae sient.
Quid hoc est sceleris? perii. PA. *quid factumst*? CH. *rogas?*

Et sic olim Donatus: *Quid hoc est sceleris? Propter hoc quod patior, inquit. Nunc enim scelus dicit a se commissum.* Lege, *Propter quod hoc patior.* Si Parmenoni hoc adsignasset, non *Patior* dixisset, sed *Pateris.* Errat tamen Magister: *Scelus* enim hic est Infortunium. Plautus, plane ut Noster, Capt. III, 5, 104. ubi pater infelix sic queritur:

Perdidi unum filium
Puerum quadrimum, quem mihi servus surpuit:
Major potitust hostium. quod hoc est scelus?

Quasi in orbitatem liberos produxerim.

37. *Nostin?* PA. *quidni?* CH. *is, dum sequor hanc, fit mihi obviam*] L. o. hanc collocationem verborum habent, *dum hanc sequor*; sed, ut versus constet, vel legendum est *novistin*, ut in libro Bembino est, vel ex *quidni* nihil elidetur; *mihi* autem in unam syllabam contrahendum. FAERNUS.

Patris cognatum atque aequalem Archidemidem
Novistin? *Quidni*? *Is, dum hanc sequor, fit mi obviam.*

Novistin quod in Bembino est, versus gratia videtur interpolatum. Ceteri omnes *Nostin*, quod retinet vir eruditus, modo ut *Dum* ne elidatur. Atqui in ista sede ut elidatur est necesse. Miserum est unius regulae ignoratione centies in eundem errorem prolabi. Poteris legere, *Nostine? Quidni?* ut Horatius [Ep. I, 10, 14],

Novistine locum potiorem rure beato?

Noster infra IV, 4, 45.

Verum? Vidistine fratrem Chaeream?

et III, 5. 15.

Nostine hanc quam amat frater?

Et Phorm. I, 2, 14. *Nostine? Quidni?*

41. *Sex septem prorsum*] Quinque nostri cum vett. Edd. et Prisc. p. 1200 *Prorsus.* Concinnius hoc: quia praecedens vox *m* terminatur.

Incúruus, tremulus, lábiis demissís, gemens:
Heus heús, tibi dico, Cháerea, inquit. réstiti.
Scin quíd ego te uolébam? dic. cras ést mihi
Iudícium. quid tum? ut díligenter núnties
Patri, áduocatus máne mi esse ut méminerit.
Dum haec lóquitur, abiit hóra. rogo num quíd uelit.
Recte, ínquit. abeo. cum húc respicio ad uírginem,
Illa sése interea cómmodum huc aduórterat
In hanc nóstram plateam. *PA.* mírum ni hanc dicít, modo
Huic quáe data donost. *CH.* húc cum aduenio, núlla erat.
PA. Comités secuti scílicet sunt uírginem.
CH. Uerúm; parasitus cum áncilla. *PA.* ipsast: ílicet:
Desíne: iam conclamátumst. *CH.* alias rés agis.
PA. Istúc ago equidem. *CH.* nóstin quaeso díc mihi, aut
Uidístin? *PA.* uidi, nóui: scio, quo abdúcta sit.
CH. Eho Pármeno mi, nóstin, et scis úbi siet?

50. *Dum haec dicit, abiit hora*] Sic dedit Faernus et sic Edd. vett. Sed nostri omnes, excepto uno satis recenti, *Dum haec loquitur*, ut supra II, 2, 24. *Dum haec loquimur, interea loci.*

53. *In hanc nostram plateam*. P. *mirum ni hanc dicit modo*] Versus potest sustentari elidendo ex *in n*. FAERNUS.

54. *Huic quae datast dono. Húc cum*] *Dono* totum in Thesi occultatur. Repone, *Huic quaé data dóno est.*

55. *Comites secuti scilicet sunt virginem?*] Tolle interrogationis notam. Non interrogat, quod Donatus vult, sed conjectat. Ideo Chaerea respondet, *Verum.*

56. *Ipsast: ilicet: Desine: jam conclamatumst*] *Scilicet*, nostri Codices et Editiones vetustae. Tacet Faernus: sed ita Bembi codex, notante G. Fabricio. Eugraphius ad locum: *Ipsa est: ilicet. Quoties causa ab oratoribus finiebatur, et a judice sententia ferri coeperat, semper conclamabatur* Ilicet, *hoc est Ire licet. Signum ergo finis et cognitionis plenae.* Miror igitur virum doctum, qui illud *Scilicet* verius putat. Inter *Ilicet* et *Conclamatumst* invenuste, ait, inseri videtur *Desine*. Si Quare roges, nesciat: illud tamen scire poterat, invenuste hic repeti *Scilicet*, cum in versu fuerit praecedente.

58. *Istuc ago equidem*] Ita et in libro Bembino. FAERNUS.

Unus ex Nostris, *Ago equidem: ceteri Equidem ago. Nostin quae sit? dic mihi aut Vidistin?* Codex Collegii Corporis Christi egregie, *Nostin quaeso dic mihi aut Vidistin? Quaeso* passim in interrogatione locum habet. Et respondet Parmeno, *Vidi, novi:* absolute, non *quae sit.*

60. *O Parmeno mi nostin?* P. *novi.* CH. *scis ubi siet?* P. *Huc deducta est ad Thaidem meretricem, ei dono data'st*]

O. l. s *eho Parmeno* habent: item hi et Donatus, *ad meretricem Thaidem;* aliqui vero, inter quos Bembinus, *et scis;* omnesque fere antiqui praeter eum, in quo est, *et dono data'st*, habent *ei data est.* itaque sic legemus:

CH. *Eho Parmeno mi nostin?* P. *novi.* CH. *et scis ubi siet?*
P. *Huc deducta'st ad meretricem Thaidem, ei dono data'st.*

PA. Húc deductast ád meretricem Tháidem: ei donó datast.
CH. Quís is est tam poténs, cum tanto múnere hoc? *PA.* milés Thraso
Phaédriae riuális. *CH.* duras frátris partis praédicas.
PA. Ímmo enim si sciás quod donum dóno huic contra cómparet,
Mágis id dicas. *CH.* quódnam quaeso hercle? *PA.* eúnuchum. *CH.* illumne óbsecro
Ínhonestum hominem, quém mercatus ést heri, senem múlierem?

Quorum versuum prior senarius Iambicus est, ut praecedentes: posterior trochaicus, ut sequentes. FAERNUS.

Eho Parmeno mi, nostin? P. *novi.* CH. *et scis ubi siet*?

Syllaba ultra metrum redundat: nisi *Parmeno* dactylum facis, quod non licet. Tolle istud *Novi* et totum da Chaereae:

Eho Parmeno mi, nostin, et scis ubi siet?

Sic habet Donatus Lindenbrogii et viro docto idem visum est.

64. *Immo si scias quod donum huic dono contra comparet*] Codices nostri duobus modo exceptis, *Immo enim:* et sic veteres Editiones. And. V, I, 4. *Immo enim nunc cum maxume.* Phorm. II, 2, 24. *Immo enim nemo satis pro merito.* Repone:

Immo enim *si scias quod donum* dono huic *contra comparet.*

Donum dono, *omnia omnes* et similia inter veneres Terentianas numera.

65. *Tum magis id dicas*] Pronomen *id*, varie collocatur; antiqui enim libri et Donatus verbo praeponunt; omnes alii postponunt. Ego hanc vocem *id* cum videam certam sedem non habere, et versui incommodare, ne sit trochaicus catalecticus, ut ceteri, subditicium arbitror, et ab aliquo adjectum, putante non satis intellegi, *tum magis dicas*, pro *tum magis id dicas:* quod tamen Latine, et antique dicitur. Plautus in Milite glorioso [V, 36]:

Ei mihi. Magis dicas si scias quod ego scio.

FAERNUS.

Omnes nostri *Tum magis id dicas.* Nec cum viro docto Faerno accedam, qui *Id* subditicium putat; ego contra *Tum* subditivum existimo, et sic versum constituo:

'Immo enim si sciás quod donum dono huic contra comparet,
Mágis id dicas.

Omnino melius est, ut in ictu sit *Mágis*, quam ut in Thesi latitet. Par locus est Heaut. V, I, 16.

Vénit in mentem. Veterator! Mágis, si mágis noris, putes
'Ita rem esse:

Ubi *Ita rem esse* perinde est, ac hoc loco *Id.* Plaut Bacch. IV, 4, 27.

Pol tu, quam nunc, med accuses mágis, si magis rem noveris.

Locus Plauti a Faerno citatus est Mil. V. 36.

Jamdudum. P. *Hei mihí.* S. *Magis dícas, si scias quod ego scio;*

ubi tam versus quam sententiae causa corrigo

Jámdudum. Hei mi. Mágis id dicas, si scias quod ego scio.

Id, scio, animadvertes, in omnibus his locis illud *Tum* locum nullum habere.

66. *Quem mercatus est here*] O. I. s. *heri*, quae tamen vox sic quoque posteriorem corripit. FAERNUS.

Et nostri quoque *Heri.* Donatus ad locum: Senem mulierem: *Non communi genere dixit* Senem, *quippe qui alibi separaverit*, *dicendo* Senex atque anus (Hec. IV, 3, 15.) *sed*, *subdistinguendum est*, *ut sit duplex vituperatio: una ab aetate*, *quod ait* Senem; *altera a membrorum mollitie*, *quod ait* Mulierem. Haec magnus Magister: cavendum nempe erat, ne adolescentes obsolete *Senem* de muliere dicerent. Pace tamen ejus, non subdistinguo, sed conjungo

'Inhonestum hominem, *quém mercatus ést herí*, *senem múlierem.*

Heri hic longam habet secundam: ut I. 2, 89.

Heri minas pro ambobus viginti dedi:

PA. Ístunc ipsum. *CH.* homó quatietur cérte cum donó foras.

Sét istam Thaidém non sciui nóbis uicinam. *PA.* haut diust.

CH. Périi, numquamne étiam me illam uídisse? ehodum díc mihi:

Éstne, ut fertur, fórma? *PA.* sane. *CH.* at níhil ad nostram hanc. *PA.* ália res.

CH. Óbsecro hercle, Pármeno, fac ut pótiar. *PA.* faciam sédulo,

Dábo operam, adiutábo: numquid me áliud? *CH.* quo nunc ís? *PA.* domum,

Út mancipia haec, íta uti iussit fráter, ducam ad Tháidem.

CH. Ó fortunatum ístum eunuchum; quí quidem in hanc detúr domum!

PA. Quíd ita? *CH.* rogitas? súmma forma sémper conseruám domi

Uidébit, conloquétur: aderit úna in unis aédibus:

et *Senem* in Thesi latet, quasi monosyllabon esset *Snem*. Atque vel ea causa non subdistinguo *Senem*, quia tum in Arsi esse oportebat. *Senex mulier*, quod nostrates *An old Wife*. Si subdistinguas, primo *senem* de viro, dein *Mulierem* de sexu toto: etiam juvenculas includis, et minor fit contemptio et contumelia, quam si junctim et mulierem et vetulam dicas. Varro de Ling. Lat. VI.[p. 130 sq. ed. M.] *Pomponii Epigramation quod in adolescentem fecerat Cascam* (hoc est, *Veterem*)

Ridiculum est, cum te Cascam tua dicit amica,
Fili Petroni, sesquisenex puerum.
Dic tu illam pusam: sic fiet Mutua muli.
Nam verepusus tu, tua amica senex.

Sic et Catullus Tibullusque *Senem* de muliere. *Senex* autem *mulier*, ut *Mulier meretrix*.

70. *Alia res est*] Liber Bembinus non habet verbum *est*. Ita versus est trochaicus catalecticus ut ceteri: nisi quis eum vellet acatalecticum facere retento *est*, quod non placet mihi. FAERNUS. Vide nos ad II, 2, 37.

71. *Faciam sedulo, ac Dabo operam, adjuvabo*] Lego,

Faciam sedulo,
Dabo operam, adjutabo.

Ac deleo, ut per Asyndeta fortius incedat oratio. *Adjutabo*, quia ita solet Noster, et quia spondeus in hac sede Trochaeo est melior.

72. *Numquid me aliud vis?*] *Vis* non est in libri Bembini contextu, nec in aliis antiquis. Itaque eam dictionem delevimus, quae et impedit versum, nec adjuvat sensum; utique enim subauditur *vis*. FAERNUS. Duo tantum ex nostris *Vis* habent.

73. *Ut mancipia haec, ita ut jussit frater, deducam ad Thaidem*] Liber Bembinus et aliquot alii ex antiquis habent *ducam*, quod probo; et versus constabit, si vel in *ita ut* non facias synaloepham, vel legas *ita uti*. FAERNUS.

Ita ut, quod et in Nostris est, non potest esse Anapaestus. Recte illud alterum Faerni *Ita uti*, quod vir doctus

Cibúm nonnumquam cápiet cum ea: intérdum propter dórmiet.
PA. Quid sí nunc tute fórtunatus fías? *CH.* qua re, Pármeno?
Respónde. *PA.* capias tu íllius uestem. *CH.* uéstem? quid tum póstea?
PA. Pro illó te deducam. *CH.* aúdio. *PA.* te esse íllum dicam. *CH.* intéllego.
PA. Tu illís fruare cómmodis, quibus íllum dicebás modo:
Cibum úna capias, ádsis, tangas, lúdas, propter dórmias:
Quandóquidem illarum néque te quisquam nóuit, neque scit quí sies.
Praetérea, forma et aétate ipse es, fácile ut pro eunuchó probes.
CH. Díxti pulchre: númquam uidi mélius consiliúm dari.
Age eámus intro núnc ïam: orna me, ábduc, duc, quantúm potest.
PA. Quid agís? iocabar équidem. *CH.* garris. *PA.* périi, quid ego egí miser?

adscivisse debuit. *Ducam* nostri, duobus exceptis, omnes, non *Deducam*.

80. *Pro illo te ducam. Audio. Te esse illum dicam. Intellego*] Vir doctus, ultima, ait, in *Ducam* non eliditur, ob Diphthongum sequentem. De illa Diphthongi vi mera hallucinatio est. Idem tamen malit *Deducam*, si per codices liceret. Sane licet; nam omnes nostri, demtis duobus, *Deducam:* quibus etiam nolentibus sic corrigi necesse est. Porro omnes nostri cum Edd. vett. *Te illum esse;* Sed *Illum* in Arsi esse debet.

81. *Quibus tu illum dicebas*] Melius absque *Tu* cum codice Petrensi.

83. *Neque quis quam tenovit*] In l. o. est, *neque te quisquam.* FAERNUS. Sic et omnes nostri, accentu id postulante.

84. *Praeterea forma, aetas*] O. fere libri, et in iis antiqui, et Donatus, *forma et aetas:* quod si recipimus, versus est Iambicus tetrameter acalecticus: sin aliter, trochaicus. FAERNUS.

Praeterea forma et aetas ipsa est,
facile ut pro eunucho probes.

Donatus: *Forma et aetas ipsa est: Deest In te.* Recte hoc: nam cum *Illarum quisquam* proxime dixerit, cujus *aetas et forma* sit, in ambiguo est. Atqui etsi sententia *In te* subintelligi postulet, in sermone hoc subintelligi non conceditur. Codex C. C. *Praeterea forma et aetas ipsa es. Es*, inquam, non *Est*. Vide, an ex vestigio tam tenui verum subodoratus sim:

Praeterea forma et aetate ipse es,
facile ut pro eunucho probes.

Es forma, ut And. I, 1, 95. *Erat forma honesta et liberali.*

86. *Age eamus intro: nunc jam orna me, abduc, duc, quantum potest*] Lege et distingue:

Age eamus intro nunc ïam: orna
me, abduc, duc, quantum potest.

Sc Adel. II, 1, 14. *I intro nunc ïam.* And. I, 1, 144. *Eamus nunc ïam intro. Quantum potest*, veteres G. Fabricii, et codex Bembinus, Bembo ipso teste. Ita noster passim.

Quo trúdis? perculerís iam tu me. tíbi equidem dicó, mane.
CH. Eámus. *PA.* pergin? *CH.* cértumst. *PA.* uide ne nímium calidum hoc sít modo.
CH. Non ést profecto: síne. *PA.* at enim istaec ín me cudetúr faba. *CH.* ah!
PA. Flagítium facimus. *CH.* án id flagitiumst, si ín domum meretríciam
Dedúcar, et illis crúcibus quae nos nóstramque adulescéntiam
Habent déspicatu, et quáe nos semper ómnibus cruciánt modis,
Nunc réferam gratiam: átque eas itidem fállam, ut ab illis fállimur?
An pótius par atque aéquum est, pater ut á me ludatúr dolis?
Quod quí rescierint, cúlpent; illud mérito factum omnés putent.

89. *Vide ne nimium callidum hoc sit modo*] Donatus et *callidum*, et *calidum* legi affirmat: sed *callidum* videtur magis probare, nulla quidem ratione, cum potius Parmeno praeceps et inconsultum hoc consilium asserat, quam versutum, et dictionem *callidum*, quae primam habet productam, versus ratio non admittat, nisi forte ex magna licentia, demendo in scansione unum *l*. Mihi libros scriptos Donati consideranti, videtur omnis expositio hujus loci esse corrupta, omninoque legendum *calidum* per unum *l*, et ex sensu et ex versu, ut et aliqui l. s. habent, et Robertus Stephanus impressit. FAERNUS. *Calidum*, quod et versus et sensus postulant, unus tantum ex nostris, *Calidum consilium*. Plautus [Ep. II, 2, 71.] Livius [XXII, 24.] etc. [Cic. de off. I, 24.]

90. P. *At enim isthaec in me cudetur faba. ah flagitium facimus*] In libro Bembino et Victoriano interjectio *ah* Chaereae ascribitur, reliqua Parmenoni. FAERNUS.

93. *Habent despicatam*] Sic Donatus et omnes antiqui libri praeter Bembinum. Et stat versus rejecta prima ejus syllaba in finem praecedentis. Omnes alii libri recentes, *despectam* habent, ut Bembinus. FAERNUS.

Correctores, non Librarii, *Despectam* primi dederunt: nesciebant scilicet *Habent* in initio versus corripi solere. Sed aliud est: nam seu *Despicatam* sive *Despectam* velis ad unum tantum nomen refertur, cum ad utrumque debeat, *Nos et nostram adolescentiam*. Praestabo tibi veram Poetae manum:

Habent despicatu:

Despicatu vetuste, pro *Despicatui*. Ut Heaut. II, 3, 116.

Quapropter haec res ne utiquam neglectu est mihi.

Habent despicatui, ut Poen. III, 3, 13. *Habere quaestui*. Menaech. IV, 3, 19.

Quando tu me bene merentem tibi habes despicatui;
Aliam posthac invenito, *quam* habeas frustratui.

Unde et in Cas. II, 2, 15.

Vir me habet pessimis despicatam modis:

libenter legerim, *Despicatu*.

95. *An potius haec pati? aequum est fieri ut a me ludatur dolis,*

PA. Quid istíc? si certumst fácere, facias: uérum ne post cónferas
Culpam ín me. *CH.* non faciám. *PA.* iubesne? *CH.* iúbeo, cogo, atque ímpero;
Numquám defugiam auctóritatem. *PA.* séquere: di uortánt bene.

Actus III. Scaena I.

Thraso miles. Gnatho. Parmeno.

T. MAGNÁS uero agere grátias Thaís mihi?

Quod qui rescierint culpent, illud merito factum omnes putent] Liber Bembinus et omnes alii antiqui pro *pati* habent *patri*. Ac Donatus quoque, licet aliqua ex parte corruptus: nam quamvis citando haec verba dicat *pati*, tamen in expositionis progressu legit *patri*. et sane *pati* nullum habet sensum; *patri* autem si legas, sensus est: cur non has meretrices debeam fallere? an potius aequum est, haec a me fieri adversus patrem, ut eum ludam dolis, pecuniam scilicet ab eo per fallacias auferendo, quam in amores et voluptates meas insumam? cum liceat, fallendo has meretrices, cupiditatem meam, sine ullo sumptu aut dispendio explere. Illud enim si facerem, id est, si patrem dolis luderem, qui hoc rescierint, culpent; hoc autem, id est, a me deceptam esse meretricem, merito factum omnes putent. Atque hunc esse germanum sensum poetae, omnia fere argumenta comica ostendunt, ubi plerumque inducuntur adulescentes amatores patribus struere fallacias ad pecuniam auferendam, quam meretricibus aut lenonibus dent. Huc etiam spectant et ea quae supra [v. 7.] dixit *O infortunatum senem;* et ea quae infra [V, 4, 6.] *Eam confeci, sine molestia, sine sumptu, sine dispendio;* nam si sumptus intervenisset, utique eum a patre oportuisset auferri. FAERNUS.

De sententia loci satis constat: de verbis dispiciendum est. *Haec pati* nostri omnes, nisi quod unus vetustus a manu prima *Patri*, et postea *Pati* factum. Unde istud *Pati* processit? suberat aliquod mendum. Si enim a principio *Patri* ibi fuisset, vix umquam in *Pati* degenerasset. Praeterea, quaenam ista sunt *Haec?* nempe *in domum meretriciam deduci, crucibus illis gratiam referre*. An *haec patri fieri* possunt? Haeret hic aqua: et sapuit T. Faber, qui *Hoc* corrigebat, et ad sequentia retulit, *Ut a me ludatur dolis:* quem frustra ob id sugillat vir eruditus. Sed, ut dixi, altius aliquod latet ulcus, unde illud *Pati* profluxit. Vide an recte sanaverim: absit modo ut infundas succum loliginis:

An potius par atque aequum est,
pater ut a me ludatur dolis?

Illud observabis, *Pater*, ut par est, in Arsi hic esse, cum in recepta lectione *Patri* vix audiatur.

98. *Jubesne? Jubeo, cogo, atque impero*] Sic dedit Faernus: sic et Nonius citat. v. Cogere, non editus modo, sed in codice nostro veterrimo. Nostri omnes hic cum Edd. vett. *Jubeo immo cogo*. Unde facile fuit refingere:

Juben? CH. *Jubeo*? *immo cogo atque impero*. Nisi post *Jubeo* interrogationem ponas, putidum est *Immo*: sed vel sic, longe melius abest. Vir vero eruditus, qui libentius, ut ait, sic legat:

Culpam in me. Non faciám. Juben?
'Immo jubeo cogo, atque impero,

ut *Juben*, quod praecipuam emphasim habere debuit, in Thesi supprimatur, alio mentem alio aurem diviserat.

99. P. *Numquam defugiam auctoritatem. sequere*. CH. *di vortant bene*] Accedo eorum sententiae, qui putant has personas male esse inscriptas; et priora quidem in persona Chaereae continuanda, posteriora Parmenoni tribuenda, ut *numquam defugiam auctoritatem* in ore Chaereae sit, perinde ac si

G. Ingéntis. T. ain tu, laétast? G. non tam ipsó quidem
Donó, quam abs te datum ésse: id uero sério
Triúmphat. P. huc prouíso ut ubi tempús siet,
Dedúcam. set eccum mílitem. T. est istúc datum
Profécto, ut grata míhi sint quae facio ómnia.
G. Aduórti hercle animum. T. uél rex semper máxumas
Mihi agébat quicquid féceram; aliis nón item.
G. Labóre alieno mágno partam glóriam
Uerbís saepe in se tránsmouet, qui sál habet,
Quod in té est. T. habes. G. rex te érgo in oculis.
T. scílicet.
G. Gestáre. T. uerum: crédere omnem exércitum,

dixisset: numquam negabo me tibi auctorem hujus rei fuisse. FAERNUS. Recte hoc: et aberrarunt omnes librarii, praeeunte Donato.

6. *Profecto mihi ut grata sint quae facio omnia*] Alia verborum collocatio in o. l. s. et Donato invenitur, hoc modo

Profecto ut grata mihi sint quae facio omnia.

grata autem mihi, non jocunda mihi exponendem est, sed talia, ut pro iis mihi gratia habeatur; ut et in Heautontim. [II, 3. 21.] *tum cum gratum mihi esse potuit, nolui*, id est, tum cum mihi potuit haberi gratia. FAERNUS. Etiam hoc recte: et eodem ordine nostri.

10. *Verbis saepe in se transmovet, qui habet salem*
Quod in te est] Veterrimi quique codices et veteres Grammatici *Quod*: bene factum, et hoc veram nobis lectionem conservavit, quam a multis jam saeculis discipulorum gratia corruperant Magistri. Lego enim,

Verbis saepe in se transmovet, qui sal habet
Quod in te est.

Certe *Qui habet salem* non bene metro satisfacit: neque enim *Quabet* legi poterit per synaloepham, ut *Qui* non audiatur, et in quinta sede Trochaeus sit; neque *Qui* evitare synaloepham, cum in Arsi non locetur. *Sal* olim genere neutro erat. Varro apud Nonium v. Salis. *Et postea id sal virgines vestales serra ferrea secant.* Idem apud Charisium. p. 82. *Nunc vides in conviviis ita poni et sal et mel. Quod Genus*, addit Charisius, *etiam Verrio placuit.* Fabianus apud eundem: *Cur sal aliud perlucidius, aliud inquinatius aut nigrius? quia sal ex arido congelatum est.* Priscianus p. 664. *Salem* gen. masc. ex hoc loco citat, *Qui habet salem, quod in te est:* et addit, *Inveniuntur tamen quidam vetustissimi etiam neutro genere hoc protulisse.* Cur autem vetustissimi? qui Terentio posteriores multo sunt. Idem paulo post p. 659. *Afranius in Compitalibus: Ut quicquid loquitur, sal merum est.* Huic consentit Lucretius [IV, 1158.]

Parvula pumilio, χαρίτων ἴα, tota merum sal.

Satis opinor de Neutro genere. Jam vero *Sal* syllabam productam esse testis Beda de metris p. 2359. *In monosyllabis producuntur, Ur ut Fur, Al ut Sal:* et mox: *Pes, sicut et Sal et Par, cum monosyllaba est, longa est.* Ausonius Epigr. 86.

Sal, oleum, panis, mel, piper, herba, novem.

12. *Gestare*] Omnes libri quotquot sunt, et antiqui et recentes, tum Terentii, tum Donati, habent *gestire*, quam lectionem admittentes, exponemus, laetum esse, et gaudere ex convictu, scilicet tuo: quod vero supra dictum est, *Rex te ergo in oculis*, hic subaudiemus vel habere, vel ferre. FAERNUS.

Codex tamen Bembinus, Bembo narrante, *Gestare:* atque ita duo ex no-

Consília. *G.* mirum. *T.* túm sicubi cum sátietas
Hominum, aút negoti síquando odium céperat,
Requiéscere ubi uolébat, quasi: nostín? *G.* scio.
Quasi ubi íllam expueret míseriam ex animó. *T.* tenes.
Tum mé conuiuam sólum abducebát sibi. *G.* hui,
Regem élegantem nárras. *T.* immo síc homost:
Perpaúcorum hominumst. *G.* ímmo nullorum, árbitror,
Si técum uiuit. *T.* ínuidere omnés mihi,
Mordére clanculum: égo non flocci péndere:
Illi ínuidere mísere: uerum unús tamen
Inpénse, elephantis quem Índicis praefécerat:
Is úbi molestus mágis est, Quaeso, inquám, Strato,
Eone és ferox, quia habés imperium in béluas?
G. Pulchré mehercle díctum et sapientér. papae,
Iuguláras hominem. quíd ille? *T.* mutus ílico.
G. Quidni ésset? *P.* di uostrám fidem; hominem pérditum
Miserúmque: et illum sácrilegum. *T.* quid illúd, Gnatho,
Quo pácto Rhodium tétigerim in conuíuio,
Numquám tibi dixi? *G.* númquam: sed narra óbsecro.
Plus mílies iam audívi. *T.* una in conuíuio

stris veterrimi. Miror, qui Faernus de hac lectione dubitare potuerit.

Ib. THR. *Verum credere omnem exercitum*] Pro *verum*, liber Bembinus habet, *vero*, quae vox est asseverantis, et in principio orationis ponitur ab respondente: ut in Adelphis,

An quicquam est etiam amplius?
Vero amplius. FAERNUS.

Nostri omnes *Verum*, et recte. Par locus supra II, 3, 35.

PA. *Comites secuti scilicet sunt virginem.*
CH. *Verum: parasitus cum ancilla.*

18. *Immo sic homost Perpaucorum hominum. Immo nullorum arbitror*] In hac lectione *Hominum* non elidit ultimam: quod etsi Plautus sibi indulgeat in Caesura, numquam id facit Terentius. Lege itaque et distingue, *Immo sic homost: Perpaucorum hominumst. Sic homost*, absolute, ut Adel. I, 2, 63. *Nam ita est homo.* Andr. V, 4, 16. *Sic Crito, est hic: mitte. Perpaucorum hominumst*, absolute, ut Horat Serm. I, 9, 44. *Maecenas quomodo tecum,*
Hinc repetit, paucorum hominum, et mentis bene sanae?

31. *Numquid tibi dixi*] Liber Bembinus et omnes alii antiqui, *numquam;* quod magis videtur quadrare: nam si per *numquid* interrogatus esset, suffecisset respondere, non: nunc per *numquam* interrogatus, apposite per *numquam* respondet. FAERNUS.
Quin et nostri omnes, tribus exceptis, *Numquam*.

32. *Plus milies jam audivi*] Nec in libro Bembino, nec in Donato est dictio *jam*. itaque eam delevimus. FAERNUS.

Atqui nostri omnes cum Edd. vett. agnoscunt *Jam:* quod cur unius Bembini causa ejiciatur, nullus video. Phorm. III, 2, 2.

Audi quod dicam. At enim taedet
jam audire eadem milies.

Erat híc, quem dico, Rhódius adulescéntulus:
Forte hábui scortum: coépit ad id adlúdere,
Et me ínritare. quíd agis, homini inquam, ínpudens?
Lepus túte es, et pulméntum quaeris? *G.* há ha hae.
T. Quid ést? *G.* facete, lépide, laute, níl supra.
Tuum óbsecro ne hoc díctum erat? uetus crédidi.

34. *Forte habui scortum: coepit ad id adludere, et me inridere*] *Adludere*, est adblandiri, osculari, manum in scorti sinum inserere. Quo pertinet igitur *Me inridere*? aut cur hoc ultro narraret Thraso? Praeter tamen Codices Priscianus clare agnoscit p. 1187 et 1201. Donatus quoque *Inridere* legebat: *Vide*, inquit, *quemadmodum miles*, *dum multa ad dictum suum pervenire fateatur*, *interim quam contemptus sit atque derisus*. Ubi legendum, *Dum vult ad dictum suum pervenire, fateatur interim*. Pace tamen utriusque dico a manu Terentii fuisse:

Et me inritare.

Inritat sine dubio amantem, qui eo praesente amicam ejus contrectat. Heaut. III, 3, 4. in re simili,

Facis adeo indigne injuriam illi, qui non abstineas manum:
Novi ego amantium animum; advertunt graviter quae non censeas.

Recte igitur *Inritare*: et inritatus miles se dicto illo, quod memorat, ulciscitur.

35. *Quid ais*, *inquam*, *homo impudens*] Ita omnes antiqui libri: sed recentiores *quid agis*: quod non displicet; nam miles facta, non verba castigat. sane Bembinus pro *homo, homini* in contextu habet, ut sit impudens absolute: ut et apud Plautum [Rud. IV, 3, 42.] *quid ais impudens?* FAERNUS.

Quid ais? inquam, homo impudens?

Repone. *Quid agis, homini inquam, impudens?*

Tres ex Nostris, *Quid agis*? id est, quo manum inseris? Illud *Ais* tum natum est, postquam *Inridere* se ingessit, pro *Inritare*. Recte autem Bembinus, *Homini inquam*, quo et Nostri spectant, qui uno excepto omnes habent *Homo inquam*, non *Inquam homo*. *Quid agis*, *inpudens*. Plaut. Men. V, 1, 10.

Etiamne, impudens, Muttire unum verbum audes?

Noster infra V, 2, 17.

Paulum quid. Eho paulum, impudens?

36. *Lepus túte es*, *et pulpámentum quaerís. Ha ha hae*] Vides ut invenuste accentus cadant. Vir eruditus, ut hoc effugiat, ex *Tute es et* dactylum facit: sed *Es* apud veteres Comicos producte, opinor, semper. Repono,

Lepus túte es: et pulméntum quaeris? Ha ha hae.

Pulmentum id ipsum est quod *Pulpamentum*; et facile inter se permutantur. Plaut. Curcul. I, 1, 90.

Vultisne olivas, *aut pulpamentum*, *aut capparim*? ubi *Pulmentum* reponi versus ipse postulat, Scaligero olim corrigente, et nuper rursus viro erudito. Poteris etiam hoc modo:

Lepus tute es: et pulpámen quaeris? Ha ha hae.

vel

Lepus tute, *pulpamentum quaeris? Ha ha hae.*

Quocumque modo constituas, omnino melius est, ut per interrogationem proferatur. Vopiscus in Numeriano c. 13. *Ipsi denique Comici plerumque sic milites inducunt*, *ut eos faciant vetera dicta usurpantes; Nam et* Lepus tute es et pulpamentum quaeris *Livii Andronici dictum est*, *multaque alia quae Plautus Caeciliusque posuerunt*.

38. *Tuum obsecro ne hoc dictum erat?* [O. I. s. et Donatus, *tuumne obsecro*; et hoc amplius, antiqui libri habent, *te*: ut sit *obsecro* te. FAERNUS.

Tres ex nostris *Te*, ceteri *Tuum ne obsecro*. Placet veterum Editionum lectio, *Tuum obsecro ne hoc dictum erat*? id est per Tmesin *Tuumne obsecro*. Sic Eun. IV, 4, 53. *Utrum praedicem ne an taceam*. et Adel. III, 3, 28. *Utrum studio ne id sibi habet?*

T. Audíeras? *G.* saepe: et fértur in primís. *T.* meumst.
G. Dolet díctum inprudenti ádulescenti, et líbero.
P. At té di perdant. *G.* quíd ille quaeso? *T.* pérditus.
Risu ómnes qui aderant, émoriri: dénique
Metuébant omnes iám me. *G.* non iniúria.
T. Set heús tu, purgon égo me de istac Tháidi,
Quod eám me amare súspicatast? *G.* níl minus.
Immo aúge magis suspícionem. *T.* cúr? *G.* rogas?
Scin, síquando illa méntionem Phaédriae
Facit aút si laudat; te út male urat? *T.* séntio.
G. Id út ne fiat, haéc res solast rémedio.
Ubi nóminabit Phaédriam, tu Pámphilam
Contínuo. siquando ílla dicet Phaédriam
Intrómittamus cómissatum: Pámphilam
Cantúm, tu, prouocémus. si laudábit haec

hoc est, *Utrumne*. Plaut. Truc. II, 7, 42.

Num óbsecro nam áriolus, qui ípsus se vérberat? id est, *Numnam obsecro*.

40. *Dolet dictum imprudenti adolescenti et libero*] *Imprudens* hic in laude ponitur, ut And. V, 4, 8.

Adulescentulos, imperitos rerum, eductos libere. Gnathonis verba sunt, ex intimo adulatoriae artis penu petita. Egregie Donatus: 'Addidit parasitus, 'quo gravius sit Thrasonis dictum, com-'miserationem ejus in quem dictum est: 'scit enim homines stultos malos videri 'velle.' Quid igitur cum illo facias, qui melius putat, ut Thrasoni hic versus tribuatur? Idne ut Thrasoni doleat dictum, quod dictum esse hic gloriatur? At sit, ait, melius Thrasonem excipit Gnatho, *Quid ille quaeso*? Itane melius? at quemnam tum Parmeno excipiet, *At te di perdant*? Thrasonem scilicet perdant, non quem voluit Gnathonem.

45. *Quod eam me amare suspicatur*?] O. l. s. et Donatus, *suspicata est*? FAERNUS. Ita et nostri plerique omnes.

46. *Immo magis auge suspicionem*] O. l. s. *Immo auge magis*. FAERNUS. Sic et nostri universi.

52. *Intromittamus commessatum*] Vaticanus et Basilicanus *commisatum*, habet: itemque Bembinus, sed is per duo *s*, et in ejus margine ascriptum est, *Commissatio est proprie convivium meretricum et adulescentulorum*. FAERNUS.

Siquando illa dícet, Phaedriam
Intromittamus commissatum: tu Pamphilam
Cantatum provocemus.

Ubi illud *Tu* ultra metrum excurrit. Cui vitio ut occurratur, vir eruditus post alios *In* praecedenti versui apponit; ut sic legatur,

Phaedriam in-
Tromíttamus commíssatum: tu Pámphilam.

Nonne belle cadunt accentus? Quanti est, ex Horatii praecepto non digitis modo, sed et aure legitimum sonum callere? Nostri fere omnes cum Edd. vett. non agnoscunt illud *Tu*. Recte. Sic ergo locus constituendus est, minima mutatione:

Siquando illa dicet, Phaedriam
Intromittamus commíssatum: Pamphilam
Cantum, tu, provocemus.

Cantum a Canere, non *Cantatum*. Pamphila haec (I, 2, 53) *fidibus sciebat*. Atqui in hac re proprium est *Canere*. Cicero Tusc. I, 2. *Epaminondas fidibus praeclare cecinisse dicitur*. Quintil. Instit. I, 10. *Duces maximos*

Illius fórmam: tu húius contra. dénique
Par tú pari reférto, quod eam mórdeat.
T. Siquidém me amaret, tum ístuc prodessét, Gnatho.
Quando íllud quod tu dás, exspectat átque amat,
Iam dúdum te amat: iámdudum illi fácile fit,
Quod dóleat: metuit sémper, quem ipsa núnc capit
Fructúm, ne quando irátus tu alio cónferas.
T. Bene díxti: ac mihi istuc nón in mentem uénerat.
G. Ridículum: non enim cógitaras: céterum
Idem hóc aut melius túte inuenissés, Thraso.

Actus III. Scaena II.

Thais. Thraso. Parmeno. Gnatho. Pythias ancilla.

TH. AUDÍRE uocem uísa sum modo mílitis.
Atque éccum. salue, mí Thraso. *T.* o Thaís mea,
Meum suáuium, quid ágitur? ecquid nós amas
De fídicina istac? *P.* quám uenuste: quód dedit

et fidibus et tibiis cecinisse traditum. Comissatum, non *commissatum ;* prima scilicet producta a Graeco *Κωμάζειν.* Apud Cic. Ep. Fam. I, IX. hi sex versus adducuntur, ubi editum est, *Tu Pamphilam Cantatum provocemus.* Excutiant, quibus copia est, veteres ibi codices.

55. *Par pro pari referto, quod eam mordeat*] Ita est in antiquis libris. quod testatum relinquere voluimus, ne quis amplius hanc lectionem in dubium vocet. FAERNUS.

A quattuor nostris *Pro* abest. Apud Ciceronem quoque in diversa abeunt Codices, quos Interpretes ibi consuluerunt; ita tamen ut plures habeant *Par pari referto;* quomodo et Servius citat ad Aen. I, 265. Noster, Phorm. I,4, 34.

Hem istuc serva: et verbum verbo,
par pari ut respondeas.

Ep. Att. XVI, 7. *Provide, si cui quid debetur, ut sit, unde par pari respondeatur.* Sane frustra quaeritur aliud locutionis hujus exemplum, *Par pro pari referre.* Cur igitur in ipsorum codicum dissidio non liceat reponere,

Denique,
Par tu pari referto, quod eam mordeat.

Tu et sententiae adprime convenit, quater repetitum; et facile excidere potuit, deinde ad versum fulciendum *Pro* substitui.

58. *Jam dudum amat te*] Ex o. l. s. ita colloca, *jamdudum te amat.* versum autem sustenta, non faciendo collisionem. FAERNUS.

Recte hoc: collisio non fit, quia in ictu est *Te*, et prima syllaba Anapaesti. Omnes nostri in hac lectione consentiunt.

59. *Metuet semper quem ipsa nunc capit*] Liber Bembinus et aliqui alii, *metuit.* utrumque stare potest. FAERNUS.

Nostri omnes *Metuet.* Utrumvis se satis probat; tamen *Metuit* malo; quia jam diu locum in Textu obtinuit.

63. *Idem hoc tute melius quanto invenisses, Thraso*] Si *Idem* est, quomodo *melius*? Repono,

Idem hoc aut melius tute invenisses,
Thraso.

And. IV, 1, 56.

Parum succedit quod ago: at facio
sedulo:
Vel melius *tute* reperi, *me missum*
face.

Phor. I, 4, 50.

Nunc ipsast opus ea, aut,
siquid potest,
Meliore *et callidiore.*

Princípium adueniens. *TH.* plúrimum meritó tuo.
G. Eámus ergo ad cénam: quid stas? *P.* hem álterum:
Abdómini hunc natum dícas. *T.* ubi uis, nón moror.
P. Adíbo, atque adsimulábo quasi nunc éxeam.
Itúran, Thais, quópiam es? *TH.* ehem, Pármeno,
Bene fécisti: hodie itúra. *P.* quo? *TH.* quid, hunc nón uides?
P. Uideo, ét me taedet. úbi uis dona adsúnt tibi
A Phaédria. *T.* quid stámus? cur non ímus hinc?
P. Quaeso hércle ut liceat, páce quod fiát tua,
Dare húic quae uolumus, cónuenire et cónloqui.
T. Perpúlchra credo dóna, aut nostris símilia.

7. *Ex homine hunc natum dicas*] Quicquid hoc sit, sine dubio opprobrii loco est; *Dicas Gnathonem ex homine natum esse.* Quo homine? Thrasone scilicet: ita sunt stultitia pares. Sic explicant, qui simplicius agunt: nam plerique caute et versute, quasi scopulum, hunc locum praetereunt. Ergo Gnatho, provecta satis aetate, quippe qui patria bona jam abligurierat, dicatur natus esse ex Thrasone juvene? Si hoc placet et fautores invenit; omnia protinus sint alba. Parmeno inducitur, ut homo *callidus et disertus*, et a principio ad finem usque eas partes tutatur. Cum miles beneficium suum amicae oggerit et quasi exprobrat; castigat hoc Parmeno, *Quod dedit principium adveniens*? Cum edax Parasitus, ventri deditus, ejusque solius memor, ex illo principium det,

Eamus ergo ad caenam: quid stas: nihilne Parmeno apposite et *πρὸς τὴν γαστέρα*? nihil, nisi id frigidum, Qualis herus, talis servus; Qualis rex et praebitor, talis parasitus? Immo, vel Terentii causa, melius quid suggeremus:

GN. *Eamus ergo ad cenam*: *quid stas*? PA. *hem alterum:*
Abdomini hunc natum dicas.

Recte de Parasito, qui de ventre solo cogitaret. Cicero in Pisonem c. 17. *Ille gurges atque heluo; natus abdomini suo, non laudi atque gloriae.* Trebellius Gallieno c. 16. *Natus abdomini et voluptatibus, dies ac noctes vino et stupris perdidit orbem terrarum.* Ceterum, cum *Hunc* et *Hanc* passim corripiant Comici, inde factum ut qui per se Creticus esset *domini;* addito *Hunc*, *domini hunc*, dactylus fiat; et additione plurium consonantium brevior evadat: ut v. mox decimo, *Quo*? *quid hunc* pro dactylo est. Vel potius *Abdomini* pronuntiatur, quasi esset *Abdomni*, ut Hec. III, 1, 1. *Nemini* quasi *Nemni.*

10. *Quid hunc vides*] Legitur in o. l. s. et apud Donatum, *quid*, *hunc non vides?* itaque et Robertus Stephanus impressit. stat autem versus eliso *d* ex *quid.* FAERNUS.

Benefecisti. hodie itura. Omnes omnino nostri cum Edd. vett. *Bene pol fecisti.* Fieri potest, ut veluste dederit Noster,

Bene pol fecsti, *hodie itura.*

ut *Duxti*, *dixti*, *scripsti*, *discesti*, *emunxti*, *extinxti*, *gesti*, *amisti*, *occlusti* et alia Plautus et Noster; quin et partim Virgilius atque Horatius. *Hunc non vides*, Nostri universi.

15. *Haud nostris similia*] *Aut*, melius mihi videtur, ut perseveret ironia per particulam disjunctivam. FAERNUS.

Perpulchra, *credo*, *dona*, *aut nostris similia.* Ita recte dedit Faernus; dum ejus, credo, Codices, ut nostri omnes, haberent *Haut;* et plausores sibi multos repperit. Viro tamen docto frigidum videtur *Aut*, et a magistro suo desciscens in textum adscivit *Haut*. Atqui sua Thraso dona pulchra esse arbitratus est: hoc certum. Ergo ex ista sententia sic locutus est miles:

Perpulchra credo dona, *haut pulchris similia.*

Satine placet? Nonne hoc percepisse

P. Res índicabit. heús iubete istós foras
Exíre, quos jussi, ócius. procéde tu huc.
Ex Aéthiopia est úsque haec. *T.* hic sunt trés minae.
G. Uix. *P.* úbi tu es, Dore? accéde huc. hem eunuchúm tibi,
Quam líberali fácie? quam aetate íntegra?
TH. Ita mé di ament, honéstus est. *P.* quid tu aís, Gnatho?
Numquíd habes quod contémnas? quid tu autém, Thraso?
Tacént: satis laudant. fác periclum in líteris,
Fac ín palaestra, in músicis: quae líberum
Scire aéquom est adulescéntem, sollertém dabo.
T. Ego íllum eunuchum, si ópus siet, uel sóbrius.
P. Atque háec qui misit, nón sibi soli póstulat
Te uíuere, et sua caúsa excludi céteros;
Neque púgnas narrat, néque cicatricés suas
Osténtat; neque tibi óbstat, quod quidám facit:
Uerum úbi molestum nón erit, ubi tú uoles,
Ubi témpus tibi erit, sát habet, tum si récipitur.
T. Appáret seruom hunc ésse domini paúperis
Miseríque. *G.* nam hercle némo posset, sát scio,
Qui habéret qui paráret alium, hunc pérpeti.
PA. Tace tú: quam ego infra esse ínfimos omnís puto
Hominés: nam qui huic adséntari animum indúxeris,

Si ab Ironia incipiat sententia, in eadem necesse esse ut desinat? Atqui Codices, ait, et Priscianus p. 983. *Haut.* Ita est, et id norat Faernus: sed fragmenta ejusmodi mendosissime feruntur, praeterquam in illo verbo, cujus gratia citantur. In isto Prisciani loco ut *Haut* pro *Aut*, ita *Munera* pro *Dona* etiam in scriptis exemplaribus. Num sic quoque hic legemus? At alibi p. 1041. eundem locum laudans *Dona* habet; et ibi duo Codices Collegii Caiensis *Aut* plane, non *Haut.*

26. *Si sit opus vel sobrius*] Liber Bembinus, *si opus sit;* sed hic non fiet synaloepha: quam licentiam vitaremus, si legeremus, *si opus siet*, ut omnes alii l. s. et Donatus. FAERNUS. Ita et Nostri. Mox v. 32. pro *Sat habet sí tum recipitur* dedit Auctor, *Sat habet túm si recipitur.*

36. *Quem ego esse puto infra omnes infimos*] Hic quoque magna facta est transpositio, contra omnium librorum fidem sic habentium, *quem ego esse infra infimos omnis puto.* et Donati quoque, nisi quod habet, *infra esse.* FAERNUS. Et nostri etiam *Esse infra;* sed Donati lectio *Infra esse* verissima est, ut *Infra* sub ictum veniat. Etsi Priscianus p. 992. *Esse infra;* etiam MStus.

37. *Nam qui huic animum adsentari induxeris*] In hac lectione *Animum* in Thesi totum occultatur. Lege cum duobus ex nostris, et Edd. vett.

Homines: nam qui huic adsentari animum induxeris.

E flámma petere té cibum posse árbitror.
T. Iamne ímus? *TH.* hos prius íntroducam, et quáe uolo
Simul ímperabo: póstea continuo éxeo.
T. Ego hinc ábeo. tu istanc ópperire. *P.* haut cónuenit
Una íre cum amica ímperatorem ín uia.
T. Quid tíbi ego multa dícam? domini símia es.
G. Ha ha háe. *T.* quid rides? *G.* ístud quod dixtí modo:
Et illúd de Rhodio díctum in mentem cúm uenit.
Set Tháis exit. *T.* ábi prae: cura ut sínt domi
Paráta. *G.* fiat. *TH.* díligenter, Pýthias,

38. ***E flamma te petere cibum posse arbitror***] Victorianus liber et alii plerique, ac Donatus

E flamma petere te cibum p. a. qui melior est numerus. FAERNUS. Recte: etsi ex Nostris tres tantum sic habeant.

40. ***Postea continuo exeo***] Liber Bembinus, ***post***. sed et Donatus ita etiam legi affirmat. sustentatur autem versus non faciendo synaloepham in ***continuo exeo***. FAERNUS.

Donatus et ***Postea*** et ***Post*** legi dicit: prius recte habent nostri codices. In ***Continuo*** non potest non fieri synaloepha.

41. ***Ego hinc abeo. tu istam opperire***] O. l. s. ***istanc;*** sed ut versus stet, prima hujus versus syllaba praecedenti attribuetur, vel ***abeo*** in pyrrichium contrahetur. FAERNUS.

Tres ex Nostris ***Istanc. Hinc***, et similia in versus initio corripi, frequentissimum.

42. ***Una ire amica cum imperatorem in via***] ***Cum amica*** lege ex Donato, et c. l. s. nec versui timendum, si in ***cum*** non fiat elisio. sane liber Bembinus habet ***in viam***. FAERNUS. Nostri omnes cum Edd. vett. ***Cum amica. Cum*** in ictu non eliditur.

43. ***Quid tibi ego multa dicam? domini similis es***] Magnum vero opprobrium! quasi non laudandum optandumque sit in famulo, ut domino similis sit, servus libero et ingenuo. Priscianus tamen clare agnoscit ***Similis***, p. 1125, et 1192. Non fatuum, opinor, dictum Thrasoni daret Poeta, sed militare potius et inurbanum. Scripsit fortasse Terentius:

Quid tibi ego multa dicam? domini culcita es.

Plane ut apud Plautum ***Heri culcitella***. Most. IV, 2, 14. ***Novit herus me.*** TH. ***suam quidem pol ipse culcitellam oportet.*** Sic Dolabella, apud Sueton. Caes. 49. ***Spondam*** eum ***interiorem regiae lecticae*** appellabat. Atque inde est, quod hoc audito Gnatho cachinnum tollit, atque hoc ***modo dictum*** et illud prius ***de Rhodio*** una jungit, ut in eodem genere salsa et faceta. Sed aliud succurrit castius honestiusque, et receptae lectioni propius; ***Domini simia es.*** Hoc est, Domini es imitator et adulator; utrumque enim notat *Πιθηκίζειν*. Plinius Epist. I, 5. ***Adeo ut librum recitaret publicaretque***, ***in quo Rusticum insectatur***, ***atque etiam*** Stoicorum simiam ***appellat***. Praeterea facie turpi es, quali est simia. Plaut. Most. IV, 2, 4.

Vide ut fastidit simia.

45. ***Et illud de Rhodio dictum in mentem venit***] Liber Bembinus et Victorianus post vocem ***dictum***, habet adverbium ***cum***. et subaudiendum est, rideo: nec versus repugnat. FAERNUS.

Lege ergo, ***Dictum in mentem cum venit***; non ut Faernus in textu, ***Dictum cum in mentem venit***. Nostri omnino nesciunt illud ***Cum***.

46. ***Ut sint domi parata omnia***] Vox ***omnia***, nec in ullo l. s. legitur, nec in Donato: sine qua dictione versus optime stat. FAERNUS.

Abi, praecurre, ut sint domi Parata. Distingue et lege,

Abi prae: cura ut sint domi Parata. ***Cura*** Palmerii correctio est, et quidem egregia. Adel. II, 1, 13.

Abi prae strenue, ac forem aperi. Omnia nusquam comparet in libris nostris.

Fac cúres, si forte húc Chremes aduénerit,
Ut óres, primum ut rédeat: si id non cómmodumst,
Ut máneat: si id non póterit, ad me addúcito.
PY. Ita fáciam. *TH.* quid? quid álind uolui dícere?
Ehem cúrate istam díligenter uírginem:
Domi ut sítis, facite. *T.* eámus. *TH.* uos me séquimini.

Actus III. Scaena III.

Chremes. Pythias ancilla.

CH. PROFÉCTO quanto mágis magisque cógito,
Nimírum dabit haec Tháis mihi magnúm malum:
Ita me áb ea astute uídeo labefactárier.
Iam túm cum primum iússit me ad se adcérsier;
Rogét quis, quid tibi cúm ea; ne norám quidem.
Ubi uéni, causam, ut íbi manerem, répperit:
Ait rém diuinam fécisse, et rem sériam
Uelle ágere mecum. iám erat tum suspício,
Doló malo haec fieri ómnia. ipsa accúmbere
Mecúm; mihi sese dáre: sermonem quaérere.
Ubi fríget, huc euásit, quam pridém pater
Mi et máter mortui éssent. dico, iám diu.
Rus Súnio ecquod hábeam, et quam longe á mari.
Credo eí placere hoc, spérat se a me auéllere.

48. *Si Chremes huc forte advenerit*] Liber Bembinus *hoc*, pro *huc*, ut Virgilius: *Hoc tunc ignipotens*, pro *huc*. FAERNUS. Melius duo Nostri cum Edd. vett. et Donato,

Fac cures: si forte huc Chremes advenerit.

49. *Ut ores, primum ut maneat: si id non commodumst,*
Ut redeat: si id non poterit, ad me adducito]

Sic codices ubique omnes. Sed inverso ordine repone: *Primum ut* redeat, *si id non commodumst*, *ut* maneat. Id Pythias ipsa tibi approbabit Scaena sequente [v 26.]:

Thais maxumo
Te orabat opere, *ut* cras redires.

(Hic, primum *Redeat* habes) *Non possum*, *inquam: At tu aput nos hic mane* (en tibi, *Ut maneat*.) Postremo,

Amabo ut illuc transeas, ubi illast.

53. *Domi adsitis facite*] Lege, *Domi ut sitis, facite*. V, 2, 2. *Domi erant*. And. IV, 2, 31. *Domi ero*.

3. *Ita me video ab ea astute labefactarier*] Quinque modis ordo horum verborum in codicibus variatur: qui omnes metro satisfaciunt, si ad digitos exigas. Sed, qui auri plus placet, hic est, qui et codicum est plurium;

Ita me ab ea astute video labefactarier.

5. *Roget quis, quid tibi cum illa; ne noram quidem*] Omnes nostri, uno dempto, *cúm ea*. Anapaestus est, absque synaloepha.

8. *Jam tum erát suspicio*] Erige hoc per accentus: *Jám erat túm suspicio.*

Postrémo, ecqua inde párua periissét soror;
Ecquís cum ea una; ecquíd habuisset cúm perît;
Ecquís eam posset nóscere. haec cur quaéritet?
Nisi si ílla forte, quae ólim periit paruola,
Eam sése intendit ésse, ut est audácia.
Uerum éa si uiuit, ánnos natast sédecim:
Non máior: Thais, quám ego sum, maiúsculast.
Misít porro orare, út uenirem, sério.
Aut dícat quid uolt, aút molesta né siet.
Non hércle ueniam tértio. heus heus, écquis hic?
Ego súm Chremes. *PY.* o cápitulum lepidíssimum.
CH. Dico égo mi insidias fíeri? *PY.* Thais máxumo
Te orábat opere, ut crás redires. *CH.* rús eo.
PY. Fac amábo. *CH.* non possum, ínquam. *PY.* at tu aput nos hic mane,
Dum rédeat ipsa. *CH.* níl minus. *PY.* cur mí Chremes?
CH. Malám rem hinc ibis? *PY.* si ístuc ita certúmst tibi,

13. *Rus Sunii ecquod habeam*] Libri antiqui fere omnes, *et quod haberem:* quod magis consequens et praecedentibus, et sequentibus verbis est. FAERNUS.

Atqui illud *Haberem* a Correctoribus est: Nostri universi *Habeam;* et recte. Illa, sane tempore praeterito, quia abierant, perierant, nusquam erant: Hoc vero, praesenti *Habeam*, quia et rus et dominus adhuc supersunt. Porro *Sunio*, non *Sunii*; non enim oppidum hic sed regionem notat.

16. *Quid habuisset*] Lege, ut cetera, *Ecquid habuisset.*

18. *Nisi illa forte*] Liber Bembinus, *nisi si illa forte.* FAERNUS. Sic et nostri fere omnes.

19. *Soror: hanc se intendit esse, ut est audacia*] Eugraphius hunc versum sic citat,

Eam sese intendit esse, ut est audacia.

Egregie: et dele *Soror*, quod tertio abhinc versu jam venerat, et putide hic repetitur.

21. *Ego quam sum maiuscula est*] O. l. s. *quam ego sum.* et sustentatur versus, non facta collisione in *quam ego.* FAERNUS.

Ita nostri quoque universi; et Prisc. p. 609:

id est, parvo major quam ego.

23. *Aut dicat quod volt*] Quattuor nostri cum Edd. vett. *quid volt.* Recte. And. II, 6, 18. *Quin dic quid est.* Si *Quod*, tum praecedere debet *Quid.* And. I, 1, 18.

Quin tu uno verbo dic, quid est quod me velis.

24. *Heus heus.* PY. *hic quid est?* CH. *ego sum Chremes*] Apparet Donatum omnia haec uni Chremetis personae attribuere: praeterea o. l. s. recentes habent, *quis hic est*? vetusti vero et Donatus, *ecquis hic est?* in Bembino tamen adjectum fuit alia manu verbum, *est:* quo nos propter versum detracto, eam lectionem tenemus. FAERNUS.

Recte haec omnia. Plaut. Amphit. IV, 1, 12. et Bacch. IV, 1, 10.

Heus ecquis hic est? ecquis hoc aperit ostium?

28. *At apud nos hic mane*] O. l. s. post *at*, habent pronomen *tu.* versus autem stat si ex *apud*, *d* elidas. FAERNUS. Sic nostri omnes.

30. *Malam rem hinc ibis*] Liber Bembinus et omnes fere libri recentes, *hinc abis.* ita et Donatus, nisi quod non

Amábo, ut illuc tránseas ubi illást. *CH.* eo.
PY. Abi, Dórias, cito húnc deduc ad mílitem.

Actus III. Scaena IV.

Antipho adulescens.

A. HERI áliquot adulescéntuli coiímus in Piraéo,
In húnc diem ut de sýmbolis essémus. Chaeream eí rei
Praeféeimus: dati ánuli: locus, témpus constitútumst.
Praetériit tempus, quo ín loco dictúmst, parati níhil est.
Homo ípse nusquamst: néque scio quid dícam, aut quid coniéctem.
Nunc mi hóc negoti céteri dedére, ut illum quaéram.
Idque ádeo uisam, sí domist. set quísnam a Thaide éxit?

habet vocem *hinc*. sustentatur versus non faciendo collisionem. FAERNUS.

Malam rem hinc abis. Sic dedit Faernus; dum codici Bembino in servitutem se addicit. Nostri plerique omnes *Ibis:* nec aliter versus sustentatur.

32. *Deduce*] Nostri omnes cum Edd. vett. *Deduc*. ut alibi *Abduc*.

1. *Coimus in Piraeo*] Tres ex nostris meliores *Coiimus*, ut III, 5, 45. *Iit, lavit, rediit*. Omnes autem *Piraeo*, non ut nunc legitur apud Cic. ad Att. VII, 3. *Piraeum*. Recte: non enim ex urbe in Piraeum, sed in Piraeo ubi custodes erant publice (II, 2, 59.) *Coierunt, convenerunt, consenserunt, pepigerunt*.

6. *Dedere illum ut quaeram*] O. l. s. numero meliore sic habent, *dedere ut illam quaeram*. FAERNUS. Sic nostri omnes et Edd. vett.

7. *Idque adeo visam, si domist*] Sic dedit Faernus; sed nihil ad locum annotavit. Nostri omnes cum Edd. vett. *Ibo ad eum;* quod in contextum recepit vir eruditus, *Idque adeo* ejecto. Temere factum; et nolim imitari. Codex enim Bembinus, ipso Bembo teste, *Idque adeo*. Equidem, si *Ibo ad eum* adsciscerem, post *Ibo* subdistinguerem, hoc modo:

Ibo, ad eu visam si domi est.

ut Hec. I, 2, 114. *Iit visere ad eam*. II, 1, 40. *Visentem ad eam*. III, 2, 4. *Nunc ad eam visam*. Plaut. Menaec. I, 1, 32. *Nunc ad eum inviso*. Bacch. III, 5, 4.

Ibo et visam huc ad eum, si forte est domi. Certe, si *ibo ad eum*, et mox, *visam si domi est* dicas; bis idem dixeris, ut ex Phormione patet, V, 8, 5.

PH. *Demiphonem*, si domi est,
Visam, *ut quod*. DE. *At nos* ad te ibamus, *Phormio*.

Idque adeo visam, perinde ac *Itaque adeo*, satis se vetustate sua et elegantia commendat: Phorm. V, 8, 13.

Idque *ad vos venio nuntiatum*, *Demipho*,
Paratum me esse. Heaut. I, 1, 121.
Ibo adeo *hinc intro:* set *quid crepuerunt fores*?

Ubi illud *Set* in memoriam mihi redigit, alterum quoque hujus versus colon mendose ferri:

Idque adeo visam si domist: quisnam hinc ab Thaide exit.

Omnes nostri cum vett. Edd. *Set quisnam:* syllaba supervacua. Faernus *Set* ejecit: ego cum codice in Bibliotheca publica *Hinc* ejicio: *Set* enim huic loco aptissimum. Vide ad And. IV, 1, 58.

Is ést, an non est? ípsus est. quid hoc hóminis? quid hoc ornátist?
Quid illúd malist? nequeó satis mirári neque coniícere.
Nisi quícquid est, procul hínc lubet prius quíd sit sciscitári.

Actus III. Scaena V.

Chaerea. Antipho.

CH. NÚMQUIS hic est? némo est. numquis hínc me sequitur? némo homost.
Iámne rumpere hóc mihi licet? pró supreme Iúppiter!
Nunc ést profecto intérfici, cum pérpeti me póssum.
Ne hoc gaúdium contaminet uita aégritudine áliqua.
Sed néminemne cúriosum intéruenire núnc mihi,
Qui mé sequatur quóquo eam: rogitándo obtundat, énicet:
Quid géstiam, aut quid laétus sim, quo pérgam, unde emergam, úbi siem

8. *Quid hoc hominis? qui hic ornatust*] Aliquot ex nostris, *Quid hoc ornatist?* Recte, ut supra II, 2, 6. *Quid istuc, inquam, ornatist?* Ubi recte Donatus: ,Scite nos convenit, cum recto 'casu profertur interrogatio, non esse 'contumeliosum, ut si dicas *Quis hic* '*homo est?* Si autem in obliquo, con-'temptum significari, ut *Quid hoc est* '*hominis? Quid mulieris? Quid or-*'*natist?*'

2. *Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium? pro Juppiter!*] Nota *Hoc gaudium;* et mox versu hinc altero, *Ne hoc gaudium.* Placetne tam frigida repetitio, tam balba linguae infantia? Repono,

Jamne rumpere hoc mihi licet? Pro supreme Juppiter!

Hoc secretum, quod premo. Adelph. II, 1, 42. *Pro supreme Juppiter! Minime miror.* Plaut. Poen. V, 3, 3.

Nam quem ego adspicio? Pro supreme Juppiter!

Sic, *Juppiter supreme, serva.* Capt. 4, 1, 1. V, 2, 23. Menaech. V, 9, 55. Ceterum Nonius [p. 382.] v. Rumpere. Sic locum hunc legit,

Jamne rumpere hoc mihi licet gaudium?

Ita tam editus, quam scriptus manu veterrima. Atque sic recte explicat, *Rumpere, retentum proferre, diu tacita dicere.* Sic Virgilius *Rumpere silentia* [A. X, 64.] *voces* [A. XI, 377.] *questus* [A. IV, 553.] Porro *Mihi licet* etiam Bembinus, teste Bembo; et Codex C. C. et ex Meadianis alter. Praestat certe, ut *Mihi* sit in Arsi. Cum autem inter lineas super *Hoc* scripsisset aliquis *Gaudium;* id postea in Textum receperunt, et deinde ejecerunt *supreme:* idem factum II, 2, 36. *ante ostium;* quod superne adscriptum est *Thaidis,* ejecit genuinum illud *Opperiri.* Hoc saepenumero evenisse norunt eruditi.

5. *Sed neminemne curiosum*] Testatum relinquimus ita esse in libro Bembino: ne quis unquam revocet in dubium. FAERNUS. Sic et G. Fabricii codex, et ex nostris vetustissimus: ceteri male, *Neminem hic cur.*

5. *Qui me sequatur quoquo eam; rogitando obtundat, enicet*] Illud *Quoquo eam* ex Bembino codice est, Bembo teste; et ex Eugraphio. Nostri *Quique jam;* sed veterrimus, paulo propius *Quoque eam.* Hoc scilicet voluit, *Rogitandoque quo eam:* sed minus recte, quia mox idem recurreret, *Quo pergam.*

Uestítum hunc nactus, quíd mihi quaeram, sánus sim anne insániam?
A. Adíbo, atque ab eo grátiam hanc, quam uídeo uelle, iníbo.
Chaérea, quid est quód sic gestis? quíd sibi hic uestítus quaerit?
Quíd est, quod laetus és? quid tibi uis? sátine sanu's? quíd me adspectas?
Quid díces? *CH.* o festús dies! o méus amicus! sálue:
Nemo ómniumst, quem ego núnc magis uidére cuperem, quám te.

10. *Quidve sibi hic vestitus quaerit*] Disjunctionem aliqui libri nullam habent, aliqui vero hoc modo, *aut quid sibi*. in nullo est, *quidve:* ut in impressis. FAERNUS. Etiam nostri plerique disjunctione *Ve* vel *Aut* carent; neque aliter stat versus.

11. *Quid est quod laetus sis*] Lege, *Quid est quod laetus es?* ut versu superiore, *Quid est quod sic gestis?*

12. *Quid taces? O festus dies hominis: amice salve*] Quid cum hoc versu faciemus? ex fine constat Tetrametrum esse Catalecticum: sed initio claudicat illud *Taces*. Donatus: *Quid me adspectas? quid taces? His duabus interrogatiunculis descripsit vultum dicturi.* Quicumque hoc annotavit, profecto non legebat *Taces*. Quomodo enim *Quid taces* describit vultum locuturi? Sed et aliud hic majus est, *Festus dies hominis!* quam magno emerim hodie, ut sensum aliquem hinc aliquis extundat? Donatus: *Festus dies hominis pro Homo festi diei.* Quanto melius fuerat tacuisse, quam hoc dixisse? Bene igitur Eugraphius, *Quid est*, inquit, *Festus dies hominis?* Ignorantiam hic suam candide profitetur. Vide an ego veterrimam et teterrimam labem feliciter hinc sustulerim:

Quid dices? o festus dies! o meus amicus! salve.

Festus dies est blandientis dictum; et in his formulis nominativo utebantur, aeque ac vocativo. Plautus Cas. I, 1, 49.

Cum mi illa dicet, mi animule, mi Olympio:
Sine amabo tete amari, meus festus dies,
Meus pullus passer, *mea columba, mi lepus.*

Asin. III, 3, 74.

Da, meus ocellus, *mea rosa, mi animule, mea voluptas.*

O meus degeneravit in *ominis* sive *hominis*. Jam vero *Amicus* ultimam hic corripere, ejecto (ut passim in Lucretio) *s*, vix dignum est quod admoneatur. Ceterum vir eruditus memorabile hic facinus fecit, verba, ut versui consuleret, sic in ipso textu trajiciens;

Quid est quod laetus sis? quid tibi vis? quid me adspectas? quid taces?
Satin' sanus? O festus dies hominis: amice salve:

nescius interea, se ordine sic immutato sententiam totam corrumpere. Primo enim omnia, quae Chaerea se rogari volebat, *Quid mihi quaeram? sanus sim anne insaniam?* interroganda erant: quae rite et ordine exequitur Antipho, *Quid tibi vis? satine sanu's?* postea de suo rogat, *Quid me adspectas? Quid dices?* Minime igitur miscenda erant haec, nec ἄνω κάτω confundenda.

13. *Nemo est quem ego magis nunc cuperem*] Post vocem *est*, aliqui l. s. et Donatus habent, *omnium;* sed multo plures, *hominum:* quod et versui magis servit, et Terentianum est, ut infra, *Nemo'st hominum qui vivat minus*. collocatio vero verborum haec in omnibus est, *quem ego nunc magis cuperem*. sane in libro Bembino et compluribus aliis scriptis, hic versus et duo praecedentes ita ordinantur:

Quid est quod laetus sis? quid tibi vis? satin' sanus? quid me aspectas?

A. Narra ístuc quaeso quíd sit. *CH.* immo ego te óbsecro hercle ut aúdias.
Nostíne hanc, quam amat fráter? *A.* noui; némpe, opinor, Tháidem.
CH. Istam ípsam. *A.* sic comméminceram. *CH.* hodie quaédam est ei donó data
Uirgo: éius quid ego tíbi nunc faciem praédicem aut laudem, Ántipho:
Cum me ípse noris quam élegans formárum spectatór siem?
In hác commotus sum. *A.* aín tu? *CH.* primam díces, scio, si uíderis.
Quid múlta uerba? amáre coepi. fórte fortuná domi
Erat quídam eunuchus, quém mercatus fráter fuerat Tháidi:

Quid taces? o festus dies hominis. amice salve.
Nemo est hominum quem ego nunc magis cuperem videre quam te.

Sunt autem Iambici tetrametri catalectici; si tamen, *quid*, in primo elidatur, in secundo per dialysin in duas syllabas distractum, sit pyrrichius. ita ut *d* eliso, haec dictio, et prima syllaba insequentis, faciat tribrachum in prima sede. FAERNUS.

Nemost hominúm, quem ego nunc magis cuperém videre quam te.

Videsne accentus in finales syllabas indecore cadere, *Hominúm*, *Cuperém*. Praeter Donatum septem ex nostris Codices *Nemost omnium;* unde sic versum constituo:

Nemo ómniumst, quem ego nunc magis videre cúperem quam te.

Nam quod vir doctus hic malit *Hominum;* quia infra habemus IV, 6, 19.

Egon formidulosus? nemost hominum qui vivat, minus:

quantum interesset, parum animadvertit. *Nemo hominum, nemo usquam gentium, minus quam ego formidulosus.* Hoc recte: quia Timiditas et Audacia per omne genus humanum pertranseunt. Cum vero dicas, *Quem magis cuperem videre, nemo est;* tum *Omnium* dixeris: Amicorum scilicet et Notorum; non *Hominum* universim. Quid enim? an Colcho aut Assyrio cuperes rem tuam narrare? And. V, 5, 6.

Sed quem ego mihi potissimum optem, cui nunc haec narrem, dari!
Davum video: nemost, *quem mallem*, omnium.

14. *Quid siet*] Vett. Edd. et codex ex nostris unus, *Quid sit.* Recte.

15. *Nostin hanc*] Lege *Nostine hanc.* Vide supra II, 3, 37. *Nostin* secundam corripit.

16. *Sic commemineram. Quaedam hodie est ei dono data*] Codices omnes nostri et Edd. Vett., melioribus numeris: *Hodie quaedam est ei dono data.* Sensit hoc et vir eruditus.

17. *Virgo. quid ego ejus*] MSti nostri, praeter unum omnes *Quid ejus.* Utrobique *Quid* in Thesi latitat. Lego, *Virgo: ejus quid ego.*

18. *Cum ipsum me noris*] Nostri omnes cum Edd. Vett. *Cum me ipsum noris.* Scripsit auctor, *Cum me ipse noris.*

21. *Quem mercatus fuerat frater Thaidi*] Ex nostris plures atque ii meliores,

Quem mercatus frater fuerat Thaidi.

Magis ex more Terentii, quem adolescentes notabunt.

Neque ís deductus étiam tum ad eam. súmmonuit me Pármeno
Ibi séruus, quod ego arrípui. *A.* quid id est? *CH.* tácitus citius aúdies;
Ut uéstem cum illo mútem, et pro illo iúbeam me illoc dúcier.
A. Pro eunúchon? *CH.* sic est. *A.* quíd ut ex ea re tándem caperes cómmodi?
CH. Rogás? uiderem, audírem, essem una quícum cupiebam, Ántipho.
Num párua causa, aut práua ratiost? tráditus sum múlieri.
Illa ílico ubi me accépit, laeta uéro ad se abducít domum:
Conméndat uirginém. *A.* cui? tibine? *CH.* míhi. *A.* satis tutó tamen.
CH. Edícit ne uir quísquam ad eam adeat: ét mi ne abscedam, ímperat.
In ínteriore párte ut maneam sólus cum sola: ádnuo
Terram íntuens modéste. *A.* miser. *CH.* ego, ínquit, ad cenam hínc eo:
Abdúcit secum ancíllas: paucae, quaé circum illam essént, manent
Nouíciae, puéllae. continuo haéc adornant út lauet.

22. *Neque is deductus etiam tum ad eam*] Liber Bembinus, *etiamdum*. FAERNUS.

Sic ex codice Bembino dedit Faernus. Non accedo: quippe *Etiamdum* in re praesenti dicitur, in praeterita *Etiam tum*. Plaut. Pseud. IV, 2, 2.

Nam nil etiamdum harpagavit,
praeter cyathum et cantharum.

Rud. V, 3, 26.

Ni etiamdum haut siem Quinque et
viginti annos natus.

At noster Hec. I, 2, 70.

Narratque ut virgo ab se integra
etiam tum siet.

24. *Et pro illo jubeam me ducier*] Omnes praeter Bembinum, libri scripti, et Donatus, *me illoc deducier*, quod et versui quadrat. FAERNUS.

Immo versui non quadrat: etsi, ut ad digitos sic satis quadraret, suspicio est illud *Cum eo* a Faerno interpolatum. Omnes enim nostri et vett. Edd. *Cum illo*. Recte: et lege *Ducier*.

25. *Quid ex ea re tandem ut caperes commodi?*] A vett. Edd. et novem ex codicibus nostris abest *Ut:* ergo aliam sedem olim habuit,

Quid ut ex ea re tandem caperes
commodi?

26. *Quacum cupiebam*] Lege *Quicum*. Vide Adel. IV, 7, 32. Phor. V, 1, 32.

27. *Num parva causa aut parva ratiost?*] Lege, ut recte olim Palmerius, *Num parva causa aut prava ratiost?*

Adhórtor properent. dum ápparatur, uirgo in conclauí sedet
Suspéctans tabulam quándam pictam; ubi ínerat pictura haéc, Iouem
Quo pácto Danaae mísisse aiunt quóndam in gremium imbrem aúreum.
Egomét quoque id spectáre coepi: et quía consimilem lúserat
Iam olim ílle ludum, inpéndio magis ánimus gaudebát mihi;
Deum sése in pretium cónuertisse, et pér alienas tégulas
Uenísse clanculúm: per pluuiam fúcum factum múlieri.
At quém deum? qui témpla caeli súmma sonitu cóncutit.

36. *Ibi inerat pictura haec*] Vett. Edd. et ex nostris libris octo, *Ubi inerat*. Quod melius.

40. *Atque per alienas tegulas Venisse clanculum, per impluvium fucum factum mulieri*] Ex libro Bembino et Victoriano lego, *atque in alienas*, ut sit ordo, et sensus, ad faciendum fucum mulieri per impluvium. versus autem, qui est octonarius Iambicus, stat, si ex *per*, elidas *r*, ut saepe. FAERNUS.

Deum sese in hominem convertisse, atque in alienas tegulas
Venisse clanculum per impluvium fucum factum mulieri.

Multa hic annotari possent. Ego quam brevissime possum rem exequar. Notum est ex fabula ipsa, non in *Hominem* se convertisse Jovem, sed in aurum: ut Horat. Carm. III, 16, [8.] *Converso in pretium deo*. Et totum ineptum est, cum vel in caelo Juppiter humana secundum veteres fuerit forma. Scripsit, opinor, auctor vel *Deum sese in aurum*, vel *Deum se in metallum*, vel, ut Flaccus, *in pretium*. Porro duo libri Faerni cum Donato, *Atque in alienas tegulas:* Nostri vero *Et per alienas tegulas*. Omnino melius. Quid enim Impluvium? locus intra aedes cavus, a solo ad caelum usque patulus, ut lucem admitteret, et aqua de tecto collecta in eum implueret. Quale ergo est *In tegulas per impluvium?* Immo si quid superne decidat, de tegulis in impluvium veniat necesse est: contra siquid sursum efferendum, per impluvium in tegulas. Gellius X, 15. *Vinctum hominem, si aedes flaminis dialis introierit, solvi necessum est: et vincula per impluvium in tegulas subduci, atque inde foras in viam demitti.* Si ergo vel *per* impluvium vel *in* impluvium ad solum usque deciderit Juppiter; non propior fuerit Danaae cubiculo, quam si foris in via esset. Locum totum sic constituo:

Deum sese in pretium convertisse, et per alienas tegulas
Venisse clanculum: per pluviam fucum factum mulieri.

Per tegulas venisse pluviae specie et forma. Scilicet cubiculum virginis perpluebat, et imber aureus per tegulas eo perfluebat: *per pluviam* igitur fucus ei factus est. Illud quoque in recepta lectione incommodi est; quod *inpluvium* primam corripit: cum quater apud Plautum producat. Fallitur enim quidam, qui exemplo hoc tutari studet ex Phor. IV, 4, 26.

Anguis per inpluvium decidit de tegulis.

Quippe ibi legendum, *Anguis in inpluvium:* quod et Guyetus vidit. Plaut. Amph. V, 1, 56.

Decidunt angues jubati deorsum in inpluvium duo.

42. *At quem deum, qui templa caeli*

Ego homúncio hoc non fécerim? ego uero íllud fecerim ác lubens.
Dum haec mécum reputo, adcérsitur lauátum interea uírgo:
Iit, láuit, rediit: deínde eam in lectum íllac conlocárunt.
Sto exspéctans, si quid mi ímperent. uenit úna, heus tu, inquit, Dóre,
Cape hóc flabellum, et uéntulum huic sic fácito, dum lauámur:

summa sonitu concutit] Non muto. Lucretius enim VI, 386.

Quod si Juppiter atque alii fulgentia divi
Terrifico quatiunt sonitu caelestia templa.

Tamen cum de Majestate Jovis hic agatur; *Quem deum*, qui summus deorum est: vide annon elegantius sic dedisset, *At quem deum, qui templa caeli summa nutu concutit.*

Virgilius bis, de Jove [A. X, 115; 102.]

Annuit, et totum nutu tremefecit olympum.

Homerus [Il. α, 528.]

Ἦ καὶ κυανέοισιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων,
μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

Clarius, opinor, potentiam Jovis indicat; si *nutu* solo, quam si quantovis *strepitu*, *crepitu*, *sonitu*, *tonitru* caelum concutiat.

43. *Ego homuncio hoc non facerem? ego illud vero ita feci ac lubens*] Illud *Feci* ineptum est, ut et T. Faber vidit. Nihil enim tum fecerat, sed facturum se esse reputabat: quin et versus claudicat, si *Feci* legis. Faber itaque, *Ita faciam*, vir eruditus *Ita fecerim*: neuter tamen alia hic menda subodoratus est. *Illud ita fecerim:* Quo quaeso pertinet *Ita*? an, ut per tegulas deflueret Jovis exemplo? Nimirum, ubi primum *Feci* in textum irrepsit, *Ita* in versus subsidium addiderunt; quod tamen a Petrensi abest. Sex ex nostris codices *Ego vero illud*, non *Ego illud vero*. Repono:

Ego homuncio hoc non fecerim? ego vero illud fecerim ac lubens.

Moror equidem nec Fabrum nec virum dictum attendisse, tam *Facerem* quam *Feci* praeterita respicere, nec in consultando et secum reputando locum habere.

45. *It, lavit, redit; deinde illam in lecto illae collocant*] O. I. s. et Donatus pro *illam*, *eam* habent: libri vero antiqui omnes fere, et cum iis Donatus, *conlocarunt*. Sunt et aliquot libri, inter quos Vaticanus, et duo alii antiqui, qui *in lectum* habent, et cum iis Donatus; Bembinus pro *lecto illae*, *lectulo*, habet. quo tamen modo non potest versus procedere, qui admissa dictione *conlocarunt* Iambicus est tetrameter catalecticus cum Iambo in quarta sede, ut ceteri; prima tamen ejus syllaba in praecedentem versum rejecta. nos omnibus consideratis neque *in lecto*, neque *in lectum*, sed *in lectu*, antiqua declinatione legi posse arbitramur. teste enim Prisciano [p. 711.] etiam huius lectus antiquissimi protulerunt. Cornificius in primo de Cenis deorum: *Ipsis vero Cereris memoriae novandae gratia lectus sternuntur.* Plautus in Amphit. [I, 3, 15.] *Prius abis quam lectus, ubi cubuisti, concaluit locus.* nos tamen legemus *in lectum*, ne ab antiqua lectione discedamus:

It, lavit, redit, deinde eam in lectam illac conlocarunt. FAERNUS.

Recte haec: nisi quod versum male disponat, notante etiam viro docto;

Virgo: it,
Lavit, redit, deinde eam.

Lege, ut nostri qui vetustiores sunt scribunt, *Iit*, una tamen syllaba:

Iit, lavit, rediit, deinde eam in lectum illac conlocarunt.

47. *Et ventulum huic*] Conjunctio *et*

Ubi nós lauerimus, sí uoles, lauáto. accipio trístis.
A. Tum equidem ístuc os tuum ínpudens uidére nimium uéllem,
Qui essét status, flabéllulum tenére te asinum tántum.
CH. Uix élocutast hóc, foras simul ómnes proruúnt se;
Abeúnt lauatum, pérstrepunt; ita út fit, domini ubi ábsunt.
Intérea somnus uírginem obprimít. ego limis spécto
Sic pér flabellum clánculum: simul ália circumspécto
Satine éxplorata sínt. uideo esse. péssulum ostio óbdo.
A. Quid túm? *CH.* quid tum? quid, fátue? *A.* fateor. *CH.* án ego occasiónem
Mi osténtam, tantam, tám breuem, tam optátam, tam insperátam

non est in antiquis libris, Bembino et Victoriano; quae et majore gratia abest. FAERNUS.

Ib. *Dum lavamur*] Ita Donatus et iidemmet antiqui libri. FAERNUS.

Immo retine *Et* cum nostris omnibus et Edd. vett. Nulla certe gratia est bis in *Lum* verba contigua exire.

50. *Quis esset status, flabellum tenere te asinum tantum*] Hic versus nulla ratione stare potest, nisi legas *flabellulum.* sane liber Bembinus et Basilicanus habent, *qui esset.* FAERNUS.

Flabellum. Sic dedit Faernus, credo, typographi incuria: etsi codices Nostri, *Flabellum.* Guyetus in Scripto invenit *Flabellulum*, ut exigit versus.

53. *Ego limis aspecto*] Ex libro Bembino et aliis antiquis ac ratione versus, *specto* legendum. FAERNUS. Media fere pars Nostrorum, *Specto.*

54. *Et simul alia circumspecto*] Copula *et* non est in libro Bembino, nec Basilicano, quae adeo non necessaria est, ut et cum gratia absit. FAERNUS. Vix unus et alter ex nostris *Et* habent.

56. *Quid tum fatue*] Antiqui libri bis habent *quid;* quae particula geminata necessaria et versui videtur et sensui: interrogat enim Chaerea Antiphonem, cur *quid tum* interrogarit, qui per se ipse poterat quid secutum esset conjicere. lege ergo hoc modo: *Quid, quid tum? fatue.* quasi dicat, quid sibi vult tuum istud, quid tum? FAERNUS.

Et nostri plerique omnes, *Quid, quid tum?* sed corrigendum, *Quid tum? quid?* Repetitio hoc postulat.

57. *Mihi ostentatam, tam brevem*] Post *ostentatam* Donatus et omnes l. s. praeter Bembinum habent *tantam.* versus autem stat si legas *ostentam*, ut et in aliquibus libris est. atque haec dictio etiam in Phormione reperitur. vox autem *mihi* in scansione monosyllaba erit. legendum ergo est, *mihi ostentam, tantam, tam brevem.* FAERNUS.

Melior pars Nostrorum *Tantam*: quae vera lectio est. Sic *magna*, *ampla*, *occasio.* Plin. Hist. XVIII, 28. *Tanta literarum occasio est.* Servius ad Georg. I, 248. *Et obtenta densantur nocte tenebrae.* 'Ab Ostendor veteres participium Ostentus, non Ostensus dicebant. 'Terentius in Eun. *An ego occasionem* '*Mihi ostentatam tam brevem.* Similiter et illud in Phorm. (V, 4, 7.) *Neque* '*me domum nunc reciperem, nisi mi esset spes ostentata Hujusce habendae.*'

Amítterem? tum pól ego is essem uéro, qui adsimulábar.
A. Sane hércle ut dicis. sét interimde sýmbolis quid áctumst?
CH. Parátumst. *A.* frugi es: úbi? domin'? *CH.* immo áput libertum Díscum.
A. Perlóngest. *CH.* set tanto ócius properémus. *A.* muta uéstem.
CH. Ubi mútem? perii: nam éxulo domó nunc: metuo frátrem,
Ne intús sit: porro autém patrem, ne rúre redierít iam.
A. Eámus ad me, ibi próxumumst ubi mútes. *CH.* recte dícis.
Eámus: et de istác simul quo pácto porro póssim
Potíri, consiliúm uolo capere úna tecum. *A.* fíat.

ACTUS IV. SCAENA I.

DORIAS ancilla.

ÍTA me di ament, quántum ego illum uídi, non nil tímeo misera,
Né quam ille hodie insánus turbam fáciat, aut uim Tháidi.

Sic hodie fertur: sed ex re ipsa apparet Servium ipsum legisse *Ostentam* et *Ostenta*.

58. *Is essem vere*] Non mihi displicet haec lectio: ea tamen videtur antiquior, quae est in libro Bembino, *is essem vero:* ut et in Heautontim. [V, 1, 58.] *mihi illaec vero ad rastros res redit.* FAERNUS.

Ib. *Qui assimulabar*] Aliqui libri, *qui simulabar:* antiquissimi Bembinus et Victorianus, *qui simulabar.* FAERNUS.

Ex duobus illis Faernus edidit *Qui simulabar.* Unus tantum ex nostris sic habet: Tres *Cui adsimulabar*: ceteri *Qui adsimulabar.* Hoc placet; amant enim hoc verbum Noster et Plautus. Mil. II, 1, 74.

Haec duarum hodie vicem
Et hinc et illinc mulier feret imaginem:
Atque eadem erit; verum alia esse adsimulabitur.

62. *Ubi mutem? perii: nam domo exulo nunc: metuo fratrem*
Ne intus sit; porro autem pater ne rure redierit jam]

Domo, quod emphasin hic habet, in Thesi premitur. Male autem *Pater*, cum dixerat *Fratrem*. Repone:

Ubi mutem? perii: nam exulo domo nunc: metuo fratrem,
Ne intus sit: porro autem patrem, ne rure redierit jam.

Heaut. I, 2, 15.

Timet omnia, patris iram, atque animum amicae, se erga ut sit, suae.

1. *Ita me dii bene ament*] In contextu libri Bembini et in aliis plerisque

Nám postquam iste aduénerat aduléscens, frater uírginis,
Mílitem rogat út illum admitti iúbeat: ille contínuo irasci,
Néque negare audére: Thais pórro instare ut hóminem inuitet.
Íd faciebat rétinendi illius caúsa: quia illa quaé cupiebat
Dé sorore eius índicare, ad eám rem tempus nón erat.
Inuitatust. mánsit. ibi illa cum íllo sermonem óccipit.
Míles uero, síbi putans addúctum ante oculos aémulum,

1. s. Terentii et Donati non est dictio *bene.* utroque modo versus est trochaicus acatalecticus, sequens vero catalecticus: tertius est octonarius Iambicus: quartus trochaicus tetrameter acatalecticus, correpta priore syllaba in dictione *illum*, et *ille*, per elisionem unius *l:* quintus, et sextus generis ejusdem: reliqui trochaici catalectici. FAERNUS. Tres ex Nostris cum Edd. vett. non habent *Bene.*

3. *Nam póstquam iste advenít Chrémes aduléscens frater vírginis*] Iambicus hic venit inter vicinos Trochaicos. Codex Academicus et ex Meadianis alter non habent *Chremes.* Et sane in textum ex interpretatione irrepsit. Satis enim describit hominem, absente nomine: praesente vero nimium. Infra V, 1, 8.

Quis fuit igitur? PY. *iste Chaerea.*
TH. *Qui Chaerea*? PY. *iste ephebus frater Phaedriae.*

Nec Chaerea Thaidem viderat, nec Thais ejus nomen audierat. Et notabis in Arsi esse *Iste*, *Iste;* ut par est, cum demonstratur aliquis: at hic, si Iambicum facis, in Thesi est *Iste.* Repone,

Nám postquám iste advénerat aduléscens frater vírginis.

Phorm. V, 8, 16.

Postquam tantopere id vos velle animum adverteram.

8. *Invitat tristis mansit ibi. illa cum illo sermonem ilico*] Omnes libri praeter Bembinum habent *sermonem incipit.* Donatus vero, *sermonem occipit.* itaque Robertus Stephanus impressit. ego ita legendum, itaque distinguendum puto,

Invítat tristis: mánsit: ibi illa cum íllo sermonem óccipit.

Sed et praeterea in dictione vitium est: *Invitat tristis;* scilicet Thraso: *Mansit:* quis? an iterum Thraso? immo Chremes. Hoc plane contra rectum loquendi morem: neque Terentio condonabitur. Spondeo me tibi veram ejus manum restiturum:

'Invítatust: mánsit. ibi illa cum íllo sermonem óccipit.

Vide literarum ductus: *invitatust*, *invitattst': sic enim, *i* supra *t* posito, compendiose olim scribebant. Heaut. I, 2, 11.

Quam vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum esset amplius.

9. *Miles vero sibi putare adductum ante oculos aemulum:*
Vóluit facere cóntra huic aegre: heús, inquít, puer, Pamphilam 'Adcerse] Posterior versus miseris modis claudicat. In *Aegre* nulla elisio fit; *Inquit* in fine acuitur, *Puer*, qui in primis in Arsi esse debuit, ut se vocari sentiret, in Thesi latitat. Frustra vir doctus ex Plauto suo haec excusatum ibat. Sed et aliud adhuc est: *Miles putare;* et deinde, *Voluit* facere. Certe, si *putare;* consequens est *Velle* vel *Voluisse.* Utrumque versum sic refinge:

Míles vero, síbi putans adductum ante oculos aemulum,
Vóluit facere cóntra huic aegre: heus, ínquit, púer, i Pamphilam Adcerse, ut delectet hic nos.

I, adcerse, ut infra V, 2, 53.

Nutricem adcersitum iit.

Uóluit facere cóntra huic aegre: heus, ínquit, puer, i, Pámphilam
Ádcerse, ut deléctet hic nos. ílla exclamat, mínime gentium:
În conuiuium íllam? miles téndere inde ad iúrgium.
Ínterea aurum síbi clam mulier démit, dat mihi ut aúferam:
Hóc est signi: ubi prímum poterit, se íllinc subducét scio.

Actus IV. Scaena II.

Phaedria.

DUM rús eo, coepi égomet mecum intér uias,
Ita út fit, ubi quid ín animo est moléstiae,
Aliám rem ex alia cógitare, et ea ómnia
Peiórem in partem. quíd opust uerbis? dum haéc puto,
Praetérii inprudens uíllam. longe iam ábieram,
Cum sénsi: redeo rúrsum, male me uéro habens:
Ubi ad ípsum uenio déuerticulum, cónstiti:
Occépi mecum cógitare, Hem, bíduum hic
Manéndumst soli síne illa? quid tum póstea?
Nil ést. quid? nil? si nón tangendi cópia est,
Eho né uidendi quídem erit? si illud nón licet,
Saltem hóc licebit. cérte extrema línea

11. *Adcerse*] *Hic versus*, inquit vir eruditus, *una syllaba excurrit ultra Trochaicum Acatalectum*, *quales sunt And. III*, 2, 29. *Heaut. IV*, 3, 37. *V*, 3, 12. *Adel. IV*, 2, 1. Atqui neque hic versus excurrit, neque ulla talis excurrendi libertas est: et quattuor quae citat loca, non exempla sunt, sed errata. *Gentium* syllabam suam ultimam sequenti versui commodat a vocali incipienti; ut noti isti apud Virgilium versus [G. I, 295; III, 449; II, 69] — *Decoquit humorem* — *Vivaque sulfura*, — *Arbutus horrida*, singulas syllabas sequentibus transmittunt.

3. *Et ea omnia in Pejorem partem*] Magis ex consuetudine Terentii est, si sic refingis:

Et ea omnia Pejorem in partem.

6. *Male vero me habens*] Melius ex Regiis unus, *Male me vero habens*.

7. *Ubi ad ipsum veni diverticulum*] Tres antiquissimi libri, *deverticulum*. FAERNUS.

Ubi ad ipsum veni diverticulum, *constiti*. Codex Academicus *Venio*, ut prius *Redeo*. Et versus fit suavior. Supra III, 3, 11.

Ubi friget, *huc evasit*.

Amáre, haut nihil est. uíllam praetereó sciens.
Set quíd hoc, quod timida súbito egreditur Pýthias?

Actus IV. Scaena III.

Pythias. Dorias. Phaedria.

ÚBI ego illum scelerósum misera atque ínpium inueniam? aút ubi quaeram?
Hócine tam audax fácinus facere esse aúsum? perii. *PH.* hoc quíd sit uereor.
PY. Quín etiam insupér scelus, postquam lúdificatust uírginem,
Uestem ómnem miserae díscidit, tum ipsám capillo cónscidit.
PH. Hem. *PY.* quí nunc si detúr mihi;
Ut ego únguibus facile ílli in oculos ínuolem uenéfico?
PH. Néscio quid profécto absente nóbis turbatúmst domi.
Adíbo. quid istuc? quíd festinas? aút quem quaeris, Pýthias?
PY. Ehem Phaédria, ego quem quaéram? in' hinc quo dígnu's cum donís tuis
Tam lépidis. *PH.* quid istuc ést rei?
PY. Rógan? eunuchum quém dedisti nóbis, quas turbás dedit?

14. *Sed quid hoc est quod timida subito egreditur Pythias?*] Deleto verbo *est*, quod non est in libro Bembino, senarius procedit; si tamen ex *quid* elidas *d*. FAERNUS.

1. *Ubi ego illum scelerosum misera*] Hic et subsequens versus trochaicus est, tetrameter acatalecticus. FAERNUS.

2. PH. *perii, hoc quid sit vereor*] Immo cum libris fere omnibus et Edd. vett. *Perii* Pythiae donandum est. Vide And. III, 5, 1.

9. *Egon quem quaeram? abi hinc quo dignus es*] In libro Bembino haec antiqua est lectio, ut pro *egon*, *ego* legatur, ut et in aliquot aliis libris: pro *abi hinc*, *in hinc*. quam lectionem liber quoque Vaticanus, licet abraso *n*, ex *in*, confirmat. item Victorianus, in quo est, *ii nunc*. in aliquibus aliis est *i hinc*: est autem hic haec particula *in*, ex duabus concreta, *is* et *ne*, ut *abin*, ex *abis* et *ne*. qua dictione et infra utitur, *in intro nunc jam*, pro *isne intro*. saue in libro Bembino non est verbum *es*, quo dempto versus hos sic ordinamus:

Hem Phaedria ego quem quaeram?
in hinc quo dignus cum donis tuis
Tam lepidis? PH. *quid istuc est rei?*

prior versus est octonarius: posterior dimeter, uterque Iambicus. FAERNUS.

Meliores nostri *I hinc*; unus *Ii hinc*; celeri cum Edd. vett. *abi hinc*. Et pro *Lepidis* perperam *Inlepidis*.

11. *Rogas me? eunuchum*] Codex Petrensis *Rogasne*. Repone,

Uírginem, quam erae déderat dono míles, uitiauít. *PH.* quid ais?

PY. Périi. *PH.* temulénta es. *PY.* utinam síc sint, mihi qui mále uolunt.

DO. Au óbsecro, mea Pýthias, quod ístuc nam monstrúm fuit?

PH. Insánis: qui istuc fácere eunuchus pótuit? *PY.* ego illum néscio: hoc

Quod fécit; res ipsa índicat:

Uirgo ípsa lacrumat, néque cum rogites, quíd sit audet dícere.

Ille áutem bonus uir númquam apparet. étiam hoc misera súspicor,

Aliquíd domo abeuntem ábstulisse. *PH.* néqueo mirarí satis,

Quo hinc ílle abire ignáuos possit lóngius: nisi sí domum

Forte ád nos rediit. *PY.* uíse amabo, núm sit. *PH.* iam faxó scies.

D. Perii, óbsecro tam infándum facinus, méa tu, ne audiuí quidem.

Rógan? eunuchum ut Trochaicus sit, pariter ac duo sequentes: et acrior fit increpatio, celeritate ipsa.

12. *Virginem, quam erae dederat dono miles, vitiavit.* Ph. *quid ais*?] *Dono dederat*, est in libro Bembino, et Basilicano: versus autem est trochaicus tetrameter acatalecticus. FAERNUS.

Atqui quod Edd. vett. et ex nostris unus et, ut videtur, plerique Faerni habent *Dederat dono* magis placet. Sono ipso rem amplificat.

13. *Utinam sic sint qui mihi male volunt*] Rectius legas: *Utinam sic sint, mihi qui male volunt.*

14. *Quid istuc nam monstri fuit*?] Antiquissima lectio ex libro Bembino, *quod istuc nam monstrum fuit?* habet et Basilicanus, *quod istuc.* FAERNUS. Duo quoque ex nostris veterrimi *Quod.* Ceteri *Quid monstri.*

15. *Ego illum nescio*

16. *Qui fuerit: hoc quod fecit, res ipsa indicat*] Sic editi ac scripti. Sic tamen repono:

Insanis, qui istuc facere eunuchus potuit? PY. *ego illum nescio: hoc*
Quod fecit, res ipsa indicat.

Ut versus sit Dimetrus Iambicus, plane ut supra 5, et 10. Heaut. II, 4, 16.

Nescio alias: me quidem semper. et V, 4, 15.

Deos nescio: ego quod potero enitar sedulo.

20. *Quo ille abire.* Lege, versus causa, *Quo hinc ille abire.*

21. *Forte ad nos redierit.* PY. *vise amabo, num ibi sit.* PH. *jam faxo scies*] In omnibus quotquot sunt libris, pro *redierit* est *rediit*: et pro *num ibi sit*, *num sit:* solus Bembinus recenti manu superadditum habet, *ibi:* quae dictio nec necessaria est, nec a Donato ponitur, ita hunc locum exponente *num*

PY. At pól ego amatorés audieram múlierum esse eos máxumos,
Set níl potesse: uérum miserae nón in mentem uénerat:
Nam illum áliquo conclusíssem, neque illi cómmisissem uírginem.

Actus IV. Scaena IV.

Phaedria. Dorus. Pythias. Dorias.

PH. EXÍ foras, sceléste: at etiam réstitas,
Fugitiue? prodi, mále conciliate. *DO.* óbsecro. *PH.* oh,
Illúc uide, os ut síbi distorsit cárnufex.
Quid huc tíbi reditiost? uéstis quid mutátiost?
Quid nárras? paulum sí cessassem, Pýthias,
Domi nón offendissem, íta iam adornarát fugam.
PY. Haben hóminem, amabo? *PH.* quídni habeam? *PY.* o factúm bene.

sit, domi *subaudiendum est; aut num sit quod dicis.* FAERNUS. Nostri, uno excepto, omnes *Rediit. Redierit* versum corrumpit.

23. PY. *At pol amatores audieram esse mulierum eos maximos*] Varie collocantur haec verba in libris scriptis: sed elegantius in libro Bembino:

At pol ego amatores mulierum esse audieram eos maximos. FAERNUS.

At pol ego amatores mulíerum esse audiéram eos maximos. Sic dedit Faernus ex Bembino suo. Duo tamen hic peccata sunt; quod *Mulíerum* secundam acuit, quod *Audiéram* tertiam. Repone ex vett. Edd. et Nostris omnibus:

At pol ego amatores audíeram múlierum esse eos maxumos.

24. *Sed nihil posse*] Priscianus legit *potesse*, ut et in plerisque antiquis libris est. in omnibus vero l. s. Donati est *potuisse;* corrupte quidem, sed tamen unde appareat, eum non *posse* legisse, sed *potesse*: quo quidem modo melius procedit octonarius; contracta tamen dictione *nihil*, in unam syllabam. FAERNUS. Nostri omnes *Potesse*.

25. *Nam illum aliquo conclussem*] In omnibus libris legitur *conclusissem*. nec sane hic necessaria est syncope, cum versus stet eliso uno *l* ex *illi*. FAERNUS. Recte hoc: et nostri quoque omnes *Conclusissem*.

3. *Illud vide*] Lege ex uno Nostro, *Illuc vide.* Vide ad Adel. II, 2, 20.

4. *Quid huc reditio*] Interponendum post *huc*, pronomen *tibi*, ut in Donato, et libro Bembino est: *Quid huc tibi reditio'st*, et versus stabit eliso *d* ex *quid*. Quod vero sequitur, *quid vestis mutatio est*, ab omnibus antiquis exemplaribus, praeter Bembinum, abest verbum *est*. quod nec necessarium est. nam a superiore repetitur. FAERNUS.

Sic et codices nostri: sed lego,

Quid huc tibi reditiost? vestis quid mutatiost?

6. *Ita jam ornabat fugam*] Omnes alii libri et Donatus, *adornabat*. solus Bembinus, quem ut antiquissimum sequimur, *ornarat*. Basilicanus *adornarat*. praeterea in eodem Bembino legitur, *factum bene*, sine interjectione *o*. FAERNUS. Lego tamen, ut nostri plerique *Adornarat;* ut *Ita* sit in Arsi et *Domi* corripiatur.

D. Istúc pol uero béne. *PY.* ubi est? *PH.* rogitas? nón uides?
PY. Uideam, óbsecro, quem? *PH.* hunc scílicet. *PY.* quis hic ést homo?
PH. Qui ad nós deductus hódiest. *PH.* hunc oculís suis
Nostrárum numquam quísquam uidit, Phaédria.
PH. Non uídit? *PY.* an tu hunc crédidisti esse, óbsecro,
Ad nós deductum? *PH.* námque alium habui néminem. *PY.* au,
Ne cómparandus híc quidem ad illumst. ílle erat
Honésta facie et líberali. *PH.* ita uísus est
Dudúm, quia uaria uéste exornatús fuit:
Nunc eó uidetur foédus, quia illam nón habet.
PY. Tace óbsecro: quasi uéro paulum intérsiet.
Ad nós deductus hódie est adulescéntulus,

7. *Habesne hominem amabo? Quidni habeam? Factum bene*] Sic dedit Faernus: sed ex metri ratione legendum est, *Haben':* et quod omnes nostri cum vett. Edd. habent, *O factum bene*, suavius est, ut eliquescat ultima in *Habeam.* Utrumque vidit vir eruditus.

11. *Nostrarum numquam quisquam vidit, Phaedria*] Apud Priscianum 960. *Nostrarum quisquam*: deest *Numquam* etiam in Scriptis. At Cledonius p. 1907. *Nemo*, inquit, *feminino genere lectum est apud Terentium; ut, Illum nemo nostrarum quisquam vidit.* Apparet, quosdam olim legisse *Nemo quisquam*; at hodie Codices omnes, *Numquam quisquam.* Utrumvis probe.

13. *Namque alium habui neminem*] Solus Bembinus liber habet *namque*; omnes alii quotquot sunt, item Donatus, *nam quem.* quam et veram lectionem puto: ita ut interrogative distinguatur post, *nam quem?* et subaudiatur *deductum credam*: deinde affirmative subdatur, *alium habui neminem.* FAERNUS.

Praeter Bembinum, etiam ex nostris veterrimus *Namque.* Recte, ut et vidit vir doctus.

14. *Ne comparandus hic quidem*] Aliqui libri, inter quos Bembinus, pro *ne*, *nec* habent. quod magis videtur negare. FAERNUS.

Male Faernus *Nec* edidit: Nostri omnes *Ne. Ne quidem* passim apud omnes Scriptores; et plus centies ibi editum est *Nec*, cum codices habeant *Ne. Ne* etiam Nonius et Priscianus hic habent. Ceterum Priscianus p. 1012. falsus memoria est, cum *Au* explicans, hinc citat, *Ne conferendus hic quidem cum illo est;* sic enim ibi Scripti quoque. Sed Nonius ipso verbo *Comparare*, ut nulla fraus a librariis esse possit, *Ne comparandus* habet. Vir doctus negat *Comparare* hoc sensu apud Nostrum alibi inveniri. Quid itaque illud supra? II, 3, 63.

Immo si scias quod donum dono huic contra comparet.

17. *Nunc eo tibi videtur foedus*] Non potest hic versus stare, nisi dempta particula *eo*, quae nec in libro Bembino est. FAERNUS.

Eo tibi Codices plerique omnes. *Eo* ejecit Faernus, fide codicis Bembini, atque ita citat Nonius [p. 304.] v. Foedus; et sic ibi codex veterrimus. Contra Servius ad Aen. III, 216. *Nunc heu videtur foedus*: ubi legendum est *Eo* pro *Heu.* Sic et duo Terentii codices ex nostris vetustissimi, *Nunc eo videtur*; ejecto illo *Tibi.* Placet hoc: non enim Pythiadi soli, sed cuivis alii foedus videbatur.

Quem tú uidere uéro uelles, Phaédria.
Hic ést uietus, uétus, ueternosús senex,
Colóre stellioníno. *PH.* hem, quae haec est fábula?
Eo rédiges me, ut, quid émerim egomet, nésciam?
Eho tu, émin ego te? *D.* emísti. *PY.* iube mi dénuo

22. *Colore mustelino*] Audiamus Donatum: ‘Erravit, *ait*, Terentius, non in‘tellegens Menandricum illud [Meineb. ‘p. 68] *Αὐτός ἐςι γαλεώτης γέρων*. Ait ‘autem *Stellionem*, animal quod Lacer‘tae non dissimile est, maculoso corio: ‘namque ad id genus coloris facies ex‘primitur Eunuchorum, quia plerique ‘lentiginosi sunt. Hinc ergo erravit, quia ‘*Γαλῆ* *Mustela.* dicitur, *Γαλεώτης* ‘*Stellio.* Ego Aedesionem sequor, qui ‘recte intellexit, Terentium scientem ‘*Mustelino colore* eunuchum dixisse ‘coloratum, velut sublivido: quia fere ‘eunuchi aut ex candidis lentiginosi fiunt, ‘ut ex Gallis et hujusmodi Occidentali‘bus; aut ex fuscis sublividi, ut ex Ar‘meniis et aliis Orientalibus‘ Haec Magister: a quo discimus Menandrum hic dixisse *Stellionem:* Terentium vero sive errantem sive prudentem scientem dixisse *Mustelam*: hanc Graece *γαλῆν* dici, illum *γαλεώτην*. Bene sit illi quidem, quod Menandreum illud nobis servavit; cujus ductu et indicio Terentianos codices a gravissimo errato jam liberabimus. Nego enim Nostrum dixisse *Colore mustelino:* nego ullum alium sic dixisse aut dicere potuisse; non magis quam *Colore equino*, *Colore canino*. Cur hoc? quia ut Equo aut Cani non unus et proprius est color; ita neque Mustelae. ‘Mustela, testibus Gesnero ‘et Agricola, plerumque est in dorso et ‘lateribus rutila, raro subfulva: in gut‘ture semper candida, quin nonnum‘quam tota candida reperitur, quam‘quam rarius.‘ Quid igitur? si color quisquam *Mustelinus* dictus est, a qua corporis parte dictus est; dorso, an gutture? Si ab hoc, *Candidus* est, si ab illo, *Rutilus.* Quis igitur tale nomen indiderit, tam incerti et ambigui sensus? si Aedesionem audis, sublividus color est; si Eugraphium, niger; si me audis, nullus umquam eo nomine signatus est. Aliud ergo investigemus. Menander, cum Eunuchum hunc *γαλεώτην* *Stellionem* vocavit, id voluit, facie eum fuisse maculosa, lentiginosa; talis enim *Stellioni* color est. Ovid. Met. V, 460. de Stellione: *aptumque colori*

Nomen habet, variis *stellatus corpora* guttis.

Ergo, et rem ipsam et auctorem secutus, Terentius sic dederat:

Hic est vietus, *vetus*, *veternosus senex*,
Colore stellionino. PH. *hem*, *quae haec est fabula*?

Ut a leone *Leoninus*, a pavone *Pavoninus*, ita a stellione *Stellioninus*: cujus tres priores syllabae Creticum quidem pedem faciunt; sed hic, quia pronuncias *i* ut *y*, in spondeum condensantur: ut And. IV, 5, 19. *Grandjuscula*; Horatius [Sat. 1, 7, 30] *Vindemjator*. Sed quid alibi quaeras, quod in ipso eodem vocabulo habes, *Stelljo*. Virgil. Geor. IV, 243.

Stellio et lucifugis congesta cubilia blattis.

Ceterum quae vir eruditus multis verbis ad hunc locum contexuit, piget excutere. In Menandro scribit *γαλεώδης γέρων*, hoc est, *γαλεοειδής* a pisce *γαλεῷ* *mustela*: et hoc pacto se putat Terentium *ab omni errore liberare*. Immo et Terentium et Menandrum ipsum errore cumulat; si eunuchum hunc *Pisci* comparaverint: quanam obsecro similitudine? Pisce mutior esse mallem, quam talia loqui.

20. *Quem tu vero videre*] Muta verborum ordinem, ut est in o. l. s. et Donato, *Quem tu videre vero,* ut et in sequenti versu, *vietus*, *vetus*. FAERNUS. Ita nostri omnes; *Videre vero*; et *Vietus*, *vetus*.

23. *Eo redigis me*, *ut quid egerim*, *egomet nesciam*] In libro Bembino est, *rediges*. at in Donato pro *egerim*, est *emerim*. FAERNUS.

Retinuit vulgatum Faernus. Sed recte habet tam Bembini illud *Rediges*, quam Donati *Emerim*. scribe autem per interrogationem, et distingue,

Eo rediges me, *ut*, *quid emerim egomet*, *nesciam?*

Nempe Eunuchum et Aethiopissam he-

Respóndeat. *PH.* roga. *PY.* uénisti hodie ad nós? negat.
At ille álter uenit nátus annos sédecim:
Quem sécum adduxit Pármeno. *PH.* agedum hoc mi éxpedi
Primum: ístam, quam habes, únde habes uestém? taces?
Monstrum hóminis, non dictúru's? *D.* uenit Chaérea.
PH. Meus fráterne? *D.* ita. *PH.* quando? *D.* hódie. *PH.* quam dudúm? *D.* modo.
PH. Quicúm? *D.* cum Parmenóne. *PH.* norasne eúm prius?
D. Non. *HP.* únde fratrem méum esse scibas? *D.* Pármeno
Dicébat eum esse, is mi hánc dedit uestem. *PH.* óccidi.

riemerat minis viginti. Cicero ad Att. I, 19. *Metellus est Consul sane bonus et nos admodum diligit: ille alter ita nihil est, ut plane quid emerit nesciat.*

25. *Respondeat.* PH. *roga.* PY. *venistin hodie ad nos? negat*] Sunt qui septenarium Iambicum hunc faciant. nos etiam senarium ut ceteros esse posse arbitramur; contracto per synizesin, *respondeat,* in tres syllabas: at in *roga*, posteriore correpta: ut Martialis [XI, 95?] *In solio puta te Marce lavare caput.* FAERNUS.

Roga posteriorem facile corripit; at *Respondeat* in tres syllabas comprimi non potest. Lege, ut tres ex nostris habent,

Respondeat. Roga. Venisti hodie ad nos? negat.

26. *At ille alter venit annos natus sedecim*] Tres nostri melioribus numeris,

At ille alter venit natus annos sedecim.

30. *Fraterne? Ita. Quando? Hodie. Quam dudum? Modo*] Ita [? immo v. 26.] citat et Priscianus p. 1184. Sed in hac lectione, et responsum *Ita* in Thesi non exauditur, et *Quando* sine synaloepha est, contra Terentii morem. Lego,

Meus fráterne? ita.

ut mox v. 32. *fratrem meum.*

32. DO. *Non.* PH. *unde igitur fratrem meum esse sciebas?* DO. *Parmeno*] Loco hujus unici versus, omnes alii, praeter Bembinum et Basilicanum, binos habent, hoc modo:

DO. *Non. nec quis esset, unquam audieram dicier.*
PH. *Unde igitur fratrem meum esse sciebas?* DO. *Parmeno.*

Et sane unicus ille versus est impeditus. sed rursum non videntur haec mihi Doro, homini minime verboso, utpote novicio, convenire. quare, utcunque se habeat versus, lectionem vulgatam, quae eadem antiquissima est, praetulerim. versum tamen sustentare possemus, si *meum* una sit syllaba: *esse* vero per parellipsin priorem corripiat: in *sciebas* vero duae primae syllabae in unam contrahantur. FAERNUS.

Unus ex nostris Academicus cum Bembino consentit; celeri omnes duos versus constituunt. Utrum ex his verius sit, hodie nescias. Nam quod aiunt Doro, *homini minime verboso*, haec non convenire; ludunt nos: cum ei, per ipsos qui verba haec ejiciunt, verboso esse non licet. Ceterum vir doctus *Non* extra versum posuit, hoc est, ex monosyllabo versum integrum fecit, sive clausulam. Quo tamen exemplo? Quanto facilius erat illud *Igitur* cum codice C. C. ejecisse?

Non. Unde fratrem meum esse scibas? Parmeno.

33. *Dicebat eum esse, is dedit hanc mihi vestem*] Dictionem *vestem*, aliqui

D. Meam ipse índuit: post úna ambo abierúnt foras.
PY. Iám satis credis sóbriam esse me, ét nil mentitám tibi?
Iám satis certumst uírginem uitiátam esse? *PH.* age nunc, bélua,
Crédis huic quod dícat? *PY.* quid isti crédam? res ipsa índicat.
PH. Cóncede istuc paúlulum. audin? étiam nunc paulúm: sat est.
Díc dum hoc rursum, Chaérea tuam uéstem detraxít tibi?
D. Fáctum. *PH.* et eam est indútus? *D.* factum. *PH.* et pró te huc deductúst? *D.* ita.
PH. Iúppiter magne, ó scelestum atque aúdacem hominem. *PY.* uaé mihi:
Étiam nunc credés indignis nós esse inrisás modis?

l. s. non habent, inter quos Bembinus. hanc vero collocationem verborum in nullo invenio, sed in plerisque eam quae sequitur, *is dedit mihi hanc.* Versus procedet contrahendo in unam syllabam *mihi*, et non faciendo collisionem in *eum esse*, vel in *mihi hanc.* FAERNUS.

Dicebat eum esse: is dedit mihi hanc. PH. *occidi.*

Unus tantum ex nostris, qui in Bibliotheca publica est, cum Bembino facit; ceteri universi, *Is dedit mihi hanc vestem.* Recte, opinor; quinque enim versus intervenerunt, postquam de veste interrogatum est: ut melius sit proferri quam subintelligi. Sane in *Eum esse*, non potest non fieri collisio, et frustra est Faernus. Repone,

Dicébat eum esse, is mi hánc dedit vestem. 'Occidi.

'Eum esse, Tribrachus, ut antea, *Méum esse.*

35. *Jam satis credis me sobriam esse, et nihil mentitam tibi?*] Ratio versus, qui est trochaicus ut ceteri qui sequuntur, hanc collocationem verborum, quae est in omnibus fere l. s. et Donato, exigit,

Jam satis credis sobriam esse me, et nihil mentitam tibi?

Primus pes est dactylus, abjecta ex *satis s*: quintus spondeus, contracto *nihil* in unam syllabam. FAERNUS. Sic et Nostri *Sobriam esse me:* nisi quod Petrensis, *Sobriam me esse:* quod et ipsum bene habet.

38. *Etiam nunc paululum: sat est*] Faernus et Codices omnes *Paululum:* sed versui syllaba superest. Vir doctus in textum recepit *Paulum.* Hoc probe.

39. *Dic dum hoc rursum, Chaerean tuam vestem*] Et in libro Bembino et in aliis antiquis est *Chaerea.* ita in tertia sede erit trochaeus, in quarta anapaestus. FAERNUS. Nostri quoque omnes *Chaerea.*

40. *Et ea est indutus*] Priscianus p. 1185. *Indutus vestem et veste:* accusativi exempla ex Virgilio petit; ablativi ex hoc loco, *Et ea est indutus.* Lego tamen cum nostris, uno dempto, omnibus, et cum Edd. vett. *Et eam est indutus.* Nempe hoc interest: *Indutus est eam*, perinde est ac ipse se ea induit: at *Indutus est ea* perinde ac alius eum veste induit tamquam mancum aut mortuum.

42. *Etiam nunc non credis indignis nos esse inrisas modis?*] Cave facias cum viro erudito primam in *Indignis* brevem. In duobus nostris deest *Nunc*, in uno *Non.* Repone,

Etiam nunc credes indignis.

PH. Mírum ni tu crédis quod iste dícat. quid agam néscio.
Heús negato rúrsus. possumne hódie ego ex te exscúlpere
Vérum? uidistíne fratrem Chaéream? *D.* non. *PH.* nón potest
Síne malo fatéri, uideo: séquere hac: modo ait, módo negat.
Óra me. *D.* obsecró te uero, Phaédria. *PH.* i intro? *D.* coí eï.
PH. Álio pacto honéste quomodo hínc abscedam néscio:

Credes posteriorem acuit ob interrogationem.

43. *Mirum ni tu credas quod iste dicat*] Liber Bembinus in contextu non habet pronomen *tu*, nec hic nec in sequenti versu, in quo quidem versu nec ulli alii scripti eam vocem habent, sed post *possumne* sequitur in omnibus *ego*; qua lectione admissa, hi trochaici optime constant; potest tamen etiam stare in superiori versu *tu*: eliso *d* ex *quod*. FAERNUS.

Mirum ni tu credas. Lege ex duobus nostris et uno G. Fabricii, *Mirum ni tu credis.* Ita noster cum Indicativo semper. *Mirum ni domi est* [Andr. 3. 4, 19] *Mirum ni dabo* [Eun. II, 1, 24] *Mirum ni illa salva est et ego perii* [Heaut. IV, 1, 50]

44. *Possumne ego hodie*] In duobus nostris, et Edd. vett. deest *Ego*. Lege tamen,

Possumne hódie ego ex te exsculpere.

et *Rursus* malo, quam *Rursum.*

45. *Verum? vidistin fratrem Chaeream?* DO. *non.* PH. *non potest sine*] In libro Bembino est *vidistine*, et dictio *sine* sequenti versui adscribitur. quod placet mihi, ut sint trochaici, quemadmodum ceteri. FAERNUS. Sic et nostri plerique.

47. PH. *I intro.* DO. *hoi, hei*] Liber Bembinus *In intro nunc jam*? DO. *oi, ei.* quae ut antiquissima, ita vera est lectio et versui congruens. *in* autem, pro *isne*, ut et supra, *in hinc quo dignus.* FAERNUS.

Ora me. Obsecro te vero, Phaedria. In intro nunc jam. Oi ei.

Alio pacto honeste quomodo hinc abeam, nescio.

Soli Bembino debetur illud *Nunc jam*; ceteri omnes abnegant. Nimirum a Correctore est, metri aliquantum perito. Nos absque illo emblemate sic locum constituimus:

Ora me. Obsecro te vero, Phaedria. I intro. Eoi eï.

Alio pacto honeste quomodo hinc abscedam, nescio.

I intro cum Edd. vett. nostri omnes. *Oi ei* plerique habent; unus notae optimae, nunc Academicus, *Eoiei*; unus ex Regiis *Eooi hei.* Heaut. I, 1, 31.

Quaeso, quid de te tantum meruisti? Eheu.

ubi vett. Edd. *Heu hoi;* unus ex Meadianis *Ehoy*, alter *Heoi.* Lege, *Oieï.* Plaut. Mil. V, 13

Oh! hei! satis sum verberatus, obsecro. Quam mox seco!

Sic editum est: sed membranae, Pareo teste, *Olei satis sum.* Lege *Oiei.* Idem Capt. I, 2, 49.

Nunc habe bonum animum. Eheu. Huic illud dolet.

Versui una syllaba deficit. Lege,

Nunc habe bonum animum, Eoi eï. Huic illud dolet.

Priscianus p. 1012. de Interjectionibus agens, *Terentius in Eunucho Hoi hei.* Sic edidit Putschius; sed codex veterrimus *Oi ei.* Porro in versu altero pro *Abeam*, repono *Abscedam;* quod apprime convenit. Heaut. IV, 2, 5.

Nihil est. triumpho, si licet me latere tecto abscedere.

Áctumst siquidem. tú me hic etiam, nébulo, ludificábere?
PY. Pármenonis tám scio esse hanc téchnam, quam me uíuere.
DO. Síc est. *PY.* inueniám pol hodie, párem ubi referam grátiam.
Sét nunc quid faciéndum censes, Dórias? *D.* de istác rogas
Uírgine? *PY.* ita, utrum praédicemne an táceam? *D.* tu pol, sí sapis,
Quód scis nescis, néque de eunucho, néque de uitio uírginis.
Hác re et te omni túrba euolues, ét illi gratum féceris.
Íd modo dic, abísse Dorum. *PY.* ita fáciam. *D.* set uideón Chremen?
Tháis iam aderit. *PY.* quíd ita? *D.* quia, cum inde ábeo, iam tum incéperat

51. DO. *Sic est.* PH. *inveniam hodie parem ubi pol referam gratiam*] In Bembino et omnibus fere l. s. *pol* ante *hodie* collocatum est. qua collocatione trochaicus, alioqui claudicans, sustentatur. FAERNUS. Nostri quoque omnes *Pol hodie.*

52. *Set nunc quid faciendum censes*] Sic vett. Edd. et ex nostris unus. Ceteri omnes *Suades.* Utrumvis probe. Plaut. Men. IV, 3, 26.

Ibo et consulam hanc rem amicos,
quid faciundum censeant.

53. *Virgine.* PY. *ita, utrum taceamne, an praedicem.* DO. *tu pol, si sapis*] Omnis hujus versus difficultas est in verbo *praedicem.* nam si id deducimus a praedico praedicas, versus non stat, qui trochaicus est, Iambum non admittens: si a praedico praedicis, ut sit praedicem, pro praedicam (antiqui enim dicem efferebant in futuro, pro eo quod nos dicam) stat quidem versus, sed verbum praedicere videndum est ut sensui congruat. Vaticanus, qui aliqua saepe meliora habet, quam Bembinus et quam omnes alii, hic non *praedicem*, sed *praedicam* habet: quamvis deinde addito *e*, et dispuncto *a*, mutatum fuerit in *praedicem.* at Decurtatus, qui et ipse quoque ex eadem bibliotheca est, sanam et integram habet vocem *praedicam.* sed ut dixi sensum requiro in *praedicam* vel *praedicem*, penultima producta. FAERNUS.

Vides, quae vir honestus Faernus hic contulerit: si *Praedicem*, versus laborat, si *Praedicam*, sententia. At vir eruditus, ignoratam licentiarum rationem exprobrans, curva omnia suo modo corrigit:

Virgine | *Ita u* | *trum taceamne,*
an praedicem. Tu pol si sapis.

Nonne belle jam versus procedit, *Ita u* anapaestus, et *Praedicem* dactylus? Quam in promtu erat suam Terentio manum reddidisse?

Virgine. Ita utrum praedicemne an
taceam? Tu pol si sapis.

Mutatur tantum ordo, et bona causa est. Nam in deliberatione consilium melius posterius fere ponitur: ut Adelph. III, 2, 38.

Patiamurne an narremus cuipiam? Judicatum est ibi, ut narrent; quemadmodum hic, ut taceant.

Túrba inter eos. *PY.* aúfer aurum hoc, égo scibo ex hoc, quíd siet.

Actus IV. Scaena V.

Chremes. Pythias.

CH. ATTÁT data hercle uérba mihi sunt: uícit uinum quód bibi.
Ac dum áccubabam, quám uidebar míhi esse pulchre sóbrius!
Postquám surrexi, néque pes neque mens sátis suum officiúm facit.
PY. Chremé. *CH.* quis est? ehem Pýthias: uah, quánto nunc formósior
Uidérc mihi quam dúdum? *PY.* certe tú quidem pol multo hílarior.
CH. Uerbum hércle hoc uerum erít, Sine Cerere et Líbero frigét Uenus.
Sct Tháis multo me ánteuenit? *PY.* ánne abiit iam a mílite?

55. *Hac re et omni te turba evolves*] O. fere l. s. et Donatus ita collocant, *et te omni.* ita stat trochaicus. FAERNUS. Sic et nostri omnes.

4. *Chremes*] Codices plerique *Chreme.*

5. *Certe tu quidem pol*] Liber Bembinus *certo*, quod antiquius videtur. FAERNUS. Omnes nostri *Certe*; quod rectum est.

6. *Verbum hercle hoc verum est, sine Venere et Libero friget Venus*] Idem liber, itemque Decurtatus pro *est* habent *erit*, quomodo et prius habebat Victorianus, ut adhuc litura demonstrat. Hoc autem verbo *erit*, antiqui etiam praesentia et praeterita asseverabant. Plautus in Persa [IV, 4, 93] *Haec erit bono genere nata, nihil scit nisi verum loqui.* Terentius in Heautontim. [V, 3, 12] *subditum se suspicatur. subditum? ain tu? certe sic erit.* Item in Phormione [V, 3, 18] *Cognatam comperi esse nobis. quid? deliras. sic erit.* Lucanus in primo [vv. 30. 31] *Non tu Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor Poenus erit.* quod Priscianus libro decimo octavo de constructione [p. 1150] exponit, pro cognoscetur. stat autem versus, admisso in quartam sedem proceleusmatico. FAERNUS.

Nostri omnes *Est*, ut And. II, 5, 15. *Verum illud verbum est.* Plaut. Truc. IV, 4, 32.

Verumst verbum, quod memoratur,
ubi amici, esse ibidem opus.

Si *Est* placet, pro *Sine* lege *Absque.* Poteris etiam *Erat*, ut Theocritus, [? cf. ὑπόθεσ. τοῦ ιά εἰδ.] *Ἦν ἄῤ* ἀληθὲς τȣ̃το, Θυώνιχε. Sed *Erit* non est sollicitandum. Plaut. Pseud. II, 3, 11. *Sed profecto hoc sic erit:*
Centum doctûm hominum consilia
sola haec devincit dea.

7. PY. *anne abiit jam a milite?*] Particula *ne* non est in libro Bembino: in alio quoque libro vetusto deletam eam inveni: et certe non est necessaria. FAERNUS.

Anne abiit scripti plerique. *Abiit* hic dissyllabon est. Porro pro *Multo ante venit* lege, *Multo me antevenit.*

CH. Iamdúdum: aetatem. lítes factae súnt inter eos máxumae.

PY. Nil díxit, tu ut sequerére sese? *CH.* níl, nisi abiens mi ínnuit.

PY. Eho, nónne id sat erat? *CH.* át nescibam id dícere illam, nísi quia
Corréxit miles, quód intellexi mínus: nam me extrusít foras.
Set eccam ípsam: miror úbi ego huic anteuórterim.

Actus IV. Scaena VI.

Thais. Chremes. Pythias.

TH. CRÉDO equidem illum iam ádfuturum, ut íllam a me eripiát; sine ueniat.
Átqui si illam dígito attigerit, óculi illi ilico éffodientur.

8. *Jam dudum; aetatem. lites sunt inter eos factae maximae*] Ita colloca haec verba ex o. l. s. *lites factae sunt inter eos maximae.* FAERNUS. Sic vett. Edd. et major nostrorum pars.

9. *Nihil dixit tum ut sequerere sese?*] Aliqui libri et Donatus, non habent *tum*; et pro ea dictione, in libro Bembino est *tu*. mihi utrumque et *tu* et *tum* otiosum videtur: et geminatis adjacentibus literis, factum. FAERNUS. Immo illud *Tu* suam hic emphasin habet, et a Faerno perperam ejectum est: Duo ex nostris veterrimi *Tu;* ceteri *Tum.*

1. *Credo equidem illum jam adfuturum ut illam a me eripiat. sine*] Hunc versum ita in aliquibus l. s. ordinatum invenio, ut comprendat etiam verbum *veniat*, quod in impressis sequenti versui attribuitur. ita erit trochaicus tetrametur acatalecticus, correpta priore in *illam*. ceterum quod sequitur, *qui si illam*, ita solus liber Bembinus habet. alii omnes, aut *atqui*, ut et Donatus, aut *atque*. quarum vocum alterutra admissa, is versus qui secundus est, ejusdem est generis, cujus primus: ejusdem et tertius, ita ut in prima sede sit dactylus, qui capiat primam syllabam dictionis *ego*. secundus pariter dactylus; tertius et quartus trochaei. quintus vel anapaestus abjecto *p* ex *ineptias*, vel trochaeus, aut eliso *s*, ex ea voce, aut legendo *ineptiam*, ut est in libro Bembino, et fuisse in Victoriano et Decurtato ex rasura ultimae literae apparet. quartus item versus ejusdemmet est generis, ita ut dactylum in tertia sede habeat, eliso *m* ex *enim*, quamvis sequente consonante. Item quintus, sextus, septimus, octavus, et decimus; nonus vero trochaicus dimeter catalecticus, vel etiam Iambicus dimeter acatalecticus, si tamen in *me hem* non fiat collisio. undecimus trochaicus tetramer catalecticus. FAERNUS.

Adfuturum esse. Dele *Esse* cum vett. Edd. Eo pacto *illam* in Arsi habebis; alioquin in Thesi.

2. *Atqui si illam digito attigerit uno, oculi ilico effodientur*] *Oculi*, quod praecipue acuendum erat, totum in Thesi demergitur. Quare sic lego;

'Atqui si illam dígito attigerit, óculi illi ilico éffodientur.

Uno non hic necesse est; Plaut Poen. V, 5, 29.

Quid tibi illam digito tactiost? Quia mihi lubet. Illi absorptum erat a vicinis literis; et postea ad versum sustentandum *Uno* addiderunt. Supra IV, 3, 6.

Úsque adeo illius férre possum inéptiam et magnífica uerba,
Uérba dum sint: uérum si ad rem cónferentur, uápulabit.
CH. Tháis, ego iam dúdum hic adsum. *TH.* o mí Chremes, te ipsum éxpeto.
Scín tu turbam hanc própter te esse fáctam? et adeo ad te ádtinere hanc
Ómnem rem? *CH.* ad me? quí quaeso istuc? *TH.* quía, dum tibi sorórem studeo
Réddere ac restítuere, haec atque huíusmodi sum múlta passa.
CH. Úbi east? *TH.* domi aput me. *CH.* hém. *TH.* quid est?

Ut ego unguibus facile illi in oculos involem venefico.

3. *Usque adeo ego illius*] Noli cum viro erudito *Adeo* disyllabon facere. Ejice illud *Ego*; quod a Donato abest in Edd. vett.

4. *Verum enim si ad rem*] Donatus et MStus et in Edd. vett. *Verum si ad rem*. Certe *Enim* frustra versum gravat. Supra I, 1, 6.

Verum si incipies neque pertendes naviter.

5. *Thais, ego jamdudum hic adsum. O mi Chremes, te ipsum exspectabam*] Vereor ut ex ullo codice illud *Exspectabam* Faernus protulerit; Nostri universi *Exspecto*. Unde liquido legendum,

Thais, ego jamdudum hic adsum.
O mi Chreme, te ipsum expeto.

Nempe ante et post in Tetrametris plenis debacchatur Thais; at in hoc versu dum Chremen salutat, defervet paulum ira; et Catalectico utitur. Si tamen malit quis Tetrametrum plenum; praesto erit ei forma verbi vetusta,

O mi Chreme, te ipsum expetesso.

Ita Plautus saepe; ut Mil. IV, 6, 14.

Ut ejus mihi sit copia, quem amo, quemque expetesso.

Ceterum non semel illud *Exspecto* se pro *Expeto* subornavit. Plaut. Cas. III, 5, 36.

Istúc expetó scire quid dixit? Aúdi.

Sic MS. Regius bonae notae, et ex Parei Palatinis unus: ceteri *Expecto*. Sed versus ipse, qui Creticus [immo Bacchiacus ed. Lips.] est, quid verum sit, ostendit. Noster Hec. II, 3, 7.

Nisi pol filium multimodis expeto, ut redeat domum.

Sic legendum, ubi codices *Exspecto*. Plaut. Truc. I, 2, 101.

Cuius nunc illa adventum expetit: immo ab eo ut nuntiatumst.

Adel. III, 2, 24. *Te ipsam quaerito: Te expeto: oppido opportune te obtulisti mi obviam.*

Sic codex Academicus: non, ut nunc fertur, *Te exspecto*: quod cum versus admittere gravatur, tum sensus indignatur. Quomodo enim *Exspectat*, qui ipse *quaeritat*? Et quomodo Thais Chremen hic exspectabat, quem apud Thrasonem ipsa discedens reliquerat?

7. *Qui? quasi istuc?*] Quocumque te vertas, nihil hinc exsculpes, auctore dignum: Repone,

Qui quaeso istuc?

Sic plane Codex Regius Chartaceus, de optimo quodam transcriptus; et a manu secunda Academicus. Sua sit igitur laus viro docto, qui ex conjectura hoc idem invenit.

9. *Ubi east? Domi aput me. Hem. Quid est?*] Vir eruditus, Iambicum hunc esse arbitratus, *Me* sine synaloepha posuit, extra ictum. Posthac, opinor, id discet, Tetrametris plenis semper Trochaicum succedere, numquam Iambicum. Ergo sic pronuntia:

Educta ita uti téque illaque dígnumst. *CH.* quid ais? *TH.* íd quod res est.
Hánc tibi dono dó, neque repeto pró illa quicquam abs té preti.
CH. Et habétur et referétur, Thais, íta uti merita es, grátia.
TH. Át enim caue, ne príus, quam hanc a me accípias, amittás, Chreme:
Nam haéc east, quam míles a me uí nunc ereptúm uenit.
Abi tú, cistellam, Pýthias, domo éffer cum monuméntis.
CH. Uiden tu íllum, Thais? *PY.* úbi sitast? *TH.* in rísco. odiosa céssas?
CH. Mílitem secum ád te quantas cópias addúcere?
Áttat. *TH.* num formídulosus óbsecro es, mi homo? *CH.* ápagesis.
Égon formidulósus? nemost hóminum qui uiuát, minus
TH. Átque ita opust. *CH.* ah, métuo qualem tú me esse hominem exístumes.

'*Ubi east? Dómi aput me. Hém. Quid est*?

12. *Et habetur et refertur a me Thais tibi, ita ut merita es, gratia*] In hoc versu pro *refertur*, *referetur* legendum est ex Bembino et aliis antiquis libris, et ex sensu. referre enim gratiam, utique re et factis intelligendum est, quod hic locum habere nondum poterat. non ergo indicat se referre: sed pollicetur relaturum. duae vero hae dictiones *a me* nec in Bembino aut Victoriano sunt, nec apud Donatum, aut Priscianum hunc locum citantem libro XVIII. [p. 1213] praetera pronomen *tibi* in nullo alio libro, praeterquam Bembino, fere invenias. unus id habet superscriptum in glossematis modum; et sane sine eo stat sermo, et pulchre intelligitur, et antiqua locutio est *habeo gratiam*, pro *habeo tibi gratiam*, ut in Andria [immo Phorm. I, 2, 4] *et non neglexisse habeo gratiam*. idem et de *refero*: ut supra in Eunucho [IV, 4, 51] *Inveniam pol hodie parem ubi referam gratiam*. ita versus erit octonarius Iambicus expeditissimus, ut sequens, qui tamen, si in *cave* posteriorem corripias, potest esse trochaicus catalecticus: cujusmodi est, qui eum sequitur. FAERNUS.

Et habetur et referetur, *Thais*, *ita uti merita es*, *gratia*.

Recte hunc versum constituit Faernus. *Ita uti*, etiam supra v. 10. et passim. *Tibi* pauci qui habent codices in sede incerta locant, *Tibi Thais*, *Et tibi habetur*. Ergo frustra vir eruditus, *Tibi uti*, pro *Ita uti*.

19. *Ego formidolosus?*] O. l. s. *egon*, sequentis vero dictionis *formidolosus* antepenultimam Bembinus liber et aliqui alii antiqui libri per *u*, non per *o*, habent. FAERNUS. Omnes nostri, uno excepto, *Egon*.

20. CH. *hau*, *metuo qualem tu me*] Omnes fere l. s. inter quos Bembinus, non *hau*, sed *ah* habent. quod magis placet. FAERNUS. Nostri omnes *Au* vel *Hau*.

TH. Ímmo hoc cogitáto: quicum rés tibi est, peregrínus est:
Mínus potens quam tú, minus notus, mínus amicorum híc habens.
CH. Scío istuc. set tu quód cauere póssis, stultum admítterest.
Málo ego nos prospícere, quam hunc ulcísci accepta iniúria.
Tú abi: atque obsera óstium intus, dúm ego hinc transcurro ád forum:
Uólo ego adesse hic áduocatos nóbis in turba hác *TH.* mane.
CH. Mélius est. *TH.* mane. *CH.* omítte, iam adero. *TH.* níl opus est istís, Chreme.
Hóc modo dic, sorórem esse illam tuam: ét te paruam uírginem
Ámisisse: núnc cognosse. sígna ostende. *PY.* adsúnt. *TH.* cape.
Sí uim faciet, ín ius ducito hóminem: intellextín? *CH.* probe.
TH. Fác animo haec praesénti ut dicas. *CH.* fáciam. *TH.* attolle pállium.
Périi, huic ipsi est ópus patrono, quém defensorém paro.

22. *Amicorum hic habens minus*] Ea quae in libris omnibus est collocatio, vehementiorem videtur reddere orationem; *minus amicorum hic habens.* quod ex toto versu melius videri potest,

Minus potens quam tu, minus notus, minus amicorum hic habens. FAERNUS.

Eodem ordine nostri omnes.

25. *Tu abi: atque ostium obsera intus, ego dum hinc transcurro ad forum*] Collocatio in libro Bembino et aliquibus aliis, et Donato haec est: *Obsera ostium.* in omnibus vero quotquot sunt itemque Donato, *Dum ego hinc.* versus trochaicus est, et bene constat, si ex *dum* nihil abjiciatur. FAERNUS. Nostri quoque *Dum ego hinc.* Recte, quia *Dum* hic in ictu est.

28. *Hoc dic modo*] O. l. s. et Donatus, *hoc modo dic.* FAERNUS. Nostri quoque *Hoc modo dic:* et praeterea, *Sororem esse illam tuam*, magno consensu. Recte: nam *Illám tuam esse* male acuit ultimam.

31. *Fac animo haec praesenti dicas*] Omnes nostri, *Ut praesenti.* Lege cum Edd. vett.

Fac animo haec praesenti ut dicas.

Actus IV. Scaena VII.

Thraso. Gnatho. Sanga. Chremes. Thais.

THR. HANCÍNE ego ut contuméliam tam insígnem in me accipiám, Gnatho?
Morí me satiust. Símalio, Donáx, Syrisce, séquimini.
Primum aédis expugnábo. *GN.* recte. *THR.* uírginem eripiám. *GN.* probe.
THR. Male múlcabo ipsam. *GN.* púlchre. *THR.* in medium huc ágmen cum uectí, Donax;
Tu, Símalio, in sinístrum cornu: tú, Syrisce, in déxterum.
Cedo álios: ubi centúriost Sanga, et mánipulus furum? *SA.* éccum adest.
THR. Quid ignáue? peniculón pugnare, quí istum huc portes, cógitas?
SA. Egone? ímperatorís uirtutem nóueram, et uim mílitum:
Sine sánguine hoc non pósse fieri: qui ábstergerem uólnera?
THR. Ubi álii? *SA.* qui, malum, álii? solus Sánnio seruát domi.
THR. Tu hosce ínstrue: ego ero póst principia: inde ómnibus signúm dabo.
GN. Illúc est sapere: ut hósce instruxit, ípsus sibi cauít loco.
THR. Idem hóc iam Pyrrhus fáctitauit. *CH.* uíden tu, Thais, quam híc rem agit?

7. *Quid ignave, peniculon pugnare, qui istuc huc portes, cogitas?*] Ex *quid* elidendum est *d'*, ex *istuc s*, ut octonarius constet. FAERNUS. Nullus ex nostris, *Istuc huc*: plerique *Istunc huc*. Petrensis *Istum huc*. Recte, quod et vir doctus vidit. Festus [p. 208 M.] *Peniculi, spongiae longae propter similitudinem caudarum appellatae.*

9. *Sine sanguine hoc fieri non posse*] Nostri omnes cum Edd. vett. et Prisciano p. 870, longe numerosius *Sine sanguine hoc non posse fieri.* Vide supra I, 2. 93.

Ib. *Abstergerem vulnera*] *Volnera* est in libro Bembino et Victoriano. octonarius autem stat producta penultima in *abstergerem*. Priscianus libro VIIII. [p. 870] FAERNUS.

11. *Tu hosce instrue*: *hic ego ero post principia*] Dele *Hic* cum codice Petrensi: quod frustra versum onerat atque impedit.

13. THR. *Idem hocce Pyrrhus factitavit.* CH. *Viden tu Thais quam hic rem agit?*] Liber Bembinus et Basilicanus ac Donatus, *idem hoc jam;* ali scripti alia quidem collocatione, omnes

Nimírum consilium íllud rectumst de óccludendis aédibus.
TH. Sané, qui tibi nunc uír uidetur ésse, hic nebulo mágnus est:
Ne métuas. *THR.* quid uidétur? *GN.* fundam tíbi nunc nimis uellém dari,
Ut tu íllos procul hinc éx occulto caéderes: facerént fugam.
THR. Sét eccam Thaidem ípsam uideo. *GN.* quám mox inruimús? *THR.* mane:
Ómnia prius éxperiri, quam árma, sapientém decet.
Quí scis an quae iúbeam sine ui fáciat? *GN.* di uostrám fidem,
Quánti est sapere? númquam accedo quín abs te abeam dóctior.
THR. Tháis, primum hoc míhi responde: cúm tibi do istam uírginem,
Díxtin hosce míhi dies soli dáre te? *TH.* quid tum póstea?

tamen *jam* habent; quo recepto, versus stat, si ex *viden* elidas *n.* FAERNUS.

Hoc jam etiam nostri. Vir doctus malit *Idem hoc etiam Pyrrhus:* poterat meliore numero, *et Pyrrhus.* Ceterum omittunt hinc plerique scripti nomen Thrasonis; ut totum hoc Gnathonis sit; qui mirus artifex, palam haec eloquendo, et irrideat simul et aduletur. Sed aliter Donatus ad V, 8, 3.

15. *Sane quod tibi vir videatur esse hic, nebulo magnus est*] Repone ex vett. Edd. et Donato etiam MSto, et sex nostris codicibus,

Sane qui tibi nunc vir videtur esse, hic nebulo magnus est.

Hic omnia clara sunt et perspicua: lectio altera tenebras frustra offundit.

19. *Omnia prius experiri, quam armis, sapientem decet*] Nonius bis *Armis* v. Manere et v. Experiri: et sic utroque loco codex noster vetus. Donatus: *Quam armis*: *Ανακόλουθον pro Quam arma: aut Ἔλλειψις est, si subaudiamus Agere.* Immo habeat sibi dsuas Figuras, quibus nihil hic opus Qui enim promptius, quam magno et. sententiae et versus commodo id ipsum, quod Magister postulat, reponere?

Omnia prius experiri, quam arma, sapientem decet.

Sane codex egregius 900 annorum, nunc in Bibliotheca publica, *Armas sapientem*: postea per *a* literam *i* trajecta est, *s* adhaesit ex sequente. *Experiri arma;* sic passim *Jus*, *Vim*, *Gratiam experiri.* Statius Theb. XI, 338.

Me miseram, vinces: prius haec tamen arma necesse est
Experiare domi.

23. *Dixtin mihi hos dies soli dare te?*] Ex libro Bembino ita facta collocatione verborum, *Dixtin hos mihi*, item ex eo libro et omnibus aliis, ac Donato, *coram amatorem*, ita hos versus ordinamus:

Dixtin hos mihi dies soli dare te?
TH. *quid tum postea?*
THR. *Rogitas? quae mihi ante oculos coram amatorem adduxti tuum?*

In priore versu *mihi* disyllabum est; ita ut *hos mi* sit trochaeus, sequens pes

THR. Rógitas? quae mi ante óculos coram amátorem adduxtí tuum:
Quíd cum illoc agás? et cum eo clám te subduxtí mihi.
TH. Lúbuit. *THR.* Pamphilam érgo huc redde, nísi si manis éripi.
CH. Tíbi illam reddat, aút tu eam tangas? ómnium. *GN.* ah quid agís? tace.
THR. Quíd tu tibi uis? égo non tangam meám? *CH.* tuam autem, fúrcifer?

dactylus: in posteriore monosyllabum *mihi* eliditur. FAERNUS.

Atqui omnes nostri cum Edd. vett.

Dixtin hos dies mihi soli.

Et sane quod in Bembino solo est, *Dixtin hos mi | hi dies*, invenuste dividit *Mihi* in pedes geminos. Lego,

Dixtin hosce míhi dies soli dare te.
Quid tum postea?

Sic enim Thais ipsa I, 2, 71.

Sine illum priores partes, hosce aliquot dies
Aput me habere.

Dies autem hic, ut passim, monosyllabon est.

25. TH. *Quid cum illo agas?* THR. *et cum eo clam subduxti te mihi*] Hunc ordinem verborum habent omnes fere l. s. et Donatus, ut pronomen *te* sit antepenultima dictio hujus versus. Ceterum in aliquibus et quidem antiquis exemplaribus est *cum illoc.* ita melius constat trochaicus, non facta tamen in *cum eo* synaloepha. FAERNUS.

Etiam ex nostris bene multi *Quid cum illoc agas?* non *illo.* Sed mirum est omnes codices hoc Thaidi tribuere; cum hi duo versus Thrasonis ambo sint, *Quid cum illoc agas?* quid nisi, quod meretricis est, caput cum illo limes.

26. *Pamphilam ergo huc redde; nisi vi mavis eripi*] Meliores codices habent, *Nisi si vi:* quorum alterum cum supervacuum sit, ejecerunt *Si*: ego vero *Vi* ejicio, *Nisi si mavis eripi.* Viro docto plus placet *Vi*; quia ita supra IV, 6, 14.

Nam haec east, quam miles a me ví
nunc ereptum venit.

Ob istuc vero ipsum mihi displicet: inde enim huc intruserunt; nec poeta bis idem tam prope diceret. Ibi recte *Vi* et in Arsi est; hic, quod nothum esse indicat, in Thesi. Denique in ipso *Eripi*, praesentibus militibus, *Vis* satis intellegitur.

27. *Tibi illam reddat? aut tu eam tangas?*] Omnes fere libri et in iis antiquissimi, et Donatus, *aut tu illam tangas.* Sed esset octonarius Iambicus inter tot trochaicos, nisi quis hanc vocem *illam*, postremo loco positam, elisione alterius *l*, et *m*, quamvis sequente consonante, pyrrichium faciat. FAERNUS.

Tibi illam reddat, aut tu illam tangas? Inter istos, opinor, libros Bembinus erat; idcirco ei nimium addictus Faernus *Tu illam* admisit, etiam cum versus dispendio. Ex *aut tu illam* ille Dactylum efficit, vir doctus Anapaestum: et *Hinc clare*, ait, *liquet* Aut *posse corripi.* Itane clare? non vidi magis. Sed remittit nos ad And. I, 3, 3.

Quae si non astu providentur, me
aut herum pessum dabunt.

Immo sane hae licentiarum sordes pessum Terentium dabunt. Quasi vero hic loci *Me aut* per synaloepham in unam syllabam non coalescant? Quid multa? Ex tot nostris codicibus unus tantum *Illam;* ceteri omnes cum vett. Edd. *Tu eam*, quod, ut passim, in unam syllabam compingitur.

Ib. *Ah quid ais?*] O. l. s. etiam antiquissimi, *ah quid agis?* et eo amplius solus Bembinus *aha*, quod et placet. quae vero sequuntur verba *quid tu tibi vis*, ea Thrasoni, ut videtur, et recte, Donatus et liber Bembinus attribuunt. FAERNUS. *Agis*, plurimi ex nostris: sed omnes *Quid tu tibi vis* Chremeti male assignant.

GN. Cáue sis: nescis cuí maledicas núnc uiro. ***CH.*** non tu hínc abis?
Scín tu ut tibi res se hábeat? si quicquam hódie hic turbae coéperis,
Fáciam ut huius locí dieique meíque semper mémineris.
GN. Míseret tui me, qui húnc tantum hominem fácias inimicúm tibi.
CH. Díminuam ego capút tuum hodie, nísi abis. ***GN.*** ain ueró canis?
Sícine agis? ***THR.*** quis tú homo es? quid tibi uís? quid cum illa reí tibi est?
CH. Scíbis: principio éam esse dico líberam. ***THR.*** hem. ***CH.*** ciuem Átticam. ***THR.*** hui.
CH. Meám sororem. ***THR.*** os dúrum. ***CH.*** miles, núnc adeo edicó tibi,
Né uim facias úllam in illam. Tháis, ego eo ad Sóphronam
Nútricem, ut eam addúcam, et signa osténdam haec. ***THR.*** tun me próhibeas,
Meám ne tangam? ***CH.*** próhibebo inquam. ***GN.*** audín tu? hic furti se ádligat:
Sátis tibi est? ***THR.*** idem hoc tú ais, Thais? ***TH.*** quaére qui respóndeat.
THR. Quíd nunc agimus? ***GN.*** quín redimus: iam haéc tibi aderit súpplicans

39. *Prohibeo inquam*] Omnes antiqui libri in futuro habent *prohibebo*. FAERNUS.

Tres ex nostris vetustissimi *Prohibebo*; ceteri *Prohibeo*. Utrumvis probe.

40. *Satin hoc est tibi*] Non temere in ullo invenias l. s. hanc lectionem: sed in omnibus et Donato, *satis hoc tibi est*, quae verba militi, et recte, Donatus attribuit. Gnatho enim, cui rixa displicebat, persuadere vult militi, sufficere ei furti actionem contra Chremetem, qui professus erat se prohibiturum ne miles suam tangeret. sed ut trochaicus constet, vel *tibi* erit una syllaba, vel ex *est s* elidetur. FAERNUS.

Immo nullo modo constabit Trochaicus. Vir doctus refingit, *Sat hoc tibi est*. Ego malim per interrogationem, et *Hoc* ejecto,

Sátis tibi ést? Idem hoc tú ais, Thais.

ut Phorm. V, 9, 58.

Satis tibi est, Chreme? Immo vero.

41. *Quid nunc agimus? Quin redeamus*] Ita quidem Codices, uno ex nostris Academico excepto, qui a manu prima *Redimus* habuit; posea factum *Redeamus*. Quanto illud venustius!

Quid nunc agimus? Quin redimus.

Últro. *THR.* credin? *GN.* ímmo certe: nóui ingenium múlierum:
Nólunt ubi uelís: ubi nolis cúpiunt ultro: *THR.* béne putas.
GN. Iám dimitto exércitum? *THR.* úbi uis. *GN.* Sánga, ita ut fortís decet
Mílites, domí focique fác uicissim ut mémineris.
SA. Iámdudum animus ést in patinis. *GN.* frúgi es. *THR.* uos me hac séquimini.

Actus V. Scaena I.

Thais. Pythias.

TH. PERGÍN, scelesta, mécum perplexé loqui?
Scio, néscio, abiit, aúdiui, ego non ádfui.
Non tu ístuc mihi dictúra aperte es, quícquid est?
Uirgó conscissa uéste lacrumans ópticet;
Eunúchus abiit: quámobrem? quid factúmst? taces?
PY. Quid tíbi ego dicam mísera? illum eunuchúm negant
Fuísse. *TH.* quis fuit ígitur? *PY.* iste Chaérea.
TH. Qui Chaérea? *PY.* iste ephébus frater Phaédriae.
TH. Quid aís uenefica? *PY.* átqui certo cómperi.
TH. Quid is óbsecro ad me, aut quámobrem adductust? *PY.* néscio:

Semper, ubi *Quin* sententiam inchoat, Indicativo utitur noster: *Quin taces*? [Andr. II, 3, 25] *Quin accipis*? [Heaut. IV, 7, 4] *Quin abeo* [Phorm. 1, 4, 31] Plaut. Men. II, 1, 22.

In scirpo nodum quaeris. quin nos hinc domum
Redimus; nisi si historiam scripturi sumus.

45. *Milites domique focique*] Unam tantum copulam continet liber Bembinus, et alii antiqui, ac Donatus, *domi focique*. quod et meliorem habet numerum. FAERNUS. Sic et nostri omnes *Domi focique* et Priscianus p. 719.

46. *Jamdudum est animus*] Donatus et omnes libri scripti Terentii, praeter Bembinum, habent hanc collocationem, *jamdudum animus est*, quae et versui commodior est. FAERNUS. Nostri quoque omnes, *Animus est.*

Ib. THR. *Vos me hac sequimini*] Nostri omnes, tribus demptis, Sangae hoc tribuunt. Male, opinor: nam et Thraso exit, et par est eum praecedere.

10. *Quid is obsecro ad nos, aut quamobrem adductus est*? PY. *nescio*] Senarius hic impeditus, optime procedit, quemadmodum legitur in libro Bembino,

Quid is obsecro ad nos quamobrem adductu'st. PY. *nescio.*

ita et Victorianus; nisi quod habet *adductus* sine verbo *est.* FAERNUS.

Quid is obsecro ad nos: quamobrem adductust. Nescio.

Aut in Omnibus nostris est, uno excepto. Certe elegantiam suam hic habet: ut Phor. II, 3, 71. *At nos unde, aut quamobrem*? Hec. IV, 4, 76.

Nisi amásse credo Pámphilam. *TH.* hem, misera óccidi,
Infélix, si quidem tu ístaec uera praédicas.
Num id lácrumat uirgo? *PY.* id opinor. *TH.* quid ais, sácrilega?
Istúcine interminata sum hinc abiéns tibi?
PY. Quid fácerem? ita ut tu iústi, soli créditast.
TH. Scelésta, ouem lupó commisi. díspudet,
Sic míhi data esse uérba. quid illuc hóminis est?
PY. Era méa tace, tace óbsecro, saluaé sumus:
Habémus hominem ipsum. *TH.* úbi is est? *PY.* hem ad sinísteram.

Reduc uxorem; aut quamobrem non opus sit, cedo.

Et versus causa olim ejecit Bembinus Librarius. Vir doctus ex *Obsecro ad* paratus est dactylum facere. Non est opus tam aspera medicina. Lege,

Quid is obsecro ad me, aut quamobrem adductust. Nescio.

Thais sola aedium domina est; ideo recte *Ad me*: ut passim.

12. *Siquidem tu ista vera*] O. l. s. *istaec vera.* FAERNUS. Nostri quoque omnes *Istaec.*

16. *Scelesta, ovem lupo commisisti. dispudet*] Qui *commisti* legunt, facile se ex hujus versus difficultate explicant. sed et Donatus, et o. l. s. *commisisti,* habent. quam lectionem tenendo necesse est ex *ovem m* elidere, quamvis sequente consonante. FAERNUS.

Nonius v. Committere. *Terentius Eun. Ovem commisisti lupo.* Sic et MS. vetus. Acron ad Horat. Carm. I, 3. *Commisit: Credidit. Terent. Ovem lupo commisisti.* Codices quoque universi *Commisisti*, versu tamen indignante ex *vem lupo* pedem fieri seu Dactylum seu Anapaestum. At est qui ex culpa ipsa fiduciam sumat; et quia admissa hic est, inde colligat familiarem et cotidianam fuisse. Magna demum isto pacto erit licentiarum seges. Repono,

Scelesta ovem lupo commisi: dispudet.

Nimirum Thais commisit jubendo, aeque ac Pythias jussum faciendo. Inde quod sequitur, Sic *Mihi* data esse verba, non *Tibi*. *Scelestam* se vocat, more et consuetudine: Heaut. V, 2, 17.

Scelestus quantas turbas concivi insciens.

Pompeii uxor, Lucan. VIII, 639.

Ego te scelerata peremi.

Ovém lupó; utrumque in Arsi; et sic in pronuntiatione fit mora, ut oportet. Venia tamen indiget Terentius, qui in pede tertio finalem acuit.

17. *Quid hominis illic est?*] Non fere in ullo libro invenias hanc collocationem, sed eam quae sequitur, *quid illic hominis est*? ita et Donatus: Bembinus vero hoc amplius pro *illic illuc* habet. Victorianus prius quidem *illuc* habebat, sed postea in *illic* mutatum est. eademque manu in margine ascriptum *illud*. quae mihi lectio, id est, vel *illuc*, vel *illud* magis placet, quam *illic*. FAERNUS.

19. *Habemus hominem ipsum*] Hunc versum et sequentem alii aliter ordinant. nos sic ex libro Bembino:

Habemus hominem ipsum. TH. *ubi is est*? PY. *hem ad sinistram.*
Videsne? TH. *video.* PY. *comprendi jube, quantum potest.*

Ut ambo sine trimetri Iambici; prior quidem catalecticus, sequens acatalecticus, id est senarius, in quo sit proceleusmaticus in secunda et in quarta dactylus, correpta in *jube* posteriore syllaba. FAERNUS.

Libri nostri fere omnes *Viden*, et *Comprehendi.* Ergo hi duo versus sic refingendi; ut et vir doctus acute vidit:

Habemus hominem ipsum. Ubi is est? Hem ad sinisteram.
Viden? Video. Comprehendi jube quantum potest.

Uiden? *TH.* uídeo. *PY.* comprehéndi iube, quantúm
 potest.
TH. Quid illó faciemus, stúlta? *PY.* quid faciás, rogas?
Uide amábo, si non, cum áspicias, os ínpudens
Uidétur. *TH.* non. *PY.* tum quaé eius confidéntiast?

Actus V. Scaena II.

Chaerea. Thais. Pythias.

CH. APUT Ántiphonem utérque, mater ét pater,
Quasi dédita opera, dómi erant, ut nulló modo
Introíre possem, quín uiderent me. ínterim
Dum ante óstium sto, nótus mihi quidam óbuiam
Uenít. ubi uidi, ego me ín pedes quantúm queo
In ángiportum quóddam desertum; índe item
In áliud, inde in áliud: ita misérrimus
Fuí fugitando, né quis me cognósceret.
Set éstne haec Thais, quám uideo? ipsast. haéreo.
Quid fáciam? quid mea aútem? quid faciét mihi?

21. TH. *Quid illi faciemus stulta?* PY. *quid faciam rogas?*] Donatus et liber Bembinus pro *illi illo*; pro *faciam facias* habent. et hoc posterius habent aliqui alii l. s. etiam ex antiquis. FAERNUS.

Duo ex nostris *Facias*: *Illo* unus veterrimus et Priscianus p. 1101. Ceteri *Illi* nescio an rectius: ut mox v. 10. ipse Chaerea:

Quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?

22. *Os impudens videtur.* TH. *non est.* PY. *tum quae ejus confidentia est?*] Haec omnia sine interpositione personae Thaidis in libris antiquis leguntur. quin et Donatus quoque haec ipsa omnia personae Pythiae attribuit, sic dicens, *Vide amabo, si non, cum aspicias, os impudens videtur. mire ab eo quod respondere coeperat ad aliud transit, mirata confidentiam Chaereae: non est impudens, inquit: non est nisi similis impudenti.* Haec Donatus. ergo haec ita intelligenda sunt: vide amabo, si non os impudens quidem videtur, non autem est. FAERNUS.

Atqui plurimi apud me Codices *Non est* Thaidi tribuunt. Lege:

Vide amabo si non, cum aspicias os impudens
Videtur. TH. *Non.* PY. *Tum quae ejus confidentiast?*

Omnino illud *Quae* acuendum est, quod in recepta lectione latet. Sic *Quí color --- quaé habitudo est corporis. Non* autem, id est, non videtur. Thais, cum primum eum vidit, *Ita me dii ament, honestus est:* Pythias, tum non irata, *Ille erat honesta facie et liberali.* Et hoc clemens Thaidis responsum praeparatio est ad Scaenam sequentem, ubi reconciliatio fit, et familiaritas nascitur.

5. *Ego me ín pedes quantum queo*] Omnes antiqui libri *egomet*; cujus vocis extremam litteram conjicit Lolgius esse debere *d*, et legendum *Egomed in pedes*, versum sustentando elisione *n* ex *in.* ut saepe alibi. FAERNUS.

Nostri quoque omnes *Egomet*: vitiose pro *Ego me.* Remittimus enim Lolgio Plautinam suam et opicam lectionem *Ego med, med* pro *me.* Nullos enim hic hiatus est,

Venít. ubi vidi, ego me ín pedes
quantúm queo.

10. *Ah quid faciam?*] Non fere inve nias *ah* in ullo l. s. sine quo stat optim

TH. Adeámus. bone uir Dóre salue: díc mihi,
Aufúgistin? *CH.* era, fáctum. *TH.* satin id tíbi placet?
CH. Non. *TH.* crédin te inpune hábiturum? *CH.* unam hanc nóxiam
Amítte: si aliam admísero umquam, occídito.
TH. Num meám saeuitiam uéritu's? *CH.* non. *TH.* non? quíd igitur?
CH. Hanc métui, ne me críminaretúr tibi.
TH. Quid féceras? *CH.* paulúm quid. *PY.* eho paulum ínpudens.
An paúlum hoc esse tíbi uidetur, uírginem
Uitiáre ciuem? *CH.* meám conseruam crédidi.

versus, et nihil sensui deperit. FAERNUS. Nec in nostris reperitur *Ah.*

12. *Aufugistin*] Quid hic quaerat vir doctus, cui numeri sanissimi suavissimique hic displicent, nescio. Ejus vero correctionem scio nemini placituram,

Dore salve, dic mihi.
CH. *Era.* TH. *Aufugistin*? CH. *Factum.*

Nempe, ait, Chaerea pavidus et officii plenus, singultim haec profert; usque dum animam recipiat. Quale vero nobis somnium narrat? Illene pavidus? confidentissimus juvenum, qui haec joco et ludibrio loquitur? Illumne anima deficit? qui decem versus continuos jam modo pronunciaverat.

13. *Credin te impune abiturum?*] In aliquot antiquis exemplaribus, inter quae est et Bembinum, legitur *habiturum* cum aspiratione. quae minime dubia est lectio; dicimus enim *impune habere* ut et infra [V, 6, 18] *Siquidem istuc impune habueris.* et Virgilius: *Non impune feres.* FAERNUS. Nostri plerique *Habiturum.*

14. *Mitte, si aliam unquam admisero ullam, occidito*] Hanc lectionem in nullo l. s. invenio. Sed hanc quae sequitur in plerisque,

Amitte, si aliam admisero unquam, occidito.

quae et elegans est compositio et versui optime serviens. FAERNUS. Nostri quoque *Amitte.*

15. TH. *Num meam saevitiam veritus es?* CH. *non.* TH. *quid igitur?*] Aliquot antiqui libri, et in iis Bembinus, item Donatus non habent verbum *es.* quo dempto stat versus, vel dissolvendo *quid* in duas syllabas, ut in quinta sede sit tribrachus, vel in *saevitiam* dividendo diphthongum. praeterea in libro scripto Donati legitur *saevitiem*, quod magis antiquum videtur. FAERNUS.

Etiam a nostris plerisque abest *Es.* Sed quid versui fiet? Nam Faerni illa *Quïd* vel *Saëu* dissoluta nauseam excitant. Vir doctus in textum recipit *Es.* Tu hanc corrigendi viam insiste,

Num meam saevitiam veritu's? Non. Non? quid igitur.

Hoc pacto responsum Chaereae in ictu exauditur.

17. TH. *Quid feceras?* CH. *paululum quiddam.* PY. *eho paululum impudens?*] Et utrobique in hoc versu, et in sequenti legendum *paulum* ex libro Bembino, versusque ratione. FAERNUS.

Recte *Paulum*; et sic unus ex nostris. Praeterea pro *Quiddam*, Chartaceus codex *Quidem.* Repone,

Quid féceras? paulúm quid. Eho paulum, inpudens?

Et jam vides, cur *Paulum* acuat ultimam, nempe ob Encliticum *Quid*; ut Graece Μικρόν τι. Heaut. II, 3, 75.

Ubi si paululum modo quid te fugerit, ego perierim.

19. *Vitiáre civem? Cónservam esse crédidi. Consérvam?*] Vides *Consérvam* in repetitione variare accentum:

PY. Consérnam? uix me cóntineo quin ínuolem in
Capíllum. monstrum; etiam últro derisum áduenit.
TH. Abin hínc insana? *PY.* quíd ita? uero débeam
Credo ísti quícquam fúrcifero, si id fécerim:
Praesértim cum se seruum fateatúr tuum?
TH. Missa haéc faciamus. nón te dignum, Cháerea,
Fecísti: nam si ego dígna hac contumélia
Sum máxume, at tu indígnus qui facerés tamen.
Neque édepol, quid nunc cónsili capiám, scio
De uírgine istac: íta conturbastí mihi
Rationes omnis, út eam ne possím suis,
Ita ut aéquum fuerat ítaque ut studui, trádere:
Ut sólidum parerem hoc mí beneficium, Chaérea.
CH. At núnc dehinc spero aetérnam inter nos grátiam
Fore, Tháis. saepe ex hújusmodi re quápiam et
Malo éx principio mágna familiáritas
Conflátast. quid si hoc quíspiam uoluít deus?
TH. Equidém pol in eam pártem accipioque ét uolo.

quod nusquam apud Nostrum fieri solet. Repono igitur:

Vitiáre civem? Meám consérvam credidi.

Plaut. Cas. I, 1, 20.

Bellam et tenellam Casinam; conservam tuam.

Sic Amph. Prol. 129. *Conservum suum.* Mil. II, 1, 67. *Meus conservus.* et II, 2, 88. Cum *Esse* hic insereretur: *Meam* ob versum postea ejectum est.

22. TH. *Abi hinc insana.* PY. *quid ita vero? debeam Credo isti quicquam furcifero si id fecerim*] Liber Bembinus, pro *abi*, *abin*, pro *fecerim*, *fecero* habet. Ceterum quod Donatus in expositione horum verborum *debeam Credo isti quicquam furcifero* dicit subaudiri debere *vero*, non video cur eam dictionem desideret, quae mutata tantum distinctione praesto est; si enim post *quid ita* distinguas, remanet vox *vero* subsequentibus applicata, hoc modo, *quid ita? vero debeam Credo isti quicquam furcifero.* FAERNUS.

Unus ex nostris veterrimus *Abin*, *n* nunc eraso: omnes *Fecerim*; quod equidem praetulerim; quia *Furcifero Fecero* ingratum quiddam sonant.

30. *Ut eam non possim suis Ita ut aequum fuerat, atque studui tradere*] Sex e nostris Codices, et in iis vetustissimi, *Ne possim*: unus etiam antiquus *Neque ut studui.* Repone,

Ut eam ne possim suis,
Ita ut aequum fuerat, itaque ut studui, tradere.

Ut ne passim. *Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. Ita itaque* saepius. And. III, 3, 18.

Immo ita volo, itaque postulo, ut fiat, Chreme.

35. *Malo ex principio*] Praepositio *ex* abest ab omnibus antiquis libris. in reliquis collocata est ante dictionem *malo*, ubi stare propter versum non potest. quare subditiciam rati sumus. FAERNUS.

Sex e nostris *Ex malo principio*; et recte fecit qui primus *Malo ex principio* edidit. Amat Noster, ut liquescant vocales ultimae: praesertim cum eaedem geminantur.

CH. Immo íta quaeso. unum hoc scíto; contuméliae
Non mé fecisse caúsa, set amorís. *TH.* scio.
Et pól propterea mágis nunc ignoscó tibi.
Non ádeo inhumano égo sum ingenio, Cháerea,
Neque ita ínperita, ut quíd amor ualeat, nésciam.
CH. Te quóque iam, Thais íta me di bene amént, amo.
PY. Tum pól ab istoc tibi, éra, cauendum intéllego.
CH. Non aúsim. *PY.* nil tibi quícquam credo. *TH.* désinas.
CH. Nunc égo te in hac re mi óro ut adiutríx sies,
Ego mé tuae comméndo et committó fidei:
Te míhi patronam cápio, Thais: te óbsecro:
Emóriar, si non hánc uxorem dúxero.
TH. Tamen sí pater quid. *CH.* áh uolet, certó scio:
Ciuís modo haec sit. *TH.* paúlulum opperírier
Si uís, iam frater ípse hic aderit uírginis:
Nutrícem adcersitum iít, quae illam aluit páruolam:
In cógnoscendo túte ipse aderis, Chaérea.
CH. Ego uéro maneo. *TH.* uísne interea, dúm uenit,
Domi ópperiamur pótius, quam hic ante óstium?

41. *Non adeo inhumano ingenio sum, Chaerea*] Nostri plerique omnes *Sum ingenio.* unde reponendum,

Non ádeo inhumano égo sum ingenio, Chaérea.

42. *Neque tam imperita*] Omnes fere antiqui libri, et in iis Bembinus, *Neque ita imperita.* FAERNUS. Nostri quoque omnes *Ita*.

44. *Tum pol tibi ab isto*] Plerique l. s. etiam antiqui et Donatus *ab istoc* habent. quo quidem modo melius stat senarius: aut legendum ut in Bembino *cavendum esse.* FAERNUS. Tres ex nostris veterrimi, paulo melius.

Tum pol ab istoc tibi, era, cavendum intellego.

47. *Ego me tuae commendo*] Hujus versus et sequentis ordinem ex l. s. o. commutamus, ut qui nunc prior est, sit posterior. FAERNUS. Sic et nostri et Edd. vett.

48. *Te mihi patronam cupio*] Omnes quotquot sunt l. s. *capio* habent. idque in aliquibus etiam Donati libris est: in aliquibus *cupio.* FAERNUS. Nostri etiam omnes cum Edd. vett. *capio.*

50. TH. *Tamen si pater.* CH. *quid? ah volet, certo scio*] Ut senarius sustentetur, elide *r* ex *pater*, vel *n* ex *tamen*. FAERNUS.

Distingue hoc modo;

Tamen si pater quid. CH. *Ah volet, certo scio.*

ut Andr. V, 4, 47.

Causa optumast: Nisi si quid pater ait aliud.

Vides *Patér* ultimam acuere; ob sequens Encliticon *Quid.*

55. *Visne interea dum is venit*] Ita aliqui libri habent, aliqui vero *dum venit is.* quae variatio facit ut eam dictionem subditiciam putem: eo magis quod nec in libro Bembino est, ubi ita legitur, *vin interea dum venit.* FAERNUS. Nostri *Visne*, quod melius.

CH. Immó percupio. *PY.* quám tu rem actura óbsecro es?
TH. Nam quíd ita? *PY.* rogitas? húnc tu in aedis cógitas
Recípere posthac? *TH.* cúr non? *PY.* crede hoc meaé fidei,
Dabit híc pugnam aliquam dénuo. *TH.* au, tace óbsecro.
PY. Parúm perspexe eius míhi uidere audáciam.
CH. Non fáciam, Pythias. *PY.* nón pol credo, Chaérea,
Nisi sí commissum nón erit. *CH.* quin, Pýthias,
Tu mé seruato. *PY.* néque pol seruandúm tibi
Quicquám dare ausim, néque te seruare: ápage te.
TH. Adest óptume ipse fráter. *CH.* perii hercle: óbsecro
Abeámus intro, Tháis: nolo me ín uia
Cum hac uéste uideat. *TH.* quámobrem tandem? an quía pudet?
CH. Id ípsum. *PY.* id ipsum? uírgo uero. *TH.* i praé, sequor.
Tu istíc mane, ut Chremem íntroducas, Pýthias.

Actus V. Scaena III.

Pythias. Chremes. Sophrona nutrix.

P. QUID, quíd uenire in méntem nunc possít mihi?
Quidnám qui referam sácrilego illi grátiam,
Qui hunc súpposiuit nóbis? *CH.* moue uero ócius

61. *Parum perspexisse ejus videre audaciam*] Mutarunt olim Magistri; ne Noster vetuste loquens discipulis displiceret. Revoca ipsius manum.

Parum perspexe ejus mihi videre audaciam.

Plaut. Mil. II, 6, 72.

Et me despexe ad te per inpluvium tuum.

ita *Respexis* bis, ter. [Aul. I, 1, 19. Rud. III, 3, 16]

62. *Non faciam, Pythias. Non pol credo, Chaerea*] Dictio *pol* non est in libro Bembino, nisi recenti manu addita. quae et impedit versum: non tamen adeo ut non possit aliquo modo sustentari. FAERNUS.

Vir doctus, vel *Pythias*, ait, dactylus, vel *Pythjas*, spondaeus. Quid frequentius est, vel Lucilio et Lucretio, quam *s* brevem ante consonantem ejicere: *Dulcedini' fructum*? [Lucr. V, 1409] Sic hic *Pythia' non*. *Famelicu' videt* [Eun. II, 2, 29]

69. *Virgo vero*] Donatus non per interrogationem, sed affirmative legit, ut *Egregiam vero laudem*. dicente enim Chaerea se nolle in via videri cum veste Eunuchi, subjicit Pythias: *virgo vero*. quasi diceret, en qui sit virginalis pudoris. FAERNUS.

Ib. *I prae, sequar*] Antiqui libri, et Donatus, *sequor*. FAERNUS.

Plerique nostri quoque, *Sequor*. Recte: una enim cum eo egreditur e Scaena.

2. *Illi sacrilego gratiam*] O. l. s. *sacrilego illi*. FAERNUS. Sic et nostri plerique omnes.

3. *Qui hunc supposuit nobis*. CH.

Te, nútrix. *SO.* moueo. *CH.* uídeo, set nil prómoues.
PY. Iamne óstendisti sígna nutrici? *CH.* ómnia.
PY. Amábo, quid ait? cógnoscitne? *CH.* ac mémoriter.
PY. Bene édepol narras: nam ílli faueo uírgini.
Ite íntro; iamdudum éra uos exspectát domi.
Uirúm bonum eccum Pármenonem incédere
Uideó: uide ut otiósus it, si dís placet.
Speró me habere, qui húnc excruciem meó modo.
Ibo íntro de cognítione ut certúm sciam:
Post éxeo, atque hunc pérterrebo sácrilegum.

ACTUS V. SCAENA IV.

PARMENO. PYTHIAS.

PA. REUÍSO, quidnam Chaérea hic rerúm gerat.
Quod si ástu rem tractáuit, di uostrám fidem,
Quantam ét quam ueram laúdem capiet Pármeno?
Nam ut míttam, quod ei amórem difficíllimum et

move vero ocius] *Qui hunc* non potest Iambicum efficere; cum extra ictum necessario synaloepham patiatur. Repone.

Qui hunc súpposivit nóbis. Move
vere ócius.

Et hoc magistri immutarunt. Plautus saepius *Exposivit*, *Deposivit*: quod nec Catullus refugit XXXIV [, 8.] *Deposivit olivam.*

10. *Ut otiosus sit*] Liber Bembinus *it.* quamvis hoc verbum per *d* scriptum sit. FAERNUS.

Nostri omnes mendose *Sit* habent. Eugraphius: *Attende ut securus Parmeno* ambulat *et otiosus.*

11. *Spero me habere qui hunc meo excruciem modo*] Apud Priscianum p. 1143. Codex veterrimus habet, *Hunc excruciem meo modo.* Recte, ut in ictu acuatur *Meo.* Sic Heaut. II, 4, 21.

Hoccine me miserum non licere meó
modo ingenium frui.

And. I, 1, 126.

Sine nunc meó me vivere interea
modo.

13. *Post exibo atque hunc perterrebo sacrilegum*] *Ibo intro — Post exibo.* Non satis venuste. Repone,

Post exeo, atque hunc perterreb
sacrilegum.

Supra III, 2, 40.

Simul imperabo. postea continuo
exeo.

4. *Nam ut omittam*] Bembinus *mittam.* FAERNUS.

Nam ut mittam, quod ei amorem
difficillimum et
Carissimum ab meretrice avara, virginem
Quam amabat, eam confeci sine
molestia.

Duo quoque ex nostris vetustissimi *Mittam.* Sed quid quaeso est *Virginem confeci*? Donatus: 'Cum dicere deberet, '*Quod ei amorem difficilimum et carissi*-'*mum confeci:* oblitus dicti superioris transit ad *Virginem.* Quod si dixisset '*Amorem confeci*; posset intelligi *Con*-'*feci*, expedivi, perfeci. At vero *Vir*-'*ginem confeci*, quid intelligemus, nisi 'hoc unum Virginem a Chaerea confe-'ctam atque devictam. Vides, quantam veteribus magistris molestiam haec dederint: nec immerito; non enim aliter explicabis, nisi prius emendaveris. Ecce tibi rem confectam:

Caríssimum, a meretríce auara uírginem
Quo amábat, eum conféci sine moléstia,
Sine súmptu, sine dispéndio: tum hoc álterum,
Id uérost quod ego míhi puto palmárium
Me rópperisse, quó modo adulescéntulus
Meretrícum ingenia et móres posset nóscere,
Matúre ut cum cognórit, perpetuo óderit.
Quae dúm foris sunt, níl uidetur múndius,
Nec mágis compositum quícquam, nec magis élegans:
[Quae, cúm amatore cúm cenant, ligúrriunt.]

Nam ut mittam, quod ei amorem difficillimum et
Carissimum, a meretrice avara virginem
Quo *amabat*, eum *confeci sine molestia.*

Ubi id habes, quod postulavit Donatus: *Confeci*, expedivi amorem difficillimum et carissimum, quo amabat virginem ab meretrice avara. *Amare a meretrice virginem*, hoc est, in domo et familia meretricis. Sic *Amare a lenone*. Adel. III, 2, 30. ex Palmerii distinctione:

Perii, quare? Amare *occepit aliam. Vae miserae mihi.*
Neque id occulte fert: a lenone: *ipsus eripuit palam.*

Plaut. Pseud. I, 2, 69. *Ubi sunt qui amant a lenone*? Poen. V, 2, 132.

Amat a lenone hic. Facere sapienter puto.

'*A meretrice* omnes nostri, non *Ab.* Eugraphius ad locum: *Gloriatur*, *quod amorem ei difficillimum explicaverit, cujus partes enumerat: quod* eum *confecit sine molestia* etc.

14. *Quae cum amatore suo cum cenant*, *liguriunt*] Tres antiquissimi libri *ligurriunt* per duo *r* scribunt. posset ergo hic versus sustentari eliso per parellipsin altero ex eis: melius tamen est detrahere dictionem *suo:* quae nec in libro Victoriano est nisi superaddita. nec sane sensui est necessaria. ita pulchre procedet senarius, habens dactylum in prima, non facta collisione in *cum*. FAERNUS.

Quae cum amatore cum cenant, *ligurriunt*. Libri fere omnes *cum amatore suo*; quod vir eruditus in textum admisit, et *Liguriunt* scribit secunda brevi. Sed laterem profecto lavant, quicumque huic versui medicari cupiunt: quem certis jam argumentis cum ex verbis tum ex sententia spurium esse convincam. Principio *Ligurrire* semper secundam producit. Horat. Serm. I, 3, 81.

Semesos piscis tepidumque ligurrierit jus.

et II, 4, 79.

Tractavit calicem manibus dum furta ligurrit.

Ennius apud Donatum Phorm. II, 2, 25.

Mox cum alterius abligúrrias bona.

Catullus: *De meo ligurrire libido est.* Ausonius Ep. 128.

Eunus Syriscus inguinum ligurritor.

Plaut. Capt. I, 1, 16.

Dum ruri rurant homines, quos ligurriant.

Nusquam aliter reperias: et frustra se tutatur vir doctus inepto isto Donati Etymo: *Ligurio ἀπὸ τȣ̃ λιγυρȣ̃, quod secundum Graecos suave intelligitur.* Graeci enim *λιγυρὸν* de suavi tantum sono dicunt, numquam de sapore. Deinde et sensu abhorret: si enim *Cum amatore ligurriunt*; tum et foris quoque edaces sunt et cibi avidae, prorsus contra sententiam. Donatus quidem sic exponit: *Ligurire dicitur*, *qui eleganter et more senum multo fastidio suaviora quaeque degustat.* Atqui falsum hoc, et ad hujus ipsius loci explicationem confictum. Refutant loca jam supra a me citata. Si ita esset; ne nata quidem ex eo essent composita illa *Abligurrio*, *Obligurrio;* hoc est, devoro, heluor, consumo. Glossae veteres; *Ligurio λίχνος*, *λίμβος. Λίχνος, gulosus, catillo*, *ganeo. Glutto*, *λίμβος*, *λαίμαργος.* Quid jam videtur? Adde, quod *Cenánt* invenuste acuat ultimam: adde, quod *Amatore suo* stulte dictum

Harúm uidere inlúuiem, sordes, ínopiam;
Quam inhonéstae solae sínt domi atque auidaé cibi;
Quo pácto ex iure hestérno panem atrúm uorent;
Nosse ómnia haec salúti est adulescéntulis.
PY. Ego pól te pro istis díctis et factís, scelus,
Ulcíscar; ut ne inpúne nos inlúseris.
Pró deum fidem, fácinus foedum! o infélicem adulescéntulum!

pro *Amatoribus suis*: Illud enim de una dicitur, non de pluribus. Plaut. Pseud. I, 1, 39. *Phoenicium Callidoro amatori suo.*
et Mil. II, 2, 84.
Dicam hanc Athenis advenisse cum amatore aliquo suo. et 90.
Cum amatore suo amplexantem atque osculantem.
Hoc sensit Librarius apud Lindenbrogium qui sic dedit,
Quae, cum amatores suos vocant, ligurriunt.
Atqui si *vocant*, o bone: *domi* sunt, non *foris*; et sententia secum pugnat. Adde, quod nihil dicat hic versiculus, quod non ante et melius dictum sit: atque hoc dempto, locus plenus sit et perfectus. Ex Lindenbrogii codice id colligas, Annotatiunculam olim inter lineas factam, in textum postea irrepsisse; et pro vario Librariorum captu in senarii numeros redactam.

15. *Harum videre ingluviem, sordes, inopiam*] Paucissimos libros scriptos invenias, in quibus pro *ingluviem* non legatur *illuviem*, vel *inluviem*, ut in omnibus antiquis. et sane ita legendum esse etiam ipsa oppositorum ratio ordoque ostendit. duo attulit supra, quae in meretricibus decora videantur; mundiciem, et in capiendo cibo modestiam: illam quidem ubi dixit, *nihil videtur mundius, nec magis compositum quicquam, nec magis elegans*; hanc vero ibi: *Quae cum amatore cum cenant ligurriunt.* ad quae nunc eodem ipso ordine quo proposita sunt, respondet: mundiciei quidem, inluviem, sordes, inopiam opponens; modestiae vero in cibo capiendo, inhonestam voracitatem, quam duobus versibus his describit: *Quam inhonestae solae sint domi atque avidae cibi. Quo pacto ex jure hesterno panem atrum vorent.* esse autem opposita mundiciem et inluviem ex eo liquet, quod per inluviem, immundus quis dicitur. Terentius in Heautont. [II, 3, 54] *Nelecta immunda inluvie.* Virgilius [A. III, 593.] *Foeda illuvies.* quod si *ingluviem* legas, praeterquam quod oppositorum ordo non servaretur, etiam in hoc poeta peccaret, quod nec in electo quidem ab se ordine permaneret: sed transeundo ab *ingluvie* ad sordes, et inopiam, deinde rursus ad *ingluviem* revertendo, confusione indecora, diversa inter se rerum genera permisceret. FAERNUS. Etiam ex nostris plerique *Inluviem*: et sententia id flagitat.

18. *Nosse ómnia haec salús est adulescentulis*] Sentitne auris tua ingratum illud *Salús est*? Si minus; at certe hoc concedes, vix bene Latine sic dici. Repono,
Nosse omnia haec saluti est adulescentulis.
Sic Heaut. II, 3, 93.
An ea quoque dicetur hujus, si una haec dedecori est parum.
Plaut. Merc. I, 2, 32.
Sin saluti quod tibi esse censeo, id consuadeo.
Most. II, 1, 4.
Nec salus nobis saluti jam esse, si cupiat, potest. Suetonius Aug. XIV. *Saluti fuit, quod qui desiderabatur, repente apparuit incolumis.*

20. *Ulciscar; ut ne inpune in nos inluseris*] Melius ex Regiis unus, et ex Meadianis alter, *Inpune nos illuseris.* Sic Heaut. IV, 4, 19. *Dignam me putas, quam inludas:* et Phorm. V, 8, 22. *Satis superbe inluditis me.*

21. *Pro fidem deum*] Solus liber Bembinus habet hanc collocationem verborum: quamvis deinde eadem fere manu, eorum inversio sit notata ab indicante legendum *pro deum fidem*, ut habent omnes alii libri et Donatus. quod si recipimus, oportebit in secunda sede trochaici dactylum collocare, eliso *m* ex

Ó scelestum Pármenonem, qui ístum huc adduxít! *PA.* quid est?
PY. Míseret me: itaque ut né uiderem, mísera huc effugí foras,
Quaé futura exémpla dicunt ín eum indigna. *P.* o Iúppiter.
Quaé illaec turbast? númnam ego perii? adíbo. quid istuc, Pýthias?
Quíd ais? in quem exémpla fient? *PY.* rógitas, audacíssume?
Pérdidisti istúm quem adduxti pro éunucho adulescéntulum,
Dúm studes dare uérba nobis. *PA.* quíd ita? aut quid factúmst? cedo.
PY. Dícam: uirginem ístam, Thaidi hódie quae donó datast,
Scís eam ciuem hinc ésse? et fratrem eii ésse adprime nóbilem?
PA. Néscio. *PY.* atqui síc inuentast: éam iste uitiauít miser.
Ílle ubi id rescíuit factum fráter uiolentíssimus

fidem, quamvis sequente consonante. sane in antiquissimis libris haec superioribus junguntur, in unam eandemque scaenam. FAERNUS.

Servius ad Aen. II, 502. sic citat:

Pro deum atque hominum fidem.

Fortasse an vera lectio est,

Pro deum atque hominum, facinus foedum.

29. *Hodie quae dono data'st*] Liber Bembinus, *quae hodie*. FAERNUS. Atqui omnes nostri, *Thaidi, hodie quae*: Recte; et gratior it versus: quod et vir doctus sensit.

30. *Scis eam hinc civem esse?*] Atqui hoc pacto *Civem* in Thesi totum occultatur. Omnes fere nostri, *Scis eam civem hinc esse*?

Ib. *Et ejus fratrem adprime nobilem?*] O. l. s. ita collocant, *fratrem ejus;* et Donatus quoque. ac praeterea is ipse et libri scripti Terentii fere omnes, post *ejus*, habent verbum *esse*. quod et versui necessarium est, et sermoni, quamvis geminatum videatur, non incommodum. FAERNUS.

Omnes etiam nostri, *Fratrem ejus esse*: sed lege, *Fratrem eii esse*. Nunc indicat, fratrem virgini esse; non sumit ut Parmenoni notum. Qui enim potuit hoc scire, qui ne ipsam quidem quae esset sciret?

32. *Ille ubi id rescivit factum*] Bembinus liber non habet particulam *id*, nisi superadditum: qua demta, *factum* nomen erit, et perinde erit ac si diceret, ubi rescivit rem, quod elegantius sine pronomine dici videtur. FAERNUS.

Ille ubi rescivit factum. Sic ex Bembino Faernus; et sic ex Regiis unus. Ceteri omnes, *Ille ubi id rescivit factum*. Adel. I, 1, 45. *Dum id rescitum iri credit*. Hec. III. 1, 7. *Priusquam id rescitumst*. Andr. Pro. v. 15. *Id isti vituperant factum*. Eunuc. I, 2, 14.

PA. Quidnam fecit? *PY.* cónligauit primum cum miserís modis.
PA. Cónligauit? *PY.* ét quidem orante, út ne id faceret, Tháide.
PA. Quíd ais? nunc minátur porro sése id quod moechís solet:
Quód ego numquam uídi fieri, néque uelim. *PA.* qua audácia
Tántum facinus aúdet? *PY.* quid ita tántum? *PA.* an non hoc máxumumst?
Quís homo umquam pro moécho uidit ín domo meretrícia
Préndi quemquam? *PY.* néscio. *PA.* at ne hoc nésciatis, Pýthias;
Díco, edico uóbis, nostrum esse íllum erilem fílium. *PY.* hem,
Óbsecro an is est? *PA.* né quam in illum Tháis uim fierí sinat.
Átque adeo autem cúr non egomet íntro eo? *PY.* uide, Pármeno,
Quíd agas, ne neque ílli prosis, ét tu pereas: nam hóc putant,

Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.

33. *Quidnam fecit* ? PY. *conligavit primum cum miseris modis.* PA. *hem*] Liber Bembinus, particulam *hem* in sequentem versum rejicit, qui hoc modo esset octonarius, cum alii sint trochaici. sed melius est eam interjectionem delere ex fide aliorum vetustorum librorum, versuumque ratione: ita enim erunt omnes trochaici. FAERNUS.

Neque nostri agnoscunt *Hem*. Et praeterea illud *Atque equidem*, quod libri constanter retinent, suo se indicio prodit. Lege, *Et quidem* orante. *Equidem* in priscis sriptoribus semper personae primae est, et *Atque equi* Dactylus non commode in ea sede locatur.

38. *Quis homo pró moecho umquam vidit*] Vides *Pró* acui, et *Moecho* in Thesi deprimi. Non ita Scena proxima v. 22. *Hunc pro moécho postea.* Lege hic ergo,

Quis homo umquam pro moécho vidit.

Ita voces singulae recte feriuntur.

39. *Deprehendi quenquam*?] Hic versus est octonarius Iambicus, cum alii hujus scenae sint trochaici catalectici; sed in dictione *deprehendi* variant l. s. alii enim *deprendi*, alii *apprehendi*; Bembinus et Vaticanus, *prehendi*, quae mihi lectio probatur. ex qua facio *prendi*, duas in unam priores syllabas contrahendo: praesertim cum aliquot libri eam partem ita contractam habeant in *deprendi*. ita versus est trochaicus catalecticus. FAERNUS.

Duobus exceptis omnes nostri *Prehendi*, hoc est, ut Faernus, *Prendi*.

Quícquid factumst, á te esse ortum. *PA.* quíd igitur faciám miser?
Quídue incipiam? ecce aútem uideo rúre redeuntém senem:
Dícam huic, an non dícam? dicam hercle: étsi mihi magnúm malum
Scío paratum: sét necesse est: húic ut subueniát. *Py.* sapis.
Égo abeo intro: tu ísti narra omne órdine, ut factúm siet.

Actus V. Scaena V.

Laches. Parmeno.

L. EX meó propinquo rúre hoc capio cómmodi:
Neque agrí neque urbis ódium me umquam pércipit.
Ubi sátias coepit fíeri, commutó locum.
Set estne ílle noster Pármeno? et certe ípsus est.
Quem praéstolare, Pármeno, hic ante óstium?
PA. Quis homóst? ehem, saluom te áduenisse gaúdeo.
L. Quem praéstolare? *P.* périi: lingua haerét metu. *L.* hem,

44. *Ex te esse ortum*] Nostri fere omnes *A te esse.* Sic And. III, 2, 9.
Abs te esse ortum.
et [Adelph.] II, 1, 35.
Tamen tibi a me nulla est orta injuria.

46. *Dicam huic, an non? dicam hercle: etsi mihi magnum malum*] Hic versus, qui ut ceteri Tetrameter esse debuit, toto pede brevior est. Sed praesto adest vir doctus, qui nulla neque in *Dicam* neque in *Hercle* elisione facta pedem, sed ligneum, suppeditat. Quo vero exemplo nulla hic fiet elisio? Plaute, ait, hoc frequens. Miseret me profecto Plauti, qui omnibus erratis patronus accersitur. Tu mecum lege,
Dicam huic, an non dicam? dicam hercle, etsi mihi magnum malum.

48. *Ego abeo intro: tu isti narrato omnem rem ordine ut factum siet*] In magnam difficultatem incidit et hic versus. sed cum liber Victorianus et Bembinus non *narrato* habeant, sed *narra*: cumque et ab his libris, et ab omnibus aliis absit dictio *rem:* ita enim in omnibus legitur, *omnem ordinem, ut factum siet*, unus etiam pro *omnem*, *omne* habeat; crediderim et versui commode et sermoni legendum,
Ego abeo intro: tu isti narra omne ordine, ut factum siet.
quod autem *omne* absolute dici possit, ostendit Plautus in Amphitryone,
Ordine omne ut quicque d'actum est, dum apud hostes sedimus, Edissertavit. FAERNUS.

Mire hic variant codices nostri. Recte Faernus. Sed in loco Plautino Amph. II, 1, 52. pro *Ut quicque d'actumst*, lege, *Uti quicque actumst.*

6. *Quis homost? Ehem, salvom te advenire, ere, gaudeo*] Omnes nostri, uno excepto, *Advenisse* cum Edd. vett.

Quid est quód tu trepidas? sátine salue? díc mihi.
P. Ere, prímum te arbitrári id quod res ést uelim:
Quicquíd huius factumst, cúlpa non factúmst mea.
L. Quid? *P.* récte sane intérrogasti. opórtuit
Rem praénarrasse me. émit quendam Phaédria
Eunúchum, quem dono huíc daret. *L.* cui? *P.* Tháidi.
L. Emít? perii hercle. quánti? *P.* uigintí minis.
L. Actúmst. *P.* tum quandam fídicinam amat hinc Cháerea.
L. hem,
Quid? ámat? an iam scit ílle quid meretríx siet?
An in ástu uenit? áliud ex alió malum.
P. Ere né me spectes: me ínpulsore haec nón facit.
L. Omítte de te dícere. ego te, fúrcifer,
Si uíuo. set istuc quícquid est, primum éxpedi.
P. Is pro íllo eunucho ad Tháidem huc dedúctus est.
L. Pro eunúchon? *P.* sic est. húnc pro moecho póstea
Comprehéndere intus, ét constrinxere. *L.* óccidi.
P. Audáciam meretrícum specta. *L.* númquid est
Aliúd mali damníue quod non díxeris
Relíqüom? *P.* tantum est. *L.* césso huc introrúmpere?

Praeterea duo veterrimi et tertius bonae notae non habent *Ere*. Lege,

Salvom te advenisse gaudeo.

Mox tertio abhinc versu *Ere* habes: quod putide repeteretur.

8. *Hem, quid est quod trepidas?*] Appone *Hem* versui priori: et in sequenti lege,

Quid est, quod tu trepidas?

Tu habent nostri plerique omnes.

9. *Ere primum te arbitrari, quod res est, velim*] Plerique ex nostris, *Id quod res est.* Supra IV, 6, 10. *Quid ais? Id quod res est.*

15. *Tum quandam fidicinam amat hic Chaerea*] Repone, *Amat hinc Chaerea:* id est, eadem Thaidis domo. Sic *Amat a meretrice, a lenone.* Vide ad V, 4, 4.

16. *Hem, quíd? amat? án scit jam ille quid meretrix siet?*] Vides *Amat*, quod praesertim in repetitione acui debebat, in Thesi latere. Ergo *Hem* priori versui appone, et lege,

Quid? ámat? an jám scit ille quid meretrix siet?

Infra V, 6, 15. *Quid? jam scis te perisse?* Priscianus p. 1012. *Hem, quid? amat? an scit ille:* omisso *Jam:* sic ibi et vetus codex.

21. *Ad Thaidem hanc*] Pronomen *hanc* non est in libro Bembino, et certe superfluit, cum jam supra dixerit, *huic Thaidi.* FAERNUS.

Nostri omnes, uno excepto, *Hanc*: et sane amat Terentius syllabas ultimas liquefacere. Lege vero,

Is pro illo Eunucho ad Thaidem huc deductus est.

Supra II, 3, 61. ipse dicit Parmeno:

Huc deductast ad meretricem Thaidem: ei dono datast.

Et nota, eum tam hic quam illic ante ostium Thaidis stetisse.

26. *Reliquom.* PA. *tantum est.* LA. *cesso huc intro irrumpere?*] Liber Bembinus et Victorianus et aliqui alii, *introrumpere.* Plautus in Rudente [II, 7, 12] *Introrumpam jam huc in Veneris fa-*

P. Non dúbium est quin mi mágnum ex hac re sít malum:
Nisi quía necessum fúit hoc facere. id gaúdeo
Proptér me hisce aliquid ésse euenturúm mali:
Nam iámdiu aliquam caúsam quaerebát senex,
Quamobrem áliquid aegre fáceret iis: nunc répperit.

Actus V. Scaena VI.

Pythias. Parmeno.

PY. NUMQUAM édepol quicquam iámdiu quod mágis uellem euenire
Mi euénit, quam quod módo senex intro ád nos uenit érrans.
Mihi sólae ridiculó fuit, quae quíd timeret scíbam.
PA. Quid hoc aútemst. *PY.* nunc id pródeo, ut conuéniam Parmenónem.
Set ubi óbsecro est? *P.* me quaérit haec. *PY.* atque éccum uideo: adíbo.
PA. Quid ést, incepta? quíd tibi est? quid rídes? pergin? *PY.* périi:

num. utroque modo versus stat, si in *cesso huc* synaloepha non fiat. FAERNUS.

Non in *Cesso huc* cessat Synaloepha: sed *Reliqüom* est quadrisyllabon, ut alibi non raro. *Introrumpere* autem etiam Nonius hic legit v. Rumpere. Vide Plaut. Amph. IV, 3, 14. et Mil. II, 5, 50.

28. *Nisi quia necesse fuit*] In libro Bembino scriptum est *necessus*, quod et Donatus admittit. FAERNUS.

Sane syllaba longa hic versum adjuvat. Sed *Necessum* hic malim ut saepe apud Plautum. Donatus quidem agnoscit *Necessus*, sed genere masculino ut *Necessis*.

31. *Quamobrem insigne aliquid faceret iis? nunc repperit*] Unus tantum ex nostris hoc ordine: duo cum vett. Edd. *Insigne faceret aliquid*; plerique, *Aliquid insigne faceret*. Repone certissime:

Quamobrem aliquid aegre faceret iis; nunc repperit.

Supra IV, 1, 10. *Voluit facere contra huic aegre.* Plaut. Cas. III, 4, 17. *Quin cupio tibi, Quin aliquid aegre facere, quin faciam lubens. Aliquid mali insigne* ne Latinum quidem est. In altero quoque ordine legere poteris, *Quamobrem aegre faceret aliquid iis.*

3. *Mihi solae ridiculo fuit*] *Solae* omnes codices, et Priscianus p. 678. *Hujus et huic Solae*, ex hoc ipso loco. Et tamen Eun. III, 2, 27. *Sibi soli.* IV, 2, 9. *Manendumst soli.* IV, 7, 23. *Mihi soli.* V, 1, 15. *Soli creditast.* Adel. I, 1, 9. *Tibi soli.* Hec. III, 2, 15. *Sola soli.* III, 3, 50. *Soli credidi.* Phorm. II, 3, 58. *Soli licet.* Sed haec omnia sunt masculino genere. Hinc igitur colligas *Solae* dixisse non tamen *Solo*; *Alterae* (Heaut. II, 3, 30.) non *Altero.*

5. PAR. *men quaerit haec*] In antiquis libris legitur affirmative, *me quaerit haec.* item, *numquampol.* FAERNUS. Sic et nostri.

6. *Quid est inepta? quid tibi vis?*

Deféssa iam sum mísera te ridéndo. *PA.* quid ita? *PY.* rógitas?

Numquám pol hominem stúltiorem uídi, nec uidébo. ah.

Non póssum satis narráre quos praebúeris ludos íntus.

At étiam primo cállidum ac disértum credidi hóminem.

Quid? ílicone crédere ea quae díxi, oportuít te?

An poénitebat flágiti, te auctóre quod fecísset

Aduléscens, ni miserum ínsuper etiám patri indicáres?

Nam quíd illi credis túm animi fuísse, ubi uestem uídit

Illam ésse eum indutúm pater? quid? iám scis te perísse?

PA. Hem quíd dixisti, péssuma? an mentíta es? etiam rídes?

Itan lépidum tibi uisum ést, scelus, nos ínridere? *PY.* nímium.

PA. Siquidem ístuc inpune hábueris. *PY.* uerúm. *PA.* reddam hercle. *PY.* crédo.

quid rides? pergin? Perii] Claudicat versus. Nam loco *Quid tibi vis*, Creticus esse debet. Lege,

Quid est inepta? quid tibi est?

9. *Non possum satis narrare quos ludós praebueris intus*] Lege ordine paulum immutato:

Non possum satis narrare quos praebueris lúdos intus.

Sed unde illud petitum est, *Non possum satis narrare*? Siquidem nostri universi, *Non satis potest narrari quos.* Quarum lectionum, non (ut vir doctus opinatur) utraque commoda est: haec enim posterior versum trucidat. Hec. I, 2, 15. *Non dici potest, Quam cupida eram huc redeundi.* III, 4, 2. *Non hercle verbis, Parmeno, dici potest.* Phorm. II, 3, 55. *Cujus de stultitia dici, ut dignumst, non potest.* Plaut. Most. II, 2, 27. *Non potest*

Dici, quam indignum facinus fecisti et malum.

Quod si hanc loquendi formam praetuleris, sic versui mederi possis,

Non satis potest narrarier, quos dederis ludos intus.

Sed prior illa lectio satis se commendat. Sic Hec. IV, 4, 24.

Nequeo satis,
Quam hoc mihi videtur factum prave, proloqui.

10. *Callidum et disertum*] Nostri magno numero *Ac*, et Edd. vett.

11. PAR. *Quid?* PY. *ilicone credere*] In antiquis libris et omnibus fere aliis etiam dictio *quid* Pythiae tribuitur. FAERNUS. Ita etiam nostri.

14. *Nam quid illi credis animi tum fuisse*] Iterum jugulatur versus. Repone,

Nam quid illi credis túm animi.

15. *Quid est? jam scis te perisse?*] Lege *Quid? jam scis.* ut v. 11. *Quid? Ilicone.*

16. *Hem quid dixti pessuma?*] Non potest hic versus ullo modo stare, nisi *dixisti* legas; ut et in aliquibus libris scriptis Terentii et Donati invenio. FAERNUS.

Duo ex nostris *Dixisti*: ceteri *Dixti.* Et fortasse *Hem* priori versui apponendum; et tum legas,

Set ín diem istuc, Pármeno, est fortásse, quod mináre.
Tu iám pendebis, stúlte, qui adulescéntulum nobílitas
Flagítiis, et patri índicas: utérque exempla in te édent.
PA. Nullús sum. *PY.* hic pro illo múnere tibi honós est habitus: ábeo.
PA. Egomét meo indició miser, quasi sórex, hodie périi.

Actus V. Scaena VII.

Gnatho. Thraso.

G. QUÍD nunc? qua spe, aut quó consilio huc ímus? quid coeptás, Thraso?
TH. Égone? ut Thaidí me dedam, et fáciam quod iubeát. *G.* quid ais?
TH. Quí minus quam Herculés seruiuit Ómphalae? *GN.* exemplúm placet.
Útinam tibi commítigari uídeam sandalió caput.
Sét fores crepuérunt ab ea. *T.* périi. quid hoc autémst mali?

Quid dixti, pessuma? an mihi mentita es? etiam rides?
ut IV, 4, 35.
Sobriam esse me, et nil mentitam tibi.

19. *Fortasse quod minitare*] Antiqui libri *minare*. FAERNUS. Et plerique nostri *Minare*.

20. *Tu jam pendebis qui stultum adulescentulum nobilitas*
Flagitiis, et eundem indicas: uterque in te exempla edent] In altero ex his numeri male se habent, in utroque sententia. Repone,
Tu jam pendebis, stulte, qui adulescentulum nobilitas
Flagitiis, et patri indicas: uterque exempla in te edent.
Cur Chaeream stultum vocet, nulla ratio est; quem intus ipsa noverat feliciter rem gerere. At Parmeno stultus, ut hic v. 8.
Numquam pol hominem stultiorem vidi nec videbo.
Porro duo codices, Regius et Academicus, *Et eundem patri indicas*: unde, ut fit, vox advena domesticam expulit. Nisi enim *Patri* retineas, quid hic faciet *Uterque*, et filius et pater, cum unus tantum nominetur? Denique nostri universi cum vett. Edd. *Exempla in te edent*.

22. *Hic pro illo munere tibi honos est habitus*] Guyeto versus hic subdititius videtur: credo, quia parum intellexit. *Pro illo munere*, pro Eunucho. Supra II, 1, 8. *Munus nostrum ornato verbis*. Donatus: *Pro munere: Et honos rumigerulis haberi solet*. Quid hic faciunt *Rumigeruli*? Corrige, *Munerigerulis*, ut apud Plaut. Pseud. I, 2, 18. Honos habetur, cum ei qui munus dat, tum et ei qui portat.

2. *Quid est?*] Malim, *Quid ais?* nam est admirantis. *Ais* monosyllabon, ut passim.

5. *Sed fores crepuere ab ea. perii. THR. quid autem hoc est mali?*] In o. l.

Húnc ego numquam uíderam etiam: quídnam hic properans prósilit?

Actus V. Scaena VIII.

Chaerea. Parmeno. Phaedria. Gnatho. Thraso.

CH. Ó populares, écquis me hodie uíuit fortunátior?
Nemo hércle quisquam: nam ín me plane dí potestatém suam
Omnem óstendere: cuí tam subito tót contigerint cómmoda.
PA. Quid hic laétus est? *C.* o Pármeno mi, o meárum uoluptatum ómnium
Inuéntor, inceptór, perfector, scín me in quibus sim gaúdiis?
*S*cis Pámphilam meam inuéntam ciuem? *PA.* audíui. *CH.* scis sponsám mihi?
PA. Bene, íta me di ament, fáctum. *GN.* audin tu, hic quíd ait? *CH.* tum autem Phaédriae
Meo frátri gaudeo ésse amorem omnem ín tranquillo: unást domus.

s. *crepuerunt* legitur; et verbum *perii* Thrasoni attribuitur, quemadmodum et apud Donatum est. verba autem quae sequuntur ita collocantur, *quid hoc autem'st m.* Ita versus qui trochaicus est, optime constat, eliso ex *quid*, *d.* FAERNUS. Sic et nostri libri.

6. *Et jam hic quidnam properans prosilit*] Antiqui libri, *et jam quidnam hic properans prosilit.* FAERNUS.

Hunc ego numquam videram : et jam quidnam hic properans prosilit.

In antiquis libris *Etiam* ab *Et jam* distingui nequit. Melius alii hic interpungunt, *Hunc ego numquam videram etiam :* i. e. *adhuc :* ut infra V, 8, 62. *Numquam etiam fui usquam.* Servius ad Aen. XI, 352. *Etiam pro Adhuc: ut Terent. Hunc ego numquam videram etiam.* Porro pro *Hic properans,* alii *Hinc* malunt, ut tres habent ex nostris Codices; vir doctus ex conjectura *Huc.* Nodum in scirpo quaerunt: *Hic* pronomen est non adverbium. sic Phor. I, 4, 6. *Quidnam ille commotus venit?*

1. *O populares, écquis me vivit hódie fortunatior*] Lege cum codicibus nostris praeter duos universis; et versui opitulare,

O populares, écquis me hodie vívit fortunatior?

3. *Omnem ostendere, cui tam subito tot congruerint commoda*] Sic dedit Faernus, nec quicquam adnotat. Abeat in malam rem istud *Congruerint.* Codices quantum est ubique *Contigerint* vel *Contigerunt.* V, 3, 35.

Haec tot me propter gaudia illi contigisse laetor.

Lege vero *Contigerint*, hoc est, contingere possent. Si enim *Contigerunt*; nulla potestas Deorum, sed Fortunae tantum ostendetur.

7. GN. *audin tu illum quid ait?*] Lege ex o. l. s. et Donato, *audin tu hic quid ain*? FAERNUS. Sic et nostri quoque.

8. *Amorem esse omnem in tranquillo*] In nullo libro hanc collocationem invenio, sed in omnibus fere et Donato,

Thaís se patri cómmendauit: ín clientelam ét fidem
Nobís dedit se. *PA.* frátris igitur Tháis totast. *CH.* scílicet.
PA. Iam hoc áliud est, quod gaúdeamus: míles pelletúr foras.
CH. Tu fráter ubi ubi est fác quam primum haec aúdiat. *PA.* uisám domum.
TH. Numquíd, Gnatho, tu dúbitas quin ego núnc perpetuo périerim?
GN. Sine dúbio opinor. *CH.* quíd commemorem prímum, aut laudem máxume?
Illúmne qui mi dédit consilium ut fácerem; an me qui id aúsus sum
Incípere; an fortunám conlaudem, quaé gubernatríx fuit;

hanc quae sequitur: *esse amorem omnem* etc. FAERNUS. Sic et in nostris.

9. *Thais patri se commendavit in clientelam et fidem:*
Nobis dedit se]
Sic Faernus. Sed omnes nostri, uno excepto, *Thais se pátri commendavit:* ut vel ipso accentu personae dignitas intelligatur. Porro distinctio mutanda est:
Thais se patri commendavit: in clientelam et fidem
Nobis dedit se.
Dedit se in clientelam: quid enim est *Dare se* absolute?

11. *Jam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pellitur foras*] Quattuor ex nostris *Pellitur*: ceteri omnes *Pelletur*. Concinnius hoc, et ad sensum et ad numeros. Trochaeum enim in illa sede, quantum potest, Noster evitat.

12. CH. *Frater ubi ubi est*] In principio hujus versus adde dictionem *tu* ex libro Bembino. alii libri habent *tum tu*: quod stare non potest. FAERNUS. Nostri omnes mendose, *Tum tu.*

13. THR. *Numquid Gnatho dubitas quin ego perpetuo pericrim?* GN. *sine*
Dubio opinor. CH. *quid commemorem primum? aut quem laudem maxime?*]
Alia lectio est in libro Bembino: nam is solus post *Gnatho*, habet *tu;* Item post *ego*, *nunc*, licet deletum. pronomen vero *quem* non habet. atque in his duobus postremis o. l. s. consentiunt, id est, ut dictionem *nunc* habeant, *quem* vero non habeant: sed in Bembino ita ordinati sunt, hi duo versus:
THR. *Numquid Gnatho tu dubitas quin ego nunc perpetuo pericrim?*
GN. *Sine dubio opinor.* CH. *quid commemorem primum aut laudem maxime?* FAERNUS.
Nostri *Quem* non habent, *Nunc* habent: utrumque recte: sed illud male, quod careant *Tu.*

15. *Illum qui mihi dedit consilium*] Liber Bembinus *illumne*; quod expeditiorem reddit versum. qui tamen, et juxta vulgatam lectionem utcumque sustentari potest. FAERNUS.
Illumne qui mihi dedit consilium ut facerem; an me qui ausus sim.
Sic Faernus ex Bembino: sed non attendit ad versum hiantem, *Qui ausus sim:* ubi synaloepha cessat, plane contra artem. Et quidem in promtu est, *Qui ausus siem* reponere: sed si antea recte *Dedit*, et postea *Gubernatrix fuit;* tum hic necesse est *Ausus sum*, ut alter ex Meadianis habet. Repone igitur,
An me qui id ausus sum.

Quae tót res, tantas, tam ópportune in únum conclusít diem;
An meí patris festíuitatem et fácilitatem? o Iúppiter,
Serua óbsecro haec bona nóbis. *PH.* di uostrám fidem, incredíbilia
Pármeno modo quaé narrauit. sét ubi est frater? *CH.* praésto adest.
PH. Gaúdeo. *CH.* satis crédo. nihil est Tháide hac, fratér, tua
Dígnius quod amétur: ita nostrae ómni est fautrix fámiliae. *PH.* hui,
Míhi illam laudas? *T.* périi, quanto mínus spei est, tanto mágis amo.
Óbsecro, Gnatho, ín te spes est. *GN.* quíd uis faciam? *T.* pérfice hoc,
Précibus, pretio, ut haéream in parte áliqua tandem aput Tháidem.
GN. Dífficile est. *T.* si quíd conlibitumst, nóui te. hoc si efféceris,

19. *Serva obsecro haec nobis bona*] O. l. s. *haec bona nobis.* FAERNUS. Sic et nostri.

21. *Nihil est Thaide tua dignius*] Desunt hic post dictionem *Thaide* duo verba, quae in o. l. s. sunt, *hac frater.* et in sequenti versu Bembinus habet, *ita nostrae omnis est fautrix f.* et recte: dicemus enim, sum fautor tui, quod in casu dandi non temere reperias. versus autem ita in trochaicos ordinamus:

PH. *Gaudeo.* CH. *satis credo. nihil est Thaide hac frater tua*
Dignius quod ametur, ita nostrae omni'st fautrix familiae.
PH. *Mihi illam laudas?* TH. *perii. quanto minus spei est, tanto magis amo.*

FAERNUS.

Nostri omnes *Hac frater* habent; unus tantum *Omnis* cum Bembino. Vide vero superstitio quid facit. Ut faveat Bembino Faernus, negat *sum fautor tibi* bene Latine dici. Quid ergo illud est, Hec. II. Prol. v. 40.

Facite ut vestra auctoritas
Mea auctoritati fautrix adjutrixque sit.

Ceterum post *Familiae*, ex omnibus fere libris et Edd. vett. pone, *Hui*, *Mihi illam laudas*? Quod egregie juvat sententiam.

26. *Difficile est. Si quid conlibuit, novi te: hoc si effeceris*] Hic optimi Faerni diligentiam desidero. Codex enim Bembinus, ipso Bembo teste, non *Conlibuit*, ut nostri, sed *Conlibitum* habet. Donatus, tam in Edd. vett. quam codice Scripto: *Siquid tibi collibitum est*, *Ellipsis: pro Siquid collibitum est, efficis.* Repone ergo,

Difficile est. Siquid conlibitumst,
novi te: hoc si effeceris.

Plaut. Cistel. I, 2, 10.

Magis libera uti lingua conlibitumst mihi.

Merc. II, 1, 34,

Conlibitumst illuc mihi nescio qui visere.

Et hoc quoque mutarunt Magistri, palpum pueris obtrudentes.

Quóduis donum praémium a me optáto, id optatúm feres.
GN. Ítane? *T.* sic erít. *GN.* si efficio hoc, póstulo ut tua mihi domus
Té praesente absénte pateat; ínuocato ut sít locus
Sémper. *TH.* do fidém futurum. *GN.* accíngar. *PH.* quem ego hic aúdio?
Ó Thraso. *T.* saluéte. *PH.* tu fortásse quae facta híc sient
Néscis. *T.* scio. *PH.* cur te érgo in his ego cónspicor regiónibus?
TH. Uóbis fretus. *P.* scín quam fretus? míles, edicó tibi,
Sí te in platea offéndero hac post únquam, quod dicás mihi

28. *Si hoc efficio*] L. s. et Donatus, *si efficio hoc.* FAERNUS. Ita nostri quoque omnes *Efficio hoc;* et bona eorum pars, *Tua mihi domus.* Concinnius, ut *Mihi* in Arsi sit.

30. *Do fidem ita futurum*] Delevimus dictionem *ita*, quae in Bembino et aliquot aliis libris non est; sine qua et versus et sensus optime constant. FAERNUS.

Neque in nostris est *Ita. Do fidem futurum:* ut in *Fidem* elevatio et mora fiat. *Dó fidem ita futurum*; vix audis hic *Fidem*, sine quo cetera nihili sunt.

Ib. PH. *quem hic ego audio?*] O. l. s. quotquot sunt, *quem ego hic audio?* nec versus repugnat, si in dictione *quem* non fiat collisio. FAERNUS. Sic et nostri: non fit hic collisio, quia *Quem* in ictu est, in principio Anapaesti.

31. *O Thraso.* TH. *saluete.* PH. *tu fortasse quae facta hic sint nescis.* TH. *scio.* PH. *cur ergo in his ego te conspicor regionibus?*] Hi versus in libro tantum Bembino juxta vulgatam lectionem leguntur; nisi quod pro *conspicor*, habet *conspicior.* Alii antiqui libri habent *conspicor* cum Donato. et in superioribus, *quae facta hic sient.* praeterea et antiqui et recentes omnes libri et Donatus ita ferme verba collocata, versusque ordinatos habent:

O Thraso. TH. *salvete.* TH. *tu fortasse quae facta hic sient*
Nescis. TH. *scio.* PH. *cur te ergo in his ego conspicor regionibus.*
FAERNUS.

33. *Scis quam fretus*] Repone ex omnibus Libris et Edd. vett. *Scin quam fretus.* Et fortasse legendum est,

Vobis fretum. Scin quam fretum.

Nisi cum Donato soloecismum dicas, stulto et militi convenientem.

34. *Si in platea hac te offendero post unquam, nihil dicas mihi Alium quaerebam, iter hac habui. peristi*] O. l. s. quotquot sunt, ita habent: *Si te in platea offendero hac, post unquam nihil est quod dicas mihi.* ita versus esset trochaicus hypercatalecticus, cujusmodi et alibi apud Terentium inveniuntur. quare si quis hinc detrahere quid velit, ut versum faciat catalecticum, negabo ex sola ratione versus, id facere licere, nisi testimonium librorum scriptorum afferat. nos ergo ex libri Bembini auctoritate hunc locum emendamus, detrahendo has duas dictiones, *nihil est.* quam lectionem et Donatus hic et supra scena VII. actus quarti, si bene consideretur in libris scriptis, licet ex parte corruptis, tenet. Puto ego illa duo verba *nihil est* ab aliquo inculcata, qui non intellexerit Terentii modum loquendi. hic enim adverbium *quod* significat id quod vulgo dicimus, quantum ad id. ac si dixisset, quantum ad id quod dicas mihi, alium quaerebam, iter hac habui, peristi. ut sit sensus: omnia haec, quibus praetexere poteris adventum huc tuum, nihil proderunt tibi, quin statim pereas. Eundem modum loquendi et in Adelphis [V, 9, 29] poeta usurpavit, *ut id ostenderem, quod te isti facilem et festivum*

Álium quaerebam, íter hac habui: périisti. *GN.* heia, haut síc decet.

PH. Díctumst. *GN.* non cognósco uostrum tám superbum. *PH.* síc erit.

GN. Príus audite paúcis: quod cum díxero, si plácuerit,
Fácitote. *PH.* audiámus. *GN.* tu concéde paulum istúc, Thraso.
Príncipio ego uos crédere ambos hóc mi uehementér uolo,
Me húius quicquid fáciam, id facere máxume causá mea:
Uérum si idem uóbis prodest, uós non facere inscítiast.

PH. Quíd id est? *GN.* militem égo riualem récipiundum cénseo. *PH.* hem.

CH. Récipiundum? *GN.* cógita modo. tu hércle cum illa, Phaédria,

***putant*, *id non fieri ex vera vita*.** item scena supra dicta actus quarti septima [v. 15.] ***Sane quod tibi nunc vir videatur esse hic*, *nebulo magnus est*.** Ita versus est trochaicus expeditissimus: pariter et sequens. in quo tamen in *peristi* paenultimum *i* in scansione geminandum est. FAERNUS.

Omnes nostri ***Nihil est quod***. Perperam. Elegans hic est usus particulae ***Quod***. Plaut. Asin. IV, 1, 16.

***Aut quod illa dicat*, *peregre adlatam Epistulam*.**

et 51.

***Quod illa autem simulet*, *quasi gravedo profluat*.**

Mil. II, 2, 7.

***Quemquem a milite hic videritis hominem in nostris tegulis*,**
Quod ille gallinam aut columbam se sectari aut simiam
***Dicat*, *disperistis*, *ni usque ad mortem male mulcassitis*.**

Hic locus tam Terentii loco similis est, quam ovum ovo.

36. ***Non cognosco vestrum tam superbum*]** ***Locutio annotanda***, inquit Donatus. Sensus hic est; ***Non*] *solebatis esse tam superbi***: hoc tam superbum, non vestrum est, non vestri moris. Plaut. Trin. II, 4, 44.

***Sententia eademst*, *et volo*.** LE. ***Haut nosco tuum*.**
***Bonis tuis rebus meas res inrides malas*.**

38. ***Paululum istuc*]** Lege, ***Paulum istuc***.

39. ***Principio ego vos credere ambos*]** Antiqui libri et Donatus, ita collocant, ***vos ambos credere***. FAERNUS.

Duo tantum ex nostris ***credere ambos***: quod tamen, vel sine illis, versus sibi vindicaret. Porro omnes habent *Volo*, non ***Velim***. Et sic Edd. vett.

40. ***Quicquid facio*]** Libri omnes cum Edd. vett. ***Faciam***.

41. ***Verum id si vobis prodest*]** O. l. s. et Donatus, ***verum si idem***, nec versus repugnat, si synaloepha non fiat. FAERNUS.

42. ***Militem rivalem ego recipiendum*]** Donatus et o. l. s. praeter Bembinum, ***militem ego rivalem***, meliore numero et compositione. FAERNUS. Nostri omnes, ***Ego rivalem***. Et pro ***Quid est*** quinque cum Edd. vett. ***Quid id est?***

43. PH. ***Hem*, *Recipiundum?*]** Hoc

Út libenter uíuis (et enim béne libenter uíctitas)
Quód des paulumst, ét necesse est múltum accipere Tháidem.
Út tuo amori súppeditare póssint sine sumptú tuo
Ómnia haec; magis ópportunus, néc magis ex usú tuo,
Némo est. principio ét habet quod det: ét dat nemo lárgius.

Chaereae tribue: *Hem* solum Phaedriae; qui prae indignatione nihil respondet, sed vultu consilium spernit. Ceterum ad *Tu hercle* vir doctus annotat, Primam in *Hercle* posse corripi, idque multis apud Plautum exemplis constare. Cras credimus. Sed quid istis exemplis opus? *Hercle* hic prima longa est, *Tu* per synaloepham colliso, ut vel pueri norunt.

Ib. ***Tu hercle cum illa, Phaedria,***
Et libenter vivis, etenim bene libenter victitas,

Quod des paululum est, necesse est multum accipere Thaidem]

Etenim bene libenter victitas. Dictio *etenim* in multis libris est in duas divisa. et sane ratio sermonis exigit, ut postquam e t praecessit, aliud e t sequatur: nam illud e t, quod sequitur in principio sequentis versus,

Et quod des paululum, et necesse est multum accipere Thaidem,

omnes antiqui libri et multi alii ex recentibus non habent. omnes vero quotquot sunt post *paululum*, habent verbum *est*, et post id in contextu Bembini non est conjunctio *et*; qua dempta, versui commodius est. FAERNUS. Omnes nostri cum vett. Edd. habent *Et necesse*, tres autem *Paulum* pro *Paululum*: *Quod des paulum est, et necesse est.* Pro *Et libenter vivis*, unus ex regiis *Ut libenter*. Lege et distingue,

Tu hercle cum illa, Phaedria,
Ut libenter vivis (et enim bene libenter victitas)

Quod des paulumst, et necesse est multum accipere Thaidem.

Ut vivis, hoc est, *Prout vivis.* Ut tu laute, sumptuose, cum ea vivis cotidie, necesse est, ut illa multum accipiat; tibi vero paulum est quod des. Heaut. I, 1, 116.

Sed, ut diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam.

et IV, 8, 28.

Nae tu propediem, ut istam rem video, istius obsaturabere.

Plaut. Cas. II, 5, 4.

Salvos sum, salva spes est, ut verba audio.

Ut tu libenter vivis: nam sane victitas, cotidie vivis, bene libenter. Quid jam difficultatis est? Sed exoritur vir eruditus, qui omnia hic conturbet: neget *Libenter vivere* pro *Laute*, *Hilariter* hic dici, sed *Libenter cum illa;* neget *Bene libenter* una jungi, sed *Libenter* subdistingui, Libens, Volens, *bene victitas.* Quid ergo illud prisci Catonis C. CLVI. *Si voles in convivio multum bibere, cenareque libenter?* Quid quod Cicero De Finibus II, 8. de Laelio et Gallonio? Hunc nempe Gurgitem *Libenter cenasse* fateri omnes; *Bene* cenasse, Laelium et omnes qui recte sapiunt negare. Sed piget in his morari; nec ejus hariolationem *Et etiam* pro *Et enim*, nec trajectionem *Hercle* in versum sequentem vacat excutere. Febriculosae hae correctiunculae, quasi herbae solstitiales, paulisper fuere.

46. *Ut tuo amori suppeditare possit sine sumptu tuo,*
Ad omnia haec magis opportunus, nec magis ex usu tuo
Nemo est]

Haec omnium Librorum lectio est: qua tamen versus posterior ex Trochaico Iambicus fit. Spondeo tibi, me veram Poetae manum reduxisse:

Ut tuo amori suppeditare possint sine sumptu tuo
Omnia haec; magis opportunus.

Suppeditare, intransitive, est Suppetere, Sufficere. Exempla sunt obvia. Siquis tamen malit, legat hic *Suppeditari*, ut ex nostris duo.

Fátuus est, insúlsus, bardus, stértit noctes ét dies:
Néque istum metuas né amet mulier: fácile pellas úbi uelis.
CH. Quíd agimus? *GN.* praetérea hoc etiam, quód ego uel primúm puto,
Áccipit homo némo melius prórsum neque prolíxius.
CH. Mírum ni illoc hómine quoquo pácto opust. *PH.* idem ego árbitror.
GN. Récte facitis. únum etiam uos óro, ut me in uostrúm gregem
Récipiatis: sátis diu iam hoc sáxum uoluo. *PH.* récipimus.

49. *Noctesque et dies*] Bembinus et nonnulli alii, mihi probati libri, non habent copulam *que*. FAERNUS.

***Fatuus est*, *insulsus*, *tardus*, *stertit noctesque et dies*.** *Noctes et*, sine *que*, omnes nostri, duobus exceptis. Sed illud etiam vide, ut decrescat sententia; *Tardus* quippe minoris contumeliae est, quam aut *Fatuus* aut *Insulsus*. Senserunt hoc veteres Magistri; itaque exponunt *Tardus in venerem; qui non facile explicet venerem*; *quae res meretricibus odiosa est*. Apage hoc; et repone,

> ***Fatuus est*, *insulsus*, *bardus*, *stertit noctes et dies*.**

Festus [p. 34 M.] ***Bardus*, *stultus*: *Caecilius*, *Nimis audacem nimisque bardum barbarum*.** Plaut. Epid. III, 3, 39. ***Me autem adsimulabam*, *quasi stolidum*, *cum bardum me faciebam*.** Bacch. V, 1, 2.

> ***Stulti*, *stolidi*, *fatui*, *fungi*, *bardi*, *blenni*, *buccones*.**

Utitur hoc verbo etiam Cicero [Fat. V, 10.] Glossae veteres: ***Bardus***, *ἀναίσθητος*, *βραδὺς*, *ἄφρων*, *ἀφυής*, *βλάξ*. Nonius tamen v. ***Tardus*** hunc locum citat; et sic habetur apud Asconium p. 69. [Vol. V. p. 157 Orell.]

51. PH. *Quid agimus?*] Omnino hoc Chaereae tribuendum; qui cum sponsam haberet Pamphilam, nec Thaidis amore teneretur, prior ad consentiendum erat, quam frater.

52. ***Accipit hominem nemo melius***] In tribus antiquis libris legitur ***homo nemo***. ita ***accipit*** absolute intelligendum est. et sic quoque stat versus, assignando primae sedi trochaeum. FAERNUS.

Recte ***homo nemo***; ut ex nostris aliquot; etsi novem fere in diversas partes abeant. Nonius v. Accipere, habet ***Accipit hominem***. Sed ibi codex scriptus 900 annorum, ***Homo***. Servius quoque ***Homo*** ad Aen. III, 353. ***Prorsum*** non ***Prorsus*** plerique omnes: quod certe inter ***Melius*** et ***Prolixius*** ideo concinnius est, quod ingratus iste sibilus evitetur.

53. PH. ***Mirum ni illoc homine quoquo pacto opust***. CH. ***idem ego arbitror***] Muta personarum vicem, et prius da Chaereae, posterius Phaedriae; qui ut Thaidis amator ad consensum tardior esse debet. Neque aliter Donatus: ***Facete***, ait, ***hoc adolescens***, ***rei parcus et qui putet amorem sine damno esse oportere***, ***quique fefellerit meretricem***. Ergo Chaeream intellexit.

54. ***Unum etiam hoc vos oro***] Ab omnibus nostris et Edd. vett. abest ***Hoc***. Recte: et sic citat locum Servius ad Aen. XI, 352.

55. ***Satis diu hoc jam saxum vorso***] MSti nostri prorsus omnes cum Edd vett. ***Satis diu jam hoc saxum volvo***. Concinnius ***Satis diu jam***; ut ***Diu*** in Arsi et in mora sit. Sed illud, quod dedit Faernus, unde venit? Unus ex nostris Petrensis ***Verso***, ceteri ***Volvo***. Praetulit illud fortasse quis, ex Cicerone Tusc. I, 5.

> ***Illud quod Sisyphus versat***
> ***Saxum sudans nitendo*, *neque proficit hilum*.**

Quasi non a Virgilio major auctoritas, VI, 616.

CH. Ác libenter. *G.* át ego pro isto, Phaédria, et tu, Chaérea,
Húnc comedendum et ébibendum uóbis propinó. *CH.* placet.
PH. Dígnus est. *G.* Thraso, úbi uis accede. *T.* óbsecro te quíd agimus?
G. Quíd? isti te ignorábant: postquam eis móres ostendí túos:
Ét conlaudauí secundum facta et uirtutés tuas,
Ímpetraui. *T.* béne fecistis. grátiam habeo máxumam.
Númquam etiam fui úsquam, quin me omnés amarint plúrimum.

Saxum ingens volvunt alii, radiisve rotarum
Destricti pendent.

57. *Hunc comedendum et deridendum vobis propino*] Recentissimus quisque, et pessimus liber, *praebeo*: Bembinus vero et omnes alii antiqui *propino* habent, ut in lectione vulgata. ita et Donatus, qui dicit Gnathonem facete sic dixisse, ut parasitum, et ut qui de convivio loqueretur. atqui si dixisset, *deridendum praebeo*, quid faceti esset in dicto? nec versui propterea timendum, quod *propino* primam corripiat; nam et eandem producit. Martialis in I. [69, 3] *Cenat, propinat, poscit, negat, innuit, una est.* item in VIII. [6, 13] *Hac propinavit Bitiae pulcherrima Dido.* Item in XII. [75, 7] *Hoc quoque nonnihil est, quod propinabis in istis.* Item in tertio, [82, 25] *Crystallinisque myrrhinisque propinat.* FAERNUS.

Pudet me nostrorum codicum, qui *Praebebo* vel *Praebeo* habent, uno tantum alterove excepto. *Propino* sine dubio recte. Sed aliud est quod miror tot sagaces interpretes praeteriisse? Quid enim hoc? *Propino comedendum et deridendum?* Qualis vero *Propinatio*, ubi nulla potus mentio est? Qualis porro utilitas in stulto homine *Deridendo*? taedium hoc magis, quam aut lucrum aut voluptas esset. Non patiar tam deforme mendum diutius hic inolescere. Lego enim,

Hunc comedendum et ebibendum vobis propino. Placet.

Jam habet Gnatho, quod eis propinet. Vide hoc Heaut. II, 3, 14.

Di boni quid turbae est? aedes nostrae vix capient, scio.
Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?

et III, 1, 48.

Nam ut alia omittam, pytissando modo mihi
Quid vini absumsit?
Relevi dolia omnia, omnes serias.

Nimirum res prodigi nepotis non minus exhauritur vino praebendo, quam cibo: aeque ebibitur homo ejusmodi, ac comeditur: aeque exsugitur quis et exsorbetur, quam devoratur. Plaut. Trin. II, 1, 20.

Non sat est mali, ni amplius etiam,
Quod ebibit, quod comest, quod facit sumpti.

Quid, quod *Deridere* non est vitae parasiticae: aut ipsi deridentur, aut aliis arrident. Nonius v. Propinare: *Terentius Eunucho: Hunc vobis comedendum et bibendum et deridendum propino.* Vides versum ultra terminos excurrere: et veri admodum simile est, duplicem hujus loci lectionem ab homine minime malo esse positam, tam veterem *Et ebibendum*, quam novitiam *Et deridendum*.

61. *Bene fecisti: gratiam habeo maxumam*] Repone, *Bene fecistis.* Phaedriae nempe Chaereaeque gratias agit, non coram ipsis Gnathoni.

62. *Quin me amarent plurimum*] Omnes fere nostri cum vett. Edd. *Quin me amarint.* Recte, *Quin me amaverint.*

G. Díxin ego in hoc ésse uobis Átticam elegántiam?
PH. Níl praeter promíssum est. ite hac. uós ualete, et plaúdite.

63. *Atticam eloquentiam?*] Ita omnes recentes libri, cum Donato: sed antiqui *elegantiam*. quod magis videtur huic loco, et personae militis convenire, si Atticam elegantiam intelligas, pro lepore sermonis Attici. FAERNUS. Nostri omnes *Eloquentiam* cum Edd. vett.

64. Ph. *Nihil praetermissum est. ite hac omnes. vos valete et plaudite*] Nullus omnino liber scriptus habet dictionem *omnes*; qua dempta, non stat versus. antiqui omnes hanc continent lectionem,

Nihil praeter promissum est. ite hac. vos valete et plaudite.

quo quidem modo versus contracta dictione *nihil* in unam syllabam, optimus est trochaicus. nunc qui sit horum verborum sensus, videndum est: et puto hunc esse, ut interroganti Gnathoni, *dixin ego in hoc esse vobis atticam elegantiam*, plus respondeat Phaedria, dicendo, *nihil praeter promissum est*, quam si responderet, *dixisti*. dicendo enim *nihil praeter promissum est*, et Gnathonem promisisse, et Thrasonem praestare significat. si enim nihil praeter promissum est, ergo omnia sunt ut promissa sunt. sane in libro Victoriano antiquum glossema in margine ascriptum est in hunc modum, *Omnia promisso tuo respondent, et nihil extra illud est.* FAERNUS. Veterrimi ex Nostris etiam, *Nihil praeter promissum est.*

HEAUTON TIMORUMENOS TERENTI.

Fabulae interlocutores.

Chremes senex.
Menedemus senex.
Clitipho adulescens.
Clinia adulescens.
Syrus seruus.
Dromo seruus.
Bacchis meretrix.
Antiphila virgo.
Sostrata matrona.
Nutrix.
Phrygia ancilla.

GRAECA EST MENANDRU. ACTA LUDIS MEGALENSIB. L. CORNELIO LENTULO L. VALERIO FLACCO AEDILIB. CURULIB. EGIT AMBIVIUS TURPIO. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI. ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS. DEINDE DUABUS DEXTRIS. ACTAST III. M. JUVENTIO TI. SEMPRONIO COSS.

HEAUTON TIMORUMENOS.

Prologus.

NE cuí sit uestrum mírum, cur partís seni
Poéta dederit, quaé sunt adulescéntium:

1. *Ne cui sit vestrum*] Incommode profecto huic Fabulae evenit, quod nihil ad eam scripserit Donatus, vel siquid scripsit, perierit. Saepe apud illum Lectionem veterem habemus, quam postea Magistelli immutarunt. In hac nullum, nisi ex Codicibus, auxilium est: et in ipso statim Prologo quot mendae, quantaeque tenebrae! Adelph. Prol. v. 22.

Dehinc ne exspectetis argumentum fabulae.
Senes qui primi venient, hi partim aperient,
In agendo partim ostendent.

Plautus Trin. Prol. v. 16.

Sed de argumento ne exspectetis fabulae.
Senes qui huc venient, hi rem vobis aperient.

Ex his locis id colliges, Prologos ab aliis quibusdam pronuntiari solitos, non ab Actoribus, qui primi in Scenam veniunt,

Id prímum dicam: deínde quod ueni éloquar.
Ex íntegra Graeca íntegram comoédiam
Hodié sum acturus Heaúton timorúmenon:
Simpléx quae ex arguménto facta est dúplici.

quive primas partes agunt. Hoc igitur contra morem fecit Terentius, cum Prologi partes Ambivio ipsi totius gregis domino et jam seni dedit.

3. *Id primum dicam: deinde quod veni, eloquar*] Viri sagacissimi, sed audacia saepe praecipites, Palmerius et Guyetus, inverso ordine legunt,

Id dicam deinde: primum quod veni eloquar.

Nam continuo, aiunt, quid venerit, eloquitur: post demum eo accedit, cur senum atque adolescentium vices mutaverit. Sane, qui id, quod se *Elocuturum* dicit, in prologo quaerunt, vix aliter censere possunt. Sed in magno errore versantur, qui sic intelligunt. Tu ex locis superius allatis id animadvertes, Qui prologos istos pronunciarunt, statim e Scena discessisse, ut locum darent senibus venientibus et fabulam incepturis. Contra hic et Prologi partes agit, et eo peracto, statim in primo Actu Chremetis partes acturus est, neque usquam pedem de Scena. Ergo hoc vult Ambivius, *Id primum dicam,* cur poeta me potius quam juvenem quempiam actorem elegerit, qui prologum dicerem; id vero per totum prologum facit: *nempe ut vetus histrio et populo notus atque gratus causam poetae ageret contra malevolos: Deinde quod veni eloquar,* hoc est, Fabulam ipsam peragam, ad quam agendam huc veni. Continuo enim, ut Prologum est executus; ingrediente altero actore, qui Menedemi personam ferret, illud magno ore orditur,

Quamquam haec inter nos nuper notitia admodumst.

4. *Ex integra Graeca*] In libro Bembino, ut per omnes alias comoedias, antiquissima manu glossemata ex Donato in margine ascripta sunt, ad locorum quae incidunt expositionem, ita in hanc ipsam Heautontimorumenon multa visuntur, quae Donati similiter putamus esse, cujus in hanc fabulam commentarii interciderunt. Sed sive Donati sint, sive cujuspiam alius, optima certe et eruditissima sunt. quorum aliqua ponere non gravabimur, ut in hunc locum, *Ex integra Graeca, A nullo tacta.* FAERNUS.

6. *Duplex quae ex argumento facta est simplici*] *Duplici* prius erat in libro Bembino, postea mutatum in *simplici.* sed si *duplici* legas, hic erit sensus: duo adulescentes in hac fabula introducti, cum sua uterque amica, patre, servo, argumentum duplex efficiunt, atque ita duplicem comoediam, ut sunt omnes Terentianae, excepta Hecyra. Eugraphius tamen legit *simplici*; cujus haec expositio est in totum hunc locum: *Ex integra Graeca. Quoniam Andria ex duabus comoediis videtur esse confecta, quippe Andria et Perinthia, quod quidem Terentio adversarius crimini dederat; ideo hic ex integra, inquit, comoedia integram comoediam acturus sum, ne videatur ab altero facta, aut ipse alteram tetigisse, sed unam comoediam et integram ad Latinum sermonem interpretatione mutasse. denique ideo adjecit, duplex quae ex argumento facta est simplici; ut simplex argumentum sit, duplex comoedia: dum et Latina eadem et Graeca est. novam esse ostendi: propterea quod Graece tantum acta est, Latine autem nunc primum in scenam procedit. idcirco dicitur nova.* FAERNUS.

In Codice Bembino a prima manu erat,

Duplex quae ex argumento factast duplici.

Postea reposuerunt *Simplici*; ut ceteri ubique Codices. Quomodo vero *Duplex fabula ex argumento simplici?* An, ut Julius Scaliger, *quia acta est Ludis Megalensibus; dimidium ejus vesperi: nox autem transacta ludis; alterum dimidium reliquum sub lucem: una igitur quasi duae?* Scilicet, quia in Fabulae argumento nox intercedit; ideo in agendo quoque? Commentum tanto viro indignum; et hoc solum tamen verum esse alii Docto persuasissimum est. Quid? an primo diluculo jejunus et semisomnus populus ad alterum dimidium redibat? Singuli qui heri spectabant, cras mane; ne alius priorem, alius posteriorem partem? Ubi demum vivimus? Sed missis istis ad rem ipsam redeamus.

Nouam ésse ostendi, et quaé esset: nunc qui scrípserit,
Et cúia Graeca sit, ni partem máxumam
Exístimarem scíre uostrum, id dícerem.
Nunc, quámobrem has partis dídicerim, paucís dabo.
Orátorem esse uóluit me, non prólogum:
Uostrúm iudicium fécit: me actorém dedit:
Si hic áctor tantum póterit a facúndia,

Cum *Simplici* pro *Duplici* substituerunt; error in verbo obrepsit: sic enim oportuit,

Simplex quae ex argumento factast duplici.

hoc est, una fabula, sed argumentum duplex; senes duo, adulescentes duo, amicae duae: varii prorsus affectus, varii eventus: qui tamen arte Poetae sic copulantur et contexuntur; ut in unam et simplicem fabulam coalescant. Atque hoc etiam T. Fabrum vidisse jam video: sibi ergo habeat, siqua inde gloria est. Porro id notatum velim, sic hoc pronuntiatum esse,

Hodie sum acturus Hauton timorumenon.

ut Graeci *αὑτὸν* aeque ac *ἑαυτόν*.

7. *Nunc qui scripserit, Et cuja Graeca sit*] Nescio an hoc recte vulgo accipiatur. Hoc vult, *Qui scripserit*, Latine scilicet, Terentius: *Cuja Graeca*. Menandri. Nam etiam Latini scriptoris nomen in Prologo interdum dicebant; quem alioqui pars magna spectatorum ignoraverit. Plaut. Prol. Trinummi [18.]

Huic Graece nomen est Thesauro fabulae.
Philemo scripsit, Plautus vertit barbare.

et sic alibi:

13. *Sed hic actor tantum poterit a facundia,*
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum]

Hoc est, Tantum actor a facundia potest, quantum poeta ab inventione. Placetne hoc? Guyeto jactantiae et vanitatis plenum visum est, et ab officio Prologi abhorrens: at viro docto verecunde dictum videtur, *Tantum*, *nihil amplius*. Eja vero! sic omnia protinus fient alba. Tu loco istius *Sed*, repone *Si*:

Vostrum judicium fecit, me actorem dedit;
Si hic actor tantum poterit a facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum.

Hic sane verecunde: me actorem suae Fabulae dedit; si tamen hic actor tantum poterit a facundia, hoc est, a voce, pronuntiatione, gestu, quantum ipse auctor ab inventione et arte: Si actoris opera aequare poterit Poetae virtutem et industriam. Saepe enim egregiam fabulam malus actor depressit; saepe pravam aut mediocrem bonus actor plausibilem fecit. Noster Phorm. Prol. v. 10.

Quod si intellegeret, olim cum stetit nova,
Actoris opera magis stetisse quam sua.

Plaut. Bacch. II, 2, 36.

Etiam Epidicum, quam ego fabulam aeque ac me ipsum amo,
Nullam aeque invitus specto, si agit Pellio.

Porro illud quod sequitur,

Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum,

pessime vulgo accipiunt; illam scilicet orationem, quae in Prologo reliqua est. Itane tandem? Ut tam putide Ambivius se laudaverit? Siquidem totum hunc Prologum non a Poeta emendicasse videri vult, sed de suo protulisse. Tu sic interpretare: Si modo ego tam bene agere potero, quam Poeta cogitare potuit, qui hanc scripsit orationem, quam mox primo actu in Chremetis persona dicturus sum. Praesensit histrio naris emunctae primum Actum ingentes plausus excitaturum; quippe ita conceptum, limatum, perfectum, ut nihil supra nec par. Et sane, teste S. Augustino, cum iste versus *Homo sum, humani* in theatro primum recitaretur, totus populus exclamavit.

Quantum ílle potuit cógitare cómmode,
Qui órationem hanc scrípsit, quam dictúrus sum.
Nam quód rumores dístulerunt máleuoli
Multás contamináre Graecas, dúm facit
Paucás Latinas: íd esse factum hic nón negat,
Neque sé pigere, et deínde factum iri aútumat.
Habét bonorum exémplum: quo exempló sibi
Licére id facere, quód illi fecerúnt, putat.
Tum quód maleuolus uétus poeta díctitat;
Repénte ad studium se ápplicasse hunc músicum,
Amícûm ingenio frétum, haut naturá sua:
Arbítrium uestrum, uéstra existumátio
Ualébit. quare omnís uos oratós uolo,
Ne plús iniquûm póssit quam aequûm orátio.
Facite aéqui sitis: dáte crescendi cópiam,
Nouárum qui spectándi faciunt cópiam;
Sine uítiis: ne ille pró se dictum exístumet,
Qui núper fecit séruo currenti ín uia

18. *Paucas Latinas: factum hic esse id non negat*] Lege cum omnibus nostris et Edd. vett. *Id esse factum hic non negat.*

19. *Neque se id pigere*] Liber Bembinus non habet dictionem *id.* FAERNUS.

Neque se pigere, et deinde facturum autumat. Recte solius Bembini fide ejecit *Id* Faernus: quippe in priore commate est, *Id esse factum.* Quam inficete autem, *Id esse factum, neque id pigere?* Sed aliud praeterea muta:

Id esse factum non negat,
Neque se pigere, et deinde factum iri autumat.

Et *esse factum*, et *factum iri.* Saepe in his erratum est, *Deserturum* pro *Desertum iri, Daturum* pro *Datum iri.*

23. *Repente ad studium hunc se applicasse musicum*] Lege cum nostris fere omnibus et Edd. vett.

Repente ad studium se applicasse hunc musicum.

26. *Quamobrem omnes vos oratos volo*] In Bembino est *quare:* in Victoriano autem ascriptum in modum variae lectionis, *vel quare.* FAERNUS. Vetustiores nostri omnes *Quare*, non *Quamobrem.*

31. *Qui nuper fecit servo currenti in via*
Decesse populum: cur insano serviat] Quodnam quaeso id *Vitium* erat; facere populum currenti servo de via decedere? Saepe servi et parasiti malum minitantur, si qui currentibus sibi et properantibus obsistant. Notus in Amphitrione locus est III, 4, 1. Mercurio servum agente,

Concedite, atque abscedite omnes,
de via decedite:
Nam mihi quidem hercle qui minus
liceat deo minitarier
Populo, ni decedat mihi, quam servulo in comoediis?

Parasitus Capt. IV, 2, 11.

Eminor, interminor, nequis mi obstiterit obviam:
Nisi qui satis diu vixisse sese homo arbitrabitur.

et alia ibi plura; ut domi se quisque contineat, nec in platea sibi festinanti occurrat. Sine dubio post tot minas cavebat sibi populus, ne in ore suo pugnos ejus haberet. Quodnam ergo *Vitium*,

Decésse populum: cúr insano séruiat?
De illíus peccatis plúra dicet, cúm dabit
Aliás nouas; nisi fínem maledictís facit.
Adéste aequo animo: dáte potestatém mihi
Statáriam agere ut líceat per siléntium;
Ne sémper seruos cúrrens, iratús senex,
Edáx parasitus, sýcophanta autem ínpudens,
Auárus leno, adsídue agendi sínt mihi
Clamóre summo, cúm labore máxumo.
Mea caúsa causam hanc iústam esse animum indúcite,
Ut áliqua pars labóris minuatúr mihi.
Nam núnc nouas qui scríbunt, nil parcúnt seni:
Siquaé laboriósa est, ad me cúrritur:
Si lénis est, ad álium defertúr gregem.

si populus via cesserit? Quid, quód viae istae extra scenam sunt: in scena servus minatur, ultra scenam cursurus: ideoque, utrum populus via decesserit necne, spectatores videre non poterant. Joco haec dicuntur et aguntur, non re ipsa. Si enim servus, praeterquam in comoediis, sic ageret; quid ei obtingeret, ex Plauti Poenulo scias III, 1, 19.

Liberos homines per urbem modico magis par est gradu
Ire; servile esse duco, festinantem currere.
Ne tu opinere: haut quisquam hodie nostrum curret per vias.
Neque nos populus pro cerritis insectabit lapidibus.

Quid igitur cum loco hoc faciemus? Turbat quoque, et magis quidem, quod sequitur, *Cur insano serviat?* Quid hoc est, aut quo nexu prioribus adhaeret? Vir eruditus post alios sic accipit, Cur Terentius poetae malevoli, hominis insulsi et insani, commodis serviat? cur, cum a theatro *Crescendi copiam poetis* petat, de Luscio inter eos cogitet? Atqui cum *Servum currentem* dixerit, *Servire insano* necesse est proprie accipi, non figurate. Firmat hoc Plautus Curc. I, 3, 46. ubi servus ad herum amore delirantem,

Cedo mihi contra aurichalco, cui ego sano serviam:

et Aristophanes Pluto [init.]

Ὡς ἀργαλέον πρᾶγμ' ἐστὶν, ὦ Ζεῦ καὶ θεοὶ,
Δοῦλον γενέσθαι παραφρονοῦντος δεσπότου;

Haeret ergo haec tota res; et vide an sic recte expediverim:

Qui nuper fecit servo currenti in via
Dixisse populum, Cur insano serviat? [In text. rec. ed. Lips.]

Dixisse pro *Decesse.* Hoc, inquam, Lavinio *Vitio* vertitur; quod Populum in Scenam induxerit, cum servo loquentem. Etsi enim in Comoediis servus populum alloquatur, aut actor spectatores: nihil tamen ab illis responsi ferunt. Plaut. Capt. Prol. v. 10.

Jam hoc tenetis? optumumst.
Negat mehercle ille ultimus: discedito:
Si non ubi sedeas, locus est: est ubi ambules.
Ego me tua causa, ne erres, non rupturus sum.

Si Plautus subornasset aliquem, qui histrioni haec diceenti de cavea respondisset, in eadem fuisset culpa, qua hic Luscius Lavinius.

44. *Siqua laboriosa est ad me curritur*] In libro Bembino est *siquae*, ut exigit versus. F A E R N U S. Nostri *Siqua.*

45. *Sin lenis*] Bembinus et plerique alii libri, *si lenis.* F A E R N U S. Plures ex nostris *Sin.*

In hác est pura orátio. experímini,
Si númquam auare prétium statui artí meae,
Et eum ésse quaestum in ánimum induxi máxumum,
Quam máxume seruíre nostris cómmodis:
Exémplum statuite ín me, ut adulescéntuli
Uobís placere stúdeant potius quám sibi.

Actus I. Scaena I.

Chremes, Menedemus, senes.

QUAMQUAM haéc inter nos núper notitia ádmodumst,
Inde ádeo quod agrum in próxumo hic mercátus es:
Nec reí fere sane ámplius quicquám fuit:
Tamén uel uirtus túa me, uel uicínitas,
Quod ego ésse in aliqua párte amicitiaé puto,
Facit út te audacter móneam et familiáriter;
Quod míhi uidere praéter aetatém tuam
Facere, ét praeter quam rés te adhortatúr tua.
Nam pró deum atque hominúm fidem, quid uís tibi?
Quid quaéris? annos séxaginta nátus es,
Aut plús, ut coniicio. ágrum in his regiónibus
Meliórem neque pretí majoris némo habet;
Seruós non pluris: proínde quasi nemó siet,

5. *Quod ego in propinqua parte amicitiae puto*] Quid sodes est *Pars propinqua amicitiae*? sive *Amicitiae* casu genitivo sive dativo accipias, numquam effeceris ut locus sanus videri possit. Sic dedit Poeta:

Quod ego esse in aliqua parte amicitiae puto.

Vide literarum ductus, ut in scriptis habentur, *ppiqua*, *aliqua*; et ideo placuit *ppiqua*; quia praeiit *Vicinitas*. *Esse* postea versus gratia rejectum. Eugraphius: *Vicinitas agrorum et demorum quasi quaedam pars amicitiae est*. Cum diceret *Quaedam pars*; nonne legebat *Aliqua?* Eun. V, 8, 25.

Ut haeream in parte aliqua tandem aput Thaidem.

Apud Servium tamen *Propinqua* legitur ad Eclog. III, 53.

9. *Quid vis tibi, aut quid quaeris?*] Disjunctio *aut* a duobus antiquissimis libris abest, Bembino et Victoriano. FAERNUS. Abest item a vetustioribus nostris.

11. *Aut plus eo, ut conjicio*] Dele *Eo* et lege,

Aut plus, ut conjicio.

13. *Servos complures*] Vide filum orationis: *Nemo habet agrum meliorem, servos complures.* An *Complures* idem quod *Plures*, gradu comparativo? Nusquam id lectum. Repone vel cum Guyeto, *Servi complures.* Subintellige, *Sunt tibi:* vel mecum, *Servos non plures:* Servius ad Aen. II, 247. 'Duae negativae apud Latinos faciunt unam confirmativam. Etsi Terentius Graeco more dixerit: *Agrum in his regionibus meliorem neque preti majoris nemo habet.* Ergo ut *Neque* dixit, ita et *Non* more Graeco.

Ita túte adtente illórum officia fúngere.
Numquám tam mane egrédior, neque tam uésperi
Domúm reuortor, quín te in fundo cónspicer
Fodere, aút arare, aut áliquid facere dénique.
Nullúm remittis témpus; neque te réspicis.
Haec nón uoluptati tíbi esse, satis certó scio.
At ením me quantum hic óperis fiat, poénitet.

14. *Ita tute attente*] Omnes nostri cum Edd. vett. *Ita attente tute*.

17. *Fodere aut arare aut aliquid ferre denique*] *Ferre* hic perinde foret ac *Portare, Gestare*. Quis vero sic loquentem ferat? Lege cum Edd. vett. et uno ex nostris, *Facere*: alius utrumque habet *Facere, ferre*. Eugraphius: *Hic est labor illeplurimus; quo cotidie aut fodere invenitur, aut aliquid facere*. Donatus ad Phorm. I, 2, 71. *Quid fit denique? More suo Terentius* Denique *posuit in fine sensus. Sic in Heaut. Fodere aut arare aut aliquid facere denique*. Ita Cicero De finibus I, 1. locum hunc citans *Denique* prioribus apponit; licet ibi editum sit ferre. Atqui si *Ferre* legeris, necessario illud *Denique* sequentibus apponetur. *Aliquid facere:* sic And. I, 5, 24. *Aliquid facerem, ut hoc ne facerem*.

19. *Haec non voluptati esse satis certo scio*] In o. l. s. antiquis recentibus, post *voluptati*, est pronomen *tibi:* quod et sensui necessarium videtur. superest ut versui consulatur; qui ita stabit, si ex *voluptati p* elidas: ita ut antepenultima correpta remaneat. et in *esse* priorem syllabam corripias, ultimo *s* abjecto, aut *tibi* monosyllabum efficiatur. FAERNUS. Sic et nostri omnes *Tibi*. Et recte. *Voluptatis* et *Esse* saepe corripiuntur.

20. *At enim dices, me hic quantum operis fiat, poenitet*] In libro Bembino, et Donato in Eunuchum actus v. scena VI. [12.] non est dictio *me*. et praeterea, non *hic quantum*, sed *quantum hic* scriptum est. utroque modo necesse est *fiat* in unam syllabam contrahi. FAERNUS.

At enim dices, quantum hic operis
fiat, poenitet.

Sic dedit Faernus: Nostri omnes *Quantum hic*, et omnes etiam *Me* habent. Sed media fere pars *At enim dices*, altera *At dices enim*, Tu vero illud *Dices*, quod, ut vides, incerti laris est, jube hinc abire:

At enim me, quantum hic operis fiat,
poenitet.

Ut recte olim Muretus, alioquin in Terentio emendando parum felix. *Poenitet me, quantum operis fiat*; Dolet mihi, tam parum operis fieri: dum tute aras, fodis, onus portas, servi tui cessant: plus proficias, si tute vacuus illos exerceas: ergo ut tibi parcas, vel res tua te adhortatur. Servius ad Eclog. II, 34. *Poenitet; parum videtur; ut Terentius: At enim quantum hic operis fiat poenitet, hoc est, parum videtur*. Illud *Dices* nusquam ibi comparet. Idem repetit ad Aen. I, 552. Noster Eun. V, 6, 12. *An poenitebat flagiti?* hoc est, an parum flagitii fecisse videbaris? Ita frequenter Plautus [v. ind. Weisii s. v.] Cum autem haec certa sit lectio, et jam olim constituta; miseret me profecto viri eruditi, qui in longissima hic annotatione multum laboravit, sed nihil operis fecit. *Dices*, inquit, *sine incommodo hinc abesse non potest*. Quo vero incommodo? Immo si hic maneat, et incommodo est et perniciei. Quippe Chremes quidem hoc dixerit, Menedemus minime omnium. Si ipse fateatur poenitere se quantum operis fiat; cur non ipse cessans servos urget, ut plus fiat? cur prave et inutiliter stulto suo labori insudat? sed mitto hoc; Quid illud hariolationis est, qua sic legendum arbitratur?

At enim dices me quantum hic ab
operis fiat, poenitet.

Ab operis, hoc erit, *a Servis*. Quo pacto et versus et sententiae pejor nunc quam ante conditio est. *Quantum fiat?* cujus Quantum? Lucri et emolumenti, an sumptus et damni? Sed esto id quod malit: Si Menedemus dicat, Poenitere tam parum *a Servis* solis fieri, tanto stultior est, quam ante, cum poeniteret et a se et a servis parum fieri. At, inquit vir acutus, quo referes *Illis exer-*

Quod in ópere faciundo óperae consumís tuae,
Si súmas in illis éxercendis, plús agas.
M. Chremé, tantumne ab ré tuast otí tibi,
Aliéna ut cures; éa quae nihil ad te ádtinent?
CH. Homó sum: humani níhil a me alienúm puto.
Uel mé monere hoc uél percontarí puta:
Rectúmst? ego ut faciam. nón est? te ut detérream.
M. Mihi síc est usus: tíbi ut opus factóst, face.
CH. An cuíquam est usus hómini, se ut cruciét? *M.* mihi.

cendis: nisi hic legas *Ab operis?* eo refero, quo et versu XIV, *Illorum officia, nempe servorum.* Sed *hac*, ait, *emendatione admissa* (quod esset, culpam et noxiam admittere) Tetrameter Trochaicus Jambicis Trimetris immiscetur. Quid ergo? nonne flagitium est sic eum immiscere? Immo, ait, exempla aliquot apud Plautum extant, ex quibus tria producit, decem fere alia promissae, credo, Editioni reservat. Equidem vel ipsius Plauti causa tria ista demoliar; ne diutius mera errata pro exemplis se inferant. Aul. II, 8, 23.

Nímirum occidór, nisi ego intro huc própere propero cúrrere.

Propere a pluribus Codd. abest, ut a Regio 800 annorum. Lege,

Nimirum occídor, ni intro huc propero currere.

Poen. V, 3, 46.

'Ego quidem meós amores mécum confidó fore.

Dele modo *Quidem* et lege;

Ego meós amores mécum confidó fore.

Rud IV, 1, 14.

Jám meas oppilábit aures súa vaniloquéntia.

Atqui hic Trochaicus non est: *Sua* enim pro spondeo hic stat. MSti *Oppilebit.* Lege certissime,

Jam meás opplebit aúres sua loquéntia.

ut illud Salustii [Cat. V.] *Satis loquentiae, sapientiae parum.* Quid de decem aliis, quae adhuc premit, fiat, vir doctus secum ipse cogitabit.

23. *Chreme tantumne est ab re tua*] In Bembino et aliquibus aliis libris, ita haec verba sunt collocata: *Chreme tantumne ab re tua'st.* et ita etiam a Cicerone citantur libro XII, ad Atticum [6, 2.] FAERNUS. Duo ex nostris, *Ab re tua est*: ceteri *Est ab re tua.*

24. *Eaque, nihil quae ad te adtinent*] Tacet Faernus: et tamen omnes nostri cum Edd. velt. *Ea quae nihil ad te adtinent.*

25. *A me nihil alienum puto*] O. l. s. *nihil a me.* FAERNUS. Duo item ex nostris, *Nihil a me*, ut Cicero Off. I, 9. Leg. I, 12. Seneca Ep. 95. Ceteri perperam, *A me nihil.*

27. *Non ut deterream*] Lege *non est, te ut deterream.* Hunc locum, praeterquam quod duarum dictionum defectus in omnibus impressis corruperat, etiam obscurabat confusa distinctio: sic enim distinguendum est;

Uel me monere hoc, vel percontari puta:
Rectum est, ego ut faciam: non est, te ut deterream.

ita autem pronuntianda sunt ea verba *rectum est, et non est,* ac si diceremus, si rectum est, et si non est. ut sit sensus: puta me vel percontari hoc vel monere: percontari quidem, ut si rectum est quod tu facis, cum tantum laboras, ego quoque cum id cognovero rectum esse, idem faciam: monere vero, ut si non est rectum, te ab ea re deterream. Hujus loci intelligentiam Hieronymo Suritae, doctissimo Hispano, debemus: emendationem vero omnibus l. s. FAERNUS.

Rectumst, ego ut faciam; non est, te ut deterream.

Sic dedit Faernus: sed per interrogationem pronuntia;

Rectumst? ego ut faciam. non est? te ut deterream.

Hoc enim est, quod *Percontari* dicit.

28. *Tibi ut opus est facto, face*] Liber Bembinus et Victorianus, *tibi ut opus facto st, face.* et infra, *an quoiquam.* et in eodem versu, in omnibus ferme libris, *mihi* legitur sine verbo *est.* FAERNUS.

CH. Si quíd laboris, nóllem: set quid istúc mali est?
Quaesó, quid de te tántum meruisti? *M.* oíeï.
CH. Ne lácruma: atque istuc, quícquid est, fac me út sciam.
Ne rétice: ne uerére: crede inquám mihi.
Aut cónsolando aut cónsilio aut re iúuero.
M. Scire hóc uis? *CH.* hac quidem caúsa, qua dixí tibi.
M. Dicétur. *CH.* at istos rástros intereá tamen
Adpóne, ne labóra. *M.* minime *CH.* quám rem agis?
M. Sine mé, uaciuom témpus ne quod dém mihi
Labóris. *CH.* non sinam, ínquam. *M.* ah, non aequóm facis.
CH. Hui, tám grauis hos quaéso? *M.* sic meritúmst meum.
CH. Nunc lóquere. *M.* filium únicum adulescéntulum

30. *Si quid laboris est, nollem: sed quid istuc mali est?*] Sic codices omnes, versu ipso frustra reclamante. Tu ei suppetias vel sic ferto,

Si quid labori est, nollem: sed quid
istuc mali est?

Si quid tibi dolori, aegritudini est. Sic Andr. IV, 3, 5.

Verum ex eo nunc misera quem capit
Laborem?

Plaut. Rud. I, 3, 7. eadem sententia,

Nam hóc mihi haut labóri'st, labó-
rem hunc potíri
Si érga paréntem aut deos me im-
piávi.

vel sic potius, *Si quid laboris, nollem*: Ejecto *Est*. Genitivus ideo placet, quia sequitur, *Quid mali*. Trin. V, 2, 57.

Si quid *tibi*, *pater*, laboris. *Nihil evenit, ne time.*
Bene re gesta salvos redeo.

Eat nunc Guyetus; et ut spurium Terentioque indignum expungat.

31. *Quaesó quid de te tántum meruistí? Eheu*] Guyetus, ut hianti versui succurrat, *Meruistid? Eheu.* Vir eruditus, *Meruisti*, inquit, *non elidit ultimam.* Facilis sane curandi ratio: sed ex arte necesse est, ut elidat. Aliud adhuc tentat, *Meruisti? Eheu heu.* Sane *Eheu*, si *Eheu heu* pro bono Dactylo veniet. Tu corrige, *Oiei*; et vide nos ad Eun. IV, 4, 47.

33. *Crede inquam mihi, Aut consolando*] Prava hic interpunctio est, ex falsa interpretatione nata. Repone:

Ne retice: ne verere: crede inquam
mihi.
Aut consolando.

Crede mihi, committe mihi id secretum, quod retices.

35. M. *Scire hoc vis?* CH. *hac causa equidem qua dixi tibi*] O. l. s. *hac quidem causa.* sed ut versus stet, ex *quidem m* abjicietur. FAERNUS. Etiam nostri omnes *Hac quidem causa.* Corripi autem *Quidem* frequentissimum est.

36. CH. *Istos rastros interea tamen depone*] Ex o. l. s. lege *at istos*. ex Bembino vero et plerisque aliis, maxime antiquis, *adpone*. quod idem est quod *depone*. Terentius in Andria [IV, 3, 10.] *ante nostram januam adpone.* Plautus in Poenulo: *At urget onus. At tu appone, et respice ad me.* [IV, 2, 35.] FAERNUS. Nostri omnes *At istos*; et ex eis meliores *Adpone.*

38. *Sine me vacuum tempus ne quod dem mihi*] Versus hic nullo modo, ut quidem nunc legitur, sustentari potest: mendum est in dictione *vacuum*, cujus loco Bembinus habuit *vocivom*, quod postea emendatum est in *vacivom*, quod idem est quod *vacuum*; quae dictio a Plauto usurpatur in Pseudolo [I, 5, 54.]

Fac sis vacivas Pseudole aedis aurium.

FAERNUS. Bene hic Bembinus, *Vacivom.* Nostri omnes *Vacuum.* Mutarunt, ut cetera, Magistri. Plaut. Bacch. I, 2, 46.

Valens adflict et me vacivom virium.

Habeo. áh, quid dixi? habére me? immo habuí, Chreme:
Nunc hábeam necne incértumst. *CH.* quid ita istúc? *M.* scies.
Est é Corintho hic áduena anus paupércula:
Eius fíliam ille amáre coepit uírginem,
Prope iam út pro uxore habéret: haec clam me ómnia.
Ubi rém resciui; coépi non humánitus,
Neque ut ánimum decuit aégrotum adulescéntuli,
Tractáre, set ui et uiá peruolgatá patrum:
Cotídie accusábam: hem tibine haec díutius
Licére speras fácere me uiuó patre,
Amícam ut habeas própe iam in uxorís loco?
Errás, si id credis, ét me ignoras, Clínia.
Ego té meum esse díci tantispér uolo,
Dum quód te dignumst, fácies, set id nón facis,
Ego, quód me in te sit fácere dignum, inuénero.
Nulla ádeo ex re istuc fít, nisi nimio ex ótio.
Ego istúc aetatis, nón amori operám dabam,
Set in Ásiam hinc abii própter pauperiem, átque ibi
Simúl rem et gloriam ármis belli répperi.

45. *Ejus filiam ille amare coepit perdite*] Sic aliquot ex nostris, *Perdite*: alii, *Virginem*: nonnulli utrumque, *Perdite virginem*: alii, *Virginem perdite*. Ex his duabus, quae deterior erit lectio,

Dede neci: *melior vacua sine regnet in aula.*

Equidem *Virginem* retineo; quippe quae mox invenietur Chremetis filia: et nisi hoc addas, meretricem hic potius intelligas, utpote peregrinam et advenam. At isto *Perdite* nihil est opus; quippe id satis exprimunt quae sequuntur, *Prope jam ut pro uxore haberet*.

47. *Ubi rem rescivi*] Nostri plerique *Ubi id rescivi*. Nescias utrum melius sit, aut verius.

49. *Sed ui et uia pervolgata patrum*] *Uia* hic monosyllabon est, idem et sensu et sono, quod nostrum *Way*. *U* enim apud antiquos ut nostrum *W* pronuntiabatur. Sic et Hec. I, 1, 16.

Aut quá via captent te illi, eadem ipsós capi.

52. *Prope jam uxoris in loco*?] Liber Bembinus et alii antiqui, *prope jam in uxoris loco?* FAERNUS. Ita et nostri.

57. *Nisi éx nimio ótio*] *Nimio* quod praecipuam emphasin habere oportuit, in Thesi occultatur. Repone, et collocatio quoque melior fiet,

Nulla adeo ex re istuc fit, nisi nimio ex otio.

60. *Simúl rem et gloriam*] Apud Eugraphium sic nunc fertur, *Simul et rem* et *gloriam;* quod vir doctus Multo ait concinnius esse, seu Latinitatem seu numeros spectes. De numeris videre est ex And. I, 1, 132.

Simúl sceleratus Davos si quid consili.

De Latinitate quod solum affert ex Hec. V, 2, 31.

Scit sibi nobilitatem ex eo et rem *natam* et gloriam *esse;*

in mendo foedissimo cubat; sic enim legendum est,

Scit sé nobilitatem éx ea re náctam et gloriam ésse.

Postrémo adeo res rédiit, adulescéntulus
Saepe éadem et grauiter aúdiendo, uíctus est:
Putáuit me et aetáte et beneuoléntia
Plus scíre et prouidere, quam se ipsúm sibi:
In Ásiam ad regem mílitatum abiít, Chreme.
CH. Quid aís? *M.* clam me est proféctus: mensis trís abest.
CH. Ambo áccusandi: etsi íllud inceptúm tamen
Animi ést pudentis sígnum et non instrénui.
M. Ubi cómperi ex iis, quí fuere ei cónscii,
Domúm reuortor maéstus, atque animó fere
Contúrbato, atque incérto prae aegritúdine.
Adsído: adcurrunt sérui: soccos détrahunt:
Inde álii festináre, lectos stérnere,
Cenam ápparare: pró se quisque sédulo
Faciébant, quo illam míhi lenirent míseriam.

63. ***Putavit me aetate et benevolentia***] Aliquot libri ita habent, ***et aetate:*** quod et elegantiae conducit, et versui: non enim habebit tantum hiatum. quamvis et sic quoque non oportebit facere synaloepham in *me et*: ut in secunda sede sit dactylus. vel certe dissolvenda erit diphthongus. FAERNUS.

Et aetate et benevolentia. Nostri fere omnes, ***Et aetate.*** Ceterum si Bembo ipsi fides est, codex suus habuit, ***Et aetate et sapientia.*** Sed Faernus, qui codici illi nimium favebat, hoc tacuit. Recte, ut omnes, ***Benevoléntia.*** Hoc refer ad ***Providere; Aetate*** ad ***Plus scire.***

66. ***Clam me profectus menses tres abest***] Sic dedit Faernus. Sed nostri universi cum Edd. vett. ***Clam me est profectus: menses tres abest.*** Certe si haec disjungas; paternum animum et affectum magis expresseris.

69. ***Qui ei fuere conscii***] Nostri omnes, ***Qui fuere ei conscii.*** Recte. Quippe Trochaeus in ista sede ne Graecis quidem ipsis placet.

70. ***Domum revertor maestus atque animo fere***
Perturbato atque incerto prae aegritudine]

Sic a vett. Edd. et a Faerno est. Sed nostri, uno excepto, omnes ***Conturbato***; quod certe plus est quam ***Perturbato.*** Sed et aliud est. Quomodo enim ***Incerto*** animo, qui aegritudine obrutus est? Incertus est animi, incertus consilii, qui adhuc dubitat, quid faciat: utrum aegritudini se dedat, an irae potius ac vindictae. Quomodo igitur incertus ***Prae aegritudine***? Codex Academicus 900 annorum ***Incerti*** habet; Codex e Collegio C. C. a manu prima ***Inerti.*** Anne igitur legendum,

Conturbato atque inerti prae aegritudine.

Inerti, omnis consilii experti. Stupebat pater infelix re tam inexspectata; nihil erat quod ageret, quod inceptaret. And. II, 1, 3.

Vae misero mihi.
Ut animus in spe atque in timore usque antehac attentus fuit;
Ita postquam adempta spes est, lassus, cura confectus stupet.

Vides, quid intersit inter animum spe ac timore ***Incertum*** et attentum; et eundem spe adempta lassum, stupentem, ***Inertem.***

73. ***Video alios festinare***] Si jam ***Videt***; cur versu abhinc tertio narrat, ***Ubi video***? Hoc non est venae Terentianae, praesertim in Diverbio tam elaborato. Repone,

Inde alii festinare, lectos sternere.

Hoc Lectoris indoli relinquam; nec, quod in promptu est, exemplis firmabo.

75. ***Faciebat, quo illam mihi lenirent***

Ubi uídeo, haec coepi cógitare: hem, tót mea
Solíus sollíciti sínt causa, ut me unum éxpleant?
Ancíllae tot me uéstiant? sumptús domi
Tantós ego solus fáciam, qui gnatum únicum,
Quem páriter uti his décuit aut etiam ámplius,
Quod illa áetas magis ad haéc utenda idónea est,
Eum ego hínc eieci míserum iniustitiá mea?
Maló quidem me dígnum quouis députem,
Si id fáciam. nam usque dum ílle uitam illám colet
Inopém, carens patria ób meas iniúrias,
Intérea usque illi dé me suppliciúm dabo,
Labórans, quaerens, párcens, illi séruiens.
Ita fácio prorsus: níl relinquo in aédibus,
Nec uás, nec uestiméntum: conrasi ómnia.
Ancíllas, seruos, nísi eos qui opere rústico
Faciúndo facile súmptum exsercirént suum,

miseriam] Sic boni viri Librarii, *Quisque faciebat*: ut Syntaxeos scilicet ratio obtineret. At iidem mox *Lenirent*: ergo et hic *Faciebant*. *Quisque faciebant*; constructio vel pueris hodie nota, et a G. hic Fabricio olim annotata.

76. *Ubi video haec, coepi cogitare*] Distingue, *Ubi video, haec coepi cogitare*.

77. *Solius solliciti sunt causa*] Ex sequentibus, *Vestiant*, *Faciam*, apparet hic legendum *Solliciti sint*. Vidit hoc T. Faber, et recte vir eruditus ei accessit.

79. *Tantos ego solus faciam? set gnatum unicum*] Repone ex ipsius orationis tenore et filo:

Tantos ego solus faciam; qui gnatum unicum. Nisi hoc feceris, pro *Ejeci*, legas *Ejiciam* aut *Ejexim*. Sed illud melius. Cum enim dicit v. 84. *Si id faciam*, ad *Sumptus* tantum refert: filius enim jam ejectus erat; nec de ea re locus erat consilii.

82. *Eum ego ejeci hinc*] Melior numerus est in libro Bembino et aliquibus aliis, *Eum ego hinc ejeci*. FAERNUS. Unus tantum ex Nostris *Ejeci hinc*: ceteri recte, *Hinc ejeci*.

84. *Vitam illam incolit*] Liber Bembinus *colit*, Vaticanus et Victorianus *colet*, quo et placet. FAERNUS. Meliores nostri *Colet*, ut Nonius v. *Colere*: ceteri *Incolet*.

85. *Inopem, caréns patria ób meas injurias*] Animadvertis, credo, illud *Patria* sine ullo accentu, ut nullius significationis, transmitti. Ne hoc sic abeat, reponere possis,

Inopém, carentem pátria ob meas injúrias.

Vitam patria carentem; ut Horat. Carm. I, 31, [19.]

Ne turpem senectam
Degere, nec cithara carentem.

Nonius tamen v. Colere *Carens* habet; et sic ibi codex noster veterrimus. Forte ab Auctore erat, *Inops carensque* patria.

87. *Laborans, quaerens, parcens, illi serviens*] Sic Edd. vett. et ex codicibus nostris unus: ceteri *Parcens, quaerens*. Si suffragia ineunda sunt, hi numero vincent. Sed prius natura est *Quaerere*; deinde *Parcere*. Adel. V, 3, 27.

Conserva, quaere, parce, fac quamplurimum.

At hic quoque prius est *Quaerere*, quam *Conservare*. Quamobrem in his, quae irati aut commoti dicunt, ad ordinem parum attenditur.

91. *Sumptum exerceant suum*] *Exercerent*, quod et elegantius et numerosius

Omnís produxi ac uéndidi. inscripsi ílico
Aedís mercede. quási talenta ad quíndecim
Coégi: agrum hunc mercátus sum: hic me exérceo.
Decréui tantispér me minus iniúriae,
Chremé, meo gnato fácere, dum fiám miser:
Nec fás esse, ulla mé uoluptate híc frui,
Nisi ubi ílle huc saluos rédierit meus párticeps.
CH. Ingénio te esse in líberos lení puto,
Et illum óbsequentem, síquis recte aut cómmode
Tractáret. uerum néque illum tu satis nóueras,
Nec te ílle; hoc quod fit, úbi non uere uíuitur.

est, habent tres antiquissimi libri. FAERNUS.

Qui opere rustico
Faciundo facile sumptum exercerent
suum.

Exercere suum sumtum; nemo quid sit explicaverit; quantumvis in ea re laboret vir primarius Frid. Gronovius Observ. Ecclesiast. Cap. I. Reponendum hic *Exsercirent,* ut primus, opinor, vidit Janus Palmerius, acutissimo vir ingenio. [Jám ante Palmerium id vidit Dionys. Lambinus, qui teste Mureto Var. Lect. VII, 13, legebat *Exsarcirent*, male tamen etiam *Sumptum* corrigens in *Victum.* Idem Lambinus in libello Q. Ciceronis de Petitione Consulatus C. 12, ubi a librariis ignoratione antiqui verbi prave scriptum erat, *aliis te id rebus exacturum esse*, pro *Exacturum* substituit *Exsarturum*: quae lectio probata et merito recepta est, aliorum rejecta emendatione, qui malebant *Exaucturum.* REIZIUS.] Atque esto, ut S. Ambrosius ter quaterque ea phrasi usus sit, *Sumtum suum exercere:* nempe ante ejus aetatem jam hunc Terentii locum interpolaverant Magistri; ne verbo obsoleto discipulos male loqui docerent. *Exsercire* sive *Exsarcire sumptum suum*, est tantum lucri domino referre, quantum ille sumptus in eis alendis impendit: opere suo impensas domini pensare et resarcire. Sic *Damnum sarcire*, *resarcire* Caesar, aliique. [cf. Freund. v. sarcire.] Coloniensis codex apud Palmerium a prima manu, *Sumptum exercirent suum*: alter apud eundem, *Sumptum exerciunt suum.* Codex Bembinus, teste ipso Bembo, hoc in margine adscriptum habuit, *Exercerent*, *resarcirent.* Atqui qui sic primus interpretatus est, procul dubio legebat *Exercirent.* Paulus in Epitoma Festi [p. 81 M.] *Exercirent*, *sarcirent.* Unde hoc nisi ex hoc Terentii loco? et vix dubites, quin apud Festum ipsum locus totus adductus fuerit. Quid multis opus? Omnes servos, ancillas vendidit Menedemus, praeterquam qui operi rustico faciundo apti nati essent, et laboris sui fructu alimenta sua exsercirent et compensarent, quive operis suis alio locatis mercedem hero referrent. Robustos, viragines, corpore valido, forma mala, sibi servavit: ceteros ceterasque, quos sua species aut manus artifex commendabat, domo abdidit et distraxit: qualis illa erat apud Plautum Pasicompsa Merc. III, 1, 10.

Namque edepol equ'dem, mi senex, non didici bajulare.
Nec pecua ruri pascere, nec pueros nutricare.

93. *Inscripsi ilico Aedis mercede*] Recte Eugraphius: *Hoc est*, *Aedes meas locavi.* Nempe non emendas aedes inscripsit, sed mercede conducendas, ut si redierit filius, ipse in urbem redire posset. Vide Digest. XIX, 2. Locati et conducti.

101. *Verum nec tu illum satis noveras*, *Nec te ille*] Codices nostri magno numero *Neque tu illum.* Repone:

Verum neque illum tú satis noveras,
Nec te ílle. Et *Ille* et *Tu* accentu elevari debent.

102. *Hoc ibi fit*, *ubi non vere vivitur*] In aliquibus est *hoc qui fit;* in Bembino, *hocque fit.* FAERNUS.

Tu illúm numquam ostendísti quanti pénderes,
Nec tíbi illest credere aúsus quae est aequóm patri.
Quod si ésset factum, haec númquam euenissént tibi.
M. Ita rés est, fateor: péccatum a me máxumumst.
CH. Menedéme, at porro récte spero, et illúm tibi
Saluom ádfuturum esse híc confido própediem.
M. Utinam íta di faxint. *CH.* fácient. nunc si est cómmodum,
Dionýsia hic sunt hódie: aput me sís uolo.
M. Non póssum. *CH.* cur non? quaéso tandem aliquántulum
Tibi párce: idem absens fácere te hoc uolt fílius.
M. Non cónuenit, qui illum ád laborem hinc pépulerim,

Nec te ille: hocque fit, ubi non vere vivitur.

Sic a Faerno est: sed versus misere claudicat: ut vel Librarii senserunt: quorum alii *Hoc ibi fit*, alii *Hoc qui fit;* Bembinus solus, *Hocque fit.* Repone,

Nec te ille: hoc quod fit, ubi non vere vivitur.

id est, *id quod fieri solet*, ubi non vere, recte, et ratione vivitur. Adel. V, 9, 30.

Id non fieri ex vera vita neque adeo ex aequo et bono.

106. *Peccatum a me maximum est*] Ita liber Bembinus et Vaticanus. Victorianus vero, *maxime.* priore modo *peccatum* nomen est; ut sit sensus: a me, id est, a parte mea maximum peccatum invenitur. posteriore participium. FAERNUS. Nostri fere omnes *Maxumum.*

108. *Recte spero illum tibi salvum adfuturum*] Post *spero*, o. l. s. habent conjunctionem *et*: ita post *spero* distinguendum, neque id verbum ad sequentia referendum, sed absolutum relinquendum, hoc modo:

Menedeme at porro recte spero: et illum tibi
Salvum adfuturum esse hic confido propediem.

FAERNUS.

109. *Utinam di ita faxint*] Bembinus liber et Victorianus, *Utinam ita di faxint*, meliore collocatione, nec versu repugnante, si vel in primam sedem proceleusmaticus admittatur, vel primam hujus versus syllabam finis praecedentis absumat. FAERNUS. Sic et nostri, *Utinam ita di faxint*: et quattuor *Faciant.*

Ib. *Nunc si commodumst*] Omnes fere nostri, *Nunc si est commodum:* magis ex more auctoris.

110. *Dionysia hic sunt: hodie aput me sis volo*] Prava haec distinctio est, quam sic refinge,

Dionysia hic sunt hodie: aput me sis volo.

Eugraphius ad locum: *Quia dicit, Hodie Dionysia sunt, quae sunt sacra Liberi Patris apud Athenas.* Plaut. Poen. V, 3, 14.

Aphrodisia hodie, Veneris est festus dies.

et I, 1, 63. *Aphrodisia hodie sunt.* et I, 2, 45. *Dignum Veneri pol, cui sunt Aphrodisia hodie.* Pseud. I, 1, 57

Dies praestitutast, Proxima Dionysia.
Cras ea quidem sunt.

113. *Non convenit qui illum ad laborem impulerim*] Versum hunc esse impeditum omnes vident. mendum est in verbo *impulerim*; quo stante, aut deest una syllaba senario, aut est trochaeus in quinta, qui pes in hunc versum non cadit: quae difficultates vitantur ex antiqua lectione libri Vaticani, in quo erat *impellerim*; sed deinde abrasis mediis litteris mutatum in *impulerim*; sic tamen ut prior lectio conjici possit. idem factum et in Victoriano, nisi quod hic habeat *impelerim* per unum *l.* Quod autem verbum impello, facere potuerit in praeterito, non modo impuli secun-

Nunc me ípsum fugere. *CH.* sícine est senténtia?
M. Sic. *CH.* béne uale. *M.* et tu. *CH.* lácrumas excussít mihi,
Miserétque me eius: sét ut diei témpus est,
Monére oportet me húnc uicinum Pḣániam,
Ad cénam ut ueniat: íbo, uisam sí domi est.
Nihil ópus fuit monitóre: iam dudúm domi
Praesto apút me esse aiunt: égomet conuiuás moror.
Ibo ádeo hinc intro. sét quid crepuerúnt fores
Hinc á me? quisnam egréditur? huc concéssero.

Actus I. Scaena II.

Clitipho adulescens. Chremes.

NÍHIL adhuc est, quód uereare, Clínia: haut quaquam étiam cessant:

dum usum, sed et impelli secundum analogiam, indicio sunt multa verba, quae praeteritum apud antiquos utroque modo habent, ut haurio hausi, et haurivi vel haurii. Varro ad Ciceronem [ap. Prisc. p. 905.] *Quum deinde haurierint.* Neglego neglexi, et neglegi, Aemilius Macer. XVI. annalium [ap. Diomed. p. 366. et Prisc. p. 895.] *Omnium nostrum neglegerint auctoritatem.* Soleo solitus sum, et solui. Salustius II. historiarum [ap Prisc. p. 872.] *Neque subsidiis, uti soluerat, compositis.* pellicio pellexi, et pellicui. Varro belli Sequanici libro II. [ap. Prisc. p. 877.] *Deinde ubi pellicuit dulcis levis unda saporis.* nemo ergo miretur si et impello, impelli in praeterito potuit facere, secundum analogiam. FAERNUS.

Non convenit qui illum ad laborem impellerim.

Sic dedit Faernus: nostri omnes *Impulerim:* quo versus quidem claudicat. Absit tamen, ut tam deformem medicinam admittamus, ut Noster qui alias semper *Compulit*, *impulit*, *perpulit*, *impulisti*, *perpulisti* dixerit, hic dicat *Impellerim.* Tu repone,

Non convenit, qui illum ad laborem hinc pepulerim,
Nunc me ipsum fugere.

Hinc, quia sine illo versus integer est, excidebat: postea sensus gratia factum est *Impulerim.*

117. *Set ut diei tempus est, Monere oportet me hunc vicinum Phaniam*] Quod testatus est Lindenbrogius, τὸ *oportet in omnibus veteribus Libris deesse*; idem ego de nostris testor, ab omnibus id abesse, praeterquam duobus ex recentissimis, qui *Monere me oportet* habent. Unde hoc evenisse dicas? Nisi quod olim verbum aliquod hinc exciderit; quod nunc suae sedi restituo:

Set ut diei tempus est,
Tempust monere me hunc vicinum Phaniam.

Tempus est monere: ut Hec. IV, 2, 21. *Tempus est concedere.* Ex verbis duobus continuis alterutrum excidere, sollemne est.

118. *Ibo ut visam si domi est*] Ex fide omnium l. s. deleo particulam *ut.* FAERNUS.

Nostri tamen, demtis quattuor, omnes *Ut* habent; nisi quod ex Meadianis alter *Ibo et visam.* prorsus ut Plaut. Bacch. III, 5, 4.

Ibo et visam huc ad eum, si forte est domi.

120. *Aiunt praesto apud me esse*] O. l. s. ita collocant, *Praesto apud me esse aiunt.* erit autem in prima sede dactylus, abjecto *d* ex *apud.* FAERNUS. Sic et nostri omnes.

1. *Nihil adhuc est quod vereare Clinia: haud quaquam etiam cessant*]

Ét illam simul cum núntio tibi ádfuturam hodié scio.
Próin tu solicitúdinem istam fálsam, quae te excrúciat, mittas.
CH. Quícum loquitur fílius?
CL. Páter adest, quem nólui: adibo. páter, opportune áduenis.
CH. Quíd id est? *CL.* hunc Menedémum nostin nóstrum uicinúm? *CH.* probe.
CL. Huic fílium scis ésse? *CH.* audiui esse: ín Asia. *CL.* non ést, pater:
Aput nós est. *CH.* quid ais? *CL.* áduenientem, e náui egredientem, ílico
Abdúxi ad cenam: nám mihi cum eo iam índe usque a puéritia
Fuit sémper familiáritas. *CH.* uoluptátem magnam núntias.

Versus est trochaicus tetrameter acatalecticus. FAERNUS.

2. ***Et illam simul cum nuntio tibi hic ego adfuturam hodie scio***] Versus hic novem pedum est: qui, si ex eo demas pronomen *ego*, quod neque libro Bembino est, neque in plerisque aliis, adhuc tamen remanet impeditus, nisi *tibi* in unam syllabam contrahas, et quod frequentius est, in dictione *illam* prima corripiatur eliso uno l: hoc modo versus erit octonarius Jambicus. FAERNUS. *Hic* abest a codice Regio Chartaceo: et a vetere Lindenbrogii utrumque abest *Hic ego*. Recte.

3. ***Proin tu sollicitudinem istam falsam, quae te excruciat, omittas***] Plerique l. s. inter quos Bembinus, habent *mittas*; ita versus est trochaicus tetrameter acatalecticus, ut primus hujus scenae. FAERNUS. Nostri universi, *Mittas*.

4. ***Quicum loquitur filius?***] Versus trochaicus dimeter catalecticus. FAERNUS.

6. ***Quid est?***] Plerique fere o. l. s. habent *quid id est*, ut ratio versus requirit. ita enim ordinandus et versus, qui est trochaicus, quemadmodum in libro Bembino est, ut dictio *probe* eum finiat hoc modo,

> CH. *Quid id est*? CLI. *hunc Menedemum nostin nostrum vicinum*? CH. *probe*. FAERNUS.

Meliores nostri et plures, *Quid id est*?

7. CH. ***Audivi in Asia***] Hic deest verbum *esse*, quod o. l. s. habent post dictionem *Asia*, praeter Bembinum, qui post *audivi*; quod numero magis quadrat. FAERNUS.

Nostri pene omnes cum Bembino *Audivi esse*. et post subdistingue,

> *Huic filium scis esse*? *Audivi esse: in Asia. Non est pater.*

8. CLI. ***Venientem e navi***] O. l. s. *advenientem*: nec versus repugnat, si ex *apud d* abjicias. FAERNUS.

9. ***Adduxi ad cenam***] Liber Bembinus et plerique alii *abduxi*. prima autem hujus versus syllaba pertinet ad praecedentem, ut hic sit octonarius Iambicus, ut ceteri. FAERNUS.

> *Abduxi ad cenam*: *nam mihi magna cum eo jam inde usque a pueritia.*

Sic dedit Faernus, versu reluctante. Quattuor ex vetustioribus nostris non habent *Magna*. Recte: sic enim versus rotunde exit,

> *Abdúxi ad cenam: nám mihi cum eo jam inde usque a puéritia.*

et sententia sibi sufficit, sine illo *Magna*.

10. ***Semper fuit familiaritas.*** CH. ***voluptatem magnam nuntias***] O. l. s. *fuit semper*, quod parvi refert: octonarius stat eliso *p* ex *voluptatem*, ut et supra [I, 1, 19.] *haec non voluptati*

Quam uéllem Menedemum ínuitatum, ut nóbiscum esset ámplius:
Ut hánc laetitiam néc opinanti prímus obiicerem eí domi.
Atque étiam nunc satis témpori est. *CL.* caue fáxis; non est ópus, pater.
CH. Quaprópter? *CL.* quia enim incértumst etiam, quíd se faciat. módo uenit.
Timet ómnia, patris íram, et animum amícae se erga ut sít suae.
Eam mísere amat: proptér eam haec turba atque ábitio euenít. *CH.* scio.
CL. Nunc séruolum ad eam in úrbem misit, ét ego nostrum uná Syrum.
CH. Quid nárrat? *CL.* quid ille? míserum se esse. *CH.* míserum? quem minus créderest?
Quid réliqüist, quin hábeat quae quidem in hómine dicuntúr bona?

---

tibi esse. FAERNUS. Nostri quoque omnes, *Fuit semper.* Nec in metro difficultas ulla est.

11. *Esset hodie amplius*] *Hodie* disyllabum faciendum est, ut stet octonarius. FAERNUS. *Hodie* sit trisyllabon per hunc locum licet: cum meliores quique ex nostris hic id non agnoscant, neque Nonius v. Invitare.

12. *Primus ei objicerem*] O. l. s. ita habent, *primus objicerem ei domi*, praeter Bembinum, in quo omnino non erat dictio *ei*; sed deinde superaddita est, quae tamen mihi non placet. FAERNUS. At nos reponimus *Ei*; cum nostri omnes id habent, et in eadem sede.

13. *Atque etiam nunc tempus est.* CLIT. *cave faxis, non est opus pater*] Ex o. l. s. ita transpone haec verba, *non opus est*, et ut octonarius stet, non facies synaloepham in *atque etiam*; aut si facis, erit trochaicus inter octonarios Iambicos. FAERNUS.

Atque etiam nunc tempus est. Cave faxis, non opus est, pater.

Sic et nostri. Sed nec *Atque etiam* sine synaloepha esse potest; nec Trochaico inter Iambicos est locus. Vir doctus velit *Hodie* huc adsciscí aut *Pater.* Sed alia via insistendum erat. Cum *Tempus est* dicunt, ut Hec. IV, 2, 21. *Tempus est concedere*; et Horat. Ep. II, 2, 215. *Tempus abire tibi est*, perinde est ac *Satis sero.* atqui hic perinde erit ac *Satis cito*: quod nusquam legas. Tu repone,

Atque etiam nunc satis temporist.
Cave faxis, non est opus, pater.

Satis *Tempori*, sat tempestive, mature. Plaut. Capt. I, 2, 80 et 88.

Sed si venturu's tempori. Hem, vel jam otiumst.
Numquid vis? Venias tempori. Memorem mones.

Ceterum unus ex nostris, *Non est ópus, pater.* Recte, ut *Opus* in ictu stet.

18. *Quid narrat? Quid ille? sé miserum ésse. Miserum? quem minus credere est?*]

In sermone lex et mos est, ut verbum repetitum eodem, quo prius, accentu proferatur. Recte igitur Codices quos vidi universi.

Míserum se esse. Míserum?

Paréntis, patriam incólumem, amicos, génus, cognatos, diúitias:
Atque haéc perinde súnt ut illius ánimus, qui ea póssidet:
Qui utí scit, ei bona; ílli, qui non útitur recté, mala.
CL. Immo ílle fuit senex ímportunus sémper; et nunc níl magis
Uereór, quam ne quid in íllum iratus plús satis faxít, pater.
CH. Illénе? set repprimám me: nam in metu ésse hunc, illi est útile.
CL. Quid túte tecum? *CH.* dícam. ut ut erat, mánsum tamen opórtuit.
Fortásse aliquantum iníquior erat praéter eius lubídinem:
Paterétur: nam quem férret, si paréntem non ferrét suum?
Huncíne erat aequom ex íllius more, an íllum ex huius uíuere?
Et quód illum insimulant dúrum, id non est. nám parentum iniúriae
Uníusmodi sunt férme; paulo qui ést homo tolerábilis.
Scortári crebro nólunt; nolunt crébro conuiuárier:

23. CH. *Immo ille senex fuit importunus semper et nunc nihil magis*] Ita quidem optime stat octonarius, contracto *nihil* in unam syllabam: sed nullus est liber scriptus, qui ita habeat, sed ad unum omnes, *Immo ille fuit senex importunus semper*, meliore collocatione, et numero non repugnante, si vel ex *semper r* abjicias, vel τὸ *senex* in unam syllabam contrahas. FAERNUS.

26. CLIT. *Quid tu tecum?*] Liber Bembinus et aliquot alii: *quid tute tecum?* itaque octonarius exigit. FAERNUS. Sic omnes nostri.

27. *Fortasse aliquanto iniquior*] Liber Bembinus, *aliquantum*. FAERNUS.

Nostri omnes, *Aliquanto* vel *Aliquando*. Sed recte *Aliquantum iniquior*; ut Enn. I, 2, 51.

Nuper. Ejus frater aliquantum ad rem est avidior.

Ratio est; quia in hujusmodi formula Comparativus non auget, sed minuit.

30. *Et quod insimulat durum*] Bembi codex, si ipsi fides, *Insimulant* habuit. Recte. Non enim Clinia solus, sed Clitipho v. 23. Ergo *Insimulant*, homines scilicet, adolescentes.

31. *Paulo qui est homo tolerabilis*] In libro Bembino haec interpretatio ascripta est. *Aut ei subauditur, aut eum: si ei, sic intelligimus, uniusmodi sunt ei, qui est homo tolerabilis. aut eum scortari crebro nolunt, ut sit, filium, qui sit tolerabilis. aut singularem*

Praebént exigue súmptum: atque haec sunt támen ad uirtutem ómnia.
Uerum ánimus ubi semél se cupiditáte deuinxít mala,
Necésse est, Clitiphó, consilia cónsequi consímilia. hoc
Scitúmst, periclum ex áliis facere, tíbi quid ex usú siet.
CL. Ita crédo. *CH.* ego ibo hinc íntro, ut uideam nóbis cenae quíd siet.
Tu, ut témpus est diéi, uide sis né quo hinc abeas lóngius.

Actus II. Scaena I.

Clitipho.

QUAM iníqui sunt patrés in omnis ádulescentis iúdíces!
Qui aequom ésse censent nós iam a pueris ílico nascí senes;
Neque illárum adfines ésse rerum, quás fert adulescéntia.
Ex suá libidiné moderantur, núnc quae est, non quae olím fuit.

numerum pro plurali posuit, id est qui sunt tolerabiles. FAERNUS. Postrema ex his interpretationibus vera est.

33. *Et ea sunt tamen ad virtutem omnia*] Bembinus liber, sine conjunctione habet dictionem *haec*, alii cum conjunctione *atque*. quod et placet. FAERNUS. Nostri omnes, *Atque haec sunt.*

34. *Verum úbi animús*] Sic editiones veteres: et, ut alia multa, neglexit Faernus. Atqui Codices scripti magno consensu:

Verum ánimus ubi. Quod multo venustius.

36. *Scitumst, períclum ex aliis facere, tibi quod ex usu siet*] Verum est, quod unus ex Regiis hic habet, et scena sequente v. 9. duo,

Tibi quid ex usu siet.

Non parum interest: *Quod* ad ipsum illud periclum modo respicit, *Quid* ad alia similia, atque etiam contraria.

37. *Ut videam nobis quid cenae siet*] Nullus l. s. hanc habet collocationem, sed omnes ita, *ut videam cenae quid nobis sit;* vel *siet.* Solus Bembinus, *quid in cen siet.* deinde deleto *in*, post *cen* superadditum est *e*, ut fieret *cene.* ego legendum puto, *quid in cenam siet:* ut et in Andria [II, 2, 32.] *ferre obolo in cenam seni.* nec versus repugnat, si ex *quid*, elidas *d.* FAERNUS.

Nobis quid cenae siet] Nostri universi, *Nobis cenae quid siet:* ubi *Cenae* casus dativi est. Plaut. Truc. III, 1, 2.

Ut bubus glandem prandio depromerem.

Si *Quid cenae* legas, casus erit genitivi.

2. *Nos jam a pueris*] Nec liber Bembinus, nec plerique alii habent particulam *jam.* FAERNUS. Atqui omnes nostri cum vett. Edd. habent *Jam:* nec abesse potest sine detrimento. Ita supra [I, 2, 9.] *Jam inde usque a pueritia:* et alibi, *Jam inde ab adulescentia* [Ad. I, 1, 16.] *Jam inde a puero* [Ad. III, 3, 86.]

3. *Neque illarum affines rerum esse*] O. l. s. *esse rerum*, versu non repugnante, si in *illam* abjecto *l*, primam corripias, ut saepe in hoc poeta. FAERNUS. Ita nostri quoque omnes.

4. *Ex sua libidine moderantur, quae*

Mihi si únquam filiús erit, ne ille fácili me utetúr patre:
Nam et cógnoscendi et ígnoscendi dábitur peccatí locus:
Non út meus, qui míhi per alium osténdit suam senténtiam.
Perii: ís mi, ubi adbibít plus paulo, súa quae narrat fácinora?
Nunc aít: periclum ex áliis facito, tíbi quid ex usú siet.
Astútus: ne ille haut scít, quam mihi nunc súrdo narret fábulam.
Magis núnc me amicae dícta stimulant, Dá mihi, atque adfér mihi:
Cui quód respondeám nil habeo: néque me quisquam est míserior.
Nam hic Clínia, etsi is quóque suarum rérum sat agitát, tamen
Habét bene et pudíce eductam, ignáram artis meretríciae.

est nunc] O. I. s. *nunc quae est.* FAERNUS. Consentiunt nostri omnes.

6. *Peccati locus*] Nostri plerique *Peccatis*. Recte *Peccati*. Plaut. Amph. I, 1, 101.

Ignoscamus peccatum suum.

9. *Nunc ait, periculum ex aliis facito*] *Periclum* exigit ratio octonarii, ut et in libro Bembino est. FAERNUS. *Tibi quod ex usu siet*. Repone *Quid*, ut supra I, 2, 36.

12. *Cui quid respondeam nihil habeo*] Aliquot ex Nostris: *Cui quod respondeam*. Sine dubio recte.

13. *Nam Clinia hic, etsi is suarum rerum*] O. I. s. *nam hic Clinia, etsi is quoque suarum*. utroque modo constante octonario. FAERNUS.

Nam hic Clinia, etsi is quoque
suarum rerum satagit, attamen
Habet bene et pudice eductam.

Sic Faernus, et sic Libri, opinor, qui nunc supersunt, omnes. Elegans tamen et antiquae monetae lectio est apud Charisium p. 193. etsi non tam diversa est, quam eadem: siquidem olim cum nec spatium nec interpunctiones inter verba essent, nescires utra fuerit. '*Satis*, inquit, pro *Intente*. Cato dierum dictarum de consulatu suo: *Jam apud vallum nostri satis agebant*. Terentius in Heauton timorumeno: *Etsi suarum rerum satis agitat, tamen Habet bene et pudice eductam.*' Vides hic pro *Satagit attamen* quondam lectum fuisse *Sat agitat tamen*. Rectissime. Plaut. Bacch. IV, 3, 23. *Nunc agitas sat tute tuarum rerum*. *Agito* est Frequentativum ab *Ago*. Nec tamen ideo hoc praefero; (quippe idem Merc. II, 1, 4. *In somnis egi satis.*) sed quia post *Etsi* inferre soleant *Tamen*, non *Attamen*. Hec. II, 2, 1.

Etsi *scio*, *Philumena*, *meum jus esse, ut te cogam*
Quae ego imperem facere, ego tamen *patrio animo victus faciam.*

Ita passim apud quosvis scriptores: at *Attamen* sic poni vix credo reperies; nisi praecesserit *Sed etsi*.

14. *Habet bene et pudice eductam ignaram artis meretriciae*] Vix ferre possum *Artis* posteriorem hic acuere, cum prior longa sit. Quare inducor ut

Meást petax, procáx, magnifica, súmptuosa, nóbilis.
Tum quód dem ei, rectest: nám nihil esse míhi religiost dícere.
Hoc égo mali non prídem inueni: néque etiamdum scít pater.

Actus II. Scaena II.

Clinia. Clitipho.

SI míhi secundae rés de amore méo essent, iam dudúm scio
Uenísset: set uereór, ne mulier me ábsente hic corrúpta sit.
Concúrrunt multa, opínionem hanc quaé mihi animo exaúgeant:

ab auctore fuisse credam, *Ignaram rei meretriciae.* Sic And. V, 1, 10. *Abhorrenti ab re uxoria. Res meretricia* omnes earum artes intra se comprehendit.

15. *Meast potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis*] Quid *Procax* sit Festus [p. 224 M.] tibi dicet, *Procari, poscere: undeprocaces meretrices ab assidue poscendo, et Proci uxorem poscentes in matrimonium.* Cur ergo *Potens* a *Magnifica* et *Nobili* separatur, et *Procax* alienae significationis intervenit? Quid quod haec non Lais Corinthia est, sed Attica meretricula, quae nullo jure dicatur *Potens*? Repone certissime:

Meast petax, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.

Petacem esse scias ex v. 11.

Magis nunc me amicae dicta stimulant, Da mihi atque adfer mihi.

Hec. 1, 2, 84. de alia meretrice huic cognomine,

Maligna multo et magis procax facta ilico est.

ubi Donatus: *Procax, despoliatrix et petax.* Illud *Petax* ex hoc ipso sumpsit. Fulgentius Mythol. II, 1. *Vita ornatus petax, habendi insatiata:* et 3. *Omnis vita potentiae petax. Petax, procax:* placuerunt sibi in his et similibus Comici: Plaut. Pers. III, 3, 6. de Lenone.

Pecuniaï accipiter, avide atque invide,
Procax, rapax, trahax.

et mox [v. 16.] de servo: *Lurco, edax, furax, fugax.* Apud Nonium tamen v. Nobile, *Potens* legitur, etiam in vetere nostro Codice.

2. *Ne me absente mulier corrupta sit*] L. s. alii alia collocatione; omnes tamen habent adverbium *hic*. Bembinus vero et Basilicanus et nonnulli alii, hoc modo, *ne mulier me absente hic corrupta sit.* FAERNUS. Pro *Venissent* repone *Venisset:* ut infra v. 9. *Adesset.*

3. *Quae mi animum exaugeant*] *Mihi* exigit octonarius, et ita habent o. l. s. est autem in libro Bembino ad haec verba ascripta interpretatio, *Quae mihi animum exaugeant, quae me terreant. animum autem dicit, quam illi praesens efficit metus sollicitam cogitationem.* FAERNUS.

Concurrunt multae opiniones, quae mihi animum exaugeant.

Diu est, cum Palmerius, Acidalius, Guyetus ex conjectura proposuerint *Exangeant*; quippe *Exaugere animum*, ἀέξειν, non aegritudini, sed gaudio convenire. Quaerebatur vero, quis *Angeo* dixerit pro *Ango?* Hoc alia conjectura ex Plauto conficere conati sunt, Stich. I, 1, 54.

Scio atque in cogitando moerore augeor.

Ubi pro *Augeor* substituere volunt *Angeor* infelici sane eventu. Quippe Plautus (qui ignarus praecepti Horatiani [A. P. 102.] *Si vis me flere, dolendum*

Occásio, locus, aétas, mater, cuius sub imperióst, mala:
Cui níl iam praeter prétium dulcest. *CLIT.* Clínia. *CLIN.* ei miseró mihi.
***CLIT.* Etiám caues, ne uídeat forte hic te á patre aliquis éxiens?**
***CLIN.* Faciám: set nescio quíd profecto mi animus praesagít mali.**
***CLIT.* Pergín istuc prius diiúdicare, quám scias quid reí siet?**
***CLIN.* Si níl mali esset, iam híc adesset. *CLIT.* iam áderit. *CLIN.* quando istúc iam erit?**

est Primum ipsi tibi, semper risum et jocum captat, etiam ubi flendum erat et dolendum) suo more hic dixit, *Moerore augeor;* cum alias dicerent homines *Laetitia augeor.* Cicero De Fin. II, 4. ex poeta vetere,

> *Tanta laetitia auctus sum, ut mihi non constem.*

Simili joco Syrus infra IV, 1, 15.

> *Sic est factum: minor ergo herus damno auctus est.*

Damno auctus est, facete dixit; cum aliàs dicerent *Commodis*, *honoribus*, *augeri.* Ergo de isto *Exangeant* actum, opinor, et conclamatum est. Quid vero ad hunc locum vir eruditus? *Sic indubie legendum*, ait, *Exangeant, non Exaugeant; ut Plautus Moerore angeor*: et extemplo in Textum ipsum recipit, idem fortassis in Plauto suo facturus. Ergo pro unius hujus peccatis uterque poeta paenas dabit. Mendum hic vetustissimum est, et altius absconditum, quam ut vel Lynceum ejus acumen eo posset penetrare:

> *Concurrunt multae opiniones, quae mihi animum exaugeant.*
> *Occasio, locus, aetas, mater, cujus sub imperiost, mala.*

Quaenam quaeso sunt *Multae illae opiniones?* Anne occasio, locus, aetas, mala mater, *Opiniones* sunt? Una erat opinio; unum *Verebatur*, ne eo absente amica corrupta fuerit: ad eam opinionem confirmandam multa simul accedebant, *Occasio*, *locus* et cetera. Quid pluribus opus? Tu audacter repone,

> *Concurrunt multa, opinionem hanc quae mihi animo exaugeant;*
> *Occasio, locus, aetas* etc.

Andr. III, 2, 31.

> *Unde id scis? Audivi et credo: multa concurrunt simul,*
> *Qui conjecturam hanc nunc facio.*

Adel. IV, 4, 19.

> *Id ipsum metuo, ut credant: tot concurrunt verisimilia:*
> *Egomet rapui, ipse egomet solvi argentum, ad me abductast domum.*

Recte vero *Exaugere opinionem*, sive suspicionem. Eun. III, 1, 46.

> *Immo auge magis suspicionem.*

4. *Locus*, *occasio*, *aetas*, *mater*, *sub imperio cujus est*, *mala*] Ex o. l. s. ita colloca, *occasio*, *locus.* item ex libro Bembino et Basilicano, et nonnullis aliis, teste Joanne Rivio, *cujus sub imperio est, mala.* aliter nullo modo stat octonarius. ita legit et Eugraphius, qui etiam ita sensum ordinat, ut sit mater mala sub cujus imperio est. FAERNUS. Nostri quoque omnes, *Cujus sub imperio.*

6. *Hinc a patre*] Omnes Libri et Edd. vett. *Hic.* Recte. Nam *A patre* non est *A* meo, sed tuo, Menedemo.

8. *Pergin istuc prius dijudicare*] Ex *istuc s* elidendum: ut in prima sede hujus octonarii sit dactylus. FAERNUS.

> *Pergin istuc prius dijudicare, quam scis quid veri siet?*

Omnes fere nostri cum vett. Edd. *Scias* pro *Scis*. Unde promptum est emendare,

> *Pergín istuc prius dijúdicáre, quám scias quid reí siet?*

Quid rei est? passim. Infra, IV, 7, 2. *Quid rei esset dixti huic?* Etiam Guyetus recte vidit *Rei*; licet in reliquis versum corruperit.

9. *Si nil mali esset, jam hic adessent. Jam aderunt. Quando istuc erit?*]

CLIT. Non cógitas hinc lóngule esse? et nósti mores múlierum:
Dum móliuntur, dúm conantur, ánnus est. *CLIN.* o Clítipho,
Timeó. *CLIT.* respira: eccúm Dromonem cúm Syro una: adsúnt tibi.

Actus II. Scaena III.

Syrus, Dromo, serui. Clinia. Clitipho.

AIN tu? *DR.* sic est: uérum interea dúm sermones caédimus,
Íllae sunt relíctae. *CLIT.* mulier tíbi adest; audin, Clínia?
CLIN. Égo uero audió nunc demum et uíuo et ualeo, Clítipho.
SY. Mínime mirum: adeo ínpeditae súnt: ancillarúm gregem

Lege ex nostris pene omnibus cum Edd. vett. *Adesset*, *Aderit*. De amica enim sola sollicitus est, non de servulis qui accersitum eam missi sunt. Corrige quoque *Quando istuc jam erit?*

10. *Non cogitas hinc longius abesse?*] Liber Bembinus, *hinc longule esse*, id est, aliquantum longe. Plautus in Menaechmis [prol. 64.] *Ingressum fluvium rapidum ab urbe haut longule.* hoc modo optime stat octonarius, aliter impeditus. FAERNUS. Nostri universi *Longius abesse.* Mutarunt Magistri, ne discipuli obsoleto tum *Longule* uterentur.

11. *Dum moliuntur, dum comuntur*] Pro *comuntur* omnes fere l. s. habent *conantur:* et in his Bembinus, Basilicanus, Victorianus, alii, sed pauci, *comantur.* nullus, quem viderim, *comuntur.* quare *conantur* repono, quod synonymum est verbi *moliuntur.* FAERNUS.

Plerique etiam nostri *Conantur.* Eleganter dictum: Dum iturae sunt, et non eunt; dum movent, sed nil promovent. Phorm. I, 2, 2. *At ego obviam conabar tibi, Dave.* Virg. Aen. IV, 133. *Reginam Thalamo cunctantem:* ubi Servius: *Cunctantem*, *morantem*, ut Terentius: *Dum moliuntur, dum comuntur, annus est.* An ille legit, aut legendum hic est, *Dum cunctantur?* Non puto.

12. *Una adsunt tibi*] Distingue post *Una*. *Una: adsunt tibi.*

3. *Ego vero audio nunc demum, et video et valeo, Clitipho*] Sic libri omnes. Nondum tamen *Videt* Antiphilam, quae pone relicta erat; ut ex ipso loco videre est. Repone: *Vivo et valeo, Clitipho.* Plaut. Bacch. II, 2, 14.

Quia si illa inventast quam amat, vivit et valet:
Si non inventast, minus valet, moribundus est.
Animast amanti amica: si abest, nullus est.

Vivo et valeo passim conjunguntur. Vide infra III, 1, 21. Bacch. II, 3, 12. Stich. I, 1, 31. Trin. III, 3, 43. IV, 3, 68.

4. SYR. *Minime mirum*] Haec Dromoni tribuenda esse post Glareanum et Guyetum vidit vir eruditus. Aut hoc verum est; aut v. primo totum illud Dromonis est, *Sic est: verum interea* etc. quod verius censeo.

Dúcunt secum. *CLIN.* périi, unde illi súnt ancillae? *CLIT.* méu rogas?
SY. Nón oportuít relictas: pórtant quid rerum? *CLIN.* eí mihi.
SY. Aúrum, uestem: et uésperascit, ét non nouerúnt uiam.
Fáctum a nobis stúlte est. abi dum tú, Dromo, illis óbuiam:
Própere: quid stas? *CLIN.* uaé misero mi, quánta de spe décidi.
CLIT. Quí istuc? quae res té sollicitat aútem? *CLIN.* rogitas quíd siet?
Uíden tu? ancillas, aúrum, uestem, quám ego cum una ancíllula
Híc reliqui: unde ésse censes? *CLIT.* uáh, nunc demum intéllego.
SY. Dí boni quid túrbaest? aedes nóstrae uix capiént, scio.
Quíd comedent? quid ébibent? quid séne erit nostro míserius?
Sét eccos uideo quós uolebam. *CLIN.* o Iúppiter, ubinam ést fides?

9 *Propere. quid stas?*] Ubaldinus Bandinellus legebat *propera*, quod et nos in aliquibus libris invenimus, inter quos Victoriano, licet deinde abraso *a*, substitutum fuerit *e*. et sane *propera* majoris instantiae est. FAERNUS.

Abi dum tu Dromo illis obviam:
Propera: *quid stas?*]

Nostri plerique omnes, *Propere:* quod reectius est.

10. *Quid istuc*] Lege *Qui istuc?* Eun. IV, 6, 7. *Qui quaeso istuc?* et alibi saepe.

11. *Viden tu ancillas, aurum, vestem, quam ego cum una ancillula*
Hic reliqui; unde ea esse censes?] Liber Bembinus et Basilicanus non habent dictionem *ea*. in Victoriano sic erat, *unde esse ea censes?* sed deinde verbum *ea* deletum est, quod et in aliis libris varie collocatum est. quo sublato sic distinguemus,

Viden tu? ancillas, aurum, vestem, quam ego cum una ancillula
Hic reliqui, unde esse censes? Et subaudiendum est *ei*, ut sit ei, quam ego reliqui. ut autem stet trochaicus, vel in *viden*, fiat dialysis, ut sit anapaestus in prima, vel ex ea dictione *n* abjicietur: et erit pariter anapaestus in prima, sed in *quam ego*, synaloepha non fiet. FAERNUS. Etiam nostri plerique, *Unde esse censes?*

14. *Quid seni erit nostro miserius?*] O. l. s. *sene.* FAERNUS. Nostri universi *Sene.*

15. *Set video eccos quos volebam*] Lege ordine inverso,

Set eccos video quos volebam.

ut *Set eccum video Parmenonem* [Eun. II, 3, 12.] *Set eccum Thaidem ipsam video* [ibid. IV, 7, 18.] et alibi saepe.

Dum ego própter te errans pátria careo démens, tu intereá loci
Conlócupletasti, Antíphila, te, et me in hís deseruistí malis;
Proptér quam in summa infámia sum, et meó patri minus sum óbsequens.
Cuius núnc pudet me et míseret, qui harum móres cantabát mihi,
Monuísse frustra, néque eum potuisse úmquam ab hac me aspéllere:

16. *Tu interea loci*] In libro Bembino hic ascriptum est: *Loci* parhelcon: nam *loci* omni significationi addi solet. Ennius: *Flamma loci postquam conclusast turbine saevo.* FAERNUS.

17. *Conlocupletasti te Antiphila, et me*] *Antiphila* male in prima syllaba acuitur. Lege ex omnibus fere nostris:

Conlocupletasti, Antíphila, te et me.

ut infra semper [II, 4, 1.] *Edepol te, mea Antíphila, laudo.*

18. *Propter quam in summa infamia sum, et meo patri minus sum obsequens*]

Sic recte dedit Faernus, nihil tamen adnotans. Nostri omnes sine *Sum* habent, *Minus obsequens*. Johannes Rivius, vir egregius, cum libris Scriptis tum Donati loco fidens ejecit, quod in Edito quodam repererat, *Sum*: et postea Guyetus ex Faerno rursus ejecit. Donatus ad Phorm. II, 3, 61.

Potius quam lites secter, aut quam te audiam:

'Bis, inquit, posuit *Quam*: ut in Heaut.

'*Propter quam in summa infamia*
'*sum, et meo patri minus obse-*
'*quens:* et
'*Cepi rationem ut neque tu egeres*
'*neque haec posses perdere.*

Ita et olim et postea editi, qui bonum Rivium deceperunt. Correxisse oportuit *Minus sum obsequens*, et *Neque ut haec.* Hoc enim voluit Donatus; in Phor. bis positum *Quam;* ut in Heaut. bis positum *Sum*, bis *Ut*.

20. *Neque potuisse unquam*] Post *potuisse* omnes fere l. s. habent pronomen *eum*; quod et placet, maxime propter versum. FAERNUS.

Dormitabat hic bonus Faernus: volebat, credo, Ante, non Post *Potuisse:* nam ita nostri omnes: et ni ita fiat, versus non iuvatur, sed jugulatur. Sed quid sodes illud est? *Expellere me ab hac*? Expellere e loco, domo, urbe, finibus, passim habes: Expellere ab amica nusquam. Credas potius ab auctore esse, *Ab hac me avellere.* Sed et hoc Magistrorum facinus est, qui verba omnia antiquae indolis e Terentio ejecta cupiebant. Tu repone,

Monuisse frustra: neque eum potuisse umquam ab hac me aspellere.

Aspellere, abigere, arcere. Plaut. Trin. III, 2, 46.

Cum inopiast, cupias; quando ejus copiast, tum non velis:
Ille qui aspellit, is compellit; ille qui consuadet, vetat. Merc. I, 2, 5.
Simul aútem plenissime eos qui adversum eunt, aspellito,
Detrude, deturba in viam.

Ubi versus laborat, et quid pro *Plenissime* reponendum sit, vir doctus nos mature docebit. Amphit. III, 4, 17.

Atque illuc sursum escendero: inde optume aspellam virum.

Capt. III, 3, 4.

Neque aúxilium mi est, neque adeo spes, quae mi hunc aspellat metum.

Poeta apud Ciceronem, ipse opinor, Tusc. II, 9.

Sed longe a leto, numine aspellor Jovis.

In aliquot Plauti locis *Cispellat*, verbum nihili, dederunt Editores. Error inde ortus; quod in vetustis Membranis *ci* et *a* simillima sint. Glossarium vetus *Aspellit*, ἀπωθεῖ.

Quod támen nunc faciam: túm, cum gratum mi ésse potuit, nólui.
Nemo ést miserior me. *SY.* híc de nostris uérbis errat uídelicet,
Quae hic súmus locuti. Clínia, aliter túum amorem, atque est, áccipis:
Nam et uítast eadem, et ánimus te erga idem ác fuit;
Quantum éx ipsa re cóniecturam fécimus.
CLIN. Quid est óbsecro? nam míhi nunc nil rerum ómniumst
Quod málim, quam me hoc fálso suspicárier.
SY. Hoc prímum, ut ne quid huíus rerum ignorés: anus,
Quae est dícta mater ésse ei antehac, nón fuit:
Ea óbiit mortem: ex ípsa in itere hoc, álterae

25. *Quantum ex ipsa re conjecturam fecimus*] Solus liber Bembinus *fecimus;* omnes alii quotquot sunt, *cepimus.* quam et veram lectionem arbitror: licet et illa altera stare possit. FAERNUS.

Deserit hic Bembinum suum Faernus. Ego vero ex illo *Fecimus* adscisco; quamvis nostri etiam omnes *Capimus.* Nusquam aliter Noster. Infra III, 3, 13. *De me ego facio conjecturam.* And. III, 2, 32. *Qui conjecturam hanc nunc facio.* Adel. V, 3, 36. *Ex quibus conjectura facile fit. Fit* a Facio, non *Capitur.* Plautus plus quinquies [veluti Cas. II, 3, 8. Cist. II, 1, 2.] *Conjecturam facio*, nunquam *Capio.*

30. *Hoc ipsa in itinere alterae Dum narrat, forte audivi*] Sic habet et Priscianus p. 678. Tamen haec a Magistris interpolata esse vehemens suspicio est. Bis tantum *Iter* in casu obliquo noster usurpat, hic et in Phormione. Hic, et codex C. C. et ex Regiis unus *Ex ipsa* habent: praeterea Regius *Hoc* inter lineas. Repono:

Ea obiit mortem; ex ipsa in itere hoc, alterae
Dum narrat, forte audivi.

Phorm. III, 3, 33. Sic nunc habent codices:

Quá via istuc facies? Dicam in ítinere: modo te hinc ámŏve.

Vides accentum habere *Itínere* in secunda. Vel eam ob causam corrigo;

Quá via istuc facies? Dicam in ítere modo te hinc amove.

Quippe quadrisyllaba ista brevia plerumque apud antiquos primam acuunt; *Múlieres*, *Própemodum*, *Périerim*, *'Inopiam*, *'Itinera.* Plautus Trin. IV, 2, 40.

'Et meum nomen, ét mea facta, et ítinera ego faxo scies.

Capt. IV, 2, 14.

Fácere certumst: proínde ut omnes ítinera insistant sua.

Casin. Prol. v. 66.

Pontem ínterrupit, quí erat eii in ítinere.

Hoc apud Comicos paene perpetuum est: et certe operae pretium est id saeculo huic indicasse, ut quomodo Romani pronunciaverint sciamus. Cave enim credas Poetas Comicos a principum tum virorum pronuntiatione discessisse. Jam vero cum *Iter iteris*, tum *Itiner itineris* Terentii aevo et post apud primarios viros viguisse vel solus Nonius [cf. Freund. lex. s. v.] satis tibi fidem faciet. Praeter Naevium et Accium, Varro (in versu Galliambo)

Tua templa ad alta fani properans citus itere.

Pacuvius quoque *Iteris* dixit, teste Charisio p. 109. et Julius Hyginus, *Iteris minuendi causa.* Ergo si, ut Grammatici veteres saepe docent, ab *Iter* ea aetate *Iteris*, ab *Itiner* dictum est *Itineris:* nusquam *Itineris* dixit Noster, quia ubique dixit casu recto *Iter.* Cete-

Dum nárrat, forte audíui. *CLIT.* quaenamst áltera?
SY. Mane: hóc quod coepi, prímum enarrem, Clítipho:
Post ístuc ueniam. *CLIT.* própera. *SY.* iam primum ómnium,
Ubi uéntum ad aedis ést, Dromo pultát fores:
Anus quaédam prodit: haéc ubi aperit óstium,
Contínuo hic se intro cóniicit, ego cónsequor;
Anus fóribus obdit péssulum, ad lanám redit.
Hic scíri potuit, aút nusquam alibi, Clínia,
Quo stúdio uitam suám te absente exégerit;
Ubi de ínprouiso est ínteruentum múlieri:
Nam ea túm res dedit exístumandi cópiam
Cotídianae uítae consuetúdinem;
Quae, cuíusque ingenium ut sít, declarat máxume.
Texéntem telam stúdiose ipsam offéndimus;
Medióeriter uestítam ueste lúgubri,
Eius ánuis causa opínor quae erat mórtua,
Sine aúro: tum ornatam, íta uti quae ornantúr sibi;
Nullá mala re intérpolatam múliebri:

rum *Ex ipsa audivi*, ut *Indignum facinus faxo ex me audies* [Andr. V, 2, 13.] et alibi passim.

36. *Continuo hic se conjecit intro: ego consequor*] Sic quidem libri: Tu tamen repone,

Continuo hic se intro conjicit: ego consequor.

ut mox v. 64. *Mulier telam deserit Continuo.* Priore etiam versu pro *Aperuit* lege *Aperit*, suavioribus numeris et accentu legitimo.

38. *Hinc sciri potuit*] Liber Bembinus et nonnulli alii, *hic.* quod et magis placet: nam quod sequitur, *aut nusquam alibi*, requirit, *hic* praecessisse, non autem *hinc.* FAERNUS. Pro *Aut nusquam*, quod unus tantum ex nostris habet, duo *Haut nusquam;* ceteri magno numero *Haut usquam.*

41. *Nam ea res dedit tum existumandi copiam*] Unus ex Regiis numeris melioribus,

Nam ea tum res dédit tum existumandi copiam.

Ceterum tolle distinctionem post *Copiam.* *Existumandi consuetudinem*, ut Hec. I, 2, 88. *Existumans mores.*

47. *Sine auro tum ornatam, uti quae ornantur sibi*] O. l. s. praeter Bembinum, praeponunt dictionem *ita.* quomodo etiam melius habet senarius. Sed si Bembinum sequamur, non erit facienda collisio in *ornatam*, *uti.* FAERNUS. Omnes nostri, uno dempto, *Ita uti:* et indignor unius Bembini causa versum a Faerno contrucidatum.

48. *Nulla mala re expolitam muliebri*] Libri omnes, quotquot sunt, post vocem *re*, habent verbum *esse.* in reliquis Bembinus liber cum vulgata lectione consentit. alii vero omnes pro *mala*, habent *malam;* cum expositione addita, *id est*, *maxillam.* quod quam ineptum sit omnes vident. quod si cui tamen haec recens lectio placeat, nos antiquam sequemur. FAERNUS.

Nulla mala re esse expolitam muliebri.

Sex ex vetustioribus nostris *Malam:* Duo cum Edd. vett. non habent *Esse:* Unus ordine inverso *Expolitam esse.* Etiam hic versus Magistrorum ungues

Capíllus sparsus, prómissus, circúm caput
Reiéctus neclegénter, pax. *CLIN.* Syre mi, óbsecro
Ne me ín laetitiam frústra coniiciás. *SY.* anus
Subtémen nebat: praéterea una ancíllula
Erat; éa texebat úna, pannis óbsita,

passus est. Guyetus suo more, cum non caperet, ineptum et spurium pronuntiat. Quid si poetae manum restituimus? Ecquid erit praemi? Principio, illud *Esse* absurde hic positum est, ad versum sustentandum: series enim orationis haec est: *Offendimus ipsam texentem, vestitam, ornatam, expolitam. Esse* nullum hic locum habet. Repone id, quod Magistri ejecerunt,

Nulla mala re interpolatam muliebri.

Mala res muliebris, cerussa scilicet, stibium, purpurissum, et mille alia. Ovid. Rem. Amoris 351.

Tum quoque cum positis sua collinet ora venenis,
Ad dominae vultus (nec pudor obstet) eas:
Pyxidas invenies, et rerum mille colores:
Et fluere in tepidos oesypa lapsa sinus.
Illa tuas redolent, Phineu, medicamina mensas:
Non semel hinc stomacho nausea facta meo.

Lucret. IV, 1168.

Et miseram tetris se suffit odoribus ipsa,
Quam famulae longe fugitant furtimque cachinnant.

Satin' apparet, cur *Mala res* pigmenta illa dicantur. Plaut. Trin. II, 4, 154.

Quamvis malam rem quaerens, illic reperias.

Jam vero *Interpolatam* ita apposite, ut nihil magis. Nonius: *Interpolare, est novam formam e vetere fingere: ut Plautus Amphitruone* (I, 1, 161.)

Illic homo me interpolabit, meumque os finget denuo.

Hactenus Nonius. Sed et alibi apud Plautum, Most. I, 3, 105. negat ancilla dominae adblandiens, opus esse ut faciem *purpurisso interpolet.*

Tum tu igitur cedo purpurissum.
Non do: scita es tu quidem:
Nova pictura interpolare vis opus lepidissimum.

et mox 116.

Quapropter? Quia ecastor mulier recte olet, ubi nihil olet.
Nam istae veteres quae se unguentis unctitant interpoles,
Itidem olent, quasi cum una multa jura confudit coquus.

50. *Rejectus neglegenter, pax*] Dictioni *pax*, haec verba in libri Bembini margine ascripta sunt: *Tranquillantis, admirantis et sollicitudinem adimentis.* sic infra, *unus est dies, dum argentum erit: pax. nihil amplius.* FAERNUS.

Capillus passus, prolixus, circum caput
Rejectus neglegenter, pax. Pax non est *Tranquillantis;* sed silentium imponentis: Graece quoque *Πάξ.* Ceterum pro *Capillus passus*; tres ex nostris pro varia lectione, at in ipso textu duo *Sparsus.* Accedat Ausonii auctoritas, in fine Idyll. XII.

Totum opus hoc sparsum, crinis velut Antiphilae: Pax.

Hinc certum est, legisse eum *Capillus sparsus.* Propert II, 1, 7.

Seu vidi ad frontem sparsos errare capillos.

Porro illud *Prolixus* non placet. Repone *Promissus:* ubique fere *Prolixus* substituerunt. Virg. Eclog. 8, 34.

Hirsutumque supercilium promissaque barba.

Ovid. Trist. IV, 2, 34.

squallida promissis qui tegit ora comis.

Utrobique vulgares libri *Prolixa.* Vide Festum in *Promissus Capillus* [p. 224 M.] et Nonium. v. Promittere.

52. *Subtegmen nebat*] Libri antiqui, inter quos Bembinus, *subtemen.* et huic dictioni, in eo libro haec ascripta sunt: *Subtemen dictum ab eo quod subeat stamen.* FAERNUS. Etiam nostri plerique *Subtemen.*

Ib. *Praeterea una ancilla erat, Ea texebat una pannis obsita*] *Ancillula* legendum ex iisdem antiquis: praeterea ex libro Bembino, ita hi versus sunt ordinandi, ut *erat* pertineat ad inferiorem versum: aliter non stat ille senarius. FAERNUS. Nostri quoque *Ancillula.*

Neclécta, inmunda inlúuie. *CLIT.* si haec sunt, Clínia,
Uera, íta uti credo, quís te est fortunátior?
Scin hánc, quam dicit sórdidatam et sórdidam?
Magnum hóc quoque signumst, dóminam esse extra nóxiam;
Cum tám neclegitur éius internúntia.
Nam dísciplina est iísdem, munerárier
Ancíllas primum, ad dóminas qui adfectánt uiam.
CLIN. Perge, óbsecro te, et cáue ne falsam grátiam
Studeás inire. quíd ait, ubi me nóminas?
SY. Ubi dícimus rediísse te, et rogáre uti
Ueníret ad te, múlier telam désinit
Contínuo, et lacrumis ópplet os totúm sibi:
Ut fácile scias desíderio id fierí tuo.
CLIN. Prae gaúdio, ita me dí ament, ubi sim néscio:

58. ***Cum ejus tam negleguntur internuntii***] Hic item ascriptum in libro Bembino: ***Internuntios pro servis posuit, sed sententia haec ita est, qui non neglegerentur, si essent internuntii.*** FAERNUS.

Nostri omnes, uno recentiore excepto, hoc ordine,

Cum tam necleguntur ejus internuntii.

Unde certam emendationem haurio:

Cum tam neclegitur ejus internuntia.

De ancillula hoc dictum: servos autem nullos domina habuit, ut internuntii esse possent. Plaut. Mil. IV, 1, 39.

Haec celox illius est, quae hinc egreditur internuntia.
Quae haec celox? Ancillula illius est: hinc egreditur foras.

59. ***Nam disciplina est iisdem***] Quaerunt et dubitant Interpretes de ***Iisdem.*** Quid si legendum sit, ***Nam disciplina est sectae.*** Gellius XX, 1. ***Scies enim me pro disciplina sectae quam colo, inquirere potius, quam decernere.*** Sic et alii.

64. ***Mulier telam deserit***] Non displicet mihi ***deserit***, sed quod est in libro Bembino magis antiquum videtur, ***telam desinit.*** ut dicimus, desinere artem. FAERNUS.

Nostri omnes ***Deserit:*** et sic Faernus in Textu. Placet tamen ***Desinit telam***; plane ut ***Ordiri telam.*** Plin. XI, 28. ***Orditur telas araneus.*** Plaut. Bacch. II, 3, 116.

Exorsa haec tela non male omnino mihi est.

Deserere telam, esset abire, aufugere a tela: at ***Desinere*** est intermittere, ut recte Guyetus.

66. ***Ut facile scires desiderio id fieri tuo***] Syllaba huic versui superest: unde vir eruditus sic in contextu edidit, ***Opplet os totum sibi, ut***

Facile scires | desiderio id | fieri tuo.

cui, inquit, quoad numeros similis est iste Eun. III, 1, 52.

Tromittamus | comissatum | tu Pamphilam.

In his, inquit, semipedes ***Fa*** et ***Tro*** ditrochaeos subsequuntur; quae aliàs praecedere solent. Hoc opinor vult; hos duos versus Tibicini et Theatro obtrudi, quasi hujusmodi essent,

Cile scires desiderio id fic fa ri tuo.
Mittamus comissatum tu tro Pamphilam.

Quo vero auctore hoc portenti didicit vir cetera egregius? Dolet errata nobis pro exemplis toties obtrudi. Ut illud Eunuchi suo loco correximus; ita et hoc facile corrigemus:

Ut facile scias desiderio id fieri tuo.

Scias hic, ut passim, monosyllabon. Nec versus modo, sed et sententia hoc po-

Ita tímui. *CLIT.* at ego nil ésse sciibam, Clínia.
Agedúm uicissim, Sýre, dic quae illast áltera.
SY. Addúcimus tuam Bácchidem. *CLIT.* hem, quid? Bácchidem?
Ého scelestc quó illam ducis? *SY.* quó ego illam? ad nos scílicet.
CLIT. Ád patremne? *SY.* ad eum ípsum. *CLIT.* o hominis ínpudentem audáciam. *SY.* heus tu,
Nón fit sine perīclo facinus mágnum et commemorábile.
CLIT. Hóc uide: in mea uíta tu tibi laúdem is quaesitúm, scelus?
Úbi si paululúm modo quid te fúgerit, ego périerim.

stulat: nunc *Scias* postquam tibi narravi: at si de praeterito loqueretur, diceret utique *Sciremus*, Ego scilicet et Dromo.

68. CLIT. *At ego nihil esse sciebam Clinia*] Verbo *sciebam* haec in eo libro interpretatio adjecta est, *Quod timebas*. FAERNUS.

70. *Adducimus tuam Bacchidem*] Donatus in Adelphis scena IV, actus IV, [18.] legit *abducimus*: quod magis proprium dicit esse, quam *adducimus:* abduci enim *quod* alienem est. FAERNUS. Nostri omnes *Adducimus:* nec audimus hic Donatum. Nonius *Adducimus*, ut nos hodie, v. Adducere.

71. *Quo illam adducis?*] In libro Bembino et aliquot aliis est, *ducis*. FAERNUS. Nostri universi *Ducis*.

73. *Heus non fit sine periclo facinus magnum, et memorabile*] In eodem libro, dictio *heus* praecedenti versui ascribitur: *memorabile* vero, non cum conjunctione *et*, sed cum negatione *nec*, positum est hoc modo, *nec memorabile*. ita conjicio et in Victoriano fuisse: sed deinde *nec* mutatum est in *et*. FAERNUS.

Non magnum, nec memorabile. Sic Adel. V, 4, 7. *Re ipsa repperi*
Facilitate nihil esse homini melius neque clementia.

Nostri tamen omnes cum Eugraphio *Et* habent: ut opinor, rectius. Magnum enim et memorabile adeo sensu cognata et germana sunt, ut jungi ea potius quam distingui hic oporteat. Virgilius [A. IV, 94.] *Magnum et memorabile nomen.* Plaut. Pseud. I, 5, 97.

Si abstuleris, mirum et magnum facinus feceris.

Menander [cf. p. 143 M.] *Μέγα καὶ περιβόητον ἔργον*. Corrector, credo, Bembini Codicis *Nec* posuit, ut versum lacerum resarciret. Alio modo Guyetus hoc procurat;

Non fit sine periclo magnum facinus et memorabile.

Ego vero hanc viam insisto:

Non fit sine periclo facinus magnum et commemorabile.

Com et *Con* in priscis exemplaribus una literula, *C* nempe inversa Ɔ scribi solet, ut facile hinc exciderit. *Commemoro* frequentissimum est apud Nostrum et Plautum. Andr. I, 1, 16. *Istaec commemoratio.* Pseud. I, 5, 111.

Priusquam istam pugnam pugnabo: ego etiam prius
Dabo aliam pugnam claram et commemorabilem.

Prorsus ut hic, *Pugnam claram et commemorabilem*, ita illic *Facinus magnum et commemorabile*. Porro autem nostri omnes cum Edd. vett. *Heus tu*; non tantum *Heus*, ut Faernus. Recte, ut versus Quadratus et plenus sit.

Ad patremne? Ad eum ipsum. O hominis inpudentem audaciam. Heus tu!
Non fit etc.

Convenit iste versus, in tanta animi commotione.

74. *Laudem is quaesitum, scelus*] Scribe *Scelus?* per interrogationem.

Quíd illa facias? ***SY.*** át enim. ***CLIT.*** quid enim? ***SY.*** sí sinis dicó. ***CLIN.*** sine.
CLIT. Síno. ***SY.*** ita res est haéc nunc, quasi cum. ***CLIT.*** quás, malum, ambagés mihi
Nárrare occipít? ***CLIN.*** Syre, uerum hic dícit: mitte. ad rém dedi.
SY. Énimuero reticére nequeo: múltimodis iniúriu's,
Clítipho, neque férri potis es. ***CLIN.*** aúdiundum hercle ést, tace.
SY. Uís amare: uís potiri: uís quod des illi, éffici:
Túum esse in potiundó periclum nón uis: haut stulté sapis:
Síquidem id saperest, uélle te id quod nón potest contíngere.
Aút haec cum illis súnt habenda, aut ílla cum his mitténda sunt.
Hárum duarum cónditionum núnc utram malís, uide:
Étsi consilium hóc, quod cepi, réctum esse et tutúm scio.
Nam áput patrem tua amíca tecum síne metu ut sit, cópiast:

76. *Quid illo facias?*] De Syro hoc accipiunt: et tum ad Cliniam conversus hoc loquitur Clitipho. Cur vero ab eo avertat se, quem cum maxime ardentibus oculis iratus intuetur? Repono: *Quid illa facias?* hoc est, Bacchide. Quid cum meretrice agas in domo patris? Sic mox v. 92.

Tuam amicam hujus esse. Pulchre: cedo quid hic faciet sua?

Eun. V, 1, 21. Thais de Chaerea loquens,

Quid illo faciemus, stulta? Quid facias, rogas?

Ib. *Si sinas, dicam. Sine*] Codex C. C. et ex Regiis unus, *Dico.* unde locum sic refingo:

Si sinis, dico. Sine.

Hoc certe paratiorem eum ad dicendum esse ostendit, quam illud alterum.

79. *Multis modis injurius*] Ex ratione versus legendum *multimodis*: ut in Andria [V, 4, 36.] emendavimus, ex fide libri Bembini. FAERNUS.

80. *Clitipho est, neque ferri potis est*] Liber Bembinus, *Clitipho es, neque ferri potes.* sed *potis es* exigit ratio trochaici. FAERNUS.

Nostri perperam *Est*, *Est.* Ceterum post *Tace* nostri omnes addunt, CLIT. *Quid est?* nisi quod ex Regiis unus id habeat, loco τȣ͂ *Tace.* Apparet olim varie lectum esse, ab his *Tace*, ab illis *Quid est?* Ceterum Clinia ex vultu Clitiphonis interpellaturum eum videns, silentium praeberi jubet.

84. *Aut illa cum his amittenda sunt*] *Mittenda*, versus exposcit, et ita etiam habet liber Bembinus. FAERNUS. Nostri, *Amittenda.*

86. *Etsi consiliúm quod cepi*] Nostri omnes, *Etsi hoc consilium.* Repone,

Etsi consilium hoc quod cepi.

Ut *Consilium* syllaba ultima cum *Hoc* coalescat.

Túm quod illi argentum és pollicitus, eádem hac inueniám uia:
Quód ut efficerem, orándo surdas iam aúris reddiderás mihi.
Quíd alid tibi uis? *CLIT.* síquidem hoc fiet. *SY.* síquidem, experiundó scies.
CLIT. Áge age, cedo istuc tuúm consilium: quíd id est? *SY.* adsimulábimus,
Túam amicam huius ésse. *CLIT.* pulchre: cédo quid hic faciét sua?
Án ea quoque dicétur huius, si úna haec dedecori ést parum?
SY. Ímmo ad tuam matrem déducetur. *CLIT.* quíd eo? *SY.* longumst, Clítipho,
Sí tibi narrem, quámobrem id faciam: uéra causa est. *CLIT.* fábulae:
Níl satis firmi uídeo, quámobrem accípere hunc mi expediát metum.
SY. Máne, habeo aliud, si íste est metus, quod ámbo confiteámini

88. *Tum illi quod argentum es pollicitus*] O. l. s. *tum quod illi:* et stat trochaicus, si vel ex *quod d*, vel ex *illi* unum *l*, elidas. FAERNUS. Ita et nostri omnes.

90. *Quid aliud tibi vís. Siquidem hóc fit. Síquidem experiundo scies*] Vides *Siquidem* in repetitione diverso accentu proferri: quod maxime cavebant. Quin et in priore versus colo non fatis commode locantur ictus. Repono:

Quíd alid tíbi vis? Síquidem hoc fiet. Síquidem experiundo scies.

Alis pro *Alius* vetuste dictum veteres Grammatici omnes testantur. *Alis* jam in *Catullo* extat. *Alid* pro *Aliud* saepe in Lucretio [cf. Freund. lexic. s. v.] Jam autem *Fiet* quanto vel sensui convenientius quam *Fit?* Non enim in praesentia invenisse se argentum, sed inventurum esse dicit. Sed interpolarunt olim Magistri; quamlibet injuriam Terentio facturi, ne *Alid* cum suae aetatis hominibus dixisse videretur.

92. *Tuam amicam hujus esse amicam*] Aliqui libri non habent dictionem *amicam*, nisi semel in principio: quae geminata et superfluit sensui, et impedit versum. FAERNUS. Abest ab uno ex nostris et ab Edd. vett.

94. *Immo ad tuam matrem deducetur*] Liber Bembinus *abducetur.* et trochaicus optime constat. FAERNUS.

Agnosco in codice Bembino manum Correctoris, aliquantum metrorum periti: sed corrigendo versum corrupit. Lege, ut ceteri omnes habent,

'Immo ad tuam mátrem déducetur.

Immo ad tuam Anapaestus est; ut similiter saepe alibi. Nunc autem in ictu est *Mátrem;* quod Bembinus in Thesin rejicit.

97. *Máne, habeo aliud, si ístuc metuis, quód ambo cónfiteamini*] Vides ex *Quod ambo* Anapaestum fieri, indignante longa syllaba. Vir eruditus, Prima, inquit, in *Ambo* non alias apud Terentium corripitur, sed apud Plautum semel atque iterum. Loca non indicat.

Síne periclo esse. *CLIT.* huíusmodi obsecro áliquid reperi. *SY.* máxume:
Ibo óbuiam huic; dicam, ut reuortatúr domum. *CLIT.* hem,
Quid díxti? *SY.* ademptum tíbi iam faxo omném metum:
In aúrem utramuis ótiose ut dórmias.
CLIT. Quid ágo nunc? *CLIN.* tunc? quód boni — *CLIT.* Syre, díc modo
Uerum. *SY.* áge modo: hodie séro ac nequicquám uoles.
CLIN. Di dánt, fruare, dúm licet: nam néscias —

Quanto autem satius erat mendum corrigere, quam portenta omnia ad Plautum referre? Dixerat Clitipho, *Non expedit mihi accipere hunc metum:* respondet Syrus, *si istuc metuis*. Quodnam quaeso est *Istuc? Metuis accipere istum metum*. Satisne pulchre? Tu repone.

Máne, habeo aliud, si iste est métus,
quod ámbo confiteamini.

Ad *Hunc metum* recte respondetur, *Si iste est metus*. Phorm. III, 1, 40.

Quantus metus est mihi, venire huc
salvum nunc patruum, Geta!

Plaut. Most. II, 1, 40.

Périi. Habe bonum animum: ego
istum lepide medicabor metum.

99. *Ibo obviam hinc; dicam ut revortantur domum*] *Hinc* ineptum hic est; unde in uno ex nostris, et in Edd. vett. est *His*. Sed adhuc magis ineptum illud *Revortantur*. Quid, an *Antiphila* etiam una revertatur? Quam ob rem; cum sciente Chremete Act. I. Sc. II. accersita sit a Dromone et Syro? An *ambo*, etiam Clinia, *hoc sine periclo esse confiteantur?* An Clinia tam lentus et patiens hoc audiat, ut ne muttiat quidem? Repone,

Ibo obviam huic; dicam ut revortatur domum.

Huic id est, Bacchidi. Atque hoc jam dudum correxeram; nunc autem in altero ex Meadianis clare et sine litura sic scriptum reperio.

104. *Datur modo*] Delemus dictionem *modo*, quam in nullo l. s. invenimus. FAERNUS.

Nullus ex nostris habet *Modo*. Sed totus hic locus ponendus est:

1 CLIT. *Quid ago nunc?* CLIN. *Tunc? quod boni est.* CL. *Syre dic modo*
2 *Verum.* SY. *age modo*; *hodie sero ac nequicquam voles.*
3 CLIN. *Datur: fruare dum licet: nam nescias*
4 *Ejus sit potestas posthac, an numquam, tibi.*
5 CLIT. *Syre, inquam.* SY. *perge porro, tamen istuc ago.*
6 CLIT. *Verum hercle istuc est. Syre, Syre, inquam, heus heus Syre.*

Sic dedit Faernus, et sic habent, qui supersunt, codices. Primus vidit Muretus, *Est* hic delendum esse; et Cliniae sermonem, *Quod boni datur, fruare dum licet*, interrumpi; dum Clitipho cum Syro suam rem agit. Partem veri vidit; partem reliquam nunc absolvo. Bis enim Cliniae oratio praeciditur. Eugraphius ad locum: '*Tune? Quod boni.* Prae'cisa haec oratio ordine tali: *Tunc?* '*Quod boni est fruare dum licet.* Rur'sus alia praecisa, *Nam nescias:* cujus 'ordo est, *Ejus sit potestas posthac,* '*an numquam.* Ergo et hujus auctoritate, et ipsius sententiae ductu, sic versus hos constituo:

1 *Quid ago nunc? Tunc? quod boni — Syre, dic modo*
2 *Verum. Age modo: hodie sero ac nequicquam voles.*
3 CLIN. *Di dant, fruare dum licet:* *nam nescias* —
5 *Syre, inquam. Perge porro, tamen istuc ago.*
4 CLIN. *Ejus sit potestas posthac an numquam tibi.*

CLIT. Syre ínquam. *SY.* perge pórro, tamen istúc ago.
CLIN. Eius sít potestas pósthac an numquám tibi.
CLIT. Uerum hércle istuc est: Sýre, Syre, inquam, heus heús, Syre.
SY. Concáluit: quid uis? *CLIT.* rédi, redi. *SY.* adsum, díc quid est?
Iam hoc quóque negabis tíbi placere. *CLIT.* immó, Syre,
Et mé et meum amorem et fámam permittó tibi.
Tu es ínlex: nequid áccusandus sís, uide.
SY. Ridículum est te istuc me ádmonere, Clítipho:
Quasi ístic mea res mínor agatur, quám tua.
Hic síquid nobis fórte aduersi euénerit,
Tibi erúnt parata uérba: huic homini uérbera.

6 *Verum hercle istuc est. Syre, Syre, inquam, heus heus Syre.* Hanc addidi notam —, ut verba interrumpi indicarem, totamque ejus orationem sic oportere continuari: *Quod boni di dant, fruare dum licet: nam nescias, ejus sit potestas posthac an numquam tibi.* Ceterum, quod versus qui in Scriptis Editisque quartus est, nunc a me quintus sit; non jam Eugraphium appello, sed rem ipsam. Cum enim Clitipho, qui aures inter Syrum et Cliniam diviserat, nunc dicat *Verum hercle istuc est;* quid quaeso verum esse dicit, nisi *Nescias, an numquam tibi ejus sit potestas postea?* Hoc tandem eum perpulit, ut Syrum revocaret. Ceterum aliud restat, Pro *Datur*, quod codices habent, reposui *Di dant.* Nempe in Exemplaribus *Datur* et *Dant* apicis tantum situ differunt: *Dant* scribitur *Dat*, cum apice super *a: Datur* etiam *Dat* scribitur, cum apice super *t:* deinde in Personis notandis *cli* pro Clinia ponunt, quod vix dignoscas a *di.* Ergo *di dant* hic praetuli, prae eo *cli: datur.* Infra III, 3, 31. *Nisi eum quantum tibi opis di dant. Di dant boni, Di danunt boni*, apud Plautum passim. Bacch. V, 2, 70. in re simili:

Quod di dant boni, cave culpa tua amissis.

Rud. IV, 7, 3.

Si sapias, sapias: habeas quod di dant boni.

Men. III, 3, 34.

Ut haec quae bona dant Di mihi, ex me jam sciat.

111. *Tu es judex: nequid accusandus sis, vide*] Sic omnes Codices: et sic quasi Terentianum et ideo rectum accipimus. Quomodo vero Syrus est *Iudex?* aut cur *Videat, ne accusandus sit;* quis enim accusare solet judicem suum? Repone;

Tu es inlex: nequid accusandus sis, vide.

Tu inlex es; tu me in hoc periculum illicis; cave ne accusandus sis, neve quid praeter exspectatum eveniat: ut Parmeno ad Davum And. II, 3, 25. *Vide quo me inducas.* Plaut. Poen. III, 4, 35.

Operite capita: ne nos leno viderit,
Qui illi malae reii ante fuimus inlices,

Asin. I, 3, 68.

Esca est meretrix, lectus inlex est, amatores aves.

113. *Istic quasi minor*] O. l. s. *quasi istic minor.* stat autem senarius, si ex *istic s* elidas. FAERNUS.

Quasi istic minór mea rés agatur quam tua.

Vett. Edd. *Minus res mea:* unus ex Regiis, *Minor res mea.* Repone;

Quasi istic méa res mínor agatur, quam tua.

Seneca De Clementia I, 20. *Ut non minorem agi rem periclitantis, quam judicis, sciat.* Plautus Rud. I, 4, 19.

Quaprópter haec res neútiquam neglectu ést mihi:
Set istúnc exora, ut suam ésse adsimulet. *CLIN*. scílicet
Factúrum me ésse: in eúm res rediit iám locum,
Ut sít necessum. *CLIT*. mérito te amo, Clínia.
CLIN. Uerum ílla nequid títubet. *SY*. perdoctást probe.
CLIT. At hóc demiror, quí tam facile pótueris
Persuádere illi, quaé solet quos spérnere.
SY. In témpore ad eam uéni, quod rerum ómniumst
Primúm: nam miserum quéndam offendi ibi mílitem
Eius nóctem orantem: haec árte tractabát uirum,
Ut íllius animum cúpidum inopia incénderet:
Eadémque ut esset áput te hoc quam gratíssimum.

Socia sum, nec minor pars meast, quam tua.

116. *Quapropter neutiquam haec res*] In o. l. s. haec verba hunc ordinem habent: *quapropter haec res neutiquam:* in *neutiquam* autem fit dialysis, et remanet anapaestus. FAERNUS. Eodem ordine omnes nostri.

117. *Sed istum exora*] Liber Bembinus, Basilicanus et multi alii, *sed istunc*. versus sustentatur rationibus toties repetitis. FAERNUS. Nostri quoque omnes *Istunc*.

118. *Facturum me esse: in eum jam res rediit locum*] Vett. Edd. et ex nostris duo *Jam res*: ceteri *Res jam*, excepto uno, qui, ut praevideram legendum, recte habuit,

Facturum me esse: in eum res rediit jam locum.

119. *Ut sit necesse*] Liber Bembinus et hic et alibi habet *necessus*, pro *necesse*. FAERNUS.

Nostri *Necesse*. Cum tamen Bembinus *Necessus* ut Eun. V, 5, 28. repono hic, ut illic, *Necessum:* quia in illa sede spondeus trochaeo potior est.

124. *Nam misere quendam offendi militem*] Magis placet collocatio, quae est in libro Bembino, *nam quendam misere*. et erit ordo, misere orantem. hic quoque in eo libro ascriptum glossema est, *Misere, nimis*: *quia omne nimium non bonum. alibi: Eam misere amat*. FAERNUS.

Nam quendam misere offendi militem. *Misere offendi* ut juncta veniant, non placet: vel ob ipsum Ambiguum. Sed nostri omnes sic habent,

Nam miserum quendam offendi militem.

Recte: *Miserum*, id est, parcum, tenacem: ut infra III, 2, 15.

Sed habet patrem quendam avidum miserum atque aridum.

Certe *Miserum*, parcum, vel sententia postulat. Nisi enim parcus esset, cur *Arte* virum tractaret? Si prodigus, damnosus fuisset nummis praesentibus; statim ei noctem dedisset. Praeterea plerique habent *Offendi ibi militem*, atque ita citat Servius ad Aen. I, 661.

127. *Eademque ut esset aput te ob hoc quam gratissima*] Varie legitur hic locus in l. s. sed optime judicio meo, in Bembino:

Eademque ut esset apud te hoc quam gratissimum.

Eadem vero adverbialiter sumendum, quemadmodum et in antiquo glossemate hujus libri exponitur, sic habente: *Eademque antique posuit pro una*. haec ibi. Scaurus apud Charisium [p. 187 P.] negans *obiter* Latinum esse, addit veteres consuevisse dicere, *eadem*, non addentes *via*. ut Plautus inquit [Bacch. I, 1, 15] *Eadem bibes, eadem tibi dedero savium*. Nos quoque apud eundem Plautum multa hujus vocis in hac significatione reperimus exempla, quorum hic aliqua subjiciemus. In Menaechmis [II, 3, 74.]

Hercle quin tu recte dicis; eadem ignorabitur,

Set heús tu, uide sis, néquid inprudéns ruas.
Patrém nouisti, ad hás res quam sit pérspicax:
Ego te aútem noui, quam ésse soleas ínpotens:
Inuérsa uerba, euérsas ceruicés tuas,
Gemitús, screatus, tússis, risus ábstine.
CLIT. Laudábis. *SY.* uide sis. *CLIT.* tútemet mirábere.
SY. Set quám cito sunt cónsecutae múlieres?
CLIT. Ubi súnt? cur retines? *SY.* iám nunc haec non ést tua.
CLIT. Scio, áput patrem: at nunc ínterim. *SY.* nihiló magis.
CLIT. Sine. *SY.* nón sinam inquam. *CLIT.* quaéso paulispér. *SY.* ueto.
CLIT. Saltém salutare. *SY.* ábeas si sapiás. *CLIT.* eo.
Quid istíc? *SY.* manebit. *CLIT.* o hóminem felicem. *SY.* ámbula.

Actus II. Scaena IV.

Bachis. Antiphila. Clinia. Syrus.

BA. ÉDEPOL te, mea Antíphila, laudo et fórtunatam iúdico,
Íd cum studuisti, ísti formae ut móres consimilés forent.
Mínimeque, ita me dí ament, miror sí te sibi quisque éxpetit.

Ne uxor cognoscat te habere, si in via conspexerit.
In Captivis [II, 3. 98.]
Ad fratrem modo captivos alios inviso meos:
Eadem percontabor, ecquis hunc adulescentem noverit.
In Milite glorioso [II, 3, 32.]
Eadem insidias dabo,
Quam mox ad stabulum junix recipiat se pabulo. FAERNUS.
Egregie hic Bembinus: nostri enim omnes *Gratissima.*

131. *Inversa verba, eversas cervices tuas*] Hic ascriptum, *Inversa, ambigua, figurata, Eversas, dejectas.* at Eugraphius ita exponit, *Inversa verba quod adulescentuli faciunt, ut syllabarum ordinem mutent, et intellectum confundant. eversas cervices, jactantia et superbia est.* FAERNUS.

132. *Gemitus, screatus, tussis*] *Haec adulescentuli faciunt quotienscumque amicam suam videre et ab ea videri volunt; ut per haec signa, quae res necessitatis sunt, impleant voluntatem.* haec ex Eugraphio. FAERNUS.

138. *Abeas si sapis*] In duobus antiquissimis libris, Bembino et Vaticano, est *sapias*, quod et versui convenit. FAERNUS. Nostri omnes mendose *Sapis.*

2. *Mores ut consimiles forent*] O. l. s. *ut mores* ita melius habet trochaicus. FAERNUS. Omnes nostri *Ut mores*

Nám mihi quale ingénium haberes, fúit indicio orátio.
Ét cum egomet nunc mécum in animo uítam tuam consídero,
Ómniumque adeó uostrarum, uólgus quae ab se ségregant;
Ét nos esse istíusmodi, et nos nón esse, haut mirábilest:
Nam éxpedit boní esse uobis; nós, quibuscum est res, nón sinunt:
Quíppe forma inpúlsi nostra nós amatorés colunt:
Haéc ubi inmutáta est, illi súum animum alio cónferunt,
Nísi prospectum intérea a nobis ést, desertae uíuimus.
Uóbis cum uno sémel ubi aetatem ágere decretúmst uiro;

8. *Nam expedit vobis esse bonas*] In o. l. s. ita est, *bonas esse vobis*. et stabit trochaicus, si ex *bonas* eliso *s*, synaloepha sequatur. FAERNUS. Sic et nostri plerique *Bonas esse vobis*; et sic Nonius v. Expedire. Nihilo tamen minus repone,

Nam expedit bonis esse vobis.

Constructio jam notissima. Phorm. V, 2, 1.

Nostrapte culpa facimus, ut malis expediat esse.

Sic veterrimi nostri *Malis*: hodie *Malos* editur. Plaut. Cistell. II, 3, 82.

Nunc mihi bonae necessumst esse ingratiis.

10. *Haec ubi immutata est*] Liber Bembinus *imminuta;* quod et aptius videtur. nam immutari quid et in melius potest. FAERNUS. Immo placet *Immutata*, ut ceteri omnes habent: In ea sede spondeus Trochaeo melior est. Et si forma, ut hic, bona *Immutari* dicatur; facile intelligitur non in melius, sed in pejus. Plaut. Most. I, 3, 44.

Atque uni gessi morem,
Qui pol me, ubi aetate hoc caput colorem commutavit,
Reliquit, deseruitque me.

11. *Nisi prospectum interea aliquid nobis est, desertae vivimus*] Legendo *nisi si*, ut in libro Bembino, et dictionem *nobis* delendo, quae nec in eo libro, nec in Victoriano et Decurtato est, stat trochaicus, nec quicquam sensui deperit; procul dubio enim intelligitur, prospectum nobis. FAERNUS.

Nisi si prospectum interea áliquid est, desértae vivimus.

Nostri omnes hoc modo:

Nisi prospectum interea aliquid nobis est, desertae vivimus.

Versu ultra terminum excurrente. Quod olim videntes Bembini illi Correctores *Si* addiderunt, *Nobis* ejecerunt. Atqui hoc erat κακὸν κακῷ. Tu sic repone:

Nisi prospectum interea a nobis est, desertae vivimus.

Quorsum enim *Aliquid?* quasi quidvis satis esset: immo bene et sufficienter, quantum potest. Omnino illud *Aliquid* quod ab *a* ortum habuit, ineptum est. Infra IV, 1, 25.

Quam bene vero a te prospectumst: quid voluisti, cogita.

et V, 2, 8.

Quicquid ego hujus feci, tibi prospexi et stultitiae tuae.

Ita passim absolute, absque illo *Aliquid.*

12. *Vobis cum uno simul ubi aetatem agere decretum est viro*] Pro *simul*, scribimus *semel*, ex libro Bembino; ut sit ordo, *semel decretum est*. FAERNUS. Nostri omnes *Simul*.

Vobis cum uno semel ubi aetatem agere decretumst viro,
Cujus mos maxime est consimilis vestrum; hi se ad vos adplicant.

Et prava hic distinctio est, et sententiae ipsius vitium. Tu vero noli cum vulgo

Cuíus mos maxumést consimilis uóstrum, hi se ad uos ádplicant.
Hóc beneficio utríque ab utrisque uéro deuincímini;
Út numquam ulla amóri uestro incídere possit cálamitas.
A. Néscio alias: mé quidem semper scío fecisse sédulo,
Út ex illius cómmodo meum cómpararem cómmodum. *CL.* ah.
Ergó, mea Antiphila, tú nunc sola réducem me in patriám facis:
Nam dum ábs te absum, omnes míhi labores fuére quos cepí leues,
Praetérquam tui caréndum quod erat. *SY.* crédo. *CL.* Syre, uix súffero.

sic accipere: *Cum uno viro cujus mos est consimilis:* quasi virgines innuptae viros pro lubitu sibi eligere possent, sed sic accipe: Ubi decrevistis in matrimonio vos victuras, non in quaestu meretricio, hi se ad vos applicant, cujus (sive quorum) mos consimilis. Mutatio est numeri; ut Eun. Prolog. *Si quisquam est* --- *In his:* notante et ibi hoc citante Donato.

16. *Nescio alias*: *me scio quidem semper fecisse sedulo ut*] Aliqui libri, inter quos Bembinus et Basilicanus, ita collocant: *me quidem semper scio.* quo modo oportebit ex *quidem m* elidere: quamvis sequente consonante. vel forte *me quidem* erit, *me equidem*, elisa *e* ex *me*, quod et in scriptura, non solum in scansione fiebat antiquitus. dictionem vero *ut* libri Bembinus et Victorianus sequenti versui attribuunt, qui hoc modo fit octonarius ut sequentes. FAERNUS. Nostri quoque *Me quidem semper:* et in scansione nulla est difficultas.

17. CLIN. *Vah*] In libro Bembino est, *ah.* ut et exigit versus. FAERNUS. Nostri omnes mendose *Vah.*

20. SY. *Credo.* CLIN. *Syre*, *vix suffero.*

Hoccine me miserum non licere meo modo ingenium frui?] Tan. Faber non Cliniae hoc tribuit, sed Clitiphoni; qui in Postscenio scilicet auscultans, introrumpit in Scenam, osculaturus Bacchidem. Nihil quicquam vidi absurdius: ut equidem suspicer hominem flore Liberi uvidum hoc scripsisse. Applaudit tamen huic vir eruditus; et *acute admodum* animadversum hoc autumat. Itane vero acute? idque admodum? Dixerat Antiphila, *se semper id egisse, ut suum commodum ex Cliniae commodo compararet.* Hoc dicto, tam pio, tam pudico, exaudito, erumpit in eas voces Clinia: *Vix suffero*, *Syre*: *hoccine ingenium frui non posse me? Ingenium*, ut Pamphilus de Glycerio [Andr. I, 5, 39.]

Bene et pudice ejus doctum et eductum sinam
Coactum egestate ingenium immutarier?

Quale vero Bacchidis ingenium fuerit, ipse Clitipho quamvis amator testabitur;

Meast petax, *procax*, *magnifica*, *sumptuosa*, *nobilis.*

Satin hinc constat Clitiphonem, non ingenio, sed forma Bacchidis percussum fuisse? Quod ipsa meretrix male conscia confitetur,

Quippe forma impulsi nostra nos amatores colunt.

Etiam quod Syrus respondet, *Ut vidi patrem tuum esse habitum*, de Menedemo, non Chremete dicitur; et proinde haec ad Cliniam, non Clitiphonem pertinent. Sed quid pluribus exagito tam inficetum commentum?

Hocíne me miserum nón licere meó modo ingeniúm frui?
SY. Immo, út patrem tuum uídi, partes díu etiam durás dabit.
B. Quisnam híc adulescens ést, qui intuitur nós? *A*. ah, retine me, óbsecro.
B. Amábo quid tibi ést? *A*. disperii, périi misera. *B*. quíd stupes,
Antíphila? *A*. uideon Clíniam, an non? *B*. quém uides? *CL*. salue ánime mi.
A. O mi éxspectate Clínia, salue. *CL*. út uales?
A. Saluum áduenisse gaúdeo. *CL*. tenecóne te,
Antíphila, maxume ánimo exoptatám meo?
SY. Ite íntro: nam uos iámdudum exspectát senex.

21. *Ingenio frui*] Bembinus liber *ingenium*. et erit ordo, *hocine ingenium me frui non licere*. fruor enim, ut et alia verba usum significantia, amabant antiqui etiam accusativo jungere. Terentius in Phormione [I, 3, 13] *ut mihi tamdiu liceat quod amo frui*. Plautus in Asinaria [V, 2, 68.] *Ut sinat sese alternas cum illo noctes hanc frui*. FAERNUS. Codex C. C. *Ingenium*: ceteri perperam *Ingenio*.

22. *Vidi esse habitum, diu etiam duras dabit*] Hic in libri Bembini margine ascripta haec interpretatio, *Hoc est, durum se praebebit, vel absolute, duras, ut dicitur bonas ei dedit, vel dabit poenas*. Cicero: *Quam primum adveniens dedisti*. et in Verrinis: *Verum illa est prae*. *FAERNUS.

Habitum, si sanus locus est, intellige *Valentem, diu victurum*; unde *Habitior* Nostro et Plauto, id est, corpulentior: et Massurio apud Gellium IV, 20. *Equum nimis strigosum et male habitum, sed equitem ejus uberrimum et habitissimum*. Sed non convenit, ut Menedemus, qui labore et moerore se adeo macerarat, bene habitus et corpulentus visus fuerit. Quid autem est *Duras dabit?* etiam hic aqua omnibus interpretibus haeret. Palmerius, *Puras dabit*: id est, noctes: quod vel furca abigendum est. Guyetus suo more totum versum spurium esse et delendum pronuntiat. Prius tamen quam deleatur, vide an nos melius quid afferamus,

Immo út patrem tuum vídi, partes
díu etiam durás dabit.

Cum nescirent olim Magistri absolute hoc poni; addiderunt, quod subintelligi credebant, *Esse habitum*: id postea in textum irrepens vicinum *Partes* ex versu exegit. *Ut vidi*, nempe, ut idem Syrus infra, III, 2, 15. *avidum, miserum, atque aridum*. Hoc scilicet adhuc credebant et Syrus et filius ipse. At pater Menedemus, cum III, 1, 26. Chremes ei nuntiasset rediisse filium salvum; timere autem, ne antiqua ejus duritia adaucta sit, quid respondet?

Non tu ei dixisti, ut essem? Non.
Quamobrem Chreme?

Nota sodes istuc, *Ut essem*: prorsus eodem modo quo supra, *Ut vidi patrem tuum*. illic tamen durum et asperum intellige, hic lenem et facilem et prorsus a vetere illo mutatum. Eun. IV, I, 1,

Ita me di ament, quantum ego illum
vidi, non nil timeo misera.

Heaut. IV, 8, 28.

Ne tu propediem,
Ut ístam rem video, istius obsaturabere.

Jam vero *Partes duras dabit*, plane ut Eun. II, 3, 63.

Duras fratris partes praedicas.

28. *Antiphila maxime animo exoptata meo?*] Optime staret senarius, si *exoptatam* legeretur. et ita scripsisse Terentium existimo. quod ut facilius credam, facit alibi quoque perversus mos, errorque librariorum a nobis ob-

Actus III. Scaena I.

Chremes. Menedemus.

CH. LUCÍSCIT hoc iam. césso pultare óstium
Uicíni? primum ex me út sciat sibi fílium
Rediísse: etsi adulescéntem hoc nolle intéllego.
Uerúm, cum uideam míserum hunc tam excruciárier
Eius ábitu, celem tam ínsperatum gaúdium;
Cum illí pericli níhil ex indició siet?
Haut fáciam: nam quod pótero adiutabó senem.
Item ut fílium meum amíco atque aequalí suo
Uideo ínseruire, et sócium esse in negótiis;

servatus, qui finiente priorem dictionem una littera, a qua posterior dictio inciperet, alteram earum litterarum saepe omittebant. idque etiam in syllabis, atque aliquando in integris dictionibus factum est. FAERNUS.

Recte Faernus *Exoptatam*: nostri licet omnes *Exoptata* vel *Exspectata*; sed in ceteris male rem gessit. Sic ab eo hi versus constituti sunt:

Amabo quid tibi est. A. *disperii.* B. *perii misera*: *quid stupes*
Antiphila? A. *videon Cliniam an non?* B. *quem vides?*
CL. *Salve anime mi.* A. *o mi Clinia, salve.* CL. *ut vales?*
AM. *Salvum venisse gaudeo.* CL. *teneone te,*
Antiphila, maxume animo exoptata meo?

Ubi in versu primo *Perii misera* male adsignatur Bacchidi. Nostri omnes, A. *disperii misera.* B. *quid stupes.* Recte quidem additum *Perii,* versu ipso postulante; sed tum totum illud, *Disperii perii misera* Antiphilae est. Plaut. Merc. IV, 1, 15.

Disperii, perii misera, vae miserae mihi.

Versu tertio pro *O mi Clinia*, Codices nostri omnes *O mi exspectate Clinia*: quod nullo modo repudiandum fuit. In quarto nostri omnes *Advenisse*, quod melius. Ceterum ut versus a me ordinentur, textus ipse satis docet.

1. *Luciscit hoc jam*] Hemistichium Plautinum in Amphitruone [I, 3, 45.] ubi *hoc* absolute pro coelo ponitur. ut et in Curculione [I, 3, 26.]

Nam hoc quidem edepol haut multo post luce lucebit.

et apud Lucretium libro quinto [v. 319.]

Denique jam tuere hoc, circum supraque, quod omnem
Continet amplexu terram.

putamus tamen ex gestu motuque dicentis addi aliquam demonstrationem: ut manus elatione, in coelumque suspectu. FAERNUS. Unus ex nostris 900 annorum *Luciscit;* ceteri *Lucescit.*

2. *Primum ex me ut sciat*] Liber Bembinus *e me.* FAERNUS. Atqui nostri omnes *Ex me*: et recte. Supra Eun. IV, 4, 58. *Ego scibo ex hoc, quid siet.* et saepe alibi.

6. *Cum ei nihil periculi ex indicio siet*] Miror, unde hoc habuerit Faernus. Nostri omnes melius, tam ad versum quam sententiam:

Cum illi pericli nihil ex indicio siet.

Illi hic necessarium est; nam Cliniam intellegit, non Menedemum.

7. *Nam quam potero adjutabo senem*] In libris Bembino et Victoriano et Basilicano, et praeterea nonnullis aliis, attestante Io. Rivio, legitur, *quod potero. quod* autem accipitur pro quantum, itaque exponitur in margine libri Bembini. FAERNUS. Nostri etiam *Quod potero.*

8. *Ita ut filium meum amico atque aequali suo*] In iisdem duobus antiquissimis libris est *item ut.* utroque modo prima hujus versus syllaba ad praecedentem pertinet versum. FAERNUS. *Item ut filium.* Nostri universi *Ita ut.*

Nos quóque senes est aéquum senibus óbsequi.
M. Aut égo profecto ingénio egregio ad míseriam
Natús sum; aut illud fálsumst, quod uolgo aúdio
Dicí, diem adimere aégritudinem hóminibus:
Nam míhi quidem cotídie augescít magis
De fílio aegritúdo; et quanto díutius
Abést, magis cupio tánto, et magis desídero.
CH. Set ipsúm foras egréssum uideo; ibo, ádloquar.
Menedéme, salue: núntium adportó tibi,
Cuius máxume te fíeri participém cupis.
M. Num quídnam de gnató meo audistí, Chreme?
CH. Ualet átque uiuit. *M.* úbinamst quaeso? *CH.* aput me híc domi.
M. Meus gnátus? *CH.* sic est. *M.* uénit? *CH.* certe. *M.* Clínia.
Meus uénit? *CH.* dixi. *M.* eámus, duc me ad eum, óbsecro.
CH. Non uólt te scire sé redisse etiam: ét tuum
Conspéctum fugitat: própter peccatum hóc timet,

11. *Ingenio egregie ad miseriam*] Perspicue mihi melior videtur lectio libri Bembini, *egregio ad miserias.* quae dictio *miserias* etiam in libro Decurtato est. FAERNUS.

Nostri omnes, uno recentiore excepto, *Miseriam*; et plerique *Egregie.* Equidem *Miseriam* hic praetulerim: quippe senex intelligit Moerorem, Aegritudinem. Quod si *Miserias* legis, etiam Egestatem, Morbos, et alias calamitates una comprehendis.

13. *Dicí, diem ádimere aegritudinem hominibus*] Equidem vix crediderim admisisse Terentium, ut *Diem*, quod in Emphasi esse debuit, sine accentu quasi mutum transmiserit. Fortasse olim correctorias manus passus est hic locus. Vide an sic melius exierit:

Aut ego profecto ingenio egregio ad miseriam
Sum, aut illud falsumst, vulgo quod dici audio,
Diem tandem adimere aegritudinem omnibus.

Ingenio sum, ut Phorm. I, 3, 20.

Ita plerique ingenio sumus omnes nostri nosmet poenitet.

Vulgo quod dici audio, ut And. II, 5, 15.

Verum illud verbum est, vulgo quod dici solet.

17. *Adibo, adloquar*] Liber Bembinus et Basilicanus *ibo*: quod magis versui servit. eoque magis id recepimus, quod particula *ad* mox sequitur in *adloquar*, ut infra:

Syrus est prendendus, atque adhortandus mihi.

cui loco ascriptum in libro Bembino glossema, quia ad hanc rem facit hic ponere libuit: *Prehendendus, deest ad: sed ideo praetermisit, quia dicturus erat, adhortandus.* FAERNUS. Nostri quoque, *Ibo, adloquar.*

21. ME. *Quaeso ubinam?* CH. *apud me domi*] O. l. s. quotquot sunt, ita habent, *ubinam est quaeso?* sed ut senarius stet, elidemus *d*, ex *apud.* FAERNUS. Nostri omnes, *Hic aput me domi.* Repone: *Aput me hic domi.*

25. *Conspectum fugitat propter pec-*

Ne túa duritia antíqua illa etiam adaúcta sit.
M. Non tu eí dixisti, ut éssem? *CH.* non. *M.* quamobrém, Chreme?
CH. Quia péssume istuc ín te atque in illum cónsulis,
Si té tam leni et uícto esse animo osténderis.
M. Non póssum: satis iam, sátis pater durús fui. *CH.* ah,
Ueheméns utramque in pártem, Menedeme, és nimis,
Aut lárgitate nímia aut parsimónia.
In eándem fraudem ex hác re atque ex illa íncides.
Prímum ólim potius quám paterere fílium
Commétare ad muliérculam, quae paúlulo

catum: hoc timet] Corrige pravam distinctionem, hoc modo:

Conspectum fugitat: propter peccatum hoc timet.

Nempe, quod clam te in Asiam abierit. Sic infra V, 2, 37.

An tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?

26. *Ne tua duritia illa antiqua*] Liber Bembinus et Victorianus *antiqua illa.* quae elegantior videtur collocatio. FAERNUS. Nostri omnes *illa antiqua.* Nescias utrum malis.

28. *In te atque illum*] O. l. s. *in te atque in illum.* eliditur autem unum *l* ex *illum*, ut sit dactylus in quarta sede senarii. FAERNUS. Nostri quoque *In illum.*

29. *Et victo esse animo*] O. l. s. *et victo animo esse.* FAERNUS. *Et victo animo esse. Animo*, quod minime oportuit, in thesi delitescit. Ergo recte habet, *Et victo esse ánimo.*

31. *Vehemens in utramque partem*] Lege, ut meliores fiant numeri,

Vehemens utramque in partem.

35. *Commeare ad mulierculam quae paululo*] Hic versus stat, contractis in unam duabus mediis syllabis verbi *commeare*; ultima vero per synaloephen non elisa. aut forte senarius est generis confusi, admittens in principio trochaeos, in fine iambos. FAERNUS.

Glareanus et Guyetus, inverso ordine,

Primum olim potius commeare filium
Quam paterere ad mulierculam.

Quomodo numeri quidem meliores, sed sententia impeditior fit. Nos aliam emendandi viam instituimus, ad Horat. Serm. II, 5, 79.

Commetare ad mulierculam, quae paululo.

Commeto, a *Commeo*, frequentativum: quod Magistri, vel versus dispendio, ejecerunt ut nimis vetustum. Plautus Capt. I, 2, 82.

Nam meus scruposam victus commetat viam.

Nonius Marcellus: *Commetare, commeare: Afranius Virgine:*

Quo tu commetas? ubi defixus desides?

Novius Bubulco Cerdone:

Cum ad lupam nostram tam multi crebro commetant lupi.

Vides et Afranium et Novium, de eadem, qua Noster, re verba facere: illi *Ad meretriculam* intelligunt, Noster *Ad mulierculam* dicit. Equidem putabam me emendationem certam protulisse, neque cuiquam metrorum perito vel dubitandam. Sed viro erudito non *usquequaque satisfacit.* Primo ait Chremetem, ut Cliniae fautorem et patronum, abstinere debuisse a voce frequentativa, ne peccatum ejus augeret. Atqui ob id ipsum *Commetare* hic commodius venit, quia frequentativum est. Quid? num semel tantum ad eam visebat? non crebro, non cotidie ibat, non defixus ibi desidebat, ut eam (I, 1, 46.) *Prope pro uxore haberet?* Quomodo autem Chremes *Cliniae patronus;* qui patrem *Largitate nimia peccaturum*, et omnia ei concedere paratum reprimit et coercet? Sed hoc, inquit, *fortasse levius*; alterum igitur videamus, gravius nimirum et efficacius, *Commetare* sibi videri Terentii nostri aetate in desuetudinem abiisse. Quid audio? Annon Novius et Afranius, qui

Tum erát contenta, cuíque erant grata ómnia;
Protérruisti hinc. éa coacta ingrátiis
Post ílla coepit uíctum uolgo quaérere.
Nunc cúm sine magno intértrimento nón potest
Habéri, quiduis dáre cupis. nam, ut tú scias,
Quam ea núnc instructa púlchre ad perniciém siet;
Primúm iam ancillas sécum adduxit plús decem,
Onerátas ueste atque aúro: satrapa sí siet
Amátor, numquam súfferre eius sumptús queat:
Nedúm tu possis. *M.* éstne ea intus? *CH.* sít rogas?
Sensí: nam unam eii cénam atque eius cómitibus
Dedí: quod si iterum míhi sit danda, actúm siet.
Nam, ut ália omittam, pýtisando módo mihi
Quid uíni absumpsit? Síc hoc, dicens; Ásperum

eo verbo utebantur, Terentio posteriores erant? Quid Plautus? etsi paulo prior; cujus vel *neglegentiam aemulari* Noster exoptat; cujus *sermone Musas ipsas usuras fuisse, si Latine loqui vellent*, diu post mortuum Terentium dictum est. Sed esto hoc, inquit, ut Terentii aetate sic alii locuti sint: at Terentius, *mire et felicissime sagax* praesensit quae verba, licet tum usitata, ferre aetatem nequirent. Hocine dicit, qui vetustum et obsoletum illud *Attigas* in textum ipsum recepit, Andr. IV, 4, 50. cum Faernus suus dedisset *Attingas?* Felicem sane naris et olfactus Terentium! qui verba caduca et post annos ducentos interitura tam diu ante ex odore ipso dignosceret. Non Terentio hoc, sed Magistris debetur, qui discipulorum gratia verba fere omnia antiqui coloris, novis et tum receptis interpolarunt. Atqui, addit, *etiam numeri minus placent*, *Commétare*, accentu in syllaba secunda, qui in tertiam debebat cadere, *Commetáre*. Qualia igitur sunt ista, *Pótare*, Adel. I, 1, 8. *Péccare*, I, 2, 44. *Clámare* III, 3, 53. *Sérvare*, Hec. III, 3, 42. *Accúsare*, Phorm. II, 1, 59. *Exórare*, III, 2, 27. et alia hoc genus innumera?

39. *Nunc sine magno intertrimento, non potest*] Hic ascriptum est in libro Bembino: *Inter et De tantundem significant ad augmentum ostendendum. hinc dicitur, interfectus.* FAERNUS.

43. *Satrapes si siet*] Codex noster 900 annorum, *Satrapas si siet*: idem qui Eun. IV, 7, 19. *Armas sapientem decet.* Nempe ut ibi *Arma*, ita hic *Satrapa* legendum. *s* ex sequente litera male adhaesit. Ut a *Ποιητὴς*, *poeta* et alia ejusmodi, ita a *Σατράπης* *Satrapa*. Glossarium vetus Cyrilli: *Σατράπης*, *Satrapa*.

46. *Sensi: nam ei unam cenam*] O. I. s. *nam unam ei cenam*. et hic in libro adjectum est vetustissimum glossema: *Sensi*, *cum gemitu pronuntia*. versus autem stat si spondeus sit in *ei*, quemadmodum a Lucretio ponitur. FAERNUS. Nostri quoque *Nam unam ei.* Scribe *eii*.

48. *Pitissando*] In libro Bembino *pytisando* scriptum est per *y* in prima syllaba, et per unicum *s*; licet deinde alterum adjectum sit. et ad hoc verbum haec adnotata: *Expressis labris spuendo*, *dum saporem vini probat*. Victorianus et Decurtatus *pytissando* per duo *s* habent; item Vaticanus et Basilicanus, sed hi duo cum aspiratione post *t*. FAERNUS. Ut Bembinus, ita codex noster 900 annorum *Pytisando*; quod recipimus: versus certe eo pacto ad Graecorum numeros accedit.

Pater hóc est; aliud lénius sodés uide:
Reléui dolia ómnia, omnis sérias:
Omnís sollicitos hábuit: atque haec úna nox.
Quid té futurum cénses, quem adsidue éxedent?
Sic mé di amabunt, út me tuarum míseritumst,
Menedéme, fortunárum. *M.* faciat quód lubet:
Sumát, consumat, pérdat, decretúmst pati,
Dum illúm modo habeam mécum. *CH.* si certúmst tibi
Sic fácere, illud permágni referre árbitror,
Ut né scientem séntiat te id síbi dare.
M. Quid fáciam? *CH.* quiduis pótius quam quod cógitas:
Per álium quemuis út des: falli té sinas
Technís per seruolum: étsi subsensi íd quoque
Illós ibi esse, id ágere inter se clánculum.

50. *Sic hoc dicens; asperum pater hoc est. aliud lenius*] Dictioni *pater* haec ascripta sunt. *Et hoc ei displicet, quod eum meretrix patrem appellet.* Ceterum ordo horum verborum hic est, *dicens*, scilicet Bacchis, *sic hoc*, subaudi *est.* ut sit, sic hoc est, quod dicere solemus, cum quid vel improbamus vel mediocre esse ostendimus. FAERNUS.

Recte haec. Et aliud agebat qui pro *Aliud lenius*, maluit *Illud lenius.* Omnia dolia relinuntur, dum *Aliud* quaerit: at si *Illud;* jam habet, quod placet; nec plura dolia sollicitantur. Ut Syrus Adel. III, 3, 72. *Illud recte*: quod habet nempe, non quod absens desiderat. Ceterum pro *Vide* Nonius v. Asperum *Para* habet. Non accedo. *Vide,* ex tua cella; *Para*, ex taberna pete.

52. *Omnis sollicitos habui: atque haec una nox*] Ita libri nunc omnes: sed et versus et sententiae ipsius causa repone;

Omnis sollicitos habuit; atque haec una nox.

Bacchis scilicet omnes, et me et totam familiam, fastidio suo et elegantia sollicitos et exercitos habuit. Plautus Mil. IV, 2, 95.

Ita me mea forma habet sollicitum. Menaech. IV, 2, 20.

Sicut me hodie nimis sollicitum cliens quidam habuit.

Nonius: *Habere, facere*: *Varro*: *Habeat homines sollicitos.*

54. *Ita me di amabunt, ut tuarum miseritum est*] Non *ita*, sed *sic* est in o. l. s. et post *ut*, additur *me.* verbum autem *amabunt*, in libro Bembino exponitur pro *ament.* FAERNUS. Sic et nostri. Guyetus pro *Amabunt* reponit *Amassint*: recte quidem; si aut codices juberent, aut postularet sermo. Sed Plaut. Poen. I, 3, 30. *Ita me di amabunt.* et IV, 2, 47. *Diespiter me sic amabit.*

58. *Sic facere id permagni referre arbitror*] Pro *id*, *illud* legitur in libro Bembino, Basilicano, Victoriano et multis aliis, ut et ratio versus requirit. FAERNUS. Sic et nostri.

59. *Ut nescientem sentiat te id sibi dare*] Palmerius, Guyetus, Boeclerus, Vir doctus; recte omnes, *Ut ne scientem.* Nimirum vel, ut illi, *Ne scientem sentiat;* vel, ut aeque bene, *Nescientem censeat.* Certe utrumque, et *Nescientem* et *Sentiat* stare una vix possunt.

63. *Illos ibi esse, et id agere inter se clanculum*] Aliquot libri, inter quos Bembinus, Basilicanus, Victorianus, haec habent sine conjunctione, quod et elegantiae et versui servit. FAERNUS. Etiam a nostris abest *Et*; et tamen in textu Faerni subsistit. Nos nostro jure exulatum mittimus.

Syrus cum íllo uestro cónsusurrant, cónferunt
Consília ad adulescéntes: et tibi pérdere
Taléntum hoc pacto sátius est, quam illó minam.
Non núnc pecunia ágitur, set illud quó modo
Minimó periclo id démus adulescéntulo.
Nam sí semel tuum ánimum ille intelléxerit,
Prius próditurum té tuam uitam, ét prius
Pecúniam omnem, quam ábs te amittas fílium: hui,
Quantam eii fenestram ad néquitiem patetéferis?
Tibi aútem porro ut nón sit suaue uíuere:
Nam déteriores ómnes sumus licéntia.
[Quodcumque inciderit in mentem, uolet: neque id

64. ***Syrus cum illo vestro consusurrat***] Omnes fere antiqui libri *consusurrant.* quod vero sequitur, ***conferunt consilia adulescentes***, in Bembino est, ***ad adulescentes.*** ut et versus exposcit; et est sensus, consilia quae ceperint servi, ad adulescentes deferunt. vel *ad*, pro *apud* exponendum, et *conferunt*, pro communicant. vel forte legendum est, ut conjicit Lolgius, *consiliad adulescentes.* ut *d*, interponatur hiatus vitandi causa, sicut in *med erga.* FAERNUS.

Illud Lolgii nescio cujus *Consiliad* ad morboniam relegandum est. Lege ex Bembino:

Syrus cum illo vestro consusurrant, conferunt
Consilia ad adulescentis.

Consusurrant; nam quod vir doctus mavult *Consusurrat*, et veretur, *ne plurale parum Latine dicatur*; festinantius, sat scio, hoc scripsit: doctior enim est, quam ut sic sentiat, si cogitaverit. Quid enim illud Ovidii [Fast. IV, 54.]

Ilia cum Lauso de Numitore sati?

et plura ejus formae a Grammaticis jam collecta. Vel illud compositum *Consusurro* satis hoc ostendit. Si enim *Syrus* dividas a sequentibus; tum dicas, Syrus *susurrat* cum illo vestro: at si junctim accipias *Syrus cum illo vestro*, hoc est, *Syrus et ille vester*, tum recte dicas *Consusurrant.* Porro *Conferunt ad adolescentes*, hoc est, *Una ferunt*, *referunt ad adolescentes.* Phorm. V, 1, 1.

Quid agam? quem mi amicum misera inveniam, quo consilia haec referam?
Aut unde mi auxilium petam.

Ubi *Quo* perinde est ac *Ad quem*, ut *Unde* est *A quo.*

69. ***Is intellexerit***] O. I. s. ***ille intellexerit.*** FAERNUS. Nostri quoque omnes, *Ille.*

70. ***Prius proditurum te tuam vitam, et prius pecuniam omnem***] In libro Bembino scitissime atque appositissime ascriptum est, *Minor est pecunia quam vita; sed in oratione potiora nobis sunt, de quibus agitur.* FAERNUS.

72. ***Quantam fenestram ad nequitiem patefeceris?***] *Cui* sodes patefecerit? deest Pronomen casus dativi. Repono:

Quantam eii fenestram ad nequitiem patefeceris.

Nec versui timendum est; etsi ejus causa correctores olim *Eii* ejecerunt. Nimirum antiqui *Fenestra*, prioribus duabus brevibus pronuntiarunt, vel contracte *Festra.* Festus [p. 91 M.] *Festram antiqui dixerunt, quam nos Fenestram.* Certe Plautus nusquam non effert, secunda brevi: Mil. II, 4, 26.

Neque fénestra nisi clathráta: nam certe égo te hic intus vidi.

Casin. I, 1, 44.

Quid fácies? Cóncludére in fénestram fórtiter.

Rud. I, 1, 6.

Inlústrióres fécit, fénestrasque indidit.

Vides *Fenestra* hic ubique secundam corripere. Pone, ex Festi sententia, *Festra*; et versus omnes id admittent. Quid dubites, quin et sic pronuntiaverit Terentius?

Putabit prauom an rectum sit, quod petet.]
Tu rém perire, et ípsum non poterís pati.
Dare dénegaris: íbit ad illud ílico,
Quo máxume aput te sé ualere séntiet,
Abitúrum se abs te esse ílico minitábitur.
M. Uidére uerum, atque íta uti res est, dícere.
CH. Somnum hércle ego hac nocte óculis non uidí meis,
Dum id quaéro, tibi qui fílium restítuerem.
M. Cedo déxtram: porro te óro idem ut faciás, Chreme.
CH. Parátus sum. *M.* scin, quíd nunc facere té uolo?
CH. Dic. *M.* quód sensisti illós me incipere fállere,
Id út maturent fácere: cupio illí dare,
Quod uólt; cupio ipsum iám uidere. *CH.* operám dabo.
Paulum hóc negoti mi óbstat: Simus ét Crito

76. *Putabit pravum an rectum*; *quod petet, siet*] Omnes fere l. s.

Putabit pravum an rectum sit, quod petet.

aliqui, *an rectum siet.* quod tamen non adjuvat versum. in uno tantum libro est, *pravumne an rectum.* quo quidem modo stat optime senarius. aliter oportebit abstinere ab elisione posterioris syllabae in *pravum.* FAERNUS.

In his duobus versibus magna variarum lectionum est seges; ut in nothis et subdititiis solet evenire. Veteres plerique nostri:

Quod cuique cumque inciderit in mentem volet;
Neque id putavit, pravum an rectum sit petet.

Alii *Quod cuicumque;* alii *Sit quod petet.* Tolle totum hoc panni vulgaris adsumentum. Ex notula aliqua olim in textum irrepsit sententiola generalis. Nam illud *Cuique* satis declarat ad solum Cliniam, ut oportuit, hoc non pertinere. Postea pro captu suo singuli in versus redigere laborarunt. Miror equidem Guyetum, qui tot bonos versus ejecerit, hos insulsos tam patienter tulisse: sed miseror Virum eruditum, qui id multis verbis agit, ut ex malis pejores faciat.

78. *Dare denegabis*] Multi l. s. inter quos Bembinus et alii antiqui, *denegaris.* FAERNUS. Nostri fere omnes, *Denegaris.*

80. *Minabitur*] Nostri omnes *Minitabitur;* melius versui consulentes.

81. *Videre verum*] Liber Bembinus, *vera* et expositionem habet ascriptam; *Vera, utilia: Salustius.* Verba Salustii antiquitate detrita sunt. FAERNUS. Nostri omnes *Verum:* quod placet: neque mutavit Faernus.

84. *Cedo dexteram: porro te idem oro ut facias Chreme*] Liber Bembinus, *dextram.* ita stat versus, si tamen in *te idem* non fiat elisio. FAERNUS. Nostri omnes meliore ordine, *Porro te oro idem ut.*

85. *Scin quid nunc te facere volo?*] Varie collocantur haec verba, sed haec mihi collocatio omnium, quas inveni, commodissima videtur ob numerum, *Scin quid nunc facere te volo?* ita plerique libri scripti habent, et in iis aliquot ex antiquis, ut Basilicanus. FAERNUS. Omnes quidem nostri, *Scin quid nunc facere te volo?*

88. *Operam dabo*] Tres qui sequebantur versus, ad finem hujus scenae apposui: et eo loco mutationis ratio reddetur.

89. *Paulum negoti mi obstat*] Lege ex nostris omnibus et Edd. vett. *Paulum hoc negoti.* Vides, ut commode versus conjungantur, tribus illis hinc amotis. *Operam dabo*: *Paulum* modo *hoc negoti mi obstat.* Recte *Hoc*; quia statim narrat, quod sit.

Uicíni nostri hic ámbigunt de fínibus:
Me cépere arbitrum: íbo ac dicam ut díxeram
Operám daturum me, hódie non posse iís dare.
Contínuo hic adsum. *M.* ita quaéso. di uostrám fidem!
Ita cónparatam esse hóminum naturam ómnium,
Aliéna ut melius uídeant et diiúdicent,
Quam súa? an eo fit, quía re in nostra aut gaúdio
Sumus praépediti nímio aut aegritúdine?
Hic míhi nunc quanto plús sapit, quam egomét mihi?
CH. Dissólui me, otiósus operam ut tíbi darem.

93. *Continuo hic adero. Ita quaeso. di vestram fidem*] Prorsus illud *Adero ita*, pes proseleusmaticus, Nostro insolens est: praesertim ut inter duos colloquentes dividatur. Quo minus hic toleretur, facilitas emendationis facit. Lege enim, *Continuo hic adsum:* ut alibi [Eun. III, 2, 40.] *Post continuo huc exeo.*

94. *Itan comparatam esse hominum naturam omnium*] Aliqui l. s. inter quos Bembinus, non *itan*, sed *ita* habent. Sed Bembinus eo amplius, quod *comparatum* habet; ex quo tamen postea effectum est *comparatam*, *a* litera superscripta, et *naturam* quidem habuit, sed *m*, deinde deleto, remansit *natura*. quod si recipiatur simul cum voce *comparatum*, erit ordo: Ita comparatum esse natura omnium hominum: ut natura, sit ablativus casus. quae quidem locutio bonis auctoribus usurpata est. Columella libro XII [prooem.] *Maritale conjugium sic comparatum esse natura.* Livius libro tertio ab urbe condita [cap. 68.] *Natura hoc ita comparatum est, ut qui apud multitudinem sua causa loquitur, gratior eo sit, cujus mens nihil praeter publicum commodum videt.* Quod tamen, diligentius totum animadversum, non placet. FAERNUS. Nostri, ut editum.

95. *Aliena melius ut videant et judicent*] Ex o. l. s. ita collocamus haec verba, *aliena ut melius.* et praeterea ex Bembino legimus *dijudicent.* quo quidem modo stat optime versus. FAERNUS. Versu sequente, pro *In re nostra* lege *Re in nostra.*

98. *Hic mihi quanto nunc*] O. l. s. *nunc quanto.* FAERNUS. Sic et nostri universi *Nunc quanto*, meliore accentu; haesit tamen in textu Faerni *Quanto nunc.*

99. *Dissolvi me, ocius operam ut tibi darem*] Tres antiquissimi libri, et aliqui alii, pro *ocius* habent *otiosus.* qua lectione et versus stat, et sensus est optimus. distinguendum autem est post *me.* FAERNUS.

Dissolvi me, otiosus operam ut tibi darem.

Quattuor modo ex tot nostris *Otiosus;* ceteri perperam *Ocius.* Sed hic alia res agenda est, non otiose. Nota illud, *Operam ut tibi darem:* ergo Menedemus adhuc in scena restitit. Cur autem restitit, qui (ut ante nos ordo inveteraverat) *Domum hinc concedere jussus erat;* priusquam Chremes ad Simum et Critonem abierat? Hoc primum. Deinde illud vide; quomodo sibi constet Chremes, qui primo jubet Menedemum *Domum concedere:* deinde sui oblitus, manere eum et exspectare jubet dum redeat ipse: id enim sibi vult, *Continuo hic adero. Ita quaeso.* Porro et aliud vide, *A me*, inquit Chremes, *nescio quis exit:* is erat Syrus, qui tum forem aperiebat. Cur ergo mutus in scena stat Syrus; toto illo tempore quo Chremes abiens rediensque aberat? Denique, cum Chremes hic dicat, *Operam ut tibi darem:* cur Menedemus statim abit, injussus a Chremete, a se nihil causae dicens? Haec non sunt moris Terentiani: quod et sensit vir egregius Boeclerus; qui idcirco correctum voluit.

Dissolvi me, otiosus operam ut huic darem:

ut hoc dicatur, jam egresso e scena Menedemo. Non male: sed tamen uni tantum vitio, non omnibus medetur; et nos opinor felicius, retractis huc tribus

Syrus ést prehendendus átque adhortandús mihi.
A mé nescio quis éxit: concede hínc domum,
Ne nós inter nos cónsentire séntiant.

Actus III. Scaena II.

Syrus. Chremes.

SY. HAC íllac circumcúrsa: inueniendum és tamen,
Argéntum: intendenda ín senem est fallácia.
CH. Num mé fefellit hósce id struere? uídelicet
Ille Clíniaï séruos tardiúsculust,

versibus, qui tam commode hic sedem capiunt, quam illic habuerunt incommodissime:

Dissolvi me, otiosus operam ut tibi darem:
Syrus est prehendendus atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.

Nota illud, *A me nescio quis exit.* Ubicumque hoc aut simile occurrit, Scena statim finitur. Sic III, 2. *Quisnam a nobis egreditur foras?* III, 3. *Quid est quod tam a nobis graviter crepuerunt fores.* Et sic ubique.

102. *Ne nos inter nos congruere sentiant*] Nisi *congruere* penultimam producat, ut quod forte sit secundae declinationis, deducaturque a *congrueo congrues*, non stat versus, et necesse est aliquid deesse. FAERNUS.

Apage illud *Congrueo.* Quidam sic versui opitulatum eunt,

Ne illi nos inter nos congruere sentiant.

Vir eruditus hoc modo,

Ne nosmet inter nos congruere sentiant.

Ego vero non magis de versu, quam de sententia sollicitus sum. Quid enim mali, metus, suspicionis esset, si sensissent duos senes vicinos inter se congruere, hoc est, concorditer vivere? Plaut. Curc. II, 2, 14.

Item alios deos facturos scilicet.
Sane illi inter se congruunt concorditer.

Dederat, opinor, auctor,

Ne nos inter nos consentire sentiant.

Ubi *Sentire* a sequenti absorptum; et a *Consentiant* postea factum *Congruere sentiant. Consentire*, ex consensu et compacto agere et dicere. Plautus Pseud. I, 5, 125.

Quid si hice inter se consenserunt, Callipho,
Aut de conpacto faciunt consutis dolis.

Casin. Prol. v. 59,

Propterea ea una consentit cum filio.

1. *Hac illac circumcursa: inveniundum est tamen*
Argentum: intendenda in senem est fallacia] *Circumcursa* quorsum hic? Se ipsum, inquiunt, Syrus alloquitur. Esto: sed profecto non circumcursando, sed sedendo, stando, cogitando, quaerendum erat argentum. Deinde quid est *Tamen*? an pro *Tandem*, ut olim Goveanus? an legendum *Enim*, cum Guyeto? Haeret sane sententia, neque est coloris sani et Terentiani. Repone,

Hac illac circumcursa: inveniundum es tamen,
Argentum.

Argentum ipsum Syrus compellat, vernili facetia. Quacumque aufugias, *O argentum; tamen inveniendum es.* Emendationis hujus sponsorem et praedem tibi sistam Syrum ipsum IV, 2. 11.

Retraham hercle opinor ad me idem illud fugitivum argentum tamen.

Argentum *Fugitivum*, illud scilicet ipsum, quod *Circumcursat*: et nota *Tamen* eodem modo quo hic poni.

4. *Est ille Cliniae servus tardiusculus*] Omnes quotquot sunt l. s. verbum *est*, habent post *tardiusculus.* nos tamen scribimus *tardiusculust*, ut versus stet, diphthongo in verbo *Cliniae* dissoluta, et ex *ille*, uno *l* eliso. FAERNUS. Recte hoc: et sic omnes nostri.

Idcírco huic nostro tráditast prouíncia.
SY. Quis hic lóquitur? perii. númnam haec audiuít? *CH.* Syre. *SY.* hem.
CH. Quid tu ístic? *SY.* recte. equidém te demirór, Chreme,
Tam máne, qui heri tántum biberis. *CH.* níl nimis.
SY. Nil, nárras? uisa uérost, quod dicí solet,
Aquilaé senectus. *CH.* heía. *SY.* mulier cómmoda et
Facéta haec meretrix. *CH.* sáne idem uisa ést mihi.
SY. Et quidem hércle forma lúculenta. *CH.* síc satis.
SY. Ita nón ut olim, sét uti nunc, sané bona:
Miniméque miror, Clínia hanc si déperit:
Set habét patrem quendam áuidum, miserum, atque áridum,
Uicínum hunc: nostin? át quasi is non diuítiis
Abúndet, gnatus eíus profugit ínopia.
Scis ésse factum ut díco? *CH.* quid ego ní sciam?

Cliniaï dividit diphthongum, ut alibi *Hospitaï*, *Phaedriaï*.

7. SY. *Recte equidem te demiror Chreme*] Aliter habetur in libro Bembino, *recte equidem, sed te miror Chreme:* ut non post *recte*, sed post *equidem* distinguatur; quae lectio non dubito quin vera sit. FAERNUS.

Quid tu istic? Recte equidem: sed te miror Chreme. Sic Faernus ex Bembino dedit: Nostri omnes, *Recte quidem te demiror, Chreme:* nisi quod duo ex veterrimis *Equidem*. Lege, et distingue:

Quid tu istic? Recte. equidem te demiror, Chreme, Tam mane.

Quid tu istic agis? *Recte*, hoc est, *Nihil*. Eun. II, 3, 50. *Rogo numquid velit. Recte, inquit. abeo.* Ubi Donatus: *Recte pro eo quod est Nihil*; *et moraliter τῷ ἀττικισμῷ. Lege, ἀστεϊσμῷ.* Hec. III, 2, 20.

Quid tu igitur lacrimas? aut quid es tam tristis? Recte, mater.

ubi iterum Donatus: *Recte, dicimus; cum sine injuria interrogantis aliquid reticemus.* Nihil potest dici melius.

11. CHR. *Sane idem visa est mihi.* SY. *et quidem hercle forma luculenta*] In libro Bembino pro *mihi*, legitur *tibi*: sed personae, aliter ibi notatae, id quadrare faciunt, quod alioqui videtur absurdum. CHR. *sane.* SY. *idem visa est tibi. et quidem hercle*, etc. FAERNUS.

Faernus dedit *Tibi*: sed omnes nostri *Mihi*, sensu sanissimo et planissimo. Nos non colemus Bembinum tam superstitiose.

13. *Ita non ut olim*] Palpatur seni, temporis acti laudatori, quasi illo juvene formosiores essent homines, quam nunc sunt.

18. *Scin esse factum ut dico?*] Liber Bembinus, Basilicanus, et Victorianus, et aliqui alii *scis*, alii *scisne*. FAERNUS.

Nostri quoque meliores et plures, *Scis*. Sed vide versum integrum: *Scis esse factum, ut dico? Quid ego nesciam?* Quorsum illud *Nesciam?* quale responsum? nec sententia nec sermo sanus est. Lege certissime, ut olim Palmerius, nemine adhuc auscultante, *Quid ego ni sciam?* Hoc est: *Quidni ego sciam?* Noster, Adel. IV, 5, 28. *Quid illam ni abducat?* Plaut. Mil. IV, 3, 27. *Quid ego ni ita censeam?* Pseud. II, 2, 57. *Quid ego ni teneam?*

Hominém pistrino dígnum. *SY.* quem? *CH.* istunc séruolum
Dico ádulescentis. *SY.* Sýre, tibi timuí male.
CH. Qui pássus est id fíeri. *SY.* quid facerét? *CH.* rogas?
Aliquíd reperiret, fíngeret falládias,
Unde ésset adulescénti amicae quód daret,
Atque húnc difficilem inuítum seruarét senem.
SY. Garrís. *CH.* haec facta ab íllo oportebát, Syre.
SY. Eho quaéso laudas, quí eros fallunt? *CH.* ín loco
Ego uéro laudo. *SY.* récte sane. *CH.* quíppe qui
Magnárum saepe id rémedium aegritúdinum est:
Huic iám mansisset únicus gnatús domi.
SY. Iocón an serio ílle haec dicat néscio,
Nisi míhi quidem addit ánimum, quo lubeát magis.
CH. Et núnc quid exspectát, Syre? an dum hinc dénuo
Abigát, cum tolerare íllius sumptus nón queat?
Nonne ád senem aliquam fábricam fingit? *SY.* stólidus est.
CH. At te ádiutare opórtet adulescéntuli
Causá. *SY.* facile equidem fácere possum, sí iubes:

19. *Istum servulum*] Liber Bembinus *istunc servolum.* FAERNUS. Aliquot etiam nostri *Istunc.* Melius, quia vitatur homoeoteleuton.

27. *Quippe quia*] In libris antiquis est *quippe qui*: et huic dictioni haec ascripta sunt in Bembino: *Parelcon: abundat qui.* nos vero eam dictionem etiam alibi invenimus, idem significantem quod *quippe.* Plautus in Aulularia [II, 5, 22.]

Horum tibi istic nihil eveniet, quippe qui ubi quod surripias nihil est. FAERNUS.

Meliores nostri item *Quippe qui.*

28. *Magnarum saepe remedium aegritudinum est*] O. l. s. *id remedium.* FAERNUS.

29. *Jam huic mansisset*] Non constat versus, nisi aut *Jam*, aut *Huic* in disyllabon dissolvas: quorum neutrum placet. Repono:

Huic jam mansisset unicus gnatus domi.

Andr. IV, 4, 47. *Hanc jam oportet.*

30. *Illaec dicat*] Lege cum duobus nostris *Ille haec dicat.*

32. *At nunc quid exspectat?*] Liber Bembinus, et alii antiqui habent *et nunc*: quod magis consequens videtur. FAERNUS. Nostri quoque omnes *Et nunc.*

33. *An dum hinc denuo Abeat, cum tolerare hujus sumptus non queat*] *Hujus*, inquiunt, Clinia amicae, Bacchidis. Ita quidem necesse est, si retinetur haec lectio. Sed codices nostri universi *Illius*, non *Hujus.* Latet altius vitium. Repone:

Et nunc quid exspectat, Syre? an dum hinc denuo
Abigat, cum tolerare illius sumptus non queat.

An Dromo exspectat et cessat, dum Herus denuo filium hinc abigat? Nam sic de se ipso Menedemus, I, 1, 82.

Eum hinc ejeci miserum injustitia mea.

et Chremes id redarguit, III, 1, 37. *Filium proterruisti hinc.* Atqui id ipsum est *Abigere.* Adel. III, 3, 47. *Abigam hunc rus.*

Etením quo pacto id fíeri soleat, cálleo.
CH. Tanto hércle melior. *SY.* nón est mentirí meum.
CH. Fac érgo. *SY.* at heus tu, fácitodum eadem haec méminerís,
Siquíd huius simile fórte aliquando euénerit,
Ut súnt humana, túus ut faciat fílius.
CH. Non úsus ueniet, spéro. *SY.* spero hercle égo quoque:
Neque eó nunc dico, quó quicquam illum sénserim:
Set sí quid, nequid: quaé sit eius aetás, uides:
Et ne égo te, si usus uéniat, magnificé, Chreme,
Tractáre possim. *CH.* de ístoc, cum usus uénerit,
Uidébimus quod ópus sit: nunc istúc age.
SY. Numquám commodius úmquam erum audiuí loqui,
Nec cúm malefacere créderem mi inpúnius
Licére. quisnam a nóbis egreditúr foras?

ACTUS III. SCAENA III.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

CH. QUID istuc quaeso? quí istic mos est, Clítipho? itane fíeri oportet?
CL. Quíd ego feci? *CH.* uídin ego te módo manum in sinum huíc meretrici
Ínserere? *SY.* acta haec rés est. perii. *CL.* méne? *CH.* hisce oculis, né nega.

43. *Neque eo nunc dico quod quicquam illum senserim*] Liber Bembinus, *quo quicquam*. FAERNUS. Nostri omnes mendose *Quod*.

47. *Videbimus quid opus sit*] Meliores nostri melius, *Quod opus sit*.

49. *Malefacerem*] Sic dedit Faernus; sic habent Codices nostri. Sed certa est Mureti emendatio, *Malefacere*. Ceterum, ubi Chremes dixisset, *Istuc age*, continuo domum ibat: Tres sequentes versus per se Scenam constituunt. Nam dum Syrus solus secum eos pronuntiat, Chremes interim filium cum Bacchide deprehendit, et iratus in scenam redit, filio quoque evocato.

1. CH. *Quid istuc quaeso?*] Duo primi versus hujus scenae sunt trochaici tetrametri acatalectici; item sextus, septimus, octavus, undecimus, tertius decimus, decimus nonus, et vigesimus primus. quintus vero dimeter iambicus, eliso ex *quidem m*, quamvis sequente consonante. ceteri his intermixti, trochaici catalectici, sequentes vero, partim iambici octonarii, et unus dimeter: partim trochaici catalectici, ut quidem hi omnes versus in libro Bembino, et aliis ordinati sunt, nam hucusque in impressis aliter habent. FAERNUS.

3. *Manum in sinum huic meretrici inserere?*] Liber Bembinus *ingerere*, quod mihi aeque placet. FAERNUS.

Omnes nostri *Inserere*, quae vera lectio est. Certa fides a Nasone est; qui *Inseruisse manum* habet, versu ipso

Facis ádeo indigne iniúriam illi, quí non abstineás manum:
Nam istaéc quidem contumélia est:
Hóminem amicum récipere ad te, atque éius amicam súbigitare.
Uél heri in uino quám inmodestus fuísti? *SY.* factum. *CH.* quám molestus!
Út equidem, ita me dí ament, metui, quíd futurum dénique esset!
Nóui ego amantis: ánimum aduertunt gráuiter, quae non cénseas.
CL. Át fides mi aput húnc est, nil me istíus facturúm, pater.
CH. Ésto: at certe ut hínc concedas áliquo ab ore eorum áliquantisper.

non patiente, ut *Ingessisse* substituas: Amor. II, 15.

Et laevam tunicis inseruisse manum.

6. *Subagitare*] Sic dedit Faernus: sed veterrimi quique nostri *Subigitare*; ut et codices Plautini habent *Subigitare*, nihil hic amplius est, quam lascivius contrectare.

7. *Vel heri in convivio*] Omnes fere l. s. inter quos Bembinus, non *in convivio* habent, sed in *vino*. in quo etiam libro versus finit, non in *factum*; sed in *quam molestus*; hoc modo: *Uel heri in vino quam immodestus fuisti*? SY. *factum*. CH .*quam molestus*? FAERNUS. Nostri universi *In vino*.

8. *Ut equidem, ita me di ament, metui*] Guyetus hic corrigit, *Ut metuerim*, hoc est, *Adeo ut* metuerim: atque hoc arripuit et transtulit vir eruditus. Magno conatu nihil agitur. *Ut* hic inceptivum est, ut passim.

Ut praeter spem evenit! [IV, I, 51.]
O fortuna, ut numquam perpetuo es bona! [Hec. III, 3, 46.]

Plaut. Epid. II, 1, 54.

Di immortales, ut ego interii basilice!

9. *Novi ego amantium animos*] O. l. s. *animum*, ita procedit optime trochaicus. FAERNUS.

Omnes nostri *Animum*. Hoc recte: sed aliud restat:

Novi ego amantium animum, advertunt graviter quae non sentias.

Novi animum, recte sane: ut Adel. II, 2, 15. *Age novi tuum animum*. Et Plaut. Mil .III, 1, 44.

Nam nisi qui ipse amavit, aegre amantis ingenium inspicit.

Sed ambigui vitium hic turbat; cum enim *Animum advertere* passim apud Hunc et Plautum dicatur, *Advertere* per se eo sensu nusquam; si distinguas post *Animum*, plane contra morem egeris. Nimirum certa est Palmerii emendatio:

Novi ego amantis: animum advertunt.

Amantis, terminatione prisca, hoc est, *Amantes*. Quod cum Magistri *Amantis* gen. sing. acciperent, necesse erat ut supponerent *Amantium*. *Novi amantes*, novi quales, quali animo sint. Sic And. IV, 4, 33. *Nae illa* illum *haut novit*, V, 4, 11. *Si, Simo*, hunc *noris satis*. Alibi [Plaut. Epid. I, 2, 44. Stich. I, 2, 26.] *Novi ego* nostros.

10. *At mihi fides*] Lege cum uno ex Regiis, ut Trochaicus sit aeque ac ceteri,

At fides mi aput hunc est.

11. *Esto: at certe concedas aliquo ab eorum ore aliquantisper*] Liber Bembinus et alii antiqui, ita collocant, *ab ore eorum*. Ceterum Victorianus et Decurtatus habent *concedas hinc*, qua

Múlta fert libído: ea prohibet fácere tua praeséntia.
Dé me ego facio cóniecturam. némost meorum amícorum hodie,
Apút quem expromere ómnia mea occúlta, Clitipho, aúdeam.
Aput álium prohibet dígnitas; aput álium ipsius factí pudet;
Ne inéptus, ne protéruos uidear: quód illum facere crédito.
Set nóstrum est intellégere; atque utcumque, úbicumque opus est, óbsequi.
SY. Quíd istic narrat? *CL.* périi. *SY.* Clitipho, haéc ego praecipió tibi?
Hóminis frugi et témperantis fúnctu's officiúm. *CL.* tace sodes.
SY. Récte sane. *CH.* Sýre, pudet me. *SY.* crédo: neque id iniúria: quin

particula addita melius versus procedit, qui est trochaicus acatalecticus. FAERNUS.

Esto: at certe cóncedás hinc aliquo ab ore eorum aliquantisper.

Sic dedit Faernus, *Cóncedás* duplici accentu, non satis venuste. *Hinc* nulli ex nostris: sed tres veterrimi, *Certe ut concedas.* Repone:

Esto: at certe ut hinc concedas aliquo.

Ut, ea forma et sensu, passim.

12. *Ea prohibet facere*] Liber Bembinus *facere prohibet.* FAERNUS. Ex Bembino solo Faernus dedit *Facere prohibet;* cum et ceteri ejus et nostri universi habeant, *Prohibet facere;* numeris melioribus, et minore licentia.

13. *Ego de me facio conjecturam*] Vir eruditus Jambicum tetrametrum Hypercatalectum hic statuit, quales tres vel quattuor alios existimat. Et sic sane est, si recepta lectio admittatur. Sed cum nullus ejusmodi extet; nec Musicae rationes id patiantur, pro erratis paucos istos habebimus et levi opera corrigemus. Hic repono, *De me ego facio conjecturam.*

Poteris etiam; *'Ego ex me fácio:* ut supra II, 3, 25. Adel. V, 3, 36. Sed Plautus etiam *De me conjecturam.* Cas. II, 3, 8. Cist. II, 1, 2.

15. *Ipsius facti piget*] In libro Bembino, et aliquot aliis antiquis *pudet*, quod magis videtur convenire. FAERNUS. Nostri omnes *Piget*, uno Regio excepto.

17. *Sed nostrum est intellegere; utcúmque atque úbicumque opus sit obsequi*] Sic codices omnes: sed hiat et sine cemento est sententia. Quanto venustius est, quod a me jam habebis:

Sed nostrum est intellegere. atque útcumque úbicumque opus est obsequi.

Nota modo istam accentus venerem, *'Utcumque úbicumque;* quae in recepta lectione nulla est. *Ut* ad modum et rationem spectat, *Ubi* ad tempus et locum. Andr. IV, 3, 21.

Ut subservias
Orationi, utcumque opust, verbis vide.

Est autem reponimus pro *Sit.* Plaut. Ep. I, 1, 47.

Utcumque in alto ventus est. Et Poen. III, 5, 9.

Utcumque est ventus, exin velum vertitur.

Míhi molestumst. *CL.* pérgin? *SY.* hercle uérum dico, quód uidetur.
CL. Nónne accedam ad íllos? *CH.* eho quaeso úna accedundí uia est?
SY. Áctumst: hic prius se índicarit quám ego argentum effécero.
Chremé, uin tu homini stúlto mi auscultáre? *CH.* quid faciám? *SY.* iube hunc
Abíre hinc aliquo. *CL.* quó ego hinc abeam? *SY.* quó lubet: da illís locum:
Abi deámbulatum. *CL.* deámbulatum, quó? *SY.* uah, quasi desít locus.
Abi sáne istac, istórsum, quouis. *CH.* récte dicit, cénseo.
CL. Di te éradicent, qui ístinc me extrudás, Syre.
SY. At tú tibi istas pósthac comprimitó manus.

21. *Quin mihi molestum'st*] CLIT. *pergin hercle*] In libro Bembino est pro *pergin*, *perdis*. ego *pergis* lego affirmative; quod cum *hercle* magis congruit. ut et in Phormione [V, 6, 9.]

Pergis hercle. numquam tu odio tuo me vinces. FAERNUS.

Nostri omnes *Pergin*? et recte, modo *Hercle* Syro tribuas hoc modo:

Neque id injuria: quin
Mihi molestumst. Pergin? Hercle verum dico quod videtur.

Quin praecedenti versui appono: quod posteriori dedit Faernus.

22. *Nonne accedam ad illos?*] Libri aliquot, inter quos Bembinus, *non accedam*. FAERNUS. Nostri omnes *Nonne:* quod placet.

23. *Actum est; hic prius se indicarit quam ego argentum effero. Chreme*] Liber Bembinus pro *effero* habet *effecero*. quod quanto melius sit, neminem arbitror non videre. nam *effero* nullo modo quadrat, cum nec dum argentum esset in promptu, ut posset efferri. *effecero* autem exponendum, confectum reddidero. praeterea idem liber Bembinus et aliquot alii ita digerunt hos versus:

Actum'st: hic prius se indicarit, quam ego argentum effecero.
Chreme vin tu homini stulto mihi auscultare? CH. *quid faciam?* SY. *jube hunc.*

Sed in *quam ego*, non fiet elisio: et in *Chreme*, posterior syllaba corripietur. *mihi* vero, monosyllabum erit. FAERNUS.

Nostri omnes mendose, *Effero*. Recte Faernus: nisi quod *Chreme* posteriorem corripere putet: immo producit, et jambicus est, ut sequentes.

28. *Qui me istinc extrudis*] Ex ratione versus, et fide libri Bembini, et aliquot aliorum, lego *hinc extrudis*. versus est trochaicus tetrameter acatalecticus: at qui sequitur, et ipse trochaicus dimeter catalecticus. FAERNUS.

Di te eradicent, Syre, qui me hinc extrudis at. tu pol tibi istas
Posthac comprimito manus.

Sic versus constituit: sed prior hypermeter est, qualis nullus extat, nisi mendosus; ut dixi ad versum hic 13. Illud *Pol* nescio unde venerit. Nec ex nostris ullus, nec vett. Edd. id agnoscunt: et universi habent *Istinc* non *Hinc*. Repone:

Di te eradicent, qui istinc me extrudas, Syre,
At tu tibi istas posthac comprimito manus.

Extrudas cum in veterrimo nostro

Cénsen uero? quíd illum porro crédis facturúm, Chreme?
Nísi eum, quantum tíbi opis di dant, sérnas, castigás, mones.
CH. Égo istuc curabo. *SY.* átqui nunc, ere, híc tibi adseruándus est.
CH. Fíet. *SY.* si sapiás: nam mihi iam mínus minusque obtémperat.
CH. Quíd tu? ecquid de illó, quod dudum técum egi, egistí, Syre? 595
Aút est tibi, quod pláceat, an nondum étiam? *SY.* de fallácia
Dícis? est: inuéni nuper quándam. *CH.* frugi es. cédo quid est?
SY. Dícam: uerum, ut áliud ex alio íncidit. *CH.* quidnám, Syre?
SY. Péssuma haec est méretrix. *CH.* ita uidétur. *SY.* immo sí scias.

est, tum in egregio illo Palatino G. Fabricii.

31. *Quantum di dant tibi opis*] Melior videtur compositio, quae est in libro Bembino, et aliis antiquis *quantum tibi opis di dant*. FAERNUS. Nostri omnes, *Tibi opis*; sed iidem *Dent* non *Dant*. Plaut. Cist. IV, 2, 1.

Nisi quid mihi opis di dant, disperii.

36. *De fallacia dicis? hem inveni nuper quandam*] In nullo l. s. invenio dictionem *hem*, quae et alioqui hic inepta est, et nullum sensum habet. aliqui loco ejus nihil prorsus habent: aliqui has duas voces *inventa est*, quod stare non potest: in Bembino et aliis antiquis legitur *est*. quod cum hic nullo modo cohaereat, sine dubio corruptum putamus: et pro *est*, legendum *st*, quae nota est indicentis silentium. quasi nolit Syrus fallaciam ab se inventam enuntiari foras, ne qua forte ad Menedemum permanet. FAERNUS.

Tres hos versus sic dedit Faernus:

Quid tu? ecquid de illo quod dudum tecum egi, egisti, Syre? aut
Repperisti tibi quod placeat, an nondum etiam? De fallacia
Dicis? st. inveni nuper quandam.
Frugi es: cedo quid est.

Ubi versus medius toto pede excurrit. Si a *Risti* incipis, bene se habent numeri. In ultimo versu *St* quod Faernus ex conjectura posuit, prorsus ineptum est. Quorsum enim silentio opus, cum soli in scena sint? Meliores quique codices habent, *Est;* quo indicio, et istum et priorem quoque versum certo restitui:

Quid tu? ecquid de illo quod dudum tecum egi, egisti, Syre?
Aut est tibi, quod placeat, an nondum etiam? De fallacia
Dicis? est. inveni nuper.

Est tibi? hoc est, *Habes*? cui respondet Syrus *Est*, id est, *Habeo*. Vides vero jam, unde venerit illud *Repperisti*, quod cum primo interpretatio fuerit τοῦ *Est*; postea in textum se insinuavit, et alterum inde expulit. And. IV, 4, 50.

Novi omnem rem. est Simo intus? Est. *Ne me attigas*. Adel. IV, 1, 13.

Cliens, amicus, hospes nemo est vobis? Sunt. *quid postea?* Heaut. V, 4, 6.

Ne in animum inducas tuum Alienum esse te. Sum.

Uáh, uide quod incéptet facinus. Fuít quaedam anus Corínthia
Híc; huic drachumárum argenti haec mílle dederat mútuum.
CH. Quíd tum? *SY.* ea mortuást: reliquit fíliam adulescéntulam.
Éa relicta huic árraboni est pro íllo argento. *CH.* intéllego.
SY. Hánc secum huc addúxit, eam quae est núnc aput uxorém tuam.
CH. Quíd tum? *SY.* Cliniam órat, sibi ut id núnc det: illa illí tamen

Ib. *Cedo quid id est?*] Liber Bembinus et nonnulli alii non habent particulam *id:* sed utroque modo stat versus. FAERNUS. Unus tantum ex optumis nostris, *Quid est?*

39. *Immo si scias. Vah, vide quod inceptet facinus*] Sic ex suis Faernus: sed nihil adnotat. Edd. vett. et plerique nostri *Hoc vide.* Petrensis tamen *Vah vide*, ut Faernus. Atque id placet. Plerique nostri *Inceptet*, non *Inceptat.* Utrumvis probe.

40. *Hic: huic drachmarum haec argenti mille dederat mutuum*] Sic Faernus: sed nostri universi cum Edd. vett. *Argenti haec.* Nimirum ab auctore venit antiquae illud monetae:

Hic: huic dráchumarum argenti haec mille dederat mutuum.

Plaut. Trin. II, 4, 23.

Trapezitae mille drachumarum Olympicum.

43. *Ea quae est nunc ad uxorem tuam*] Libri Bembinus, Victorianus, et Decurlatus, *apud uxorem.* Basilicanus et alii *ad*, quod magis placet. FAERNUS. Plures ex nostris *Ad:* sed placet *Apud.* Et deinde pro *Ea quae est* repone, *Eam quae est.*

44. CH. *Quid tum?* SY. *Clinia orat sibi uti nunc det illam: illi tamen Post daturum mille numum poscit*] Qui praecedentia bene considerarit, id est, *pessima haec est meretrix: et vide quod inceptet facinus*; cum postea viderit eam nihil moliri, nihil omnino agere, neque mali, neque boni, nimirum existimabit locum esse corruptum; quem nos ex auctoritate librorum antiquissimorum, Vaticani et Bembini, ita emendamus, ut pro *Clinia Cliniam*, pro *daturum daturam*, legamus: quod posterius etiam in libro Victoriano est, et eo amplius ex Vaticano et Basilicano et nonnullis aliis, pro *uti nunc*, *uti id nunc.* itaque distinguemus.

CH. *Quid tum?* SY. *Cliniam orat, sibi uti id nunc det: illam illi tamen*
Post daturam mille numum poscit.

ut sit sensus: haec meretrix Cliniam orat, ut sibi nunc det id argentum, quod ipsa mutuum dederat anui illi Corinthiae: illam enim puellam, quae relicta est arraboni, post daturam illi, id est Cliniae, mille numum. Quid vero hic significet verbum *poscit*, non sane ex grammaticis liquet. ratio tamen sensusque cogit, id intelligi, pro *pollicetur*, aut *offert.* FAERNUS.

Hos versus sic dedit Faernus.

Quid tum. SY. *Cliniam orat*; *sibi uti id nunc det: illam illi tamen*
Post daturam mille numum poscit.
CH. *Et poscit quidem?* SY. *Hui, Dubium id est?* CH. *Ego sic putavi. quid nunc facere cogitas?*

Et profecto primus ille sententiam subodoratus est; verba praestare non ausus. Sensus postulat, ut *Poscit* sit *Pollicetur* aut *Offert* vel simile quid; usus et sermonis ratio non id concedit. Ego vero cum omnes hujus fallaciae, technae, fabricae partes considerarem et inter se conferrem; statim et recta via in veram hujus loci lectionem deveni: sententia enim semel reperta, verba sponte sequebantur. Fingit Syrus, An-

Póst datum iri mílle numum praés sit. *CH.* et praes sít quidem? *SY.* hui,
Dúbium id est? ego síc putaui. *CH.* quíd nunc facere cógitas?
SY. Égone? ad Menedemum íbo: dicam hanc ésse captam ex Cária,
Dítem et nobilém: si redimat, mágnum esse in ea ré lucrum.
CH. Érras. *SY.* quid ita? *CH.* pró Menedemo núnc tibi ego respóndeo.

tiphilam arraboni Bacchidi relictam esse pro mille Drachmis: Bacchidem, quae hic Cliniae amica fingitur, eam summam a Clinia praesente pecunia petere: Syrum, ut a Menedemo hanc summam auferret, porro ficturum esse, captam esse a Caria Antiphilam, ditem in sua patria et nobilem: si Menedemus pro captiva eam mille drachmis emere velit, magnum fore mox lucrum, cum a parentibus vel cognatis redimeretur: eas mille drachmas Bacchidi dandas esse: et Antiphilam in domo Menedemi futuram, ubi filius familias Clinia facile et tuto cum ea consuescere posset. Haec fallaciae hujus summa est: ad quam tamen obtinendam necesse erat, ut Bacchis Antiphilam a se abalienaret, et Menedemo traderet. Id quoque non omissum a Syro erat, sed mendosa lectio jam a multis saeculis rem obscuravit. Revocabo tibi sepultam illam scripturam:

> *Quid tum*? SY. *Cliniam orat*, *sibi ut id nunc det: illa illi tamen*
> *Post datum iri mille numum praes sit*. CH. *Et praes sit quidem*? SY. *Hui*,
> *Dubium id est*? *ego sic putavi*. CH. *Quid nunc facere cogitas*?

Illa, id est Antiphila, *Praes sit* sive arraboni sit, oppignoretur, *Id mille numum* sive istas mille drachmas, *Post datum iri illi*, id est Cliniae, sive ejus patri. *Datum iri* reponimus pro *Daturam*, vel ut nostri omnes, uno excepto, *Daturum*. Sic in Andria [II, 3, 28.] *Deserturum* erat pro *Desertum iri*, et alibi non semel eodem modo peccatum est. A *Praes sit*, hoc est, compendiose *pssit*, virgula superne ducta, factum est *Poscit*. Quid *Praes sit*, jam notissimum est: Ausonius in Technopaegnio [Id. 12.]

> *Quis subit in poenam capitali judicio*? *Vas*.
> *Quid si lis fuerit nummaria*, *quis dabitur*? *Praes*.

Ergo pro ista pecunia, isto milli numum, praes dabitur Antiphila. *Mille* hic singularis numeri est. Vide Gellium I, 16. *Ego sic putavi* sunt Syri verba, ut recte codex Bembinus. Ego putavi eam praedem fore. Sic IV, 5, 37. idem Syrus de alia sua techna:

> *Credebam*. *Minime*. *Scite poterat fieri*.

Porro, *Praes sit*. CH. *Et praes sit quidem*? ut Plaut. Bacc. II, 2, 44.

> A. *Nam jam huc adveniet miles*. B. *Et miles quidem*?

Ib. CH. *Et poscit quidem*] Alii *poscet* legunt. Sed utroque modo hoc mihi non satis clarum. FAERNUS.

46. *Dubiumne id est*?] Liber Bembinus non habet particulam *ne*, sine qua melius procedit trochaicus, et personam Chremetis annotat post *putavi*. FAERNUS.

48. *Si redimat*, *magnum inessse in ea lucrum*] Sic dedit Faernus, quod a correctoribus venisse suspicio est. Quippe nostri codices universi cum Edd. vett. *Magnum in ea esse lucrum*. Repono:

> *Si redimat*, *magnum esse in ea re lucrum*.

In ea re, hoc est, in redemptione; non in ipsa Antiphila. Plautus Epid. II, 2, 117. in fallacia plane simili:

> *Miles Rhodius*, *hic emet illam de te*, *et dabit aurum lubens*:
> *Tace modo*, *est lucrum hic tibi amplum*.

Hic prorsus, ut noster *In ea re*.

Nón emo. *SY.* quid áis? optata lóquere. *CH.* atqui non ést opus.
SY. Nón est opus? *CH.* non hércle uero. *SY.* quí istuc, miror. *CH.* iám scies.
SY. Máne, mane, quid est, quód tam a nobis gráuiter crepuerúnt fores?

Actus IV. Scaena I.

Sostrata. Chremes. Nutrix. Syrus.

SO. NISI me ánimus fallit, híc profecto est ánulus, quem ego súspicor,
Is, quícum exposita est gnáta. *CH.* quid uolt síbi, Syre, haec orátio?
SO. Quid est? ísne tibi uidétur? *NU.* dixi equidem, úbi mi ostendisti, ílico,
Eum ésse. *SO.* at satis ut cóntemplata módo sis, mea nutríx. *NU.* satis.
SO. Abi núnc ïam intro; atque ílla si iam láuerit, mihi núntia.

50. *Non emo. quid ais?*] Aliqui libri *quid agis?* inter quos Bembinus, et Basilicanus. FAERNUS.

Non emo: quid agis? SY. optata loquere.

Sic dedit Faernus: et sic quidem plerique nostri. Sed duo, et vett. Edd. *Ais.* Recte: modo personam mutes:

CH. *Non emo.* SY. *Quid ais? optata loquere*]

Quid ais? non est interrogantis, sed (ut passim) exclamantis et re inopinata percussi.

51. CH. *Atqui non opus est*] O. l. s. *non est opus.* liber vero Bembinus, hic sic notatas personas habet: CH. *qui.* SY. *non est opus.* CH. *non opus est.* SY. *non hercle vero.* CH. *quid istuc? miror.* SY. *jam scies. Mane mane* etc., haec adnotare placuit, si quis forte clariorem aliquem sensum possit elicere, quam ex impressa distinctione. FAERNUS. *Non opus est?* Lege ex aliquot nostris, *Non est opus?* et pro *Quid istuc miror,* lege ex plerisque nostris, *Qui istuc, miror.*

52. *Mane mane. quid est quod tam a nobis graviter crepuere fores?*] O. l. s. *crepuerunt.* ita optime stat trochaicus, correpta priore syllaba verbi *mane,* ut saepe alibi: vel ex *quid d* eliso. FAERNUS. Nostri quoque omnes *Crepuerunt.* Sed haec Syro tribuenda sunt; qui Chremen dicturum interpellat. Et ideo *A nobis,* non ut dominus aedium diceret *A me.*

3. *Quid est? isne tibi videtur?* N. *dixi equidem ubi mihi ostendisti ilico*] Versus hic hoc modo stat, ut *mihi* in unam syllabam contracto et per synaloephen eliso; item eliso *s* ex prima syllaba dictionis *ostendisti,* in sexta sede sit anapaestus. FAERNUS. Immo *Ostendisti* primam hic habet longam.

4. *At út satis cóntemplata*] Repone: *At sátis ut cont.*

5. *Abi jam nunc intro.*] O. l. s. *abi nunc jam intro.* ita *abi* erit Iambus, qui aliter esset pyrrichius. FAERNUS. Nostri quoque libri, *Abi nunc ïam:* sed et sic *Abi* erit Pyrrichius, *Jam* ut solet in disyllabon resoluto.

Hic égo uirum interea ópperibor. *SY.* té uolt: uideas quíd uelit:
Nescío quid tristis ést: non temerest: métuo quid sit. *CH.* quíd siet?
Ne ista hércle magno iám conatu mágnas nugas díxerit.
SO. Ehem mí uir. *CH.* ehem mea úxor. *SO.* te ipsum quaéro. *CH.* loquere quíd uelis.
SO. Prímum hoc te oro, né quid credas me áduersum edictúm tuum
Fácere esse ausam. *CH.* uín me istuc tibi, etsi íncredibilest, crédere?
Crédo. *SY.* nescio quíd peccati pórtat haec purgátio.
SO. Méministin me gráuidam, et mihi te máxumo opere edícere,
Si puellam párerem, nolle tólli? *CH.* scio quid féceris.
Sústulisti. *SY.* síc est factum: mínor ergo erus damno aúctus est.

7. *Metuo quid siet*] O. l. s. *quid sit:* ita bene versus procedit. sed hoc amplius Bembinus et Victorianus pro *metuo*, *timeo* habent. FAERNUS. Nostri omnes *Metuo*, et *Sit*.

11. *Etsi incredibile est*] Liber Bembinus, *et incredibile est*. quod si admittimus, per parenthesin legetur. ita trochaicus optime constat. aliter *tibi* in unam syllabam contrahendum: vel ex *etsi t* elidendum. FAERNUS. Nostri omnes *Etsi;* nec Trochaico metuendum est.

12. *Portet haec purgatio*] Omnes fere l. s. inter quos Bembinus, et alii antiqui, *portat*. FAERNUS. Nostri quoque *Portat*.

13. *Meministi me esse gravidam, et mihi te magnopere interminatum*] Omnes quotquot sunt l. s. *maximopere interminatum*. Soli Bembinus, et Victorianus, *maxumo opere dicere;* quam antiquam et veram esse lectionem puto; hanc enim et sensus admittit, et ratio versus, qui trochaicus est, ut ceteri, habens proceleusmaticum in paenultima sede. FAERNUS.

Lege, ejecto *Esse*, et ex *Dicere*, quod et Eugraphius habet, facto *Edicere:*

Méministin me gravidam et mihi te maxumo opere edicere.

Interminatum quod libri nostri habent, ex interpretatione venit. *Meministin edicere:* ut et Guyetus vidit. Sic. And. II, 5, 18. *Memini videre.* Ibidem III, 2, 15. *Edixin tibi, Interminatus sum ne faceres?* Ideo *Esse* ejicitur, ne Iambicus inter Trochaicos irrepat.

15. *Sustulisti.* SY. *Sic est factum, domina*] Liber Bembinus post *sustulisti*, ita notatas habet personas. SO. *sic est factum.* SY. *domina ergo erus damno auctus est.* sed haec lectio non videtur procedere, quum infra Sostrata dicat, *minime.* hoc enim dicendo aut negat se sustulisse, quod cum praecedentibus pugnat, aut negat Chremetem damno auctum; quod probabile non videtur, eam dicere, cum ipsa de damno nullam infra mentionem faciat. omnes alii libri, et antiqui, et recentes, haec omnia verba Syro attribuunt. FAERNUS.

CH. *Sustulisti.* SY. *sic est factum, domina. ergo erus damno auctus est.*

SO. Mínime: set erat híc Corinthia ánus haut inpura: eí dedi
Éxponendam. *CH.* o Iúppiter, tantam ésse in animo inscítiam?
SO. Périi. quid ego féci? *CH.* at rogitas? *SO.* sí peccaui, mí Chreme,
Ínsciens feci. *CH.* íd quidem ego, si tú neges, certó scio,
Te ínscientem atque ínprudèntem dícere ac facere ómnia:
Tót peccata in hác re ostendis. nám iam primum, sí meum
Imperium exsequí uoluisses, ínteremptam opórtuit:
Nón simulare mórtem uerbis, reípsa spem uitaé dare.
Át id omitto: mísericordia, ánimus maternús: sino.
Quám bene uero abs té prospectum est: quíd uoluisti? cógita:

Sic Faernus, et libri nostri. Sed locum hunc non carere mendo recte suspicatus est Vir doctus: quid tamen ista ejus conjectura sibi velit, *Dominae ergo herus damno auctus est*, equidem non intellego, nec de ea plura dicam; cum nesciam utrum velit, *Dominae herus*, an *Dominae damno?* Acidalius ad Paterculum sic corrigebat:

Sic est factum: domina ego, herus damno auctus est.

Ingeniose, hoc confitendum est: et ideo Guyetum plausorem sibi invenit. Syrus nova domina, Chremes damno, novae scilicet dotis, auctus est. Quamquam autem juvenili jactantia Acidalius *edicat omnibus sic esse scribendum*, liceat tamen mihi novam aleam periclitari. Repono igitur,

Sustulisti: Sic est factum: minor ergo herus damno auctus est.

Ex *Domina* facio *Minor*. Herus minor est Clitipho, qui profecto sorore inventa mactabatur dotis ejus damno. Sic olim legebat Eugraphius, ut ex verbis ejus colligas: *Nove dixit*, *Auctus damno*, *quod ei coheres puella venerit*. Ergo de Clitiphone hoc intellexit. Plaut. Asin. II, 2, 63. *Ubinam est herus? Major apud forumst, minor hic est intus*. Merc. I, 2, 2.

Herus ut minor opera tua servetur, agedum Acanthio.

Sic alibi aliquoties. Herus minor est filius herilis.

16. *Minime. sed hic erat anus Corinthia haud impura: ei dedi Exponendam.* CH. *o Juppiter tantam esse in animo inscitiam*] O. l. s. *tantamne*, habent; sed nos Bembinum sequimur, in quo est vulgata lectio. in ceteris omnes in hanc lectionem consentiunt, quae et optime versibus servit, qui aliter impediti sunt:

Minime. sed erat hic Corinthia anus haud impura: ei dedi
Exponendam. CH. *o Juppiter, tantam esse in animo inscitiam.*
FAERNUS.

Nostri omnes *Tantamne*.

18. *Rogitas*] Codices plerique omnes, *At rogitas?* quod majoris est indignationis.

19. *Id equidem ego, etiamsi tu neges*] Liber Bembinus non habet vocem *etiam*, quae et versum impedit, et sensui non est necessaria. alii omnes libri habent, *etsi tu neges*. quod et ipsum stare potest. praeterea solus Bembinus *equidem*, alii omnes *quidem* habent. FAERNUS. Nostri omnes *Id quidem ego*. Quippe *Equidem* per se valet *Ego*

Némpe illi anui pródita abs te fília est planíssume,
Pér te uel uti quaéstum faceret, uél uti uenirét palam.
Crédo, id cogitásti; Quiduis sátis est, dum uiuát modo.
Quíd cum illisce agás, qui neque ius néque bonum atque aequóm sciunt?
Mélius, peius, prósit, obsit, níl uident, nisi quód lubet?
SO. Mí Chreme, peccáui, fateor: uíncor. nunc hoc te óbsecro;
Quánto tu me es ánnis grauior, tánto es ignoscéntior:
Út meae stultitiaé iustitia túa sit aliquid praésidi.
CH. Scílicet equidem ístuc factum ignóscam: uerum, Sóstrata,
Mále docet te méa facilitas múlta. set istuc quícquid est,
Quá hoc occeptumst caúsa, eloquere. *SO.* ut stúltae et miserae omnés sumus

quidem: unde cum verbo personae primae semper jungebatur ante Neronis aetatem.

26. *Nempe anui illi*] Lege, *Nempe illi ánui.* et v. 29. *Quid cum illisce agas?* non *Illis.*

28. *Quidvis satius est*] O. l. s. *satis est.* ut et exigit versus. FAERNUS. Et nostri omnes *Satis.*

31. *Nunc te obsecro*] Post *nunc*, aliqui libri, inter quos Bembinus, habent pronomen *hoc*, ita etiam versu exposcente. FAERNUS.

32. *Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior*] Hic versus crucem fixit omnibus interpretibus: Guyetus male se ultus crucem ei figit, et pro spurio hinc ablegat. Quid enim est *Animus natu gravior?* quis umquam mortalium sic loqui vellet? sed esto, ut *Animus* sit ipse homo, *Natu gravior* idem ac aetate gravior; quid per se, sine comparativo *Tanto*, facit hic *Ignoscentior*? Anne qui major natu est, ideo natura et sponte fit ignoscentior, sine cultu et disciplina? Qui fit ergo, ut senes plerumque sint iracundi, morosi, difficiles? Omnino *Tanto* hic necessarium est, quod libri aliquot habent; nonnulli *Tanto sit*, *Tanto esto.* Tu repone: *Quanto tu me es annis gravior, tanto es ignoscentior.* Ubi *Animus*, hoc est, scriptura vetere *aius*, pro *anis* semel subrepsit; cetera statim subsecuta sunt. *Annis gravior*, aetate provectior: ut Horat. Serm. I, 1, 4.

O fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait. Posterius *Es* modi imperativi est. Servius ad Aen. IX, 201. ex Ter. Heaut. citat, *Natu gravior ignoscentior* : unde mendi antiquitatem videas.

33. *Ut meae stultitiae justitia tua sit aliquid praesidii*] Liber Bembinus praepositionem *in* addit post *stultitiae.* quae lectio quanto melior sit, omnes vident. ita etiam habebant Victorianus, et Basilicanus, sed nunc *in* abrasum est. FAERNUS.

Nostri universi *Justitia tua* casu recto: et recte, ut Tacitus [Agr. 22] *Sibi quisque praesidio*, et alii passim. *In justitia*, quod Bembinus exhibet, vel ideo rejiciendum quod in ambiguum cadat, nec ab *Injustitia* sono distingui possit.

36. *Causa loquere*] Lege ex codice Regio *Eloquere*: hoc est, Perge quod restat loqui. Et pro *Stultae et miserae* lege ex duobus nostris veterrimis, *Ut stultae et miserae omnes sumus Reli-*

Réligiosae; cum éxponendam dó illi, de digito ánulum
Détraho: et cum díco ut una cúm puella expóneret;
Sí moreretur, ne éxpers partis ésset de nostrís bonis.
CH. Ístuc recte: cónseruasti té atque illam. *SO.* hic is est ánulus.
CH. Únde habes? *SO.* quam Bácchis secum addúxit adulescéntulam: *SY.* hem.
CH. Quíd ea narrat? *SO.* éa, lauatum dum ít, seruandum míhi dedit.
Ánimum non aduórti primum: sét postquam aspexi, ílico
Cógnoui, ad te exílui. *CH.* quid nunc súspicare aut ínuenis
De ílla? *SO.* nesció; nisi ex ipsa quaéras, unde hunc hábuerit,
Sí potis est reperíri. *SY.* ínterii: plús spei uideo quám uolo,
Nóstra est, si ita est. *CH.* uíuitne illa, cuí tu dederas? *SO.* néscio.
CH. Quíd renuntiáuit olim? *SO.* fécisse íd quod iússeram.
CH. Nómen mulierí cedo quod sit, út quaeratur. *SO.* Phíltere.
SY. Ípsa est. mirum ní illa salua est, ét ego perii. *CH.* Sóstrata,

giosae. Misera tum erat Sostrata, quod a duro marito jussa erat filiam neci dare: et vulgare dictum est, stultos omnes et miseros esse superstitiosos.

40. *Hic est anulus*] O. l. s. *hic is est.* Bembinus et Victorianus, quos et sequimur, *is hic est.* FAERNUS. Nostri *Hic is est*, accentu meliore.

42. *Quid illa narrat?*] Nostri universi cum vett. Edd. *Quid ea.*

43. *Anulum non adverti primo: sed postquam aspexi ilico*] Libri Bembinus et Vaticanus pro *anulum* habent *animum*, ut sit, non adverti animum. ita optime procedit trochaicus, aliter impeditus. sane pro *primo*, Bembinus liber habet *primum.* FAERNUS. Duo ex melioribus nostris *Animum*, et itidem *Primum.*

45. *Nisi ut ex ipsa quaeras*] In libro Bembino non est particula *ut*, qua sublata versus nihilominus stat, et sensus est optimus, exponendo *nisi*, pro *sed;* ut saepe in hoc auctore. FAERNUS. Nostri omnes: *Nisi ut ex ipsa.*

48. *Quid renuntiavit olim?*] Post haec verba adnotata est in libro Bembino persona Sostratae, receptiori tamen manu. ita prius erat et in Victoriano, sed deinde ut in vulgata lectione, mutatum est. FAERNUS.

49. *Nomen mulieris cedo quod sit*] Lege *Mulieri.*

Séquere me intro hac. *SO.* út praeter spem euénit. quam timuí male,
Né nunc animo ita ésses duro, ut ólim in tollendó, Chreme.
CH. Nón licet hominem ésse saepe ita út uolt, si res nón sinit.
Núnc ita tempus fért, mi ut cupiam fíliam; olim níl minus.

Actus IV. Scaena II.

Syrus.

NISI me ánimus fallit, haút permultum a me áberit infortúnium:
Ita hác re in angustum óppido nunc meaé coguntur cópiae:
Nisi áliqua uideo, ne ésse amicam hanc gnáti resciscát senex.

51. *Sequere me intro hac*] In libro Bembino non est dictio *hac*. qua sublata versus stabit, non faciendo synaloepham in *me intro*. eo magis quia antiqui dicebant *med intro*. FAERNUS. Omnes nostri *Intro hac*. Neque aliter stabit versus.

52. *Ut olim in tollenda*] Liber Bembinus, *tollendo*, quod et melius videtur. FAERNUS.

54. *Nunc ita tempus est mihi, ut cupiam filiam, olim nihil minus*] Lege et distingue,

Nunc ita tempus fert, mi ut cupiam.

Sic Adel. V, 3, 53.

Scilicet ita tempus fert, faciundumst.

And. I, 2, 17.

Dum tempus ad eam rem tulit, sivi animum ut expleret suum.

Hec. IV, 2, 18.

Dum aetatis tempus tulit, perfuncta satis sum.

1. *Nisi me animus fallit, haut multum a me aberit infortunium*] Syllaba versui deficit, nisi synaloepha, quod non oportet, hic neglegatur; deinde et *Multum* sine accentu est. Lege, *Haut permultum a me aberit.* Plautus Bacch. II, 3, 86.

Ego nescio Quantillum adtulerit; verum haut permultum adtulit. et V, 2, 76.

Jam pol id quidem esse haut perlonginquum.

Eugraphius ad locum: *Non longe*, hoc est, *Haut multum.* Ex hoc jure colligas, *Non longe* hoc in loco priscam fuisse lectionem; et *Haut multum* ex interpretatione natam. Sane alibi Terentius, V, 2, 31. *Non aberit longius.* Plaut. Bacch. IV, 2, 13.

Nae tibi hercle haut longe est os ab infortunio.

Pseud. I, 5, 87.

Quia illud malum aderat; istuc aberat longius.

Tamen quia Latini *Multum abest* aeque dicant ac *Longe abest*, sine libris nihil mutabo. Si cui tamen Eugraphii auctoritas tanti est, legat hic *Haut perlonge*; ut Noster Eun. III, 5, 61. *Perlonge est.*

3. *Nisi aliquid video, ne esse*] Lege: *Aliqui video* vel *Aliqua*, hoc est aliqua via, ratione. *Video, ne.* Sic. IV. 3, 11, et 16. *Videndum est, ut amici quoque res in tuto collocetur.* Non *Aliquid videndum. Aliqui* et *aliqua* saepe Plautus.

Nam quód de argento spérem aut posse póstulem me fállere,
Nihil ést: triumpho, sí licet me látere tecto abscédere.
Cruciór bolum mihi tántum ereptum tám desubito e faúcibus.
Quid agam? aút quid comminíscar? ratio de íntegro ineundást mihi.
Nil tám difficilest, quín quaerendo inuéstigari póssiet.
Quid, si hóc nunc sic incípiam? nihil est. quíd, si sic? tantúmdem ago.
At síc opinor. nón potest. immo óptume. euge habeo óptumam.
Retraham hércle opínor ád me idem illud fúgitiuum argentúm tamen.

Actus IV. Scaena III.

Clinia. Syrus.

NULLÁ mihi res posthác potest iam intéruenire tánta,
Quae mi aégritudinem ádferat: tanta haéc laetitia obórta est.

4. *Nam quod sperem de argento*] Liber Bembinus, Victorianus, et Basilicanus,

Nam quod de argento sperem, aut posse postulem. FAERNUS. Sic et nostri omnes.

6. *Crucior bolum tantum mihi ereptum*] Lege ex duobus nostris,

Crucior bolum mihi tantum ereptum.

8. *Nihil tam difficile*] Adde verbum, *est*, ex o. l. s. FAERNUS.

9. *Quid si hoc sic incipiam nunc?*] Aliqui libri, recentes tamen, non habent dictionem *nunc;* qua sublata procedit octonarius, aliter est trochaicus hypercatalecticus. Bembinus ita collocat, *quid si hoc nunc sic incipiam?* ita et Basilicanus, et Victorianus, in quo tamen *nunc* expunctum est. FAERNUS.

Quid si hoc nunc sic incipiam? nihil est. quid si sic? tantundem egero.

At sic opinor. Ita Faernus et codices plerique. Ex *Quid si sic*, inquiunt, vel *Quid* vel *Si* delendum est. Immo neutrum, nam sine dubio *Sic* debet ter esse in ictu. Repone igitur,

Quid si hoc nunc sic incipiam? nihil est. quid si sic? tantundem ago.

Ago praesenti tempore, ut cetera *Est*, *Potest*. *Ago* et *Egero* una modo litera in scriptis differunt.

10. *Euge optimam habeo*] Liber Bembinus *habeo optumam*. ita et Victorianus et Basilicanus: quae collocatio numerosior est. FAERNUS.

Sic et nostri libri.

11. *Illud idem fugitivum argentum tamen*] Omnes fere l. s. *idem illud.* FAERNUS. Itidem et nostri.

Dedó patri me núnc ïam, ut frugálior sim quám nolt.
SY. Nil mé fefellit: cógnita est, quantum aúdio huius uérba.
Istúc tibi ex senténtia tua óbtigisse laétor.
CL. O mí Syre, audisti óbsecro? *SY.* quidní? qui usque una adfúerim.
CL. Cuiquam aéque audisti cómmode quicquam éuenisse? *SY.* núlli.
CL. Atque íta me di ament, út ego nunc non tám meapte caúsa
Laetór quam illius: quam égo scio esse honóre quouis dígnam.
SY. Ita crédo: set nunc, Clínia, age, da té mihi uicíssim:
Nam amíci quoque res, ést uidendum, in túto ut conlocétur:
Nequíd de amica núnc senex. *CL.* o Iúppiter. *SY.* quiésce.
CL. Antíphila mea nubét mihi. *SY.* sicíne mi interloquére?
CL. Quid fáciam? Syre mi, gaúdeo: fer mé. *SY.* fero hercle uéro.
CL. Deórum uitam aptí sumus. *SY.* frustra óperam opinor súmo.

3. *Dedo patri me nunc: jam ut*] Sic Faernus: sed distingue,
Dedo patri me nunc ïam, ut.

6. *O mi Syre, audistin obsecro?*] Liber Bembinus *audisti.* ita erit Iambus in quarta. FAERNUS.

7. *Cui aeque audisti commodi quicquam evenisse? s. nulli*] Liber Bembinus et Victorianus *commode*, quod magis placet: ut sit, quicquam magis evenisse, aeque commode. FAERNUS. Recte hoc *Aeque commode:* nostri mendose *Commodi.* Sed versus adhuc laborat. Lege, *Cuiquam aeque. Cuiquam quicquam: Numquam cuiquam:* in his placent sibi Comici.

11. *In tuto ut collocetur*] Liber Bembinus *in tutum ut conlocetur,* licet infra, *in tuto.* FAERNUS.
Nam amici quoque res est videnda, in tuto ut conlocetur. Lege et distingue,
Nam amici quoque res, est videndum, in tuto ut conlocetur.
ut infra v. 17. omnes nostri *In tuto.*

13. *Sicine mihi interloquere*] Plerique libri *Sicine me.*

15. *Deorum vitam adepti sumus*] Liber Bembinus pro *adepti* habet, *apti*, a verbo *apiscor.* quod idem est cum adipiscor. ita optime procedit octonarius Iambicus catalecticus sine ulla licentia. quod si quis maluerit *adepti,* sic quoque stare versus potest, si ea dictio *p* eliso, fiat anapaestus. quod vero sequitur,
Frustra operam hanc opinor sumo, ab libro Basilicano, et omnibus fere recentibus abest dictio *hanc*, et in Victoriano deleta est, ut et nos delemus: numerosiore ob hoc versu; sic enim Iambum in quarta habet. Bembinus et alii antiqui eam vocem habent, sed ita collocatam, ut versus stare non possit. FAERNUS. Recte hoc. Nostri perpe-

CL. Loquere, aúdio. *SY.* at iam hoc nón ages. *CL.* agám. *SY.* uidendum est, ínquam,
Amíci quoque res, Clínia, tui in túto ut conlocétur.
Nam sí nunc a nobís abis, et Bácchidem hic relínquis;
Nostér resciscet ílico esse amícam hanc Clitiphónis:
Si abdúxeris; celábitur, itidem út celata adhúc est.
CL. At enim ístoc nihil est mágis, Syre, meis núptiis aduórsum:
Nam quo óre appellabó patrem? tenés, quid dicam? *SY.* quídni?
CL. Quid dícam? quam causam ádferam? *SY.* quin nólo mentiare:
Apérte, ita ut res sése habet, narráre. *CL.* quid ais? *SY.* iúbeo:
Illám te amare, et uélle uxorem: hanc ésse Clitiphónis.
CL. Bonam átque iustam rem óppido imperás, et factu fácilem.
Et scílicet iam me hóc uoles patrem éxorare, ut célet

ram *Adepti.* Ab omnibus vero abest *Hanc.*

19. *Noster resciscet ilico*] Liber Bembinus, *senex resciscet il.* FAERNUS. Ex Bembino suo Faernus *Senex* edidit. Alii omnes ubique *Noster;* Recte: et *Senex* ejus interpretamentum est.

21. *At enim istoc nihil est magis, Syre, meis*] Vir eruditus, *numerorum,* inquit, *gratia* lubens legerem, *Magis meis, Syre*: sed saepe ostendit horum se numerorum parum scientem esse. Velius Longus p. 2236. *Antiqui dixerunt* Miis *per i, non* Meis *per e; ut Terentius:*

At enim istoc nihil est magis, Syre, miis nuptiis adversum. Eodem verborum ordine.

23. *Quid dicam? quam causam adferam?*] Concinnius fuerit:

Quid dicam? quid causae adferam?

24. *Aperte, ita ut res sese habet, narrato Quid ais?* SY. *jubeo*
Illam te amare]
Sic codicum quicquid ubique est. Sed vide quanto concinnius est, quod daturus sum,

Aperte, ita ut res sese habet, narrare. Quid ais? Jubeo:
Narrare. Dicturus erat Syrus *Jubeo:* sed Clinia admiratione percussus interpellavit, dicendo *Quid ais?*

25. *Illam te amare et velle uxorem : hanc esse Clitiphonis*] *Uxorem* ipsius lege versus, primam hic corripit: indigna sane venia. Vide an fortasse scripserit

Illanc amare et velle te uxorem: esse hanc Clitiphonis.

27. *Patrem exorare ut celet*] Liber Bembinus, *orare.* quod magis videtur convenire: non enim tanta res erat ut magna mole precum impetranda esset. sed *orare,* versus, ratio non admittit, nisi legas *orare patrem.* quae collocatio etiam ex libro scripto est. FAERNUS. Si *orare* adsciscis; etiam hoc modo poteris,

Et scilicet jam me voles, hoc patrem orare ut celet. Sed omnes nostri *Exorare.*

Senem uóstrum. *SY.* immo ut rectá uia rem nárret ordine ómnem. *CL.* hem.
Satin sánus es, aut sóbrius? tu quídem illum plane pródis:
Nam quí ille poterit ésse in tuto, díc mihi.
SY. Huíc equidem consílio palmam do: híc me magnifice écfero,
Quí uim tantam in me ét potestatem hábeam tantae astútiae,
Uéra dicendo út eos ambos fállam; ut cum narrét senex
Uóster nostro, esse ístam amícam gnáti, non credát tamen.
CL. Át enim spem istoc pácto rursum núptiarum omnem éripis.
Nám dum amicam hanc méam esse credet, nón committet fíliam.
Tú fors quid me fíat parui péndis, dum illi cónsulas.

28. ***Senem vostrum.*** SY. ***immo ut recta via rem narret ordine.*** CLIN. ***hem***] O. l. s praeter Bembinum, habent, *rem narret ordine omnem*, quemadmodum exigit versus, qui est Jambicus tetrameter catalecticus, ut ceteri, si ex senem *m* elidatur, quamvis sequente consonante; aut utique ea dictio in unam syllabam contrahatur. potest et aliis rationibus versus hic sustentari. FAERNUS. Sic et nostri omnes, nec versui ullum est periculum.

29. ***Satin sanus es, et sobrius? tu quidem illum plane prodis***] Liber Bembinus pro *prodis*, habet *perdis:* quod magis videtur convenire cum eo, quod mox sequitur. ***nam qui ille poterit esse in tuto.*** FAERNUS.

Nostri omnes *Prodis*: quod multo melius. Sic supra III, 1, 70.

Prius proditurum te tuam vitam. Hec. IV. 4, 50.

Eho an non alemus, Pamphile? Prodemus quaeso potius?

30. ***Nam qui ille poterit esse in tuto, dic mihi***] Senarius hic intervenit, quia statim ad aliud versuum genus transiturus erat Syrus. Vir igitur eruditus, qui hinc forte excidisse putat *Hoc si fecero*, ut hic versus par fiat sequentibus, tota via erravit.

32. ***Et potestatem habeam tantae astutiae***] Nescio an auctor dederit, *Tantam astutiae*. Vim tantam, et potestatem tantam.

34. ***Istam esse amicam gnati***] In libro Bembino venustior collocatio est, *esse istam amicam gnati.* FAERNUS. Nostri omnes *Istam esse;* sed melius est, ut *Istam* in accentu sit.

37. ***Tu fortasse quid me fiat parvi pendis, dum illi consulis***] Versus trochaicus hypercatalecticus, vel etiam catalecticus, ut ceteri, si ex *quid d* eliso, eaque syllaba brevi remanente, sit dactylus in secunda, *fiat* vero in unam syllabam contrahatur. sane in Bembino et omnibus fere antiquis est, *parvipendis;* in recentibus, *parvi curas.* FAERNUS.

Apage tales versus Hypermetros: cum tam recta et proclivis sit ad emendationem via:

Tu fors quid me fiat parvi pendis, dum illi consulas.

Fors id ipsum quod ***Fortasse.*** Virg. Aen. V, 232.

Et fors aequatis cepissent praemia rostris.

Quod et apud Guyetum jam video.

SY. Quíd, malum, me aetátem censes uélle id adsimulárier?
Únus est diés dum argentum erípio: pax: nihil ámplius.
CL. Tántum sat habes? quíd tum quaeso, si hóc pater resciuerit?
SY. Quíd si redeo ad íllos qui aiunt, quíd si nunc caelúm ruat?
CL. Métuo, quid agam. *SY.* métuis? quasi non éa potestas sít tua,
Quó uelis in témpore ut te exsóluas, rem faciás palam.
CH. Áge, age, traducátur Bacchis. *SY.* óptume, ipsa exít foras.

Actus IV. Scaena IV.

Bacchis. Clinia. Syrus. Dromo. Phrygia, ancilla.

B. SATIS pól proterue mé Syri promíssa huc induxérunt,
Decém minas quas míhi dare est pollícitus. quod si is núnc me
Decéperit, saepe óbsecrans me, ut uéniam, frustra uéniet:
Aut cúm uenturam díxero et constítuero, cum is cérto
Renúntiabit, Clítipho cum in spé pendebit ánimi;
Decípiam, ac non ueniám. Syrus mihi térgo poenas péndet.

1. Noli post *Induxerunt* pleniorem distinctionem ponere. *Decem minas quas:* hoc est, *decem minae quas.* Sic And. Prol. v. 3.

Populo ut placerent quas fecisset fabulas. Supra IV, 1, 41.

Unde habes? Quum Bacchis secum adduxit adulescentulam.

Pro *Adulescentula;* ut et quinque ex nostris libris illic habent.

2. *Decem minas quas mihi dare pollicitus est. quod si is nunc me*] Repone ob versum, *Dare est pollicitus.* Vir doctus ex recepta lectione colligit syllabam in hujus metri caesura communem esse; quia nempe Terentio, si ita visum esset, facile fuit hic ponere vel *Dare mihi est,* vel *Mihi dare est.* Quid est, si hoc non est se frustrari? Ideo erratum pro vero obtrudendum esse, quod ei facile mederi possis? id ipsum sumit, de quo disputatur.

3. *Me deceperit, saepe obsecrans*] Et ratio versus requirit, ut dictio *me* praecedenti versui ascribatur, et in eum modum eam habent o. l. s. FAERNUS.

4. *Cum is certe Renuntiarit*] Lege cum Goveano et Guyeto, *Certo,* non *Certe.* Lege etiam *Renuntiabit,* ut *Pendebit.*

5. *Clitipho cum spe pendebit animi*] Plenior videtur lectio libri Bembini, *cum*

CL. Satis scite promíttit tibi. ***SY.*** atqui tu hánc iocari
crédis?
Faciét nisi caueo. ***B.*** dórmiunt: ego pól istos com-
mouébo.
Mea Phrýgia, audistin, módo iste homo quam uíllam
demonstráuit
Charíni? ***PH.*** audiui. ***B.*** próxumam esse huic fúndo
ad dextram? ***PH.*** mémini.
B. Curriculo percurre: ápud eum milés Diónysia ágitat.
SY. Quid haec coéptat? ***B.*** dic me hic óppido esse inuítam
atque adseruári:
Uerum áliquo pacto uérba me his datúram esse et
uentúram.
SY. Perii hércle. Bacchis, máne, mane: quo míttis istanc
quaéso?
Iube máneat. ***B.*** i. ***SY.*** quin ést paratum argentum.
B. quin ego máneo.
SY. Atquí iam dabitur. ***B.*** út lubet, num ego ínsto? ***SY.***
at scin quid sódes?

in spe. ut sit ordo, Cum Clitipho pendebit animi in spe. Plautus in Mercatore [I, 2, 54.]

> ***Obsecro dissolve iam me: nimis diu animi pendeo.*** FAERNUS. Recte hoc: nostri perperam ***Cum spe.*** And. II, 1, 3:

> ***Ut animus in spe atque in timore usque antehac attentus fuit.***

9. ***Mea Phrygia audistin, homo iste modo quam villam demonstravit***] O. l. s. hanc collocationem habent, ***audistin modo homo iste quam:*** at Bembinus, Victorianus, et Decurtatus hanc; ***audistin modo iste homo quam.*** ita versui optime consulitur, ut etiam Iambum habeat in quarta, eliso tamen ***s*** ex ***iste,*** ut sit in tertia dactylus. sane Bembinus habet ***audisti.*** FAERNUS. Omnes nostri ***Audistin,*** et ***Homo iste.*** Recte tamen Faerniani,

> ***Mea Phrygia audistin, modo iste homo.***

Iste primam hic corripit.

12. ***Quid inceptat***] Omnes nostri: ***Quid haec inceptat.*** Repone: ***Quid haec coeptat?*** Ita Phorm. IV, 3, 21.

> ***Quid hic coeptat? aut quo evadet hodie?***

ubi non pauci ex nostris Codices itidem habent ***Inceptat.***

Ib. ***Atque servari***] Omnes fere l. s. ***atque asservari,*** ut versus exposcit. FAERNUS. Nostri etiam omnes ***Adservari.***

13. ***Verba his me daturam***] O. l. s. ***verba me his daturam.*** quae collocatio Iambum constituit in quarta. FAERNUS. Sic et omnes nostri.

15. ***Jube maneat.*** BAC. ***abi***] Liber Bembinus, ***i,*** quo quidem modo melius habet versus. FAERNUS. Nostri omnes ***Abi:*** quod corripere solet ultimam. Iidem habent, ***Quin ego hic maneo:*** quo etiam modo stabit versus.

16. ***At scin quid sodes?***] Frustra vir doctus ***Scin?*** BAC. ***Quid sodes?*** Quia, inquit, istanc interrogandi formulam non satis intelligo. ***Scin quid sodes,*** subaudi ***Facias,*** ut libri bene multi hic in textu addunt; vel ***Facere te velim.*** Sic Phor. I, 2, 61. ***Scin quam? quo evadat vide:*** subaudi ***Amare.*** Alibi plene protulit, ut

B. Quid? *SY.* tránseundum núnc tibi ad Menedémum est, et tua pómpa
Eo tráducenda est. *B.* quám rem agis, scelus? *SY.* égon? argentum cúdo,
Quod tíbi dém. *B.* dignum mé putas, quam inlúdas? *SY.* non est témere.
B. Etiámne tecum hic rés mihi est? *SY.* miniumé: tuum tibi réddo.
B. Eátur. *SY.* sequere huc: héus, Dromo. *DR.* quis mé uolt? *SY.* Syrus. *DR.* quid ést rei?
SY. Ancíllas omnis Bácchidis tradúce huc ad nos própere.
DR. Quamobrém? *SY.* ne quaeras: écferant, quae sécum huc attulérunt.
Sperábit sumptum síbi senex leuátum esse harunc ábitu:
Ne ille haút scit, hoc paulúm lucri quantum eí damni appórtet.
Tu néscis, id quod scís, Dromo, si sápies. *DR.* mutum díces.

Hec. V, 1, 27. *Lepida es. sed scin quid volo potius sodes facias. Quid? cedo.*

17. *Quid?* SY. *transeundum est nunc tibi ad Menedemum*] O. l. s. praeter Bembinum, non post *transeundum*, sed post *Menedemum* habent verbum *est*, etiam ex ratione versus. FAERNUS. Sic et nostri habent.

18. SY. *Egon? argentum cudo*] Liber Bembinus, *ego.* et melior est numerus. FAERNUS. Immo deterior accentus *Scelús. Ego? ar.* quam *Scelus. 'Egon? ar.* Nostri omnes *Egon?*

20. *Etiamne tecum hic res mihi est? Minime: tuum tibi reddo. Eatur*] *Etiamne*, quod non adverterunt Interpretes, est Adhuc, amplius, diutius. Non igitur indignatur, quod cum servo sibi res sit; sed quod tam diu et frustra; cum promissa ejus, decem minae, non appareant. Respondet Syrus: *Minime*, diutius: Reddo tibi *tuum*, hoc est, quod tibi pollicitus sum. Adel. II, 2, 41. *Meum mihi reddatur.*

23. SY. *Ne quaeras: et ferant*] Idem liber, *ne quaeras: efferant.* quod ita, id est, sine conjunctione, venustius videtur. FAERNUS.

Vir eruditus miratur, cur Faerno minus placuerit, *Et ferant*, quod omnes praeter Bembinum codices habent. Jure hoc Faernus; quia quae intro adtulerant, *Efferenda* erant; non solum ferenda. Quod ceteri *Et ferant* habeant, inde factum est, quia antiqui *Ecferant* scribebant, ut nunc in veterrimo Plauti codice semper est scriptum; et Terent. hic IV, 3, 31. *Ecfero.*

24. *Levatum esse harum abitu*] Ex libro Bembino et aliis antiquis, versusque ratione, scribe *harunc.* FAERNUS. Etiam unus ex nostris omnium veterrimus *Harunc.*

25. *Tu nescis quod scis Dromo*] Hic quoque ex versus ratione, et ex o. fere l. s. post *nescis*, adde dictionem *id.* FAERNUS. Nostri quoque omnes *Id.*

ACTUS IV. SCAENA V.

CHREMES. SYRUS.

ITA mé di amábunt, út nunc Menedemí uicem
Miserét me; tántum déuenisse ad eúm mali.
Illáncine mulíerem álere cúm illa fámilia?
Etsí scio, hosce aliquót dies non séntiet:
[Ita magno desiderio fuit ei filius.]
Uerum úbi uidebit tántos sibi sumptús domi
Cotídiano fíeri, nec fierí modum,
Optábit rursum ut ábeat ab se fílius.
Syrum óptume eccum. *SY.* césso hunc adoriri? *CH.* Syre. *SY.* hem.
CH. Quid ést? *SY.* te mi ipsum iámdudum exoptó dari.
CH. Uidére egisse iám nescio quid cúm sene.
SY. De illó quod dudum? díctum ac factum réddidi.
CH. Bonán fide? *SY.* bona. *CH.* hércle non possúm pati,

5. *Ita magno desiderio fuit ei filius*] Hic versus ab uno ex Regiis abest. Certe spurius est, et ex nota marginali huc irrepsit. Cur enim *Fuit?* cur non praesenti tempore *Est?* Ille scilicet, quem nondum a reditu viderit; et cujus desiderium tantum abest ut *Fuerit:* ut in horas jam crescat. Adde, quod versu abhinc tertio rursus veniat *Filius*, et in fine itidem; nimis invenuste.

7. *Cotidianos fieri*] Etiam hoc Magistrorum facinus est, qui nihil prisci saporis volebant relictum. *Tantos cotidianos sumptus* non placet: immo, Tantos sumptus *cotidie* fieri. Hoc et dictu communius est, et plus in se habet. Atque hoc ipsum dixit auctor; modo ut veram lectionem revocemus.

Verum ubi videbit tantos sibi sumptus domi
Cotidiano fieri, nec fieri modum.

Cotidiano adverbium, idem quod *Cotidie.* Plaut. Capt. III, 5, 66.

Ibi cum alii octonos lapides effodiunt, nisi
Cotidiano sesquiopus confeceris.

Charisius in Adverbiis p. 177. *Cotidiano* numerat ex Afranio et Frontone. Cicero in Verrem IV, 8. *Res illum divinas apud eos deos fecisse in suo sacrario prope cotidiano facere vidisti.* Sic ibi codices vetusti, non *Cotidie.* Plinius Hist. XI, 56. *Palpebrae in genis homini utrimque: mulieribus vero etiam infectae quotidiano.* Cor. Nepos Dione [cap. 7.] *Quibus bonis, cum quotidiani maximi fierent sumptus, pecunia deesse coepit.* Etiam hic legendum, *Quotidiano* jam alii viderunt.

8. *Optabit rursum*] Hos versus ita ordina ex libro Bembino, et aliquibus aliis:

Optabit rursum ut abeat ab se filius.
Syrum optume eccum. SY. *cesso hunc adoriri.*
CH. *Syre.* SY. *hem.* FAERNUS.

10. *Te mihi ipsum dudum exoptabam dari*] Liber Bembinus, et aliquot alii habent *jamdudum optabam*; et hunc versum ita ordina ex l. s.

CH. *Quid est?* SY. *te mihi ipsum jamdudum optabam dari.* FAERNUS.

Optabam ab antiquis correctoribus est. Nostri codices *Exoptabam.* Lege;

Quid est? te mi ipsum jamdudum exopto dari.

Vide ad And. I, 4, 1.

13. *Bonan fide?* SY. *Bona hercle.* CH. *Non possum pati*] Immo sic distingue,

Bonan fide? SY. *Bona.* CH. *Hercle non possum pati.*

Quin tibi caput demúlceam: accede húc, Syre:
Faciám boni tibi áliquid pro ista re, ác lubens.
SY. At sí scias quam scite in mentem uénerit.
CH. Uah, glóriare euénisse ex senténtia?
SY. Non hércle uero, uérum dico. *CH.* díc quid est?
SY. Tui Clítiphonis ésse amicam hanc Bácchidem
Menedémo dixit Clínia; et ea grátia
Se eam tráduxisse, né tu id persentísceres.
CH. Probé. *SY.* dic sodes. *CH.* nímium, inquam. *SY.* immo síc satis.
Set pórro ausculta, quíd super falláciae est.
Se deínde dicit tuám uidisse fíliam:
Eius síbi complacitam fórmam, postquam aspéxerit:
Hanc cúpere uxorem. *CH.* módone quae inuenta ést? *SY.* eam:
Et quídem iubebit pósci. *CH.* quamobrem istúc, Syre?
Nam prórsus nihil intéllego. *SY.* uah, tárdus es.
CH. Fortásse. *SY.* argentum dábitur eii ad núptias,
Aurum átque uestem quí, tenesne? *CH.* cómparet?

21. ***Secum adduxisse***] Deest *Se;* cum prius non *Se* sed *Bacchidem* dixerit. Lege,

Se eam traduxisse. ut IV, 3, 44.
Age, age, traducatur Bacchis. et IV, 4, 22.
Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos propere. et 18. *Tua pompa Eo traducendast.*

22. *Immo sic satis*] Liber Bembinus, et Vaticanus, *si scias*, et infra *sese ipse dicit,* non *dicet.* FAERNUS.

Ex duobus istis Faernus dedit *Si scias*: nollem factum: id enim habuimus v. 16. Nostri omnes *Immo sic satis.* Recte. Cum laudaret fallaciam Chremes *Probe, Nimium;* Syrus ficta modestia respondet, *Sic satis*; mediocriter.

23. *Set porro ausculta quod superest fallaciae*] Codex vetus Lindenbrogii *Quod super fallaciae est.* Repone;

Set porro ausculta, quid super fallaciae est.

Quattuor ex Nostris *Quid,* non *Quod.*

24. ***Sese ipse dicit tuam vidisse filiam***] Duo optimi Faerniani (ut ad v. 22.) *Dicit;* et sic ex Regiis unus. Sed quid quaeso sibi vult *Sese ipse?* Putidum hoc et insulsum. Quis enim alius hoc diceret? Repone:

Se deinde dicit tuam vidisse filiam.

Habes supra v. 20. *Menedemo dixit Clinia*, Bacchidem Clitiphonis esse: *deinde se dicit* vidisse tuam filiam, et eam uxorem cupere. Sic IV, 8, 23. *Dicam: quid deinde?* Heaut. Prol. v. 3.

Id primum dicam: deinde quod veni eloquar.

26. *Hanc se cupere uxorem, modo quae inventa st? SY. eam.*] Numerosior est hic versus in libris Bembino, et Victoriano:

Hanc cupere uxorem. CH. *modone quae inventa'st?* SY. *eam.*

Videtur et Basilicanus habuisse *modone,* sed pars ultima ejus dictionis abrasa est. FAERNUS.

28. *Nam prorsus nihil intellego*] Parvi hoc refert, liber tamen Bembinus habet, *prorsum.* FAERNUS. Omnes nostri *Prorsus:* quod melius est. Nam *Prorsus* abjecta *s* trochaeus est, ad Graeci metri morem.

SY. Id ípsum. *CH.* at ego illi néque do neque despóndeo.
SY. Nam quámobrem? *CH.* quamobrem? mé rogas? homini? *SY.* út lubet.
Non égo dicebam sério, ut illam illí dares:
Uerum út simulares. *CH.* nón meumst simulátio:
Ita tu ístaec tua miscéto, ne me admísceas.
Ego, cuí daturus nón sum, ut ei despóndeam?
SY. Credébam. *CH.* minime. *SY.* scíte poterat fíeri:
Et ego hóc, quia dudum tú tantopere iússeras,
Eo coépi. *CH.* credo. *SY.* céterum equidem istúc, Chreme,
Aequí bonique fácio. *CH.* atqui cum máxume
Uolo té dare operam ut fíat, uerum aliá uia.
SY. Fiát: quaeratur áliud, set illud quód tibi
Dixí de argento, quód ista debet Bácchidi,
Id núnc reddendumst ílli: neque tu scílicet
Eo núnc confugies, quíd mea? num míhi datumst?

31. SY. *Id ipsum.* CH. *at illi ego neque do, nec spondeo*] O. l. s. *at ego illi;* qua collocatione id quod sequitur hujus versus stare non potest, nisi legas *despondeo*, ut in Victoriano, Vaticano, Basilicano, et omnibus aliis fere, tam antiquis, quam recentibus libris est. nec me ab hoc dimovet distinctio Donati dicentis, *spondere patrem puellae, despondere patrem adulescentis:* perspicue enim apparet poetam hanc distinctionem negligere: cum infra in persona ejusdemmet Chremetis, patris puellae dicat:

Egon, cui daturus non sim, ut ei despondeam?

in quo versu legimus, *non sum*, ex libro Bembino, et multis aliis, cum in Basilicano, et aliquibus aliis sit, *non sim.* utraque lectione versus stat, vel abjiciendo *n* ex *egon*, vel eam dictionem in unam syllabam contrahendo. FAERNUS. Sic et nostri.

32. *Non? quamobrem?*] Lege, *Nam quamobrem?* Eun. V, 2, 58. *Nam quid ita? Rogitas?*

33. *Non ego in perpetuum dicebam ut illam illi dares*] Liber Bembinus.

Non ego dicebam, in perpetuum ut illam illi dares. FAERNUS.

Nostri omnes *Perpetuo:* ut And. III, 3, 32. de filia, quam Pamphilo jam desponderat,

At ego non posse arbitror
Neque illum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.

Perpetuo habere est sine discidio et repudio. Nota illud *Posse.* Habere quidem potuit, dante patre: sed *Perpetuo* habere non potuit; quia mores et animus discrepabant. Minime igitur hic convenit. Repone,

Non ego dicebam serio, ut illam illi dares,
Verum ut simulares. Non meumst simulatio.

Non serio dicebam, ut dares; sed simulares te daturum; dum ego argentum aufero. Supra III. 2, 30.

Jocone an serio ille haec dicat, nescio.

Meum est; (non ut vulgo *Mea*) mei moris, ingenii, officii. ut *Non est mentiri meum.* In vetere scriptura, *pptuo, serio* satis propinqua sunt.

40. *Atqui tum maxime*] Liber Bembinus, *quam maxime.* ego lego *cum maxume*, usitatissimo antiquis dicendi modo: ut et habet Vaticanus liber, et habebat Victorianus. FAERNUS. Etiam ex nostris veterrimus *Cum maxume.*

Num iússi? num illa oppígnerare fíliam
Meám me inuito pótuit? uere illúd, Chreme,
Dicúnt, ius summum saépe summa est málitia.
CH. Haut fáciam. *SY.* immo aliis sí licet, tibi nón licet.
Omnés te in lauta esse ét bene aucta ré putant.
CH. Quin égomet iam ad eam déferam. *SY.* immo fílium
Iube pótius. *CH.* quamobrem? *SY.* quía enim in hunc suspíciost
Transláta amoris. *CH.* quíd tum? *SY.* quia uidébitur
Magis uérisimile id ésse, cum hic illí dabit:
Et símul conficiam fácilius ego, quód uolo.
Ipse ádeo adest: abi: éffer argentum. *CH.* éffero.

Actus IV. Scaena VI.

Clitipho. Syrus.

CL. NULLA ést tam facilis rés, quin difficilís siet,
Quam inuítus facias. uél me haec deambulátio,
Quam nón laboriósa, ad languorém dedit.
Nec quícquam magis nunc métuo, quam ne dénuo
Miser áliquo extrudar hínc, ne accedam ad Bácchidem.

47. *Verum illud, Chreme, Dicunt*] Repone *Vere*. Adel. I, 1, 3. *Profecto hoc vere dicunt*. Et V, 8, 32,

Dictumst vere; et re ipsa fieri oportet.
Si *verum* retines, tum lege *Dictumst* pro *Dicunt*. *Dictum*, nomen, non participium.

48. *Saepe summa malitia est*] *Est malitia*, liber Bembinus numero meliore: nam in trimetris non fere invenias tribrachum in quinta. FAERNUS. Sic et unus e Regiis.

50. *Omnes te in lauta et bene acta parte putant*] Versus impeditus, FAERNUS.

Omnes te in lauta et bene acta parte putant.

Sic dedit Faernus; sed de versu recte constituendo desperavit. At vir eruditus ex novo suo Licentiarum penu curva omnia jubet recta esse: *Parti* pro *Parte* a Rivio sumit: et deinde *Aucta* legens pro Faerni *Acta*, ex *Bene auc* legitimum Anapaestum facit, ob potestatem illam Diphthongi sibi tantum cognitam. Plura conatur, quae piget examinare. Tu repone,

Omnes te in lauta esse et bene aucta re putant. *Esse*, hoc est, *Ee* cum virgula superne, absorptum ab *Et*: ex *re* factum est *pte:* sic enim cum virgula scribi solitum est *Parte*. *Bene aucta re*, hoc est, ex paupere aut mediocri divitem te factum esse. Sic enim res erat, ut constat ex IV, 1, 54. *Olim nihil minus*, quam ut cuperem mihi filiam; nimirum ob rem curtam. *Aucta re*, non *Parte*. Horat. Epist. I, 16, 68.

Semper in augenda *festinat et obruitur* re.

Ep. I, 7, 51. *Nunc i, rem strenuus auge.* Serm. I, 4, 32. *Aut ampliet ut rem.* Te esse *in re* lauta et bene aucta; Idem Ep. I, 20, 20.

Me libertino natum patre et in tenui re.

Ceterum ex nostris unus Regius, alter Academicus *Aucta*; ceteri *Acta*.

52. *In eum suspiciost*] Meliores nostri magno numero *In hunc*.

Ut té quidem omnes dí deae quantúmst, Syre,
Cum túo isto inuento cúmque incepto pérduint.
Huiúsmodi mihi res sémper comminíscere,
Ubi me éxcarnufices. *SY.* íbin hinc quo dígnus es?
Quam paéne tua me pérdidit protéruitas.
CL. Uellem hércle factum, ita méritu's. *SY.* meritus? quómodo?
Ne me ístuc prius ex te aúdiuisse gaúdeo,
Quam argéntum haberes, quód daturus iám fui.
CL. Quid ígitur tibi uis dícam? adisti míhi manum:

6. *Ut te omnes equidem*] Plerique l. s. inter quos Bembinus, *ut te quidem omnes.* pauci, *ut te omnes quidem.* nullus vero liber, ubi legatur, *ut te omnes equidem.* quod vero sequitur, *Di deaeque quantum est Syre:* in scansione impeditum est. aliqui ut versui consulerent, conjunctionem *que* sustulerunt; quod contra omnium librorum fidem est, quos quidem nos viderimus. FAERNUS.

Ut te quidem omnes di deaeque quantumst, Syre. Versum in scansione impeditum esse et Faernus fatetur. At vir eruditus, cui nihil extra est in nuce duri, *Qüantum* trisyllabon esse vult, et ex *Que qüam* anapaestum facit. Postea hujus eum poenitet, et *Que* vi caesurae produci, rectius fore existimat. Hoc est, alio digitos, alio aures divisisse. Si has consuluisset; ut *Dí deaequé, Deae* mutum in Thesi, et *Qué* in Arsi elevatum, iis insonuerit; statim aversarentur, nisi sorde collecta obsurduerint. Recte, qui apud Faernum *Que* sustulerunt:

Ut té quidem omnes dí deaé, quantumst, Syre.

Vide nos supra ad Eun. II, 3, 11.

7. *Cum istoc invento cumque incepto perduint*] Sic dedit Faernus; dubito an ex libris: Nostri enim omnes *Tuo* addunt, *Cum tuo istoc.* Lege ex vetustissimo nostro.

Cum tuo isto invento cumque incepto perduint. *Tuo* magnam hic elegantiae partem facit. Adel. IV, 6, 1. *Ut, Syre, te cum tua*

Monstratione magnus perdat Juppiter.

And. V, 4, 38.

Dignus es Cum tua religione, odium.

9. SY. *I tu hic quo dignus es*] Magis antiqua videtur lectio libri Victoriani, *In hinc;* et sic quoque versus stat. Bembinus habet, *is hinc.* FAERNUS.

Ubi me excarnufices. In hinc quo dignus es.

Sic dedit Faernus, versu una syllaba justo breviore. Repone,

Ubi me excarnufices. Ibin hinc quo dignus es? ut Eun. III, 3, 30. *Malam rem hinc ibis?* At vir doctus aliud suspicatus est, *I, sis, hinc quo dignus es. Sis*, ut notum, perinde est ac *Si vis.* Frustra ea conditione malum imprecatur, *I in malam rem, si vis;* si volens lubensque eas.

12. *Audisse gaudeo*] O. l. s. *audivisse;* et sustentatur versus contractione hujus verbi in antibacchium. FAERNUS.

Ride istum Antibacchium. Pone, inquit, *Audivisse*, sed contrahatur in *Audisse.* Cur non itaque et sic scribatur?

Ne me istuc ex te prius audisse gaudeo.

Sed cum omnes ubique codices *Audivisse* habeant; lege cum codice Petrensi,

Ne me istuc prius ex te audivisse gaudeo.

et melior sane constructio est. Infra, V, 4, 8. *Cave istuc verbum ex te audiam;* et alibi. Vir doctus, si *Me* deleatur, numeros fore meliores putat. Immo deteriores: tum enim *Prius* in Thesi delitescet contra morem pronuntiandi.

14. *Quid igitur dicam tibi vis? abisti, mihi*

Amicam adduxti. quam non liceat tangere]

Sic a Faerno est; qui nihil adnotat. Quid hic vir eruditus? In textum adscivit, *Abiisti*, versu ait postulante; et confectum dedit negotium. Ego vero sententiam hic, non numeros desidero. Quorsum enim illud *Abiisti?* Syrus nus-

Amícam adduxti, quám non liceat tángere.
SY. Iam nón sum iratus. sét scin ubi nunc sít tibi
Tua Bácchis? *CL.* aput nos. *SY.* nón. *CL.* ubi ergo? *SY.* aput Clíniam.
CL. Perií. *SY.* bono animo es: iam árgentum ad eam déferes,
Quod eï és pollicitus. *CL.* gárris. unde? *SY.* a tuó patre.
CL. Ludís fortasse me. *SY.* ípsa re experíbere.
CL. Ne ego fórtunatus hómo sum. deamó té, Syre.
SY. Set páter egreditur. cáue quicquam admirátus sis,
Qua caúsa id fiat: óbsecundato ín loco:
Quod ímperabit fácito: loquitor paúcula.

quam abierat, domi vel in scena permanserat: Clitipho est qui *abiit* et invitus *deambulatum*. Si hoc, ut est, verum est, sine dubio latet altius mendum. Sane nostri *Abisti*, ut et Faerniani. Praeterea universi sic verba disponunt: *Quid igitur tibi vis dicam?* Ex his vestigiis veram lectionem indagavi; quae sic se habet,

Quid igitur tibi vis dicam? adisti mihi manum:
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.

Adire manum alicui, est fallere, decipere, frustrari, os sublinere: porrecta manu aliquid, quasi daturus sis, ostentare; et cum is accepturum se putat, retro trahere. Adisti mihi manum, me inludificatus es: Pro beneficio ostentasti, te Bacchidem huc adducturum; quam adductam tangere non licet. Unde Syrus, sibi conscius hoc vere dici, *Jam non sum,* inquit, *iratus*. Plautus Aul. II, 8, 8.

Ita illis impuris omnibus adii manum.

Cas. V, 2, 54.

Quid nunc satin lepide adita est vobis manus?

Poen. II, 1, 11.

Eo pacto avarae Veneri pulchre adii manum.

Magistri veteres, cum hoc aut non intelligerent, aut ut nimis antiquum spernerent, locum suis discipulis cum magno sententiae damno interpolabant.

17. CLIT. *Ubi igitur?*] Omnes fere l. s. *ubi ergo?* quod expeditiorem versum facit. FAERNUS. Sic et nostri omnes.

19. CL. *Garris. unde id?*] Particula *id*, non est in libro Bembino, ut et exigit versus. FAERNUS. Sic et unus ex nostris. Ceterum plerique omnes recte addunt *Es: Quod eï es pollicitus.*

23. *Cave quicquam admiratus sies*] Omnes quidem libri ita, sed ratio versus exigit *sis*, ut sit Iambus in fine senarii, eliso ex *admiratus s*. FAERNUS.

SY. *Qua causa id fiat, obsecundato in loco.*
Set pater egreditur. cave quicquam admiratus sis.

Quod imperabit, facito: loquitor paucula. Certissima est Mureti emendatio, quae versum hic secundum ante primum transponit. Si hoc non fit, bis sine ullo sensu haeret sententia. *Qua causa id fiat*, quorsum pertinebit? *Cave quicquam admiratus sis*, absolute sic positum, quo consilio praecipit Syrus? an philosophatur ut ille alter; *Nil admirari prope res est una*, Clitipho, *Solaque quae possit facere et servare beatum?* Rem hoc loco stultam et putidam. Versibus vero transpositis, plana sunt omnia: *Cave quicquam admiratus sis, qua causa id fiat:* id scilicet, quod pater tibi decem minas det ad Bacchidem deferendas.

ACTUS IV. SCAENA VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

CH. UBI Clitipho nunc: *SY.* éccum me, inque. *CL.* eccum híc tibi.
CH. Quid reí esset dixti huic? *SY.* díxi pleraque ómnia.
CH. Cape hóc argentum, ac défer. *SY.* i. quid stás, lapis?
Quin áccipis? *CL.* cedo sáne. *SY.* sequere hac me ócius:
Tu hic nós, dum eximus, íntérea opperíbere:
Nam níhil est, illic quód moremur díutius.
CH. Minás quidem iam décem habet a me fília,
Quas pró alimentis ésse nunc ducó datas;
Hasce órnamentis cónsequentur álterae;
Porro haéc talenta dótis adposcét duo.

1. *Ubi Clitipho nunc est?*] Scribe, *Ubi Clitipho nunc?* ut deleatur *Est*. *Clitipho* enim nequit ultimam corripere. Eun. IV, 7, 10. *Ubi alii? Qui malum alii?* Possis etiam, *Ubi Clitipho est nunc?* vel cum uno ex Regiis, *Ubinunc jam est Clitipho?*

3. *Hei, quid stas lapis?*] Liber Bembinus, pro *hei*, *ii* habet, quam lectionem per unicum tamen *i*, recipio. FAERNUS. Nostri meliores *Ei:* ceteri *Hei*.

8. *Quas pro alimentis*] Liber Vaticanus, *quas hortamentis*. ita et Basilicanus, sed sine aspiratione. Victorianus et Decurtatus, *Quas pro ornamentis*. Bembinus *quas ornamentis*; recentiores omnes, *quas pro alimentis*, ego suspicor aliquid inesse mendi. FAERNUS. Eadem est et in nostris lectionis varietas. Unus ex melioribus *Hortamentis:* quod Eugraphius agnoscit, et interpretatur *Nutrimentis: Hortatores enim dicuntur*, inquit, *qui equos nutriunt*. Idem vocabulum in Plautum quoque irrepsit. Capt III, 4, 82.

Hortamenta absunt: Ajacem, hunc cum vides, ipsum vides.

Sic ibi habent plerique codices: et in unius margine hoc adscriptum est: *Hortamenta, flagella, quibus aurigae utuntur, cum equos hortantur: Ajax mastigophorus*. Vide Grammaticorum nugas: si illum audis, *Hortator* est, qui eos *Nutrit;* si hunc, qui *Flagellat*. Vetus codex Camerarii *Ornamenta* ibi legit; ut et hic legendum. *Ornamenta* sunt vestimenta. Ceterum in venditione et emptione mancipiorum, separatim olim agebatur; tantum dabis pro nudo corpore, tantum pro vestimentis sive ornamentis: ut hodie in equo vendendo Phalerae et Ephippia separatim aestimantur. Inde Parasitus apud Plaut. Stich. I, 3, 18.

Nunc si ridiculum quaeret hominem quispiam,
Venalis ego sum cum ornamentis omnibus.

Quin et apud Comicos, minae, ut hic, decem statum pro vestimentis pretium erat. Plaut. Curc. II, 3, 65.

Quia de eo emi virginem,
Triginta minis: vestem, aurum: et pro his decem accedent minae.

Pers. IV, 4, 118.

Tuo periclo haec sexaginta dabitur argenti minis:
Heus tu, etiam pro vestimentis, his decem accedant minae.

Recte ergo opinatur Chremes, alteras decem minas pro ornamentis sive vestimentis Bacchidi (quod non adverterunt interpretes) adhuc sibi solvendas esse.

10. *Porro haec talenta dotis apposcent duo*] Liber Bembinus, *apposcunt*. quod et placet; magis enim convenire hic videtur praesens tempus, nubili jam puella. FAERNUS.

Porro haec talenta dotis adposcunt duo.

Sic Faernus ex Bembino; nostri omnes

Quam múlta, iusta iniústa, fiunt móribus?
Mihi núnc, relictis rébus, inueniúndus est
Aliquís, labore inúenta mea cui dém bona.

Actus IV. Scaena VIII.

Menedemus. Chremes.

M. MULTO ómnium me núnc fortunatíssimum
Factúm puto esse, gnáte; cum te intéllego
Resipísse. *CH.* ut errat. *M.* té ipsum quaerebám, Chreme:
Seruá, quod in te est, fílium et me et fámiliam.
CH. Cedo quíd uis faciam? *M.* inuénisti hodie fíliam.
CH. Quid tum? *M.* hánc uxorem síbi dari uolt Clínia.
CH. Quaesó, quid hominis és. *M.* quid? *CH.* iamne oblítus es,
Intér nos quid sit díctum de fallácia,

Adposcent. Sive autem *Adposcunt*, sive *Adposcent* legeris; quaero, quaenam sint ista *Haec*, quae hoc adposcant? Guyetus *Hae* legit, et *Minas* intelligit (et sic sane Codex C. C.) cui accedit vir doctus, qui *Haec* feminino genere accipit, ut Eun. III, 5, 34, et alibi. Quomodo vero *Hae* minae viginti, quae Bacchidi darentur, adposcunt duo talenta dotis, quae marito genero darentur? Quid commercii est inter Bacchidis minas, et generi talenta, ut hae ista adposcant? Enimvero reponendum est,

Porro haec talenta dotis adposcet duo.

Haec, mea filia jam reperta, hoc dotis adposcet. Plaut. Cist. II, 3, 19.

Ubi tu locere in luculentam familiam,
Unde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis.

11. *Quam multa injusta ac prava fiunt moribus?*] Sic dedit Faernus, sic omnes nostri. Lege tamen et distingue.

Quam multa, justa injusta, fiunt moribus.

Sic plane Eugraphius: et sic G. Fabricius ex conjectura dedit, probante Guyeto Adel. V, 9, 33.

Quia non justa injusta prorsus omnia omnino obsequor.

Sic digna indigna etc. Hoc est, sive justa sive injusta sint, moribus fiunt, et in communi vita dominantur.

12. *Mihi nunc relictis omnibus*] O. l. s. *relictis rebus*. FAERNUS. Sic et nostri omnes.

13. *Labore inventa mea cui dem bona*] Unus ex nostris *Meo*; quod vir eruditus nescit an verius sit; ut Adel. V, 4, 21. *Eos meo labore eductos.* Non accedo: sic enim *Labore* absolute, infra V, 4, 17. *Ut serves, quod labore invenerit.* et V, 5, 6. *Mea bona ut dem Bacchidi dono sciens.*

1. *Multo omnium nunc me*] Nostri omnes, uno recentiore excepto, cum vett. Edd.

Multo omnium me nunc. Nunc in Arsi esse debet; *Nunc*, cum te mutatum video.

6. *Hanc sibi uxorem*] Omnes nostri, *Hanc uxorem sibi dari.*

7. CH. *Quaeso quid tu hominis es?* ME. *quid?*] Plenior videtur lectio libri Bembini. M. *quid est?* nec versus repugnat, elisa ex verbo *es*, *s* littera. FAERNUS.

Quaeso, quid tu hominis es? Quid est? Jamne oblitus es?

Frustra oneratur versus. Nostri universi rotundius:

Quaeso, quid hominis es? Quid? Jamne oblitus es?

Ut eá uia abs te argéntum auferretúr? *M.* scio.
CH. Ea rés nunc agitur ípsa. *M.* quid narrás, Chreme?
Immo haéc quidem quae apút me est, Clitiphónis est
Amíca. *CH.* ita aiunt: ét tu credis ómnia:
Et illam áiunt uelle uxórem, ut cum despónderim,
Des, qui aúrum ac uestem atque ália quae opus sunt
cómparet.
M. Id ést profecto: id amícae dabitur. *CH.* scílicet
Datum íri. *M.* ah, frustra sum ígitur gauisús miser.
Quiduís tamen iam máló, quam hunc amíttere.

10. ME. *Quid dixti Chreme*] Liber Bembinus, *quid narras.* Sed hoc non magni refert. illud majoris momenti est ex versu, qui sequitur: *Erravi. sic res acta est: quanta spe decidi.* in contextu libri Vaticani non esse nisi primam dictionem *erravi.* in Bembino vero illum versum omnino non esse, et sane eum esse subditicium ex insequentibus patet, ubi Menedemus tum denique errorem suum agnoscens, in haec verba prorumpit, *id est profecto: id amicae dabitur.* et interposito Chremetis assensu, *vah, frustra igitur gavisus miser.* ita liquido apparet, quicquid ante haec est, dissensionem esse Menedemi et Chremetis, hoc contendente, Bacchidem amicam esse Cliniae: illo Clitiphonis. quid ergo opus fuit Menedemum hic dicere *erravi,* et cetera quae sequuntur, paulo post eadem illa dicturum? quare eum versum omnino delendum arbitramur. quae vero sequuntur, ea ex libro Bembino personae Menedemi attribuimus:

Ea res nunc agitur ipsa. ME. *quid narras Chreme?*
Immo haec quidem, quae aput me est, Clitiphonis est
Amica. ita aiunt. CH. *et tu credis?* ME. *omnia.*
CH. *Et illum aiunt velle uxorem, ut cum desponderis,*
Des qui aurum, ac vestem, et alia quae opus sunt, comparet.

ME. *Id est profecto.* Hic primo negat Menedemus, id quod asserit Chremes, scilicet per speciem desiderii nuptiarum fallaciam in se a Clinia filio intendi, ad extorquendum argentum, quod Bacchidi detur: non enim hanc ejus amicam esse, sed Clitiphonis. contra asseverante Chremete id esse compositum inter adulescentes, ut Bacchis, amica Clitiphonis esse dicatur, atque ut Clinia uxorem velle se fingat, ut per speciem uxoris ornandae, et nuptiarum apparandarum, argentum a patre accipiat, quod det Bacchidi. tandem Menedemus in opinionem Chremetis inducitur; actum demum dicit, *id est profecto,* et quae sequuntur. FAERNUS.

Nostri omnes *Dixti.* Soli Bembino debemus, quod spurius versus hinc ejiciatur; qui fictus est ex II, 3, 9. *Vae misero mihi, quanta de spe decidi.* Et inde etiam habemus, *Immo haec quidem quae aput me est:* cum nostri perperam habeant, *Et quidem haec quae aput te est.* Tamen ex nostris omnibus *Desponderim* legimus, non *Desponderis.* Et, *Ita aiunt: et tu credis omnia:* soli Chrementi tribuimus.

13. *Et illum aiunt velle uxorem*] Lege *Illam.* Supra IV, 3, 25. *Illam te amare et velle uxorem.*

16. *Frustra igitur gavisus miser*] In omnibus libris est verbum *sum;* in Bembino quidem, post *frustra:* in aliis post *igitur.* sed antiquiorem lectionem admittendo, versum ita expedimus, ut vox *frustra* hic ultimam corripiat, quod exemplo non caret: ex *igitur* vero *r* elidatur. FAERNUS.

Leve hoc est, et facilem curam admittit. Lege pro *Vah*, quod dolenti magis convenit *Ah.* Sed aliud est, et paulo majus: Dixerat Menedemus, *Id amicae dabitur;* cui respondet Chremes *Scilicet daturum.* Quem? si ad *Dabitur,* diserte respondes, dic (quae vera lectio est) *Scilicet datum iri. Scilicet* cum Infinitivo jungi, praeter haec exempla, etiam Magistri veteres docent.

Quid núnc renuntiem ábs te responsúm, Chremé?
Ne séntiat me sénsisse, atque aegré ferat.
CH. Aegré? nimium illi, Ménedeme, indulgés. *M.* sine:
Incéptumst: perfice hóc mi perpetuó, Chreme.
CH. Dic cónuenisse, egísse te de núptiis.
M. Dicám. quid deinde? *CH.* mé facturum esse ómnia,
Generúm placere; póstremo etiam, sí uoles,
Despónsam quoque ésse dícito. *M.* em, istuc uóluerám.
CH. Tanto ócius te ut póscat, et tu id quód cupis,
Quam ocíssime ut des. *M.* cúpio. *CH.* ne tu própediem,
Ut istám rem uídeo, istíus obsaturábere.
Set haec ut ut sunt, caútim et paulatím dabis,
Si sápies. *M.* faciam. *CH.* abi íntro: uide, quid póstulet.
Ego dómi ero, siquid mé uoles. *M.* sané uolo:
Nam té scientem fáciam, quicquid égero.

Actus V. Scaena I.

Menedemus. Chremes.

M. ÉGO me non tam astútum neque ita pérspicacem esse íd scio:
Sét hic adiutor méus et monitor ét praemonstratór Chremes
Hóc mihi praestat: ín me quiduis hárum rerum cónuenit,

25. *Desponsam quoque esse dicito*] Ex *esse*, unum *s*, elidendum, vel ex *desponsam*, *m*. FAERNUS.

29. *Sed haec ita ut sunt*] Ubaldinus Bandinellus legebat, *sed haec ut ut sunt*; et est in libro Vaticano. at in Bembino, *sed haec uti sunt*: quae placet lectio. FAERNUS.

Meliores tres ex nostris, *Sed ut uti istaec sunt:* Alter, *Sed haec uti ut sunt*. Vel lege, *Haec ut ut sunt*, vel *Ut ut istaec sunt*. Nec hilum interest.

30. *Abi intro, vide quid postulent*] Liber Bembinus, et Victorianus *postulet*, et Clinia subauditur; de quo jam dictum est, *tanto ocius te ut poscat*. FAERNUS. Sic ex nostris duo.

32. *Nam te sciente faciam*] Aliqui libri, inter quos Bembinus, *te scientem faciam*, id est, tibi renuntiabo. ita habebat et Victorianus: sed postea ex *scientem m* abrasum est. FAERNUS. Duo ex nostris *Scientem*; sed ex antiquiore *m* abrasum est. Recte tamen *Scientem*; non quod illud alterum non sat bene se habeat, sed quod hoc melius. Plaut. Asin. I, 1, 34.

Propterea quod me non scientem feceris.

Quaé sunt dictae in stúltum, caudex, stípes, ásinus, plúmbeus:
Ín illum nil potést: exsuperat eíus stultitia haec ómnia.
CH. Óhe, iam desiné deos uxor grátulando obtúndere,
Túam esse inuentam gnátam: nisi illos éx tuo ingenio iúdicas,
Út nil credas íntellegere, nísi idem dictumst cénties.
Sét interim quid illíc iamdudum gnátus cessat cúm Syro?
M. Quós ais homines céssare? *CH.* ehem, per témpus, Menedeme, áduenis?
Díc mihi, Cliniaé quae dixi núntiastin? *M.* ómnia.
CH. Quíd ait? *M.* gaudere ádeo occepit; quási qui cupiunt núptias.
CH. Há ha hae. *M.* quid risísti? *CH.* serui uénere in mentém Syri
Cálliditates. *M.* ítane? *CH.* uoltus quóque hominum fingít scelus.
M. Gnátus quod se adsímulat laetum, id dícis? *CH.* id. *M.* idem istúc mihi
Uénit in mentém. *CH.* ueterator. *M.* mágis, si magis norís, putes
Íta rem esse. *CH.* ain tu? *M.* quín tu ausculta *CH.* mánedum, hoc prius scire éxpeto,

4. *Quae sunt dicta in stultum*] Nota constructionem, *Harum rerum quae sunt dicta*. Guyetus correctum voluit *Horum*. Immo repone ex duobus nostris, uno 900 annorum, altero Regio, *Quae sunt dictae*.

5. *In illum nil potest: nam exsuperat ejus stultitia haec omnia*] Pro *nil* o. l. s. habent *nihil*: quae tamen dictio in scansione est contrahenda. Bembinus vero aduerbium *nam* in contextu non habet. sine quo sermo consuetudini accommodatior videtur. ut vero versus sit trochaicus, ut ceteri, eliso ex *illum l*, prior syllaba corripienda; dictio vero *ejus* monosyllaba facienda. FAERNUS.

9. *Sed quid interim illic*] O. l. s. *sed interim quid illic*. et versus constat rationibus saepe repetitis. FAERNUS. Sic et nostri.

10. *Quos ais homines*, *Chremes*, *cessare? Ehem, Menedeme, aduenis?*] Ex uno Academico abest *Chremes:* in altero Regio additum est *Per tempus*. Repone,

Quos ais homines cessare? Ehem, per tempus, Menedeme, advenis.
Andr. IV, 4, 44.
O Chreme, per tempus advenis.

12. *Gaudere adeo coepit*] Veterrimi ex nostris, *Adeo occepit*.

17. *Mane hoc prius scire expeto*] Lege, *Manedum:* alioqui claudicat versus. Saepe occurrit apud Plautum.

Quid perdideris. nam úbi desponsam núntiasti fílio:
Cóntinuo iniecísse uerba tíbi Dromonem scílicet,
Spónsaë aurum, uéstem, ancillas, ópus esse: argentum út dares.
M. Nón. *CH.* qui non? *M.* non ínquam. *CH.* neque ipse gnátus? *M.* nil prorsúm, Chreme.
Mágis unum etiam instáre, ut hodie cónficerentur núptiae.
CH. Míra narras. quíd Syrus meus? ne ís quidem quicquám? *M.* nihil.
CH. Quámobrem, nescio. *M.* équidem miror, qui ália tam plané scias.
Sét ille tuum quoqué Syrus idem míre finxit fílium,
Út ne paululúm quidem subolat ésse amicam hanc Clíniae.
CH. Quíd ais? *M.* mitto iam ósculari atque ámplexari: id níl puto.
CH. Quíd est quod ampliús simuletur? *M.* uáh. *CH.* quid est? *M.* audí modo:
Ést mihi ultimís conclaue in aédibus quoddám retro,

20. *Sponsae vestem, aurum, ancillas*] Liber Bembinus, et alii antiqui fere omnes, *atque ancillas*: ita etiam versu requirente. FAERNUS.

Sponsae véstem, aurum, átque ancillas opus esse, argentum ut dares.

Unus tantum e nostris, et is recentior, habet *Atque*. Nempe a Correctoribus venit, ad versum sustentandum: sententiae enim nocet, quae melius per Asyndeta decurrit. Illud quoque invenustum prorsus, quod *Aurum* sine accentu sit, *Atque* in ictu. Inverso ordine scripsit Auctor:

Sponsaë aurum, vestem, ancillas opus esse, argentum ut dares.

Ita supra II, 3, 7.

Aurum, vestem; et vesperascit. et 11.
Viden tu ancillas, aurum, vestem: quam ego cum una ancillula.

Sponsae pronuntiandum est, quasi esset *Sponsaï*.

21. *Non? quid non?*] Lege, *Qui non?*

24. *Quamobrem.* M. *Nescio equidem*] Prava hic distinctio est, quae omnem sententiae venerem extinguit. Repone,

Quamobrem, nescio. M. *Equidem miror; qui alia tam plane scias.*

Miror te hoc nescire, qui etc.

25. *Sed ille tuus quoque Syrus idem mire finxit filium*] Liber Bembinus, et Victorianus, *sed ille tuum*, ut sit, tuum filium. FAERNUS.

Tres ex nostris *Tuum.*

26. *Ut ne paululum quidem subolat*] Hujus versus secundus pes est trochaeus, tertius anapaestus, eliso *m* ex *paululum*, quamvis sequente consonante. FAERNUS. Etiam veterrimus noster *Subolat.* Alter *Subolet.* Ceteri omnes *Suboleat.*

29. *Est mihi ultimis conclave in aedibus*] Liber Bembinus, et omnes fere alii, etiam ex antiquis, ita collocant, *Est mihi in ultimis.* procedet versus, vel vitando synaloepham, vel disjungendo diphthongum in voce *aedibus.* FAERNUS. Atqui ea lectio sola vera est,

Húc est intro látus lectus: uéstimentis strátus est.
CH. Quíd postquam hoc est fáctum? *M.* dictum fáctum huc abiit Clítipho.
CH. Sólus? *M.* solus. *CH.* tímeo. *M.* Bacchis cónsecutast ílico.
CH. Sóla? M. sola. *CH.* périi. *M.* ubi abiere íntro, operuere óstium. *CH.* hem,
Clínia haec fierí uidebat? *M.* quídni? mecum uná simul.
CH. Fili ést amica Bácchis, Menedeme: óccidi.
M. Quamobrém? *CH.* decem diérum uix mi est fámilia.
M. Quid? istúc times quod ille óperam amico dát suo?
CH. Immó quod amicae. *M.* sí dat. *CH.* an dubium íd tibi est?
Quemquámne tam animo cómi esse et lení putas,
Qui sé uidente amícam patiatúr suam?
M. Quidní? quo uerba fácilius dentúr mihi.
CH. Derídes? merito. Ut míhi nunc ego suscénseo.
Quot rés dedere, ubi póssem persentíscere,
Nisi si éssem lapis? quae uídi? uae miseró mihi.

Est mihi ultimis. Neque enim synaloepha omitti, nec dissolvi diphthongus iste potest.

38. *Immo amicae*] L. s. fere o. ***Immo quod amicae***, quae particula explendo et sermoni et versui necessaria est. FAERNUS. Sic et nostri omnes.

39. ***Quemquam animo tam communi esse, aut leni putas***] Et hic quoque o. fere l. s. inter quos Bembinus et omnes fere antiqui, praeter Basilicanum, habent, *quemquamne*: aliqui vero pro ***communi***, ***comi;*** quod mihi maxime placet. Sed multo maxima pars ita scriptum, ut et pro ***communi*** et pro ***comi*** accipi possit, hoc modo *cōi*. Movet me ut ***comi*** malim, non modo ratio versus, qui, si ***communi*** legas, stare non potest; sed etiam quod non fere vocabulum ***communis*** invenias in hac significatione, qua hic ponitur, nisi (et id quidem judicio nostro mendose) apud Suetonium, in vita Claudii, de quo in notationibus emendationum ejus auctoris fusius disseremus. Sane et in quibusdam libris impressis ***comi*** legi testatur Jo. Rivius, ut sciatur non nos hoc primum advertisse, nec publicasse. certis tamen de causis lectionem vulgatam retinebimus. FAERNUS.

Pro ***Aut***, nostri fere omnes ***Et***. Repone,

Quemquamne tam animo comi esse et leni putas.

41. ME. *Ah ah eh*] Haec non sunt in libro Bembino, et certe risus non videtur habere hic locum. Sed nec versus haec recipit. FAERNUS. Nec agnoscunt plerique nostri.

42. ***Derides? merito mihi nunc ego suscenseo.***] Lege et distingue,

Derides? merito. Ut mihi nunc ego suscenseo. sic V, 4, 20.

Eheu, quam nunc totus displiceo mihi.

44. ***Nisi essem lapis?***] L. o. s. ***ni essem lapis?*** FAERNUS. ***Ni essem lapis.*** Vides, quam incommode accentus fiant. Decem e nostris habent ***Nisi***. Lege igitur,

At né illud haut inúltum, si uiuó, ferent:
Nam iám. *M.* non tu te cóhibes? non te réspicis?
Non tíbi ego exempli sátis sum? *CH.* prae iracúndia,
Menedéme, non sum apút me. *M.* tene istúc loqui?
Nonne íd flagitiumst, te áliis consiliúm dare,
Foris sápere, tibi non pósse te auxiliárier?
CH. Quid fáciam? *M.* id quod tu mé fecisse aibás parum:
Fac té esse patrem ut séntiat: fac ut aúdeat
Tibi crédere omnia, ábs te petere et póscere:
Ne quam áliam quaerat cópiam, ac te déserat.
CH. Immo ábeat potius málo quouis géntium,
Quam hîc pér flagitium ad ínopiam redigát patrem:
Nam si íllius pergo súppeditare súmptibus,
Menedéme, mihi illic uére ad rastros rés redit.

Nisi si éssem lápis. quae vidi? vae misero mihi.

50. *Non posse auxiliarier*] Syllaba deest, quam typographi culpa excidisse credo. Siquidem codices nostri universi, *Non posse te auxiliarier.* Taceant itaque, qui synaloepham hic omitti propter sequentem diphthongum volunt.

51. *Quid faciam? Id quod me fecisse aiebas parum*] Codex Regius, *Quid vis faciam?* An legendum?

Quid vis faciam? Id quod me fecisse aibas parum.

Sed recte unus ex Meadianis; *Quod tu me.* Repone,

Quid faciam? Id quod tu mé fecisse aibas parum. Nusquam, si memini, aliter Noster, quam *Aibam*, *Aibas*, *Aibat*, per disyllabon.

52. *Fac te esse patrem sentiat*] Antiqua collocatio, *Fac te patrem esse.* FAERNUS.

Esse patrem Codex Academicus et Edd. vett. Praeterea veterrimus noster; *Ut sentiat.* Repone,

Fac te esse pátrem ut sentiat; fac ut audeat. Ut sentiat, ut audeat. Patrem jam in ictu habes: quod in recepta lectione obmutescit.

55. *Immo abeat potius multo quovis gentium*] Nostri omnes

Immo abeat multo malo quovis gentium.

ut Hec. I, 2, 35.

Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi. et Plautus [Capt. III, 3, 1 ?]

Multo mavelim.

Praetulerim tamen alteram lectionem:

Immo abeat potius malo quovis gentium.

Satis enim est patri, se *Malle* dicere: sed *Multo malle* durius et inclementius est. *Potius malo*, ut Adel. II, 2, 14.

Quin quicquid possem, mallem auferre potius in praesentia.

Plaut Stich. I, 2, 13.

Si manere hic sese malint potius, quam alio nubere.

57. *Nam si illi pergam*] Liber Bembinus *pergo.* ita habuit et Victorianus. FAERNUS.

Recte *Pergo:* nostri tamen omnes *Pergam.* Porro ex eis duo *Illius*, Repone,

Nam si illius pergo suppeditare sumptibus.

Sic *Ejus sumptus* III, 1, 44.

58. *Mihi illaec vere*] *Vero*, liber Bembinus. FAERNUS.

Menedeme, mihi illaec vero ad rastros res redit.

Sic ex Bembino Faernus; perperam. Nostri omnes *Vere*: quae vera lectio est. *Vere*, necessario, prae egestate: non ut tibi, voluntario, prae animi aegritudine. Sed et aliud restat: *Illaec res* sine dubio mendose. Absolute enim dici solet *Res redit;* numquam cum pronomine, vel adjectivo. Phorm. IV, 4, 5.

M. Quod incómmodi tibi in hác re accipies, nísi caues?
Diffícilem ostendes té esse, et ignoscés tamen
Post: ét id ingratum. *CH.* ah néscis, quam doleam. *M.* út lubet.
Quid hoc quód uolo, ut illa núbat nostro? nísi quid est
Quod máuis. *CH.* immo et géner et adfinés placent.
M. Quid dótis dicam té dixisse fíliae?
Quid ópticuisti? *CH.* dótis? *M.* ita dico. *CH.* áh. *M.* Chreme,
Ne quíd uereare, sí minus: nil nos dós mouet.
CH. Dúo talenta pró re nostra ego ésse decreuí satis:
Sét ita dictu est ópus, si me uis sáluom esse et rem et fílium,
Mé mea omniá bona doti díxisse illi. *M.* quám rem agis?
CH. Íd mirari té simulato, et íllum hoc rogitató simul,
Quámobrem id faciam. *M.* quín ego uero, quámobrem id facias, néscio.
CH. Égone? ut eius ánimum, qui nunc lúxuria et lascíuia
Díffluit, retúndam, redigam ut quó se uortat, nésciat.

Ad restim mi quidem res redit planissume.

Bene ergo codex Regius a prima manu *Illic:* quod postea *Illaec* factum.

Menedeme, mihi illic vere ad rastros res redit.

59. *Quot incommoditates in hac re accipies, nisi caves?*] Hic versus vix mihi videtur sustentari posse, nisi forte elidendo ex *quot t:* quae dictio in libro Bembino per *d* scripta est; neque id errore aliquo, sed perpetuo more ejus librarii, et abjiciendo per synaloepham ultimam syllabam dictionis *incommoditates:* eliso prius *s*. Ceterum o. l. s. praeter Bembinum, ita habent hunc versum, eodem sensu, sed numero meliore,

Quot incommoda tibi in hac re capies nisi caves? FAERNUS.

Bene est, quod monuit Faernus in Bembino fuisse *Quod*. Unus ex Meadianis *Quod incommodi tibi*: Repone,

Quod incommodi tibi in hac re accipies, nisi caves?

id est, *Quantum incommodi:* non enim nisi unum nominat, *Difficilem te esse ostendes, postea tamen ignosces*; *et id ingratum*.

60. *Difficilem ostendis*] Aliqui libri, inter quos Bembinus, et Victorianus, habent *ostendes*: ut referatur ad id tempus, quo venia petetur per Clitiphonem a Chremete. FAERNUS. Unus ex nostris *Ostendes;* reliqui omnes *Ostendis*.

62. *Quid hoc quod rogo, ut illa nubat nostro*] Lege ex nostris universis, *Quid hoc quod volo.*

66. *Nihil dos nos movet*] O. l. s. *nihil nos dos movet*. FAERNUS.

68 *Set ita dictu opus est*] Lege meliore numero, *Set ita dictu est opus.*

70. *Et illum rogitato simul*] Liber Bembinus, *et illum hoc rogitato simul.* FAERNUS.

M. Quíd agis? *CH.* mitte ac síne me in hac re gérere mihi morém. *M.* sino:
Ítane uis? *CH.* ita. *M.* fíat. *CH.* ac iam, uxórem ut accersát, paret.
Híc ita, ut liberós est aequom, díctis confutabitur.
Sét Syrum. *M.* quid eum? *CH.* égo, si uiuo, eum ádeo exornatúm dabo,
Ádeo pexum, usque út dum uiuat, méminerit sempér mei:
Quí sibi me pro déridiculo ac délectamentó putat.
Nón, ita me di amént, auderet fácere haec uiduae múlieri,
Quae ín me fecit. —

74. *Quid agis? mitte ac sine*] In libro Bembino asyndeton est, *mitte, sine.* quod concitate loquenti aptius. FAERNUS. Omnes nostri, *Mitte ac sine*: quo versus numerosior fit.

75. CH. *Age jam ut uxorem accersat, paret*] Liber Bembinus, *ac jam.* omnes vero quotquot sunt l. s. ita collocant: *Uxorem ut accersat.* FAERNUS. Nostri omnes *Age jam.*

77. *Set Syrum. Quid eum? Egone? si vivo, adeo*] *Egone* semper respondet verbo secundae personae: ut paulo ante v. 72. *Quamobrem id facias, nescio. Egone?* Phor. I, 2, 7. *Sed quid tu es tristis? Egone?* Huic igitur loco non convenit: etsi Nonius bis legat *Egone,* v. Depexum et Exornare. Praeterea illud non satis belle; quod *Vivo* hic in Thesi lateat, quod alias in *Si vivo* semper in ictu est. Repone,

Séd Syrum. Quid eum? 'Ego, si vivo, eum ádeo exornatúm dabo.

78. *Adeo dépexum, ut dum vivat, meminerit semper mei*] Sic dedit Faernus; et sic exstat apud Nonium. Sed tres ex nostris notae optimae,

Adeo depexum, usque ut dum vivat meminerit semper mei.

Plurimi, *Usque dum vivat*, uni tantum recentissimo deest *Usque*. Repone,

Adeo péxum, usque út dum vivat méminerit sempér mei.

Cum viderent olim correctores, versum ultra terminum excurrere, τὸ *Usque* ejecerunt: cum in mendo cubaret *Depexum. Depexum* accentum hic habet in *De:* cum vis verbi in *Pexum* sita sit; id vero ut mutum transmittitur. Illud in primis notandum est, *Depectere* nusquam alias apud Nostrum, nusquam omnino apud Plautum haberi. Deinde et illud: *Pexum* hominem dici, ut Persius I, 15. *Pexusque togaque recenti;* Quintil. Inst. I, 5. *Ille pexus pinguisque doctor: Depexum* vero neminem: nihil praeter *Comam, jubam, folia, depexum* dici. Ergo in eadem Ironia persistit, *Adeo exornatum, adeo pexum.* Nam quod Nonius *Depexum* hic interpretatur *Laceratum*, id pro solito suo stupore facit. Phor. V, 9, 41.

Habet haec eii quod, dum vivat usque, in aurem ogganniat.

79. *Qui sibi me pro ridiculo ac delectamento putat*] Lege ex veterrimis nostris, *Pro deridiculo:* quod et versus exposcit, et Plautus Tacitusque usurparunt.

80. *Haec facere viduae mulieri*] Omnes fere l. s. *facere haec.* quae collocatio rationi trochaici servit. FAERNUS. Sic et nostri universi.

ACTUS V. SCAENA II.

CLITIPHO. MENEDEMUS. CHREMES. SYRUS.

CL. — ÍTANE tandem quaéso est, Menedeme, út pater
Tam ín breui spacio ómnem de me eiécerit animúm patris?
Quódnam ob facinus? quíd ego tantum scéleris admisí miser?
Uólgo faciunt. *M.* scío tibi esse hoc gráuius multo ac dúrius
Cuí fit: uerum ego haút minus aegre pátior. id qui, néscio
Néc rationem cápio, nisi quod tíbi bene ex animó uolo.
CH. Híc patrem astare aíbas? *M.* eccum. *CH.* quíd me incusas, Clítipho?
Quícquid ego huius féci, tibi prospéxi et stultitiaé tuae.
Úbi te uidi animo ésse omisso, et suáuia in praeséntia
Quaé essent, prima habére, neque consúlere in longitúdinem:
Cépi rationem, út neque egeres, néque ut haec posses pérdere.
Úbi cui decuit prímo, tibi non lícuit per te míhi dare;

1. *Itane tandem quaeso*] His addebat Ubaldinus verbum *est.* quod et in aliquibus libris legitur praesertimque in omnibus antiquis, praeter Bembinum. FAERNUS. Omnes etiam nostri, *Quaeso est*, *Menedeme*. Recte. *Itane est*, *ut:* Non, *Itane*, *ut*.

4. *Volgo id faciunt*] Nullus l. s. habet dictionem *id*, praeter Victorianum. FAERNUS. Nec ullus ex nostris.

5. *Verum ego haut minus aegre patior, id qui nescio*] Distingue,

Verum ego haut minus aegre patior.
Id qui, nescio
Nec rationem cápio.

Id qui, id est, cur, quamobrem, faciat, nescio. Memor ejus est Menedemus, quod praeceperat ei Chremes, V, 1, 70.

Id mirari te simulato, et illum hoc rogitato simul.
Quamobrem id faciam.

7. *Hic patrem astare aiebas?*] In libro Bembino pro *astare* legitur *esse;* et versus expeditus est. quamquam et illo modo stare utcumque possit. FAERNUS. Apparet hic in Bembino manus Correctoris. Cum omnes codices *Adstare*, iste solus habet *Esse;* quia *Aiebat* trisyllabon accepit. At ubique Noster *Aibas*, *Aibant*.

11. *Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut haec posses perdere*] Nonius hoc citat v. Capere: ubi codex scriptus 900. annorum *Egeris* et *Possis*. Fortasse legendum est,

Cepi rationem, ut neque egeas, neque ut haec possis perdere.

Ábii ad proxumós, tibi qui erant: eís commisi et crédidi.
Íbi tuae stultítiae semper erít praesidium, Clítipho,
Uíctus, uestitús, quo in tectum té receptes. *CL.* eí mihi.
CH. Sátius est, quam te ípso herede haec póssidere Bácchidem.
SY. Dísperii. sceléstus quantas túrbas conciui ínsciens?
CL. Émori cupió. *CH.* prius quaeso dísce, quid sit uíuere.
Úbi scies, si dísplicebit uíta, tum istoc útitor.
SY. Ére, licetne? *CH.* lóquere. *SY.* at tuto. *CH.* lóquere. *SY.* quae istaec práuitas,
Quaéue amentia ést, quod peccaui égo, id obesse huic? *CH.* ílicet.
Né te admisce: némo accusat, Sýre, te, nec tu arám tibi,
Néc precatorém pararis. *SY.* quíd agis? *CH.* nil suscénseo,
Néc tibi, nec tíbi: nec uos est aéquom, quod fació mihi.
SY. Abiít? rogasse uéllem. *CL.* quid, Syre? *SY.* únde mi peterém cibum:
Ita nós abalienáuit: tibi iam esse ád sororem intéllego.

21. *Quaeve amentia*] O. l. s. hic addunt verbum *est*. FAERNUS. Nostri omnes, uno excepto, *Amentia est*. Unde tamen legendum erit, *Quae istaec pravitas*? non *Quae istast*.

24. *Nec tibi nec tibi*] Nostri universi, *Nec tibi*, *nec huic:* Faernus et eo prior Erasmus; *Nec tibi*, *nec tibi*; nescio, ex librisne an ex conjectura. Videtur tamen verum: nempe vultu et nutu haec aguntur; primo Syrum, dein Filium intuetur: ut Plaut. Capt. II, 3, 87.

Et tua et tua huc ornatus reveniam ex sententia.

25. SY. *Abiit*, *et rogasse vellem. Quid*? *Unde*] Aliqui libri pro *et*, *ah*; aliqui *hei;* antiquissimi *vah* habent, quod et placet. FAERNUS.

Tres modo ex nostris *Va;* reliqui nihil habent. Repone,

Abiit? rogasse vellem. CL. *Quid, Syre*? SY. *Unde mi peterem cibum?*

Syre absorptum est a literis SYR., quae Personas distinguunt. Et nota, postquam Chremes abierat, tum statim a Trochaicis ad Iambicos itum est.

26. *Ita nos abalienavit*] Multi l. s. inter quos Bembinus, Vaticanus, et Basilicanus, habent *alienavit*. ita est trochaicus, ut ceteri. FAERNUS.

Illud *Alienavit* a correctoribus est, qui superiori versui *Ah*, *Hei*, vel *Vah* addiderunt. Scilicet Trochaicos esse existimabant, cum sint Iambici. Nostri omnes, quattuor demptis, *Ita nós abalienavit*, verbo apud Plautum frequenti.

CL. Adeón rem rediisse, út periclum etiam á fame mihi sít, Syre?
SY. Modo líceat uiuere, ést spes. *CL.* quae? *SY.* nos ésuriturós satis.
CL. Inrídes in re tánta, neque me quícquam consilio ádiuuas?
SY. Immo ét ibi nunc sum, et úsque id egi dúdum, dum loquitúr pater.
Et quántum ego intellégere possum. *CL.* quíd? *SY.* non aberit lóngius.
CL. Quid id érgo? *SY.* sic est, nón esse horum te árbitror. *CL.* qui istúc, Syre?
Satin sánus es? *SY.* ego dícam, quod mi in méntem est: tu diiúdica.
Dum istís fuisti sólus, dum nulla ália delectátio,
Quae própior esset, te índulgebant; tíbi dabant: nunc fília
Postquam ést inuenta, inuénta uero est caúsa qua te expéllerent.

27. ***Adeon rem redisse ut periculum etiam fame mihi sit Syre?***] Hic trochaicus ita sustentandus est, ut prima syllaba in praecedentem versum rejiciatur; et ***periculum*** in ***periclum*** contrahatur. ut primus pes sit spondaeus, secundus anapaestus: nam ***redisse*** scribebat Terentius, quod nos ***rediise***: tertius Jambus, quartus dactylus. FAERNUS.

Errat Faernus, qui Trochaicum hunc versum putavit. Pro ***Etiam fame*** Codex noster veterrimus ***Etiam a fame.*** Recte: vel ***Periclum fame***, Genitivo vetusto, ut ***Periclum mortis***, etc. ***A fame***, ut Hec. V, 1, 10.

Si vera dicis, nil tibi est a me pericli mulier.

28. ***Modo liceat vivere est spes***] Hic versus octonarius Jambicus est, ponendo in prima sede proceleusmaticum, et diphthongum dissolvendo in ***quaë***, ut sit spondaeus. FAERNUS. Apage istum spondaeum ***Quaë***: putavit vir optimus ***Esurituros*** tertiam corripere debere: cum longam esse ostendat illud Catulli [XXI, 1.]

Aureli pater esuritionum.

32. ***Quid istuc, Syre?***] Lege, ***Qui istuc:*** ut saepe alias. ***Cur, quamobrem istuc?*** Et sic codex egregius G. Fabricii.

33. ***Ego dicam quod mihi in mentem: tu***] O. l. s. ***in mente est, tu***, praeter Vaticanum. puto vulgatam veram esse, et subaudiendum, ***venit.*** FAERNUS. Unus ex nostris recentior ***In mentem:*** plures ***In mente est***; quinque ex melioribus ***In mentem est*** Recte: Ita saepe Plautus. Noster iterum Adel. IV, 1, 12. ***Nilne in mentem est?*** Vide Gellium I, 7.

36. ***Postquam est inventa vera, inventa est causa, qua te expellerent***] Sic dedit Faernus. A duobus nostris abest ***Vera***; in aliis sedem mutat; in uno deest ***Inventa.*** Cur autem ***Filia vera***, cum falsam numquam sustulerint? Repone,

Postquam est inventa, inventa vero est causa, qua te expellerent.

Vero hic eleganter, ut Eun. III, 5, 28.

Illa ilico ubi me accepit, laeta vero ad se abducit domum.

CL. Est uérisimile. *SY.* an tu ób peccatum hoc tám esse illum iratúm putas?
CL. Non árbitror. *SY.* nunc áliud specta: mátres omnes fíliis
In péccato adiutríces, auxilio ín paterna iniúria
Solent ésse: id non fit. *CL.* uérum dicis: quid érgo nunc faciám, Syre?
SY. Suspícionem istánc ex illis quaére: rem profér palam: aut,
Si nón est uerum, ad mísericordiam ámbos adducés cito;
Aut scíbis cuius sis. *CL.* récte suades: fáciam. *SY.* sat recte hóc mihi
In méntem uenit: námque adulescens quam ín minima spe sítus erit,

Amat autem Terentius verba sic duplicare. Heaut. I, 2, 32.

Scortari crebro nolunt, nolunt crebro convivarier.

Hec. II, 1, 45.

Ubi duxere impulsu vestro, vestro impulsu easdem exigunt.

37. *An tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?*] Lege, *Tám esse illum iratum putas?*

40. CL. *Verum dicis: quid ergo nunc faciam Syre*] Difficilis octonarius, nisi legas, *quid ego*. quam lectionem in aliquibus l. s. inveni. FAERNUS. Omnes nostri *Ergo:* nec difficilis est octonarius. Neque enim *Ergo* hic primam corripit; sed, *Dicis* pro more solemni ejicit *s*. *Verum díci': quid érgo nunc.*

41. *Suspicionem istam*] In libro Bembino est *istanc*, ut et Priscianus citat, et ratio versus exigit. FAERNUS.

42. *Palam. Si non est verum*, - - - - - *Aut scibis cujus sis*] Excidit ex fine versus conjunctio *Aut*. Repone igitur: *Rem profer palam aut.*

Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces cito;
Aut scibis cujus sis. hoc est, si est verum.

43. *Sat recte mihi*] O. l. s. post *recte*, habent *hoc*. FAERNUS.

44. *In mentem venit: namque adulescens quam maxime in spe situs erit*] Hunc versum habet contextus libri Bembini sine dictione *quam;* quae tamen ut sensui necessaria, deinde superaddita est. ego et ex libro scripto satis antiquo, et ex ratione versus, pro *namque, nam quam* lego. particulam vero *in*, ita exposcente sensu, detraho, ut sit, *nam quam adulescens maxume spe situs erit. situs autem spe*, expone, derelictus, sive demissus a spe: *sino* enim et pro dimitto accipitur, ut et supra in Heautontim. [I,1, 38.] *sine me vacivom tempus ne quod dem mihi laboris.* item in Adelphis [III, 2, 23.] *quisquis es sine me.* et in Phormione [II, 1, 64.] *imprudens timuit adulescens, sino.* quae duo extrema etiam a Donato citantur in Hecyra [IV, 1, 41.] probare volente idem esse sino, ac mitto. sane hanc lectionem non habebat a principio liber Bembinus: sed aliam quandam, ut ex vestigiis ejus abrasae conjicere licet, longe et ab hac, et ab ea quae est in aliis libris, diversam. nos tamen hanc, quam supra posuimus, quae illi abrasae substituta fuit, ut ceteris antiquiorem, et ab Aldo jam receptam, secuti sumus, detracto, ut supra diximus, *in*, propter sensum. FAERNUS.

In mentem venit: nam quam adulescens maxime spe situs erit,
Tam facillume patris pacem in leges conficiet suas.

Tam dífficillumé patris pacem in léges conficiét suas.
Etiam haút scio, anne uxórem ducat: ác Syro nil grátiae.
Quid hoc aútem? senex exít foras: ego fúgio. adhuc quod fáctumst
Mirór, non iusse me ábripi hinc: nunc ád Menedemum hunc pérgam.
Eum míhi precatorém paro: seni nóstro nil fidei hábeo.

Etiam haut scio, an uxorem ducat,
ac Syro nil gratiae.

Sic dedit Faernus; sed versum priorem sic habent nostri universi

In mentem venit: namque adulescens quam in minima spe situs erit.

In verbis magnae sunt tenebrae, in sententia majores. Paulatim ex illis erependum nobis est. *Spe situs,* quod Faerno placuit, pro *Derelictus*, sine exemplo est, et non placet. Nec ferendum est illud Guyeti, *Spe citus*, id est, motus, dejectus, depulsus. Quis sic locutus est? *In spe situs,* est *positus*, collocatus. Ut enim *In potestate vestra situm est*, et *In vobis potestas sita est* sensu eodem dicitur; ita et *Nulla spes in te sita est*, et *In nulla spe tu situs es* aeque dicatur. *In leges suas* quid sit ex Plauto discas Asin. I, 3, 81.

Habeo unde istuc tibi quod poscis, dem: sed in leges meas
Dabo, uti scire possis, perpetuum annum hunc mihi uti serviat.

In leges meas, id est, meis conditionibus. Ergo haec oritur loci sententia: Quanto in minore spe erit Clitipho, tanto facilius patris veniam impetrabit, suis ipse conditionibus. Hocine vero credibile est? Immo, si spe destitutus est, nullas sibi conditiones feret, omnia faciet, quae pater imperabit. Vide porro, quod Syrus subjungit, *Etiam haud scio an uxorem ducat.* Clitipho, implicatus alio amore, ab re uxoria abhorrebat; si igitur ut patris pacem obtineat, etiam uxorem ducat, profecto non *In leges suas*, sed patris, non *Facillume*, sed durissimis conditionibus pacem conficit. Ergo illud *Facillume* sine dubio mendosum est; quod et versus ipse indicat; nam in mediis Jambicis nulla causa, nullo more, Trochaicus intervenit. Repono,   *Sat recte hoc mihi*

In méntem venit: namque adulescens quam in minima spe situs erit,
Tam dífficillume *patris pacem in leges conficiet suas.*
Etiam haút scio anne *uxorem ducat: ac Syro nil gratiae.*

Callidissimus servus, qui hoc consilio non minus rem suam, quam Clitiphonis agit, *Sat recte*, inquit, hoc excogitavi; spem bonam adolescenti injeci se facile ex hoc malo emersurum; ne si animo plane dejecto sit, quidvis imperatum faciat: ille uxorem interveniat, ego crucem. Si enim nunc perterrefactus uxorem capit, ille pacem sibi impetrat, ego poenae relinquor. *Anne* habent nostri universi, non *An*: quo pacto Jambicus fit; et idcirco, ut prior quoque Jambicus sit, necesse est. Ergo recte: *Tam difficillume*

45. *Tam facillime boni patris pacem*] Dictionem *boni*, auctoritate omnium librorum delevimus. FAERNUS. Etiam nostri consentiunt.

46. *Etiam haud scio anne uxorem ducat*] Aliquot libri, inter quos Bembinus, non habent particulam *ne*, sine qua versus est trochaicus, ut ceteri. FAERNUS. Atqui omnes nostri *Anne*: et recte.

47. *Quid autem hoc?*] O. l. s. *quid hoc autem?* versus est trochaicus tetrameter acatalecticus, ut sequentes. FAERNUS. Sic et nostri, *Quid hoc autem.* Sed quos Trochaicos hic Faernus putat, Iambici sunt.

48. *Miror non jussisse me adripi; ad Menedemum hinc pergam*] Omnes fere recentes libri, et cum his Basilicanus, ita habent,

Miror non jussisse ilico arripi me.

Actus V. Scaena III.

Sostrata. Chremes.

SO. PROFÉCTO nisi caués tu homo, aliquid gnáto conficiés mali.
Idque ádeo miror, quómodo
Tam inéptum quicquam tíbi uenire in méntem, mi uir, pótuerit.
CH. Oh, pérgin mulier ésse? nullamne égo rem umquam in uitá mea
Uoluí, quin tu in eá re mi aduorsátrix fueris, Sóstrata?
At sí iam rogitem, quíd est quod peccem; aut quámobrem id facias; néscias

hinc nunc ad Menedemum pergam.
Victorianus, et Decurtatus priorem partem hujus versus, similiter ac recentes habent: posteriorem hoc modo, *arripi me; ad Menedemum hinc pergam.* Bembinus sic,

Miror continuo non jusse me adripi: ad Menedemum hunc pergam.

qui versus est trochaicus acatalecticus, ut ceteri. FAERNUS.

Miror continuo non jusse me adripi: ad Menedemum hunc pergam.

Sic dedit Faernus: Nostri omnes, *Miror non jussisse ilico arripi me: hinc nunc ad Menedemum pergam.* Tam hoc *Ilico*, quam illud *Continuo* a mala manu profecta sunt. Lege certissime,

Miror non jusse me abripi hinc: nunc ad Menedemum hunc pergam.

Abripi hinc: ut And. IV, 4, 47.

Hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.

49. *Eum precatorem mihi paro*] O I. s. *eum mihi precatorem paro.* FAERNUS.

Eum mihi precatorem paro: seni nostro fidei nihil habeo.

Lege ex codice Regio: *seni nostro nil fidei habeo.*

2. *Idque adeo miror, quomodo*] Hunc versum dimetrum Iambicum ab ceteris separamus: reliqua ut in libro Bembino, in quo est, *pergin mulier odiosa esse?* in hos versus octonarios Iambicos ordinamus, servata etiam collocatione illorum verborum, quae est in antiquis libris, *mihi fueris advorsatrix.*

CH. *Pergin mulier odiosa esse? nullamne ego rem umquam in vita mea*
Volui, quin tu in ea re mihi fueris advorsatrix, Sostrata? FAERNUS

4. *Pergin mulier odiosa esse? nullamne ego rem umquam in vita mea*
Volui, quin tu in ea re mihi fueris advorsatrix, Sostrata]

Male hic rem gessit Faernus, dum Bembino codici se mancipio addicit. Repone ex nostris plerisque omnibus,

Oh, pergin mulier esse? nullamne ego rem umquam in vita mea
Volui, quin tú in ea re mi adversatrix fueris, Sostrata?

Quanto acerbius est hoc, *Mulier esse*; quam si addas *Odiosa*?

6. *At si rogitém jam*] Lege, *At si jam rógitem.* Et praeterea, tolle plenam distinctionem post *Nescias*: et noli sequentem versum per interrogationem efferre. *Nescias in qua re tam confidenter restas.* Hoc pacto recte respondet, *Ego nescio*? altero minime. Porro pro *Hoc faciam*, plerique omnes *Id;* duo vero ex melioribus, quorum unus 900.

In quá re nunc tam cónfidenter réstas stulta. *SO.* ego néscio?
CH. Immó scis potius. quám quidem redit ad íntegrum eadem orátio. *SO.* oh,
Iníquos es, qui mé tacere dé re tanta póstules.
CH. Non póstulo: iam lóquere: nihilo mínus ego hoc faciám tamen.
SO. Fácies? *CH.* uerum. *SO.* nón uides quantúm mali ex ea re éxcites?
Súbditum se súspicatur. *CH.* áin tu? *SO.* certe síc erit.

annorum est, *Id facias.* Lege et distingue,

At si jam rogitem, quid est quod peccem; aut quamobrem id facias; nescias
In qua re, etc.

Id facias, id est, mihi in hac re adverseris. Cur enim ab uxore rationem petat, quamobrem ipse hoc faciat?

8. *Haec eadem oratio*] Nullus est liber, praeter Bembinum, qui habeat pronomen *haec*; quo dempto (neque enim multum ad sensum facit) versus melius habebit. sensum autem hunc puto esse horum verborum, ut Sostrata per interrogationem dicente, ego nescio, ipse fateatur eam scire, potius quam amplius super hac re contendendum sit, et eadem oratio utrinque repetenda. FAERNUS.

Immo scis, potius quam quidem redeat ad integrum haec eadem oratio.

Nec metrum, nec sententia huic versui constat. *Haec* in nullo ex nostris est. Repone,

Immo scis potius. quam quidem redit ad integrum eadem oratio?

Scias an Nescias, perinde est. Ad integrum redit eadem oratio; sive scire te hoc dicam, sive nescire. Una eademque oratio est in re tua, *Scire et Nescire.*

9. *Oh, iniquos es*] Illud *Oh* praecedenti versui appone. *Oratio.* SO. *Oh, Iniquos es.*

12. *Subditum se suspicatur.* CH. *subditum. ain tu?* SO. *certe inquam mi vir.*
CH. *Confitere tuum non esse.* SO. *ah obsecro te, istuc inimicis siet*]

In libro Bembino legitur, *certe sic erit.* et pro *ah*, *au.* eae vero tres dictiones, *tuum non esse*, penitus in eo libro non sunt. quam nos lectionem ut vetustissimam, et sensui ac versibus, qui aliter stare non possunt, accommodam reponimus. Sunt autem tetrametri trochaici; prior quidem hypercatalecticus; posterior catalecticus. mallem tamen (si demere liceret ex responsione Chremetis dictionem *subditum*, quod fieri posset nullo detrimento sensus) etiam superiorem esse catalecticum. sed quia sic quoque stare potest, sic relinquemus. itaque legemus,

Subditum se suspicatur CH. *subditum? ain tu?* SO. *certe sic erit,*
Mi vir. CH. *confitere.* SO. *au, obsecro te, istuc inimicis siet.*

Quod autem in futuro dicit, *certe sic erit*, confirmando id quod jam in praesenti dixit, *subditum se suspicatur*, hujus locutionis multa jam exempla veterum adduximus in Eunucho, super eo versu [IV, 5, 6.] *Verum hercle hoc verum erit.* FAERNUS.

Subditum se suspicatur. CH. *subditum? ain tu?* SO. *certe sic erit,*
Mi vir. CH. *confitere.* SO. *au obsecro te, istuc inimicis siet.*

Vidit Faernus illud *Subditum* in responso Chremetis subdititium esse, sed non ausus est ejicere. Unus ex veterrimis nostris *Obsecro* absque *Te:* universi autem *Istuc nostris inimicis;* unde facillima surgit emendatio,

SO. *Subditum se suspicatur.* CH. *Ain tu?* SO. *Certe sic erit:*
CH. *Confitere.* SO. *Au obsecro, istuc nostris inimicis siet.*

CH. Cónfitere. *SO.* au óbsecro, istuc nóstris inimicis siet.
Égon confitear meúm non esse fílium, qui sít meus?
CH. Quid? métuis ne non, cúm uelis, conuíncas esse illúm tuum?
SO. Quod fília est inuénta? *CH.* non: set quó magis credundúm siet,
Quod ést consimilis móribus,
Conuínces facile ex té esse natum: nám tui similis ést probe:
Nam ílli nil uiti ést relictum, quín id itidem sít tibi.

Au obsecro; ut Eun. IV, 3, 14. *Au obsecro, mea Pythias.* Phor. V, 3, 20. *Au obsecro, vide ne in cognatam pecces.* Ceterum T. Faber *gravissimi* hic *peccati* Terentium arguit: Unde enim, inquit, resciscere potuit Sostrata, Clitiphonem suspicari se esse subditum? Nondum enim, ex quo id consilii dederat Syrus, vel Syrum vel Filium viderat. Naeniae merae: et tamen nactus est eos, qui hac specie inducti *Suspicetur* hic substituant, pro *Suspicatur:* ne Terentius scilicet peccati istius reus peragatur. Atqui, o boni, ubi supra v. 43. Clitipho dicit, *Recte suades, faciam*, statim domum proficiscitur, cujus foris intra Scenam erat, et matri hoc narrat in Gynaeceo, patre in alia parte aedium agente, dum Syrus solus secum sex sequentes versus loquitur. Sic et Scen. V, 1, cum Menedemus et Chremes de dote simulanda agerent; statim V, 2, prosilit Clitipho, *Itane tandem*, etc. Nimirum Menedemum domum suam introisse spectatores viderant; et de dote Clitiphoni indicatum fuisse ex ipsa re intelligebant. At, inquiunt, sequente Scena V, 4. tum primum matri Clitipho suspicionem suam profert. Primum quidem in Scena; sed domi prius rem aperuerat: atque ideo mater non ut in re nova consternata est, et exclamat; sed lente respondet, *Obsecro, mi gnate.* Denique ne illud quidem vidisse hos sagaces correctores, qui *Suspicetur* nobis obtrudunt; si Sostrata nemine indicante, suspicetur filium id suspicaturum; vel eo ipso subditum re vera fuisse pene eam confiteri: vel omnium sagarum et divinarum anuum principem et magistram esse. Ceterum pro *Certe sic erit;* nostri omnes perperam, *Certe inquam mi vir.*

15. *Quid metuis? nonne cum velis, convincas illum esse tuum?*] Omnes fere l. s. et in his Bembinus, ita collocant

Quid? metuis, ne non cum velis,
convincas esse illum tuum?

versu et compositione meliore. FAERNUS.

16. *Set quod magis credendum siet, Id quod est consimilis moribus*] Nostri omnes *Quo magis.* Recte. Deinde tolle *Id.*

Sed quo magis credendum siet,
Quod est consimilis moribus.

Dixerat illa, *Quod filia est inventa?* Ille regerit, *Quod est consimilis moribus.* Pone hic, *Id*, et elegantiam responsi extinguis.

19. *Quin id itidem sit tibi*] In nullo libro scripto est dictio *id;* qua dempta versus stare non potest. nos Bembinum sequemur, in quo est, *quin sit et idem tibi.* versumque sustentamus producendo dictionem *et.* FAERNUS.

Nostri universi, *Quin itidem sit tibi.* Recte ergo, qui primi emendarunt, *Quin id itidem sit tibi.* Ceterum pro *Relictum*, lubens scriberem *Innatum.* Quid enim *Relictum* hic sit, non intelligo. Noster And. IV, 1, 2.

Tanta vecordia innata cuiquam ut
siet.

Hec. IV, 1, 28. *Nam id omnibus innatum est.*

Plaut. Mil. IV, 2, 71.

Non mihi avaritia umquam innata
est.

Poen. I, 2, 87.

Invidia in me numquam innatast,
neque malitia.

Túm praeterea tálem, nisi tu, núlla pareret fílium.
Sét ipse egreditur, quám seuerus: rém cum uideas, cénseas.

Actus V. Scaena IV.

Clitipho. Sostrata. Chremes.

CL. SI úmquam ullum fuit témpus, mater, cum égo uoluptatí tibi
Fúerim, dictus fílius tuus tuá uoluntate, óbsecro,
Eíus ut meminerís, atque inopis núnc te miserescát mei;
Quód peto et uoló, parentis meós ut commonstrés mihi.
SO. Óbsecro, mi gnáte, ne istuc ín animum inducás tuum,
Álienum esse té. *CL.* sum. *SO.* miseram me, hócine quaesisti óbsecro?
Íta mihi atque huic sís superstes, ut éx me atque ex hoc nátus es:
Ét caue posthac, sí me amas, umquam ístuc uerbum ex te aúdiam.
CH. Át ego, si me métuis, mores cáue in te esse istos séntiam.
CL. Quós? *CH.* si scire uís, ego dicam: gérro, iners, fraus, hélluo,

20. *Tum praeterea talem, nisi tu, nulla pareret filium*] Nostri universi cum Edd. vett. *Nulla, nisi tu*. Forte olim erat,

Tum praeterea nulla talem, nisi tu, pareret filium.

Sed recepta lectio satis placet.

21. *Rem cum videas, censeas*] Cum hominem intus noveris, censeas severum esse. Sarcasmus. Plaut. Bacc. IV, 6, 14.

Ego sum sacer, scelestus, specta rem modo.

Miror hominem judicii sui et acuminis, qui hoc Sostratae tributum voluit.

2. *Dictus filius tuus tua voluntate*] Liber Bembinus, *vestra voluntate*. quod et placet; ut consensum in hoc utriusque parentis ostendat. non tamen muto. FAERNUS. Nostri omnes *Tua*.

4. *Parentes*] Scribe *Parentis*, ut alibi: citante ob id ipsum Prisciano, p. 772.

7. *Ita mihi atque huic sis superstes, ut ex me atque hoc natus es*] Versus claudicat. Repone ex codice Academico, et ex Meadianis altero,

Ut ex me atque ex hoc natus es.

Sic Adel. I, 1, 15.

Atque ex me hic non natus, set ex fratre.

et V, 4, 8.

Ex me atque ex fratre cuivis facile est noscere. Superstes ultimam corripit, ut *Miles*, *Eques*, *Pedes*.

10. *Fraus, heluo*] In libro Bembino et aliis antiquis *helluo*, per duo *l*, scriptum est. FAERNUS.

Gáneo, damnósus: crede, et nóstrum te esse crédito.
CL. Nón sunt haec paréntis dicta. *CH.* nón, si ex capite sís meo
Nátus, item ut aiúnt Mineruam esse éx Joue, ea causá magis
Pátiar, Clitiphó, flagitiis tuís me infamem fíeri.
SO. Dí istaec prohibeánt. *CH.* deos nescio: égo quod potero, sédulo.
Quaéris id quod habés, parentis: quód abest, non quaerís, patri
Quó modo obsequáre: et serues quód labore inuénerit.
Tén mi per fallácias addúcere ante oculós? pudet
Dícere hac praesénte uerbum túrpe: at te id nulló modo
Fácere puduit. *CL.* éheu, quam ego nunc tótus displiceó mihi,
Quám pudet: neque quód principium incípiam ad placandúm, scio.

11. ***Crede, et nostrum te esse credito***] Crede, quod *Scire volebas*, te talem esse . nam pars est sanitatis, morbum sentire; et *sapientia prima est Stultitia caruisse*) et simul crede te nostrum esse. Quid cum illo facias, qui in re tam perspicua *Cave sis*, et nescio quas alias correctiunculas muginatur?

12 ***Non sunt haec jam parentis dicta***] *Jam* non est in ullo l. s. quod et ratio trochaici respuit. FAERNUS. Nec in ullo nostrorum.

15. ***Deos nescio, ego quod potero enitar sedulo***] Ex auctoritate libri Bembini dempto *enitar*, trochaicum hunc sanamus, nec vero sensui quicquam deest: subaudiendum est enim *prohibebo*, ab eo quod dictum est supra, *Di istaec prohibeant*. FAERNUS. Gratia hic Bembino habenda est: Nostri omnes *Enitar*.

18. ***Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet***

Dicere hac praesente verbum turpe]

Contemplare modo istud *Non mihi adducere*, et videbis sententiam corrumpi. Illud *Non* ex eo natum est, quod olim sine distinctione legebat aliquis, *Non adducere pudet*. Repone,

Tén mi per fallacias adducere ante oculos? pudet.

Supra V, 1, 48. *Téne istuc loqui?* Phor. II, 2. 25. *Téne asymbolum venire?* Persius [I, 29] *Ten cirratorum centum dictata fuisse?*

20. ***At te illud nullo modo facere piguit. CL. eheu quam ego nunc***] Bembinus et aliquot alii libri, ita habent: *At te id nullo modo facere puduit*. ita optime stat trochaicus. quae vero sequuntur in Bembino, sunt sine pronomine *ego*. FAERNUS. Tres ex nostris, *Puduit facere:* ceteri *Piguit facere*. Celerum *Ego* omnes habent; nec abesse potest, nisi dolente sententia.

21. ***Neque quod principium incipiam***] Ita in Bembino: at in Vaticano et Basilicano, *principium incapiam*. ex quo conjeci legendum forte, *principium capiam*, sicut et in Eunucho [III, 2, 5.]: *quod dedit principium*. FAERNUS.

Unus quoque noster ex veterrimis *Incapiam:* unde legerim, non *Capiam*, sed *Captem:* ut *Captare occasionem, tempus* et alia.

Actus V. Scaena V.

Menedemus. Chremes. Clitipho. Sostrata.

M. ÉNIMUERO Chremés nimis grauiter crúciat adulescéntulum,
Nímisque inhumane. éxeo ergo ut pácem conciliem. óptume
Ípsos uideo. *CH.* ehém, Menedeme, cúr non accersí iubes
Fíliam, et quod dótis dixi, fírmas? *SO.* mi uir, te óbsecro
Né facias. *CL.* pater, óbsecro mi ignóscas. *M.* da veniám, Chreme:
Síne te exorent. *CH.* méa bona ut dem Bácchidi donó sciens?
Nón faciam. *M.* at nos nón sinemus. *CL.* sí me uiuom uís, pater,
Ígnosce. *SO.* age, Chremés mi. *M.* age quaeso, né tam offirma té, Chreme.
CH. Quíd istic? uideo nón licere, ut coéperam, hoc perténdere.
M. Fácis, ut te decét. *CH.* ea lege hoc ádeo faciam: si íd facit

4. *Et quod dixi dotis*] O. l. s. *Et quod dotis dixi.* FAERNUS. Sic et nostri omnes.

6. *Sine te exorem*] In libro Bembino scriptum fuerat *exorent*; postea deleto *n*, remansit *exoret*; quod et placet. nam cum eo quadrat, quod dictum est: *Da veniam.* FAERNUS.

Sine te exoret. CH. *Egon mea bona ut dem Bacchidi dono sciens?*

Recte Bembinus cum duobus nostris vetustissimis *Exorent*, Uxor scilicet et Filius: quo accedunt et alii, qui *Exorem* habent. Ceterum versus justo longior est. Est qui *Dono* hinc abjicere velit, *Bacchidi sciens;* sed in ista sede trochaeum, quantum potest, evitant. Sed *Dono dat*, inquit, homini concitate loquenti taedio est et moram facit. Jube hominem sibi taedio esse; et repone,

Sine te exorent. CH. *Mea bona ut dem Bacchidi dono sciens?*

Tolle illud *Egone.* Continuat Chremes Menedemi orationem: *Exorentne, ut mea bona.* Phorm. III, 2, 4. *Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc:* atque ita passim.

7. *At id nos non sinemus*] Vetustissimus noster, et alius e Regiis cum optimo codice G. Fabricii non agnoscunt *Id: At nos non sinemus.*

8. SO. *Age Chremes*] Bembinus liber his addit dictionem *mi.* ita conjicio fuisse scriptum et in Victoriano, in quo vacat locus hujusmodi particulae abrasae. FAERNUS. Duo quoque ex nostris *Mi.*

10. *Si faciat*] Idem liber, *si facit*; ut exigit versus. FAERNUS. Omnes nostri, *Si id faciat.* Lege igitur, *Si id facit.*

Quód ego hunc aequom cénseo. *CL.* pater, ómnia faciam: ímpera.

CH. Úxorem ut ducás. *CL.* pater. *CH.* nihil aúdio. *M.* ad me récipio;

Fáciet. *CH.* nil etiam aúdio ipsum. *CL.* périi. *SO.* an dubitas, Clítipho?

CH. Ímmo utrum uolt. *M.* fáciet omnia. *SO.* haéc dum incipias, gráuia sunt:

Dúmque ignores: úbi cognoris, fácilia. *CL.* faciám, pater.

SO. Gnáte mi, ego pol tíbi dabo illam lépidam, quam tu fácile ames,

Fíliam Phanócratae nostri. *CL.* rúfamne illam uírginem,

Caésiam, sparso óre, adunco náso? non possúm, pater.

CH. Heía, ut elegáns est: credas ánimum ibi esse. *SO.* aliám dabo.

CL. Ímmo, quandoquidém ducenda est, égomet habeo própemodum

Quám uolo. *SO.* nunc laúdo, gnate. *CL.* Archónidi hujus fíliam.

SO. Pérplacet. *CL.* pater, hóc nunc restat. *CH.* quíd? *CL.* Syro ignoscás uolo,

Quaé mea causa fécit. *CH.* fiat. Uós ualete, et plaúdite.

16. *Ego pol tibi dabo puellam lepidam*] Ex eodem libro lego *illam lepidam:* ita stat trochaicus. aliter esset octonarius Iambicus inter trochaicos. FAERNUS. Recte *Illam*, nostri mendose *Puellam.*

20. CLIT. *Quid istic?*] Liber Bembinus *immo.* FAERNUS.

Nostri omnes *Quid istic?* sed supra v. 9. id habuimus, etiam initio versus. Placet igitur, quod Bembinus dat, *Immo.* Non enim *Quid istic*, quod consentientis est, locum hic habet; cum jam ante consenserit v. 15. *Faciam pater.*

121. *Archonidis filiam*] Idem liber *Archonidi hujus filiam.* nec aliter stat trochaicus. et ita etiam citat Priscianus libro sexto. FAERNUS.

Priscianus p. 706. citat *Archonidi filiam:* sed non habet *Hujus*: hoc Bembino debemus. Nostri *Arconidis filiam.* Plaut. Trin. II, 2, 78. *Lesbonico huic adolescenti Charmidae hujus filio.*

ADELPHI TERENTI.

Fabulae interlocutores.

MICIO senex.
DEMEA senex.
SANNIO leno.
AESCHINUS adulescens.
PARMENO seruus.
SYRUS seruus.
CTESIPHO adulescens.
SOSTRATA matrona.
CANTHARA nutrix.
GETA seruus.
HEGIO senex.
DROMO seruus.

ACTA LUDIS FUNEBRIB. AEMILI PAULLI QUOS FECERE Q. FABIUS MAXIMUS. P. CORNELIUS AFRICANUS. EGERE L. ATILIUS PRAENESTINUS. MINUTIUS PROTHIMUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI. TIBIIS SARRANIS. FACTA E GRAECA MENANDRU L. ANICIO. M. CORNELIO COSS.

ADELPHI.

PROLOGUS.

POSTQUÁM poeta sénsit scripturám suam
Ab iníquis obseruári, et aduersários
Rapere ín peiorem pártem, quam acturí sumus:
Indício de se ipse érit: uos eritis iúdices,

4. *Indicio de se ipse erit*] Commodum videtur huic versui sustentando ex *ipse* vel *p*, vel *s*, elidere: vel ex *erit t*. FAERNUS. *Erit* corripitur. Vel etiam sic poteris,
Indicio de sese ipse erit, vos judices.

Laudín an uitio dúci factum id opórteat:
Synápothnescontes Díphili comoédiast;
Eam Cónmorientes Plaútus fecit fábulam.
In Graéca adulescens ést, qui lenoni éripit
Meretrícem in prima fábula: eum Plautús locum
Relíquit integrum. eum híc locum sumpsít sibi
In Adélphos, uerbum dé uerbo expressum éxtulit.
Eam nós acturi súmus nouam: pernóscite
Furtúmne factum exístumetis, án locum
Reprehénsum, qui praetéritus neclegéntiast.
Nam quód isti dicunt máleuoli, homines nóbilis
Eum ádiutare, adsídueque una scríbere,
Quod illí maledictum uéhemens esse exístumant,
Eam laúdem hic ducit máxumam; cum illís placet,
Qui uóbis uniuérsis et populó placent:
Quorum ópera in bello, in ótio, in negótio,
Suo quísque tempore úsust sine supérbia.
Dehinc ne éxspectetis árgumentum fábulae:
Senés qui primi uénient, hi partim áperient;
In agéndo partim osténdent. facite aequánimitas,
Poétae ad scribendum aúgeat indústriam.

5. *Duci factum oporteat*] Interpone pronomen *id* post *factum*, ex libro Bembino et Victoriano. FAERNUS. Sic in duobus Regiis.

8. *Qui lenoni eripuit*] Omnes fere l. s. et Donatus *eripit*: quod et versum juvat, et convenire alioqui magis videtur loquenti de argumento fabulae, uti praesenti quam praeterito; ut in prologo Eunuchi, *In ea est parasitus Colax.* FAERNUS. Ita duo ex nostris vetustissimi *Eripit.*

17. *Quod illi maledictum vehemens existimant*] Post *vehemens*, interpone verbum *esse*, ex o. l. s. FAERNUS. Sic in nostris omnibus.

23. *Hi partem aperient, In agendo partem ostendent*] Sic codices; sed legendum,

Hi partim aperient, In agendo partim ostendent. Partim aperient argumentum. Hec. Prol. v. 6.

In his quas primum Caecili didici novas,
Partim sum earum exactus; partim vix steti.

25. *Facite, aequanimitas*
Poetae ad scribendum augeat industriam]

Deest vestra, inquit Donatus: at quo jure deesse potest? qua consuetudine subintelligi? In recepta lectione constructio erit *Aequanimitas poëtae.* Mihi quidem non *Vestra*, sed versus integer deesse videtur; quem vide an forte invenerim; *Facite, aequanimitas*
Bonitasque vestra adjutrix nostrae industriae
Poëtae ad scribendum augeant industriam.

Sic Phorm. Prol. v. 34.
Bonitasque vestra adjutans atque aequanimitas.
et Hec. Prol. v. 24.
Vestra intellegentia

ACTUS I. SCAENA I.

MICIO.

STORÁX. non rediit hác nocte a cena Aéschinus:
Neque séruolorum quísquam, qui aduorsum íerant.
Profécto hoc uere dícunt: si absis úspiam,
Aut úbi si cesses; éuenire ea sátius est,
Quae in te úxor dicit ét quae in animo cógitat
Iráta, quam illa quaé parentes própitii.
Uxór, si cesses, aút te amare cógitat,
Aut téte amari, aut pótare atque animo óbsequi,
Et tíbi bene esse sóli, sibi cum sít male.
Ego quía non rediit fílius, quae cógito?
Quibus núnc sollicitor rébus? ne aut ille álserit,
Aut úspiam cecíderit, aut praefrégerit
Aliquíd. uah, quemquamne hóminem in animo instítuere, aut
Paráre, quod sit cárius, quam ipse ést sibi?

Sedabit, si erit adjutrix nostrae industriae.

Notum est, in Prologis scribendis se ipsum suppilasse Terentium: tres versus continui in Prologo Heaut. repetuntur in Prologo Hecyrae. Iamque vides, cur versus exciderit: nempe quia eodem verbo duo terminabantur, *Industriae*, *Industriam*; id, ut saepe fit, Librarii oculos fefellit. Denique jam recte habes *Augeant:* nam ut *Augeat* producat ultimam, nullum in toto Terentio exemplum. Est quidem, qui sic versum interpolat,

Poetae ad scribendum augeat vestra industriam.

Sed bis in eo peccat: nam et verborum collocationem pravam inducit; et *Augeat* in disyllabon contrahit, prorsus contra artem.

1. ***Storax. non rediit***] Tolle notas Interrogationis. Storax vocatus non respondit: inde scit Micio neminem adhuc rediisse. Nemo domi manebat cum sene praeter ancillas.

4. ***Aut ubi si cesses***] Omnes antiqui librii, ***aut ibi.*** ita et Donatus, qui in hunc locum haec dicit, ***Aut ibi, uspiam:*** *significat enim scilicet uspiam in loco, et ad locum.* FAERNUS. Quattuor tamen ex nostris, ***Aut ubi si.*** Recte: hoc est, ***Sicubi cesses.*** Et sic citat Servius ad Aen. III, 430.

8. ***Aut te amari***] Liber Bembinus, Basilicanus, et Donatus: ***aut tete amari***, ut et versus exposcit. Victorianus habet, ***aut de te amari.*** FAERNUS. Et ex nostris nonnulli ***Tete.***

Ib. ***Aut animo obsequi***] Iidem libri vetusti: ***atque animo obsequi.*** Donatus, ***aut.*** FAERNUS. Nostri omnes ***Atque.***

9. ***Tibi bene esse***] Antiqui libri omnes habent, ***et tibi.*** Sicut et infra, ***et quibus nunc sollicitor rebus:*** sed hic ***et***, transit in scansione in praecedentem versum. FAERNUS.

Etiam nostri plerique ***Et tibi.*** Sed accentus causa etiam corrigendum, ***Síbi cum sit male***; non ut libri, ***Cúm sibi sit male.*** Porro ***Et quibus nunc***, illud ***Et*** a tribus nostris abest. Recte: in Asyndetis concitatior affectus est. Licet Servius ad Aen. IV, 380. habeat ***Et.***

12. ***Aut perfregerit.*** Omnes fere antiqui libri, ***praefregerit***] FAERNUS. Sic et nostri.

Atque éx me hic natus nón est, sed ex fratre. ís adeo
Dissímilis studio est. iam índe ab adulescéntia,
Ego hánc clementem uítam urbanam, atque ótium
Secútus sum: et quod fórtunatum istí putant,
Uxórem numquam habui. ílle, contra haec ómnia,
Ruri ágere uitam: sémper parce ac dúriter
Se habére: uxorem dúxit: nati fílii
Duo: índe ego hunc maiórem adoptauí mihi:
Edúxi a paruolo, hábui, amaui pró meo:
In eó me oblecto: sólum id est carúm mihi.
Ille út item contra, me hábeat, facio sédulo:
Do, praétermitto: nón necesse habeo ómnia
Pro meó iure agere: póstremo alii clánculum
Patrés quae faciunt, quaé fert adulescéntia,
Ea né me celet, cónsuefeci fílium.
Nam quí mentiri aut fállere, ita uti fít, patrem

15. *Atqui ex me hic non natus est*] In libro Bembiuo et aliis antiquis pro *Atqui*, est *atque*, particula inceptiva. quod vero sequitur in o. l. s. ita collocatum est, *hic natus non est*. FAERNUS.

Similiter nostri plerique *Atque*. Charisius p. 204.' *Atque pro Et*. Terentius in Adelphis: *Atque ex me hic natus non est, sed ex fratre*. Ubi Acron; Argute, inquit, nam per conjunctionem transitum fecit ad narrationem.'

16. *Dissimili studio est*] Tres ex nostris, quorum unus 900 annorum, *Dissimilis studio est*. Recte. Sallust. Jug. 89. *Nobilitas, dissimilis moribus, nos illorum aemulos contemnit*. Noster Heaut. V, 3, 17. *Quod est consimilis moribus*. Plin. Hist. VI, 31. *Et cursu et colore dissimilis*.

17. *Ego hanc clementem vitam urbanam atque otium*] Vide an legendum sit,

Ego hanc clementem vitam urbanumque otium.

Cic Epist. Fam. XII, 1. *Ut ego quidem et urbi et otio diffiderem urbano*.

18. *Et quod fortunatum isti putant, Uxorem numquam habui*] Magnum hic pulverem excitant Interpretes; cum sententia clara sit, si animum attendas. *Isti*, ut recte Donatus, *hi qui a me dissentiunt*. Ita semper Noster. And. Prol. v. 15.

Id isti vituperant factum, atque in eo disputant. et 21.

Potius quam istorum obscuram diligentiam.

Adel. Prol. v 15.

Nam quod isti dicunt malevoli.

Ex hoc indicio sententia facile elucescit. *Uxorem numquam habui*, quod (scilicet *Uxorem habere*) isti fortunatum putant: isti qui mei dissimiles studio et moribus sunt, qui uxorem ducunt cum magna dote, qui liberis dant operam, qui posteritati inserviunt.

20. *Ille contra, haec omnia: Ruri agere vitam*. Distingue:

Ille, contrà haec omnia, Ruri agere vitam.

Vide Phor. III, 2, 36.

30. *Nam qui mentiri aut fallere insuerit patrem,*
Aut audebit, tanto magis audebit ceteros]

Pro *Insuerit*, alii codices *Insueverit*: apud Martianum Capellam p. 160. *Instituerit*. Sed utcumque sit, qualis quaeso locutio est, *Insuerit aut audebit*: Certe aut *Insuescet* et *Audebit*; aut *Insuerit* et *Ausus fuerit*. Qualis porro sententia? post *Insuerit*, quorsum infertur *Audebit*? quasi non saepe ac diu au-

Audébit, tanto mágis audebit céteros.
Pudóre et liberálitate líberos
Retinére satius ésse credo quám metu.
Haec frátri mecum nón conueniunt, néque placent.
Uenit ád me saepe clámans, Quid agis, Mício?
Cur pérdis adulescéntem nobis? cúr amat?
Cur pótat? cur tu his rébus sumptum súggeris?
Uestítu nimio indúlges: nimium inéptus es.
Nimium ípse est durus praéter aequumque ét bonum:
Et érrat longe, meá quidem senténtia,
Qui impérium credat gráuius esse aut stábilius,
Ui quód fit, quam illud quód amicitia adiúngitur.
Mea síc est ratio, et síc animum inducó meum:
Maló coactus quí suum officiúm facit,
Dum id réscitum iri crédit, tantispér cauet:
Si spérat fore clam, rúrsum ad ingeniúm redit.

sus sit, priusquam posset insuescere? Varia hic moliuntur Interpretes; sed rem ipsam puto me repperisse:

Nam qui mentiri aut fallere, ita uti fit, patrem
Audebit, tanto magis audebit ceteros.

Ita uti fit; ut mos et consuetudo est. Vide Andr. I, 1, 53. Eun. IV, 2, 2. De more fallendi patrem Plautus Pseud. I, 5, 15.

Nam istaec quae tibi renuntiantur, filium
Te velle amantem argento circumducere:
Fors sit an ea tibi dicta sunt mendacia.
Sed si ea vera sunt, ut mos est, maxume:
Quid mirum fecit? quid novum? adulescens homo
Si amat, si amicam liberat.

Noster, Heaut. V, 2, 4.

Quid ego tantum sceleris admisi miser?
Volgo faciunt. et III, 2, 40.
Si quid hujus simile forte aliquando obvenerit,
Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.

32. *Venit saepe ad me clamitans*] Et Donatus et liber Bembinus et Basilicanus et Victorianus, et multi alii, ita collocant, *Venit ad me.* FAERNUS. Nostri quoque *Venit ad me*; *Clamitans;* quod tamen versus respuit. Repone, *Clamans.* And. quidem I, 1, 117.

Venit Chremes postridie ad me, clamitans.

Sed hic infra IV, 7, 9. *Non clamas? non insanis?*

37. *Sumptus suggeris?*] Aliqui libri, inter quos Bembinus, item Donatus: *sumptum suggeris?*] FAERNUS. Nostri omnes *Sumptus.*

39. *Nimium ipse durus est praeter aequumque et bonum*] Bembinus liber commodius versui collocat, *est durus.* FAERNUS.

Nostri omnes, *Durus est.* Poteris et hoc modo, *Nimium ipse durust.* Ceterum hunc versum et quattuor praecedentes citat Cicero De Invent. I, 19. ubi *Clamitans* et *Sumptum* et *Durum est*, hodie feruntur.

43. *Mea est sic ratio*] O. l. s. et Donatus, *Mea sic est ratio.* FAERNUS. Sic et nostri.

46. *Rursum ad ingenium*] Antiqui libri, praeter Basilicanum, et omnes fere alii, et Donatus, *rursus.* Immo Bembinus prius habebat *rursum*: ut et habet

Ille quém beneficio adiúngas, ex animó facit:
Studet pár referre; praésens absensque ídem erit.
Hoc pátrium est, potius cónsuefacere fílium
Sua spónte recte fácere, quam alienó metu:
Hoc páter ac dominus ínterest: hoc quí nequit,
Fateátur nescire ímperare líberis.
Set éstne hic ipsus, dé quo agebam? et cérte is est.
Nescío quid tristem uídeo: credo iam, út solet,
Iurgábit. saluom te áduenire, Démea,
Gaudémus. —

Actus I. Scaena II.

Demea. Micio.

D. — EHEM, opportúne: te ipsum quaérito.
M. Quid trístis es? *D.* rogás me, ubi nobis Aéschinus
Siét, quid tristis égo sim? *M.* dixin hóc fore?
Quid fécit? *D.* quid ille fécerit? quem néque pudet
Quicquám: nec metuit quémquam: neque legém putat
Tenére se ullam. nam ílla, quae antehac fácta sunt,
Omítto: modo quid désignauit? *M.* quídnam id est?
D. Forés effregit, átque in aedis ínruit
Aliénas: ipsum dóminum atque omnem fámiliam
Mulcáuit usque ad mórtem: eripuit múlierem
Quam amábat. clamant ómnes indignissume
Factum ésse: hoc aduenienti quot mihi, Mício,
Dixére? in orest ómni populo. dénique,

Basilicanus. FAERNUS. Nostri fere omnes *Rursum*, quod versui commodius est; et hic reponendum.

48. *Studet par referre*] Vel ex *studet t* elidetur, quod insolens; vel ex *par r*. FAERNUS. *Studet* in primo pede ultimam corripit, quod non est insolens.

1. *Hem, opportune*] Aliqui libri, inter quos Bembinus, et Basilicanus, *ehem:* quod magis convenit actibus repentinis, ut est subitus ejus, quem quis quaerit, aspectus. FAERNUS. Ita nostri omnes.

2. *Rogitas me?*] Liber Bembinus et Victorianus, et multi alii, *rogas me?* FAERNUS. Et ita sex ex nostris.

4. *Quid is fecit?*] Dictionem *it* delemus ex auctoritate libri Bembini et Basilicani: quae nec alioqui necessaria videtur: de Aeschino enim sermo est, et de eo utique intelligitur. FAERNUS. Sic noster veterrimus. Ceteri *Quid is fecit*. Utrumvis recte.

5. *Neque metuit quemquam*] Omnes fere l. s. *nec*. FAERNUS. Sic et nostri plerique.

10. *Multavit*] Omnes antiqui libri.

Si cónferendum exémplum est, non fratrém uidet
Rei óperam dare, ruri ésse parcum ac sóbrium?
Nullum húius factum símile. haec cum illi, Mício,
Dicó, tibi dico. tú illum corrumpí sinis.
M. Homine ínperito númquam quicquam iniústiust,
Qui, nísi quod ipse fécit, nil rectúm putat.
D. Quorsum ístuc? *M.* quia tu, Démea, haec male iúdicas.
Non ést flagitium, míhi crede, adulescéntulum
Scortári, neque potáre: non est: néque fores
Effríngere. haec si néque ego, neque tu fécimus,
Non síit egestas fácere nos. tu núnc tibi
Id laúdi duces, quód tum fecisti ínopia?
Iniúriumst: nam si ésset unde id fíeret,
Facerémus. et illum tú tuum, si essés homo,
Sinerés nunc facere, dúm per aetatém licet;
Potiús quam, ubi te exspectátum eiecissét foras,
Aliéniore aetáte post facerét tamen.
D. Pro Iúppiter, tu homo ádigis me ad insániam.
Non ést flagitium, fácere haec adulescéntulum? *M.* ah,
Auscúlta, ne me optúndas de hac re saépius.

mulcavit. FAERNUS. Sic duo ex nostris veterrimi.

15. *Rei dare operám, ruri esse parcum ac sobrium*] Vetustiores nostri magno numero,

Rei óperam dáre.

16. *Nullum hujus simile factum*] Nostri universi cum Edd. vett. *Nullum hujus factum simile:* melioribus numeris.

18. *Injustius*] Codices nostri omnes *Injustius est:* scribe igitur *Injustiust.*

24. *Non sivit egestas*] Liber Bembinus *non siit.* FAERNUS. Nostri omnes *Sivit*; versu *Siit* malente.

25. *Tu nunc tibi*] Hoc per interrogationem efferendum. Unus autem ex Regiis *Duces*, non *Ducis.* Etiam bene.

27. *Faceremus: et tu illum tuum*] Lege: *Et illum tú tuum.* Sic infra III, 3, 41. *Sineres vero illum tu tuum Facere haec?*

28. *Dum per aetatem licet*] Sic nostri omnes: sed duo Jani Gulielmii, quos antiquissimos habuit, *Decet*, non *Licet.* Tibullus I, 1, 85.

Jam subrepet iners aetas, nec amare decebit.

ubi aliquot libri, ut hic, *Licebit.* Vide ipsum ad Plauti Militem Cap. VI, et nos ad Horatium II. Epist. II, 216.

30. *Alieniori aetate*] Libri antiqui et Donatus, *alieniore.* FAERNUS. Sic et nostri plerique omnes.

31. *Pro Juppiter, tu homo adiges me ad insaniam*] Liber Vaticanus, Basilicanus, et Donatus, *rediges.* idem Donatus in sequenti scena super eis verbis [v. 43.] *qui insanire incipiunt ex injuria*, citans hunc locum, legit *redigis*, quod lectionem Bembini, Victoriani et Decurtati ex parte confirmat, in quibus *adigis* legitur: quod probamus. FAERNUS. Nostri *Rediges*, vel *Redigis*; nisi quod codex ex veterrimis pro varia le-

Tuum fílium dedísti adoptandúm mihi:
Is méus est factus: sí quid peccat, Démea,
Mihi péccat: ego illi máxumam partém feram.
Obsónat, potat, ólet unguenta; dé meo:
Amat; dábitur a me argéntum, dum erit cómmodum:
Ubi nón erit, fortásse excludetúr foras.
Forés effregit, réstituentur: díscidit
Uestém, resarciétur. est, dis grátia,
Et únde haec fiant, ét adhuc non molésta sunt.
Postrémo aut desine, áut cedo quemuis árbitrum:
Te plúra in hac re péccare ostendam. *D.* eí mihi,
Pater ésse disce ab íllis, qui uerí sient.
M. Natúra tu illi páter es, consiliís ego.
D. Tun cónsulis quicquam? *M.* áh, si pergis, ábiero.
D. Sicíne agis? *M.* an ego tótiens de eadem re aúdiam?
D. Curae ést mihi. *M.* et mihi cúrae est. uerum, Démea,
Curémus aequam utérque partem; tu álterum,
Ego item álterum. nam cúrare ambos, própemodum
Repóscere illum est quém dedisti. *D.* ah, Mício.
M. Mihi síc uidetur. *D.* quíd istic? si istuc tíbi placet,
Profúndat, perdat, péreat, nihil ad me áttinet.

ctione habet *Adigis*. Et sic citat Charisius p. 214.

37. *Obsonat, potat, olet unguenta de meo*] Varro De Ling. Lat. l. VI. *Apud Terentium: Scortatur, potat, olet unguentum? de meo. Scortari, est saepius meretriculam ducere, quae dicta a pelle.* Hoc Varro, falsus memoriae: quippe omnes hodie libri *Obsonat*.

45. *Pater esse disce ab aliis qui vere sciunt*] *Ab aliis* Donatus citat: nos tamen malumus *ab illis;* ut et in antiquis libris est, et multis aliis. FAERNUS.

Nostri omnes *Ab illis*. Sed aliud restat:

Pater esse disce ab illis, qui vere sciunt.

Quid hic facit *Sciunt*? Palmerius, probante Guyeto, *Sient*. Recte; modo et *Veri* pro *Vere* addas:

Pater ésse ab illis disce, qui veri sient.

Ovid. Met. IX. 24.

Juppiter aut falsus pater est, aut crimine verus.

50. *Nam ambós curare propemodum*] Et male accentus in fine est, et Trochaeus male in sede penultima. Lege,

Nam curare ambos, propemodum.

52. *Ah Micio*] Liber Bembinus *a* sine aspiratione habet: Victorianus et Basilicanus *aha*; Decurtatus et aliquis liber Donati *ha;* supra etiam per exclamationem dixit, *ah, si pergis*. FAERNUS. Nostri *Ah*.

53. *Quid istuc? tibi si istuc placet*] Liber Bembinus et Victorianus, *Quid istic?* et Donatus quoque, si bene consideretur, ita legit: exponens enim haec duo verba sic dicit, *Quid istuc? deest loquor, aut resisto*, haec ille. Certum est autem non dici, resisto istuc, sed istic. quae vero sequuntur verba, ita in omnibus libris scriptis collocata sunt, *si tibi istuc placet*. versus autem stat,

Iam sí uerbum ullum pósthac. *M.* rursum, Démea.
Iráscere? *D.* an non crédis? repeton quém dedi?
Aegrést: alienus nón sum: si obsto: em, désino.
Unúm uis curem, cúro. et est dis grátia,
Cum ita út uolo est; isté tuus ipse séntiet
Postérius: nolo in íllum grauius dícere.
M. Nec níl, neque omnia haéc sunt, quae dicít; tamen
Non níl molesta haec súnt mihi: set osténdere,
Me aegré pati illi nólui: nam itást homo:
Cum pláco, aduorsor sédulo et detérreo;
Tamen uíx humane pátitur: uerum si aúgeam,
Aut étiam adiutor sím eius iracúndiae,
Insániam profécto cum illo. etsi Aéschinus
Non núllam in hac re nóbis facit iniúriam.
Quam hic nón amauit méretricem? aut cui nón dedit
Aliquíd? postremo, núper (credo iam ómnium
Taedébat) dixit uélle uxorem dúcere.
Sperábam iam deféruisse adulescéntiam:
Gaudébam. ecce autem de íntegro: nisi quícquid est
Uolo scíre; atque hominem cónuenire, si áput forum est.

Actus II. Scaena I.

Sannio leno. Aeschinus. Parmeno.

SA. ÓBSECRO populáres ferte mísero atque innocénti auxilium:

eliso ex *quid*, *d*, et ex *tibi istuc*, *s*. FAERNUS. Nostri etiam meliores *Quid istic?* Et praeterea unus ex Regiis, *Si istuc tibi placet.* Recte, vel propter accentum.

55. *Jam si verbum unum posthac*] Et veteres nostri, et multo plures, *Verbum ullum.* Sic And. I, 5, 21. *Censen me verbum potuisse ullum proloqui?* Eun. I, 2, 8. *Ceterum de exclusione verbum nullum.*

65. *Tamen vix humane patitur*] Ex *tamen n* eliditur, ut stet versus: alii modico negotio se explicuerunt, legendo *vix tamen:* quam nos collocationem non admittimus, quia in nullo eam libro scripto invenimus. FAERNUS. Ut in primo pede *Tamen* corripiatur, solens est.

1. Ne cui forte, putanti Demeam in superiore scaena Micioni narrasse ea, quae inducuntur hic fieri, ordo rerum praeposterus esse videatur, animadverti debet, bis Aeschinum cum lenone esse rixatum: prius quidem, cum ex domo lenonis fidicinam abduxit, cujus rei spar-

Súbuenite inopi. *AE.* ótiose, núnc iam ilico híc consiste:
Quíd respectas? níl periclist: númquam, dum ego adero, híc te tanget.
SA. Égo istam inuitis ómnibus.
AE. Quamquam ést scelestus, nón committet hódie umquam, iterum ut uápulet.
SA. Aéschine, audi, né te ignarum fuísse dicas meórum morum,
Léno ego sum. *AE.* scio. *SA.* át ita, ut usquam fuít fide quisquam óptuma.
Tú quod te postérius purges, hánc iniuriám mihi nolle
Fáctam esse, huius non fáciam. crede hoc, égo meum ius pérsequar:
Néque tu uerbis sólues umquam, quód mi re malefeceris.
Nóui ego uestra haec, Nóllem factum, iúsiurandum dábitur, te esse in
dígnum iniuria hác; indignis cum égomet sim acceptús modis.
AE. Ábi prae strenue; ác forem aperi. *SA.* céterum hoc nihíl facis.

so statim per urbem rumore, ad Demeamque delato, mox ad id Micioni nuntiandum, Demeam cucurrisse. Interim Aeschinum fidicinam deducentem insequente eum lenone, domum suam, id est Micionis, pervenisse. quo cum introducere eam vellet, tum lenone id prohibente, secundam rixam extitisse. Haec ita esse clarissime ostenditur, cum de priore quidem rixa dictum sit, *Fores effregit*, nimirum lenonis: et *abduxit mulierem, quam amabat*. in posteriore autem, servo quidem dicatur, *Abi praestrenue, ac fores aperi:* fores scilicet aedium Micionis patris Aeschini: ipsi vero fidicinae, *i intro nunc jam.* FAERNUS.

1. *Obsecro populares*] Tres primi versus hujus scaenae, item sextus, octavus, et undecimus sunt trochaici tetrametri acatalectici: reliquorum versuum, qui sunt in principio hujus scaenae, quartus Iambicus dimeter est: quintus, qui videtur Iambicus tetrameter acatalecticus, si tamen in eo in *scelestus* paenultimam corripias, abjecto *s* erit simul cum septimo, nono, decimo, duodecimo, tertiodecimo, quartodecimo, quintodecimo, et sextodecimo, trochaicus catalecticus. item tertius decimus, abjecto *s*, ex *fores*, factaque synaloepha. reliqui versus, partim trochaici catalectici sunt, partim octonarii Iambici. FAERNUS. Quartus non Iambicus, ut ille voluit, sed Trochaicus est.

8. *Tu quod te posterius purges*] Sic libri omnes et Charisius p. 191. Frustra igitur est, qui interpolatum velit, *Tum quod te.*

11. *Te esse Indignum injuria hac*] Sic versus dispone; *Te esse in-Dignum injuria hac.* Octonarium plenum semper excipit Trochaicus.

AE. I íntro nunc ïam. *SA.* át enim non sinam. *AE.* áccede illuc, Pármeno:

Nímium istoc abísti: hic propter húnc adsiste: em, síc uolo.

Cáue nunc iam oculos á meis oculis quóquam demoueás tuos:

Ne móra sit, si innuerím, quin pugnus cóntinuo in mala haéreat.

SA. Istúc uolo ergo ipsum éxperiri. *AE.* em, sérua. *PAR.* omitte múlierem.

SA. O fácinus miserandum! *AE.* geminabit nísi caues. *SA.* hei míseriam!

AE. Non ínnueram: uerum ín istam partem pótius peccató tamen.

I núnc ïam. *SA.* quid hoc reíi est? regnumne, Aéschine, hic tu póssides?

AE. Si póssiderem, ornátus esses éx tuis uirtútibus.

SA. Quid tíbi rei mecumst? *AE.* níl. *SA.* quid? nostin quí sim? *AE.* non desídero.

SA. Tetigín tui quicquam? *AE.* si áttigisses, férres infortúnium.

SA. Qui tíbi meam magis lícet habere, pró qua ego argentúm dedi?

13. *Abi praestrenue, ac fores aperi*] Lege ex nostris aliquot, *Abi prae strenue:* ut *I prae*; saepe. Et sic apud Nonium est v. Apertum. Quamquam autem et iste etiam *Fores* habeat, legendum *Forem:* de qua voce jam supra (Eun. II, 2, 51.) egimus.

15. SA. *hem, sic volo.* AE. *cave nunc*] Ex auctoritate libri Bembini personae his verbis ascriptae deleantur: sunt enim omnia verba Aeschini. FAERNUS. Sic et nostri meliores.

16. *Quoquam dimoueas tuos*] Liber Bembinus et alii antiqui, *demoveas.* FAERNUS. Tres boni ex nostris. *Demoveas.*

17. *Ne mora sit, si innuerim*] *Innuero* est in omnibus recentibus: nos tamen lectionem antiquam sequemur: ita est octonarius Iambicus, ut praecedens, et duo sequentes. FAERNUS. Antiquiores nostri, *Innuerim.*

19. *O facinus indignum! Geminabit, nisi caves. Hei misero mihi*] Sic dedit Faernus, nescio unde. Versus justo longior est; et a Libris scriptis nimium quantum abscedit. Nostri *O miserum facinus*, vel *Facinus miserum*, et *Hei miseriam.* Repone,

O fácinus miserandum! Geminabit, nisi caves. Hei miseriam!

Sic Phor. V, 9, 19.

Pro di inmortales, facinus miserandum et malum.

And. IV, 4, 28.

O facinus animadvértendum! Quid clamitas?

25. *Qui tibi magis licet meam habere*] Lege,

Qui tibi meam magis licet habere

Respónde. *AE.* ante aedis nón fecisse erit mélius hic conuícium:
Nam sí molestus pérgis esse, iam íntro abripiere: átque ibi
Usque ád necem opperiére loris. *SA.* lóris liber? *AE.* síc erit.
SA. O hóminem inpurum: hicíne libertatem áiunt aequam esse ómnibus?
AE. Si sátis iam debacchátus, leno, es; aúdi si uis núnc ïam.
SA. Egon débacchatus sum aútem, an tú in me? *AE.* mítte ista, atque ad rém redi.
SA. Quam rém? quo redeam? *AE.* iámne me uis dícere id quod ad te áttinet?
SA. Cupio, aéqui modo aliquíd. *AE.* uah, leno iníqua me non uólt loqui.
SA. Lenó sum, fateor, pérnicies commúnis adulescéntium,
Periúrus, pestis: támen tibi a me núllast orta iniúria.
AE. Nam hercle étiam hoc restat. *SA.* ílluc quaeso rédi, quo coepisti, Aéschine.

27. *Jam intro arripiere*] Liber Bembinus et Decurtatus, *abripiere*. FAERNUS. Etiam duo ex nostris optimi, *Abripiere*.

29. *Aequam esse omnibus?*] O. l. s. *esse aequam*. FAERNUS. Sic et nostri codices. Recte tamen Edd. vett. *Aiunt aequam esse omnibus:* ut *Aequam* sub ictu sit.

30. *Si satis jam debacchatus és, leno*] Atqui hoc pacto, *Leno* in Thesi occultatur. Recte quinque ex vetustioribus nostris,

Si satis jam debacchatus, leno, es.

31. *Egon debacchatus sum in te, an tu in me?*] Variant hic libri scripti: nos antiquissimos sequemur, in quibus omnibus ita est,

Egon debacchatus sum autem, an tu in me?

cum enim non dixerit Aeschinus lenonem in se debacchatum, sed tantummodo debacchatum, leno quoque id simpliciter negat, subdens eum potius in se debacchatum. sane prima hujus versus syllaba pertinet ad praecedentem. FAERNUS. Sic et codices nostri vetustiores.

Ib. *Omitte ista*] O. l. s. et Donatus, *mitte ista*. FAERNUS. Omnes nostri, *Mitte*.

32. *Quod ad te attinet?*] Liber Bembinus, Basilicanus, Victorianus, et multo maxima pars aliorum, his praeponit pronomen *id*. et stat versus abjiciendo *d*, ex *quod*. FAERNUS. Nostri omnes *Id quod*.

33. *Cupio, modo aequi aliquid*] Et Bembinus et Victorianus, et omnes fere alii l. s. *cupio: aequi modo aliquid*. FAERNUS. Sic et nostri meliores.

35. *Núlla orta ést injuria*] Vides *Orta* in Thesi delitescere. Recte duo ex veterrimis nostris, *Núllast órta injuria*.

36. *Nam hercle etiam id restat*] Liber Bembinus, *hoc restat*. FAERNUS. Nostri omnes *Id*. Nihil interest.

AE. Minís uiginti tu íllam emisti, quaé res tibi uortát male.
Argénti tantum dábitur. *SA.* quid si ego tíbi illam nolo uéndere?
Cogés me? *AE.* minime. *SA.* námque id metui. *AE.* néque uendundam cénseo,
Quae líberast: nam ego líberali illam ádsero causá manu.
Nunc uíde utrum uis; argéntum accipere, an caúsam meditarí tuam.
Delíbera hoc, dum ego rédeo, leno. *SA.* pró supreme Iúppiter.
Mínime miror, qui ínsanire occípiunt ex iniúria.
Dómo me eripuit, uérberauit: me ínuito abduxít meam:
Hómini misero plús quingentos cólaphos infregít mihi.
Ób malefacta haec tántidem emptam, póstulat sibi trádier.
Uérum enim quando béne promeruit, fíat: suum ius póstulat.
Áge, iam cupio, módo si argentum réddat. set ego hoc háriolor.
Úbi me dixeró dare tanti, téstis faciet ílico,
Uéndidisse mé, de argento sómnium. mox: crás redi.
Íd quoque possum férre, modo si réddat; quamquam iniúriumst.

38. *Argenti tantum tibi dabitur*] Idem liber et Basilicanus, et Victorianus et multi alii non habent dictionem *tibi*, ut et exigit versus, qui est octonarius, attributa tamen prima ejus syllaba versui praecedenti. FAERNUS. Neque nostri libri *Tibi* habent. Non tamen prima versus syllaba priori est tribuenda.

40. *Nam ego illam liberali assero causa manu*] Donatus et o. l. s. *nam ego liberali illam a. c. m.* FAERNUS. Unus ex Regiis aeque commode: *Nam liberali ego illam.*

45. Versus hi duo locum inter se commutarunt: Repone,

Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta haec tantidem emptam postulat sibi tradier.

Res apparet, et alii ante nos viderunt.

47. *Verum enim, quando bene promeruit, fiet*] Sic dedit Faernus: sed nostri universi, *Fiat*. Recte. Id enim, notante alibi Donato, est consentientis. *Fiet* vero obedientis.

48. *Age jam cupio; si modo argentum reddat. sed ego hoc hariolor*] Ex *sed d* eliso, et τῷ *hoc* correpto, dactylus erit in sexta sede trochaici. FAERNUS. Absurde hic Faernus; dum digitis sine ullo auris judicio versum dimetitur.

Uérum cogito id quod res est: quándo eum quaestum occéperis,
Accipiunda et mússitanda iniúria adulescéntiumst.
Sét nemo dabit: frústra has egomet mécum rationés puto.

Actus II. Scaena II.

Syrus. Sannio.

SY. TACE, égomet conueniam ípsum: cupide accípiat iam faxo: átque etiam
Bene dícat secum esse áctum. quid istuc, Sánniost, quod te aúdio
Nescío quid concertásse cum ero? *SA.* númquam vidi iníquius
Certátionem cómparatam, quam hódie quae inter nós fuit:
Ego uápulando, ille uérberando, usque ámbo defessí sumus.

Melius erat, ex *Si modo ar* dactylum fecisse. Sed nihil est opus, lege hic et v. 51. *Modo si reddat:* ut I, 1, 4. *Ubi si cesses:* pro *Sicubi.*

54. *Frustra egomet mecum has rationes deputo*] Duo antiquissimi libri Bembinus et Victorianus *puto:* et sic quoque stat versus: immo etiam numerosior est. FAERNUS.

> *Sed nemo dabít: frustra égomet mecum has rationes puto.*

Sic Faernus ex suis libris: at nostri hoc modo,

> *Sed nemo dabít: frustra égo mecum has rationes deputo.*

Ubi notabis *Ego* pro *Egomet;* et *Deputo* pro *Puto:* et inde colliges utrumque a correctoribus esse; quod uterque scansioni respondeat. Repone tamen, quod ipse auctor dedit,

> *Sed nemó dabit: frústra has égomet mecum rationes puto.*

Plaut. Cas. III, 2, 25.

> *Vérum autem altrovórsus cum eam mécum rationem puto.*

Ex nostra lectione *Frustra* in Arsi, quod in alteris male deprimitur. Id quoque monendum, unum ex Regiis *Hanc rationem* habere.

1. *Tace: egomet*] Versus hic trochaicus tetrameter acatalecticus. FAERNUS.

> *Táce, egomet convéniam jam ipsum, cúpide accipiat fáxo atque etiam.*

Non potest esse Trochaicus acatalectus; quia nulla hic animi commotio est; tum et Iambicus eum subsequitur, prorsus contra morem Terentii et ipsius rythmi indolem. Nostri universi cum Edd. vett. alio ordine verba collocant, quo Iambicus est tetrameter, ut sequentes:

> *Tace, égomet conveniam ípsum, cupide accípiat jam faxo, átque etiam.*

Atque etiam est Proseleusmaticus; *At*, ut saepe, correpta.

4. *Quam quae hodie inter nos fuit*] In libro Bembino et Victor. est *quam haec hodie:* ut et versus exposcit. FAERNUS.

> *Certationem comparatam, quam haec hodie inter nos fuit.*

Sic dedit Faernus: sed ex nostris plerique, *Haec quae hodie.* Repono,

SY. Tua cúlpa. *SA*. quid facerem? *SY*. áduleseenti mórem gestum opórtuit.
SA. Qui pótui melius, qui hódie ei usque os praébui? *SY*. age, scis quíd loquar?
Pecúniam in locó neglegere, máxumum interdúmst lucrum. hui:
Metuísti, si nunc dé tuo iure cóncessisses paúlulum; atque
Adulescenti esses mórigeratus, hóminum homo stultíssime,
Ne nón tibi istuc faéneraret. *SA*. égo spem pretio nón emo.
SY. Numquám rem facies: ábi, non scis inéscare homines, Sánnio.
SA. Credo ístuc melius ésse: uerum ego númquam adeo astutús fui,
Quin quícquid possem, mállem auferre pótius in praeséntia.
SY. Age nóui tuum animúm: quasi iam usquam tíbi sint uigintí minae,

Certationem comparatam, quam hodie quae inter nos fuit.

6. *Quid agerem?*] Duo antiqui libri, inter quos est Bembinus, *quid facerem*? utroque modo proceleusmaticus est in tertia sede octonarii Iambici. FAERNUS.

Omnes nostri, duobus mediocribus exceptis, *Quid agerem*. Nihil interest; nisi quod hoc magis ad Graecum metrum accedat.

7. *Qui hodie usque os praebui*] Lege, *Qui hodie ei usque os*.

9. SA. *Hui*. SY. *metuisti si nunc*] Haec omnia in iisdem libris et Basilicano, Syro ascribuntur. FAERNUS. Sic et nostri meliores.

12. *Abi, nescis inescare*] Lege, *Abi, non scis*.

15. *Quasi jam úsquam tibi sint viginti minae*] De sententia convenit, *Quasi numero in aliquo ducas, aut in aliqua aestimatione constituas viginti minas*, interprete Donato. De verbis quaeritur: Qui fieri possit ut *Usquam esse* perinde sit ac *Ullius aestimationis esse?* Plautus Pseud. IV, 7, 47.

Cui libella nusquam est, nisi quod leno hic subvenit tibi.

Ad hanc formam, *Quasi usquam tibi sint* XX *minae*, nihil aliud significet, quam *Quasi tu in loculis tuis* XX *minas habeas;* qui sensus ab hujus loci sententia prorsum alienus est. Quid, si sic refingimus?

Age nóvi tuum animúm, quasi hujus jam tíbi sint viginti minae.

ut supra II, 1, 9. *Hujus non faciam*; cum stipulam vel floccum vel summum digitum ostendit. Vide tamen, ne illud *Jam usquam* totum a correctoribus fuerit, non a manu luscitiosi librarii: fortassis ab Auctore sic erat.

Age nóvi tuum ánimum, quasi teruncí tíbi sint viginti minae.

Plaut. Capt. III, 1, 17.

Neque ridiculos jam terunci faciunt: sese omnes amant.

Certe hoc modo justius collocantur Ar-

Dum huic óbsequare. praéterea autem te áiunt proficiscí Cyprum. *SA.* hem.

SY. Coemísse hinc quae illuc ueheres multa; náuem conductam: hóc scio,

Animús tibi pendet. úbi illinc spero rédieris tamen, hóc ages.

SA. Nusquám pedem: perii hércle: hac illi spe hóc incepérúnt. *SY.* timet:

Iniéci scrupulum hómini. *SA.* o scelera. illúd uide,

Ut in ípso articulo oppréssit. emptae múlieres

Complúres, et item hinc ália quae portó Cyprum.

Nisi eo ád mercatum uénio, damnum est máxumum.

Nunc si hóc omittam, ac túm agam ubi illinc rédiero;

Nihil ést: refrixerít res: nunc demúm uenis?

Cur pássus? ubi eras? út sit satius pérdere,

Quam aut híc manere támdiu, aut tum pérsequi.

SY. Iamne énumerasti id, quód ad te rediturúm putes?

SA. Hocine íllo dignumst? hócine inceptare Aéschinum?

ses et Theses; et apte opponuntur xx minae ac teruncius.

20. *Illuc vide*] O. l. s. *illud vide.* FAERNUS.

23. *Nisi eo ad mercatum veniam*] Donatus et o. l. s. *venio.* FAERNUS. Quin et nostri plerique omnes *Venio.* Praeterea pro *Damnum maxumumst;* duo habent *Damnum est maxumum.* Plane ex more Terentii.

24. *Nunc si hoc omittam, actum agam*] Liber Bembinus et Victorianus et Donatus, *omitto.* FAERNUS.

Nunc si hoc omitto, actum agam. ubi illinc rediero,

Nihil est. Donatus ad locum: *Actum agam, proverbium: hoc est, nihil agam.* (hoc falsum) *Quod enim in jure semel judicatum est, rescindi et iterum agi non potest: sic in Phormione* (II, 3, 72.) *Actum aiunt ne agas.* Et proverbio quidem utuntur Cicero, Livius, alii: sed huic loco minime convenit. Quomodo enim *Actum agit*, hoc est, Iterum sed frustra agit, si *Omittit* prorsus et nihil agit? Praeterea versus laborat: neque enim hiatus in Caesura Terentiani moris est; nec in disyllabo *Actúm* Synaloepha cessare potest. Nostri codices universi, *Omittam.* Repone,

Nunc si hoc omittam, ac túm *agam ubi illinc rediero;*

Nihil est. Ita supra v. 18. *Ubi illinc spero redieris tamen, hoc ages.* Egregia certe emendatio; sed non nostra. Fama tantum ad me pertulit, nescio quem sic correxisse.

27. *Quam aut hic nunc manere*] Idem liber et aliquot alii, *quam aut nunc manere.* alii et Donatus, *quam aut hic manere.* his duobus modis stat versus aliter impeditus. FAERNUS.

Duo ex nostris, *Aut hic manere*: ceteri *Aut hinc nunc manere. Hic* placet; non, ut Faernus dedit, *Nunc.*

28. *Quod ad te rediturum putes?*] Multi antiqui libri, inter quos Bembinus, item Donatus, his anteponunt dictionem *id.* FAERNUS. Septem ex nostris *Id quod.*

29. *Hocine illo dignumst? Hocine incipere Aeschinum*] Non convenit, ut in eodem versiculo *Hocine* primam corripiat, deinde producat. Lege igitur,

Hocine illo dignumst? hocine inceptare Aeschinum?

Per oppréssionem ut hánc mi eripere póstulet?
SY. Labáscit. unum hoc hábeo: uide si sátis placet;
Potiús quam uenias ín periclum, Sánnio,
Seruésne an perdas tótum, diuiduúm face.
Minás decem conrádet alicunde. *SA.* eí mihi,
Etiám de sorte núnc uenio in dubiúm miser?
Pudét nihil? omnes déntes labefecít mihi:
Praetérea colaphis túber est totúm caput:
Etiam ínsuper defrúdet? nusquam abeo. *SY.* út lubet:
Numquíd uis, quin abeam? *SA.* ímmo hercle hoc quaesó, Syre,
Ut ut haéc sunt acta, pótius quam litís sequar,
Meum míhi reddatur, sáltem quanti emptást, Syre.
Scio nón te esse usum antehác amicitiá mea:
Memorém me dices ésse et gratum. *SY.* sédulo
Faciám. set Ctesiphónem uideo: laétus est
De amíca. *SA.* quid quod te óro? *SY.* paulispér mane.

ACTUS II. SCAENA IIII.

CTESIPHO. SYRUS.

CT. ABS quíuis homine, cum ést opus, benefícium accipere gaúdeas:
Uerum énimuero id demúm iuuat, si quem aéquomst facere, is béne facit.

Neque aliter olim Donatus; ut ex ejus verbis conjectare licet: *Quasi de magno facinore dixit; ut in Heaut.* (III, 3, 39.) *Vah, vide quod inceptet facinus.*

35. *Etiam de sorte nunc venio in dubium miser. Pudet nihil*] Haec per interrogationem efferenda sunt.

38. *Etiam insuper defraudat?*] Veterrimus noster cum tribus aliis *Defrudet.* Sic et Rivii Fabriciique codices. Hoc placet.

40. *Ut ut haec sunt acta*] Nostri plerique omnes cum vett. Edd. *Facta.* Parum interest.

42. *Scio non te usum*] Liber Bembinus ita collocat: *scio te non usum.* ita et omnes alii, nisi quod post *usum* addunt verbum *esse.* quod stare non potest. Basilicanus, *scio te non esse usum.* FAERNUS. Nostri cum Basilicano consentiunt: nisi quod Academicus, *Scio non te esse usum.* Recte.

2. *Si quem aequom'st benefacere, is facit*] Donatus et liber Bembinus, Victorianus, et Decurtatus: *Si quem aequom'st facere, is bene facit.* reliqui omnes libri geminant lectionem *bene:* quod stare non potest. FAERNUS. Nostri omnes bis habent *Bene.*

O fráter frater, quíd ego te nunc laúdem? satis cer-
tó scio;
Numquam íta magnifice quícquam dicam, id uirtus quin
superét tua.
Itaque únam hanc rem me habére praeter álias prae-
cipuam árbitror,
Fratrem hómini nemini ésse primarum ártium magis
príncipem.
SY. O Ctésipho. *CT.* o Syre, Aéschinus ubi est? *SY.* él-
lum, te exspectát domi. *CT.* hem.
SY. Quid est? *CT.* quíd sit? illius ópera, Syre, nunc uíuo:
festiuóm caput,
Quine ómnia sibi póst putauit ésse prae meo cómmodo:

3. *Quid ego núnc te laúdem?*] Quattuor nostri veterrimi cum totidem aliis, *Quid ego té nunc laudem?* Ad digitos si exigas, nihil interest; si ad aurem et accentum, non parum.

5. *Itaque unam hanc rem me habere praeter alios praecipuam arbitror*] Vide modo, quas tenebras et turbas hic concitet Donatus, dum de sententiae filo sátagit. Et profecto, si *Praeter alios* legas, illud *Homini nemini* et supervacuum erit, et soloecum. Quippe sic dictum oportuit, *Habeo unam rem praecipuam praeter alios homines, Fratrem primarum artium principem.* Cetera, quae his supersunt, inepta sunt et insulsa. Cave tamen cum Donato credas, data opera sic locutum Terentium, ut rusticum adolescentem induceret *titubantem et pene balbutientem.* Unius literulae mutatio cum a Ctesiphone, tum ab Auctore propulsabit hanc injuriam,

Itaque unam hanc rem me habere
praeter alias *praecipuam arbitror.*

Praecipuam praeter alias, prae aliis rebus, ut And. I, 1, 31.

Horum ille nihil egregie praeter cetera
Studebat. et 95.
Quia erat forma praeter ceteras
Honesta.

Hanc unam rem praeter ceteras a fortuna praecipuam habeo, Nemini fratrem omnibus bonis artibus ornatiorem contigisse.

6. *Fratrem homini neminem esse*] Lego, ut in libro Bembino et aliquibus aliis, *homini nemini.* ita etiam videtur legisse Donatus, licet aliter habeant ejus libri. nam cum comparative legat, dicens subaudiendum esse *quam mihi* procul dubio debet esse cui comparetur, id est *homini nemini.* FAERNUS. Recte *Homini nemini:* ut Hec. III, I, 1; et alibi *Homo nemo:* licet omnes nostri, uno Regio excepto, hic habeant *Neminem.*

9. *Qui omnia sibi post putarit esse prae meo commodo*] Donatus pro *qui*, legit *quin:* dicens admirative pronuntiandum. et ita habet liber Vaticanus, ita et in Bembino emendatum est. itaque etiam exigit versus, qui est octonarius Iambicus: sed si legas *quin putarit*, non convenit, sed *putavit.* quod et ipsum in aliquot libris scriptis inveni. est autem plenum *quine*, ut *Quemne ipsa reliqui.* deinde abjecto e, remanet *quin.* FAERNUS.

Quin' omnia sibi post putavit esse
prae meo commodo:
Maledicta, famam, meum amorem,
et peccatum in se transtulit.

Codices quidem vetustiores *Postputarit*; duo mediocres *Postputavit:* Etiam omnes, praeter duos veterrimos *Qui* pro *Quine. Quine, Quemne* tam Subjunctivo quam Indicativo junguntur. Lege igitur, *Postputavit;* quia sequitur, *Transtulit.* Deinde pro *Se* lege *Sese*,

Maledicta, famam, meum amorem
et peccatum in sese transtulit.

Heaut. II, 3, 110.

Maledícta, famam, méum amorem, et peccátum in sese tránstulit.

Nil súpra pote. nam quíd foris crepuit? *SY.* máne mane. ipse exít foras.

Actus II. Scaena IV.

Aeschinus. Sannio. Ctesipho. Syrus.

AE. UBI est ílle sacrilegús? *SA.* me quaerit. númquidnam effert? óccidi:

Nil uídeo. *AE.* ehem, opportúne: te ipsum quaéro: quid fit, Ctésipho?

In túto est omnis rés: omitte uéro tristitiém tuam.

CT. Ego illam hércle uero omítto, qui quidem te hábeam fratrem: o mi Aéschine,

Et me et meum amorem et famam permitto tibi.

11. *Nihil pote supra*] Libri nostri omnes, *Nil supra potest.* Legendum igitur, *Nil supra pote.*

Ib. *Sed quisnam foris crepuit?*] Idem liber, item Donatus, non habent dictionem *sed;* et pro *quisnam, quidnam* legunt, ut et liber Victorianus. *fores* vero, pro *foris* tantum Donatus, et idem liber Victorianus, ac Decurtatus, et Basilicanus; exponemus autem *quidnam fores crepuit*, qua de causa sonuit janua. FAERNUS.

Nostri omnes *Fores*, perperam pro *Foris. Set* plerique omittunt: *Quidnam* tres habent. Ego pro illo, quod dedit Faernus,

Nil póte supra. quidnám fores crepuit?

Sic repono,

Nil súpra pote. nam quíd foris crepuit?

Accentus sic commode incidunt, quod in Arte primum est. Sic Virgilius Georg. IV, 445.

Nam quis te juvenum confidentissime, nostras
Jussit adire domos?

Ubi Servius: *Nam quis, id est, Quisnam: hodie enim Nam particula postponitur; antea praeponebatur. Terentius in Phormione:* (V, I, 5.) *Nam quae haec anus est a fratre egressa meo.* Noster Phorm. I, 4, 22. *Nam quod ego huic nunc subito.* Ubi Donatus, *Nam quod* pro *Quodnam.* Apud Plautum passim venit.

Ib. SY. *mane, ipse exit foras*] O. l. s. et Donatus geminat dictionem *mane;* quare totum versum ita legerim:

Nihil pote supra. quidnam fores crepuit? mane mane, ipse exit foras.

ut in quarta sede sit proceleusmaticus, eliso ex *fores s.* FAERNUS. Omnes nostri, *Mane, mane.*

1. *Men quaerit?*] Melius liber Bembinus, *me quaerit.* nec interrogative pronuntiandum est: non enim quicquam dubitat, audito sacrilegi nomine, quin ipse quaeratur. FAERNUS. Nostri omnes *Men quaerit?* Sed recte Bembinus: *Me quaerit.* Eun. V, 6, 5.

Sed ubi obsecro est? Me quaerit haec.

Plautus Pseud. IV, 2, 19. Leno itidem, ut hic:

Hominem ego hic quaero malum,
Legirupam, impium, perjurum, atque improbum. Me quáeritat.

Pers. I, 3, 10.

Jam pol hic aderit, credo, congerro meus.
Me dicit, euge.

2. *Te ipsum quaerito*] Omnes fere l. s. *quaero.* utroque modo stat versus. FAERNUS. Quinque ex nostris *Quaero.* Recte.

3. *Tristitiam tuam*] Liber Bembinus *tristitiem.* FAERNUS.

4. *Ego illam hercle vero omitto*]

O mí germane: ah véreor coram in ós te laudare ámplius,
Ne id, ádsentandi mágis quam quo habeam grátum, facere exístumes.
AE. Age inépte, quasi nunc nón norimus nós inter nos, Ctésipho.
Hoc míhi dolet, nos paéne sero scísse, et in eum rém locum
Redísse, ut si omnes cúperent, tibi nil póssent auxiliárier.
CT. Pudébat. *AE.* ah, stultítiast istaec, nón pudor: tam ob páruolam
Rem paéne e patria? túrpe dictu. deós quaeso ut istaec próhibeant.
CT. Peccáui. *AE.* quid ait tándem nobis Sánnio. *SY.* iam mítis est.
AE. Ego ád forum ibo, ut húnc absoluam: tu íntro ad illam, Ctésipho.
SA. Syre, ínsta. *SY.* eamus: námque hic properat ín Cyprum. *SA.* ne tám quidem:

Hic et sequens versus, in libro Bembino, et multis aliis, ita ordinati sunt in octonarios Iambicos:

Ego illam vero omitto, qui quidem te habeam fratrem, o mi Aeschine,
O mi germane, ah vereor coram in os te laudare amplius.

Sed in priore versu ex *quidem m* elidetur; quamvis sequente consonante. *habeam* vero in duas syllabas contrahetur. FAERNUS. *Habeam* in duas syllabas contrahi nec licet, nec hic opus est.

6. *Quam quod habeam gratum*] Liber Bembinus *quo*, ut et exigit versus. *quo* autem pro *quod* expone. FAERNUS.

Nostri omnes mendose *Quod.* Ceterum illud *Adsentandi* nescio an rectius *Adsentando:* sed Codicibus et Magistris hoc concedemus. Donatus: *Adsentandi, adulandi. Et utrum deest Causa, an ad ipsam litem sic dicitur?* sic editio Lindenbrogii. Quid autem est *Ad ipsam litem.* Editiones veteres: *Ab ipsa lite.* Lege, *An absolute sic dicitur?*

8. *Sed hoc mihi dolet*] Donatus, et liber Bembinus, non habent dictionem *sed*: quod et venustius est et versui congruentius. FAERNUS.

Hoc mihi dolet nos paene sero scisse, et paene in eum locum
Redisse.

Quid est *Nos redisse in eum locum?* Omnino hic desideratur *Rem;* ut Heaut. II, 3, 118. *In eum res rediit jam locum, Ut sit necesse.* Editiones sane veteres, *Paene rem in eum locum.* Sic et scriptus codex apud Guyetum; ac duo alii *Rem paene.* Tu repone,

Hoc mihi dolet nos paene sero scisse et in eum rem locum
Redisse.

Sero est Nimis sero; saepe apud Nostrum et Plautum. *Dolet*, inquit Donatus, *bis subaudiendum est.* Recte; si dixisset *Paene* bis subaudiri.

9. *Nihil tibi possent auxiliarier*] Nostri universi cum Edd. vett. *Tibi nil.* Et Anapaestus in his versibus suavior est Dactylo: et *Tibi* in ictu esse debet.

11. *Paene ex patria*] Liber Bembinus, *paene e patria.* FAERNUS. Nostri omnes *Ex.*

Quamuís etiam maneo ótiosus híc. *SY.* reddetur, né time.
SA. At ut ómne reddat. *SY.* ómne reddet: táce modo, ac sequere hác. *SA.* sequor.
CT. Heus, heús, Syre. *SY.* ehem, quid est? *CT.* óbsecro hercle te, hóminem istum inpuríssimum
Quam prímum absoluitóte; ne si mágis inritatús siet,
Aliqua ád patrem hoc permánet; atque ego túm perpetuo périerim.
SY. Non fíet, bono animo és: tu cum illa te íntus oblecta ínterim:
Et léctulos iube stérni nobis, ét parari cétera.
Ego iám transacta ré conuortam mé domum cum obsónio.
CT. Ita quaéso: quando hoc béne successit, hílare hunc sumamús diem.

Actus III. Scaena I.

Sostrata. Canthara.

SO. OBSECRO, mea nútrix? quid nunc fíet? *CA.* quid fiát rogas?

17. *Obsecro hercle hominem istum inpurissimum*] Lege ex veterrimo nostro et altero, *Obsecro hercle te, hominem.* Alioqui claudicat versus.

19. *Tunc perpetuo perierim*] Omnes fere l. s. *Tum.* FAERNUS. Tres tamen nostri veterrimi *Tunc.*

20. *Bono animo esto*] Liber Bembinus et Basilicanus *bono animo es.* ita optime versus procedit. FAERNUS. Nostri perperam *Esto.*

22. *Hilarem hunc sumamus diem*] Correxit olim Palmerius *Hilare sumamus;* cui tamen recte monenti nemo obtemperavit. Videamus, an nobis melius cadat alea. Plautus in eadem phrasi adverbium usurpat. Epid. I, 2, 54. *Eamus intro ad te, ut hunc hodie diem Luculente habeamus.* Pseud. V, 1, 23. *Hoc ego modo atque herus minor hunc diem Sumpsimus prothyme.* Sed Poen. V, 6, 30.

Ut hunc diem
Habeamus hilarem, hujus malo, et nostro bono.

Ubi tamen fidenter emendes *Hilaré.* Nimirum ea aetate *Hilarus* dicebant; numquam, quod sciamus, *Hilaris.* Extra haec loca, nec Plautus neque Noster *Hilaris*, sed semper *Hilarus. Hilarè* adverbium Nonius [p. 513.] ex Afranio citat, et ex ipso Cicerone; qui ter quaterque etiam aliàs eo adverbio utitur. Charisius p. 180. ,,*Hilariter* ab eo quod est *Hilaris*: *Hilare* autem ab *Hilarus.* Acron in Terentii Adelphos; ubi Terentius, *Hilare hunc sumamus*, inquit, *diem.* Sed et Afranius in sororibus: *Nunc te obsequentem atque hilaram, ut dixi, praebeas.*" Hodie quidem apud Charisium utrobique editum est *Hilarem.* Sed plane contra auctoris sententiam; qui haec exempla ideo adducit, ut *Hilarus* olim dictum esse probet; non ut *Hilaris*, quod in communi tum sermone erat.

1. *Obsecro, mea nutrix, quid nunc fiet? CA. quid fiet rogas?*] Liber Bembinus, Victorianus, et Decurtatus, *quid fiat?* sane in omnibus libris hic versus

Recte édepol spero. *SO.* módo dolores, méa tu, occipiunt prímulum.

CA. Iam núnc times, quasi núsquam adfueris, númquam tute pépereris.

SO. Miserám me, neminem hábeo, solae súmus: Geta autem hic nón adest:

Nec ést quem ad obstetrícem mittam, néc qui adcersat Aéschinum.

CA. Pol ís quidem iam hic áderit: nam numquam únum intermittít diem,

Quin sémper ueniat. *SO.* sólus mearum est míseriarum rémedium.

CA. É re natae mélius fieri haut pótuit quam factum ést, era,

Quándo uitium oblátum est: quod ad illum áttinet potíssimum,

terminatur in *rogas.* est autem trochaicus catalecticus, cum sequentes sint octonarii Iambici. FAERNUS.

Sic Eun. V, 8. Scena incipit a Trochaico; quem statim subsequuntur Iambici. Qui, ut hic quoque par sequentibus fiat, *Au obsecro* substitui voluit, nesciebat illud *Au*, non solum *Interjectionem esse mulieris consternatae*, ut parum accurate Donatus, sed abnegantis, rejicientis, aspernantis id cui respondetur. Non igitur huic loco *Apprime convenit;* ne minime quidem convenit.

2. *Modo dolores, mea tu, occipiunt primulum*] Tan. Faber nutrici haec verba adsignat, non Sostratae; et laudatorem sibi repperit. Cur hoc, si interroges; dicunt, *Mea tu* ancillae esse, reblandientis Herae, quae dixerat mea Nutrix. Atqui, o boni; *Mea tu* familiarius est, quam ut a serva ad dominam dicatur. Vel pares dicunt *Mea tu*, vel dignior ad inferiorem.

3. *Quasi numquam adfueris*] Elegantius codex Petrensis,

Jam nunc times quasi nusquam *adfueris, numquam tute pepereris.*

5. *Nec quem ad obstetricem mittam*] Et versus, qui iambicus esse debet, et sententia legi postulant,

Nec ést quem ad obstetricem mittam, nec qui adcersat Aeschinum.

7. *Solus mearum miseriarum est remedium*] Sic recentiores nostri, sed veteres omnes,

Solus mearum est miseriarum remedium.

8. *E re nata melius fieri haud potuit, quam factumst, hera*] Sic Faernus dedit, auctore Donato: sed nostri codices universi E *re natae.* Donatus sic explicat: *E re nata, sic proprie dicimus de iis quae contra voluntatem nostram acciderunt, ut nunc vitium virginis: Ergo E re nata, ex vitio virginis.* Sic sane Apuleius Metam. IV. [p. 218 H.] *E re nata capto consilio fugam desino.* et iterum [p. 251 H.] *Tunc e re nata subtile consilium ego et iste babulus tale comminiscimur.* et rursum in V. [p. 328 H.] *E re nata confingit, esse juvenem quendam.* In his locis, et de rebus *quae contra voluntatem acciderant* loquitur Apuleius, et simul significat, *ex tempore, celeriter* consilium captum. Iste vero sensus huic Nostri loco non convenit: et si *E re nata* cum Donato explices, *Ex vitio virginis;* quid cum illo facies quod sequitur, *Quando vitium oblatum est?* Siquidem bis idem dicetur. Plautus Cas. II, 5, 35.

Ita rem natam intellego,
Necessum est vorsis gladiis depugnarier.

et Bacch. II, 2. 40.

Tálem, tali ingénio atque animo, nátum ex tanta fámilia.

SO. Íta pol est ut dícis: saluos nóbis, deos quaeso, út siet.

ACTUS III. SCAENA II.

GETA. SOSTRATA. CANTHARA.

G. NUNC íllud est, quod si ómnia omnes súa consilia cónferant,
Atque huíc malo salútem quaerant, aúxili nihil ádferant,
Quod míhique eraeque fíliaeque eríli est. uae miseró mihi,

Edepol, Mnesiloche, ut hanc rem natam intellego,
Quod ames paratumst, quod des inventost opus.

Ubi rem natam perinde est ac *Comparatam*. Sed neque hoc sensu dicere possis *E re nata*, e re comparata. Satius est omnino, ut librorum omnium lectionem retineamus, *E re natae*, ex commodo filiae tuae, melius haut fieri potuit, quam factum est. Phorm. V, 8, 76.

Non hercle ex re istius me instigasti, Demipho.

Sic passim, *E re mea*, *tua*, *sua: e re publica*. Neque vero metuas, ne *Natae* minus recte dicatur ab ea, quae Mater ei non est. Sic enim infra V, 5, 1. Syrus ad Demeam;

Heus Demea, rogat frater ne abeas longius.

10. *Talem tali genere, atque animo, natum ex tanta familia*] Multum laborat Donatus, ut *Genere* a *Familia* distinguat. Genus, inquit, *jam ad vivos pertinet*, Familia *etiam ad defunctos: alii* Genus *ad nobilitatem referunt*, Familiam *ad copias*. Haec magistrorum deliramenta sunt; dum quae emendare nesciunt, quovis modo explicare volunt. *Genus* et *Familia* prorsus idem sunt; nec ut res disparatae in eodem commate usquam conjunguntur. Quod Ctesipho dicit III, 3, 55.

Haeccine flagitia facere te? haec te admittere
Indigna genere *nostro?*

id Hegio III, 4, 2. sic effert,

Ex illan familia
Tam inliberale facinus esse ortum?

Sed esto, ut *Genus* et *Familia* distingui hic possint: certe significationis sunt admodum propinquae. Cur ergo inter duo ista tertium quid inseritur significationis plane diversae? Cur primum *Genus* laudat, deinde *Animum*, et rursus ad *Familiam* redit? Hoc Donatus mihi liquido explicet, et summus Magistrorum a me audiet. Quid multis agimus? Restituo antiquam Poetae manum, et suum sibi reddo,

Talem, *tali* ingenio *atque animo, natum ex tanta familia.*

Ingenium atque animus, utpote cognatae significationis, passim juncta veniunt. Infra V, 3, 42. *Scire est liberum Ingenium atque animum.* And. I, 1, 86.

Haec ego putabam esse omnia humani ingeni
Mansuetique animi officia.

Plautus Bacch. III, 3, 90.

Ut illius animum atque ingenium regas.

Trin. I, 2, 55.

Sunt quorum ingenia atque animos nequeo noscere.

Cicero Ep. Fam. IX, 14. *Sed contigit magnitudine cum animi, tum etiam ingenii atque consilii.* Philip. II. *Redimeret adolescentem summa spe et animi et ingenii praeditum.* Ita ipse alibi, et Livius aliique saepe.

1. *Nunc illud est, quod si omnes omnia*] Miror sic dedisse Faernum: cum plerique codices et Edd. vett. habeant,

Tot rés repente círcumuallant, únde emergi nón potest,
Uís, egestas, íniustitia, sólitudo, infámia.
Hócine saeclum? o scélera, o genera sácrilega, o hominem ínpium.
SO. Me míseram, quidnamst, quód sic uideo tímidum et properantém Getam?
G. Quem néque fides neque iúsiurandum néque illum misericórdia
Représsit, neque refléxit, neque quod pártus instabát prope:
Cui míserae indigne pér uim uitium obtúlerat. *SO.* non intéllego
Satis, quaé loquatur. *CA.* própius obsecro áccedamus, Sóstrata. *G.* ah,
Me míserum, uix sum cómpos animi, ita árdeo iracúndia.
Nihil ést quod malim, quam íllam totam fámiliam dari mi óbuiam,
Ut ego íram hanc in eos éuomam omnem, dum aégritudo est haéc recens:
Satís mi id habeam súpplici: [dum illos ulciscar modo.]
Seni ánimam primum extínguerem ipsi, qui íllud produxít scelus:
Tum autém Syrum inpulsórem, uah, quibus íllum lacerarém modis?
Sublímem medium arríperem, et capite prónum in terram státuerem,

Nunc illud est, quod si omnia omnes.
Vide infra V, 9, 21. Quanto hoc venustius est, et collocatione et numeris.

6. *Hocine saeculum?*] Liber Bembinus, Victorianus, et Basilicanus; *saeclum.* utroque modo stat trochaicus. FAERNUS. Nostri codices *Saeclum*: neque aliter stat versus.

14. *Ut iram hanc*] Lege ex libro Bembino, et aliis fere omnibus, *ut ego iram hanc.* FAERNUS. Unus tantum et alter e nostris *Ego.* Ceterum unus ex veteribus, *Aegritudo est haec recens*, non *Haec est.* Recte.

15. *Satis mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar modo*] Versus claudicat, nisi in *Dum* synaloepha cesset, plane contra artem et Terentii morem. Dele ista, *Dum illos ulciscar modo.* Hemistichium est, ut mox v. 19.

18. *Sublimem medium arriperem, capite primum in terram statuerem*] Alia collocatio mihi magis probata est in libro Bembino:

Ut cérebro dispergát uiam:
Ádulescenti ipsi ériperem oculos: pósthaec praecipitém darem.
Céteros ruerem, ágerem, raperem, fúnderem, et prostérnerem.
Set césso eram hoc malo ínpertiri própere? *SO.* reuocemús. Geta. *G.* hem,
Quísquis es, sine me. *SO.* égo sum Sostrata. *G.* úbinam es? te ipsam quaérito:
Te éxpeto: oppido ópportune te óbtulisti mi óbuiam,
Éra. *SO.* quid est? quid trépidas? *G.* ei mi. *SO.* quíd festinas, mí Geta?
Ánimam recipe. *G.* prórsus. *SO.* quid istuc prórsus ergost? *G.* périimus:
Áctumst. *SO.* loquere ergo, óbsecro te, quíd sit. *G.* iam. *SO.* quid iám, Geta?

Sublimem medium primum arriperem et capite in t. s. FAERNUS. Hoc quod Bembinus exhibet, ***Sublimem medium primum arriperem***, a Correctore se natum prodit; qui cum id in recepta lectione, ***Primum statuerem capite in terram***, ineptum esse vidisset, cum post illud ***Primum*** nihil deinceps sequatur, illud ***Primum*** ad prius versiculi colon retraxit. Atqui, o quisquis eras, alia via succurrendum erat huic difficultati: sic enim legendum,

> ***Sublimem medium arriperem***, *et capite* pronum ***in terram statuerem.***

Pronum, ***Primum***, ***Privum*** facile inter se in scriptis permutantur: id adeo, quia ***Pro***, ***Prae***, ***Per***, ***Pri*** compendiose olim scriberentur, una tantum litera, ***P*** in textu relicta. Vide nos ad Horat. Art. Poet. v. 60. ***Pronum*** hic Palmerius primus restituit, accedente postea Guyeto. Catullus Epig. XVII. [v. 23.] ***Nunc eum volo de tuo ponte mittere*** pronum. ***Capite statuere***, active; ut Plautus neutraliter, ***Capite sistere***. Curc. II, 3, 8.

> ***Quin cadat, quin capite sistat in via, de semita.***

Capt. IV, 2, 13.

> ***Nam qui obstiterit, ore sistet.***

21. ***Tunderem, et prosternerem***] ***Tunderem***, quod omnes Codices habent, minime hic convenit, etsi ita Nonius citet v. Ruere: et ita vetustus ibi codex. Omnino verum est, quod et Guyetus vidit, ***Funderem et prosternerem:*** Sic ***Fusi hostes***, passim: omnia haec verba a militari pugna translata sunt.

23. ***Ego sum Sostrata. Ubi ea est?***] Corrige, ***Ubinam es***? ut alibi, ***Ubinam est?***

24. ***Te expecto***] Sic codices alii: sed lege, ***Expeto***, ut codex Academicus. Cur enim ***Expectaret***, cui hoc totum inexspectatum accidit? Vide nos ad Eun. IV, 6, 5.

26. ***Animum recipe***] Placet mihi lectio libri Bembini, ***animam recipe:*** hoc enim et Terentii sensui, et iis, quae Donatus de anhelitu dicit, magis quadrat. FAERNUS. Certa lectio ***Animam;*** et sic codex noster 900 annorum.

27. ***Eloquere obsecro quid sit***] Multi l. s. inter quos Bembinus, post ***eloquere***, addunt ***ergo;*** quod vero sequitur, etiam praeter eos libros et Basilicanum, Donatus habet hoc modo, ***obsecro te quid sit;*** quae mihi plenior videtur oratio: versui certe optime consulit. FAERNUS.

> ***Actumst. Eloquere ergo obsecro te quid sit. Jam. Quid jam Geta.***

Sic dedit Faernus; et adscito ***Ergo*** Iambicum inter Trochaicos fecit. Veteres

G. Aéschinus. SO. quid is érgo? G. alienus ést ab nostra fámilia. SO. hem,
Périi. quare? G. amáre occepit áliam. SO. uae miseraé mihi.
G. Néque id occulte fért, ab lenone ípsus eripuít palam.
SO. Sátin hoc certumst? G. cértum: hisce oculis égomet uidi, Sóstrata. SO. ah,
Me míseram, quid iam crédas? aut cui crédas? nostrumne Aéschinum?
Nostram ómnium uitam, ín quo nostrae spés opesque omnés sitae?
Qui sé sine hac iurábat unum númquam uicturúm diem?
Qui se ín sui gremió positurum púerum dicebát patris?
Ita óbsecraturum, út liceret hánc se uxorem dúcere?

nostri fere omnes non habent *Ergo;* Sed recentiores quinque habent. Lege,
Actumst. Loquere ergo obsecro te.

28. SO. *Quid ergo is?*] O. l. s. *quid is ergo*? et eo amplius liber Bembinus et alii antiqui, *ab nostra*. FAERNUS. Nostri omnes, *Quid is ergo*. Pauci *Ab*, ceteri *Ex* vel *A nostro*.

30. *Ab lenone ipsus eripuit palam*] Codex unus *A lenone*. Palmerius subdistinguit; *A lenone: ipsus eripuit palam*. Hoc est *Amare coepit a lenone*. Vide nos ad Eun. V, 4, 4. Sed sana est recepta distinctio, Plaut. Asin. I, 1, 55.

Per fallaciam,
Quam amabam abduxit a lenone mulierem.

31. *Satin hoc certe?*] Donatus legit, *scisne hoc certo?* libri aliqui, inter quos Bembinus, *satine hoc certum'st*: quod vero sequitur, solus Bembinus ita habet: GE. *certum*. quam responsionem interrogatio, quae per *certum est* facta, videtur exigere. FAERNUS. Nostri *Certe, certe:* vel *Certo, certo*.

32. *Nostrum Aeschinum?*] *Nostrumne Aeschinum* habent aliqui libri etiam antiqui, inter quos Bembinus: qua lectione optime stat trochaicus. FAERNUS.

Me miseram, quid credas jam?] Veteres nostri omnes, *Quid jam credas?* Sic et versus flagitat, et accentus ratio.

33. *In quo nostrae spes, omnesque opes sitae*] O. l. s. ita collocant, *spes opesque omnes sitae*. FAERNUS.

Nostram vitam omnium. in quo nostrae spes opesque omnes sitae
Erant: qui sine hac jurábat se unum numquam victurum diem.

Sic codices omnes; fallor tamen, an Auctor sic dedit:

Nostram omnium vitam: in quo nostrae spes opesque omnes sitae;
Qui se sine hac jurabat unum numquam victurum diem.

35. *Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat, patrem*
Ita obsecraturum, ut liceret sibi hanc uxorem ducere] Liber Bembinus et Vaticanus pro *patrem*, habent *patris;* ut sit ordo, in gremio sui patris. in Basilicano, et plerisque aliis legitur *patres;* quod et hanc lectionem ex parte confirmat. Quod vero sequitur, ita Bembinus habet, *hanc si uxorem ducere;* ut conjicere detur *si*, pro *sibi*, sicut *mi* pro *mihi*, antiquos scripsisse. nec sane aliter stat versus, nisi aut ita scribas, aut certe in scansione eam dictionem in unam syllabam contrahas: quae deinde per synaloepham elidatur. FAERNUS. *Patris* duo ex nostris veterrimi; Ceteri *Patres*. Porro ex Petrensi codice legendum, *Hanc se uxorem ducere*. Sic Heaut. IV, 1, 53.

Non licet hominem esse saepe ita ut vult.

G. Era, lácrumas mitte: ac pótius, quod ad hanc rem ópus est porro, consule,
Patiámur an narrémus cuipiam. *CA.* áu au, mi homo sánun es?
An próferendum hoc tíbi uidetur úsquam? *G.* mi quidem nón placet.
Iam prímum illum alieno ánimo a nobis ésse, res ipsa índicat.
Nunc si hóc palam proférimus, ille infítias ibit, sát scio:
Tua fáma et gnatae uíta in dubium uéniet. tum si máxume
Fateátur; cum amet áliam, non est útile huic, illí dari.
Quaprópter quoquo pácto tacitost ópus. *SO.* ah, minime gèntium:
Non fáciam. *G.* quid ais? *SO.* próferam. *CA.* hem, mea Sóstrata, uide quám rem agas.

Tam accusativum post se admittit *Licet*, quam dativum.

37. *Porro consule*] Donatus et omnes, quotquot sunt l. s. praeter Vaticanum, *porro prospice*. FAERNUS. Tres ex nostris veterrimi, *Consule*. Recte. *Consule, delibera, utrum patiamur, an narremus. Patiamur* lege, dempto *Ne*, ut Phorm. I, 3, 22.

Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis,
Retinere, amare, an mittere.

38. CAN. *au au, mi homo*] Liber Bembinus, et Victorianus et Donatus, semel tantum *au* habent. FAERNUS. Nostri uno excepto omnes *Au au:* neque aliter stat versus. *Cuipiam* non potest non elidere ultimam.

39. O. l. s. *An hoc proferendum tibi usquam esse videtur?*] O. l. s. *tibi videtur esse usquam*, praeter Bembinum, in quo legitur *usquam esse*. Ceterum prima hujus versus syllaba in praecedentem versum rejicitur. versus vero stat abjecto *r* ex *videtur*, item *m* ex *quidem*, quamvis consonans consequatur. FAERNUS.

An hoc proferendum tibi videtur usquam esse?

Nostri partim *Esse usquam*, partim *Usquam esse*. Sed unus ex Regiis non habet *Esse:* Idem cum tribus aliis *Proferendum hoc*. Lege,

An proferendum hoc tibi videtur usquam? Mi quidem non placet.

41. *Nunc si hoc palam proferemus*] Lectio libri Bembini, in quo est *proferimus*, versum hunc sustentat. FAERNUS. Nostri omnes mendose *Proferemus*.

43. *Cum amet aliam, non est utile hanc illi dari*] Repone, *Non est utile huic, illi dari.*
Hec. I, 2, 76. *Eam ludibrio haberi, Parmeno,*

Quin integram itidem reddam, ut accepi ab suis,
Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.

Ita saepe aliàs, cum dativo.

44. *Quapropter quoquo pacto celato est opus*] Liber Bembinus et omnes fere alii, *tacito'st opus*. et ita versus stat, aliter non. FAERNUS. Quinque ex nostris *Tacito:* plures et vetustiores *Celato*. Cui hoc placet, ita legat,

Quapropter quoquo pacto est celato opus. Ah minime gentium.

45. GE. *quid agis?*] Aliqui libri, inter quos Bembinus. *quid ages?* ut et

SO. Peióre res locó non potis est ésse, quam in quo núnc sitast.
Primum índotata est: túm praeterea, quaé secunda ei dós erat,
Periít: pro uirginé dari nuptum nón potest. hoc réliqüum est,
Si infítias ibit, téstis mecum est ánulus, quem ipse amíserat.
Postrémo quando ego míhi sum conscia, á me culpam esse hánc procul,
Neque prétium neque rem ullam íntercesse aut ílla aut me indignám, Geta;
Expériar. *G.* quid istic? cédo, ut melius dícas. *SO.* tu quantúm potes

exigit ratio, cum sequatur responsum Sostratae in futuro, *proferam*. FAERNUS.

Unus ex nostris *Ages*. Alii *Agis*. Unus ex Regiis *Quid ais?* et Recte: Est admirantis et dissentientis, non interrogantis. Si *Agis* legas, bis idem dicitur, cum mox ait, *Quam rem agas*. Porro quae sequuntur, *Mea Sostrata, vide quam rem agas*, Cantharae verba sunt, non Getae: ut vel illud indicat, *Mea Sostrata;* quod muliebre blandimentum est. Uterque et Geta et Canthara consilium Sostratae repudiant.

46. *Pejore res loco non potest esse, quam in quo nunc sita est*] Ex libro Bembino pro *potest*, lego *potis est;* aliter nullo modo potest procedere hic versus, neque ut Iambicus, neque ut trochaicus. FAERNUS. Nostri perperam *Potest*.

49. *Annulus, quem amiserat*] Nostri fere omnes cum Edd. vett.

Anulus, quem ipse amiserat.

Recte: abjecto, ut solet, *s; Anulu'* fit dactylus. *Ipse* sententiae non parum confert.

50. *Postremo quando ego conscia mihi sum*] Muta ordinem, et scribe,

Postremo quando ego mihi sum conscia.

51. *Intercessisse illa aut me indignam, Geta*] Repone,

Intercesse aut illa aut me indignam, Geta.

52. *Quid istuc?*] Aliqui libri, inter quos Bembinus, Basilicanus, et Victorianus, *quid istic?* ita et Donatus; nam quamvis in eo mendose legatur, *quid istuc?* tamen in expositione asserit hoc ita dici, quasi diceretur, quid hic resistam? sane ita ordinantur versus in libro Bembino et aliquibus aliis, ut ponatur ante haec verba dictio *experiar*, et sit hic integer versus,

Experiar. GE. *quid istic? accedo ut melius dicas.* SO. *tu quantum potes.*

Est autem octonarius Iambicus, ut ceteri, rejecta prima syllaba in praecedentem versum. FAERNUS.

Experiar. Quid istic? accedo ut melius dicas. Tu quantum potes.

Versus justo longior est. Repone,

Experiar. Quid istic? cedo, *ut melius dicas. Cedo*, concedo tibi, ut melius dicas, quam ego dixeram. Fateor, agnosco, te melius dicere. *Cedere* in Causa, Actione, Disputatione, passim. Est qui sic legi velit, GE. *Quid istic?* SO. *accede*, GE. *Ut melius dicas*. Et *Quid istic?* ait, *dissentientis est*. Itane vero? tum erit, cum *Non* et *Minime* erunt assentientis. Sed et aliud experitur, *Quid istic cedo? ut eum in jus ducas?* O conjecturas lepidas et probabiles! Priscianus p. 1020. *Confirmativa, ut Quidni, Cur non, Sic est, Quid istic: quo frequenter Terentius utitur in Confirmatione, ut in Adelphis. Quid istic?*

Abi, atque Hégioni cógnato huius rem énarrato omnem órdine:
Nam is nóstro Simuló fuit summus, ét nos coluit máxume.
G. Nam hercle álius nemo réspicit nos. *SO.* própere tu, mea Cánthara,
Curre: óbstetricem accérse. ut cum opus sit, ne ín mora nobís siet.

Actus III. Scaena III.

Demea. Syrus.

D. DISPÉRII: Ctesiphónem audiui fílium
Una ádfuisse in ráptione cum Aéschino.
Id mísero restat míhi mali, si illúm potest,
Qui alicuí rei est, etiam eum ád nequitiem addúcere.
Ubi ego íllum quaeram? crédo abductum in gáneum
Aliquó: persuasit ílle inpurus, sát scio.
Set eccúm Syrum ire uídeo: hinc scibo iam, úbi siet.
Atque hércle hic de grege íllo est: si me sénserit
Eum quaéritare, númquam dicet cárnufex.
Non óstendam id me uélle. *SY.* omnem rem módo seni,
Quo pácto haberet, énarramus órdine.
Nil quícquam uidi laétius. *D.* pro Iúppiter,
Hominís stultitiam. *SY.* cónlaudauit fílium:

accedo ut rectius dicas. Sic MSS. *Istic*, non, ut Putschius dedit, *Istuc.*

53. *Abi atque Hegioni, cognato hujus, rem omnem enarrato ordine*] Aliqui l. s. inter quos Bembinus, ita habent, *rem enarrato omnem ordine.* in *Hegioni* autem duae mediae vocales in unam coeunt, et pro *hujus*, Bembinus habet *ejus.* FAERNUS. *Hegioni* non fit trisyllabon, sed *Atque* corripitur, ut passim. Nostri omnes *Hujus.* Recte.

55. *Propera tu, mea Canthara, Curre*] Repone,
Propere tu, mea Canthara, Curre.
Saepe sic erratum est.

?. *Una affuisse*] Liber Bembinus *fuisse.* FAERNUS. Sic dedit ille: sed nostri omnes *Adfuisse.* Nec spernendum. And. I, 1, 80. *Una aderat frequens.* Eun. II, 3, 76. *Aderit una in unis aedibus.* Heaut. II, 2, 12. *Una adsunt tibi.* Amat Noster postremas syllabas, quantum potest, cum sequentibus colliquefacere. Etiam apud Nonium v. *Raptus* legitur *Affuisse.*

4. *Ad nequitiam adducere*] Idem liber, *ad nequitiem*, quod magis sapit antiquitatem. FAERNUS. Nostri omnes *Nequitiam.*

10. *Non ostendam me id velle*] O. l. s. *id me velle.* FAERNUS. Sic et nostri omnes.

Mihi, qui id dedissem cónsilium, egit grátias.
D. Disrúmpor. *SY.* argentum ádnumerauit ílico:
Dedít praeterea in súmptum, dimidiúm minae:
Id dístributum sáne est ex senténtia. *D.* hem,
Huic mándes, siquid récte curatúm uelis.
SY. Ehem, Démea, haut aspéxeram te: quíd agitur?
D. Quid agátur? uostram nécqueo mirarí satis
Ratiónem. *SY.* est hercle inépta, ne dicám dolo, atque
Absúrda. piscis céteros purgá, Dromo:
Congrum ístum maxumum ín aqua sinito lúdere
Paulísper: ubi ego uénero, exossábitur:
Prius nólo. *D.* haeccine flagítia? *SY.* mi quidem nón placent:
Et clámo saepe. sálsamenta haec, Stéphanio,
Fac mácerentur púlchre. *D.* di uostrám fidem,
Utrúm studione id síbi habet, an laudí putat
Fore, sí perdiderit gnátum? uae miseró mihi,
Uidére uideor iám diem illum, cum hínc egens
Profúgiet aliquo mílitatum. *SY.* o Démea,
Istúc est sapere, nón quod ante pedés modost
Uidére, set etiam ílla quae futúra sunt
Prospícere. *D.* quid? istaec iám penes uos psáltria est?
SY. Ellam íntus. *D.* eho, an est dómi habiturus? *SY.* crédo: ut est

14. *Mihi, qui dedissem consilium*] Est in aliquibus libris, et inter eos Bembino et Basilicano, *qui id dedissem.* FAERNUS. Nostri omnes *Qui id.*

23. *Sinito ludere paulisper, ubi ego venero, exossabitur*] In Bembino pro *paulisper* est *tantisper*, quamvis deinde mutatum in *paulisper.* sed retinendo antiquam lectionem, *tantisper* absolute ponitur: idemque est quod interea. sane in eodem libro pro *venero*, est *rediero:* quod et ipsum placet. FAERNUS.

Tantisper, ubi ego rediero, exossabitur.

Sic dedit Faernus. Nostri omnes *Paulisper*, et *Venero.* Utrumque recte. Nam et *Tantisper* nusquam aliàs absolute: et Syrus *Venero* dicit; quia jam in Scena sive in Platea est, et nondum domum venerat. Coquis haec praecipit; dum ipse in Scaena moratur. Certe *Rediero* locum hic non habet; nisi jam inde aliquo abiturus esset Syrus: quod non fit.

35. SY. *Est jam intus*] Super his verbis Donatus haec dicit: *Est jam intus: ut Ellum confidens, catus.* ex iis Donati verbis adducor ut credam, atque adeo pro certo teneam, legendum esse, *ellam intus.* aliter quae ex Andria [V, 2, 14.] huc citat, non quadrant. FAERNUS. Nostri omnes, *Est jam:* sed recte *Ellam* ex Donato; et praeterea pro *Eho, an domi est habiturus?* Lege, *Eho, an est domi habiturus?*

Deméntia. *D.* haecine fíeri? *SY.* inepta lénitas
Patris, ét facilitas práua. *D.* fratris mé quidem
Pudét pigetque. *SY.* nímium inter uos, Démea, ac
Non quía ades praesens díco hoc, perniminm ínterest.
Tu, quántus quantus, níl nisi sapiéntia es:
Ille, sómnium. sinerés uero illum tú tuum
Facere haéc? *D.* sinerem illum? aut nón sex totis ménsibus
Prius ólfecissem, quam ílle quicquam coéperet?
SY. Uigiléntiam tuám tun mihi? *D.* síc sit modo,
Ut núnc est, quaeso. *SY.* ut quísque suum uolt ésse, itast.
D. Quid eúm? uidistin hódie? *SY.* tuumne fílium?
Abigam húnc rus. iamdudum áliquid ruri agere árbitror.
D. Satin scís ibi esse? *SY.* oh, quem égomet produxi. *D.* óptumest.

36. DE. *haecine fieri flagitia*] Liber Bembinus non habet dictionem *flagitia*, sine qua procedit senarius sine detrimento sensus. FAERNUS. Etiam a tribus nostris abest *Flagitia*.

41. *Ille futilis, somnium. sineres vero illum tuum*] Tò *futilis* non habet, nec Donatus, nec liber Bembinus, aut Vaticanus: quae dictio et valde impedit senarium, qui ea deleta sustentatur, corripiendo priorem in *ille*, addendoque dictionem *tu*, post *illum*, ex libro Vaticano et Basilicano, quam recentiores habent post *vero:* Bembinus vero nusquam. FAERNUS. Nostri omnes perperam *Futilis* addunt; sed ex eis duo recte, *Illum tu tuum* non *Tu illum tuum*.

42. *An non sex totis mensibus*] O. l. s. *aut non*. FAERNUS. Sic et nostri *Aut*. Bis tamen apud Priscianum *Ac*; ut in codice vetusto legitur.

43. *Quam ille quicquam coeperit?*] In aliquibus libris Terentii, et Donati scriptum est *coeperet:* et ita in hunc modum Priscianus citat. FAERNUS. Priscianus p. 879. Praeteritum imperfectum esse dicit a *Coepio*. Sed p. 1193. habet *Coeperit*, et codex ibi vetus. Duo veteres ex nostris *Coeperit*, reliqui *Coeperet*.

44. *Vigilantiam tuam tu mihi narras*? D. *sic siet Modo ut nunc est, quaeso. Ut quisque suum vult esse, itast*] Lego,

Vigilantiam tuam tun mihi? sic sit modo,
Ut nunc est, quaeso.

Hecyr. V, 4, 22. *Ha ha hae, tun mi istuc?* Plautus Pseud. IV, 1, 28. *Tun' id mihi?*

46. *Quid, eum vidistin hodie?*] Distingue,

Quid eum? vidistin hodie?

Donatus hoc nos docet: *Quid eum? Initium interrogationis futurae de persona alicujus. Sic in Heaut.* (V, 1, 77.) *Sed Syrum. Quid eum?*

48. *Satin scis ibi eum esse?*] Dictio *eum* in nullo est l. s. quam et alioqui versus respuit, nec sermo desiderat: utique enim intelligitur *eum*. FAERNUS. Nec in nostris est *Eum*.

Ib. *Qui egomet produxi*] Hic variant libri; alii *qui*, ut Bembinus et Basilicanus; alii, *quin;* alii, *quem*, ut Victorianus et Decurtatus ac Donatus, quos sequimur. FAERNUS.

Ita variant et nostri; ita tamen ut vetustiores *Qui;* mediocres *Quin;* recentiores *Quem*. Nonius v. Producere: *Terentius Adelphis: O quin' egomet produxi.* Sic et codex ibi vetustus. Edd. Terentii vett. et ibi Donatus *Quem*.

Metui ne haereret hic. *SY.* atque iratum ádmodum.
D. Quid aútem? *SY.* adortus iúrgio est fratrem ápud
forum
De psáltria hac. *D.* ain uéro? *SY.* uah, nil réticuit.
Nam ut númerabatur fórte argentum, intéruenit
Homo de ínprouiso: coépit clamare, o Aéschine,
Haecíne flagitia fácere te? haec te admíttere
Indígna genere nóstro? *D.* oh, lacrumo gaúdio.
SY. Non tu hóc argentum pérdis, set uitám tuam.
D. Saluós sit; spero erit símilis maiorúm suum. *SY.* hui.
D. Syre, praéceptorumst plénés istorum ílle. *SY.* phy.
Domi hábuit unde dísceret. *D.* fit sédulo:
Nil praétermitto: cónsuefacio: dénique,
Inspícere, tanquam in spéculum, in uitas ómnium
Iubeo: átque ex aliis súmere exemplúm sibi.
Hoc fácito. *SY.* recte sáne. *D.* hoc fugito. *SY.*
cállide.
D. Hoc laúdi est. *SY.* istaec rés est. *D.* hoc uitió datur.
SY. Probíssume. *D.* porro aútem. *SY.* non hercle ótiumst
Nunc mi aúscultandi. píscis ex senténtia
Nactus súm: hi mihi ne córrumpantur, caútiost:
Nam id nóbis tam flagítiumst, quam illa, o Démea,

Hoc ideo praefero, quia sequitur mox *Iratum*. *Quem egomet produxi atque iratum admodum.*

Certe *Quin'*, quod quidam mavult, stare hic non potest; nisi ex *Scis ibi esse* Dactylus fiat; et balbutientem ac titubantem senem hoc devolvisse fingamus.

50. *Adortus jurgio fratrem aput forum*
De psaltria istac]
Omnes Codices *Adortus est.* Lege,
Adortus jurgio est fratrem aput forum
De psaltria hac.
Recte Syrus *Hac psaltria*, quia in iisdem aedibus degebat: recte Demea v. 34. *Istaec psaltria*, quia ruri et procul. *Adortus jurgio est*, etiam apud Donatum.

57. *Salvos sit: spero est similis majorum suum. Hui*] Sic quidem codices; sed repone,
Salvos sit; spero erit *similis.*
Erit corripit hic ultimam, ut supra II, 1, 26. Speramus certe de futuro, non de praesenti.

58. *Syre, praeceptorum plenus istorum ille. Phy*] Omnes libri *Plenus est.* Lege,
Syre, praeceptorumst plenus ístorum ille. Phy.

61. *Inspicere tanquam in speculum vitas omnium*] Liber Bembinus habet *in vitas.* FAERNUS. A nostris omnibus male abest *In.*

68. *Quam illa, Demea*] Lege ex vetere nostro 900 annorum codice, *Quam illa, o Demea.* In ista sede spondeus suavior Trochaeo est. Praeterea, pro *Quae modo dixti*, Lege, *Modo quae dixti.* Anapaestus hic suavior Dactylo.

Non fácere nobis, módo quae dixti: et quód queo
Consérvis ad eundem ístunc praecipió modum:
Hoc sálsumst, hoc adústumst, hoc lautúmst parum:
Illúd recte: iterum síc memento: sédulo
Moneó, quae possum pró mea sapiéntia:
Postrémo, tamquam in spéculum, in patinas, Démea,
Inspícere iubeo, et móneo quid facto úsus sit.
Inépta haec esse, nós quae facimus, séntio:
Uerúm quid facias? út homost, ita morém geras.
Numquíd uis? *D.* mentem uóbis meliorém dari.
SY. Tu rús hinc ibis. *D.* récta. *SY.* nam quid tu híc agas,
Ubi, síquid bene praecípias, nemo obtémperet?
D. Ego uéro hinc abeo, quándo is, quamobrem huc uéneram,
Rus ábiit: illum cúro: unum illud ad me ádtinet,
Quando íta uolt frater: de ístoc ipse uíderit.
Set quís illic est, quem uídeo procul? estne Hégio
Tribúlis noster? sí satis cerno, is hércle: uah,

75. *Et moneo quid facto usus siet*] Liber Bembinus *usus sit.* ita pulchre stat senarius, eliso ex *usus*, posteriore *s.* FAERNUS. Tres ex nostris, *Opus siet.* Etiam bene.

79. SY. *Tu rus hinc abis*? DE. *recte*] O. fere l. s. inter quos Bembinus et Victorianus, *hinc ibis*, ut exigit versus. solus vero Bembinus pro *recte*, habet *recta;* quod maxime placet: ut sit sensus, *recta eo rus.* FAERNUS. Nostri meliores *Ibis*: et Codex C. C. pro varia lectione *Recta*: in textu, ut ceteri, *Recte.*

81. *Nemo obtemperat*] *Obtemperet* est in aliquot libris etiam antiquis, et in iis, Bembino. FAERNUS. Quattuor ex nostris *Obtemperet.*

82. *Rus abiit*: *illum curo unum* : *ille ad me adtinet.*
Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit]
Lege et distingue,
Rus abiit: illum curo: *unum illud ad me adtinet,*
Quando ita volt frater: de istoc ipse viderit.
ita supra, I, 1, 24.
In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
et I, 2, 50.
Curemus aequam uterque partem; *tu alterum,*
Ego item alterum: nam curare ambos propemodum
Reposcere illum est quem dedisti.
Quando ita vult frater, illud unum ad me adtinere: *de istoc* Aeschino *viderit ipse.*

84. *Sed quis illic est quem procul video?*] Aptior versui collocatio est, quae est in libro Bembino, et Donato, *Quem video procul.* in eo vero, quod mox sequitur, *estne hic Hegio*, particulam *hic*, non habent nec Donatus, nec liber Bembinus, nec multi alii. FAERNUS. Utraque lectio ad digitos respondet; sed in una est *Procúl*, in altera *Prócul.*

85. *Tribulis noster?*) Hic versus et sequens, in libro Bembino, Victoriano, et aliis omnibus, ita ordinati sunt,
Tribulis noster? si satis cerno, is herclest. vah.
Homo amicus nobis jam inde a puero. Di boni.

Homo amícus nobis iam inde a puero: dí boni,
Ne illiúsmodi iam mágna nobis cíuium
Paenúriast, antíqua uirtute ác fide.
Haut cíto mali quid órtum ex hoc sit públice.
Quam gaúdeo: ubi etiam húius generis réliquias
Restáre uideo, uíuere etiam núnc lubet.
Oppériar hominem hic, út salutem et cónloquar.

Actus III. Scaena IV.

Hegio. Geta. Demea. Pamphila.

H. PRO di ínmortales, fácinus indignúm, Geta:
Quid nárras? *G.* sic est fáctum. *H.* ex illan fámilia
Tam inlíberale fácinus esse ortum? o Aéschine,
Pol haút paternum istúc dedisti. *D.* uídelicet
De psáltria hoc audíuit: id illi núnc dolet
Aliéno. pater is níhili pendit: eí mihi,
Utinam híc prope adesset álicubi: atque audíret haec.
H. Nisi fácient quae illos aéquomst, haut sic aúferent.
G. In té spes omnis, Hégio, nobís sita est:

Horum posterior versus optime procedit; prior haeret. et necesse est, aut eum facere trimetrum Iambicum scazontem, aut legere *hercule*; dictionem vero *vah*, sequenti versui applicare. FAERNUS. Unus ex Academicis *Is est hercle. Vah.* Petrensis, *Is hercle. Vah.* Hoc placet. Infra IV, 2, 39.

Verum hercle. Vah.

87. *Ne illiusmodi jam nobis magna civium*
Paenuriast, homo antiqua virtute ac fide]

Sic Faernus. Sed omnes nostri cum vett. Edd. numerosius, *Magna nobis.* Repone,

Ne illiusmodi jam magna nobis civium
Paenuriast, antiqua virtute ac fide.

Deleatur *Homo*, quod versum onerat; et putide hic iteratur, cum altero abhinc versu praecesserit. *Civium illiusmodi antiqua virtute ac fide.* In quibus Hegio comprehensus aeque laudatur, ac si addas *Homo.*

90. *Quam gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias*
Restare video. vah, vivere etiam nunc lubet]

Illud *Vah* et supra metrum redundat, et, cum admirantis et una indignantis sit, nullum hic locum habet. Lege et distingue,

Quam gaudeo: ubi etiam hujus generis reliquias
Restare video, vivere etiam nunc lubet.

Quam gaudeo, veterem amicum et virum optimum diu non visum obviam mihi habere: inter tales etiam diutius vivere juvat.

5. *De psaltria hac audivit*] Non dixisset Demea *Hac*, sed *Istac*, ut supra dixit III, 3, 34. *Istaec jam penes vos psaltriast?* Unus ex Meadianis *Hic*, scilicet Hegio. Sed ille nongentorum annorum, *De psaltria hoc audivit*. Recte: sic Eun. III, 2, 45. *Et illud de Rhodio.*

8. *Ni facient*] O. l. s. et Donatus, *nisi facient.* et est in prima sede pro-

Te sólum habemus, tú es patronus, tú pater:
Illé tibi moriens nós commendauít senex:
Si déseris tu, périimus. *H.* caue díxeris:
Neque fáciam, neque me sátis pie posse árbitror.
D. Adíbo. saluere Hégionem plúrimum
Iubeo. *H.* óh, te quaerebam ípsum: salue, Démea.
D. Quid aútem? *H.* maior fílius tuus Aéschinus,
Quem frátri adoptandúm dedisti, néque boni
Neque líberalis fúnctus officium ést uiri.
D. Quid istúc est? *H.* nostrum amícum noras Símulum, atque
Aequálem? *D.* quidni? *H.* fíliam eius uírginem
Uitiáuit. *D.* hem. *H.* mane. nóndum audisti, Démea,
Quod ést grauissimum. *D.* án quid est etiam ámplius?
H. Uero ámplius: nam hoc quídem ferundum aliquó modost:
Persuásit nox, amór, uinum, adulescéntia:
Humánumst. ubi scit fáctum, ad matrem uírginis
Uenit ípsus ultro, lácrumans, orans, óbsecrans,
Fidém dans, iurans sé illam ducturúm domum.
Ignótumst; tacitumst; créditumst. uirgo éx eo
Compréssu grauida fácta est: mensis décimus est:
Ille bónus uir nobis psáltriam, si dís placet,

celeusmaticus. FAERNUS. Et nostri omnes *Nisi*.

12. *Si deseris tu perimus*] Sic Faernus et Codices. Sed legendum, *Periimus*.

14. *Salvere Hegionem plurimum Jubeo*] Sic libri omnes. Sed Priscianus p. 1132. „*Gaudere* dicunt pro *Gaude*: et subauditur *Jubeo* vel *Volo* vel *Opto*. Sic enim antiqui, *Gaudere te jubeo* pro *Gaude*. Terent. Adelph. *Gaudere Hegionem plurimum jubeo*, pro *Gaude Hegio*.“ Sic quattuor scripti: licet Putschius ediderit. *Salvere Heg*. et *Salve Heg*. Memoriane lapsus est Magister, an verbo verbum *Gaudere* est *χαίρειν*?

15. HE. *te quaerebam ipsum*] Omnes fere l. s. inter quos Bembinus, *oh, te quaerebam ipsum*. FAERNUS.

18. *Functus est officium*] Antiqui libri ita collocant, *functus officium est*. FAERNUS.
Sic et nostri collocant.

22. *An quicquam est etiam amplius?*] Liber Bembinus, *an quid est e. a.* FAERNUS. Nostri *Quicquam*, non *Quid*. Utrumvis recte: sed hoc magis.

29. *Mensis hic decimus est*] Etsi sic citet Lactantius ad Statii Thebaidem I, *Mensis hic decimus est*, tolle tamen *Hic*, quod et versus respuit, nec sensus desiderat. Pomponius apud Nonium v. Verminari. [p. 143 M.]

Decimus mensis est, cum factumst: ita fit, ita semper solet:
Decimo mense demum turgens verminatur, parturit.

30. *Ille bonus vir nobis psaltriam, si dis placet*] Vel *psaltriam* spondeus est per synizesin duarum extremarum

Paráuit, quicum uíuat: illam déserit.
D. Pro cérton tu istaec dícis? *H.* mater uírginis
In médiost; ipsa uírgo: res ipsa: híc Geta
Praetérea, ut captus séruolorum est, nón malus
Neque inérs: alit illas; sólus omnem fámiliam
Susténtat. hunc abdúce, uinci, quaére rem.
G. Immo hércle extorque, nísi ita factumst, Démea:
Postrémo non negábit; coram ipsúm cedo.
D. Pudét: nec, quid agam, néque quid huic respóndeam
Sció. *PA.* miseram me, dífferor dolóribus.
Iunó Lucina fér opem: serua me óbsecro. *H.* hem,
Numnam ílla quaeso párturit? *G.* certe, Hégio. *H.* hem;
Illaéc fidem nunc uóstram inplorat, Démea;
Quod nós uis cogit, íd uoluntate ímpetret.

vocalium, vel, quod magis placet, *ille bonus* proceleusmaticus est, eliso uno *l* ex *ille*, et *s* ex *bonus*. FAERNUS.

31. *Illam deserat*] Liber Bembinus, et aliqui libri Donati, *deserit*. quod forte melius est, contra o. l. s. FAERNUS. Sine dubio rectius *Deserit;* licet omnes nostri *Deserat*. Itaque et in textum admisi, quod Faernus facere neglexit.

34. *Praeterea, ut captus est servulorum, non malus*] Dictioni *servulorum* versus repugnat: *servorum* admittit: ut in libro Bembino est, itemque Donato, hos Afranii [p. 252 Neuk.] versus citante: *Is, ut servorum captus est, facillime Domo atque nostra familia provenditur.* FAERNUS.

Praeterea, ut captus ést servorum, non malus.

Sic dedit nobis e Bembino Faernus: et Bembino olim Corrector aliquis. Nostri omnes *Servulorum*, contra metrum: reposuit itaque *Servorum*. Immo sic reponendum erat,

Praeterea, ut captus sérvolorum est, non malus.

Et tamen Priscianus p. 729. *Est servorum;* ut vetustus quoque ibi codex.

38. *Coram ipso cedo*] Liber Bembinus et Vaticanus, *coram ipsum, cedo:* id est, exhibe eum in conspectum nostrum. FAERNUS. Veterrimus ex nostris *Ipsum:* ceteri *Ipso*.

44. *Quod vos jus cogit*] Antiqui libri pro pro *jus, vis* habent; sed Bembinus, etiam ascriptam in margine interpretationem, *Vis, necessitas legum.* quamvis autem in libris Donati haec dictio ita scripta sit, ut et pro *vis*, et pro *jus*, legi possit: si tamen interpretationis ejus verba considerentur, apparet eum *vis* legisse; dicit enim, *vis, legum* intelligitur; ubi si *jus* legisset, supervacue exposuisset *jus, legum*. FAERNUS.

Quod vos vis cogit, id voluntate imperet.

Utrum *Jus* an *Vis* scriptum fuerit, in vetustissimis membranis vix possis dignoscere: *Vis* tamen hic legendum; ut ex obliquis casibus, ubi magna differentia est, facile probes. Ipsum illud *Cogit*, potius *Vim* quam *Jus* sibi adjungi postulat. Hec. II, 2, 26.

Nam postquam attendi
Magis et vi coepi cogere.

Vis legum intelligitur, non *militum* aut *latronum*. Sic Phor. I, 4, 36.

Vi coactum te esse, invitum, lege, judicio. tenes?

Ipse Hegio mox v. 47. *Ego, Demea, Summa vi defendam has atque illum mortuum.*

Plaut. Bacch. II, 3, 37.

Nam postquam praetor recuperatores dedit,

Haec prímum ut fiant, deós quaeso, ut uobís decet.
Sin áliter animus uéster est; ego, Démea,
Summá ui defendam hás atque illum mórtuum.
Cognátus mi erat: úna a pueris páruolis
Sumus éducti: úna sémper militiae ét domi
Fuimús: paupertatem úna pertulimús grauem.
Quaprópter nitar, fáciam, experiar, dénique
Animám relinquam pótius quam illas déseram.
Quid míhi respondes? *D.* frátrem conueniam, Hégio:
Is, quód mihi de hac re déderit consilium, íd sequar.
HE. Set, Déinea, hoc tu fácito cum animo cógites,
Quam uós facillume ágitis, quam estis máxume
Poténtes, dites, fórtunati, nóbiles,
Tam máxume uos aéquo animo aequa nóscere
Opórtet, si uos uóltis perhiberí probos.

Damnatus demum, vi coactus, reddidit
Ducentos et mille Philippûm.
In his locis, ubi tamen de jure ac legibus agitur, non possis *Jure* pro *Vi* substituere: et scriptura discrepat, et versus respuit. Donatus ad locum: *Vis cogit*: *Artificiose; ne totum simpliciter agendo diffidere causae videatur. Vis igitur legum intelligitur.* Ubi quid sodes est *simpliciter?* Lege certissime, *Ne totum suppliciter agendo.* Ergo precibus minas addit Hegio, probus orandi artifex: et frustra ille est, qui ideo *Jus* hic mavult quam *Vis*, quod vir bonus et amicus noluisset tam inclementer loqui, praesertim in primo congressu. Atqui illud *Vis* nihilo durius est quam *Jus*; et nihil amplius quam jus et leges minatur.

47. *Hanc defendam*] O. l. s. et Donatus, *defendam hanc.* ut et ratio versus exposcit. FAERNUS. Sic etiam nostri omnes *Defendam hanc.* Lego tamen *Defendam has*, hoc est, Matrem et Filiam. Sic mox v. 52. *Potius quam illas deseram.* et IV, 3, 17. *Purgare ipsis coram.* et IV, 4, 24. *Ad illas ibo, ut purgem me.*

48. *Una a pueris parvoli*] Liber Bembinus, *parvolis.* alios quoque libros vidi, in quibus prius ita erat, sed deinde ex ea voce *s* abrasum fuit. FAERNUS. Tres ex nostris praecipui *Parvolis*: ceteri inepte *Parvuli.* Quomodo enim a pueris parvuli educantur, cum parvuli etiam pueris natu sint minores?

49. *Sumus educati*] Vix stare hic versus potest, nisi legas, *educti.* quod tamen in nullo l. s. est. FAERNUS. Nostri quoque *Educati.* Sed miror Faernum plus Librariis, quam versus legi et ipsi Auctori tribuisse, qui illud non in textum adsciverit.

54. *Consilium, id exequar*] Omnes libri antiqui, et plerique alii ex recentibus, *id sequar.* sane in Bembino totus hic versus deerat, sed qui cum in margine ascripsit, scripsit *exequar.* FAERNUS. Plerique etiam nostri, *Id sequar.*

55. *Tecum animo cogites*] Lectio libri Bembini, Victoriani, Basilicani, *cum animo cogites*, sanat hunc versum. FAERNUS. Veterrimus noster *Cum animo;* reliqui *Tecum animo.* Vel legendum est, *Facito, cum animo cogites;* vel *Facitodum animo cogites*, vel *Facito, tecum cogites.* Pari omnia sensu et usu: sed postremum placet: sic infra V, 3, 22,

Quaeso hoc facito tecum cogites.

56. *Quam estis maxumi*] Victorianus, et omnes fere l. s. *quamestis maxume*, ut consequentia sermonis videtur exigere: sequitur enim *tam maxume.* FAERNUS.

D. Redíto: fient, fíeri quae aequomst, ómnia.
HE. Decét te facere. Géta, duc me intro ad Sóstratam.
D. Non me índicente haec fíunt: utinam hic sít modo
Defúnctum: uerum nímia illaec licéntia
Profécto euadet ín aliquod magnúm malum.
Ibo, ác requiram frátrem, ut in eum haec éuomam.

Actus III. Scaena V.

Hegio.

BONO ánimo fac sis, Sóstrata; et istam, quód potes,
Fac cónsolere. ego Mícionem, si áput forumst,
Conuéniam; atque, ut res géstast, narrabo órdine:
Si ita ést, facturus út sit officiúm suum,
Faciát: sin aliter de hác re est eius senténtia,
Respóndeat mi: ut, quíd agam, quam primúm sciam.

60. *Redito: fient, quae fieri aequomst, omnia*] Lege, *Redito: fient, fieri quae aequomst, omnia.*

62. *Non me indicente haec fient*] *Fient* Bembinus liber, sed alii omnes, *fiunt.* et ut videtur, etiam Donatus, qui asserit hoc Demeam dicere, quia dixerat, *ipse sentiat posterius.* quod non quadraret, si nunc de futuro loqueretur. sensus enim est, haec fiunt me non tacente, sed potius reprehendente: potest tamen sustentari *fient*, ut sit, haec tacente me, non admittentur, quin ea reprehendam et objurgem. quod tamen durum est, cum haec praeterita jam sint, nec tractum praesentis temporis habeant. hic glossema ascriptum est in margine libri Bembini; *Indicente: tacente: nove, immo potius κατὰ ἀρχαϊσμὸν: nam nusquam legimus, nisi in hoc loco: indicentem enim dixit, non dicentem.* FAERNUS. Nostri omnes *Fiunt:* de *Indicente* vide Gronovium ad Livii XXII, 39.

Ib. *Utinam hoc sit modo defunctum*] Duo antiqui libri Bembinus et Victorianus, *utinam hic* habent. ita *defunctum* impersonale erit, ut sit sensus: utinam sit defunctum hic, id est, in hoc negotio: ne Aeschinus pejora committat. FAERNUS.

1. Donatus ad locum: *Hi sex versus in quibusdam non feruntur.* Hoc arripuit Guyetus, et more suo spurios et additítios esse pronuntiavit. *Sostrata*, inquit, *nec in hac Scena, nec in praecedenti comparet, qui igitur eam alloqui potest Hegio?* Dicam. Scena priore v. 61. Hegio dixerat, *Duc me intro ad Sostratam.* Dum Demea quattuor versus sequentes pronuntiat, et e Scena abit, redit ab Sostrata Hegio, et ei quae intus est, haec narrat de Scena: plane ut Lesbia, And. III, 2. Archylim, quae domi erat, e Scena alloquitur, et Heaut. V, 1 [,4.] Chremes Sostratam uxorem. Porro, in hac de qua agitur Scena, v. 2. *Ego Micionem*, inquit Hegio, *Conveniam, si aput forum est.* Si hoc tollat Guyetus; unde et ex qua Arte mox Act. IV. Sc. III. Hegio cum Micione est?

4. *Si est, facturus ut sit officium suum*] *Si* hic sine synaloepha est; contra morem et Artem. Lege, *Si ita est.* Vel sic etiam poteris, *Sive est*, et *Sive aliter.*

5. *Sin aliter de hac re est ejus sententia*] Scandendus hic versus est contractione *ejus* in unam syllabam: aut ea

Actus IV. Scaena I.

Ctesipho. Syrus.

CT. ÁIN patrem hinc abisse rus? *S.* iam dúdum. *C.* dic sodés. *S.* aput uillamst.
Núnc cum maxume óperis aliquid fácere credo. *C.* utinám quidem,
Quod cúm salute eius fíat, ita se défetigarít uelim,
Ut tríduo hoc perpétuo prorsum e lécto nequeat súrgere.
SY. Ita fíat, et istoc sí quid potis est réctius. *C.* ita: nam húnc diem
Nimis mísere cupio, ut coépi, perpetuum ín laetitia dégere.
Ét illud rus nulla ália causa tám male odi, nísi quia propest:
Quód si abesset lóngius,

dictio delenda, quae nec in libro Bembino est. FAERNUS. Omnes nostri habent *Ejus;* et id versus postulat. *Ejus* monosyllabon fieri, singulae ostendunt paginae.

1. *Ain patrem hinc abiisse rus?* SY. *jamdudum.* CT. *dic sodes.* SY. *apud villam est*] Versus hic est trochaicus tetrameter acatalecticus. FAERNUS.

2. *Nunc eum maxume operis aliquid facere credo*] Legendum, *nunc cum maxume*, ut in libro Bembino et Vaticano est. versus autem est trochaicus catalecticus. Donatus, in hac parte corruptus, nec *eum*, nec *cum*, sed *autem* habet. FAERNUS. Recte *Cum maxume:* Nostri *Eum*, vel *Autem*, vel nihil omnino.

6. *Nam hunc diem Misere nimis cupio*] Nostri fere omnes *Misere cupio*, nec agnoscunt illud *Nimis*. Unus tamen ex Regiis *Nimis misere cupio.* Rectissime: et inde est, quod in ceteris desit *Nimis.* Quippe inter *Diem* et *Misere* absorptum est *Nimis.* (*Diemmisere*)

7. *Et illud rus*] Hunc versum et sequentem ita ordinatos habet liber Bembinus,

Et illud rus nulla alia causa tam male odi, nisi quia prope'st. Quod si abesset longius.

Prior versus Iambicus est octonarius, qui multis quidem rationibus sustentari potest; sed haec mihi simplicissima videtur, ut ex *tam m* elidatur, quamvis sequente consonante. posterior vero Iambicus dimeter, non facta synaloepha in *si abesset;* vel facta, trochaicus dimeter catalecticus. FAERNUS. Aliud agebat vir optimus. Nec in *Tam* eliditur *M:* nec synaloepha cessat in *Si abesset.*

8. *Quam huc reverti posset iterum*] Finis est versus trochaici tetrametri acatalectici. puto tamen eum corruptum, et pro *posset* legendum esse *possiet.* dictionem vero *iterum* delendam, eo magis quod in libro Bembino non omnino legitur, *posset iterum*, sed *posse iterum.* in quodam vero alio libro, *posset iter.* quod non ita multum distat a *possiet.* ita versus esset octonarius Iambicus, ut ceteri. quod si etiam sensum spectes, si Demea, qui semel tantum rure venerat, nunc redisset, non reversus iterum, sed tantummodo reversus esset. FAERNUS.

Falsus est animi Faernus, cum putaret, *Iterum reverti* esse *Bis reverti.* Iterum reverti, Rursum redire, veluste.

Príus nox oppressísset illic, quam húc reuerti pósset iterum.
Núnc ubi me illic nón uidebit, iam húc recurret, sát scio:
Rogábit me: ubi fuerím, quem ego hodie tóto non uidí die:
Quid dícam? *S.* nilne in méntem est? *C.* nusquam quícquam. *S.* tanto néquior.
Cliéns, amicus, hospes, némost uóbis? *C.* sunt. quid póstea?
SY. Hisce ópera ut data sit. *C.* quaé non data sit? nón potest fierí. *S.* potest.
CT. Intérdiu: set si híc pernocto, caúsae quid dicám, Syre?
SY. Uah, quám uellem etiam nóctu amicis óperam mos essét dari.
Quin tu ótiosus és: ego illius sénsum pulchre cálleo.
Cum féruit maxumé, tam placidum, quam óvis est, reddo. *C.* quó modo?

pro eo quod est simpliciter Redire. Supra I, 1, 46.

Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit. Infra IV, 2, 40. *In porticum rursus redi.* Eun. IV, 2, 6. *Redeo rursum, male me vero habens.*

11. *Rogabit me ubi fuerim*] Liber Bembinus, *rogitabit.* quod instantius est. FAERNUS.

Rogitabit ubi fuerim: Nostri omnes cum Edd. vett. *Rogabit me, ubi fuerim.* Recte. *Ubi* accentum hic habet in syllaba priore. Ergo *Ubi fue* proceleusmaticus est, Dactyli tempus habens; et irato apprime convenit rapide loqui.

12. *Nihilne in mente est?*] Ita aliqui libri, sed plerique, inter quos Bembinus, *nihilne in mentem est.* ego ex infra scriptis verbis Donati conjicio legendum sine verbo *est*: *nihilne in mentem?* ut subaudiatur *venit:* dicit enim super eo versu: *Hisce opera ut data sit: A superiore subauditur, veniat in mentem*: haec Donatus. Non posset autem subaudiri *veniat*, nisi supra esset, aut in voce, aut in sensu. Sane hic locus similis est ei, qui in Heautontimorumeno est, *ego dicam, quod mihi in mentem.* FAERNUS.

Vera est Bembini codicis lectio *Nihilne in mentem est*? atque ita noster ille 900 annorum: ceteri *In mente est.* Vide nos ad Heaut. V, 2, 33. Porro pro *Numquam* lege *Nusquam quicquam. Nusquam*, in re praesenti scilicet: non *Numquam*, ut semper stolidum se et bardum esse fateatur.

18. *Cum fervit maxume, tam placidum quam ovem reddo*] Priscianus ita citat,

Cum maxume fervit tam placidum
quasi ovem reddo.

est autem antiqua locutio, post *tam*, inferre, *quasi.* FAERNUS.

Priscianus p. 866. ubi et codex vetus *Quasi ovem.* Quod autem ait *Tam — quasi* antiquam locutionem esse; voluit credo illud Plauti Curc. I, 1, 51.

Tam a me pudicast, quasi soror mea sit, nisi
Si est osculando quippiam inpudicior.

SY. Laudárier te audít libenter: fácio te aput illúm Deum:
Uirtútes narro. *C.* meásne? *S.* tuas: homini ílico lacrumaé cadunt,
Quasi púero, gaudio. ém tibi autem. *C.* quídnam est? *S.* lupus in fábula.
CT. Patérne? *S.* is ipsus. *C.* Sýre, quid agimus? *S.* fúge modo intro, ego uídero.
CT. Si quíd rogabit, núsquam tu me: audístin? *SY.* potin ut désinas?

Actus IV. Scaena II.

Demea. Ctesipho. Syrus.

D. NE égo homo infelix. prímum fratrem núsquam inuenio géntium:
Praéterea autem, dum íllum quaero, a uílla mercenárium
Uídi: is filiúm negat esse rúri: nec quid agám scio.
CT. Sýre. *SY.* quid est? *CT.* men quaérit? *SY.* uerum. *CT.* périi. *SY.* quin tu bóno animo es.

Ubi codex tamen Regius *Quam si.* Lege,

Tam a me pudicast, quam si soror mi sit, nisi.

ut Horat. Epist. I, 7, 18.

Tam teneor dono, quam si dimittar onustus.

Siquis igitur illud *Quasi* a Prisciano accipiat, non *Tam* hic legat, sed *Tum:*

Cum fervit maxume, tum placidum quasi ovem reddo.

Illud enim observandum, *Reddo tam placidum*; cum *Reddo* dicis, nec *Quam ovem*, nec *Quasi ovem* possis dicere; subaudiretur enim *Quasi ovem reddam.* Atqui ovis non *redditur* placida, non ex fera cicuratur, mansuefit; sed natura et indole est placida. Repone;

Cum fervit maxume, tam placidum, quam óvis est, reddo.

ut infra V, 3, 63.

Tam excoctam reddam atque atram quam carbo est. Places.

Plaut. Poen. I, 2, 143.

Jam hercle tu peristi, nisi illam mihi tam tranquillam facis,

Quam mare olim est, cum ibi alcedo pullos educit suos.

Bacch. IV, 5, 7.

Tam frictum ego illum reddam, quam frictumst cicer.

22. *Páter est? Ipsus. Syre, quid agimus?*] Tres ex nostris *Paterne est* ? *Ipsus.* Lege, *Paterne? Is ipsus.* Vide Phor. I, 3, 26. Versu 20 pro *Meas tuas*, lege, *Meásne? tuas.*

1. *Ne ego homo sum infelix*] Versus est justo longior. Duo ex nostris non habent *Homo.* Malim tamen *Sum* ejicere:

Ne égo homo infelix; prímum.

Heaut. IV, 6, 21. *Ne ego fortunatus homo sum.* Plaut. Amph. I, 1, 169. *Ne ego homo infelix fui.*

4. CT. *Syre.* SY. *quid ais?*] Bembinus liber, et omnes fere alii, *quid est?* FAERNUS.

Unus tantum ex nostris *Est*, ceteri *Ais*, *Agis.* Porro pro *Animó bono es* lege ex tribus nostris, *Bono animo es.* ut infra IV, 5, 62.

D. Quid hoc, malum, infelícitatis? néqueo satis decérnere:
Nísi me credo huic ésse natum reí, ferundis míseriis.
Prímus sentió mala nostra: prímus rescisco ómnia:
Prímus porro obnúntio: aegre sólus, si quid fít, fero.
SY. Rídeo hunc: se prímum ait scire: is sólus nescit ómnia.
D. Núnc redeo: si fórte frater rédierit uisó. *CT.* Syre,
Óbsecro, uide ne ílle huc prorsus se ínruat. *SY.* etiám taces?
Égo cauebo. *CT.* númquam hercle hodie ego ístuc committám tibi:
Nám me in cellulam áliquam cum illa cóncludam: id tutíssimumst.
SY. Áge, tamen ego hunc ámouebo. *D.* sét eccum sceleratúm Syrum.
SY. Nón hercle hic quidem pérdurare quísquam, si sic fít, potest.
Scíre equidem uoló, quot mihi sint dómini: quae haec est míseria?

Bono animo es, duces uxorem. Hem.
Bono animo es, inquam. Pater.

9. *Rídeo húnc: primum ait se scíre*] Demea ter dixerat eodem accentu, *Prímus* sentio, *Prímus* rescisco, *Prímus* obnuntio. Quid Syrus? *Primum aít se scire;* Ita depressit *Primum* in Thesi; ut quod elate dicendum esset, vix posset exaudiri. Tu repone,

Rídeo hunc: se prímum ait scire: is sólus nescit ómnia.

Sed nescio an legendum sit, *Ait primus scire.* Mutarunt forte Magistri; ne Soloecismo scilicet discipulos insuescerent. Charisius p. 239. *Soloecismus est oratio inconsequens. Per casus: ut,*

Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus:

pro Paratum se esse. Videsne, ut ad istam formam Magistri hic mutaverint; *Ait primus scire, Ait primum se scire?* Versus autem, quem citat Charisius, Horatii est, Epist. I, 7, 22: citatus etiam Servio ad Aen. II, 377. ubi tamen et scripti plerique et editi *Paratum* habent. Adeo invaluerat Soloecismi metus. Catullus Epig. IV, 1.

Phaselus ílle, quem videtis hospites,
Ait fuisse navium celerrimus.

ubi similiter plerique codices, *Celerrimum.*

13. *Nám me jam ín cellam áliquam cum illa*] *Cellam* hic in Thesi delitescit, quod maxime proferendum erat. Nullus ex codicibus nostris agnoscit illud *Jam.* Lege igitur:

Nám me in céllulam aliquam.

ut Eun. II, 3, 18.

Cum in céllulam ad te patris penum
omnem congerebam clanculum.

15. *Nón hercle híc quidém duráre*] Nimis laxo socco incedit hic versiculus. Repone,

Nón hercle híc quidem pérdurare.

ut Hec. II, 2, 27.

Non posse aput vos Pamphilo se absente perdurare.

Nonius tamen v. Durum *Durare* hinc citat.

D. Quíd ille gannit? quíd uolt? quid ais, bóne uir? est fratér domi?
SY. Quíd, malum, mihi bóne uir narras? équidem perii. *D.* quíd tibi est?
SY. Rógitas? Ctesiphó me pugnis míserum, et istam psáltriam
Úsque occidit. D. ém, quid narras? *SY.* ém, uide ut discidít labrum.
D. Quámobrem? *SY.* me inpulsóre hanc emptam esse áit. *D.* non tu eum rus hínc modo
Próduxe aibas? *SY.* fáctum: uerum uénit post insániens:
Níl pepercit. nón puduisse uérberare hominém senem?
Quém ego puerum módo tantillum in mánibus gestauí meis?
D. Laúdo: o Ctesiphó, patrissas: ábi, uirum te iúdico.
SY. Laúdas? ne ille cóntinebit pósthac, si sapiét, manus.
D. Fórtiter. *SY.* perquám, quia miseram múlierem et me séruolum,
Quí referire nón audebam, uícit: hui, perfórtiter.
D. Nón potuit meliús. idem quod ego sénsit te esse huic reí caput.

18. ***Quid, malum, Bone vir, mihi narras?***] Demea dixerat *Bóne vir*, Syrus in repetitione accentum mutat *Bone vír*. Hoc non ab Auctore, sed a Librariis venit. Repone,

Quid malum, mihi Bóne vir narras?
Ceterum v. 22. Unus ex Regiis *Aibas* habet, ut nos ubique reponimus, non *Aiebas*.

22. *Rus hinc modo*] Haec verba praecedenti versui attribuimus, qui est trochaicus catalecticus, ut et hic ipse, qui superest demptis his verbis, si tamen *aiebas* in duas syllabas contrahatur; aliter esset octonarius Iambicus. FAERNUS.

24. *Quem égo modó puerúm tantillum*] Ictus non belle in finales syllabas cadunt. Repone,

Quém ego púerum módo tantillum.

25. *Laudo, Ctesipho: patrissas*] Lege et distingue,

Laudo: o Ctesipho, patrissas.

O addunt tres ex nostris, quorum duo inter optimos. Eleganter Plaut. Bacc. III, 3, 39.

Cum patrem adeas postulatum; puero sic dicit pater:
Noster esto: dum te poteris defensare injuria.

29. *Idem sensit quod ego*] Liber Bembinus, *idem quod ego sensit:* postea deleto *s* medio, remansit *sentit*, quod perspicue melius est. eadem collocatio est in Vaticano, Basilicano, et in aliquibus aliis libris, et apud Donatum: licet verbum non habeat, ut possit sciri, utrum legerit *sensit*, an *sentit*. FAERNUS.

Nón potuít meliús, idem quód ego. Sic nostri omnes, et *Sensit*. Sed vides,

Sét estne frater íntus? *SY.* non est. *D.* úbi illum quaeram, cógito.
SY. Scío ubi sit, uerum hódie numquam mónstrabo. *D.* hem, quid aís? *SY.* ita.
D. Díminuetur tíbi quidem iam cérebrum. *SY.* at nomen néscio
Íllius hominis, sét locum noui úbi sit. *D.* dic ergó locum.
SY. Nóstin porticum áput macellum hac deórsum? *D.* quidni nóuerim?
SY. Praéterito hac récta platea súrsus: ubi eo uéneris,
Clíuos deorsum uórsum est; hac te praécipitato: póstea
Ést ad hanc manúm sacellum: ibi ángiportum própter est:
Íllic ubi etiam cáprificus mágna est. *D.* noui. *SY.* hac pérgito.

ut incommode Accentus in finales incidant. Contra, ac supra II, 2, 7. *Qui pótui mélius.* Facile igitur inducor, ut sic olim fuisse existimem:

Non pote mélius. ídem ille quod ego sénsit té esse huic rei caput.

Sic Adel. II, 3, 11. *Nil pote supra. Sensit*, intellexit, percepit, olfecit. Qui *Sentit* in Bembino interpolavit, voluit opinor *Censet*, quod est, *Putat*, existimat.

30. *Ubi illum quaeram cogito*] In Bembino est *inveniam*. FAERNUS.

Ubi illum quaeram cogito. Sic dedit Faernus, non ausus Bembino suo fidere. Nostri omnes *Quaeram:* rectum tamen est *Inveniam.* Phor. IV, 5, 15.

Ubi illas nunc ego repperire possim, cogito.

Nec minus rectum *Quaeram.* Plautus Merc. V, 2, 16.

Cogito, quonam ego illum curram quaeritatum.

31. *Scio ubi sit*] In fine hujus versus ascribe dictionem *ita*, quae est prima subsequentis. sic hi duo versus erunt trochaici catalectici, ut ceteri. ita quoque ordinantur in Bembino et aliquot aliis libris. FAERNUS.

35. *Sursum: ubi eo veneris*] In *Sursum* igitur aut *Ubi* cessat Synaloephae vis. Sed tu repone,

Sursus: ubi eo veneris.

36. *Clivos deorsum vorsum est. hac te praecipitato: postea*] Liber Bembinus *hac praecipitato* absolute habet. ut Virgilius [A. II, 8.] *nox humida coelo Praecipitat.* ita quoque videtur legere Donatus, ita dicens, *Praecipitato: Cito descende.* qua lectione admissa, licet versus sic quoque sustentari possit, tamen ut melius habeat, quia in aliquibus libris pro *vorsum* est *versus*, legerim *vorsus*. FAERNUS.

Clivos deorsum vorsus est: hac praecipitato: postea. Sic dedit Faernus. Nostri cum vett. Edd. *Vorsum est*; *hac te praecipitato.* Unus tantum habet *Vorsus*, idem tamen *Te* habet. Utroque modo et versus et sententia constat. Priscianus *Versum* hic legit p. 1013. de Adverbiis in *Um: Orientem versum, Occidentem versum: Deorsum versum Terentius in Adelphis.* Sic codices scripti: in Putschii editione deest *Deorsum versum.*

38 D. *Quonam*? S. *Illic ubi etiam caprificus magna est, nostin*?] Deleta

D. Íd quidem angipórtum non est péruium. *SY.* uerum hércle. uah,
Cénsen hominem me ésse? erraui: in pórticum rursúm redi:
Sáne hac multo própius ibis, ét minor est errátio.
Scín Cratini huius dítis aedes? *D.* scío. *SY.* ubi eas praeteríeris,
Ád sinistram hac récta platea; ubi ád Dianae uéneris,
Íto ad dextram: príus quam ad portam uénias, aput ipsúm lacum
Ést pistrilla, et éxaduorsum fábrica: ibi est. *D.* quid íbi facit?
SY. Léctulos in sóle ilignis pédibus faciundós dedit.
D. Úbi potetis uós: bene sane. sét cesso ad eum pérgere?
SY. Í sane: ego te exércebo hodie, ut dígnus es, silicérnium.
Aéschinus odiósus cessat: prándium corrúmpitur:
Ctésipho autem in amóre est totus. égo iam prospiciám mihi:
Nám iam adibo, atque únum quicquid, quód quidem erit bellíssimum,
Cárpam: et cyathos sórbilans paulátim hunc producám diem.

ex auctoritate libri Bembini dictione *nostin*, versus remanet trochaicus catalecticus, ut ceteri. FAERNUS. Vetus noster delet *Nostin:* tu dele etiam *Quonam.*

45. *Est pistrilla et ex advorsum est fabrica*] Nullus l. s. habet verbum *est*, secundo loco. FAERNUS. Neque nostri habent *Est.*

46. *Iligneis pedibus*] Liber Bembinus *Ilignis.* Virgilius [G. III, 330.] *Currentem ilignis potare canalibus undam.* FAERNUS. Nostri omnes *Iligneis. Lectulos in sole* junctim accipe, ut lectorum speciem tum notam et sic appellatam.

47. *Ubi potetis vos. D. sane bene*] Idem liber haec omnia Demeae attribuit: in cujus persona optime quadrant. ut erat in Victoriano, et ita collocat Bembinus cum Basilicano, *bene sane,* quod et venustius est. FAERNUS. *Bene sane,* nostri omnes.

49. *Aeschinus odiose cessat*] Unus ex Regiis *Otiosus.* Lege *Odiosus.* Sic Eun. IV, 6, 16. *Odiosa cessas.*

52. *Carpam et cyathos sórbillâns*] Sic Faernus et Codices plerique: sed unus ex Meadianis *Sorbilans.* Recte, secunda brevi, ut *Ventilans.* Ita *Sorbilum*, quod postea *Sorbitio*, jus quod sorbeatur. Plaut. Poen. I, 2, 185.

> *Nam mihi jam video propter tete victitandum sorbilo.*

Corrigendus apud Festum v. Senium Caecilius in Hymnide :

Actus IV. Scaena III.

Micio. Hegio.

M. EGO in hác re nil repério, quamobrem laúder tantopere, Hégio.
Meum officium facio: quód peccatum a nóbis ortumst, córrigo.
Nisi sí me in illo crédidisti esse hóminum numero, qui íta putant;
Sibi fíeri iniuriam últro, si quam fécere ipsi expóstules,
Et últro accusant: íd quia non est á me factum, agis grátias?
HE. Ah, mínime: numquam te áliter atque es, ín animum induxí meum.
Sct quaéso ut una mécum ad matrem uírginis eas, Mício,
Atque ístaec eadem; quaé mihi dixti, túte dicas múlieri;
Suspícionem hanc própter fratrem esse: eíus esse illam psáltriam.

Sine suam senectutem ducat usque ad senium sorbilo.

Trochaicus est tetrameter: hodie fertur *Sorbitio* et *Utique*. Ceterum id sedulo cavetur, ne verbum ex tribus longis factum, ut *Sorbillans*, duplicem accentum habeat: auribus enim id ingratum; quas rogo consulas, dum hunc Plauti senarium legis. Mil. II, 6, 22.

Nisi mihi supplicium virgarúm de te datur.

Ecquid sentiunt scabri et obsoni? sed Poëtae ipsi noli vitio vertere: sic enim ipse dederat,

Nisi mihi supplicium virgeúm de te datur.

ut mox ibi v. 31.

Nisi mihi supplicium stimuleum de te datur.

Vides jam, quantum intersit, non Grammatico sed Poëtae, *Sorbillans* hic legeris, an *Sorbilans*.

3. *Nisi me*] Aliqui libri, inter quos Bembinus, Basilicanus, et Vaticanus, *nisi si me*. ita versus, aliter claudicans, sustentatur. FAERNUS. Sic e nostris meliores quinque *Nisi si*.

4. *Qui ita putant, sibi fieri injuriam, ultro si quam fecere ipsi expostulant, Et ultro accusant*] Valde se torquet Donatus super hoc loco, nec tamen explicat; nimirum et ipse in mendosum librum Terentii inciderat. legendum est ex libro Bembino *expostules*. et sensus est, de facta ab eis tibi injuria, etiam insuper te accusant. FAERNUS. Recte hic Bembinus *Expostules*, quod vel ex conjectura facile erat restituisse: nostri *Expostulant*. et Priscianus p. 1143. *Expostulent*. Sic etiam vetus ibi codex.

9. *Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse, et illam psaltriam*] Sic et Donatus legit: *Nimis*, inquit, *breviter et succincte*: *et illam psaltriam*,

M. Si ita aéquom censes, aút si ita opus est fácto, eamus. *HE.* béne facis:
Nam et ílli iam animum réllenaris, quaé dolore ac míseria
Tabéscit: et tuo offício fueris fúnctus. set si alitér putas,
Egomét narrabo quaé mihi dixti. *M.* immo égo quoque ibo. *HE.* béne facis:
Omnés, quibus res sunt mínus secundae, mágis sunt nescio quó modo
Suspíciosi: ad cóntumeliam ómnia accipiúnt magis:
Proptér suam inpoténtiam se sémper credunt lúdier.

Propter fratrem ejus esse, *subaudiendum est*. Nimis quidem *Succincte*, et nimis obscure ac illepide. Sed vetus est erratum. Codex Meadianus pro *Ejus esse* habet *Esse ejus*. Repone,

Suspicionem hanc propter fratrem esse: ejus esse illam psaltriam.

Ejus, id est *Fratris*. Sic Heaut. IV, 3, 25. *Hanc esse Clitiphonis*. et hic IV, 4, 17. *Dicam fratris esse hanc?* Jam nihil nimis succincte: nec quicquam subaudiendum.

10. *Si ita aequum censes, aut si ita opus est*] Posterius *si* non est in libro Bembino. FAERNUS. *Aut ita opus est* Faernus dedit, ex solo Bembino: Nostri universi *Aut si ita*: et sic solet Terentius passim, ut And. I, 3, 8.

Si senserit, perii, aut si lubitum fuerit.

Revocetur itaque in Textum, unde superstitione ejectus est.

11. *Nam et illi animúm jam relevabis, quae dolore ac miseria*] Principio, *Relevaris* legendum, ut versu sequente est *Fueris functus*, non *Fungéris*. Deinde vide, ut Accentus cadat in ultimam *Animúm*. Repone,

Nam et illi jam ánimum rellevaris, quae dolore et miseria.

Praepositio *Re* in compositione fere duplicat consonantes apud vetustos; ut *Redduco*, *Repperio; Rellevo*. Phorm. Prol. v. 21.

Quod ab illo adlatumst, sibi esse id rellatum putet.

Non opus est ergo febriculosis cujusquam conjecturis, *Illius; Illi tu, Prae dolore*. Ceterum Donatus ad locum, *A justo*, ait, *et utili est tota sententia. Et sane hi versus desunt, quos multa exemplaria non habent.* Quos intelligit versus, sunt 11, 12, et 13. Et casu ex exemplaribus nonnullis exciderant; eo quod decimus, et tertius decimus eodem vocabulo *Benefacis* terminentur. Hoc in nullo non codice fere evenire, norunt qui libros scriptos versaverunt. Sed vide nunc Guyeti indolem et ingenium: arrepta hac a Donato suspicione, hos omnes quattuor pro nothis, spuriis, et insititiis damnat.

13. *Egomet narrabo quae mihi dixti. Immo ego ibo. Bene facis*] Hiat versus, nec sententia satis plena est. Ut utrique mediceris, repone, *Immo ego quoque ibo:* nempe una cum Hegione; ut sequitur hic v. 18. *Sequere me ergo hac intro.*

16. *Propter suam impotentiam se semper credunt negligi*] Cum vidissem in libro Bembino pro *neglegi* scriptum esse in contextu *claudier*; Donatumque affirmare, legi etiam, et *claudere* et *claudicare*, sane hunc locum semper habui de mendo suspectum: nam *negligi* quidem, quae recentior lectio est, negotio quo de agitur, non convenit; non enim dicit Hegio Micioni, i tu ad Sostratam, et Aeschinum illi purga, nuptiasque confirma, ne se putet a te neglectam, si per alium hoc feceris: non inquam hoc dicit, nam *negligi* sane, et admodum leve esset, et pauperibus ac

miseris, cujusmodi erat Sostrata, usitatissimum, quorum fortuna adeo palam cunctis neglectui est, ut negligi se, non credant, sed pro certo sciant, perspicueque videant: sed hoc significare vult Hegio, si ego Sostratam tuo nomine convenirem, ut Aeschinum ei purgarem, et nuptias confirmarem, illa, quae non eam profecto fidem mihi tuo nomine nuntianti haberet, ac tibi ipsi, decipi se, sibique verba dari arbitraretur. ***omnes enim quibus res sunt minus secundae, magis sunt nescio quomodo suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis:*** quam tu illi suspicionem dempseris, praesens praesentem alloquendo. haec contra recentiorem lectionem; vetustam vero, id est, *claudier*, quod est in libro Bembino, ad quod et Donatus alludit, omnes vident ad sensum poetae non quadrare. quare in eam conjecturam venimus, ut pro *claudier*, unius tantum litterae, id est *d*, detractione, et unius item litterae transpositione, ut pro *cla*, *cal* scribatur, legendum arbitremur *calvier*, qui est infinitivus modus verbi *calvor*, quod aliquando passivum invenitur apud auctores, et pro *decipi* accipitur, ita exponente Prisciano. aliquando deponens, et pro *frustrari* exponitur a Pompejo Festo [p. 310 M.] item a Caio jureconsulto Cap. Si calvitur, De verborum significatione [Dig. 50, 16, 233.] Exempla vero usurpati hujus vocabuli ab auctoribus, haec ex Festo exscripta, subjeci, ex leg. XII tabularum [Dirks. p. 144] ***Si calvitur, pedemve struit, manum endoiacito.*** Plautus [Cas. II, 2, 4.] ***Nam ubi domi sola sum sopor manus calvitur.*** Pacuvius in Medo [ap. Non. 6.] ***Sentio pater te vocis calvi similitudine. Sed quid conspicio? num me lactans calvitur aetas? Sed memet calvor: vos istum jussi ocyus abstrahite.*** Lucilius Satyrarum libro XVII [p. 364 D.] ***Si non it, capito, inquit, eum: et si calvitur ergo Fur dominum.*** Pacuvius in Duloreste: ***Me calvitur suspicio, hoc est quod fore occulte Ajax praedixit.*** Sallustius historiarum libro tertio: ***Contra ille calvi ratus.*** Sane, quae supra adduximus verba ex XII. tabulis, ita intelligi debent; ***si calvitur,*** active accipiendum, id est, si frustratur, et subaudiendum putamus, debitor, vel quid tale; ***pedemve struit***, id est fugit: ita enim exponitur a Ser. Sulpicio; ***manum endoiacito***, pro manum injicito: antiqui enim, teste eodem Festo, ***endo*** pro ***in*** ponebant; unde ***endoitium***, pro initium: ***endoploro*** pro imploro; ***endo procinctu*** pro in procinctu. est ergo sensus: si debitor frustratur, aut fugit, manum injicito. FAERNUS.

Se semper credunt calvier.

Sic in textum ipsum conjecturam suam *Calvier* adscivit Faernus. Nollem factum: ***Calvi*** plerumque active significat, ***Frustrari:*** nonnumquam tamen passive, ***Falli, decipi.*** Sallustius Hist. III. ***Contra ille calvi ratus, quaerit extis an somnio portenderetur thesaurus.*** Extat apud Eutychem p. 2186. prior quoque pars apud Nonium; et Priscianum p. 883, ubi ***Calvi*** interpretatur ***Decipi.*** Pacuvius apud Nonium:

Sentio, pater, te calvi vocis similitudine.

Sed notabis illic ***Calvi somnio***, hic ***Calvi sono*** dici; et simpliciter ***Falli*** accipiendum, nulla addita, quod Terentii locus postulat, ***Contumeliae*** significatione. Sic ubi Active sumitur, ***Sopor manus calvitur, Aetas me calvitur, Sed memet calvor,*** simpliciter notat ***Frustrari;*** sed contumeliose non omnino. Ergo ad hanc formam, illud Faerni, ***Se semper credunt calvier***, sic exponendum erit, ***Se semper credunt errare, falli opinione***, ***decipi errore:*** quod et falsum est, et a Terentii loco prorsus alienum. Valeat itaque ***Calvier:*** et quaeratur aliud, quod notionem ***Contumeliae*** in se habeat: id enim ista plane flagitant, ***Ad contumeliam omnia accipiunt magis.*** Et quidem illud ***Neglegi***, quod in omnibus nostris insedit, non omnino incommode habet: sed unde illud ***Claudier*** in Bembino; et illud in Donato, ***Neglegi: Legitur et Claudicare?*** (sic Edd. Vett. non addunt ***Et claudere***) Sine dubio altius quid hic latet; quod me e puteo extracturum existimo. ***Claudere*** in priscis membranis plerumque scribitur ***Cludere***; et opinor in Bembino fuisse ***Cludier:*** Repono,

Propter suam impotentiam se semper credunt ludier.

Apud Donatum quoque pro ***Claudicare*** repono ***Ludificari***, quae interpretatio est τοῦ ***Ludier.*** Jam, opinor, quadrant omnia, et ***Contumeliae*** notionem secum gerunt. And. IV, 4, 48,

Hic est ille; non te credas Davum ludere.

Infra in hoc ipso negotio IV, 5, 5. ***Cur non ludo hunc aliquantisper?*** et v. 64. ***Obsecro, num ludis tu nunc me?*** Eun. II, 3, 95. ***Pater ut a me ludatur dolis?*** Phor. V, 8, 55.

Quid vos, malum, ergo me sic ludificamini?

Quaprópter te ipsum púrgare ipsis córam, placabílius est.
M. Et récte et uerum dícis. *HE.* sequere me érgo hac intro. *M.* máxume.

Actus IV. Scaena IV.

Aeschinus.

DISCRÚCIOR animi:
Hócine ex ínprouisó mali mi óbiici
Tántum; ut neque quid dé me faciam, néc quid agam certúm siet?

Propter impotentiam suam suspiciosi sunt, vera dicentibus vix fidem habent, semper credunt se a potentioribus ludificari, et falsis promissis decipi.

17. *Purgare ipsis coram*] Idem liber *ipsi coram*, ut sit ordo, purgare ipsi, id est Matri; coram, id est praesentem praesenti. coram enim sine adjectione plerumque ponitur, ut, *Coram quem quaeritis adsum* [Virg. A. I, 595.] quod autem purgare se Matri, nec ulli alii intelligendum sit, ex iis, quae supra dixit [v. 7] apparet:

Sed quaeso ut una mecum ad matrem virginis eas Micio,
Atque istaec eadem, quae mihi dixti, tute dicas mulieri. FAERNUS.

Ipsi coram: immo cum aliis omnibus scriptis et Edd. vett. lege *Ipsis coram;* hoc est, Matre et Virgine. Nam ad Matrem virginis ire, et Virginem ipsam, quae domi erat, non alloqui, non modo non placabilius esset, sed contumeliosius, quam si nec Matrem adiisset. *Ipsis* etiam apud Priscianum p. 1130: et sic quattuor ibi codices.

1. *Discrucior animi*] Primi hujus scaenae versus sane difficiles sunt: tres tamen in principio sitos, trochaicos catalecticos esse manifestum est, quorum primus dactylum habet in quinta sede, correpta ultima syllaba adverbii *deimproviso.* tertius vero in sexta sede trochaeum, non facta synaloepha in *timore.* Iambum vero in septima, duabus ultimis syllabis dictionis *obstipuit* in unam contractis. quartus Iambicus trimeter scazon. quintus Iambicus dimeter hypercatalecticus. sextus trochaicus tetrameter acatalecticus, habens in penultima sede anapaestum, non faciendo collisionem in *neque ea.* septimus cujus sit generis, aliis judicandum relinquo. octavus dimeter Iambicus brachycatalecticus. Sed verius est hos omnes versus, praeter duos primos, esse generis ejus, quod confusum vocavimus. FAERNUS.

Discrucior animi: hocine de inproviso mali mihi objici?

Sic primum versum constituit Faernus: sed perperam. In veterrimo nostro, *Discrucior animi* clausula est, sive per se versum constituit, ut Eun. II, 3, 1. *Occidi.* Recte. Sic enim Varro apud Rufinum De Metris Comicis p. 2707. ,Varro in VII de Lingua Latina: Clausulas ,quoque primum appellatas dicunt, quod ,clauderent sententiam: ut apud Accium,

An haec jam obliti sunt Phryges?

,Nonnumquam ab his initium fit, ut apud ,Caecilium [p. 60 Sp.] *Di boni, quid hoc?* ,apud Terentium, *Discrucior animi.*

2. *Hocine de inproviso mali mihi objici.* Repone,

Hócine ex ínprovisó mali mi óbjici.

Creticus versus est, ex Creticis pedibus cum uno Molosso constans. *Hocine* primam producit: vide nos ad And. IV, 1, 1. *Ex inproviso*: Mutarunt, quia alias Terentius *De inproviso* utitur. Sed aeque *Ex* dicebant Cicero atque alii: Plautus Rud. IV, 5, 2,

Qui ex inproviso filiam inveni meam.

3. *Tantum; ut neque quid me faciam, neque quid agam, certum siet*] Sic Faernus dedit. Tu repone Trochaicum tetrametrum,

Tantum; ut ne quid de me faciam, nec quid agam, certum siet?

Nec in secundo loco pro *Neque* tres no-

Mémbra metu débilia súnt: animus praé timóre
Óbstipuit: péctore consístere nil cónsilí quit·
Vah, quómodo me ex hác expediam túrba, nescio: tánta nunc
Suspício de me íncidit:
Néque ea inmerito: Sóstrata credit, míhi me psaltriam hánc emisse: id
Ánus mi indicium fécit.
Nám ut hinc forte ea ad óbstetricem erat míssa, ubi eam uidi, ílico
Accédo; rogito, Pámphila quid agat, iámne partus ádsiet,
Eone óbstetricem accérsat. illa exclámat, Abi, abi, iam, Aéschine,
Satis diú dedisti uérba: sat adhuc túa nos frustratást fides.

stri veterrimi cum quattuor aliis habent. *Quid de me,* tres ex nostris cum Edd. vett.

4. *Membra metu debilia sunt*: *animus timore obstipuit.*
Pectore consistere nihil consilii quit. Vah]

Ita Faernus: sed in hunc modum versus redigo, qui Choriambici sunt:

Mémbra metu débilia súnt: animus praé timóre
Obstipuit: péctore consístere nil cónsili quit.

Prae timore lego ut alibi *Prae studio, prae iracundia*, *prae gaudio*, *prae aegritudine.* Plautus Rud. I, 2, 85. *Ut prae timore in genua in undas concidit.*

6. *Quomodo me ex hac expediam turba*
Tanta? nunc suspicio de me incidit: neque ea immerito]

Sic versus ordinavit Faernus, sed aliter veterrimus noster; ut scias Magistros veteres nihil hic scivisse. *Vah* ex priore versu huc retraho: et *Nescio* huc adsumo, cum propter versum, tum et sententiam,

Vah, Quó modo me ex hác expediam túrba, nescio: tanta nunc
Suspício de me íncidit;
Néque ea inmerito: Sóstrata credit mihi me psaltriam hánc emisse: id
A'nus mi indicium fécit.

Noti generis hi versus sunt, Tetrameter catalecticus et plenus cum clausulis suis; ut sollemne est in magna animi commotione. *Vah* vel intra versum, vel extra esse potest, ut apud Graecos Tragicos, *φεῦ*. Faernus sic dedit

Sostrata credit mihi me psaltriam hanc emisse: *id anus*
Mihi indicium fecit.

Ceterum, qui ad And. III, 2, 1. pollicitus erat, *se septem hic latentes Bacchiacos, a nemine ad hunc usque diem intellectos expediturum*; ubi ad rem ventum est, quid promissis dignum effecit? Malim lectori, siquis legat et cum nostris conferat, integrum judicium remittere.

11. *Jam partus adsiet*] Duo ex nostris et Edd. vett. *Jamne partus adsiet*? Quod et versui commodius.

13. *Satis diu verba dedisti nobis. satis adhuc tua frustrata est fides*] O. l. s. ita collocant, *dedisti verba*, omnesque post *tua*, habent dictionem *nos*, itemque Donatus. dictionem vero *nobis*, nec Donatus habet, nec liber Bembinus: et pro *satis adhuc*, uterque habet *sat adhuc*. itaque versus aliter impeditus, Iambicus octonarius est ut ceteri,

Hem, quíd istuc obsecro, ínquamst? Ualeas, hábeas illam quaé placet.
Sensi ílico id illas súspicari: sét me reprehendí tamen,
Ne quíd de fratre gárrulae illi dícerem, ac fierét palam.
Núnc quid faciam? dícam fratris ésse hanc? quod minimést opus
Úsquam efferri: ac mítto: fieri pótis est ut ne qua éxeat:
Ípsum id metuo ut crédant: tot concúrrunt uerisímilia:
Égomet rapui: ipse égomet solui argéntum: ad me abducta ést domum.
Haéc adeo mea cúlpa fateor fíeri. non me hanc rém patri,
Út ut erat gesta, índicasse? exórassem ut eam dúcerem.
Céssatum usque adhúc est: nunc porro, Aéschine, expergíscere:
Núnc hoc primumst: ád illas ibo, ut púrgem me. accedam ád fores:
Périi. horresco sémper, ubi pultáre hasce occipió miser.

duabus primis dictionibus, anapaestum in prima sede facientibus, hoc modo,

Satis diu dedisti verba, sat adhuc tua nos frustrata est fides. FAERNUS.

Recte hoc. Nostri omnes mendose, *Verba nobis: satis.*

15. *Sed me reprehendi tamen*] Tres ex nostris cum Edd. vett. *Sed me repressi tamen.* Etiam probe. Heaut. I, 2, 25. *Illene? sed reprimam me:* Et Hec. V, I, 39.

18. *Age mitto*] Liber Victorianus *amitto.* Bembinus *ac mitto*, ut et in Phormione [II, 1, 2.] *Ac mitto imperium.* FAERNUS. Nostri universi *Age.*

22. *Exorassem*] Duo ex nostris, Petrensis et C. C.

Indicasse? exorasse, ut eam ducerem?

23. *Nunc jam porro Aeschine*] Donatus et aliqui libri, inter quos Bembinus, Basilicanus, et Vaticanus particulam *jam* non habent, sine qua stat trochaicus; aliter non. FAERNUS.

25. *Ubi pultare hasce occipio fores*] Sic est in Bembino: in aliis varie legitur; plerique enim ita habent, *occipio fores miser.* aliqui, inter quos Victorianus, et Decurtatus, non habent vocem *fores*: itaque etiam Ubaldinus Bandinellus legebat. et sane hic dictio *fores* superfluit; utique enim ea vox subintelligitur ex proximo versu. hoc et Joannes Rivius annotavit. FAERNUS. Nostri mendose, *Fores miser*; et v. 23. deest *Jam.*

Heús, heus: Aeschinús ego sum. aperite áliquis actutum óstium.
Pródit nescio quís: concedam huc. —

Actus IV. Scaena V.

Micio. Aeschinus.

M. — ÍTA uti dixti, Sóstrata,
Fácito: ego Aeschinúm conueniam; ut, quómodo acta haec súnt, sciat.
Sét quis ostium hóc pultauit? *AE.* páter hercle est, perii. *M.* Aéschine.
AE. Quid huic híc negotist? *M.* túne has pepulistí fores?
Tacet. cúr non ludo hunc áliquantisper? mélius est,
Quandóquidem hoc numquam mi ípse uoluit crédere.
Nil míhi respondes? *AE.* nón equidem istas, quód sciam.
M. Ita: nám mirabar quíd hic negoti essét tibi.
Erúbuit: salua rés est. *AE.* dic sodés, pater,
Tibi uéro quid istic reí fuit? *M.* nil míhi quidem.
Amícus quidam me á foro abduxít modo
Huc áduocatum síbi. *AE.* quid? M. ego dicám tibi:
Habitánt hic quaedam múlieres; paupérculae,
Ut opíner has non nósse te: et certó scio:

1. *Ita ut dixi Sostrata*] Videtur elidendum *t* ex *ut*, quemadmodum infra primo versu scaenae tertiae actus quinti. FAERNUS.

Aliud hic agebat Faernus. An nesciebat hunc cum ultimo prioris Scenae Trochaicum facere? Tantum abest, ut elidas quid ex *Ut;* ut adjiciendum aliquid sit, *Uti*; et sic quattuor ex nostris meliores.

Ib. *Ita ut dixi, Sostrata, Facite*] Sic Faernus: sed omnes nostri *Facito*, et quattuor *Dixti:* duo *Dixisti*. Enimvero legendum est,

Ita uti dixti, Sostrata, Facito.

Quippe hoc Micionis ingenio convenit; non imperare, sed obsequi.

2. *Quomodo acta haec sint*] O. l. s. *sunt*. FAERNUS. Nostri quoque *Sunt*.

5. *Tacet. cur non ludo*] Et hic quoque ex *tacet* videtur elidendum *t* ultimum: ut sit anapaestus in prima. FAERNUS. *Tacet* et similia prima sede corripi, frequens est.

8. M. *Itan? nam mirabar*] O. l. s. et Donatus, *ita*. FAERNUS. Nostri etiam *Ita:* sed male Faernus per interrogationem protulit.

10. *Tibi vero quid istic est reï. Nihil mihi quidem*] Sic Faernus: sed nostri fere omnes *Rei est*. Repono,

Tibi vero quid istic rei fuit? nil mihi quidem.

Fuit, non *Est:* jam enim inde exierat. *Est* tum conveniret, si domum introiturus esset.

14. *Ut opinor, has non nosse te, et certo scio*] Hoc ne Latine quidem dictum

Neque enim diu huc commigrárunt. *AE.* quid tum póstea?

M. Uirgo ést cum matre. *AE.* pérge. *M.* haec uirgo orbást patre:

Hic méus amicus ílli genere est próxumus:

Huic léges cogunt núbere hanc. *AE.* perií. *M.* quid est?

AE. Nil: récte: perge. *M.* is uénit ut secum áuehat:

Nam habitát Mileti. *AE.* hem, uírginem ut secum áuehat?

M. Sic ést. *AE.* Miletum usque óbsecro? *M.* ita. *AE.* animó malest.

Quid ipsaé? quid aiunt? *M.* quíd illas censes? níhil enim.

Comménta mater ést, esse ex alió uiro

Nescío quo puerum nátum: neque eum nóminat:

Priórem esse illum, nón oportere huíc dari.

AE. Eho, nónne haec iusta tíbi uidentur póstea?

M. Non. *AE.* óbsecro non? an íllam hinc abducét, pater?

M. Quid illám ni abducat? *AE.* fáctum a uobis dúriter,

Inmísericorditérque, atque etiam, si ést pater

Dicendúm magis apérte, inliberáliter.

M. Quamobrém? *AE.* rogas me? quíd illi tandem créditis

Fore ánimi misero, quí cum ea consueuít prior?

est. Guyetus versum ejicit. Donatus ad locum: *Adeo obscurae sunt et nullius pretii, ut opinor has non nosse te.* Cum dicit *Adeo ut,* necesse est ut legerit,

Ut opinor has non nosse te: et certo scio.

Et sic legendum est; distinctione quoque, ut dedimus, adjuvandum.

22. M. *Quid istas censes?*] Hic quoque Donatus, et liber Bembinus et omnes recentes, *quid illas censes?* FAERNUS. Unus tantum ex nostris, *Illas.*

28. *Quidni illam abducat?*] Omnes antiqui libri, et plerique ex recentibus, *quid illam ni abducat.* FAERNUS. Ita nostri quoque plerique omnes.

32. *Qui cum illa consuevit prius*] Donatus, et liber Bembinus, *qui illa.* ceterum dictionem *prius*, non ponit Donatus: liber vero Bembinus et plerique alii antiqui, loco ejus, habent *prior*, ut et in Eunucho [prol. 6.] *Quia laesit prior.* FAERNUS.

Qui illa consuevit prior; Sic ex Bembino Faernus, sed a Correctore vetere est, metrorum perito. Nostri universi *Cum illa* et *Prius.* Hoc, si *Cum illa* casu ablativo accipias, versum nimis longum facit. Ille igitur Aristarchus *Cum* hinc abire jussit. Hoc est παραδιορθῶν. Tu, vel repone, ut codices ceteri, quod ab alio praereptum video,

Fore animi misero, quicum illa consuevit prius.

Illa casu recto: *Quicum*, idem quod *Quocum.* Hec. IV, 1, 40.

Quicum tot consuesset annos.

Etiam de muliere *Consuescere* dicitur. Plaut. Cistell. I, 1, 89.

Qui infélix haut scio an íllam misere núnc amat,
Cum hanc síbi uidebit praésens praesentem éripi,
Abdúci ab oculis? fácinus indignúm, pater.
M. Qua rátione istuc? quís despondit? quís dedit?
Cui, quándo nupsit? aúctor his rebús quis est?
Cur dúxit alienam? *AE.* án sedere opórtuit
Domi uírginem tam grándem, dum cognátus hinc
Illínc ueniret éxspectantem? haec, mí pater,
Te dícere aequom fúit, et id defféndere.
M. Ridículum: aduorsusne íllum causam dícerem,
Cui uéneram aduocátus? set quid ista, Aéschine,
Nostra? aút quid nobis cum íllis? abeamús. quid est?
Quíd lacrumas? *AE.* pater, óbsecro, ausculta. *M.* Aéschine, audiui ómnia,
Ét scio: nam té amo: quo magis, quaé agis, curae súnt mihi.
AE. Íta uelim me prómerentem amés, dum uiuas, mí pater,
Út me hoc delictum ádmisisse in me, íd mihi uehementér dolet:

Sed tu en umquam cum quiquam viro Consuevisti:
vel, quod verius existimo,
Fore animi misero, qui cum ea consuevit prior.
Phormio V, 6, 33.

Cum ejus consuevit olim matre. Servius tamen ad Aen. IV, 408. *Qui cum illa consuevit?*

33. *An illam nunc misere amet*] O. fere l. s. et in iis Bembinus, et Basilicanus, *An illam misere nunc amat:* ut et versui convenit. FAERNUS. Ita omnes nostri.

34. *Cum hanc sibi videbit praesens praesenti eripi*] Ineptissima haec lectio est; quae tamen, nescio quo fuco, minus acutos et diligentes facile fallat. *Praesens praesenti.* Inspice atque excute; et reperies eundem esse qui *Praesens* est, et cui *Praesenti* eripitur. Quicquamne esse potest absurdius? Donatus ad locum: *Adjuvant significationem haec ex abundanti addita. ut Virgil.* [A. IV, 83.] *Illum absens absentem auditque videtque.* Atqui, o Magister, hic duo sunt, *Absens Dido*, *absentem Aeneam.* Addit ex eodem aliud [A. X, 600.] *Fratrem ne desere frater.* At etiam hic duo sunt, *Frater Liger*, *fratrem Lucagum.* Ergo ad hanc speciem hic repone,
Cum hanc sibi videbit praesens praesentem eripi.
Praesens amator praesentem amicam. Et ita plane apud Servium citatur, ad dictum Virgilii locum Aen. IV, 83.

39. *Dum cognatus huc Illinc veniret*] Sic Faernus, et sic codices nostri. Sed multo elegantius est, quod vett. Edd. et codex Rivii habent, *Dum cognatus hinc Illinc veniret.* Sic et Donatus quoque legit, qui adnotat *Proverbialiter Hinc Illinc.* Sensus est, Dum cognatus aliquis alicunde veniat; quo innuitur, nullum ei omnino fuisse cognatum, cui nubere posset. At si *Huc illinc* legas; confitetur Milesium illum vere cognatum esse, et diu exspectatum, dum virgo grandiuscula facta sit.

42. *Adversumne*] Lego *Adversusne*,

Ét me tui pudét. *M.* credo hercle: nam íngenium nouí tuum
Líberale: sét uereor ne indíligens nimiúm sies.
Ín qua ciuitáte tandem te árbitrare uíuere?
Uírginem uitiásti, quam te nón ius fuerat tángere.
Iám peccatum prímum id magnum, mágnum at humanúm tamen.
Fécere alii saépe item boni. at póstquam id euenít, cedo
Númquid circumspéxti? aut numquid túte prospextí tibi
Quíd fieret? qua fíeret? si te mi ípsum puduit dícere,
Quá resciscerem? haéc dum dubitas, ménses abierúnt decem.
Pródidisti et te, ét illam miseram, et gnátum, quod quidem in té fuit.
Quíd credebas? dórmienti haec tíbi confecturós deos?
Ét illam sine tua ópera in cubiculum íri deductúm domum?
Nólim ceterárum rerum té socordem eodém modo.
Bóno animo es, ducés uxorem. *AE.* hem. *M.* bóno animo es inquám. *AE.* pater,

quia hoc versu ceterae omnes dictiones in *m* exeunt.

52. *Quam te jus non erat tangere*] O. l. s. *fuerat.* ita stat trochaicus. praeterea liber Bembinus ita collocat, *non-jus fuerat.* FAERNUS. Nostri omnes *Jus non fuerat.*

53. *Jam id peccatum primum magnum, at humanum tamen*] Versus hic trimeter trochaicus est hypercatalecticus, cujusmodi nullum alium apud Terentium invenio. ego puto geminari debere dictionem *magnum.* distinguendo utrobique hoc modo,

Jam id peccatum primum magnum:
magnum, at humanum tamen.

Ita versus est trochaicus tetrameter catalecticus, ut ceteri: non tamen moveo vulgatam lectionem. FAERNUS.

Certissimum est *Magnum* geminari hic debere; et nimis timide Faernus, qui in Textum non adsciverit,

Jam peccatum primum id magnum:
magnum at humanum tamen.

Sic Euphoniae causa lego, non *Jam id peccatum primum magnum.* Ceterum redonamus cuidam correctiunculam, qua *Civem* apponit versus initio. Quippe *Civem* fuisse jam ista indicaverant, *Quam te non jus fuerat tangere.*

56. *Si te ipsum mihi puduit dicere*] Lege ex nostris fere omnibus,

Si te mihi ipsum puduit dicere.

58. *Prodidisti et te, et illam miseram, et gnatum, quod quidem in te fuit*] Ex *illam* elidendum est alterum *l,* et ex *quod d*; ita *te, et illam et quod quidem in,* erunt duo anapaesti, et versus procedet. FAERNUS.

62. *Bono animo es, duces uxorem*

Óbsecro num lúdis tu nunc me? *M.* égo te? quamobrem? *AE.* néscio:
Nísi tam misere hoc ésse cupio uérum, eo uereór magis.
M. Ábi domum, ac deos cónprecare, ut úxorem accersás: abi.
AE. Quíd, iam uxorem? *M.* iám. *AE.* iam? *M.* iam quantúm potest. *AE.* di mé, pater,
Ómnes oderínt, ni magis te, quam óculos nunc ego amó meos.
M. Quíd? quam illam? *AE.* aeque. *M.* pérbenigne. *AE.* quíd? ille ubi est Milésius?
M. Ábiit, periit, náuem ascendit; sét cur cessas? *AE.* ábi pater:
Tú deos potius cónprecare: nám tibi eos certó scio,
Quó uir melior múlto es quam ego, obtémperaturós magis.
M. Égo eo intro: ut, quae opus súnt, parentur: tú fac ut dixi, sí sapis.
AE. Quid hoc ést negoti? hoc ést patrem esse, aut hóc est filium ésse?
Si fráter aut sodális esset, quí magis morem géreret?
Hic nón amandus? hícine non gestándus in sinu ést? hem;
Itaque ádeo magnam mi íniicit sua cómmoditate cúram:

hanc. A. hem. M. bono animo es inquam. Pater] Versus justo longior est; Tolle *Hanc*, quod non agnoscit Donatus. Satis constabat quam uxorem intelligeret.

64. *Nisi quia tam misere*] Et dictionem *nisi* respuit versus: nec eam habet Donatus, nec ullus antiquus liber. FAERNUS.

Tres ex nostris cum Edd. vett. *Nisi quia*. Correctores olim ejecerunt *Nisi:* atqui ejiciendum fuerat *Quia*. *Nescio:*

Nisi tam misere hoc esse cupio verum, eo vereor magis.

Vide nos ad And. IV, 1, 39.

66. *Quid jamne uxorem*] Particula *ne*, nec a Donata ponitur, nec est in libro Bembino. utroque tamen modo stat versus. FAERNUS. Nostri *Jamne.* Sed pro *Quantum potes*, veterrimus noster *Quantum potest:* et sic Donatus; cum sic explicat, *Aut deest cito: aut Quantum potest esse.* Vide Phor. IV, 3, 69.

67. *Oculos nunc amo meos*] Codices plerique omnes, *Nunc ego amo meos.* Recte; ut in ea sede Dactylus sit, non Trochaeus.

70. *Tu potiús deos comprecare*] Lege, *Tu deos pótius.*

72. M. *Ego eo intro, ut quae opus sunt parentur: tu fac ut dixi, si sapis*] Hic trochaicus una syllaba est longior, nisi ex *ut t* elidatur, ut et alibi. FAERNUS.

76. *Itaque adeo magnam mihi in-*

Ne inprúdens faciam fórte quod nolít, sciens cauébo.
Set césso ire intro, né morae meis núptiis egomét sim?

Actus IV. Scaena VI.

Demea.

DEFÉSSUS sum ambulándo: ut, Syre, te cúm tua
Monstrátione mágnus perdat Iúppiter.
Perréptaui usque omne óppidum: ad portam, ád lacum:
Quo nón? nec fabrica illi úlla erat: nec frátrem homo
Uidísse se aibat quísquam. nunc ueró domi
Certum óbsidere est úsque, donec rédierit.

Actus IV. Scaena VII.

Micio. Demea.

M. IBO, íllis dicam núllam esse in nobís moram.
D. Set eccum ípsum: te iamdúdum quaero, o Mício.
M. Quidnám? *D.* fero alia flágitia ad te ingéntia
Boni íllius adulescéntis. *M.* ecce autém. *D.* noua,
Capitália. *M.* ohe, iam. *D.* ah néscis qui uir sít.
M. scio.

jecit sua commoditate curam] Lege, ut necessario postulat versus *Injicit:* quin et sententia idem flagitat.

77. *Ne forte inprudens faciam quod nolit. sciens cavebo*] Sic Faernus. Sed ex lege versus *Faciam* Tribrachys esse debet, non (ut est) Anapaestus. Tres ex nostris *Ne imprudens forte:* ab aliis quattuor *Forte* abest. Repone, metri causa, et distingue,

Ne inprudens faciam forte quod nolit, sciens cavebo.

78. *Ne mora meis nuptiis egomet siem*] Liber Bembinus, *morae.* utroque modo stat versus; sed hoc rectius. FAERNUS. Nostri plerique *Mora.* Duo *In mora.* Lege autem *Sim*, non *Siem.* Plautus Rud. II, 3, 81.

Nunc ne morae illi sim, petam hinc aquam.

4. *Neque fratrem homo*] Aliqui libri, in quibus est Bembinus *nec fratrem homo.* Basilicanus utrobique habet *nec: nec illic fabrica, nec fratrem.* FAERNUS.

Quo non? neque illic fabrica ulla erat: neque fratrem homo.

Sic dedit Faernus: sed eo pacto *Fabrica*, quod emphasin habet, in Thesi occultatur. Nostri omnes; *Fabrica illic ulla.* Repone,

Quo non? nec fábrica illi úlla erat: nec fratrem homo.

Illi pro *Illic*, passim apud Nostrum et Plautum. *Nec nec* nostri quam plurimi.

5. *Vidisse se aiebat*] Aut *se* delendum; et sane librum vidimus, qui eam particulam non habebat: aut *aiebat* in duas syllabas contrahendum per synizesin, ut saepe. FAERNUS. Immo semper Disyllabon apud Nostrum est, et scribendum *Aibat.*

2. *Te jamdudum quaero, Micio*] Lege ex nostris plerisque, *Te jam dudum quaero, o Micio.*

5. *Nescis qui vir sit*] Lege ex compluribus nostris, *Ah nescis qui vir sit.*

D. O stúlte, tu de psáltria me sómnias
Agere: hóc peccatum in uírginem est ciuém. *M.* scio.
D. Oho, scís et patere? *M.* quídni patiar? *D.* díc mihi,
Non clámas? non insánis? *M.* non. malím quidem.
D. Puer nátust. *M.* di bene uórtant. *D.* uirgo níhil habet.
M. Audíui. *D.* et ducenda índotatast. *M.* scílicet.
D. Quid núnc futurumst? *M.* íd enim quod res ípsa fert:
Illínc huc transferétur uirgo. *D.* o Iúppiter,
Istócine pacto opórtet? *M.* quid faciam ámplius?
D. Quid fácias? si non ípsa re tibi istúc dolet,
Simuláre certe est hóminis. *M.* quin iam uírginem
Despóndi: res compósita est: fiunt núptiae:
Dempsí metum omnem: haec mágis sunt hominis. *D.* céterum,
Placét tibi factum, Mício? *M.* non, sí queam
Mutáre: nunc cum nón queo, animo aequó fero.
Ita uítast hominum, quási si ludas tésseris.
Si illúd, quod maxume ópus est iactu, nón cadit,
Illúd quod cecidit fórte, id arte ut córrigas.
D. Corréctor. nempe tua árte uigintí minae

6. DE. ***Ah stulte, tu de psaltria me somnias agere.***
Hoc peccatum est in virginem civem. M. ***scio***]
O ***stulte*** habet liber Bembinus: quod magis videtur corripientis esse. praeterea apud omnes l. s. haec verba hunc ordinem habent, ***hoc peccatum in virginem est civem***, versusque ita in Bembino et aliis ordinati sunt:
O stulte, tu de psaltria me somnias
Agere, hoc peccatum in virginem est civem. M. ***scio.*** FAERNUS.
Pro ***o*** nostri omnes, ***Ah stulte.*** Forte utrumque retinendum: ***Scio.*** DE. ***ah, O stulte.***
Ut Demea ex animo dolens, vix loqui possit sine interjectione dolentis.

8. ***Eho***, ***scis et patere?***] Ex libro Bembino corrige, ***oho.*** FAERNUS. Nostri ***Eho.***

11. ***Et ducenda indotatast?***] Tolle notam interrogationis; ut infra v. 33.

15. ***Quid facias, rogitas? si non re ipsa tibi istuc dolet***] Duo hic mutanda: nam et verbum ***rogitas***, quod nec est in libro Bembino, et versui repugnat, delendum est, et haec verba hoc ordine sunt ponenda: ***si non ipsa re***; idque ex o. l. s. FAERNUS. Nostri omnes ***Rogitas.***

21. ***Ita vita est hominum, quasi cum ludas tesseris***] Jubet Donatus, ***Notare genus locutionis. Rectum quippe erat, Quemadmodum tesseris ludere.*** Hoc nempe vult ***Cum*** illud supervacuum esse. Et sic profecto est. Auctor enim dedit,
Ita vita est hominum, quasi si ludas tesseris.
Quasi si ut ***Nisi si,*** Plautus saepe, et hic infra V, 8, 18. ***Si*** a priore syllaba absorpto, supposuerunt ***Cum.***

22. ***Si illud quod est maxime opus***] Ex iisdem omnibus libris, et Donato, repone hunc ordinem verborum, ***si illud***

Pro psáltria periére: quae quantúm potest,
Aliquo ábiicienda est: sí non pretio, grátiis.
M. Neque ést, neque illam sáne studeo uéndere.
D. Quid illa ígitur facias? *M.* dómi erit. *D.* pro diuóm fidem,
Meretríx et mater fámilias una ín domo?
M. Cur nón? *D.* sanumne crédis te esse? *M.* equidem árbitror.
D. Ita mé di ament, ut uídeo tuam ego inéptiam;
Factúrum credo, ut hábeas quicum cántites.
M. Cur nón? *D.* et noua nupta éadem haec discet. *M.* scílicet.
D. Tu intér eas restim dúctans saltabís. *M.* probe.
Et túte nobiscum úna, sí opus sit. *D.* eí mihi.

quod maxime opus est. FAERNUS. Sic et nostri.

26. *Si non pretio, at gratis*] Particulam *at*, non sane necessariam, non habet liber Bembinus. Ceterum nos pro *gratis*, ex ratione versus, *gratiis* legendum esse contendimus. FAERNUS. Nostri omnes *Vel gratis*. Recte Faernus *Gratiis*, ut Phorm. III, 2, 15. et saepe apud Plautum; licet interdum, ut hic, depravatum. Most. I, 3, 19.

Neque patiar te istam gratiis laudasse, quae placet mi.

Pers. II, 4, 14.

A't non sum ita ut tu gratiis. Confidens. Sum hercle vero.

Sic legendum esse vel versus ostendunt; libri tamen ibi *Gratis*. Certum est nec Nostrum nec Plautum usquam dixisse *Gratis*, semper *τρισυλλάβως Gratiis*.

28. *Quid igitur facies? Domi erit*] Nostri veterrimi et ex ceteris plerique *Facias*? Recte: non *Velis facere*, sed *Possis facere*? et insuper legendum, *Quid illa igitur facias*? Responsum *Domi erit* postulat *Illá*.

29. *Meretrix et mater familias erit una in domo?*] Sic quidem etiam stare posset hic versus; sed melius habet, ut in libro Bembino, detracta dictione *erit*. quod ne sensui quidem quicquam nocet: utique enim subauditur, vel *erit*, vel *erunt*. FAERNUS. Nostri perperam *Erit*.

30. *Sanumne te credis esse?*] Delenda est particula *ne* juxta o. l. s. versusque rationem. FAERNUS. *Sanum te credis esse.* Mirum hoc; cum nostri universi *Sanumne* habeant: et recte, modo ordinem mutes, *Sanumne credis te esse?*

31. *Ita me di ament, ut video egó tuam ineptiam*] Meliores nostri magno numero,

Ut video tuam ego ineptiam: Recte.

33. *Et nova nupta eadem haec discet?*] Non hoc per interrogationem effertur, sed affirmative per irrisionem: ut supra v. 11.

35. M. *Probe. et tu nobiscum*] Liber Bembinus geminat dictionem *probe*, habens eam secundo loco sub persona Demeae. quam lectionem et Rivius ex suo libro annotavit. Ita etiam versus optime constat. FAERNUS.

DE. *Probe?* M. *Et tu nobiscum una, si opus sit. Hei mihi.*

Illud *Probe* a Correctore Bembino provenit, ad versum fulciendum. Ex tot nostris duo tantum *Probe* repetunt, atque illi ex mediocribus. Et sane inepta, enervis, putida repetitio est; nec reliquis hic convenit, quae ironia et irrisione omnia dicuntur. Longe facilior et verior in promptu erat correctio,

D. *Tu inter eas restim ductans saltabis.* M. *probe.*

Non te haéc pudent? *M.* iam uéro omitte, o Démea,
Tuam ístanc iracúndiam: atque ita utí decet
Hilarum ác lubentem fác te gnati in núptiis.
Ego hós conueniam; póst huc redeo. *D.* o Iúppiter,
Hancíne uitam? hoscine móres? hanc deméntiam?
Uxór sine dote uéniet: intus psáltria est:
Domus súmptuosa; aduléscens luxu pérditus:
Senéx delirans. ípsa si cupiát Salus,
Seruáre prorsus nón potest hanc fámiliam.

Actus V. Scaena I.

Syrus. Demea.

SY. EDEPÓL, Syrisce, té curasti mólliter,
Lautéque munus ádministrastí tuum:
Abi. sét postquam intus sum ómnium rerúm satur,
Prodeámbulare huc líbitum est. *D.* illuc sís uide;
Exémplum disciplínae. *SY.* ecce autem híc adest
Senex nóster. quid fit? quíd tu es tristis? *D.* óh scelus.
SY. Ohe. iám: tu uerba fúndis hic sapiéntia?
D. Tu sí meus esses, *SY.* dís quidem esses, Démea;

Et tute nobiscum una, si opus sit.
DE. *Hei mihi!*

36. *Jam vero omitte, Demea*] Duo ex nostris melioris notae, *Jam vero mitte, o Demea.* Certe sive *Mitte* sive *Omitte* legas, *o Demea* omnino retinebis, ne in ista sede Trochaeus sit, quem data opera evitat Noster.

38. *In nati nuptiis*] Liber Bembinus et plerique alii habent, *gnati in nuptiis.* FAERNUS. Nostri omnes *In nati nuptiis.*

4. *Illud sis vide Exemplum disciplinae*] Lege et subdistingue,
Illuc sis vide;
Exemplum disciplinae.

5. *Exemplum disciplinae.* SY. *ecce autem hic adest senex*
Noster. quid fit? quid tu es tristis? D. *ohe scelus*]

Et Bembinus, et omnes fere alii libri, ita ordinant, ut in *adest* finiant versum, et sequentem incipiant a *senex.* et pro *ohe scelus*, aliqui, *o scelus*, vel *oh*, habent ut Bembinus. ita ergo legimus,
Exemplum disciplinae. SY. *ecce autem hic adest*
Senex noster, quid fit? quid tu es tristis? D. *oh scelus.*

Multis autem modis sustentatur hic versus. FAERNUS.

7. SY. *eho jam tu verba fundis hic sapientia?*] Aliquot libri, *oh jam* habent; Bembinus *ohe jam.* quam lectionem recipimus, distinguendo post *jam*, quasi dicere velit, *ohe jam* desine: deinde per interrogationem reliqua subdendo. FAERNUS. Unus ex nostris, *Fundes.* Non male.

8. *Tun si meus esses?*] Plures et meliores ex nostris, *Tu si meus esses.* Recte: continuatur enim oratio, *exemplo omnibus Curarem ut esses.*

Ac tuám rem constabilísses. *D.* exemplo ómnibus
Curárem ut esses. *SY.* quámobrem? quid fecí? *D.* rogas?
In ípsa turba, atque ín peccato máxumo,
Quod uíx sedatum sátis est, potastí, scelus,
Quasi ré bene gesta. *SY.* sáne nollem huc éxitum.

Actus V. Scaena II.

DROMO. SYRUS. DEMEA.

DR. HEUS, Sýre, rogat te Ctésipho ut redeás. *SY.* abi.
D. Quid Ctésiphonem hic nárrat? *SY.* nil. *D.* eho, cárnufex,
Est Ctésipho intus? *SY.* nón est. *D.* cur hic nóminat?
SY. Est álius quidam, párasitaster paululus:
Nostín? *D.* iam scibo. *SY.* quíd agís? quo abis? *D.* mítte me.
SY. Noli ínquam. *D.* non manum ábstines, mastígia?
An tíbi iam mauis cérebrum dispergam híc? *SY.* abit.
Edepól comissatórem haut sane cómmodum,
Praesértim Ctesiphóni. quid ego núnc agam?
Nisi dum haé silescunt túrbae, interea in ángulum
Aliquo ábeam, atque edormíscam hoc uilli. síc agam.

9. *Exemplum omnibus Curarem ut esses*] Liber Bembinus, *exempla.* sunt autem *exempla*, exquisita supplicia; hic tamen accipit Terentius *exempla*, pro eo exemplo, quod omnibus datur ex exquisito supplicio alicujus facinorosi. FAERNUS. Immo *Exemplo*, ut credo, in Bembino fuit. Sic enim legendum esse vel puer videat. Nostri perperam *Exemplum*. Vide ad Eun. V, 4, 18.

Nosse omnia haec saluti est adolescentibus.

12. *Potasti scelus*] Sic Faernus, et sic nostri omnes. Donatus tamen legebat *Potastis;* et explicat, *Oratorie, Potastis dicit, cum unum ebrium cernat.* Frustra. Haesit in ejus exemplari *s* ex verbo sequenti.

4. *Est alius quidam parasitaster parvolus*] Sic dedit Faernus; et nihil adnotavit; mirante hoc Victorio Var. Lect. XXXVI, 18; qui testatur ibi in Bembino codice *Paululus* haberi, non *Parvolus:* sic et nostri plerique omnes. Livius XXXV, 11. *Equi hominesque* (Numidae) *pauluil et graciles:* ita Plautus aliique. *Parvolus* de aetate etiam dicitur, *Paululus* numquam nisi de statura; ut hic fit.

7. *An tibi mavis cerebrum dispergi hic? SY. abiit*] Multi l. s. post *tibi*, habent dictionem *jam*. Bembinus ita totum hunc versum habet,

An tibi jam mavis cerebrum dispergam hic? SY. *abit.*

Sane *dispergam* minacius mihi videtur, quam *dispergi; abit*, quam *abiit*, numerosius. FAERNUS. Recte hic Bembinus. Unus tantum ex nostris *Jam*, omnes *Dispergi.*

Actus V. Scaena III.

Micio. Demea.

M. PARÁTA a nobis súnt, ita ut dixi, Sóstrata,
Ubi uís. quisnam a me pépulit tam grauitér fores?
D. Ei míhi quid faciam? quíd agam? quid clamem? aút querar?
O caélum, o terra, o mária Neptuni. *M.* ém tibi,
Resciuit omnem rem. íd nunc clamat scílicet:
Parátae lites: súccurrendumst. *D.* éccum adest
Commúnis corruptéla nostrum líberum.
M. Tandém reprime iracúndiam, atque ad té redi.
D. Represssi, redii, mítto maledicta ómnia:
Rem ipsám putemus. díctum inter nos hóc fuit,
Ex te ádeo est ortum, né tu curarés meum,
Neue égo tuum? respónde. *M.* factumst, nón nego.
D. Cur núnc aput te pótat? cur recipís meum?
Cur émis amicam, Micio? num quí minus

3. *Hei mihi quid faciam?*] Post haec verba addendum est, *quid agam?* ex libro Bembino, et aliquot aliis, ac Donato, versusque ratione. FAERNUS. Duo tantum ex tot nostris, *Quid agam;* atque id prave positum ante *Quid faciam.*

5. *Id nunc clamat scilicet: paratae lites*] In libro Bembino pro *scilicet*, *ilicet* legitur; itaque prius erat et in Victoriano, sed deinde priore *i* abraso, remansit *licet.* Sed *ilicet* videtur etiam legisse Donatus, qui in locum ita ait, *scilicet paratae lites. videtur et ipse pertimuisse dicendo scilicet, et paratae lites.* ex quibus conjicere licet, Donatum non *scilicet* legisse, quod nullam perturbationem metumve significat, sed *ilicet*, quod desperantis adverbium est: ut in Eunucho [I, 1, 9.] *Actum'st, ilicet peristi.* et apud Plautum in Cistellaria [IV, 2, 17.] *Ilicet, actum'st.* FAERNUS.

Id nunc clamat. ilicet. Et sic Servius ad II. Aen. 424. *Ilicet*, inquit, *apud veteres significabat Actum est: ut Ter. in Adel. Id nunc clamat. Ilicet.* Bona tamen Bembini Serviique venia, retinemus quod nostri omnes habent, *Id nunc clamat scilicet.* Plane ut And. I, 2, 14. *Id populus curat scilicet.* Et hic V, 4, 20. *Meam autem exspectant scilicet.* Illud *Ilicet* ipsa sententia repudiat. Si enim *Ilicet*, ut reipsa est, *Desperantis* est; qui fit, ut proximis verbis dicat *Succurrendum est?* quod non est desperantis, sed confidentis et securi. Atque illud insuper non est nihil; quod si *Ilicet* legis, Trochaeum habes in sede incommoda.

10. *Dictum inter nos hoc fuit*] Melior collocatio est in libro Bembino: *dictum hoc inter nos fuit.* FAERNUS.

Díctum hoc ínter nós fuit.

Sic ex solo Bembino dedit Faernus. Et ipsius et mei omnes,

Dictum intér nos hóc fuit.

Recte; si ex Arseos et Theseos ratione, quae praecipua poetae virtus est, etsi parum hodie intellecta, rem dijudices. *Intér nos;* Centies centiesque apud Nostrum pronomina haec, ut apud Graecos Enclitica, accentum in praecedens verbum reflectunt: *Hoc* autem omnino in ictu hic esse oportet.

Mihi idém ius aequumst ésse, quod mecúmst tibi?
Quando égo tuum non cúro, ne curá meum.
M. Non aéquom dicis. *D.* nón? *M.* nam uetus uerbum hóc quidemst,
Commúnia esse amícorum inter se ómnia.
D. Facéte: nunc demum ístaec nata orátiost.
M. Auscúlta paucis, nísi molestumst, Démea.
Princípio, si id te mórdet, sumptum fílii
Quem fáciunt, quaeso hoc fácito tecum cógites:
Tu illós duo olim pró re tollebás tua,
Quod sátis putabas túa bona ambobús fore;
Et mé tum uxorem crédidisti scílicet
Ductúrum: eandem illam rátionem antiquam óbtine;
Consérua, quaere, párce; fac quamplúrimum
Illís relinquas, glóriamque istánc tibi:

15. *Numqui minus Mihi idem jus aequmst esse, quod mecumst tibi?*] Sic Faernus. Variant codices; sed legendum arbitror,

Numqui minus
Mihi jus idem sit tecum, quod mecumst tibi?

Tecum ex ipsa Antithesi necessarium videtur; *Idem jus mihi tecum, quod mecum tibi*. Plautus Amphit. Prol. v. 76.

Qui minus
Eadem histrioni sit lex, quae summo viro?

17. M. *Non aequum dicis.* D. *Non?* M. *Nam vetus verbum hoc quidem est*] Donatus totum hoc Micioni tribuit; et sic codex notae optimae apud G. Fabricium. Nostri omnes Demeam interponunt. Utrumvis ita se commendat, ut nescias utrum praeferas.

22. *Quaeso facito haec tecum cogites*] Plerique libri habent, *hoc tecum;* Bembinus, *Quaeso hoc facito.* FAERNUS. Nostri *Facito haec.*

23. *Tu illos duos olim pro re tollebas tua*] Idem liber, pro *duos*, *duo* habet; ut Virgilius [A. XI, 285.]

Si duo praeterea tales Idaea tulisset Terra viros.

pro *tollebas*, *tollerabas*, per duo *l*, licet mendose; nam debet esse per simplex: *tolerabas* autem, id est, alebas, et sustentabas. Caesar libro tertio belli civilis [49, 3.] *Equos eorum tolerari, reliqua vero jumenta interiisse.* Idem [III, 58, 4.] *ut foliis ex arboribus strictis, et teneris arundinum radicibus contusis, equos alerent, et cogerentur his rationibus equitatum tolerare. tollebas* autem de adultis jam filiis non arbitror proprie dici: nec, quid legerit hic Donatus, sciri potest; quia tantummodo habet, *pro re tua.* eaque dumtaxat verba exponit. FAERNUS.

Tu illos duo olim pro re tolerabas tua.

Sic Faernus. et *Duo* quidem recte; *Tolerabas* perperam. Nostri omnes *Duos* et *Tollebas.* Charisius p. 101. *Duo, hos duo. Terentius in Adelphis. Tu illos duo olim pro re tollebas tua: Ubi Helenius Acron: Duo pro Duos.* Vides et Libros et Grammaticos veteres *Tollebas* hic exhibere. Nam quod Faernus arbitratur, *Tollebas* de adultis jam filiis non proprie dici; id quidem verum est, sed nihil ad rem. *Olim* enim tollebas, dicit; itaque non de adultis agitur, sed infantibus.

28. *Illis relinquas: gloriam tu istam obtine*] Sic dedit Faernus, nescio unde. Quippe omnes nostri, et Edd. vett. *Gloriam tu istanc tibi obtine.* Cum autem versu abhinc altero habuerimus, idque etiam in versus fine, *Rationem anti-*

Mea, quaé praeter spem euénere: utantúr sine:
De súmma nil decédet: quod hinc accésserit,
Id dé lucro putáto esse omne. haec sí uoles
In ánimo uere cógitare, Démea,
Et mi ét tibi et illis démpseris moléstiam.
D. Mittó rem: consuetúdinem ipsorúm. *M.* mane:
Scio: ístuc ibam. múlta in homine, Démea,
Signa ínsunt, quibus ex cóniectura fácile fit:
Duo cúm idem faciunt, saépe ut possis dícere,
Hoc lícet inpune fácere huic, illi nón licet:
Non quó dissimilis rés sit, set quo is quí facit.
Quae ego in íllis esse uídeo, ut confidám fore
Ita ut uólumus. uideo eos sápere, intellegere, ín loco
Ueréri, inter se amáre: scire est líberum

quam obtine; nullum mihi dubium est, quin *Obtine* hic addititium sit. Repono,

Fac quam plurimum
Illis relinquas, gloriamque istanc tibi.

Ordo et series est, *Quam plurimum relinquas illis, et istanc gloriam relinquas tibi.* Hec. III, 5, 11.

Qui sic sunt, haut multum heredem juvant:
Sibi vero hanc laudem relinquunt, vixit, dum vixit, bene.

31. *Id de lucro putato esse. omnia haec si voles*] Nos ex libro Bembino, versusque ratione ita legimus, *Id de lucro putato esse omne, haec si voles.* FAERNUS.

Nostri perperam *Omnia haec.* Phor. II, 1, 16.

Quicquid praeter spem eveniat, omne id deputare esse in lucro.

Nota hic, *Mea quae praeter spem evenere*, et *Id de lucro putato esse omne;* et deprehendes Poetam suo jure illud e Phormione huc translulisse.

36. *Signa insunt, éx quibus conjectura facile fit*] Repone,

Signa insunt, quibus ex.

Id metri venustas postulat. Plautus Asin. IV, 1, 20. et saepe alibi.

Quo ex argentum acceperit.

39. *Non quod dissimilis res sit, sed quod is qui facit*] Idem liber pro *quod* utrobique habet *quo.* liber vero Victorianus posteriore tantum loco, *sed quo is qui facit.* FAERNUS. Nostri *Quod, quod.*

40. *Quae ego esse in illis video, ut confidam fore ita, ut volumus*] Donatus ita habet: *quae ego illis inesse:* at liber Bembinus, *quae ego inesse illis.* qua lectione admissa, est tribrachus in prima, non elidendo diphthongum in *quae.* omnes vero quotquot sunt libri, dictionem *ita* posteriori versui adscriptam habent, cujus tamen prima syllaba in scansione ad praecedentem pertinet versum. FAERNUS.

Quae ego illis inesse video. Sic a Faerno est: sed vett. Edd. *Quae ego esse in illis video.* Codices nostri omnes, *Quae ego in illis esse video.* Recte. Eun. III, 1, 11. *Qui sal habet, Quod in te est.* et V, 8, 63.

Dixin ego in hoc esse vobis Atticam elegantiam?

41. *Video eos sapere*] Dictio *eos* non est in libro Bembino, nec sane versui, aut sensui necessaria est. FAERNUS. Atqui *Eos* in omnibus fere nostris est, et apprime huc convenit. In Bembino ideo deest, quod inter *video* et *sapere*, *Eos* absorptum sit.

42. *Scire est liberum ingenium atque animum*] Ego sic exposuerim, Scire licet eorum ingenium atque animum liberalem esse et nobilem. Juvenalis [V, 161.]

Tu tibi liber homo, et regis conviva videris. FAERNUS.

Ingénium atque animum. quó uis illos tú die
Redúcas. at enim métuas, ne ab re sínt tamen
Omíssiores paúlo. o noster Démea,
Ad ómnia alia aetáte sapimus réctius:
Solum únum hoc uitium senéctus adfert hóminibus,
Adténtiores súmus ad rem omnes, quám sat est:
Quod illós sat aetas ácuet. *D.* ne nimiúm modo
Bonaé tuae istae nós rationes, Mício,
Et túus iste animus aéquos subuortát. *M.* tace,
Non fíet. mitte iam ístaec: da te hodié mihi:
Expórge frontem. *D.* scílicet ita témpus fert,
Faciúndumst: ceterúm rus cras cum fílio
Cum prímo luci. *M.* immó de nocte cénseo:
Hodié modo hilarum té face. *D.* et istam psáltriam
Una íllue mecum hinc ábstraham. *M.* pugnáueris.
Eo pácto prorsum illi álligaris fílium.
Modo fácito ut illam sérues. *D.* ego istuc uídero: atque
Illí fauillae pléna, fumi ac póllinis,

47. ***Solum unum hoc vitium adfért senectus hominibus***]. Nescio unde hoc cepit Faernus: vides *Adfert* in ultima ictum suscipere. Nostri universi,

Solum unum hoc vitium senectus adfert hominibus.

Recte: *Senectus* disyllabon est, quasi scriberetur *Snectus*, ut *Senex* saepissime *Snex*. Sic Phorm. II. 3, 87.

Senectutem oblectet: respice aetatem tuam.

51. *Subvortat*] Nostri omnes *Subvortant*. Utrumvis probe, et legerim etiam, *Bonae tuae istaec*, pro *Istae*, ut *Haec* pro *Hae*.

55. *Immo de nocte censeo*] Dictionem *immo* delemus et ex ratione versus, et ex auctoritate libri Bembini. FAERNUS.

Ceterum rus cras cum filio
Cum primo lucu ibo hinc. M. *de nocte censeo.*

Sic a Faerno est. Et vel hic facile deprehendas correctoris Bembini vestigium. Nostri codices universi sic habent,

Cum prima luce ibo hinc. M. *immo de nocte censeo.*

Quem versum cum iste intelligeret longiorem justo esse, reduxit ad senarii mensuram, ejiciendo *Immo*. Atqui, o iste, illud *Immo* retinendum erat, quo vix carere potest sententia; ejicienda autem *Ibo hinc*, quibus libenter caret. Repone,

Ceterum rus cras cum filio
Cum primo luci. M. *immo de nocte censeo.*

Longe aptius et iracundius est, ut *Ibo hinc* subintelligantur quam exprimantur. Et sic Donatus: *Cum primo lucu: ἀποσιώπησις. Lucu* quidem nunc apud Donatum scribitur: sed rectum est *Luci*, ut codex G. Fabricii hic in textu habuit. Ita Charisius [182.] ex Sisenna laudat, *Luci* adverbium *i* litera terminatum, ut *Mani*. et sic saepe apud Plautum; numquam autem *Lucu*.

56. *Hodie modo hilarum fac te.* DE. *Et istam psaltriam*] Lege ex tribus nostris *Hilarum te face;* ceteri *Te fac.*

58. *Illic alligaris filium*] Ex iisdem et Donato, *illi* adverbialiter. FAERNUS. *Illi*, id est, *Rure*.

60. *Ego istuc videro,*
Atque illi favillae plena, fumi, et pollinis] Codex noster veterrimus

Coquéndo sit faxo ét molendo: praéter haec
Merídie ipso fáciam ut stipulam cólligat:
Tam excóctam reddam atque átram, quam carbóst. *M.* places.
Nunc míhi uidere sápere. atque equidem fílium,
Tum etiám si nolit, cógam ut cum illa uná cubet.
D. Derídes? fortunátus, qui isto animó sies:
Ego séntio. *M.* ah, pergísne? *D.* iam iam désino.
M. I ergo íntro; et cui rei est, eí rei hunc sumamús diem.

Actus V. Scaena IV.

Demea.

NÚMQUAM ita quisquam béne subducta rátione ad uitám fuat,
Quín res, aetas, úsus semper áliquid adportét noui;
Áliquid moneat, út illa quae te scíre credas, néscias;

cum altero Regio, *Atque ibi favillae.* Cum autem ceteri omnes habeant *Illi* vel *Illic;* apponemus potius *Atque* priori versui, sic ut *At* priori detur, *Que* posteriori. *Ego istuc videro, atque*
Illi favillae. Sic alibi ter quaterque. Atque hoc longe melius, quam ut secundam in *Fávillae* corripiamus, quod quidam facit.

63. *Placet*] Malim, *Places:* ut saepe alibi haec permutantur.

65. *Cogas ut cum illa una cubet*] Huic versui laboranti, liber Bembinus et Basilicanus, et alii plerique antiqui, qui habent *cogam*, succurrunt. *cogam* autem exponendum pro, cogerem, si ego essem tu. FAERNUS. Quinque ex nostris *Cogam*. Certissima lectio *Cogam*, quia *Equidem* praecessit, quod primae tantum personae tum jungebatur.

66. *Fortunatus, qui istoc animo sies*] Lege, ut habet liber Bembinus, *isto*, et nullum scrupulum patietur hic versus. aut si *istoc* legis, constitue anapaestum in quarta, eliso *s* ex *fortunatus*, et ex *istoc*. FAERNUS. Vel lege, *Qui isto animo sies*, vel *Qui animo istoc sies*.

68. *I ergo intro, et cui opus est rei, ei rei hilarem hunc sumamus diem*] Hic octonarius unicus post tot senarios non placet mihi. in libro Vaticano, Basilicano, et Bembino senarius est, ut ceteri, hoc modo:

I ergo intro, et cui rei est, ei rei
hunc sumamus diem.

In hoc versu, *ei* monosyllabum est, et *rei* utrobique. eaque per synaloepham syllaba eliditur. absolute autem dictum est, *cui rei est*, et subintelligendum *dies.* ut sit, cui rei dies hic dicatus est, vel destinatus, vel aliquid tale. FAERNUS. Hoc recte: nostri omnes mendose.

1. *Numquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit*] Occultissimum hic diu latuit mendum, quod, cum indicavero, auferam. *Nunquam quisquam Fuit, quin res aetas Adportet, Moneat.* Atqui si *Fuit* hic scripsit, dixisset utique *Adportaret*, *Moneret;* vel *Monuerit;* ut Eun. V, 8, 62.

Numquam etiam fui *usquam*, quin
me omnes amarint *plurimum.*

Adel. II, 2, 13. *Ego numquam adeo astutus* fui,

Quin, *quicquid possem*, mallem *auferre potius in praesentia.*

Lege igitur hic, *Numquam quisquam Fuat;* etiam sensu commodiore; hoc est, *Esse possit.* Hec. IV, 3, 4. *Fors*

Ét quae tibi putáris prima, in éxperiundo ut répudies:
Quód nunc mi euenít: nam ego uitam dúram, quam vixi úsque adhuc,
Própe decurso spátio omitto. id quámobrem? re ipsa répperi,
Fácilitate níhil esse homini mélius neque clementia.
Íd esse uerum, ex me átque ex fratre cuíuis facilest nóscere.
Ílle suam semper égit uitam in ótio, in conuíuiis:
Clémens, placidus, núlli laedere ós, adridere ómnibus:
Síbi uixit: sibi súmptum fecit: ómnes benedicúnt, amant.
Égo ille agrestis, saéuos, tristis, párcus, truculentús, tenax
Dúxi uxorem: quam íbi miseriam uídi? nati fílii,
Ália cura: heia aútem, dum studeo íllis ut quamplúrimum
Fácerem, contriui ín quaerundo uítam atque aetatém meam:

fuat pol. Fuam, fuas, fuat Plautus passim: Merc. V, 2, 3.

Ecquisnam deus est, qui mea nunc laetus laetitia fuat?

Nonius v. subducere *Fuit* habet; etiam veteres ibi membranae.

4. *Et quae tibi putaris prima; in experiundo repudies*] Bembinus liber, et Decurtatus ante *repudies* habet adverbium *ut*, in Victoriano quoque, instar ejus dictionis abrasum est. FAERNUS. A nostris abest.

5. *Quod mihi nunc evenit*] Contrahe *mihi* in unam syllabam, eamque post *nunc* colloca ex libro Bembino et aliis antiquis. ita stabit trochaicus. FAERNUS. Sic et nostri plerique.

6. *Prope jam excurso spatio mitto*] Sic codices universi: sed Priscianus quinquies hoc citat. p. 788, 790, 922, 1133, et 1159, et ubique legit *Decurso spatio*. Recte. Correctorum hoc olim facinus; qui ut versui consulerent, *Excurso* interpolabant; cum potius ejiciendum esset *Jam*:

Prope decurso spatio omitto. id quamobrem?

Omitto ex tribus nostris accipio, concinnitatis causa. *Decurso spatio*, Plautus, Lucretius, Cicero, alii; *Excurso* nemo dixit, neque adeo dicere potuit. Cum enim *Excurrere* numquam transitivum sit, nec casum accusativum post se capiat; nullo modo participium passivum *Excursus, sa, sum* inde formari potest.

7. *Facilitate nihil homini esse melius*] Nos ex o. l. s. ita collocamus, *nihil esse homini*. FAERNUS. Ita et nostri omnes.

14. *Porro autem, dum studeo*] Non facile stat hic versus, nisi licentiis sustentatus, quarum necessitatem evitabit qui pro *porro*, *heia* legerit, ut in libro Bembino et Victoriano est, ut sit vox, seipsum vel hortantis ad enumeranda, quae restant; vel de uxore ducta reprehendentis; aut quod aetatem contriverit in quaerendo. est enim *heia* adverbium corripientis, teste Donato in commentariis in Hecyram [II, 2, 8.] super eo

Núnc exacta aetáte hoc fructi pró labore ab eís fero,
Odium: ille alter síne labore pátria potitur cómmoda:
Íllum amant: me fúgitant: illi crédunt consilia ómnia:
Íllum diligúnt: aput illum súnt ambo, ego desértus sum:
Íllum ut uiuat óptant, meam autem mórtem exspectant scílicet.
Íta eos meo labóre eductos máxumo, hic fecít suos
Paúlo sumptu: míseriam omnem ego cápio; hic potitur gaúdia.
Áge nunc iam, experiámur porro cóntra, ecquid ego póssiem
Blánde dicere aút benigne fácere, quando huc próuocat.
Égo quoque a meís me amari et mágni pendi póstulo.
Si íd fit dando atque óbsequendo, nón posteriorés feram.
Déerit: id mea mínume refert, quí sum natu máxumus.

loco, *Nunc video in illarum potestate esse te.* sane amat haec interjectio jungi cum adverbio *autem.* Plautus in Amphitryone [III, 2, 20.] *Heia autem inimicos?* FAERNUS. Recte *Heia.* Nostri mendose *Porro.*

16. *Pro labore ab iis fero*] Nostri codices *His.* Lege *Eis*, ut Dactylus sit in ista sede, non Trochaeus.

20. *Meam autem*] *Meam autem* in duas syllabas contrahitur, ut *Tum autem. Tuam autem.* Et monstri simile est, exstitisse aliquem, qui in his et similibus diceret *Autem* primam corripere.

23. *Age, age, nunc experiamur contra haec quid ego possiem*] Posset hic versus utcumque sustentari, melius tamen habet in Bembino.

Age, age, nunc jam experiamur porro contra, et quid ego possiem.

ita trochaicus optime procedit, vel attribuendo primam ejus syllabam praecedenti, vel ex *quidd* elidendo. FAERNUS.

Age, age, nunc jam experiamur porro contra et quid ego possiem.

Sic ex Bembino suo dedit Faernus, versu repugnante, quocumque se ille verterit. Ex nostris unus Regius, *Experiar;* et sic unus ex Palatinis apud Pareum. Sic igitur legas et distinguas,

Age, age nunc jam: experiar porro contra, ecquid ego possiem:

Experiar Indicativus Futurus. And. V, 2, 25.

Age nunc jam: ego pol hodie, si vivo, tibi
Ostendam, quid herum sit pericli fallere.

Phorm. III, 3, 26.

Solae triginta minae. Age, age, inventas reddam. Donatus tamen magis comice dici putat *Experiamur*, quam si diceret *Experiar.* Qui hoc probat, legere possit, *Age nunc jam, experiamur;* deleto priore *Age.* Atque in isto numero ego sum.

24. *Quando eo provocat*] Donatus, et liber Victorianus, ac Decurtatus pro *eo*, habet *huc.* quam lectionem Rivius in multis Terentii libris asserit invenisse. Bembinus vero *hoc*, antiquorum more pro *huc*; quod et placet. FAERNUS. Nostri *Eo.* Utrumque probe, et *Eo* et *Huc. Provocat*, in certamen vocat: Plautus Curc. II, 3, 76.

ACTUS V. SCAENA V.

SYRUS. DEMEA.

SY. HEUS, Démea, rogat fráter ne abeas lóngius.
D. Quis homo? ó Syre noster, sálue: quid fit? quíd agitur?
SY. Recte. *D.* óptumest. iam núnc haec tria primum áddidi
Praetér naturam, o nóster, quid fit? quíd agitur?
Seruum haút inliberálem praebes te: ét tibi
Lubéns bene faxim. *SY.* grátiam habeo. *D.* atquí, Syre,
Hoc uérumst, et ipsa re éxperiere própediem.

ACTUS V. SCAENA VI.

GETA. DEMEA.

G. ERA, ego húc ad hos prouíso, quam mox uírginem
Accérsant. set eccum Démeam. saluós sies.
D. O, quí uocare? *G.* Géta. *D.* Geta, hominem máxumi
Pretí te esse hodie iúdicaui animó meo:
Nam is míhi profecto est séruos spectatús satis,
Cui dóminus curaest: íta uti tibi sensí, Geta.
Et tíbi ob eam rem, síquid usus uénerit,
Lubéns bene faxim. méditor esse adfábilis.
Et béne procedit. G. bónus es cum haec exístumas.
D. Paulátim plebem prímulum fació meam.

Provocat me in aleam, ut ego ludam.
G. *Atqui, Syre,*
Hoc verumst: et ipsa re experiere propediem] In hac lectione *Ipsa* priorem corripit: sed praestat ita versus distinguere,
Atqui, Syre, hoc
Verumst, et ipsa re experiere propediem.

1. *Era, ego hinc ad hos provisam*] Placet mihi lectio libri Bembini: *era, ego huc ad hos proviso.* Basilicanus *hunc.* FAERNUS.

Duo nostri veterrimi *Huc:* ceteri *Hinc.* Recte *Huc:* sic alibi, *Post huc continuo exeo.* Eun. III, 1, 4. *Huc proviso.* Nostri hic *Provisam:* etiam recte, ut Plautus Men. V, 1, 4.
Provisam, quam mox vir meus redeat domum.

4. *Pretii esse te*] Liber Bembinus *pretii te esse.* FAERNUS. Recte *Pretii te esse hodie.* Nostri omnes, *Pretii esse te hodie:* et eo pacto, *Preti* totum in Thesi occultabitur.

5. *Nam is mihi est profecto*] Aliqui libri, inter quos Bembinus, verbum *est* habent post *profecto.* FAERNUS. Nostri universi *Est profecto*, ut *Mihi* sit monosyllabon *Mi.*

6. *Ita ut tibi sensi Geta*] Ex libro Bembino lege *uti*, et melius versus pro-

Actus V. Scaena VII.

Aeschinus. Demea. Syrus. Geta.

AE. OCCÍDUNT me quidem, dúm nimis sanctas núptias
Student fácere; in apparándo consumúnt diem.
D. Quid ágitur, Aeschine? *AE.* ehém, pater mi, tu híc eras?
D. Tuus hércle uero et ánimo et naturá pater;
Qui té amat plus quam hosce óculos. set cur nón domum
Uxórem accersis? *AE.* cúpio: uerum hoc míhi moraest
Tibícina, et hymènaéum qui cantént. *D.* eho,
Uin tu huíc seni auscultáre? *AE.* quid? *D.* missa haéc face,
Hymenaéum, turbas, lámpadas, tibícinas:
Atque hánc in horto máceriam iube dírui
Quantúm potest: hac tránsfer: unam fác domum:
Tradúce et matrem et fámiliam omnem ad nós. *AE.* placet,
Patér lepidissime. *D.* eúge, iam lepidús uocor.
Fratri aédes fient péruiae: turbám domum
Addúcet, sumptum admíttet: multa: quíd mea?

cedet. FAERNUS. Nostri perperam *Ut tibi.*

1. *Occidunt me quidem*] In libro Bembino pro *quidem* est *equidem*. ita stat versus sine ulla licentia. si quis tamen retinere velit vulgatam lectionem, oporteret ex *quidem m* elidere. FAERNUS. Atqui id sollemne est, *Quidem* postremam corripere ante consonantem. *Equidem occidunt*, ea aetate inauditum erit. Etiam ultra Augusti saeculum perduravit mos, non nisi primae personae *Equidem* jungi.

2. *Student facere, in apparando consumunt diem*] Credo elidi *n* ex *in*, ut secundus pes sit anapaestus. FAERNUS. Immo *Student* utramque corripit; ut in primo versus pede solens est.

6. *Verum hoc mihi mora est*] Liber Victorianus *morae*. postea diphthongo superscriptum est *a*. contra in Bembino, cum prius esset *mora'st* superadditum est *e*, ut sit vel *mora est*, vel *moraest*, quod posterius placet. FAERNUS. Olim, cum nullum inter verba, ut nunc contra fit, spatium relinqueretur vacuum, *mora est*, et *morae st*, nisi a prudente lectore, distingui non poterant.

9. *Hymenaeum, turbam*] Donatus et liber Bembinus, *turbas*. FAERNUS. Nostri plerique omnes, *Turbam, hymenaeum*. Unus ex Regiis *Turbas, hymenaeum*. Servius ad Aen. X, 432. *Turbas*.

15. *Et sumptum admittet*] Idem liber, *sumptum amittet*, deleta in eo conjunctione *et*, quam et respuit versus. FAERNUS. Nostri male addunt *Et*; sed plerique recte habent, *Admittet*: non ut Faernus dedit, *Amittet*.

Ego lépidus ineo grátiam. iube núnc ïam
Dinúmeret ille Bábylo uigintí minas.
Syre, céssas ire ac fácere? *SY.* quid ego? *D.* dírue.
Tu illás abi et tradúce. *G.* di tibi, Démea,
Benefáciant, cum te uídeo nostrae fámiliae
Tam ex ánimo factum uélle. *D.* dignos árbitror.
Quid tú ais? *AE.* sic opínor. *D.* multo réctiust,
Quam illám puerperam hác nunc duci pér uiam
Aegrótam. *AE.* nil enim uídi melius, mí pater.
D. Sic sóleo. set eccum Mício egreditúr foras.

17. *Dinumeret Babylo ille viginti minas*] Bembino libro hic finienti plura folia deficiunt. Donatus legit *Dinumeret illi Babylo;* quam lectionem aliqui etiam libri Terentii habent; quae et numero magis servit. FAERNUS.

Jube nunc jam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.

Codices plerique *Ille*, et Scholiastes Juvenalis. Hac lectione adscita, sic locum, qui neminem non exercitum habuit, explicare aggrediar. Neminem hic alloquitur Demea: aversus hoc dicit, ut illa priora, *Sumtum admittet*, *Ego lepidus ineo gratiam.* Patet hoc; quia nemo obtemperat, nemo exit, nec quicquam postea de viginti istis minis inaudimus. De praeterito loquitur Demea; in animo adhuc habet XX minas, quas pro psaltria solverat Micio, IV, 7, 24.

Corrector! nempe tua arte viginti minae
Pro psaltria periere.

Hic ergo fratrem ulciscitur; aliam familiam domum ejus adducit, pervias ei aedes facit, assidue eum exedendum exponit: et insultans, Age nunc, inquit, dinumeret ille Babylo, ille prodigus, XX minas pro psaltria; parem ei gratiam nunc refero. Nam quod *Jube* perinde hic est atque *Age*, vidit olim Donatus, qui sic ad locum: *Insultantis est verbum* Jube: *apud se hoc dicit*: *nimis morale est*, *cum de absente, tamquam de praesente agimus: Est autem* Jube nunc jam *figura*, *etiam apud Plautum frequentissima.* Recte. Tranio servus, Most. II, 1, 79. de hero peregre adveniente, qui ab aedibus absterrendus erat,

Jube venire nunc ïam;
Ludos ego hodie vivo praesenti huic seni
Faciam, quod credo mortuo numquam fore.

Ubi *Jube nunc jam venire* est insultantis, provocantis. idem quod *Age veniat*, *Sine veniat.* Rud. III, 4, 3.

— Istuc volueramus. jube modo accedat prope. Ubi *Jube modo* est *Age sine accedat.* *Babylo* autem, sive Babylonius, pro prodigo et profuso ponitur; quia Medi et Persae tum omnium ditissimi et luxuriosissimi. Donatus: *Fratrem Babylonem vocat Demea, ob nimiam liberalitatem, ut nimis prodigum.* Scholiastes Juvenalis ad III, 221: *Meliora et plura reponit Persicus orborum lautissimus. Persicum quasi divitem posuit; eo quod Persae divites: sic Horatius, Persicos odi, puer, apparatus*: *Terentius, Dinumeret nunc ille Babylonias.* Sic editum: sed dedit auctor, *Babylo* XX *minas.* Ceterum, si quis de novo sumptu, quem jam in familia transducenda impendi necesse erat, hoc accipere malit, non repugno; nec eo minus illa, quae dixi, etiam isti interpretationi inservient.

18. SY. *quid ago*? DE. *dirue*] Alii libri, *quid agam?* alii, *quid ago?* alii et ex his aliquot antiqui, *quid ego?* habent. quod postremum puto esse corruptum, a *quid ergo;* quod in libro vetusto se legisse asserit Rivius. FAERNUS. Immo *Quid ego* vera lectio est, quam unus tantum ex nostris habet: ceteri *Ago*, *agam*. *Quid ego*? subaudi *Faciam*.

23. *Quam illam puerperám nunc duci huc per viam*] Concinnius nostri *Hac nunc duci. Hac*, per Scenam scilicet, quae ipsa platea est.

Actus V. Scaena VIII.

Micio. Demea. Aeschinus.

M. IUBET fráter? ubi is est? tún iubes hoc, Démea?
D. Ego uéro iubeo, et hác re et aliis ómnibus
Quam máxume unam fácere nos hanc fámiliam,
Colere, ádiuuare, adiúngere. *AE.* ita quaesó, pater.
M. Haut áliter censeo. *D.* ímmo hercle ita nobís decet:
Primum huíus uxori est máter. *M.* est. quid póstea?
D. Proba ét modesta. *M.* ita áiunt. *D.* natu grándior.
M. Scio. *D.* párere iam diu haéc per annos nón potest:
Nec qui eám respiciat, quísquam est: sola est. *M.* quam híc rem agit?
D. Hanc te aéquum est ducere: et té operam ut fiát dare.
M. Me dúcere autem? *D.* té. *M.* me? *D.* te inquam. *M.* inéptis. *D.* si tu sís homo,
Hic fáciat. *AE.* mi patér. *M.* quid tu autem huic, ásine, auscultas? *D.* níhil agis:

2. *Et in hac re et aliis omnibus*] Deme praepositionem *in*, ex fide omnium fere librorum. FAERNUS. Unus tantum ex nostris recentior *In* habet.

6. *Primum hujus uxoris est mater. M. est. quid postea?*] In responsione Micionis delemus verbum *est.* quod in nullo legitur l. s. et versus melius procedet. sed et sic quoque, aut *hujus* monosyllabum est, aut *s* eliso, posterior ejus syllaba per synaloephen abjicitur. FAERNUS.

Primum hujus uxoris ést matér. Quid postea? Vides, quam *bene procedat* versus, cum isto accentu. Facilis erat et promta emendatio:

Primum hujus uxori est máter. Est, quid postea?

Ita unus ex nostris; neque aliter Latine dicas. *Est* repetitur, ut And. IV, 4, 50. *Est Simo intus? Est.* Ceterum hic Donatus: *Proba et modesta: Vide laudes consiliatoribus inventas et usitatas.* Lege, *Conciliatoribus suetas. (iuetas, suetas.)*

8. *Parere jam diu per annos haec non potest*] Aliam collocationem versui congruentem habent o. l. s. et Donatus. *Parere jam diu haec per annos non potest.* FAERNUS. Sic et nostri.

12. *Hic faciet*] Placet mihi *faciat*, ut et Donatus legit; et omnes fere l. s. et Basilicanus habent. item ex Donato lege *aufer*, sine pronomine *te.* FAERNUS.

Tres ex nostris veterrimi *Faciat:* alii plerique *Faciet:* nullus vero *Aufer* agnoscit. Iterum hic videas duas correctorum factiones: Quidam sic, quod libros nostros occupavit,

Insánis. Age da véniam quaeso fílio. Satin sánus es. Alii sic,
Insánis, aufer. A'ge da veniam filio. Satin sánus es.

Hi *Aufer* ejecerunt, ut numeris consulerent, illi *Quaeso.* Placet *Aufer* absolute positum: ut Phorm. III, 3, 26. *Auferte.* Horat. II. Serm. II, 43. *Aufer Me voltu terrere.* Sic hic, *Aufer*, subintellige me orare, me amplexari. Donatus: *Aut Te deest aut Manum.*

Fieri áliter non potést. *M.* deliras. *AE.* síne te exorem, mí pater.
M. Insánis? aufer. *D.* áge, da ueniam fílio. *M.* satin sánus es?
Ego nóuus maritus ánno demum quínto et sexagésimo
Fiam, átque anum decrépitam ducam? idne éstis auctorés mihi?
AE. Fac: prómisi ego illis. *M.* prómisti autem? dé te largitór, puer.
D. Age, quíd si quid te máius oret? *M.* quási si hoc non sit máxumum.
D. Da uéniam. *AE.* ne grauáre. *D.* fac, promítte. *M.* non omíttitis?
AE. Non, nísi te exorem. *M.* uís est haec quidem. *D.* áge prolixe, Mício.

Ib. *Quid tu huic asine auscultas?*] Plerique libri post *quid tu*, addunt adverbium *autem*. nos versus hos, in o. l. confusos, ita digerimus:

M. *Me ducere autem?* DE. *te.* MI. *me?* DE. *te inquam.* MI. *ineptis.* DE. *si tu sis homo,*
Hic faciat. AE. *mi pater.* MI. *quid tu autem huic asine auscultas?* DE. *nihil agis.*
Fieri aliter non potest. MI. *deliras.* AE. *sine te exorem, mi pater.*
MI. *Insanis? aufer.* DE. *age, da veniam filio.* MI. *satin sanus es?*
Ego novus maritus anno demum quinto et sexagesimo.

Sunt hi octonarii Iambici acatalectici, in quorum quarto ex *satin* eliditur *n:* in quinto ex *novus s;* ut primus pes sit tribrachus, secundus anapaestus. FAERNUS.

18. *Quasi hoc non sit maximum*] O. fere l. s. *quasi non hoc.* ita octonarius optime constat. FAERNUS.

Quasi non hoc sit maxumum.

Mirum profecto *omnes fere* Faerni *libros* sic habuisse; cum nostri universi habeant, *Quasi hoc non sit.* Recte; modo syllabam quae exciderat, huc revoces:

Quasi si hoc non sit maxumum.

Vide supra IV, 7, 21. Plaut. Cas. Prol. v. 46.

Quasi si esset ex se nata non multo secus.

Ita *Nisi si* apud Nostrum passim. *Hoc non*, ut Haut. III, 2, 16. *At quasi* is non *divitiis Abundet.* Hec. I, 2, 35. *Quasi* tu non *multo malis.*

19. *Age da veniam.* AE. *ne gravere.* DE. *fac. promitte.* M. *non omittis?*] Verbum *age* delendum; nec enim in ullo l. s. est, et impedit versum, qui ne sic quidem mihi satisfacit: remanet enim Iambicus tetrameter catalecticus, cum alii sint acatalectici. cujusmodi erit et hic versus, si pro *omittis* legatur *omittitis*, ut in omnibus antiquis libris est, et nonnullis recentibus: sed quia potest nonnullis videri contra hanc lectionem facere, quod in singulari sequitur *exorem*, cogitetur, ita in comoediis induci multos rogare, ut ad unum pertineat exorare: ut in Heautontim. [V, 5, 5.] pro Clitiphone rogans Menedemus ad Chremetem dicit, *Da veniam Chreme. sine te exoret.* ita hic *non omittitis*, quia multi rogabant; *exorem* vero, quia hoc proprie ad Aeschinum pertinebat. FAERNUS.

Vetustiores quoque nostri *Omittitis:* Recte procul dubio. Sed neque illud omittendum, nostros omnes habere hic, *Ne gravare*, non, ut Faernus dedit, *Ne gravere.* Sic alibi saepe, *Ne nega*, *Ne crucia te*, etc.

20. AE. *non nisi exorem*] Ex ratione versus et o. l. s. adde pronomen *te* post

M. Etsi hóc mihi prauum, inéptum, absurdum, atque álienum a uitá mea
Uidétur: si uos tántopere istuc uóltis, fiat. *AE.* béne facis.
D. Meritó tuo te amo. uérum. *M.* quid? *D.* ego dícam, hoc cum fit quód uolo.
M. Quid núnc? quid restat? *D.* Hégio hic est hís cognatus próxumus:
Adfínis nobis; paúper: bene nos áliquid facere illí decet.
M. Quid fácere? *D.* agelli est híc sub urbe paúlum quod locitás foras:
Huic démus qui fruátur. *M.* paulum id aútem est? *D.* si multúmst, tamen

nisi. FAERNUS. Omnes etiam nostri *Te* addunt.

22. *Atque alienum a vita mea videatur*] Reponimus *videtur*, ex o. l. s. FAERNUS. Nostri itidem *Videtur*.

23. AE. *Bene facis*,
Merito te amo. DE. *Verum quid ego dicam? hoc confit quod volo.*
Quid nunc quod restat. Hegio his est cognatus proxumus]

Donatus: *Hoc confit quod volo: Perficitur, inquit, quod volo; ut sumptum et turbam domum recipiat Micio. et ego ineam gratiam.* Idem hinc citat *Confit* ad Andr. I, 1, 140. Ergo Demea haec secum et aversus loquitur. Prorsus inepte. Nostri universi *Cum fit*, pro *Confit*. Unus ex Regiis *Quid restat?* non *Quod*. Lege, et suis singula personis redde.

AE. *Bene facis.*
DE. *Merito tuo te amo. Verum.* MI. *quid?* DE. *ego dicam, hoc cum fit, quod volo.*
MI. *Quid nunc? quid restat?* DE. *Hegio hic est his cognatus proxumus.*

Cum uterque tandem exorassent, uterque gratias agunt, Aeschinus, *Bene facis:* Demea, *Merito tuo te amo*, et *Verum* addit, quasi novum quid incepturus. Micio interpellat, *Quid?* inquiens. *Ego dicam*, respondet Demea, *Cum hoc quod volo*, et in animo habeo, perficitur. Cui iterum Micio, *Quid nunc? quid restat?* Anne aliquid amplius post meas nuptias adhuc designas? Immo, ait Demea, *Hegio hic*, etc. Ceterum *Mérito te amo*, etc. Trochaicus inter Iambicos, nulla causa. Lege, *Meritó tuo te amo.* Sic Eun. III, 2, 3. *Ecquid nos* amas? *Plurimum* merito tuo. Etiam, pro *Hegio his est*, nostri universi *Hegio est his*. Repone, ne hiet versus cessante Synaloepha,

Hegio hic est his cognatus proxumus.

Hegio hic, moraliter et ex consuetudine, ut Heaut. V, 5, 21. *Archonidi hujus filiam.* Supra IV, 2, 42. *Scin Cratini hujus ditis aedes?* Plaut. Trin. II, 2, 78,

Lesbonico huic adulescenti Charmidae hujus filio.

Potes tamen et vulgatam lectionem tueri, *Hegió est;* cum vocalis ista sit longa longior, par Graeco *ων*, *Ηγίων*. Sic Phorm. III, 2, 1.

Dorió, audi obsecro, absque synaloepha.

26. *Agelli hic sub urbe est paululum quod locitas foris*] O. l. s. hunc ordinem verborum habent: *Agelli est hic sub urbe paululum.* unus tantum habet *paulum*, ut ratio versus exposcit, licet et illo altero quoque modo utcunque versus sustentari possit. sane pro *foris*, liber Vaticanus et Donatus habent *foras*. FAERNUS. Idem verborum ordo in nostris: quorum alii *Foris* habent, alii *Foras*. Utrumque agnoscit Donatus; sed ut *Foras* malit. Recte.

27. *Si multum sit, tamen*] In aliquot

Faciúndum est: pro patre huíc est; bonus est; nóster est; recté datur.
Postrémo nunc meum íllud uerbum fácio, quod tu, Mício,
Bene ét sapienter díxti dudum, Uítium commune ómnium est,
Quod nímium ad rem in senécta attenti súmus. hanc maculam nós decet
Effúgere: dictum est uére, et re ipsa fíeri oportet, Mício.
M. Quíd istic? dabitur quídem, quando hic uolt. *AE.* mí pater. *D.* núnc tu mihi,

antiquis libris ita legitur, *et si multum est, tamen.* alicubi, *si multum sit, tamen.* In aliis recentibus legitur, *si multum sit, faciundum est;* quod stare non potest. Ceterum admissa lectione antiqua in hunc modum, *si multumst, tamen,* versus est tetrameter acatalecticus, ut ceteri. FAERNUS.

Paululum id autem? si multumst, tamen.

Nostri omnes *Id autem est?* Unus vetustus *Paulum*; ut versus ipse postulat. *Tamen* nullus habet, praeter duos recentiores. *Si multum siet*, alii duo.

29. *Postremo non meum illud verbum facio*] Quod Palmerius et Gulielmius ex conjectura olim dederant, *Postremo nunc meum;* id clare habet codex Regius Chartaceus ex veterrimo quodam transscriptus. Recte: et frustra receptam explicare conantur.

32. *Effugere, dictum est vere*] Hujus et sequentium versuum ordinatio difficilis est: quae in hunc modum videtur posse fieri,

Effugere dictum est vere, et re ipsa fieri oportet.
MI. *Quid istic? dabitur quandoquidem hic volt.* AE. *mi pater.*
DE. *Nunc tu mihi es germanus pariter corpore et animo.* MI. *gaudeo.*
DE. *Suo sibi gladio hunc jugulo.*

Ut primi duo sint trimetri Iambici: prior quidem hypercatalecticus, posterior acatalecticus, tertius trochaicus tetrameter catalecticus, cujusmodi generis est et sequens, constans ex duobus hemistichiis, uno in fine hujus scaenae; altero in principio sequentis, sane in his versibus haec mutavimus, quod pro *istuc* fecimus, *quid istic?* quod aegre consentientis est, ut saepe alibi: et pro *quidem quando*, *quandoquidem* ex libro Victoriano: et pro *hunc gladio jugulo*, collocavimus ex o. fere l. s. et Donato, *gladio hunc jugulo.* FAERNUS.

Non bene successit Faerno sequentium versuum ordinatio. Nos alio modo constituemus: deinde singulorum rationem reddemus;

Effugere: dictum est vere, et re ipsa fieri oportet, Micio.
M. *Quid istic? dabitur quidem, quando hic volt.* AE. *Mi pater.* C. *Nunc tu mihi,*
Micio, es germanus pariter animo ac corpore. M. *Gaudeo.*

In primo versu *Micio* excidit; quia sequebatur *Micio*, nota personae locuturae. *Quidem, quando*, nostri universi: Faernus maluit *Quandoquidem*, ut vitaret elisionem in *Quidem;* quod tamen omnium frequentissimum est. In versu tertio, iterum excidit *Micio*, absorptum scilicet a praecedente *Mihi.* Postremo pro *Corpore et animo*, nostri omnes, unico mediocri excepto. *Animo et corpore.* Lege *Ac*, et sententiam claram habes, *Nunc*, cum hoc a te impetro, cum liberaliter et benigne facis; nunc pariter animo mihi germanus es, ac semper corpore fuisti. Ceterum est qui alia via hiatum hunc suppleverit;

Fieri oportet, [*denique*
Hic volt dari] M. *Quid istic? dabitur, quandoquidem hic uolt.*

Mício, es germánus pariter ánimo ac corpore. *M.* gaúdeo.
D. Suó sibi gladio hunc iúgulo. —

Actus V. Scaena IX.

Syrus. Demea. Micio. Aeschinus.

SY. — FACTUM est quód iussisti, Démea.
D. Frúgi homo es. ego édepol hodie meá quidem senténtia
Iúdico Syrum fíeri esse aequum líberum. *M.* istunc líberum?
Quódnam ob factum? *D.* múlta. *SY.* o noster Démea, edepol uír bonu's:
Égo istos uobis úsque a pueris cúraui ambos sédulo;
Dócui, monui, béne praecepi sémper, quae potui ómnia.
D. Rés apparet. ét quidem porro haec, óbsonare cúm fide,

Fundum conjecturae tam a specie veri abhorrentis hunc ponit: *Unde*, inquit, *Micioni compertum est, Aeschinum id voluisse? Illud*, Quandoquidem hic vult, *necessario exigit, ut aliquid praecesserit, unde id resciri poterat; quod miror a nemine animadversum.* Ergo de suo interserit, et Demeae donat, *Denique Hic volt dari*; ut Micio scilicet rescire posset, Aeschinum hoc voluisse. Atqui, o bone, uno errore admisso, plures consequuntur. Cum Micio dicit, *Quid istic? dabitur quidem, quando hic vult*, Aeschinum utpote heredem intuetur, an consentire velit: et *Hic* Demeam significat. Patet hoc ex responso Aeschini consentientis, *Mi pater.* Nunc sane *miretur hoc non a se animadversum.* Eidem displicet, Micionis nomen toties repeti a Demea. Atqui hoc ipsum est exsultantis et insultantis: ut Plautus Most. I, 1, 15.

Rus tu mi objectas. Sane credo, Tranio
Quod te in pistrinum scis actutum tradier,
Cis hercle paucas tempestates, Tranio.

1. *Factum est quod justi, Demea*] Sic a Faerno est; et cum praecedente Commate junctum Trochaicum facit:

Suó sibí gladio húnc juguló. Factum est quod justi, Demea.

Vides, opinor, perversam ictuum locationem; *Gladio* totum in Thesi absconditum, *Juguló* in ultima se efferentem. Codices nostri fere omnes *Jussisti;* et sic versus ex absono fit concinnus:

Suo sibi gládio hunc júgulo. Factum est quód jussisti, Demea.

2. *Frugi homo es, edepol hodie mea quidem sententia*] O. fere l. s. et Donatus post verbum *es*, habent pronomen *ego;* Basilicanus *ergo:* qua dictione, id est *ego*, adjecta, expeditior redditur versus, qui est trochaicus, ut ceteri, qui sequuntur. FAERNUS. In textu dedit Faernus, *Ego edepol: Ergo* habent vetustiores nostri omnes. *Ergo*, propterea quia frugi est: sed rectius *Ego.*

4. *Vir bonus es*] *Es* abest a veteribus nostris: scribendum *Bonu's;* quod sono olim differebat a simplice *Bonus.* Errat, qui volebat scribere, *bon' es.* Nec *us* nec *s* eliditur ante vocalem. Cum Lucretius [III, 1048.] et Ennius [ap. Non. 110, 9.] dicant, *Proinde ac famul infimus esset*, non exterunt *us*, ut is existimat, a *Famulus:* sed absolute usurpant *Famul*, ut *Facul*, *Difficul*; quod notarunt Grammatici veteres.

7. *Res apparet, et quidem porro haec*] Ita Basilicanus, Vaticanus, Victorianus: sed sunt aliquot libri, qui non habent pronomen *haec:* quod et versui incommodat, nec orationem adjuvat. ver-

Scórtum adducere, ápparare dé die conuíuium:
Nón mediocris hóminis haec sunt ófficia. *SY.* o lepidúm caput.
D. Póstremo, hodie in psáltria ista emúnda hic adiutór fuit,
Híc curauit: pródesse aequumst: álii meliorés erunt:
Dénique hic uult fíeri. *M.* uin tu hoc fíeri? *AE.* cupio. *M.* sí quidem
Tú uis, Syre, eho accéde huc ad me: líber esto. *SY.* béne facis:
Ómnibus gratiam hábeo: et seorsum tíbi praeterea, Démea.
D. Gaúdeo. *AE.* et ego. *SY.* crédo: utinam hoc perpétuum fiat gaúdium,
Phrýgiam ut uxorém meam una mécum uideam líberam.
D. Óptumam quidem múlierem. *SY.* et quidem tuó nepoti huius fílio
Hódie prima mámmam dedit haec. *D.* hércle uero sério,
Síquidem prima dédit; haut dubiumst, quín emitti aequúm siet.
M. Ób eam rem? *D.* ob eam: póstremo a me argéntum, quanti est, súmito.
SY. Dí tibi, Demea, ómnia omnes sémper optata ófferant.

sus tamen sic quoque sustentari potest, elidendo ex *quem m*, quamvis sequente consonante. FAERNUS.

Nostri omnes *Haec*. Et dolet, ideo *Haec* Faerno displicuisse, quod eo pacto *Quidēm* corriperetur; et tamen id sollemne est, et singulis occurrit paginis: bis mox in uno versiculo v. 17.

10. *In psaltria ista emunda*] Aliqui libri habent *istac*, sed impedita est ratio versus. aliqui, et hi ex antiquioribus, *hac*, quod magis placet. FAERNUS. Nostri omnes *Istac*. Lege *Ista*, non *Hac*. Vide supra.

17. D. *Optumam quidem mulierem*. SY. *et quidem tuo nepoti, hujus filio*] Pro *et quidem*, *equidem* in multis est l. s. sed adhuc tamen aliquam difficultatem patietur hic versus, nisi legeretur *optumam equidem;* quod non placet. ego lectionem vulgatam retineo, versumque sustento elidendo utrobique *m*, ex *quidem*, quamvis sequente consonante: dictionem vero *hujus*, in unam syllabam contrahendo. FAERNUS.

18. *Siquidem prima dedit*] Nos *primam* reponimus ex aliquot l. s. quod convenientius videtur, ut referatur ad *mammam*. FAERNUS.

Hodie primam mammam dedit haec.
D. *Hercle vero serio*
Siquidem primam dedit, haut dubium quin emitti aequum siet.

Sic a Faerno est: Nostri meliores et vetustiores *Prima*. *Prima*, et *Haut dubium est*. Utrumque recipio; illud prius omnibus Scriptoribus usitatum. Vide supra IV, 2, 7. *Primus sentio* etc.

21. *Di tibi Demea oro omnes*] Ver-

M. Sýre, processisti hódie pulchre. *D.* síquidem porro, Mício,
Tú tuum officium fácies; atque huic áliquid paulum prae manu
Déderis, unde utátur. reddet tíbi cito. *M.* istoc uílius.
AE. Frúgi homo est. *SY.* reddam hércle, da modo. *AE.* áge, pater. *M.* post cónsulam.
D. Fáciet. *SY.* o uir óptume. *AE.* o patér mi festiuíssime.
M. Quíd istuc? quae res tám repente móres mutauít tuos?
Quód prolubium? quae ístaec subita est lárgitas? *D.* dicám tibi:
Út id ostenderém, quod te isti fácilem et festiuúm putant,
Íd non fieri ex uéra uita, néque adeo ex aequo ét bono;
Sét adsentando atque índulgendo et lárgiendo, Mício.

bum *oro* delemus, quod nec in ullo l. s. est, nec a Donato ponitur, et versum corrumpit. FAERNUS.

Di tibi, Demea, omnes semper omnia optata offerant.

Donatus: *Omnes omnia, antiqua elegantia, et figurate.* Repone,

Di tibi, Demea, omnia omnes semper optata offerant.

Sic supra III, 2, 1.

Nunc illud est, quod si omnia omnes sua consilia conferant.

Plaut. Capt. II, 2, 105.

Di tibi omnes omnia optata offerant.

24. *Istoc vilius*] Donatus: *Negatio est, floccum ostendentis, aut quid tale. Hoc egit Terentius, ut, conversis officiis, usque adeo prodigum redderet Demeam, donec parcum redderet Micionem.* Recte hoc postremum: sed de *Istoc vilius* elegantem sensum et orginem ex Suetonio, doctissimo antiquario, profert Charisius p. 180. *Isto vilius*: *Rex qui vocabat ad cenam, si sibi ea res exhibenda indiceretur, quam exhibere non posset, respondit, ut Tranquillus refert, Isto vilius; hoc est, erit cena.* Pro *Hoc est*, editum est *Hominis.* Non dubito, quin Terentius ad hoc dictum respexerit. Ergo *Istoc vilius*, perinde hic est, ac *Priora dedi, hoc non dabo.*

27. *O mi pater festivissime*] Laborat hic versus, nisi legatur, *o pater mi*, ut in Victoriano, et Decurtato collocatur. FAERNUS. Unus tantum ex nostris, Regius, *Pater mi.*

28. *Quod proluvium*] Liber Vaticanus, *quod prolubium.* et ita etiam legit Donatus, sic dicens: *Proluvium quod Graeci προθυμίαν: id est promptus animus ad largiendum.* quae expositio Donati cum *prolubium* optime quadrat; cum *proluvium* minime. FAERNUS.

Tres ex nostris bonae notae *Prolubium*; ceteri *Proluvium.* Nonius ex hoc Terentii loco, ut et Servius ad Aen. III, 217. *Proluvium* citat: sed ex Accio, Novio, Laberio, *Prolubium.* Idem ex Varrone: *Varro de Lingua Latina lib. V. Prolubium et Prolubidinem dici, ab eo quod lubeat; unde etiam Lucus Veneris Lubentinae dicatur.* Si hoc Varro; abeat, quo dignum est, *Proluvium.*

31. *Set ex adsentando, indulgendo, et largiendo, Micio*] Sic Faernus. Duo ex nostris non habent *Ex.* Donatus Oxoniensis Manuscriptus, *Atque indulgendo:* Repono,

Set adsentando, atque indulgendo et largiendo, Micio.

Fieri adsentando, ut supra V, 4, 26.

Núnc adeo si ob eám rem uobis méa uita innisa, Aéschine, est:
Quía non iusta iniústa prorsus ómnia omnino óbsequor;
Míssa facio: effúndite, emite, fácite quod uobís lubet.
Sét si id uultis pótius, quae uos própter adulescéntiam
Mínus uidetis, mágis inpense cúpitis, consulitís parum,
Haéc reprehendere ét corrigere quem, óbsecundare ín loco:
Écce me, qui id fáciam uobis. *AE.* tíbi, pater, permíttimus:
Plús scis quid opus fácto est. set de frátre quid fiét? *D.* sino.
Hábeat: in istac fínem faciat. *M.* ístuc recte. Plaúdite.

> *Si id fit dando atque obsequendo, non posteriores feram.*

Adsentando primam hic corripit, ut in similibus fieri solet: magna versui hoc pacto concinnitas accrescit.

32. *Mea vita invisa est*, *Aeschine*] Negligenter hic agebat Faernus; nam nostri omnes, *Invisa*, *Aeschine*, *est:* ut versus ipse postulat.

37. *Et corrigere me, et obsecundare in loco*] Sic quidem o. l. s; sed Donatus legit *secundare*, quod tamen non placet. FAERNUS.

> *Haec reprehendere et corrigere me, et obsecundare in loco.*

Donatus legit *Secundare*, hoc est, inquit, *In melius convertere, vel obsequi.* Natum hoc ex Correctoribus, qui videbant syllabam versui hic superesse: legebant itaque *Secundare*, quod nusquam pro *Obsequi* occurrit. Sed aliud est, animadversione dignum. *Si vultis*, ait, *me corrigere* etc. *Ecce me.* Prius *Me* inepte hic ponitur; si alterum *Me* sequatur. Dixisset utique, *Si vultis me corrigere, faciam id vobis;* vel, *Siquem vultis corrigere, Ecce me, qui id vobis faciam.* Plautus Mil. III, 1, 69.

> *Opus erit tibi advocato, tristi, iracundo? Ecce me.*

Non dixit, *Opus tibi me advocato*: putidum enim fuerit. Quare hic lego,

> *Et reprehendere et corrigere quem; obsecundare in loco.*

39. *Plus scis quid facto opus est*] Sic Faernus: sed nostri universi paulo melius, *Plus scis quid opus facto est.* Ceterum *Istuc recte* Micioni tribuendum est, ut Donatus adnotat, non Aeschino.

HECYRA TERENTI.

Fabulae interlocutores.

PHILOTIS meretrix.
SYRA anus.
PARMENO seruus.
LACHES senex.
SOSTRATA matrona.
PHIDIPPUS senex.
PAMPHILUS adulescens.
MYRRHINA matrona.
SOSIA seruus.
BACCHIS meretrix.

ACTA LUDIS MEGALENSIB. SEX. IUL. CAESARE CN. CORNELIO DOLABELLA AEDI. CURULIB. NON EST PERACTA. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI. TIBIIS PARIB. TOTA GRAECA MENANDRU. FACTA EST. ACTA PRIMO SINE PROLOGO. DATA SECUNDO CN. OCTAVIO T. MANLIO COSS. RELATA EST. L. AEMILIO PAULO LUDIS FUNERALIB. NON EST PLACITA. TERTIO RELATA EST Q. FULVIO L. MARCIO AEDILIB. CURULIB. EGIT. L. AMBIVIUS TURPIO. PLACUIT.

HECYRA.

PROLOGUS.

HECYRA ést huic nomen fábulaï: haec cum data est
Noua, eí nouum interuénit uitium et cálamitas,

1. Duos in hanc comoediam prologos fuisse conscriptos, ex eo liquet, quod et in ejus inscriptione, quam constat esse antiquissimam, et apud Donatum legimus, eam ter actam; diserteque adjectum, primo actam esse sine prologo, ergo iterum et postremo cum prologo. Quare haec tota versuum series, quae in omnibus libris unus est prologus, dividi debet in duos: quorum alter est superior pars horum versuum usque ad nonum; alter, inferior. quod ita esse

Ut néque spectari néque cognosci pótuerit:
Ita pópulus studio stúpidus in funámbulo
Animum óccuparat. núnc haec plane est pró noua:
Et ís qui scripsit hánc, ob eam rem nóluit
Iterúm referre, ut íterum posset uéndere.
Aliás cognostis éius: quaeso hanc nóscite.

Alter Prologus.

ORÁTOR ad uos uénio ornatu prólogi:
Sinite éxorator sim: eódem ut iure utí senem
Liceát, quo iure sum úsus adulescéntior;
Nouás qui exactas féci ut inueterascerent:
Ne cúm poëta scríptura euanésceret.
In hís, quas primum Caécili didicí nouas,
Partím sum earum exáctus: partim uíx steti.
Quia scíbam dubiam fórtunam esse scaénicam,

haec argumenta convincunt. Primum enim in priori parte dicit actor, comoediam hanc, cum data est nova, non potuisse spectari, occupato populo studio funambuli; in posteriori vero parte conqueritur sese hanc bis antea agere aggressum, bis coactum fuisse desistere, semel quidem cum primum eam agere coepit: spectaculo enim pugilum, et funambuli, actionem ejus disturbatam fuisse; iterum vero cum allato de gladiatoribus dandis rumore, tumultuatus est populus. Ita utrobique, id est in priori, et posteriori parte, narratur impedimentum primae actioni hujus comoediae, ex funambulo allatum; quod si in uno solo prologo fieret, vitio non careret. Praeterea Donatus, in primo versu praefatus de arte et virtutibus prologi, ut semper in principiis solet, etiam de arte et virtutibus prologi praefatur in nono. Ex quo apparet duo illum principia, duos prologos habuisse distinctos. Cum haec scripsissemus, animadvertimus in libro Terentii Vaticano, distinctam esse hanc versuum seriem in duos prologos, eo modo atque ordine, quo nos supra adnotaveramus, interposita inter utrumque hac dictione: *Prologus.* sane liber Bembinus in hac parte deficit, usque ad eum versum, *In experiundo ut essem.* Postea quoque invenimus in libro Victoriano hanc duorum prologorum distinctionem majusculis litteris ita minio notatam, L. AMBIVIUS. PROLOGUS. distinctus est etiam in Basilicano, in quo cum carmina Terentii scripta sint in modum prosae orationis, octavus finit non expleto usque ad marginem versu. Nonus vero grandi littera *O*, et extante extra marginem, ut fit in initiis, incipit. Eugraphius quoque duos prologos facit. FAERNUS.

Hecyra est huic nomen fabulae: haec cum data est
Nova, novum intervenit vitium et calamitas.

Sic Faernus et scripti: sed repone,

Hecyra est huic nomen fabulaï: haec cum data est
Nova, ei novum intervenit vitium et calamitas.

7. *Ut iterum possit vendere*] Lege, *Posset.*

3. *Sim usus*] Sic Faernus: credo Typographi culpa, pro *Sum usus.* ut nostri codices habent.

8. *Dubíam fortunam esse scenicam*] Antiquissimi libri *scaenicam* per *ae* diphthongum habent: et infra, *scaenicos.* ita et apud Virgilium [A. I, 429.]

Spe incérta, certum míhi laborem sústuli.
Easdem ágere coepi, ut áb eodem alias díscerem
Nouás, studiose; ne íllum ab studio abdúcerem.
Perféci ut spectaréntur. ubi sunt cógnitae,
Placitaé sunt. ita poétam restitui ín locum,
Prope iám remotum iniúria aduersárium
Ab stúdio, atque ab labóre, atque arte ab música.
Quod sí scriptorem spréuissem in praeséntia,
Et in déterrendo uóluissem operam súmere,
Ut in ótio esset, pótius quam in negótio:
Detérruissem fácile, ne alias scríberet.
Nunc quíd petam, mea caúsa aequo animo atténdite.
Hecyram ád uos refero, quám mihi per siléntium
Numquam ágere licitum est; íta eam oppressit cálamitas.
Eam cálamitatem uéstra intellegéntia
Sedábit, si erit adiútrix nostrae indústriae.

scaenis decora alta futuris in antiquis libris scriptum est: ita et in vetustis marmoribus. eoque modo etiam scribendum asserit Varro libro De Lingua Latina [7, 5, 99.] Item Priscianus [p. 561.] Nam quod ad testimonia antiquorum lapidum facit, cum alia etiam citare possem, libet hic ponere inscriptionem, quam mihi Petrus Victorius dedit, a se inventam Vulsiniis in hortulo quodam, notatamque diligenter: cum ipsi mirum videretur verbum, quod ducitur e Graeco sermone, a Latinis hominibus, aliter atque ipsi faciant, scribi solitum: est enim Graecis σκηνὴ et προσκήνιον: littera vero η, in e productum mutari solet:

L. COMINIUS L. F. AN. C. CANULEIUS. L. F.
T. TULLIUS. T. F. KANUS L. HIRRIUS L. F. LATINUS
IIII. VIR. THEATRUM. ET PROSCAENIUM DE SUA
PECUNIA FACIUNDUM COERAVERUNT. FAERNUS.

15. *Ab studio, atque ab labore, atque ab arte musica*] Ultimum *ab* versus ratio non admittit; quam particulam etiam Donatum ibi non agnovisse, quisquis verba ejus, quamvis alia ex parte corrupta, attentius consideraverit, judicabit. quae nos, partim ex ipsius Donati libris scriptis, partim ex ejus sensu emendata, ita legimus, *Ab studio, atque ab labore.) bene ostendit se populo profuisse, Caecilium poetam ad laborem revocando. Atque arte musica.) ab tertio commode subaudiendum est, ut,*

Hic portus alii effodiunt: hic alta theatri
Fundamenta locant alii: immanesque columnas
Rupibus excidunt, scaenis decora alta futuris.

qui versus Virgiliani idcirco ab Donato adducti sunt, ut ostenderet, quod sicut in iis ter dici debebat *hic alii*, et tamen non nisi bis dictum est, quia tertio loco commode subauditur, ita etiam fieri debet in hac particula *ab*, tertio loco subaudienda. Haec cum scripsissemus, postea nacti librum Victorianum, invenimus ita prorsus in eo scriptum fuisse, *atque arte musica;* sed deinde alia manu, alioque atramento interpositum fuisse *ab*. FAERNUS.

Nostri omnes *Ab arte musica*. Repone, *Ab studio, atque ab labore, atque arte ab musica.*

Quod, Donati bona venia, et Nostri consuetudini et versui convenit.

16. *Quod si scripturam sprevissem in praesentia*] Vide quae sequantur, *In deterrendo, In otio esset, Ne alias scriberet;* et tecum supple, *In deterren-*

Cum prímum eam agere coépi, pugilum glória,
Funámbuli eodem accédens exspectátio,
Comitúm conuentus, strépitus, clamor múlierum
Fecére, ut ante témpus exirém foras.
Uetere ín noua coepi úti consuetúdine,
In éxperiundo ut éssem: refero dénuo.
Primo áctu placeo: cum ínterea rumór uenit
Datum íri gladiatóres: populus cónuolat:
Tumúltuantur, clámant, pugnant dé loco:
Ego intérea meum non pótui tutarí locum.
Nunc túrba non est: ótium et siléntium est:
Agéndi tempus míhi datum est: uobís datur.
Potéstas condecorándi ludos scaénicos.
Nolíte sinere pér uos artem músicam
Recídere ad paucos: fácite, ut uestra auctóritas
Meae auctóritati faútrix adiutríxque sit.
Si númquam auare prétium statui artí meae:
Et eum ésse quaestum in ánimum induxi máxumum,
Quam máxume seruíre uostris cómmodis:
Sinite ímpetrare mé, qui in tutelám meam
Studiúm suum, et se in uóstram commisít fidem,
Ne eum círcumuentum iníque iniqui inrídeant.
Mea caúsa causam accípite, et date siléntium:
Ut lúbeat scribere álias, mihique ut díscere
Nouás expediat, pósthac pretio emptás meo.

do scripturam, *In otio scriptura esset*, *Ne scriptura alias scriberet*; et tum demum senties sic ab Auctore profectum; *Quod si scriptorem sprevissem in praesentia.*

26. *Funambuli eodem accessit exspectatio.* Illud *Accessit* orationis seriem interrumpit et conturbat: Repone,

Pugilum gloria,
Funambuli eodem accedens exspectatio,
Comitum conventus, *studium*, *clamor mulierum*
Fecere —

Porro Donatus: *Comitum conventus*; *utrum eos comites dicit*, *qui sunt pugilum assectatores? an servos qui dominos sequuntur*? Jure dubitat, quinam sint. Equidem nescio, qua consuetudine isti vel ulli spectatores dicantur *Comites.* Vide an Auctor dederit, *Comiti conventus*, casu genitivo a *Comitium.*

35. *Nunc turba nulla est*] Liber Bembinus et Donatus, *non est.* FAERNUS. Nostri omnes *Nulla est.*

47. *Mea causa causam hanc accipite*] Pronomen *hanc*, nec habet liber Bembinus, et ratio versus omnino respuit. subaudiendum tamen aliquid erit, ut sit, causam ejus, vel causam poetae. FAERNUS.

48. *Ut lubeat scribere aliis*, *mihi-*

Actus I. Scaena I.

Philotis meretrix. Syra anus.

PH. PER pól quam paucis réperias meretrícibus
Fidélis euenísse amatorés, Syra.
Uel hic Pámphilus iurábat quotiens Bácchidi,
Quam sáncte, ut quiuis fácile posset crédere,
Numquam ílla uiua uxórem ducturúm domum.
Em dúxit. *SY.* ergo própterea te sédulo
Et móneo et hortor, né te cuiusquam míserat:
Quin spólies, mutiles, láceres, quemquem nácta sis.
PH. Utín eximium néminem habeam? *SY.* néminem,

que ut discere Novas] Donatus agnoscit *Aliis*, cum explicat, Oratorie *ἀπὸ τῆς ἐσατηος*; lege *Ἀπὸ τῆς ἸΣΟ΄ΤΗΤΟΣ*. Et nostri omnes *Aliis*. Repone tamen,

Ut lubeat scribere alias, mihique ut discere
Novas expediat.

Ut lubeat Terentio scribere alias novas. Sic supra v. 10.

Easdem agere coepi, ut ab eodem alias discerem
Novas. et Adelph. Prol. v. 25.
Poetae ad scribendum augeant industriam.

Poetae, non *aliis Poetis*.

1. *Per pol quam paucos reperias meretricibus*
Fideles evenire amatores, Syra]

Donatus ad locum: *Quidam non Paucos, sed Paucis legunt: sic enim Apollodorus: ΑΛΙΠΑΙΣΗΡΑΣ ΤΗΣ* rei *ΙΟΝΗΝΣ ΤΗΡΑΙΣΣΙ ΡΑΓΓΙΒΑΙΩΕ*. Ita dedit Lindenbrogius ex codice scripto; quae prima specie Sibyllae folia videantur; ea tamen, et sententiae indicio et versus ratione, non difficulter in pristinum statum reduxi;

ΟΛΙΓΑΙΣ ΕΡΑΣΤΗΣ ΓΕΓΟΝ' ΕΤΑΙΡΑΙΣΙ, ΣΥΡΑ,
ΒΕΒΑΙΟΣ.
Paucis amator evénit meretricibus, Syra,
Fidelis.

Recte itaque *Paucis*, non, quod hodie habent Codices, *Paucos*. *Paucis meretricibus fideles evenisse*; hoc est, singulis singulos; non *Paucos amatores*, quasi uni plures contigisse vellet. Porro ex isto *ΓΕΓΟΝΕ* apparet hic legendum *Evenisse*, quod et versui commodius est, et sententiae.

5. *Numquam illa viva ducturum uxorem domum*] Nostri magno consensu melius,

Numquam illa viva uxorem ducturum domum.

6. *Hem duxit*] Donatus legit *en duxit*, quemadmodum testatur Rivius etiam nonnullos Terentii libros habere. in libro Bembino corrupte scriptum erat *ex duxit*. sed postea emendatum, ut et in Victoriano legitur, *em duxit*. FAERNUS. Veteres nostri *Em*, ceteri *En*.

7. *Ne cujusquam misereat*] Ita legit Donatus, adnotans deesse *te*; sed durum id mihi videtur, magisque probaverim lectionem libri Bembini, *ne cujusquam misereas*: eo enim modo antiqui id verbum efferebant: Ennius [ap. Prisc. 824.] *Cogebant hostes, lacrumantes ut misererent*. FAERNUS.

Ne cujusquam misereas.

Sic Faernus ex Bembino. Nostri omnes, *Ne cujusquam te misereat*. Repone,

Et moneo et hortor, ne te cujusquam misereat.

Ubi *Cujusquam*, ut passim, disyllabon. Plautus Trin. II, 2, 62.

Ut ita te aliorum miserescat, ne tui alios misereat.

et II, 4, 30.

Miseret te aliorum: tui nec miseret nec pudet.

8. *Quenquem nacta sis*] Legimus, *quemque*, ex libro Bembino, et aliquot aliis. FAERNUS.

Nam némo quisquam illórum scito ad té uenit,
Quin íta paret sese, ábs te ut blanditiís suis
Quam mínimo pretio suám uoluptatem éxpleat:
Hiscíne tu amabo nón contra insidiábere?
PH. Tamén pol eandem iniúriumst esse ómnibus.
SY. Iniúrium autem est últisci aduersários?
Aut quá uia captent té illi, eadem ipsós capi?
Eheú me miseram, cúr non aut istaéc mihi
Aetás et forma est, aút tibi haec senténtia?

Actus I. Scaena II.

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

PA. SENÉX si quaeret mé, modo isse dícito
Ad pórtum, percontátum aduentum Pámphili.
Audín quid dicam, Scírte? si quaerét me, uti
Tum dícas: si non quaéret, nullus díxeris:
Aliás ut uti póssim causa hac íntegra.
Set uídeon ego Philótium? unde haec áduenit?
Philótis, salue múltum. *PH.* o salue, Pármeno.
SY. Salué mecastor, Pármeno. *PA.* et tu edepól, Syra.

Quemque nacta sis: Duo nostri veterrimi *Quemquem*, quod et versus mavult. *Quemquem* hoc est, *Quemcumque*. Plautus Men. V, 1, 17.

Omnia mala ingerebat, quemquem adspexerat.

Poen. II, 1, 37. *Quemquem visco offenderant*. Cledonius p. 1908. *Quisquis, cuicui, quemquem; ut Terentius, Quemquem nacta sis.*

10. *Nam nemo illorum quisquam scito ad te venit*] Nostri omnes concinnius,

Nam nemo quisquam illorum scito ad te venit.

11. *Quin ita paret sese*] Liber Bembinus unum tantum *se* habet. quo etiam modo stat versus, non faciendo synaloepham. FAERNUS. Apage hanc superstitionem. Ut unum codicem in caelum efferat, nec synaloephas, nec quicquam curat. Revoca huc *Sese*, ut nostri universi.

14. *Tamen eandem pol esse omnibus injurium est*] O. l. s. et Donatus ita collocant,

Tamen pol eandem injuriumst esse omnibus,

versu et compositione meliore. FAERNUS. Sic et nostri omnes. *Tamén pol eándem*; ut *Tamén Simo audi* [Andr. V, 3, 23] *Tamén numquam ausus* [Hec. III, 1, 16] Frustra igitur, qui sic interpolabat.

Tamen pól eandém me injuriumst esse omnibus.

Ubi cum magna artis peritia *Eandém* in fine acuit.

15. *Injurium est autem ulcisci adversarios?*] Donatus et liber Bembinus, Basilicanus, aliique fere omnes, hunc ordinem horum verborum habent: *injurium autem est*. FAERNUS. Sic et nostri, uno excepto.

16. *Aut qua via captent te illi*] O. l. s. et Donatus, *te captent illi;* soli Bembinus et Victorianus non habent *illi*. quod tamen subaudiendum est. FAERNUS.

Philótis, dic mi ubi te óblectasti támdiu?
PH. Minime équidem me oblectáui, quae cum mílite
Coríntlium hinc sum proiécta inhumaníssumo:
Biénnium ibi perpétuum misera illúm tuli.
PA. Edepól te desidérium Athenarum árbitror,
Philótium, cepísse saepe: et té tuum
Consílium contempsísse. *PH.* non dicí potest,
Quam cúpida eram huc redeúndi, abeundi a mílite,
Uosque híc uidendi, antíqua ut consuetúdine
Agitárem inter uos líbere conuíuium:
Nam illi haút licebat nísi praefinitó loqui,
Quae illí placerent. *PA.* haút opinor cómmode
Finém statuisse orátioni mílitem.
PH. Set quíd hoc negoti est? módo quae narrauít mihi
Hic íntus Bacchis? quód ego numquam crédidi
Fore, ut ílle hac uiua pósset animum indúcere
Uxórem habere. *PA.* habére autem? *PH.* eho tu, an nón habet?
PA. Habét: set firmae haec uéreor ut sint núptiae.
PA. Ita dí deaeque fáxint: si in rem est Bácchidis.
Set quí istuc crédam ita ésse, dic mihi, Pármeno.
PA. Non ést opus prolàto: hoc percontárier
Desíste. *PH.* nempe ea caúsa, ut ne id fiát palam.

Immo non subaudiendum; sed repraesentandum. Nostri omnes, *Te captent illi*: Bembinus ejecit *Illi*, ut metro inserviret: quod tamen salvum est, salvis verbis omnibus.

Aut qua via captent te illi, eadem ipsos capi.

Via hic monosyllabon, quod pronuntias ut nostrum *Way*. Vide Heaut. I, 1, 49.

9. *Dic mihi Philotis, ubi te oblectasti*] Ex *Philotis* s abjicitur, ut facta synaloepha, sit anapaestus in tertia. FAERNUS.

Dic mihi, Philotis, ubi te oblectasti tamdiu.

Illud *s*, sequenti vocali, non potest elidi. Quare olim Muretus *Philoti*. Atqui Noster Vocativo Graeco nusquam aliàs utitur; sed *O Thais*, *Mysis, Archylis*. Quare lege, mutato ordine,

Philotis, dic mi ubi te oblectasti tam diu.

16. *Huc redeundi et abeundi a milite*] Nos conjunctionem *et* demimus ex ratione versus, et fide libri Bembini et aliorum antiquorum. FAERNUS. A nostris quoque abest *Et*.

19. *Nam illic haud licebat nisi praefinito loqui*] Donatus dicit legi et *illi*, pro *illic*. nec stat aliter versus. FAERNUS. Nostri *Illic*.

22. *Sed quid negotii hoc*] O. l. s. et Donatus, *sed quid hoc negotii est*. eliditur autem *d*, in *quid*, ut saepe. FAERNUS. Nostri quoque, *Quid hoc*. et *Quae narravit*.

24. *Fore ut hac ille viva*] Ex o. l. s. et Donato ita collocamus, *fore ut ille hac viva*. FAERNUS. Sic et nostri.

26. *Habet: sed firmae hac vereor ut*

Ita mé di amabunt, haút propterea té rogo,
Ut hoc próferam, set ut tácita mecum gaúdeam.
PA. Numquám tam dices cómmode, ut tergúm meum
Tuam ín fidem commíttam. *PH.* ah noli, Pármeno:
Quasi tú non multo mális narrare hóc mihi,
Quam ego quaé percontor, scíre. *PA.* uera haec praédicat:
Et illúd mihi uitiumst máxumum. si míhi fidem
Das, té taciturum, dícam. *PH.* ad ingeniúm redis.
Fidém do: loquere. *PA.* auscúlta. *PH.* istic sum. *PA.* hanc Bácchidem
Amábat, ut cum máxime, tum Pámphilus,
Cum páter, uxorem ut dúcat, orare óccipit:
Et haéc communia ómnium quae súnt patrum,
Seném sese esse dícere, illum autem esse únicum:
Praesídium uelle sé senectutí suae.
Ille prímo se negáre. set postquam ácrius
Pater ínstat, fecit ánimi ut incertús foret,
Pudórin anne amóri obsequeretúr magis.
Tundéndo atque odio dénique effecít senex:
Despóndit ei gnatam huíus uicini próxumi.

sint nuptiae] Duo ex nostris codices, *Haec.* Recte; ut evitetur Homoeoteleuton.

31. *Ita me di bene ament*] Τὸ *bene* non habet liber Bembinus, nec Donatus; sed non stat versus, nisi legas *amabunt*, ex eodem Donato. FAERNUS. Nostri *Bene ament*.

33. *Numquam dices tam commode*] Ex o. l. s. *numquam tam dices commode*. FAERNUS. Sic et nostri.

36. *Quam ego quae perconter scire*] Liber Bembinus et Victorianus, *percontor*. FAERNUS.

Duo ex nostris *Percontor*. ceteri *Perconter*. Prius placet. Atque hoc differunt; si *Perconter* legeris, tum ordo erit, *Quam ego volo scire ea quae perconter*; Sin autem *Percontor*; tum hic ordo est, *Quam ego quae percontor volo scire hoc*.

37. *Et illud mihi maximum vitiumst*] Donatus, et liber Bembinus, et Basilicanus, et aliqui alii, ita collocant, *vitiumst maximum*. FAERNUS. Sic et nostri.

43. *Se senem esse dicere; illum autem esse unicum*] Ex libro Bembino ita corrige hunc versum;

Sese senem esse dicere; illum autem unicum.

Itaque in aliquibus libris comperisse se asserit Rivius. FAERNUS.

Sesé senem ésse dicere, illum autem unicum.

Sic Faernus. Sed male illud *Senem* in Thesi occultatur. Unus Regius, *Senem se esse*. Repone,

Seném sese esse dicere, illum autem esse unicum.

Omnes nostri *Esse* ponunt ante *Unicum*.

45. *Ille primo se negare*] Meliorem collocationem continet idem liber, *ille se primo negare*. FAERNUS.

Ille se primó negare.

Quae haec servitus est? Unico libro obsequi in mendo manifesto *Primo*; cum caeteri ubique codices recte habeant,

Ille prímo se negare.

Usque illud uisum est Pámphilo ne utiquám graue:
Donéc iam in ipsis núptiis, postquám uidet
Parátas; nec moram úllam, quin ducát, dari:
Ibi démum ita aegre túlit, ut ipsam Bácchidem,
Si adésset, credo ibi eius conmiserésceret.
Ubicúmque datum erat spátium solitúdinis,
Ut cónloqui mecum úna posset: Pármeno,
Perií, quid ego egi? in quód me conieci malum?
Non pótero ferre hoc, Pármeno: perií miser.
PH. At té di deaeque cúm tuo istoc odió, Laches.
PA. Ut ad paúca redeam, uxórem deducít domum.
Nocte ílla prima uírginem non áttigit:
Quae cónsecutast nóx eam, nihiló magis.
PH. Quid aís? cum uirgine úna adulescens cúbuerit
Plus pótus, sese illa ábstinere ut pótuerit?
Non uérisimile dícis: neque uerum árbitror.
PA. Credo íta uideri tíbi: nam nemo ad té uenit
Nisi cúpiens tui: ille inuítus illam dúxerat.
PH. Quid deínde fit? **PA.** diébus sane paúculis
Post, Pámphilus me sólum seducít foras;
Narrátque, ut uirgo ab se íntegra etiam túm siet:
Seque ánte, quam eam uxórem duxissét domum,

50. *Neutiquam*] Duo ex nostris *Ne utiquam:* et ita semper scribendum: semper enim primam corripit.

58. *Non potero hoc ferre, Parmeno, perii miser*] Nostri omnes, *Non potero ferre hoc*: quod metro commodius.

59. *At te dii deaeque perduint, cum istoc odio, Laches*] Ex Bembino, et nonnullis aliis libris, legimus *isto.* sunt et aliqui, qui pro *perduint*, habent *perdant.* sane libri scripti Donati, aut verbum non habent, aut habent *perdant;* qua lectione versus optime constat: aut *perduint* in spondeum contrahendum. FAERNUS.

At te di deaeque perduint cum isto odio, Laches.

Bene est, quod monuit Faernus plerosque Donati scriptos Codices non habere verbum *Perduint.* Praestat sane, ut subaudiatur: nimis inhumane profertur, ab ea quae non irata sit, neque animo commota. Repone,

At te di deaeque cum tuo istoc odio, Laches.

Vide ad Heaut. IV, 6, 7. *Cum tuo isto invento.* Vel sic fortasse est legendum:

At te di deaeque faxint cum isto odio, Laches.

ut Plaut. Most. II, 2, 33.

Di te deaeque omnes faxint cum istoc omine.

Faxint occultius id notat, quod *Perduint* apertius.

64. *Plus potus se illa*] Liber Bembinus geminat dictionem *se,* ut et versus requirit. FAERNUS. Nostri *Se.*

65. *Nec verum arbitror*] Nostri omnes *Neque verum.*

70. *A se integra*] Tres antiquissimi libri et Basilicanus, *ab se integra.* et

Sperásse, eas toleráre posse núptias.
Set quám decrerim mé non posse díutius
Habére, eam ludíbrio haberi, Pármeno,
Quin íntegram itidem réddam, ut accepí, suis,
Neque honéstum mihi, neque útile ipsi uírgini est.
PH. Pium ác pudicum ingénium narras Pámphili.
PA. Hoc égo proferre, incómmodum mi esse árbitror:
Reddí patri autem, cuí tu nil dicás uiti,
Supérbum est: set illam spéro, ubi hoc cognóuerit
Non pósse se mecum ésse, abituram dénique.
PH. Quid intérea? ibatne ad Bácchidem? *PA.* cotídie.
Set út fit, postquam hunc álienum ab sesé uidet,
Malígna magis et mágis procax facta ílico est.
PH. Non édepol mirum. *PA.* atque éa res multo máxume
Disiúnxit illum ab ílla; postquam et ípse se,
Et íllam, et hanc quae dómi erat, cognouít satis,
Ad amússim ambarum móres earum exístumans.

infra Victorianus, *ut accepi ab suis.* FAERNUS. Nostri hic *Ab* habent; mox *A suis.*

73. *Set quam decrerim*] *Quam---eam,* ut passim Noster. Nondum igitur in scirpo quaerit, qui hic mavult, *Set quum*; Codices Terentiani nusquam *Quum* exhibent, sed *Cum.*

75. *Quin integram itidem reddam, ut accepi, ab suis*] Nostri omnes *A suis.* Sed reponendum,

Quin integram itidem reddam ut accepi, suis.

Reddam suis, ut accepi. And. I, 5, 63.

Hanc mi in manum dat, mors continuo ipsam occupat:
Accepi; acceptam servabo.

et V, 4, 46.

De uxore, ita ut possedi, nil mutat Chremes.

78. *Incommodum esse mihi arbitror*] Ex o. l. s. ita collocamus, *mihi esse arbitror;* et stat versus, si *mihi* monosyllabum sit. FAERNUS. Sic et nostri.

84. *Maligna multo et magis procax facta ilico est*] Si vera lectio est; mirifica sane verborum collocatio est, cum ordo sit, *Illico facta est multo magis maligna et procax.* Duo ex nostris codices non habent illud *Multo.* Repone,

Maligna magis et magis procax facta ilico est.

Eun. II, 1, 21.

Magis serverus, nec magis continens.

et V, 4, 13.

Nec magis compositum quicquam, nec magis elegans.

Nonius tamen v. Procacitas, *Maligna multo* habet.

85. *Atqui ea res*] Multi libri, etiam ex antiquis, pro *atqui, atque,* et Basilicanus. FAERNUS. Unus tantum ex nostris *Atqui.*

88. *Ad exemplum ambarum mores earum existumans*] Sic libri omnes; sed nec versus, nec sententia constat. Guyetus totum, ut ineptum et inutilem, ejiciendum putat. Donatus agnoscit; *Ad exemplum, quasi ad imaginem et collationem et specimen comparationis.* Sed ad quod, quaeso, exemplum? Si dixisset, *Hujus mores ad exemplum alterius;* quid illud esset, intelligerem: sed *Ambarum mores ad exemplum* mera caligo est; nisi, quod sit exemplum, indices. Nimirum hic, ut aliàs, boni Ma-

Haec, íta uti liberáli atque íngenuaé decet,
Pudéns, modesta; incómmoda, atque iniúrias
Uiri ómnis ferre; et tégere contumélias.
Hic ánimus partim uxóris misericórdia
Deuínctus, partim uíctus huius iniúria,

gistri verbum priscum et παλαιοῦ κόμματος ejecerunt:

Ad amussim ambarum mores earum existumans.

Existumare, ut Heaut. II, 3, 41. *Copia existumandi consuetudinem vitae cotidianae*, est considerare, judicare, expendere. *Ad amussim* autem et *Examussim*, idem quod diligenter, accurate, absolute. Plautus Amphit. II, 2, 213. de Muliere:

Nae ista edepol, si haec vera loquitur, examussim est optuma.

et Most. I, 2, 19.

Aedes cum sunt factae probe, examussim.

et Men. Prol. v. 50.

Ut hanc rem vobis examussim disputem.

Apulejus Met. II. [p. 128.] *Ceram in modum prosectarum formatam aurium ei applicant examussim.* et IV. [p. 150.] *Thrasyleon examussim capto noctis latrocinali momento.* Festus Pompejus [p. 80 M.] *Examussim, regulariter, Amussis enim regula fabrorum est: vel ut alii volunt, ferramentum quo in poliendo utuntur.* Idem fere habet v. Amussim Nonius: *Examussim, dicitur Examinato, ad regulam vel coagmentum: est enim Amussis regula Fabrorum, quam architecti, dum opus probant, rubrica illinunt.* Sisenna apud Charisium p. 178. *Amussis est tabula rubricata, quae demittitur examinandi operis gratia, an rectum opus surgat.* Varro apud Nonium [p. 9.] *Amussis est aequamen, laevamentum; id est, apud fabros tabula quaedam qua utuntur ad saxa coagmentanda.* De *Examussim* hactenus diximus; quod sine dubio adverbium est ab *Ex amussi* formatum. *Adamussim*, sive junctim adverbium accipias, sive divisim *Ad amussim*, utrumque hic convenit. Gellius, I, 4. *Aut virtutes pensitabat, aut vitia rimabatur, ut judicium esse factum ad amussim diceres.* Sic codices scripti, etiam veterrimus ille in Bibliotheca Regis Galliarum, non ut primus edidit Cario, *Examussim.* Iterum XX, 1. *Aut talionem in eo vel ad amussim aequipararent, vel in librili perpenderent.* Macrobius Sat. I, 4. *Quam ut ad amussim verum sit festorum dierum nomina sic vocata.* Varro de Re Rustica II, 1. *Si inquam numerus non est ad amussim; ut non est, cum dicimus mille naves isse ad Trojam.* Idem Quaestionum Plautinarum II, apud Nonium [p. 9.] *Quare, si diugens est ad amussim, per me licet assumes teneo διακον.* Ubi in sententia tam curta, tutius forte esset cum Mercero manum abstinere; sed tamen periculum faciam, et fortasse bene cedet; Lego igitur, *Quare si numerus est ad amussim, per me licet assumas γενεθλίακον.* Habes jam sententiam, ut opinor, claram. *Mores ambarum ad amussim existumans;* judicans, expendens, examinans, exigens ad amussim, accurate, diligenter, scrupulose.

89. *Haec, ita uti liberali esse ingenio decet*
Pudens, modesta]
Liberale ingenium habes Adel. IV, 5, 49. *Nam ingenium novi tuum Liberale.* Nisi tamen *Liberali ingenio* pro ipsa Muliere hic accipias, quod opinor nolis, non cohaeret cum reliqua oratione. Repono,

Haec, ita uti liberali atque ingenuae decet,
Pudens, modesta.

Decet cum Dativo passim: *Ita nobis decet:* Plaut. Amph. II, 2, 188. *Nostro generi non decet.* Phor. I, 3, 16.

Ut ne addam, quod sine sumptu ingenuam, liberalem nactus es.

Ingenua opponitur Meretrici: quales fere semper Manumissae aut Peregrinae.

93. *Partim victus hujusce injuriis*] Omnes fere l. s. et in iis antiquissimi, *hujus*, quod in unam syllabam contrahendum est. FAERNUS.

Partim victus hujus injuriis. Nostri quoque *Hujus;* et praeterea universi cum Edd. vett. *Injuria*, non *Injuriis*, ut nescio unde dedit Faernus. *Injuria* hic non est singulare aliquod factum, sed universim id quod *Injustitia.* Lucretius V, 1151.

Paulátim elapsust Bácchidi, atque huc tránstulit
Amórem, postquam pár ingenium náctus est.
Intérea in Imbro móritur cognatús senex
Horúnce. ad hos ea rédiit lege heréditas.
Eo amántem inuitum Pámphilum extrudít pater.
Relíquit hic cum mátre uxorem: nám senex
Rus ábdit sese: huc ráro in urbem cómmeat.
PH. Quid adhúc habent infírmitatis núptiae?
PA. Nunc aúdies. primo hós dies complúsculos
Bene cónuenibat sáne inter eas. ínterim
Mirís modis odísse coepit Sóstratam:
Neque lítes ullae intér eas, postulátio
Numquám. *PH.* quid igitur? *PA.* sí quando ad eam accésserat

Circumretit enim vis atque injuria quemque.

94. *Atque huic transtulit*] Liber Bembinus *huc*, perspicue melius. FAERNUS. Nostri *Huic*. Sed recte *Huc*. III, 1, 18. *Vixque huc contuleram*.

97. *Horum. ea ad hos redibat lege hereditas*] *Horunce ad hos ea*, est in libro Bembino. ita versus melius procedit. in libro Victoriano *horunc* etiam scriptum fuisse conjicio. nam *m* in litura est. quod vero sequitur *redibat*, omnes antiqui libri, et quidam ex recentibus, itemque Donatus habent, *rediebat*. FAERNUS.

Horunce: ea ad hos rediebat lege hereditas.

Horum omnes nostri. *Ea* in octo deest; non incommode si *Rediebat* legeris. Sed Bembinus alio ordine *ad hos ea*; et ex nostris duo *Rediit*. Quare sic etiam legas;

Horunce: ad hos ea rediit lege hereditas.

Sic And. IV, 5, 4.

Hujus morte ea ad me lege redierunt bona]

99. *Reliquit cum matre hic uxorem*] Ex iisdem libris Bembino et Victoriano et ex Donato, lego *relinquit*. ita et Robertus Stephanus impressit. FAERNUS. Donatus: *Relinquit: Legitur Reliquit*. Nostri omnes *Reliquit*. Et praeterea pro *Reliquit cúm matre hic uxorem*, ubi *Matre* in Thesi mergitur, duo ex nostris notae primariae,

Reliquit hic cum mátre uxorem.

100. *Rus abdidit se huc raro in urbem commeat*] Nostri universi *Sese*. Repone,

Rus abdit sese; huc raro in urbem commeat.

102. *Primum dies complusculos*] In libro Bembino erat *primos dies compl.* postea *s* deleto, remansit *primo*, quod habuit et Victorianus. FAERNUS. Nostri omnes *Primum*. Ex Bembino *Primos* repone, *Primo hos dies complusculos*. Ita passim, *Aliquot hos dies*, *Hosce aliquot dies* etc.

103. *Bene conveniebat*] Unus ex Regiis *Convenibat*; et sic scribendum.

104. *Miris modis odisse coepit Sostratam*] Cledonius p. 1915. *Odi*, *temporis praeteriti perfecti est*: *nam Terentius*: *Miris modis odisse aiunt adolescentem Sostratam*. Vide an ex hoc mendoso Cledonii loco reponendum hic sit,

Miris modis odisse adulescens Sostratam.

ut *Coepit*, vel simile ex more subaudiatur: *Adulescens* autem de muliere, ut infra IV, 4, 39. de hac ipsa, et itidem de Phanio *Adulescens mulier*. Phorm. V, 3, 11. Quin et absolute And. III, 2, 8.

Cumque huic est veritus optumae adulescenti facere injuriam.

Confábulatum, fúgere e conspectu ílico,
Uidére nolle: déniquc ubi non quít pati,
Simulát se ad matrem accérsi ad rem diuínam, abit;
Ubi illíc dies est complúris, accersí iubet:
Dixére causam néscio quam. iterúm iubet;
Nemó remisit. póst quam accersit saépius,
Aegram ésse simulant múlierem. nostra ílico
It uísere ad eam: admísit nemo. hoc úbi senex
Rescíuit, heri ea caúsa rure huc áduenit,
Patrém continuo cónuenit Philúmenae.
Quid égerint intér se, nondum etiám scio:
Nisi sáne curae est, quórsum euenturum hóc siet.
Habés omnem rem: pérgam quo coepi hóc iter.
PH. Et quídem ego: nam constítui cum quodam hóspite
Me esse íllum conuentúram. *PA.* di uortánt bene
Quod agás. *PH.* uale. *PA.* et tu béne uale, Philótium.

Actus II. Scaena I.

Laches. Sostrata.

L. PRO Deum átque hominum fidém, quod hoc genus est, quae haéc est coniurátio?
Utn' ómnes mulierés eadem aeque stúdeant, nolintque ómnia?
Neque déclinatam quícquam ab aliarum íngenio ullam réperias?

Odisse, ut mox v. 107. *Fugere e conspectu ilico*, *Videre nolle.* ubi non commode subintelligas, *Coepit.*

109. *Simulat se a matre accersi ad rem divinam: abiit*] Idem liber pro *a matre*, habet *ad matrem:* et pro *abiit*, *abit*. utrunque placet. ita habebat et Victorianus. postea emendatum fuit in lectionem vulgatam. FAERNUS. Nostri omnes, *A matre.*

111. *Dixere causam tum nescio quam iterum jubet*] Nostri omnes *Tunc causam.* Ejice illud *Tunc* vel *Tum;* quod et versum gravat, et sedem incertam habet, et sententiae nihil confert.

112. *Postquam accersunt saepius*] Aliquot ex nostris, *Accersivit;* inde ex scripturae similitudine natum *Accersunt.* Sed recte duo ex nostris *Accersit.*

1. *Quod hoc genus est, quae haec conjuratio*] O. l. s. et Donatus geminat verbum *est*, *quae haec est conjuratio.* est autem extrema pars octonarii Iambici, qui abjecto ex *quod d*, bene procedit. FAERNUS. Sic et nostri.

2. *Ut omnes mulieres eademque aeque studeant*] Concitatius est, quemadmodum legitur in libris Bembino et Victoriano, *utin omnes.* FAERNUS. *Utin omnes mulieres.* Nostri *Ut.* Lege, *Utne*, *Utin* hic nequit

[Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus.]
Uirís aduorsari aéque studium est, símilis pertináciast.
In códemque omnes míhi uidentur lúdo doctae ad málitiam.
Ei lúdo, si ulla sít magistra, hanc ésse satis certó scio.
SO. Me míseram, quae nunc, quámobrem accuser, néscio. 205
L. hem, tu nécias.

consistere, quia ultimam semper producit.

4. *Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus*] Versus hic toto pede deficit; ab ambiguitate laborat; filum orationis interrumpit, denique spurius est et adulterinus: natus ex nota marginali. Dixerat Auctor;

Utn' omnes mulieres eadem aeque studeant nolintque omnia?
Neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam reperias?

Vides hic *Omnium mulierum* crimen aliquod commune proferri: male igitur infertur singulare hoc *Socruum*. Id quoque vides, *Omnes mulieres* Eadem *studere ac nolle*, amare et odisse. Pone jam illud spurium; et hoc ipsum negas. Quomodo enim omnes *Eadem* volunt ac nolunt; cum quicquid volunt *Nurus*, id prae simultate nolunt *Socrus*? Haec secum pugnant. Illud denique quod sequitur, vide;

Viris esse adversas aeque studium est, similis pertinacia est.

Hoc plane ad *Omnes mulieres* spectat, non ad *Socrus* et *Nurus* quae in sententiam intro repserunt. Hoc peccant, non qua *Socrus* sunt, sed qua Mulieres, qua Uxores. Tolle igitur hoc Emblema; et videbis tres istos versus tam arcte apteque inter se cohaerere, ut divelli nec debeant nec possint. Agnoscit tamen id Donatus, et simul *Ambigui* vitium, quod tamen sic excusatum it: *Necessaria*, ait, *sententiae ἀμφιβολία, ad describendam utramque personam.* Ergo ex hoc Donati colore et excusatione, Senex hic tam incusat et culpat nurum Philumenam, quam uxorem Sostratam; quod falsum est, et ab ipsa Fabula refutatur. Ut tamen agnoscas Donati hujus discipulum, *Ambiguum* illud bis a praeceptore mutuatur Sanctus Hieronymus: In Michaeam p. 1550. *Terentius in Hecyra, Quid hoc est? inquit, omnes socrus oderunt nurus. Quod quamquam ambiguum sit; tamen propemodum naturale est, ut nurus socrum, et socrus oderit nurum.* Et adversus Jovinianum p. 191. *Ut scias illud verum esse Terentii, quod consulto ambigue extulit; Quid est hoc? omnes socrus oderunt nurus.*

5. *Viris esse advorsas*] In *viris* s abjicitur, ut stet versus. FAERNUS.

Viris esse advorsas aeque studium est, similis pertinaciast.

Laborat hic versus; aut primam in *Adversas* corripit, aut secundam in *Viris:* quorum neutrum ex more; et si posterius eligis, totum in Thesi latebit *Viris;* quod tamen praecipue est efferendum. Repone,

Viris adversari aéque studium est.

Infra II, 2, 29. *Non possum adversari meis.*
et IV, 4, 32.

Reduc uxorem, ac noli adversari mihi.

Plautus Cas. II, 2, 32. de uxore et viro: *Noli sis tu illi adversari.* II, 3, 35.

Sed quid ais? jam domuisti animum, potius ut quod vir velit
Fieri, id facias; quam adversere contra.

7. *Et ei ludo*] Liber Bembinus non habet conjunctionem *et*. FAERNUS.

Ei ludo, si ullus est, magistram hanc esse satis certo scio.

Nostri omnes perperam, *Et ei ludo*. Sed aliud hic quaerendum: Quorsum quaeso, jam dubitat, *Si ullus est ludus?* cum praecedente versu ludum talem esse, ut notum et compertum sumpsisset. Haec non belle conveniunt. Sed aliud dederat Auctor,

Ei ludo, si ulla sit magistra, hanc esse satis certo scio.

De ludo nullus dubitat; de magistra dubitandi causa bona erat: an cuiquam Magistrae obtemperare vellent; an om-

SO. Ita mé di bene ament, mí Laches,
Itaque úna inter nos ágere aetatem líceat. *L.* di mala próhibeant.
SO. Meque ábs te inmerito esse áccusatam, póstmodo resciscés, scio.
L. Te inmérito? an quicquam pro ístis factis dígnum te dicí potest?
Quae me ét te et familiám dedecoras, fílio luctúm paras.
Tum autem, éx amicis ínimici ut sint nóbis adfinés, facis:
Qui illúm decrerunt dígnum, suos cui líberos commítterent.

nes aequales esse mallent, aut πολυκοιρανίαν instituerent.

9. *Non ita me di bene ament*] Non fere invenias librum, in quo sit dictio *bene.* sed nec Donatus eam habet: qua dempta oportebit sustentare versum, qui est senarius, vel applicando ei ultimam particulam versus praecedentis, vel producendo posteriorem syllabam in *ita.* FAERNUS.

Me miseram, quae nunc, quamobrem accuser, nescio, Hem,
Tu nescis? Non, ita me di ament, mi Laches.

Sic versus constituit Faernus: quorum posteriori deest syllaba; quam frustra ille pensare studet, vel *applicando* vel *producendo.* Cur autem Senarii hi inter septenarios veniunt, nulla de causa, cum metrum non postea immutetur? Repone,

Me miseram quae nunc quamobrem accuser, nescio. LA. *Hem, tu nescias?*

SO. *Ita me di bene ament, mi Laches.* Est septenarius cum clausula; ut passim. *Nescias* lego, pro *Nescis.* Semper enim in repetitione ex Indicativo Subjunctivum faciunt. Illud autem *Non* septem e nostris omittunt, *Bene* tres tantum habent. Nimirum olim inter correctores hic factio erat. Qui *Non* in Textum adsciverunt, jubente ipso versu ejecerunt *Bene*: contra quibus *Non* displicebat, versus gratia receperunt *Bene.* Inter priores Donatus erat: *Non: ita me di ament*: *Animadvertendum*, inquit, *veteres non minus εὐφημισμὸν in verbis, quam κακόφατον neglexisse.* Hoc ideo adnotat; quia junctim quis efferre possit, *Non ita me di ament.* Sed si *Non* huc inducas; etiam aliud *neglexerit* Terentius. Qui enim ad *Tu nescias* respondet *Non*, idem dicit quod *Scio.*

11. *Postmodum resciscces*] Idem liber *post modo* habet, ut et exigit versus. in quo correpta extrema hujus dictionis syllaba, ut apud Ovidium, *Post modo si perges:* est anapaestus in sexta. FAERNUS.

Meque abs te immerito esse accusatam postmodo resciscees. LA. *scio:*
Te immerito?

Nostri omnes mendose *Postmodum.* Sed aliud specta: Quorsum pertinet illud *Scio*? aut quomodo irato seni convenit? quis non videat *Te immerito* orationem inchoare? Repone, ut Sostratae hoc detur,

Meque abs te inmerito esse accusatam postmodo resciscees, scio.

Scio cum Indicativo sequente, ut passim: Adel. IV, 1, 10. *Jam huc recurret, sat scio.*

13. *Et familiam dedecoras*] In libro Bembino est, *et familiam omnem dedecoras:* versu etiam non repugnante. FAERNUS.

Quae me et te et familiam omnem dedecoras.

Omnem ex Bembino addidit Faernus; *Versu*, inquit, *non repugnante.* Miror, qui vir sic satis metrorum peritus, hoc dicere potuerit. Omnes nostri, non minus quam versus ipse, repudiant. Quin

Tu sóla exorere, quaé perturbes haéc, tua inprudéntia.
SO. Egon? *L.* tu, ínquam, mulier, quaé me omnino lápidem, non hominém putas.
An, quía ruri esse crébro soleo, néscire arbitrámini
Quo quísque pacto hic uítam uestrorum éxigat?
Múlto melius híc quae fiunt, quam ílli ubi sum adsidué, scio:
Ídeo quia, ut uos dómi mihi eritis, proínde ego ero famá foris.
Iámpridem equidem audíui cepisse ódium tui Philúmenam:
Mínimeque adeo mírum; et, ni id fecísset, magis mirúm foret.
Sét non credidi ádeo, ut etiam tótam hanc odissét domum:
Quód si scissem, illa híc maneret pótius, tu hinc issés foras.
Át uide, quam inmerito aégritudo haec óritur mi abs te, Sóstrata:

et ipsa sententia abnegat. Si enim *Omnem* dicis, Servos dicis et ancillas; ut Adel. V, 7, 12. *Traduce et matrem et familiam omnem ad nos.* An igitur et famulitium dedecorat Sostrata? Immo *Familiam*, Genus scilicet et Majores.

16. *Tua inpudentia*] Tres ex nostris, et pro varia lectione quartus, *Inprudentia.* Recte; neque enim versus amat in ea sede Trochaeum; neque Laches eo procedit, ut moratissimam uxorem *Impudentiae* accuset. *Imprudentia* etiam bono marito, si iratus sit, convenit, ut Heaut. IV, 1, 20. *Scio.*

Te inscientem atque inprudentem dicere ac facere omnia.

Impudentia vero non est humani viri dictum erga uxorem.

17. *Tu inquam mulier*] Versum hunc ita invenias in plerisque libris scriptis:

SO. *Egone?* LA *tu inquam mulier, quae me omnino lapidem non hominem putas.*

Et stat optime hic octonarius, si primam ejus syllabam praecedenti attribueris. sane etiam Donatus legit, *non hominem putas.* FAERNUS.

Egone? Tu inquam mulier.

Sic dedit Faernus: sed misere metro providet, cum *E* superiori apponit, et hunc a *Gone* inchoat. Repone; ut passim *Egon* corripitur,

Egon. Tu inquam mulier.

18. *An quia rurí crebro esse soleo*] Sentis, opinor, quam inconcinne *Ruri* posteriorem acuat, *Crebro* autem in Thesi lateat. Duo nostri vetustissimi cum uno ex Regiis,

An quia rurí esse crébro soleo.

19. *Quo quisque pacto hic vitam vestrorum exigat*] In libro Bembino est *vestrarum.* FAERNUS.

Vestrarum exigat. Sic et duo Meadiani, *Vestrarum*: ceteri omnes *Vestrorum*, atque etiam Donatus. Recte; *Vestrorum* pro *Vestrum*, ut tam mares, quam feminas concludat.

20. *Multo melius hic quae fiunt, quam illic ubi sum adsidue, scio*] Sic Faernus dedit, et sic Codices. Sed recte Muretus *Illi* pro *Illic*, versu ipso exposcente. Et frustra est, qui ex Plauto patrocinari vult tam aperto errato.

21. *Ideo quia ut vos mihi domi eri-*

Rús habitatum abií, concedens nóbis et rei séruiens;
Súmptus uestros ótiumque ut nóstra res possét pati,
Meó labori haut párcens, praeter aéquom atque aetatém meam.
Nón te pro his curásse rebus, né quid aegre essét mihi?
SO. Nón mea opera, néque pol culpa euénit. *L.* immo máxume:
Sóla hic fuisti: in te ómnis haeret cúlpa sola, Sóstrata.
Quae híc erant curáres; cum ego uos cúris solui céteris.
Cúm puella anúm suscepisse ínimicitias nón pudet?
Íllius dices cúlpa factum? *SO.* haut équidem dico, mí Laches.
L. Gaúdeo, ita me dí ament, gnati caúsa: nam de té quidem,
Sátis scio, peccándo detriménti nil fierí potest.
SO. Quí scis, an ea caúsa, mi uir, me ódisse adsimuláuerit,
Út cum matre plús una esset? *L.* quíd ais? non signi hóc sat est,
Quód heri nemo uóluit uisentem ád eam te intro admíttere?
SO. Énim lassam oppidó tum esse aibant: eo ád eam non admíssa sum.

tis] Unus ex nostris, *Mihi eritis domi*, Alter, *Domi mihi eritis*. Hoc recte: quippe *Domi* in ictu esse debet; et ultimam passim corripit.

Ideo, quia ut vos dómi mihi eritis.

33. *Cum ego vos solvi curis ceteris*] Quinque ex nostris, *Solvi a curis*. Ex Regiis unus, *Ego solvi curis vos ceteris*. Dedit auctor, suo more,

Cum ego vos curis solvi ceteris.

39. *Ut cum matre una plus esset?*] *Plus una*. ita collocatur in antiquis libris Bembino, et Basilicano, et Donato. FAERNUS. Nostri quoque, *Plus una esset*.

Ib. *Non signi sat est*] Liber Bembinus et alii antiqui ita habent, *non signi hoc sat est*. FAERNUS. Nostri partim habent *Hoc*, partim abnegant.

40. *Visentem te ad eam intromittere?*] Nos ex eodem libro ita legimus, *visentem ad eam te intro admittere*. FAERNUS. Nostri quoque omnes, *Te intro*.

41. *Enim lassam oppido tum aiebant*] Non male videtur addi posse verbum *esse*, ut in libro Bembino est, *enim lassam oppido tum esse aiebant*. nec versus repugnat si τὸ *oppido* sit dactylus, ut *ilico*. sed utramvis lectionem sequare, prima hujus versus syllaba ad praecedentem pertinet versum: sunt autem trochaici. sane et in aliis antiquis legitur, *enim lassam oppido aiebant tum esse*. FAERNUS.

Enim lassam oppido tum esse aiebant.

Sic Faernus: neque tamen opus est, ut

L. Tuós esse ego illi móres morbum mágis quam ullam aliam rem árbitror:
Ét merito adeo: nám uostrarum núlla est, quin gnatúm uelit
Dúcere uxorem: ét quae uobis plácita est, condició datur:
Úbi duxere inpúlsu uestro, uéstro inpulsu easdem éxigunt.

ACTUS II. SCAENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. SOSTRATA.

PH. ETSÍ scio ego, Philúmena, meum iús esse, ut te cógam
Quae ego ímperem facere: égo tamen patrio ánimo uictus fáciam,
Ut tíbi concedam; néque tuae libídini aduersábor.
L. Atque éccum Phidippum óptume uideo: hínc iam scibo quíd sit.
Phidíppe, et ego meis me ómnibus scio esse ádprime obsequéntem;

aut *Oppido* dactylus sit, aut prima versus syllaba praecedenti apponatur: modo, ut est, *aiebant* disyllabon sit. Nostri plerique, *Enim lassam eam oppido tum aiebant.* Festus Pompeius [p. 11M.] *Adfatim, dictum a copia fandi, sive Abundanter. Livius: Adfatim edi, bibi, lusi. Terentius Adfatim dixit pro eo quod est Ad lassitudinem.* Hodie *Adfatim* apud Terentium non exstat. Et nihil propius est, quam ut censeas *Oppido* a Magistris pro *Adfatim* suppositum: nam *Lassam adfatim* est quod Festus dicit, *Adfatim* apud Terentium pro *Ad lassitudinem* esse.

42. LA. *Tuos esse illi mores morbum*] Ex eodem libro interponimus pronomen *ego*, *tuos esse ego illi mores*, nec repugnat trochaicus, si *tuos* monosyllabum sit: *illi* vero priorem corripiat, uno *l* abjecto, ut saepe alibi. FAERNUS. A nostris abest *Ego.* Utroque modo *Tuos* monosyllabon erit.

1. *Etsi scio Philumena*] Ex o. l. s. et Donato addimus pronomen *ego*, hoc modo, *etsi scio ego Philumena.* FAERNUS. Et nostri omnes *Ego.*

2. *Quae ego imperem facere*] Iambicus est tetrameter catalecticus, qui bene procedet, et habebit Iambum in quarta, si duos proceleusmaticos admiseris, unum in tertia sede, alterum in quinta. FAERNUS. Nulla hic, quod ad versum attinet, difficultas est.

4. *Ex hoc jam scibo quid siet*] Convenientior versui est lectio libri Bembini, quam et Donatus, ut varietatem lectionis, adducit, *hinc jam scibo*, propter versum tamen, qui est Iambicus tetrameter catalecticus, ego legerim *sit*, ubi est *siet.* FAERNUS. Nostri male *Ex hoc. Sit* tam scribendum, quam pronuntiandum.

5. *Phidippe etsi ego meis omnibus scio me esse apprime obsequentem*] Versui aptior collocatio est in omnibus fere l. s. et Donato, *etsi ego meis me omnibus scio esse apprime obsequentem.* FAERNUS.

Phidippe, etsi ego meis me omnibus.

Set nón adeo ut mea fácilitas corrúmpat illorum ánimos:
Quod tú si idem facerés, magis rem in uóstram et nostram id ésset.
Nunc uídeo in illarum ésse te potéstate. *PH.* heia uéro.
L. Adií te heri de fília: ut ueni, ítidem incertum amísti.
Haut íta decet, si pérpetem hanc uis ésse adfinitátem,
Celáre te iras. sí quid est peccátum a nobis, prófer:
Aut éa refellendó tibi aut purgándo corrigémus,
Te iúdice ipso. sín east retinéndi causa apút uos,

Sic Faernus et nostri plerique omnes. Sed illud inspice, *Etsi scio me — Quod tu si idem faceres.* Quorsum illud *Etsi?* plane enim inconsequens oratio est. Notatum hoc et Veteribus. Charisius p. 203. *Etsi, ut ait C. Julius Romanus, ἀνακόλουθον est; quotiescumque τῷ Etsi non reddimus Tamen: ut Terentii illud ex Hecyra est, Etsi ego me meis omnibus — corrumpat animos.* Quid ergo? an sinemus Terentium ἀνακολούθου, hoc est Soloecismi reum peragi? Praesertim cum tam proclivis et tam certa sit ejus culpae purgatio? Repone,

Phidippe, et ego meis me omnibus.

Et ego, id quod *Etiam ego.* Oratorie, primo se fatetur levioris culpae reum esse, ut Phidippum gravioris arguat.

6. *Sed non adeo ut facilitas mea illorum corrumpat animos*] Ex libro Vaticano et Basilicano ac Donati, ita collocamus, *mea facilitas:* ex omnibus autem l. s. *corrumpat illorum animos.* versus est Iambicus tetrameter catalecticus, in quo contracta dictione *mea* in unam syllabam, est Iambus in quarta. FAERNUS. Nostri, uno excepto, omnes, *Mea facilitas:* nec opus est, ut *Mea* in unam syllabam contrahatur.

7. *Quod si tu idem faceres*] Melior est ordo verborum in libro Bembino, *Quod tu si idem faceres.* FAERNUS.

Nostri male *Si tu. Tu* enim sub ictu esse debet, ut v. 5. *Ego.* Ceterum pro *In rem nostram et vostram* nostri magno consensu, *In rem vostram et nostram.* Hoc civilius et moratius est, ut illorum commodum prius spectetur. Repone igitur,

Quod tu si idem faceres, magis rem in vostram et nostram id esset.

Rem in ipse versus efflagitat.

8. *Nam video in illarum potestate esse te. Heia vero*] Non indignus quidem venia Poeta foret, si in medio verbo caesuram hic poneret. Sed non credo eum data opera id fecisse; cum in manu esset, venia ea non indigere. Repone igitur,

Nunc video in illarum esse te potestate. Heja vero.

10. *Haut ita decet si perpetuam vis esse adfinitatem hanc*] *Perpetuam* versus respuit; qui in ea sede vel Creticum postulat; vel Paeonem quartum. Nostri omnes *Hanc* ponunt post *Perpetuam.* Repono,

Haut ita decet si perpetem hanc vis esse adfinitatem.

Perpes idem quod *Perpetuus*, ut Plautus *Noctem perpetem, Alea perpeti:* et alii *Diem, Annum perpetem* [cf. Forcell. lex. s. v.]

12. *Aut ea refellendo aut purgando vobis corrigemus*] In hoc genere crebro occurrunt peccata contra metrum; ideo quod nescirent veteres Correctores, nullam hic in medio versu, sive in caesura, licentiam permitti. *Purgando*, nisi primam corripit, quod absurdissimum, stare in ea sede nequit. Sed remedium sponte succurrit,

Aut ea refellendo tibi aut purgando corrigemus.

Tibi, ut patrifamilias, qui ceteros regas: sic superiore versu, *Celare te iras*, et *Te judice ipso.*

13. *Sin ea est causá retinendi aput*

Quia aégra est: te mi iniúriam facere árbitror, Phidíppe;
Si métuis satis ut meaé domi curétur diligénter.
At íta me di ament, haút tibi hoc concédo, etsi illi páter es,
Ut tu íllam saluam mágis uelis; id ádeo gnati caúsa:
Quem ego íntellexi illam haút minus quam se ípsum magni fácere.
Neque ádeo clam te est, quam ésse eum latúrum grauiter crédam,
Hoc sí rescierit: eó domum studeo hánc, prius quam ille huc rédeat.
PH. Lachés, et diligéntiam uestram ét benignitátem
Noui: ét quae dicis, ómnia esse, ut dícis, animum indúco:
Et te hóc mi cupio crédere: illam ad uós redire stúdeo,

vos] *Causá* in fine acuitur, nulla necessitate aut causa. Repone,

Sin ea est retinendi causa aput vos.

17. *Ut tu illam salvam magis velis, quam ego: id adeo gnati causa*] Illud *Quam ego* nimis onerat versum, etsi non suffocet et elidat. Sententiae autem adeo non necessarium est, ut noceat et incommodet. *Haut tibi concedo, ut tu illam salvam magis velis.* Quid opus est isto *Quam ego?* Id enim totum anticipatur in *Haut tibi concedo;* et putide rursus ingeritur. Lege igitur,

Ut tu illam salvam magis velis: id adeo gnati causa.

18. *Quam se ipsum magnificare*] Ita et liber Bembinus, et fere omnes alii antiqui et recentes, FAERNUS.

Quam se ipsum, magnificare.

Atqui tres nostri vetustissimi *Magni facere*. Recte. Nusquam aliàs apud Nostrum venit *Magnificare;* nec versus amat in ea sede Dactylum. Noster solet dicere, *Magni*, *maxumi facere:* Et Plautus; nisi semel atque iterum, ubi idem, quod hic, mendum insedit.

19. *Neque adeo me clam est*] O. I. s. *clam me est.* quod vero sequitur *resciverit*, libri Bembinus et omnes alii antiqui, *rescierit*, apposite ad rationem versus. FAERNUS.

Nostri quoque *Clam me est* et *Rescierit.* Sed et illud respice, *Graviter laturum credam.* Credasne hunc accentum ab Auctore esse, cum nullo negotio aliter potuit?

Neque adeo clam me est, quam esse eum laturum gráviter credam.

Sed quid sodes illud est, *Non clam me est, quam credam?* Quomodo *Clam* ei esse possit, quid ipse *Credat?* Recta erat locutio, *Non clam me est, quam graviter laturus sit:* ut infra IV, 1, 52. *Non edepol clam me est, ut hic laturus hoc sit.* et And. I, 5, 52. *Non clam te est, quam utraeque res utiles sint.* Repone igitur,

Neque adeo clam te est, quam esse eum laturum graviter credam.

20. *Eo domum studeo haec prius quam ille huc redeat*] In antiquissimis libris, Bembino et Victoriano et Decurtato pro, *huc redeat*, legitur, *ut redeat.* et est ordo; eo studeo ut haec redeat domum prius quam ille. FAERNUS. Nostri omnes *Huc*, et Donatus cum Edd. vett. *Ut* a Correctoribus venit, qui nesciebant unum mendum corrigere, nisi inducendo alterum. Lege cum Edd. vett.

Hoc si rescierit: eo domum studeo hanc, priusquam ille huc redeat.

Hanc non *Haec:* et *Redire*, *Revocare* vel simile quid, ut passim, subauditur.

Si fácere possim ulló modo. *L.* quae rés te id facere próhibet?
Eho, númquidnam accusát uirum? *PH.* minumé: nam postquam atténdi
Magis, ét ui coepi cógere ut redíret; sancte adiúrat,
Non pósse aput uos Pámphilo se abséntc perduráre:
Aliúd fortasse alií uiti est: ego sum ánimo leni nátus:
Non póssum aduorsarí meis. *L.* hem, Sóstrata. *SO.* heu me míseram.
L. Certúmne est istuc? *PH.* núnc quidem ut uidétur: set numquíd uis?
Nam est quód me transire ád forum iam opórtet. *L.* eo tecum úna.

Actus II. Scaena III.

Sostrata.

ÉDEPOL ne nos súmus inique aeque ómnes inuisaé uiris,
Própter paucas: quae ómnes faciunt dígnae ut uìdeamúr malo.
Nam íta me di ament, quód me accusat uír nunc, sum extra nóxiam.

24. *Quae res te facere id prohibet?*] Nostri meliores magno numero, *Quae res te id facere prohibet?* Numeris paulo melioribus.

28. *Aliud fortasse aliis vitii est*] Septem ex nostris *Alii.* Recte. Et Lachetem ipsum intelligit. Sic etiam Donatus legit; *Mollius dixit Alii, quam si Tibi dixisset.* Hodie in Donato *Aliis* est editum: sed res ipsa refragatur.

31. *Nam est quod me ad forum transire jam oportet.* L. *eo tecum una*] Ex libro Bembino ita lego,

Nam est quod me transire ad forum
jam oporteat. LA. *eo tecum una.*

Ita etiam collocant alii omnes libri, et maxime antiqui, in quibus tamen scriptum est, *oportet.* versus est ejusdem cujus supra generis, et ipse habens Iambum in quarta. in quo tamen versu verbum *eo*, in unam syllabam contrahendum est. FAERNUS. Cetera recte, et nostris consentientibus. Sed *Oportet* universi. Recte: volente ipso versu. Ut *Est qui dicit*, et *Est qui dicat*, aeque bene dixeris; ita *Est quod oportet* tam recte, quam *Est quod oporteat.*

1. *Edepol ne nos sumus mulieres inique aeque omnes invisae viris*] Tò *mulieres* delemus ex auctoritate libri Bembini. quam dictionem alioqui nec oratio exposcit: utique enim subintelligitur, nec ratio trochaici admittit. FAERNUS. Recte hic Bembinus. Et perperam altera Correctorum factio, qui *Mulieres* retinebant, *Inique* extrudebant; ut nostri fere omnes. *Aeque inique,* ut Heaut. IV, 3, 7. *Aeque commode.*

3. *Nam ita di me ament*] O. l. s. et Donatus, *nam ita me di ament.* FAERNUS. Nostri omnes *Me di ament.* Et praeterea pro *Núnc vir*, Codex C. C. *Vír nunc.* Recte, ut *Vir* sit in ictu.

Sét non facile est éxpurgatu: ita ánimum induxerúnt, socrus
Ómnis esse iníquas: haut pol mé quidem: nam numquám, secus
Hábui illam, ac si ex mé esset nata: néc, qui hoc mi eueniát, scio:
Nísi pol filiúm multimodis iam éxpeto, ut redeát domum.

Actus III. Scaena I.

PAMPHILUS. PARMENO. MYRRHINA.

PAM. NÉMINI plura ego acérba credo esse éx amore homini úmquam oblata,
Quám mi. heu me infelícem, hancine ego uítam parsi pérdere?
Hácine causa eram égo tantopere cúpidus redeundí domum? ah,
Quánto fuerat praéstabilius, úbiuis gentium ágere aetatem,

5. *Haut pol me quidem*] Ex *quidem m* elidendum, licet consonans consequatur, ut sit dactylus in quinta sede hujus trochaici, cujus haec pars est. FAERNUS. Hoc usitatum et tritum est.

7. *Nisi pol filium multis modis jam expecto ut redeat domum*] Ex ratione versus, qui est trochaicus catalecticus, legendum *multimodis;* quam dictionem et in Andria [V, 4, 36.] reposuimus, ex libro Bembino, ubi in vulgata lectione pariter erat *multis modis.* FAERNUS.

Recte *Multimodis*; nam nostri *Multis modis.* Sed aliud restat aliquanto majus. Pro *Exspecto*, lege, et sententia et versu gratulantibus, *Expeto ut redeat domum.* Vide ad Eunuchum IV, 6, 5.

1. *Nemini ego plura acerba esse credo ex amore homini umquam oblata*
Quam mihi. heu me infelicem, hancine ego vitam parsi perdere?]
Prioris versus verba alii libri scripti aliter collocant: sed nos antiquam lectionem, et Donatum sequemur, in quibus hoc tantum ab impressa lectione variatur, quod in iis est, *credo esse.* sane hic versus, contracto in unam syllabam pronomine *ego*, ita ut *nemini ego* sit dactylus, est trochaicus tetrameter acatalecticus: posterior vero versus, dictione *mihi* monosyllaba effecta, eademque per synaloephen elisa, et ipse trochaicus est, catalecticus tamen, ut sequentes. quartus vero et ipse trochaicus acatalecticus, coalescentibus in unam syllabam duabus extremis syllabis in voce *gentium.* FAERNUS.

Nemini ego plura acerba credo esse. Sic dedit Faernus. Nostri *Credo esse*; sed iidem *Plura ego.* Repone,

Nemini plura ego acerba credo esse. *Nemini* pronuntiatur hic διϭυλλάβως, quasi esset *Nemni.* Sic Plaut. Poen. V, 6, 11.

Neminem venire, qui istas adsereret manu.

3. *Haccine caúsa ego erám tantopere*] Vide modo accentus, et statim repones,

Haccine caúsa eram égo tantopere.

4. *Cui quanto fuerat praestabilius, ubivis gentium agere aetatem*] Hic versus, octonarius plenus, Trochaicus semper est, nusquam Iambicus; nisi ubi, ut

Quam húc redire? atque haéc ita esse míserum me resciscere?
Nam ómnibus nobis, quíbus est alicunde áliquis obiectús labos,
Omne quod est intérea tempus príusquam id rescitúmst, lucrost.
PAR. Át sic citius quí te expedias hís aerumnis, réperias.
Sí non rediissés, haec irae fáctae essent multo ámpliores:
Sét nunc aduentúm tuum ambas, Pámphile, scio réueritaras.
Rém cognosces: íram expedies: rúrsum in gratiám restitues.
Léuia sunt, quae tú pergrauia esse ín animum induxtí tuum.
PAM. Quid cónsolare me? án quisquam usquam géntiumst aequé miser?
Prius quam hánc uxorem dúxi, habebam alibi ánimum amori déditum;
Iam in hác re, ut taceam, cuíuis facile est scitu, quam fuerím miser:
Tamén numquam ausus súm recusare eám, quam mi obtrudít pater.

hic, mendum subrepsit. Tolle illud *Cui*, et substitue *Ah: Redeundi domum. ah, Quanto fuerat:* quo pacto et metro, et loquentis simul affectui vim et spiritum addes. Sic Andr. II, 1, 7. *Nisi Philumenam. Ah, Quanto satiust.*

6. *Nam nos omnes, quibus est*] Ordo est, *Lucro est nos omnes.* Sic libri plerique, et sic Donatus: *Hoc, ait, genus orationis absolutum dicitur* (Legendum opinor, *Soloecum dicitur*) *Tale est apud Virgilium* (X, 244.)

Crastina lux, mea si non irrita dicta putaris,
Ingentes Rutulae spectabis caedis acervos.

Ubi apud Servium quoque Velius Longus et alii Magistri legebant *Spectabis.* Atqui et Virgilius *Spectabit*; ut nunc codices vetusti; et Terentius, opinor (neque enim sciens prudens σολοικίζειν maluit)

Nam omnibus nobis, quibus est alicunde.

Ita codex ex Regiis unus; Duo alii *Nam nobis omnibus.* Infra III, 3, 20.

Omnibus nobis ut res dant sese.

9. *Si non redisses, hae irae factae essent multo ampliores*] Versus est trochaicus tetrameter acatalecticus, si pro verbo *redisses*, in scansione sit *rediisses:* et in *hae irae* non fiat synaloepha. FAERNUS.

Si non redisses hae irae. Repone, *Si non rediisses haec irae. Haec* unus ex nostris, alter vetustus *Hae. Haec* femininum pro *Hae* jam saepe habuimus.

15. *Cuivis facile scitu*] Addo *est*, ex libro Bembino, Vaticano et Basilicano, quod et in Victoriano erat, sed postea

Uix me húnc abstraxi, atque ínpeditum in eo éxpediui animum meum;
Uixque húc contuleram: em nóua res ortast, pórro ab hac quae me ábstrahat.
Tum aut mátrem ex ea re me aút uxorem in cúlpa inuenturum árbitror:
Quod cum íta esse inueneró, quid restat, nísi porro ut fiám miser?
Nam mátris ferre iniúrias me, Pármeno, pietás iubet:
Tum uxóri obnoxiús sum; ita olim suó me ingenio pértulit:
Tot meás iniuriás quae numquam núllo patefecít loco.
Set mágnum nescio quíd necesse est éuenisse, Pármeno,
Unde íra inter eas íntercessit, quaé tam permansít diu.
PAR. Aut quidem hércle paruom, sí uis ueram uérba ad rationem éxigi.

abrasum fuit. FAERNUS. *Facile scitu est.* Tres ex nostris cum Edd. vett. *Facile est scitu.* Concinnius paulo.

17. *Vix me illinc abstraxi*] Hic versus potest utcumque sustentari, ut sit trochaicus tetrameter hypercatalecticus. sed hujusmodi versus inter Iambicos non placet mihi. quare legerim, ut in libro Bembino, *vix me illi abstraxi;* ita erit octonarius Iambicus, ut ceteri. *illi* autem, vel dativus erit, pro *ab illa*, vel adverbium de loco, sicut alibi in loco. FAERNUS. Nostri *Illinc.* Lege: *Vix me hinc abstraxi. Hinc* ut v. 15. *In hac re.*

Ib. *Inpeditum in ea expedivi animum meum*] Lege, *In eo*, scilicet *In eo amore impeditum*, non in ea Bacchide, ut v. 14. *Habebam alibi animum amori deditum.* Sic And. V, 1, 10.

Adulescentulo In alio occupato amore.

19. *Tum matrem ex ea re, aut me uxorem*] Idem liber, itemque Victorianus haec verba sic collocant, *tum matrem ex ea re me aut uxorem.* FAERNUS. *Tum matrem ex ea re me aut uxorem.* Lege, *Tum aut matrem.*

23. *Tot meas injurias quae numquam in ullo patefecit loco*] Donatus: *Non dixit Quas sed Quae: ut ad omnia, non ad Injurias referatur extrema conclusio.* Fallit magnus Magister: *Quae* enim non est Neutrum plurale, sed singulare Femininum, *Quae numquam patefecit tot meas injurias.* Porro tres ex nostris *Numquam ullo*, non *In ullo*. Repone,

Numquam nullo patefecit loco.

26. *Haud quidem hercle parum est, si vis vero veram rationem exequi*] Ex ejusdem libri et aliquot aliorum auctoritate, itemque Donati, delemus verbum *est*, et pro *parum*, scribimus *parvom*, quod et alii libri habent, et idem Donatus: licet per duo *u*, scriptum. sane qui expositionem Donati super hoc verbo *parvum* consideraverit, intelliget eum affirmative legere, non negative ex quo conjecit Lolgius legendum, *at quidem hercle parvum*, ut subaudiendum sit ex sententia Donati *evenit:* nam si negative legas, pugnabit cum consequente sententia, et cum eo quod infra dicit, *fortasse unum aliquod verbum;* quam et ego conjecturam probo, eo magis quod in meo quodam libro scriptum erat *aut.* ut facilis lapsus fuerit per adjectionem unius litterae ex *at* in *aut.* Hujus autem versus prima syllaba prae-

Non máxumae, quae máxumae sunt interdum irae, iniúriae
Faciúnt: nam saepe est, quibus in rebus álius ne iratús quidem est,
Cum de eádem causa est íracundus fáctus inimicíssimus.
Pueri ínter sese quás prò leuibus nóxiis irás gerunt?
Quaprópter? quia enim qui eós gubernat ánimus, infirmúm gerunt.
Itidem íllae mulierés sunt, ferme ut púeri, leui senténtia:
Fortásse unum aliquod uérbum inter eas íram hanc conciuísse, ere.
PAM. Abi, Pármeno, intro, ac mé uenisse núntia. ***PAR.*** hem quid hoc ést? ***PAM.*** tace.

cedenti attribuitur, ut versus sint octonarii Iambici quadrati. FAERNUS.

Nostri *Haut*. Sed quid est, *Si vis vero?* Donatus: *Vero vel nomen est, vel Conjunctio, vel Adverbium.* Nonne haec loco obscuro magnam lucem inferunt? Quid porro est, *Veram rationem exsequi?* quis sic locutus est? Vide an rem ipsam conjectura teligerim:

Aut quidem hercle parvom; si vis veram verba ad rationem exigi.

Dixerat Pamphilus, *Magnum quid evenisse;* respondet servus, Aut quidem *Parvum*, si veris suis nominibus res appellari vis, si vis verba exigi ad veram rationem: ut Cicero [Verr. II, 1, 51, 133.] *Exigere columnas ad perpendiculum.* Ovid. Met. IX, 500.

Sunt superis sua jura. quid ad caelestia ritus
Exigere humanos diversaque foedera tento?

27. *Non maxumas quae maxumae sunt interdum irae injurias Faciunt*]
Sic hodie libri omnes: prorsus contra loci sententiam. Donatus: *Injuriae faciunt iras, non irae injurias*; *sed hic ὑπαλλακτικῶς dixit. Alii, Faciunt, pro probant, ostendunt.* Atqui quis sanae mentis scriptor *Faciunt* hic posuisset pro *Ostendunt?* Aut quo modo, si Hypallagen nomines, continuo ex atris alba fient? Repone,

Non maxumae, quae maxumae sunt interdum irae, injuriae
Faciunt.

Hellenismum, credo, agnoscis; *Irae pro iras;* quo nomen sequitur casum pronominis. Ut And. Prol. 3.

Populo ut placerent, quas fecisset fabulas:

pro *Fabulae:* sic contra hic *Irae* pro *Iras;* quia hic *Quae* pronomen est, ibi *Quas.* Sic mox v. 31.

Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.

Animus pro *Animum* propter pronomen *Qui.*

30. *Pro levibus noxis iras gerunt?*] *Noxiis* exigit ratio octonarii, et ita est in multis libris, et in iis Bembino, Vitoriano, Basilicano et Donato. FAERNUS.

Pueri inter sese quam pro levibus. Nostri etiam plerique *Noxiis.* Sed insuper repone, magno sententiae incremento,

Pueri inter sese quas pro levibus noxiis iras gerunt?

32. *Itidem illae mulieres*] Nisi quis *mulieres* trisyllabum faciat, eliso medio *e*, versus non constat. sed judicio meo delendum esset τὸ *illae*, quod alioqui non modo non adjuvat sensum, sed ei etiam incommodat. FAERNUS. Immo alia via servatur rythmus. *Levi* hic monosyllabon est, ut alibi *Novo:* quod facile feres, si pronuntiaveris eo quo veteres sono, *Lewi, Nowo.*

33. *Fortasse unum aliquod verbum inter eas íram hánc conciverit*] Vides

Trepidári sentio, ét cursari rúrsum prorsum. *PAR.* agedum, ád fores
Accédo propius. hém, sensistin? *PAM.* nóli fabulárier.
Pro Iúppiter, clamórem audiuí. *PAR.* túte loqueris, mé uetas.
M. Tace óbsecro mea gnáta. *PAM.* matris uóx uisast Philúmenae.
Nullús sum. *PAR.* qui dum? *PAM.* périi. *PAR.* quamobrem? *PAM.* néscio quod magnúm malum
Profécto, Parmenó, me celas. *PAR.* úxorem Philúmenam
Pauitáre nescio quíd dixerunt: íd si forte est, néscio.
PAM. Intérii: cur id míhi non dixti? *PAR.* quía non poteram una ómnía.
PAM. Quid mórbi est? *PAR.* nesció. *PAM.* quid? nemon médicum adduxit? *PAR.* néscio.

in *Iram* synaloepham negligi, contra morem et legem. Guyetus. *Hanc irám conciverit.* Sed ille ad digitos pedes numerabat; accentuum ignarus et securus. Edd. vett. *Inter eas iras has:* sed tria homoeoteleuta parum concinne veniunt; et praeterea codicum quicquid ubique est *Iram hanc.* Donatus ad locum: *Legitur et Conscivisse* (lege *Concivisse.*] *Sic Plautus: Fortasse te amare suspicavere. Nam veteres infinitivo modo adjungebant Fortasse.* Plauti locus hodie non extat; sic tamen corrigendus,

Fortasse tete amare suspicarier.

ut Poen. V, 2, 44.

Fortasse medicos nos esse arbitrarier.

Noluerunt Magistri pueros suos obsolete loqui; sed vel versus dispendio Infinitivum mutarunt. Revocemus vero denuo,

Fortasse unum aliquod verbum inter eas iram hanc concivisse, ere.

Addidimus *Ere*, versus quidem causa; sed, ut puto, verissime. Nam qui existimabat, *Concivisse* per se adscito, fore Iamb. Tetram. Catalecticum, is nesciebat quid sit ejusmodi Iambicus.

35. *Age dum ad fores accede propius.* PAR. *hem*, *sensistine?*] Haec omnia ascripta sunt in libro Bembino Parmenonis personae: in eo tamen pro *accede*, legitur *accedo*, et pro *sensistine*, *sensistin*, quod posterius in omnibus libris est. est autem *age dum*, vox se ipsum hortantis ad exequendum erile mandatum. FAERNUS. Nostri *Accede.*

37. *Pro Juppiter, clamorem audio*] In libro Bembino et Victoriano est *audivi:* ut et exigit versus. FAERNUS. Nostri perperam *Audio.*

39. *Quia perii*] Aliqui libri, inter quos Bembinus non habent *quia*, quod nec sensum juvat, et impedit versum, quem nos hoc modo ordinamus, ut sit tetrameter Iambicus acatalecticus.

Nullus sum. PAR. *qui dum?* PAM. *perii.* PAR. *quamobrem.* PAM. *nescio quod magnum malum.*

FAERNUS. In nostris male *Quia.*

40. *Celas*] Nostri omnes *Celant*; nisi quod unus *Celat.*

42. *Interii, cur mihi id non dixti*] Lege ex nostris fere omnibus,

Interii, cur id mihi non dixti?

43. *Nemone medicum adduxit?*] Liber Bembinus, Basilicanus, Vaticanus, et Victorianus, *nemon.* FAERNUS. Nostri quoque *Nemon.*

PAM. Cesso hínc ire intro, ut hóc quamprimum, quícquid est, certó sciam?
Quonám modo, Philúmena mea, núnc te offendam adféctam?
Nam sí periclum in te úllum inest, perísse me una haut dúbium est.

PAR. Non úsus facto est míhi nunc hunc intró sequi:
Nam inuísos omnis nós esse illis séntio.
Heri némo uoluit Sóstratam intro admíttere.
Si fórte morbus ámplior factús siet,
Quod sáne nolim, máxume eri causá mei;
Seruom ílico introiísse dicent Sóstratae,
Aliquíd tulisse cómminiscentúr mali,
Capiti átque aetati illórum, morbus qui aúctus sit.
Era in crímen ueniet, égo uero in magnúm malum.

Actus III. Scaena II.

Sostrata. Parmeno. Pamphilus.

SO. NESCÍO quid iamdudum aúdio hic tumúltuari mísera:
Male métuo, ne Philúmenae magis mórbus adgrauéscat:
Quod te Aésculapi, et té Salus, ne quíd sit huius, óro.
Nunc ád eam uisam. *PAR.* heus, Sóstrata. *SO.* hem. *PAR.* iterum ístinc excludére?

44. *Quicquid est, certum sciam*] Libri Bembinus, et Victorianus, *certo sciam*. FAERNUS. Nostri *Certum*.

46. *Nam si periculum ullum in te est*] Ita aliqui libri habent: Bembinus vero, *ullum inest*, Vaticanus, Basilicanus, et alii, ac Donatus, *ullum in te inest*, quam et veram lectionem arbitramur; et ex Vaticano, et Basilicano legimus *periclum*. FAERNUS.
Nam si periclum ullum in te inest. Concinnius id, quo Bembinus nos ducit, *Nam si periclum in te ullum inest.*

52. *Introisse*] Scribe *Introiisse*. Medium enim o eliditur; perinde ac si duobus verbis scriptum sit *Intro Ipse*.

54. *Morbus qui auctus siet*] Ex ratione versus legendum videtur *sit;* nisi quis velit *siet* monosyllabum facere, quod est durum, praesertim in fine versus. FAERNUS. *Auctus siet. Sit*, et pronuntiandum et scribendum.

55. *Era in crimen veniet. ego vero in magnum m.*] Arbitror ex priore *in*, *n* elidi, ut sit in prima sede anapaestus. FAERNUS.

1. *Nescio quid jam dudum hic audio*] Ordo verborum alius est in o. l. s. et Donato, in hunc modum, *jam dudum audio hic.* quod et numerosius est: facit enim Iambum in quarta sede versus, qui est Iambicus tetrameter catalecticus. FAERNUS. Eodem ordine nostri, *Audio hic.*

4. *Iterum istinc excludere*] Lege per interrogationem.

SO. Ehem Pármeno, tun híc eras? perií, quid faciam mísera?
Non uísam uxorem Pámphili, cum in próxumo hic sit aégra?
PAR. Non uísas? ne mittás quidem uiséndi causa quémquam.
Nam quí amat cui odio ípsus est, bis fácere stulte dúco.
Labórem inanem ipsús capit, et illí molestiam ádfert.
Tum fílius tuus íntroiit uidére, ut uenit, quíd agat.
SO. Quid áis? an uenit Pámphilus? *PAR.* uenít. *SO.* dis gratiam hábeo.
Hem, istóc uerbo animus mí rediit, et cúra ex corde excéssit.
PAR. Iam eá te causa máxume nunc húc introire nólo:
Nam sí remittent quíppiam Philúmenam dolóres,
Omném rem narrabít, scio, contínuo sola sóli.
Quae intér uos intervénerint, unde órtum ěst initium írae.

7. *Nec mittas quidem*] Non fere invenias librum scriptum, in quo pro *nec*, non sit *ne*. FAERNUS. Nostri quoque *Ne*. Et lege *Non visas?* Interrogative.

10. *Tum autem filius introiit*] Et hic quoque numerosiorem lectionem habent o. l. s. et Donatus, *tum filius tuus i.* FAERNUS. Sic et nostri omnes.

11. *Dis habeo gratias*] Versus esse debet Iambicus tetrameter catalecticus, ut ceteri: quare ex o. fere l. s. ita legimus, *Dis gratiam habeo.* FAERNUS. Unus et alter ex nostris *Gratiam habeo*: reliqui *Gratias*.

13. *Huc nunc introire nolo*] Hic quoque o. l. s. ita collocant, *nunc huc introire nolo.* ita *introire*, trisyllabum erit. FAERNUS. Nostri quoque omnes *Nunc huc*.

14. *Nam si remittent quippiam Philumenam dolores*] Donatus legit *Philumenae: dicens, remittent, verbum activum, positum esse, quasi neutrum.* ita etiam legit Rufinus in libro de metris comicis [p. 2709.] itaque etiam scriptum videtur fuisse in libro Victoriano; sed deinde mutatum in lectionem vulgatam. FAERNUS.

Philumenam dolores. Sic plerique nostri: unus tantum Regius *Philumenae.* Donatus posterius recipit; et certe, *Dolor, morbus remittit*, passim occurrit. Tamen ob id quod sequitur, *Philumenam* hic adscisco. *Sola soli*, inquit, *narrabit.* Si *Philumenam* scribis, ea est ista *Sola:* sin *Philumenae*, quae ista *Sola* sit, nescias.

16. *Quae inter vos intervenit*] Liber Bembinus, *intervenerit.* ita sine ulla licentia procedit versus. ita etiam prius videtur fuisse in Victoriano, cui nimis saepe scioli manus admoverunt. FAERNUS.

Nostri *Intervenit.* Sed adhuc restat, quod Bembino suppetias ferat. Repone,

Quae inter vos intervenerint; unde ortum est initium irae.

Quae enim non refertur ad *Rem;* sed est neutri pluralis. *Omnem rem narrabit; Quae inter vos intervenerint, narrabit.* Neque aliter Donatus olim lege-

Atque éccum uideo ipsum égredi. quam trístis. *SO.* o mi gnáte.

PAM. Mea máter, salue. *SO.* gaúdeo uenísse saluom. sáluan Philúmena est? *PAM.* meliúscula est. *SO.* utinam ístuc ita di fáxint.

Quid tu ígitur lacrumas? aút quid es tam trístis? *PAM.* recte, máter.

SO. Quid fúit tumulti? díc mihi: an dolór repente inuásit?

PAM. Ita fáctumst. *SO.* quid morbi ést? *PAM.* febris. *SO.* cotídiana? *PAM.* ita áiunt.

I sódes intro, cónsequar iam té, mea mater. *SO.* fíat.

PAM. Tu púeris curre, Pármeno, obuiam, átque eis onera adiúta.

PAR. Quid? nón sciunt ipsí uiam, domúm qua redeant? *PAM.* céssas?

Actus III. Scaena III.

Pamphilus.

NÉQUEO mearum rérum initium ullum ínuenire idóneum,
Únde exordiár narrare, quaé nec opinanti áccidunt;
Pártim quae perspéxi his oculis, pártim quae accepi aúribus:
Quá me propter éxanimatum cítius eduxí foras.
Nám modo intro ut mé corripui tímidus, alio súspicans

bat: *Quae inter vos intervenerit*: *melius sic*, *quam si diceret*, *Quae illi feceris*. Satis opinor, constat, (etsi hodie hic *Intervenerit* editum sit) *Quae* hic numero plurali accepisse Donatum, et proinde *Intervenerint* legisse: quod et versus ipse postulat.

17. *Quam tristis est! O mi gnate*] *Est* versui incommodat; et, me judice, ejiciendum est. Sic Heaut. V, 3, 21.

Set ipse egreditur, quam severus?

Cui hoc minus placet, legat *Quam tristis't*: vel, *Quam tristis est! mi gnate;* ut mox *Mea mater* sine *O*.

18. *Gaudeo venisse saluum. salvane*] Bembinus liber *salvam*. at aliqui alii, et in iis Victorianus et Basilicanus, itemque Donatus, *salvan* habent. ita versus est tetrameter Iambicus acatalecticus, ut ceteri. FAERNUS. Nostri omnes *Salvan*.

24. *Atque his onera adjuta*] Liber Bembinus, et Donatus, *atque eis*. FAERNUS. Duo nostri veterrimi *Atque iis*.

25. *Domum qua redeant?*] Idem liber *veniant*. utrumque stare potest. FAERNUS.

5. *Nam módo me intro ut corripui*] Lege ex nostris universis;

Nam modo intro ut me corripui.

Mórbo me uisúrum adfectam ac sénsi uxorem esse; eí mihi,
Póstquam me aspexére ancillae aduénisse, ilico omnés simul
Laétae exclamant, Uénit, id quod dérepente aspéxerant.
Sét continuo uóltum éarum sénsi inmutari ómnium,
Quía tam incommode íllis fors obtúlerat aduentúm meum.
Úna illarum intérea propere praécucurrit, núntians
Mé uenisse: ego eíus uidendi cúpidus, recta cónsequor.
Póstquam intro adueni, éxtemplo eius mórbum cognouí miser:
Nám neque, ut celáre posset, témpus spatium ullúm dabat:
Néque uoce alia, ac rés monebat ípsa, poterat cónqueri.

6. *Ac sensi esse uxorem, hei mihi*] Sic unus tantum Regius; reliqui, *Ac sensi uxorem esse.*

7. *Postquam me aspexere ancillae advenisse, ilico omnes simul*] Aut ego fallor, aut ex *omnes*, *m* eliso, prioreque ejus dictionis syllaba correpta, erit in sexta sede dactylus, et versus procedet, ut ceteri, qui sunt trochaici tetrametri catalectici. FAERNUS.

Ilico omnes simul. Codex Regius Chartaceus non habet *Simul.* Legere igitur possis, *Advenisse, omnes ilico Laetae exclamant.*

8. *Venit id quod me repente aspexerant*] Sic dedit Faernus; sed nostri universi *Me derepente.* Si hoc mavis, *Venit* est temporis praesentis; si *Repente*, est praeteriti. Sed melius est *Me* ejicere, cum egregio G. Fabricii codice: *Id quod derepente asp.*

10. *Incommode illis*] Duo nostri veterrimi *Illuc.*

11. *Una illarum forte interea propere praecurrit, nuntians*] Versum hunc in suum genus redigimus hoc modo: dictionem *forte* delemus ex auctoritate libri Bembini, et pro *praecurrit*, reponimus, *praecucurrit*, ex Basilicano, et aliis multis l. s. ita procedit trochaicus. FAERNUS.

Una earum interea propere praecucurrit.

Ita citat Priscianus p. 901. et sic ibi codex vetus. Nostri omnes, *Una illarum forte interea propere praecurrit.* Volebant hi Correctores, *Propere currit.* In Petrensi deest *Propere.*

13. *Postquam introii, extemplo ejus morbum*] Ne hic quidem trochaicus stat, nisi ad lectionem librorum Bembini et Victoriani emendetur, *Postquam intro adveni, extemplo ejus morbum.* FAERNUS.

Póstquam intro ádveni, éxtemplo
ejus morbum cognoví miser.

Sic Faernus ex Bembino suo dedit: sed correctorem sapit. Nostri enim universi et alii ubique, *Postquam introii.* Forte,

Postquam introivi, extempulo ejus
morbum cognovi miser.

ut Plautus saepe, Aul. I, 2, 15.

Nam si ignis vivet, tu extinguére
extempulo.

14. *Nam neque ut celari posset,*
tempus spatium ullum dabat,
Neque voce alia, ac res monebat,
ipsa poterat conqueri] Lege ac distingue; *Ut celare posset*, et *Ac res monebat ipsa.* And. III, 3, 19.

Neque postulem abs te, ni ipsa res
moneat. Quid est?

Póstquam aspexi, o fácinus indignum ínquam: et corripui ílico
Me índe lacrumans, íncredibili re átque atroci pércitus:
Máter consequitúr: iam ut limen éxirem, ad genua áccidit,
Lácrumans misera: míseritum est. profécto hoc sic est, út puto.
Ómnibus nobis út res dant sese, íta magni atque humilés sumus.
Hánc habere órationem mécum principio ínstitit:
Ó mi Pamphile, ábs te quamobrem haec ábierit, causám uides:
Nám uitium est oblátum uirgini ólim ab nescio quo ínprobo.
Núnc huc confugít, te atque alios pártum ut celarét suum.
Sét cum orata eiús reminiscor, néqueo quin lacrumém miser.
Quaéque fors fortúna est, inquit, nóbis quae te hodie óbtulit,
Pér eam te obsecrámus ambae, sí ius, si fas ést, uti
Áduorsa eius pér te tecta tácitaque aput omnís sient.
Si úmquam te erga animo ésse amico sénsti eam, mi Pámphile;
Síne labore hanc grátiam te ut síbi des pro illa, núnc rogat.
Céterum de rédducenda id fácias, quod in rem sít tuam.

Ut posset celare morbum; uxor scilicet; quam statim adiit osculaturus. Nisi *Celare* legeris; *Ipsa* disjungendum erit a *Res*.

21. *Mecum a principio instituit*] Placet mibi ut sine τῷ *a* legatur: *principio instituit*, ut est in libro Bembino. FAERNUS. Nostri omnes *A principio*.

29. *Si umquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi Pamphile*] Lege,

Si umquam te erga animo esse amico sensti eam, mi Pamphile.

30. *Hanc gratiam te uti sibi des*] Idem liber et Donatus, non *uti*, sed *ut*, habent. nec stat aliter versus, cum *uti* posteriorem producat. et dictio *ut*, etiam erat in Victoriano, sed deinde factum *uti*. FAERNUS.

31. *Ceterum de reducenda*] *Redducenda* per duo *d* scribimus: nam lam-

Párturire eám, neque grauidam esse éx te, solus cónscius.
Nam áiunt tecum póst duobus cóncubuisse eam ménsibus.
Túm, postquam ad te uénit, mensis ágitur hic iam séptimus:
Quód te scire, ipsa índicat res. núnc si potis est, Pámphile,
Máxume uoló doque operam, ut clam éueniat partús patrem,
Átque adeo omnis. sét si id fieri nón potest quin séntiant,
Dícam abortum essé: scio nemini áliter suspectúm fore,
Quín, quod uerisímile est, ex te récte eum natúm putent.
Cóntinuo exponétur: hic tibi níhil est quicquam incómmodi:
Ét illi miserae indígne factam iniúriam contéxeris.
Póllicitus sum; et séruare in eo cértumst, quod dixí, fidem.
Nám de redducénda, id uero ne útiquam honestum esse árbitror:
Néc faciam, etsi amór me grauiter cónsuetudoque eius tenet.

bum trochaicus non admittit. et infra, *nam de redducenda*. FAERNUS.

33. *Nam aiunt tecum*] Haec satis clara et perspicua sunt: nescio tamen quomodo miras hic tenebras aut caussantur aut faciunt Interpretes. *Duobus post mensibus*, hoc est, post vitium oblatum tibi nupta tecum concubuit. *Postquam ad te venit*, *mensis jam agitur septimus*, hoc est, a prima nocte nuptiali menses jam septem sunt. Ergo novem menses a raptu et compressione, septem a nuptiis. Partus itaque septimestris habebitur, et pro abortivo exponetur.

Ib. *Concubuisse eam mensibus*] Vocem *eam* ex libri Bembini auctoritate sustulimus: quae tamen subauditur ex praecedenti versu. FAERNUS.

Eam ex nostris reducimus: nam in ea sede Trochaeus raro invenitur.

34. *Mensis jam hic agitur septimus*] Ratio trochaici exigit hanc collocationem verborum, quae est in omnibus fere l. s. *mensis agitur hic jam septimus*. FAERNUS. Sic et nostri.

36. *Ut clam partus eveniat patrem*] Liber Bembinus, Basilicanus, et multi alii, ac Donatus, *ut clam eveniat partus patrem*. utraque collocatione stat trochaicus. FAERNUS. Sic plerique nostri.

37. *Sed si fieri id non potest*] Nostri vel non habent *Id*, vel collocant ante *Fieri*.

41. *Nec faciam; etsi me amor graviter consuetudoque ejus tenet*]

Lácrumo, quae posthác futurast uíta cum in mentém uenit
Sólitudoque. ó fortuna, ut númquam perpetua és data.
Sét iam prior amór me ad hanc rem exércitatum réddidit.
Quó ego eum consílio missum féci, eodem huic operám dabo.
Adest Pármeno cum púeris: hunc minimést opus
In hác re adesse: nam ólim soli crédidi,
Eá me abstinuisse ín principio, cúm data est:
Uereór, si clamorem eíus hic crebro exaúdiat,

Hunc versum ita habet liber Bembinus:
Nec faciam etsi amor consuetudoque ejus graviter tenet.
Ego tamen, aliorum collocationem sequens, et Bembinum librum, in eo quod non habet vocem *me*, ita legerim,
Nec faciam, etsi amor graviter consuetudoque ejus tenet. FAERNUS.
Nec faciam. etsi amor gravitér consuétudoque ejus tenet.
Sic Faernus; numeris pessimis. Nostri omnes *Amor me;* et in plerisque deest *Ejus.*

45. *Quae posthac futura sit vita*] Donatus et o. l. s. *futura est*, ut et trochaicus postulat. FAERNUS. Sic et nostri *Est.*

46. *O fortuna, ut numquam perpetuo es bona*] Pro *Bona* Donatus legebat *Data. Hic*, inquit, *Fortunam pro Bona posuit. Bona* igitur non erat in Textu. *Bona; Legitur et Data: nam et sic pro Bona intelligitur necessario.* Recipimus illud *Data*, quod tamen libri nostri repudiant, et insuper legimus *Perpetua.* Lucilius apud Nonium v. Proprium:
Cum sciam nihil esse in vita proprium mortali datum.
Plaut. Cist. I, 3, 46.
Ut sunt humana, nihil est perpetuum datum.
Fortunam absolute pro *Bonam* etiam Ennius usurpavit, apud Macrobium II, 2.
Hautquaquam quemquam semper Fortuna secutast.
Quae tria loca collegit Vir eruditus G. Fabricius. Adde illud Phorm. V, 7, 1.
Tantam fortunam de inproviso esse his datam.
Sententia igitur haec est, O bona fortuna, O fors fortuna, ut numquam mortalibus data es propria et perpetua.

48. *Quem ego consilio missum feci, idem nunc operam huic dabo*] O. l. s. habent, *quem ego tum consilio:* quae vero sequuntur, ita et illi, et Donatus collocant, *nunc huic operam dabo;* sed hoc modo est Iambicus octonarius, post tot trochaicos. quod quamvis non placet nobis, tamen consensum omnium librorum sequemur. FAERNUS.
Quem ego tum consilio missum feci, idem nunc huic operam dabo.
Hic versus inter Trochaicos Iambicus venit: praeterea sententia, vel nulla vel falsa est; ut Guyetus versum spurium pronuntiaverit. Donatus *Idem* et *Eidem* agnoscit; *Si idem*, inquit, *Ego*: *si Eidem, hoc est amori.* Veterrimus noster cum altero *Item.* Duo insuper pro *Tum* habent *Cum.* Repone,
Quó ego eum consilio missum féci, eodem huic operám dabo.
Quo consilio missum feci eum amorem, eodem consilio huic amori dabo operam, ut hunc pariter missum faciam. *Nunc* addiderunt, quia praecesserat *Tum:* nos *Eum* legimus, cui opponitur *Huic. Quo consilio ---- eodem:* sic supra I, 1, 16.
Aut qua via captent te illi, eadem illos capi.

52. *Hic crebro exaudiat*] Aliqui libri, inter quos Bembinus, *audiat*; quo quidem modo procedit Iambicus sine ulla licentia. FAERNUS.
Vereor si clamorem ejus hic crebro audiat.

Ne párturire intéllegat. aliquó mihi est
Hinc áblegandus, dúm parit Philúmena.

Actus III. Scaena IV.

Parmeno. Sosia. Pamphilus.

PAR. AIN tú tibi hoc incómmodum euenísse iter?
SO. Non hércle uerbis, Pármeno, dicí potest
Tantúm, quam re ipsa náuigare incómmodumst.
PAR. Itane ést? *SO.* o fortunáte, nescis quíd mali
Praetérieris, qui númquam es ingressús mare.
Nam aliás ut mittam míserias, unam hánc uide:
Diés triginta aut plús eo in nauí fui,
Cum intérea semper mórtem exspectabám miser:
Ita úsque aduorsa témpestate usí sumus.
PAR. Odiósum. *SO.* haut clam me est: dénique hercle aufúgerim
Potiús, quam redeam, si eó mi redeundúm sciam.
PAR. Olím quidem te caúsae inpellebánt leues,
Quod núnc minitare fácere, ut faceres, Sósia.
Set Pámphilum ipsum uídeo stare ante óstium:
Ite íntro: ego hunc adíbo, si quid mé uelit.
Ere, étiam tu hic stas? *PAM.* ét quidem te exspectáns. *PAR.* quid est?

Nostri universi *Exaudiat*: et sic quoque procedit versus sine ulla licentia: *Ejus* ut passim, in unam syllabam contracto.

53. *Ne parturire eam intelligat*] Nullus omnino liber scriptus habet *eam*, quod nec necessarium est: commode enim ab versu superiore repetitur. FAERNUS. Neque nostri habent *Eam.*

2. *Non hercle Parmeno verbis dici potest*] Numerosior versus est in o. l. s. *Non hercle verbis Parmeno d. p.* FAERNUS. Sic et nostri omnes.

6. *Nam alias ut omittam miserias*] Aliqui libri, inter quos Bembinus, *ut mittam.* FAERNUS. Sic tres ex nostris vetustissimi, *Mittam.*

16. *Ere, etiam tu nunc hic stas?* PAM. *et quidem te exspecto.* PAR. *quid est?*] Si quis conservare velit hanc lectionem, quae est eadem libri Bembini et multorum aliorum, necesse est, ut contracta per synizesin voce *etiam* in duas syllabas, primus pes sit anapaestus; pro *nunc* vero *num* legatur: ut sit ordo *etiamnum*, et fieri possit elisio, quod saepe apud Statium invenitur; ex *quidem* vero *m* abjiciatur, quanvis sequente consonante. si vero aliam collocationem verborum, quae est in aliquot antiquis, admittas in hunc modum, *etiam nunc tu*, et pro *et quidem* legas *equidem*, ut aliqui recentiores libri et Donatus habent, planius versus procedet. FAERNUS.

Ere, etiam tu nunc hic stas? PAM. *et quidem te exspecto.* PAR. *quid est?*

PAM. In árcem transcurso ópus est. ***PAR.*** cui hominí?
PAM. tibi.
PAR. In árcem? quid eo? ***PAM.*** Cállidemidem hóspitem
Mycónium, qui mecum úna uectust, cónueni.
PAR. Perií. nouisse hunc dícam, si saluós domum
Redísset umquam, ut me ámbulando rúmperet.
PAM. Quid céssas? ***PAR.*** quid uis dícam? an conueniám modo?
PAM. Immo, quód constitui me hódie conuentúrum eum,
Non pósse, ne me frústra illi exspectét. uola.
PAR. At nón noui hominis fáciem. ***PAM.*** at faciam ut nóueris:
Magnús, rubicundus, críspus, crassus, caésius,
Lentíginosa fácie. ***PAR.*** di illum pérduint.

Quicquid laboret hic Faernus et alius quidam, syllaba versui superest. Repone,

Ere etiam tu hic stas? Et quidem te exspectans. Quid est?

Dele *Nunc*, quod larem incertum habet, in his Codicibus ante *Tu*, in illis post *Tu*. *Etiam*, ut Eun. II, 2, 55. *Etiamne tu hic stas, Parmeno?* Plaut. Mostel. II, 2, 89.

Sed tu etiamne adstas, nec quae dico obtemperas?

Et quidem te exspectans; subintellige *Sto*. Eun. III, 5, 46. *Sto exspectans siquid mi imperent*. Si *Exspecto* hic legeris, melius est *Equidem;* quod tamen vetusti omnes abnegant. Sin *Et quidem;* tum sine dubio legas *Exspectans*, et responsio plenior ac apertior est.

19. *Una advectus est mecum*] Repono *vectus* ex libro Bembino; sed ex ratione versus, ex *vectus est*, *vectu'st* faciendum. FAERNUS. Nostri omnes *Advectus*.

24. *Non posse, ne me frustra illic exspectet. vola*] In libro Victoriano scriptum erat *ille:* sed *illi* exigit sensus, quod pro *illic* exponitur: pro *illic*, *illi* exigit versus. aut si *illic* legetur, *c* in scansione non pronuntiabitur. FAERNUS. Recte *Illi;* et in textum recepimus: licet nostri omnes *Illic*.

27. *Cadaverosa facies*] Liber Bembinus, et Donatus legunt *facie;* et haec verba non Parmenoni, sed Pamphilo attribuunt. FAERNUS.

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, caesius,
Cadaverosa facie.

Nostri omnes *Facies* perperam. Sed illud animadverte, quo pacto idem et *Rubicundus, magnus, crassus* dicatur; et tamen idem *Cadaverosa* esse *facie?* An data opera, ut fingens ac mentiens; an ut festinans, oblivione sibi pugnantia dixit? Neutrum placet. Cur enim Parmeno, qui curiosus et garrulus, sed minime stultus inducitur, non hoc notavit, nec quicquam respondit? Addo amplius; nullam omnino faciem *Cadaverosam* dici posse: cum enim tot in cadaverum facie diversitates sint, quot in vivorum; quae una species cadaverosa dici poterit? Unane sunt facie, qui sani in pugna occiduntur, qui apoplexia occidunt; quique fame, marasmo, cancro moriuntur? Quid quod, hoc loco excepto, nusquam omnino occurrat verbum *Cadaverosus;* ob eam nempe quam dixi rationem; quia varia et incerta est cadaverum forma. Qui hoc igitur in Terentio non libenter ferent; illi mecum reponant,

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, caesius,
Lentiginosa facie.

Valerius Max. I. 7. Ext. 6. De Dionysio Syracusano: *Praevalentem virum, flavi coloris, lentiginosi oris, ferreis catenis vinctum*. Donatus ad Eun. IV,

Quid, sí non ueniet? máneamne usque ad uésperum?
PAM. Manéto: curre. *PAR.* nón queo: ita deféssus sum.
PAM. Ille ábiit. quid agam inféliх? prorsus néscio
Quo pácto hoc celem, quód me orauit Mýrrhina,
Suae gnátae partum: nám me miseret múlieris.
Quod pótero faciam, támen ut pietatém colam:
Nam mé parenti pótius quam amori óbsequi
Opórtet. attat éccum Phidippum ét patrem
Uideo: hórsum pergunt. quíd dicam hisce, incértus sum.

Actus III. Scaena V.

LACHES. PHIDIPPUS. PAMPHILUS.

L. DÍXTIN dudum illám dixisse, se éxspectare fílium?
PH. Fáctum. *L.* uenisse áiunt: redeat. *PA.* caúsae quid dicám patri,
Quámobrem non reddúcam, nescio. *L.* quém ego hic audiuí loqui?
PA. Cértum offirmare ést uiam me, quám decreui pérsequi.

4, 22. ***Maculoso corio. nempe ad id genus coloris facies exprimitur Eunuchorum, quia plerique lentiginosi sunt.*** Ergo ***Lentiginosa facie,*** idem quod ibi dixit Noster, ***Colore stellionino,*** et Heaut. V, 5, 18. ***Ore sparso,*** Glossarium vetus: *φάκοψις*, ***Lentiginosus, sparso ore.*** Certe jam habes, quod intelligi saltem potest: at de ***Cadaverosa*** vide quid commentetur magnus Magister: ***Cadaverosa,*** inquit, ***sublivida, ac personata rubore et livore: potest et pulposa intelligi et crassa et carnosa.*** Nonne qui haec dicit, sibi conscius est et plane fatetur se nihil dicere? Porro quod adnotat Donatus, dignum est quod et hic legatur. ,Imperite Terentium de Myco- ,nio ***Crispum*** dixisse aiunt; cum Apol- ,lodorus ***Calvum*** dixerit, quod proprium ,Myconis est: ut Lucilius, ***Myconi cal- ,va omnis juventus.*** inde etiam prover- ,bium Graecum, *Μυκόνιος φαλακρός.* ,Sed ego Terentium puto scientem, fa- ,cetius Myconium ***Crispum*** dixisse. De ***Calvo Myconio*** quod dicit, verum est. Strabo lib. x. [p. 390 Tauchn.] *Καὶ τοὺς φαλακροὺς δέ τινες Μυκονίους καλοῦσιν, ἀπὸ τοῦ τὸ πάθος τοῦτο ἐπιχωριάζειν τῇ νήσῳ.* ***Calvos homines, Myconios quidam vocant; quod istud vitium ea insula sit admodum frequens.*** Plin. Hist. XI, 47. ***In capite, cunctorum animalium homini plurimus pilus: sed Myconii carentes eo gignuntur.*** Quid igitur fiet? An dicemus ***Crispum*** hic mendosum esse, et ab auctore fuisse ***Calvum?*** an studio hic Nostrum a Graeco discessisse; ob oeconomiam Actus V. Scaenae III; ut in arce diutius haereret Parmeno, et plurimos compellaret, non paucos calvos?

1. ***Dixtine dudum dixisse illam, se exspectare filium?***] O. 1. s. et Donatus, ***dixtin*** habent; et ***illam dixisse.*** ita versus trochaicus est, ut qui sequuntur. FAERNUS. Sic et nostri.

2. ***Quám causám dicám patri***] Vides et accentum male incidere, ***Causám***; et tria verba continua in ***Am*** exire. Quicquid nunc dicant Librarii, ne dubita quin a Terentio sic profectum sit, ***Caúsae quid dicam patri.***

L. Ipsus est de quo hóc agebam técum. *PA.* salue, mí pater.
L. Gnáte mi, salué. *PH.* bene factum te áduenisse, Pámphile:
Ét adeo, quod máxumumst, saluum átque ualidum. *PA.* créditur.
L. Áduenis modo? *PA.* ádmodum. *L.* cedo, quíd reliquit Phánia
Cónsobrinus nóster? *PA.* sane hercle hómo uoluptati óbsequens
Fúit, dum uixit: ét qui sic sunt: haút multum herédém iuuant.
Síbi uero hanc laudém relinquont: uíxit, dum uixít, bene.
L. Túm tu igitur nihil áttulisti huc úna plus senténtia?
PA. Quícquid est id, quód reliquit, prófuit. *L.* immo óbfuit:
Nam íllum uiuum et sáluom uellem. *PH.* inpúne optare istúc licet:
Ílle reuiuiscét iam numquam; et támen utrum malís scio.
L. Héri Philumenam ád se adcersi hic iússit: dic iussísse te.

ut And. III, 4, 21. *Quid causae est, quin hinc.* et Adel. IV, 1, 15.
Sed si hic pernocto, causae quid dicam, Syre? Plaut. Aul. I, 2, 14.
Ne causae quid sit, quod te quisquam quaeritet.

7. *Atque adeo*] Placet *Et adeo;* quod et plurimi et vetusti habent.

10. *Haud multum heredem adjuvant*] Liber Bembinus et alii antiqui, *heredem juvant.* FAERNUS. Sic et nostri, *Juvant.*

11. *Hanc laudem reliquit*] Idem libri *relinquont.* ita et Donatus, licet per duo *u.* FAERNUS. Nostri quoque, uno excepto, *Relinquunt.*

12. *Plus uná sententia*] Aut legendum, *'Una plus sententia*; aut, *Plus una hac sententia.*

13. *Profuit.* L. *immo obfuit*] In *profuit,* postrema producitur, quod antiquissimi in dictionibus definentibus in *t,* saepe faciebant. FAERNUS.

Profuit, Immo obfuit.

Cum producitur *t,* et in caesura est, et in Praeteritis quae Neutralia sunt, ut *Rediit, periit*, et similia. Potius igitur legerim: *Profuit. Immo vero obfuit.* And. V, 2, 13. *'Immo vero indignúm* et infra IV, 4, 104. *Immo véro abi.* V, 4, 37. *Immo véro scio.* Phor. III, 2, 43.

Siccine hunc decipis? immo enim vero hic me decipit.

16. *Heri Philumenam*] Aut in *heri* posterior syllaba corripienda, aut *here* legendum; quod tamen in nullo l. s. invenimus. FAERNUS. Nostri *Heri.*

PH. Nóli fodere: iússi. *L.* set eam iám remittet. *PH.* scílicet.
PA. Ómnem rem scio, út sit gesta: aduéniens audiuí modo.
L. Át istos inuidós di perdant, qui haéc libenter núntiant.
PA. Égo me scio cauísse, ne ulla mérito contumélia
Fíeri a uobis pósset: idque si nunc memorare híc uelim,
Quám fideli animo ét benigno in íllam et clementí fui,
Uére possum; ní te ex ipsa haec mágis uelim rescíscere:
Námque eo pacto máxume aput te méo erit ingenió fides,
Cum ílla, quae in me núnc inìqua est, aéqua de me díxerit.
Néque mea culpa hóc discidium euénisse, id téstor deos.
Sét quando esse indígnam sese députat, matrí meae

17. *Sed jam remittet eam*] Trochaicum claudicantem corrigo, ordinando verba, ut in libro Bembino et Victoriano. *Sed eam jam remittet.* FAERNUS. Sic et nostri.

18. *Adveniens audivi omnia*] Nostri universi in fine addunt *Modo:* et in uno Regio deest *Omnia;* ut in quibusdam G. Fabricii. Repone,

Adveniens audivi modo.

Cur enim addat *Omnia*; cum jam dixerit *Omnem rem?*

20. *Ego scio me cavisse*] Ita quidem liber Bembinus et Donatus: sed venustius videtur, quod in aliis omnibus libris est, *ego me scio cavisse.* FAERNUS. Sic et unus noster vetustus, *Scio me*: reliqui *Me scio.*

23. *Vere possim*] Parvi quidem hoc refert, omnes tamen l. s. *possum* habent. FAERNUS. Sic et nostri omnes *Possum.*

25. *Cum illa, quae nunc in me iniqua est*] Meliores et plures nostri meliore ordine ponunt,

Cum illa, quae in me nunc iniqua est.

26. *Neque culpa hoc evenisse dissidium mea, id testor deos*] Collocanda sunt verba, ut in libro Bembino, Vaticano, Basilicano, ac Victoriano et Donato,

Neque mea culpa hoc discidium evenisse, id testor deos. FAERNUS. Sic, uno excepto, nostri omnes.

27. *Sed quando sese indignam deputat matri meae cui concedat*] Addimus ex o. l. s. verbum *esse*, hoc modo, *sese esse*, ut et postulat versus. sane in libro Bembino legitur, *quae concedat*; licet et in eo quoque libro prius esset *cui;* sed *quae* etiam Ubaldino Bandinello placebat. nos tamen antiquam lectionem non mutamus. FAERNUS.

Set quandó sese esse indignam deputat matri meae,
Cui concedat, cujusque mores toleret sua modestia.

Sic a Faerno est. Nostri plerique *Sese esse.* Unus tamen Academicus non habet *Sese.* Unus e Meadianis, *Set quando esse indignam se dep.* In altero versu pro *Cui* Bembinus a manu secunda *Quae.* Lege et distingue,

Set quando ésse indignam sese deputat, matri meae
Quae concedat, quaéque ejus móres toleret sua modestia.

Indignam quae concedat quaeque toleret. Ita Eun. V, 2, 27. *Nam si digna hac contumelia*

Quaé concedat, quaéque eius mores tóleret sua modéstia;
Néque alio compóni pacto pótis inter eas grátiast;
Ségreganda aut máter a me est, Phídippe, aut Philúmena:
Núnc me pietas mátris potius cómmodum suadét sequi.
L. Pámphile, haut inuíto ad aures sérmo mi accessít tuus,
Cúm res postputásse te omnis praé parente intéllego.
Uérum uide, ne inpúlsus ira práue insistas, Pámphile.
PA. Quid ego íra inpulsus núnc in illam iníquos sim?
Quae númquam quicquam ergá me commeritást, pater,
Quod nóllem; et saepe méritam quod uellém scio:
Amóque et laudo et uéhementer desídero:
Nam fuísse erga me míro ingenio expértus sum:
Illíque exopto, ut réliquüam uitam éxigat
Cum eó uiro, me quí sit fortunátior:
Quandóquidem illam a me dístrahit necéssitas.
PH. Tibi id ín manu est, ne fíat. *L.* si sanús sies,
Iube illám redire. *PA.* nón est consiliúm, pater:
Matrís seruibo cómmodis. *L.* quo abís? mane,

Sum maxume; at tu indignus qui
faceres tamen.

Donatus, falsa lectione implicitus, miris modis se torquet; nec tamen se extricat. Id ceteris quoque Interpretibus evenit.

29. *Neque alio pactó componi pótest inter eas gratia*] Vides *Pactó* in ultima acui, contra Latinae Linguae indolem; deinde *Potest* utramque corripere. Neutrum ab Auctore est, qui sic dederat,

Neque alio componi pacto potis in-
ter eas gratiast.

Sic Adel. III, 2, 46. *Pejore res loco non potis est esse.* Plautus Poen. IV, 2, 24.

Qui ipsus hercle ignaviorem potis est
facere ignaviam.

30. *Segreganda aut mater est a me*] Ex libro Bembino et aliis antiquis et ratione versus, haec verba sic ordino, *mater a me est.* FAERNUS. Sic et nostri omnes, *A me est.*

32. *Pamphile, ad aures haud invito*] In o. l. s. et Donato, ita haec verba invenias collocata: *Pamphile, haud invito ad aures.* FAERNUS. Sic et nostri universi.

33. *Cum te postputasse omnes res prae parente intellego*] Repone, quod tanto artifice dignius est,

Cum res postputasse te omnis.

35. *Quibus iris impulsus nunc in illam iniquos siem?*] Hic versus justo longior est, ut quivis metri peritus statim videat. Inde est, quod veterrimus noster cum tribus aliis habeant,

Quibus iris pulsus.

Hoc enim quivis corrector poterat. Sed notandum, in responsione semper eadem verba repeti et accentu quoque eodem. Non credam igitur *Inpulsus ira* mutari hic in *Iris pulsus*. Repone,

Quid ego ira inpulsus nunc in illam
iniquos sim?

37. *Quód nollem, et saepe quod vellém meritam scio*] Sentis, opinor, *Vel-*

Mane, ínquam: quo abis? *PH.* quae haéc est pertinácia?
L. Dixín, Phidippe, hanc rem aégre laturum ésse eum?
Quamobrém te orabam, fíliam ut remítteres.
PH. Non crédidi edepol ádeo inhumanúm fore:
Itan ís nunc sibi me súpplicaturúm putat?
Si est, út uelit reddúcere uxorém; licet:
Sin álio est animo; rénumeret dotem húc, eat.
L. Ecce aútem tu quoque próterue iracúndus es.
PH. Percóntumax redísti huc nobis, Pámphile.
L. Decédet ira haec: étsi merito irátus est.
PH. Quia paúlum uobis áccessit pecúniae,
Sublâti animi sunt. *L.* étiam mecum lígitas?
PH. Delíberet, renúntietque hodié mihi,
Uelítne an non: ut álii, si huic non ést, siet.
L. Phidíppe, ades, audi paúcis. abiit. quíd mea?
Postrémo inter se tránsigant ipsi, út lubet:
Quandó nec gnatus neque híc mi quicquam obtémperant;
Quae díco paruipéndunt. porto hoc iúrgium
Ad uxórem, cuius haec fíunt consilio ómnia:
Atque ín eam hoc omne, quód mihi aegrest, éuomam.

lém in ultima male acui in sede media. Suppetias ferunt nostri et meliores et numero plures,

Quod nollem, et saepe meritam quod vellem scio.

48. *Ut filiam remitteres*] Liber Bembinus, *filiam ut remitteres.* FAERNUS. Nostri universi, *Ut filiám.* Sed recte Bembinus; ut evitetur accentus in ultima.

50. *Ita núnc is sibi me supplicaturum putat?*] Donatus ad locum: *Sibi et me; Magno pondere legendum est utrumque pronomen.* Bene: sed illud pondus adhuc augetur, ordine paulum immutato. Unus ex nostris, *Is nunc,* pro *Nunc is:* alter *Itan* pro *Ita.* Repone,

Itan is nunc sibi me supplicaturum putat.

55. *Decedet jam ira haec*] Idem liber, et Donatus, *decedat.* FAERNUS. *Decedat jam ira haec, etsi merito iratus est.* Sic a Faerno. Sed Donatus in omnibus, quod sciam editis, *Decedet*; et sic nostri omnes; sententia quoque flagitante. Porro in melioribus et pluribus nostris deest *Jam.* Recte: non enim *Jam*, statim; sed die ac tempore.

56. *Quia paululum vobis.* Aliqui libri, et in iis Vaticanus et Basilicanus habent *paulum:* quod versui magis convenit. FAERNUS. Nostri meliores *Paulum.*

59. *Ut alii, si huic non sit, siet*] Liber Bembinus, *si huic non est, siet.* quorum utrum melius sit, statuere nescio; et tamen antiquiorem lectionem semper elegerim. FAERNUS. Nostri omnes *Sit.*

64. *Ad uxorem: cujus fiunt haec consilio omnia*] In o. l. s. et Donato hic est ordo verborum, *cujus haec fiunt*

Actus IV. Scaena I.

Myrrhina. Philippus.

M. PÉRII, quid agam? quó me uortam? quíd uiro meo réspondebo
Mísera? nam audiuísse uocem púeri uisust uágientis:
Íta corripuit dérepente tácitus sese ad fíliam:
Quód si rescierít peperisse eam; íd qua causa clám me habuisse
Dícam, non edepól scio.
Sét ostium concrépuit: credo ipsum éxire ad me: núlla sum.
PH. Úxor, ubi me ad fíliam ire sénsit, se eduxít foras:
Átque eccam uideo. quíd ais, Myrrhina? heús tibi dico. *M.* míhine, mi uir?

multis autem rationibus sustentari potest versus. FAERNUS. Sic et nostri.

1. *Quid meo viro respondebo*] O. l. s. *quid viro meo*. est autem hic versus trochaicus acatalecticus: ejusdem generis est et secundus hujus scaenae versus, si tamen pro *audisse*, legas *audivisse*, ex libro Bembino ac Victoriano et Basilicano ac Donato. item quartus, si pro *resciverit*, *rescierit* legas, ex iisdem libris. Item octavus, cui tamen attribuimus haec verba, *atque eccam*, dempta ex praecedenti versu: quam ordinationem versuum habet liber Victorianus, et Robertus Stephanus: in quo etiam versu ex eodem Victoriano, et Bembino lego *quid ais?* interrogat enim Phidippus Myrrhinam, quidnam sit quod ipsa secum loquatur. item nonus, in quo ex libro Bembino lego *vir ego tuus sim?* item undecimus, item duodecimus, eliso ex *taces s:* item quartus decimus, et decimus septimus: ubi tamen *adeon* legendum ex o. l. s. item decimus nonus, in quo ex omnibus fere libris scriptis, versusque ratione legendum *advorsum*. quintus dimeter trochaicus catalecticus. Hi vero, quos infra dicam, trochaici sunt tetrametri catalectici, tertius, et sextus, eliso tamen *d*, ex *sed*, ut in prima sede sit trochaeus. Item septimus, et decimus. item tertius decimus, contracta dictione *nisi*, in unam syllabam. Item quintus decimus, deleta in hoc dictione *hunc*, quae nec est in libro Bembino, neque ponitur a Donato, neque sane multum sensui servit, et versui incommodat. item sextus decimus, vigesimus, vigesimus secundus, cujus postrema verba in libro Bembino, et Victoriano hunc ordinem habent, numero dulciore, *posse filiam tuam te pati*. ubi *tuam* monosyllabum est, item vigesimus quartus, non facta elisione in *cum eo*. item vigesimus quintus, in quo pro *malo* lege *mavolo*, ex eisdem duobus antiquissimis libris, versusque ratione. item vigesimus sextus, et vigesimus septimus. At qui sequuntur quattuor versus, sunt octonarii Iambici acatalectici: si tamen in vigesimo octavo, post τὸ *quoque*, addas dictionem *etiam*, quae est in omnibus libris. in vigesimo vero nono ex tribus antiquissimis, pro *eandem*, legas *eadem:* distinguendo post *ostendisti*, ut sit ordo, nihil cessavisti usque adhuc eadem esse, ut olim te ostendisti: pro, quam olim te ostendisti. FAERNUS.

6. *Ad me exire nulla sum*] Melius nostri meliores et plures, *Exire ad me*.

7. *Se duxit foras*] Ita quidam Libri, et Donatus: *Se duxit; Verbis usus est intra domesticos parietes artis* (lege *natis*) τῷ ἰδιωτισμῷ. Habeat is suum sibi ἰδιωτισμόν: et repone, *Se eduxit foras*: ut supra III, 3, 4.

PH. Uír ego tuus sim? tú uirum me, aut hóminem deputás adeo esse?
Nám si utrumuis hórum, mulier, úmquam tibi uisús forem,
Nón sic ludibrió tuis factis hábitus essem. *M.* quibus? *PH.* at rógitas?
Péperit filia? hém, tacen? ex quo? *M.* istúc patrem rogáre est aequom?
Périi: ex quo censés, nisi ex illo, cuí data est nuptum, óbsecro?
PH. Crédo: neque adeo árbitrari pátris est aliter. sét demiror,
Quíd sit, quamobrem tántopere omnis nós celari uólueris
Pártum; praesertím cum et recte et témpore suo pépererit.
Ádeon peruicáci esse animo, ut púerum praeoptarés perire,
Éx quo firmiórem inter nos fóre amicitiam pósthac scires:
Pótius quam aduorsum ánimi tui libídinem esset cum íllo nupta?
Égo etiam illorum ésse culpam hanc crédidi, quae te ést penes.
M. Mísera sum. *PH.* utinam scíam ita esse istuc. sét nunc mi in mentém uenit,
De hác re quod locúta es olim, cum íllum generum cépimus:

Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.

Plaut. Truc. I, 1, 18.

Pisces usque adeo donicum eduxit foras.

12. *Hem, taces? ex quo*] Sic Libri. Sed *Taces* vix corripiat posteriorem. Repone, *Hem tacen. Tacen*, *Viden*, brevia sunt.

15. *Nos celare volueris*] Trochaeus in ea sede minus gratus est. Dedit Auctor: *Nos celari volueris:* ut infra IV, 4, 23.

Nosne id celatos tam diu.

20. *Ego etiam illorum esse hanc culpam*] Tres ex nostris concinnius,

Ego etiam illorum esse culpam hanc.

22. *Ex hac re quod locuta es olim*] Hic versus inter Trochaicos Iambicus incedit: Lege,

Nám negabas líliam tuam pósse te nuptám pati
Cúm eo qui meretrícem amaret, quí pernoctarét foris.
M. Quámuis causam hunc súspicari, quam ípsam ueram, máuolo.
PH. Múlto prius, quam tú, illum sciui habére amicam, Mýrrhina:
Uérum id uitium númquam decreui ésse ego adulescéntiae:
Nam id ómnibus innatum. át pol iam aderit, sé quoque etiam cum óderit.
Set, ut ólim te ostendísti, nil cessáuisti eadem esse úsque adhuc:
Ut fíliam ab eo abdúceres; neu, quód ego egissem, essét ratum.
Id núnc res indicium haéc facit, quo pácto factum uólueris.
M. Ádeon me esse péruicacem cénses, cui matér siem
Út eo essem animo, si ésset nostro ex úsu hoc matrimónium?

Sed nunc mi in mentem venit,
De hac re quod locuta es olim cum
illum generum cepimus.

Ita clare citat Donatus ad Hec. IV, 4, 89.

23. *Nam negabas nuptam posse filiam tuam te pati*] Nostri plerique *Nuptam filiam posse;* Quattuor alio et inter se diverso modo verba collocant. Repone, commodissime ad versum,

Nam negabas filiam tuam posse te
nuptam pati.

25. *Mavolo*] Sic praeter Faerni duos, duo nostri veterrimi: ceteri *Malo*.

26. *Multo prius scivi quam tu illum amicam habere, Myrrhina*] Sic a Faerno. Nostri plerique omnes, numerosius, *Habere amicam*. Sed et illud *Scivi* incommode acuitur. Repone,

Multo prius, quam tu, illum scivi
habere amicam, Myrrhina.

28. *Nam id omnibus innatumst*] Vel lege, *Nám id innatumst,* ut Trochaicus sit cum praecedentibus; vel *Nam id omnibus innatum;* ut Iambicus sit cum sequentibus. Porro nostri omnes, *Aderit tempus, cum.* Quid si sic legas, et distinguas,

Verum id vitium numquam decrevi
esse ego: adulescentiae
Innatum est: at pol jam aderit tempus, se quoque etiam cum oderit.

Sic Plautus Bacch. III, 3, 13.

Jam aderit tempus, cum sese etiam
ipse oderit: morem geras.

Virgil. Eclog. IV, 48.

Aggredere o magnos, aderit jam
tempus, honores.

Sed Noster And. I, 1, 125.

Prope adest, cum alieno more vivendumst mihi.

29. *Set ut olim te ostendisti, eadem esse nihil cessavisti usque adhuc*] Male *Eadem*, quod accentu erigi debebat, in Thesi deprimitur. Melius Edd. vett. et ex nostris unus:

Sed ut olim te ostendisti, nihil cessavisti éadem esse usque adhuc.

33. *Si éx usu ésset nostro hoc ma-*

PH. Tún prospicere aut iúdicare nóstram in rem quod sít potes?
Aúdisti ex aliquó fortasse, quí uidisse eum díceret
Éxeuntem aut íntroeuntem ad amícam. quid tum póstea?
Sí modeste ac ráro hoc fecit: nónne dissimuláre nos
Mágis humanum est, quám dare operam id scíre, qui nos óderit?
Nám si is posset áb ea sese dérepente auéllere,
Quácum tot consuésset annos; nón eum hominem dúcerem,
Néc uirum satis fírmum gnatae. *M.* mítte adulescentem óbsecro:
Ét quae me peccásse ais. abi, eum sólum solus cónueni:
Róga, uelitne annón uxorem: si ést, ut dicat uélle se,
Rédde: sin est aútem ut nolit, récte consuluí meae.
PH. Sí quidem ille ipse nón uolt, et tu sénsti esse in eo, Mýrrhina,
Péccatum; aderam, cuíus consilio fúerat ea par próspici.

trimonium] ***Usu*** hic in Thesi male occultatur. Repone,

Sic esset nostro ex úsu hoc matrimoniam.

34. ***Tune prospicere***] Nos ex l. s. versusque ratione, ***tun prospicere***. FAERNUS. Et nostri quoque *Tun*.

37. ***Nonne ea dissimulare nos***] Perperam ***Ea*** numero plurali; cum praecedat *Hoc*, et subsequatur *Id*. Quare recte ejiciunt ***Ea*** nostri codices magno consensu.

42. ***Et quae me peccásse aís: abi, solum solus conveni***] Non belle in duos pedes distribuitur *Ais*. Repone ut monosyllabon sit,

Et quae me peccasse ais: abi, eum solum solus conveni.

Eum solum, ut ***Te solum***. Plaut. Capt. III, 4, 70. ***Solus te solum volo.***

43. ***Roga, velitne annon uxorem. si est ut dicat velle se***] ***Roga*** posteriorem corripiet. Martialis: ***Incideris quotiens in basia fellatoris***, ***In solio puta te Flacce lavare caput***. praeterea liber Bembinus et Donatus hunc ordinem verborum habent, *roga velitne uxorem annon*? sed sic versum sustentabimus, non faciendo collisionem vocalium in ***si est***. FAERNUS.

Roga velitne uxorem annon: si est, ut dicat velle se. Nisi vel in *Uxorem* vel in ***Si*** cesset Synaloepha, quorum neutrum ex arte licet, versus hic stare nequit. Repone ex nostris fere omnibus, id quod Faernus ejecerat,

Roga velitne annon uxorem.

44. ***Recte consului meae***] Nos addimus pronomen *ego* ex libris Bembino ac Victoriano, et Donato, ***recte ego consului meae***. FAERNUS. In nostris deest ***Ego***, versu gratulante.

45. ***Et tu sensisti esse***] Legendum videtur ***sensti***, per syncopam; aut certe ita in scansione pronuntiandum. FAERNUS. Si pronuntietur ***Sensti***; quidni et scribatur?

46. ***Cujus consilio ea par fuerat prospici***] Etiam hic sine Synaloepha est *Consilio*. Repone cum nostris universis,

Cujus consilio fuerat ea par prospici.

Quámobrem incendor íra, te ausam fácere haec iniussú meo:
Ínterdico ne éxtulisse extra aédis puerum usquám uelis.
Sét ego stultiór, meis dictis párere hanc qui póstulem.
Íbo intro, atque edícam seruis, né quoquam eeferrí sinant.

M. Nullám pol credo múlierem me míseriorem uíuere:
Nam ut híc laturus hóc sit, si ipsam rem, út siet, rescíuerit,
Non édepol clam me est, cum hóc quod leuiust, tam ánimo iracundó tulit:
Nec, quá uia senténtia eius póssit mutarí, scio.
Hoc mi únum ex plurimís miseriis réliqüum fuerát malum,
Si púerum ut tollam cógit, cui nos quí sit nescimús pater;
Nam cúm conpressa est gnáta, forma in ténebris nosci nón quita est:
Neque détractum ei tum quícquam est, qui post pósset nosci quí siet:
Ipse éripuit ui, in dígito quem habuit, uírgini abiens ánulum.

47. ***Quamobrem incendor ira te esse ausam facere haec injussu meo***] Ea collocatione verborum, quam habet liber Victorianus, stat trochaicus, ut pronomen *te*, post τὸ *haec*, ponatur. FAERNUS.

> ***Quamobrem incendor ira, esse ausam facere haec te injussu meo.***

Nostri omnes *Te* ante *Esse*. Tolle *Esse*, et veram lectionem habes,

> ***Quamobrem incendor ira, te ausam facere haec injussu meo.***

54. ***Mutari possit, scio***] O. l. s. et Donatus, ***possit mutari:*** quod numerosius est. FAERNUS. Sic et nostri omnes.

56. ***Cujus nos qui sit nescimus pater***] Satis bene ***Cujus***; sed adhuc melius ***Cui nos.***

58. ***Neque detractum ei tum quicquam est, qui post possit noscier qui siet***] Hic versus nullo modo potest stare: quem nos ex libro Bembino ita corrigimus,

> ***Neque detractum ei est quicquam, qui posset post nosci qui siet.***

ei autem hic spondeus est; ut saepe apud Lucretium. FAERNUS.

Neque detractum ei est quicquam, qui possét post nosci qui siet. Sic a Faerno est; in quo *Ei* disyllabon est, et scribendum *Eii*; hoc ferendum: sed ut *Posset* acuat secundam, ferri non debet. Quanto melius nostri fere omnes; si *Noscier* in *Nosci* mutes,

> ***Neque detractum ei tum quicquam est, qui post posset nosci qui siet.***

Simul uéreor Pamphilúm, ne orata nóstra nequeat díutius
Celáre, cum sciét alienum púerum tolli pró suo.

Actus IV. Scaena II.

Sostrata. Pamphilus.

SO. NON clám me est, gnate mí, tibi me esse súspectam, uxorém tuam
Proptér meos mores hínc abisse: etsi éa dissimulas sédulo:
Uerum íta me di ament, ítaque obtingant éx te quae exoptó mihi,
Ut númquam sciens comměrui, merito ut cáperet odium illám mei:
Teque ánte quod me amáre rebar, eí rei firmastí fidem:
Nam mi íntus tuus patér narrauit módo, quo pacto me hábueris
Praepósitam amori tuó: nunc tibi me cértum est contra grátiam

60. *Simul vereor Pamphilum*] Arbitror ex *simul l* elidi, ut primus pes sit proceleusmaticus, secundus spondeus. FAERNUS. Recte de *Simul;* et in primo pede haec corripi frequentissimum est.

1. *Non clam me est mi gnate*] Aliam collocationem verborum habet liber Bembinus, et aliquot alii, versui aeque aptam, qui est octonarius Iambicus quadratus; *non clam me est gnate mi.* FAERNUS.

Ferri haec possunt; ideo nihil hic muto. Sed aperiam suspicionem meam, fortassis ab Auctore sic primum venisse,

Non clam me est, esse tibi suspectum, gnate mi, uxorem tuam
Propter meos mores hinc abisse; etsi id dissimulas sedulo.

Esse tibi suspectum; ut supra III, 3, 38. *Scio nemini aliter suspectum fore.*

3. *Quae opto mihi*] *Quae exoptem* habet liber Bembinus, reliqui fere *exopto,* quod et placet. FAERNUS. Unus ex nostris *Exopto;* ceteri *Opto.*

4. *Ut caperet odium illa mei*] Hic est trochaeus in septima sede octonarii, quem pedem versus Iambicus non admittit. quare aut legendum est, ut habent o. l. s. recentiores, *ut caperet illa odium mei,* aut conservata collocatione verborum impressa, quae eadem est in libro Bembino, et aliis antiquis, emendandum, licet reclamantibus omnibus libris, *illam*: ut sit, *ut caperet odium illam mei*, et sit ordo, ut odium mei caperet illam: sicut et supra [II, 1, 22] dicitur: *Jampridem equidem audivi, cepisse odium tui Philumenam.* et in Eunucho [III, 1, 13] *Tum sicubi eum satietas hominum, aut negoti si quando odium ceperat.* hoc et Ubaldino Bandinello placebat. FAERNUS. In duobus nostris *Illam* erat; et *m* postea erasum.

5. *Teque ante quam me amare rebar, ei rei firmasti fidem*] Satagit hic

Reférre, ut aput me praémium esse pósitum pietatí scias.
Mi Pámphile, hoc et nóbis et meae cómmodum famae árbitror:
Ego rús abituram hinc cúm tuo me esse cérto decreuí patre;
Ne méa praesentia óbstet, neu causa últa restet réliqüa,
Quin túa Philumena ád te redeat. *PA.* quaéso quid istuc cónsili est?
Illíus stultitia uícta, ex urbe tú rus habitatúm migres?
Haut fácies: neque sinam, út qui nobis, máter, maledictúm uelit,
Mea pértinacia ésse dicat fáctum, haut tua modéstia.
Tum tuás amicas te ét cognatas déserere et festós dies
Mea caúsa, nolo. *SO.* níl pol iam istaec míhi res uoluptatís ferunt:
Dum aetátis tempus túlit, perfuncta sátis sum: satias iám tenet
Studiórum istorum: haec míhi nunc cura est máxuma, ut ne cuí mea

Donatus; agit nihil. Unus Academicus pro varia lectione *Ante quem.* Sed adhuc restat ἀνακόλουθον: nisi legas *Tuque, ante quem.* Rem conficit noster veterrimus,

Teque ante quod me amare rebar, ei rei firmasti fidem.

Ordo est; *Quodque ante rebar, te me amare, ei rei fidem firmasti.*

8. *Ut apud me praemium esse positum pietatis scias*] Ex libro Victoriano lego, *pietati.* FAERNUS. Plerique ex nostris *Pietati.* Plaut. Poen. V, 4, 17. *Praemium ut esse sciam Pietati.*

15. *Mea pertinacia dicat esse factum*] Ex libro Bembino, et aliis antiquis ac Donato, versusque ratione, ita ordinamus haec verba, *esse dicat factum.* FAERNUS. Pars melior nostrorum *Esse dicat.*

17. *Nihil jam mihi istacc res voluptatis ferunt*] Liber Bembinus *istae res;* quamvis et *istaec,* genere feminino, nominativo Plurali efferret antiquitas. Terentius in Eunucho [III, 5, 34] *Continuo haec adornant ut lavet.* FAERNUS.

Mea causa nolo. Nihil jam mihi istaec res volúptatis ferunt.

Lege ex nostris universis,

Mea causa nolo: Nil pol jam isthaec mihi res vóluptatis ferunt.

Ejectum *Pol* ab eis est, qui nescirent *Vóluptatis* secundam corripere solere. *Istaec* omnes Codices, solo Bembino excepto, pro *Istae.* Vide infra IV, 3, 12. *Illaec* pro *Illae.*

18. *Satias me jam tenet*] Delemus pronomen *me,* ex auctoritate libri Bembini, et ratione versus. FAERNUS. In veterrimo nostro deest *Me:* ceteri habent.

19. *Ne cui meae longinquitas aetatis obstet*] Aliqui libri, inter quos Bembinus, et alii antiqui, habent *mea.* FAERNUS. Plerique ex nostris *Mea.*

Longínquitas actátis obstet; mórtemue exspectét meam.
Hic uídeo me esse inuísam inmerito: témpus est concédere.
Sic óptume, ut ego opínor, omnis caúsas praecidam ómnibus:
Et me hác suspicióne exsoluam, et íllis morem géssero.
Sine me óbsecro hoc effúgere, uolgus quód male audit múlierum.
PA. Quam fórtunatus céteris sim rébus, absque una hác foret,
Hanc mátrem habens talem, íllam autem uxorem. *SO.* óbsecro, mi Pámphile,
Non túte incommodám rem, ut quaeque est, in animum inducés pati?
Si cétera ita sunt út uis, itaque ut ésse ego illa exístumo;
Mi gnáte, da mi hanc uéniam, redduc íllam. *PA.* uae miseró mihi.
SO. Et míhi quidem: nam haec rés non minus me mále habet quam te, gnáte mi.

20. *Mortemve exoptet meam*] Nos *exspectet* legimus ex Donato, et libro Bembino. ita etiam scriptum fuisse in Victoriano conjicere licet ex rasura, ubi reposita est dictio *exoptet*. FAERNUS. Nostri omnes *Exoptet*.

25. *Absque una haec foret*] Sic et nostri codices *Haec*, et Donatus; ut *Absque* adverbium sit, *Absque foret*, abesset Idem tamen agnoscit aliam lectionem, *Absque una hac foret*, ut *Absque* sit praepositio: Male tamen explicat, *Una*, id est, *Uxore*. Immo *Ceteris rebus, absque una hac*, re scilicet. *Absque esset* cum ablativo passim obversatur. Porro pro *Sum* lege *Sim*.

27. *Non tute rem incommodam*] Bembinus liber et aliqui alii, *non tute incommodam rem*: quae collocatio versum, aliter laborantem, sustentat. et paulo post in eodem Bembino pro *inducas*, *induces*. et legendum est cum affectu hortantis ad patientiam, ut et tangere videtur Donatus. FAERNUS. Nostri *Incommodam rem;* sed iidem *Inducas*.

28. *Si cetera sunt, ita ut tu vis*] Pronomen *tu* non est in libro Bembino: ac ne necessarium quidem est: collocationem vero verborum o. l. s. eo excepto, et cum iis Donatus, hanc habent, *si cetera ita sunt*. FAERNUS.

Si cetera íta sunt, ut vis, ítaque ut esse ego illam existimo.

Nostri omnes, *Ut tu vis*: sed recte Bembinus *Ut vis:* alioquin *Ita* et *Itaque* non eodem accentu fuerint. Nostri universi *Illam*, et (quod miror) Donatus, qui intelligit *Nurum*. Quis non videat *Illa* legendum, et referendum ad *Cetera*. Sed hoc plus toto saeculo jam innotuit.

29. *Mi gnate, dá veniam hánc mihi*,

Actus IV. Scaena III.

Laches. Sostrata. Pamphilus.

L. QUÉM cum istoc sermónem habueris, prócul hic astans áccepi, uxor.
Ístuc est sapere, qui úbicunque opus sit ánimum possis fléctere;
Quód sit faciundúm fortasse póst, idem hoc nunc si féceris.
SO. Fórs fuat pol. *L.* ábi rus ergo hinc: íbi ego te et tu mé feres.
SO. Spéro ecastor. *L.* í ergo intro, et compóne quae tecúm simul
Ferántur. dixi. *SO.* ita út iubes, faciám. *PA.* pater.
L. Quid uis, Pamphile? *PA.* hínc abire mátrem? minume. *L.* quíd ita istuc uis?
PA. Quía de uxore incértus sum etiam quíd sim facturús. *L.* quid est?
Quíd uis facere, nísi redducere? *PA.* équidem cupio, et uíx contineor:

reduc illam] *Veniam* in Thesi totum latet. *Reduce* nostri omnes. Lege,

Mi gnate, da mi hanc veniam, redduc illam.

Plaut. Amph. III, 2, 43.

Da mihi hanc veniam, ignosce, irata ne sies.

1. *Procul hinc stans*] Tres ex nostris *Hic*; et lege *Astans*, ut Heaut. V, 2, 7.

3. *Quod faciundum fortasse sit post, idem hoc nunc si feceris*] Hic versus ut trochaicus non potest stare, ut Iambicus autem vix atque aegre, adeo impeditus est inversione verborum: quae nos ex Donato, et libro Bembino ita collocamus: *Quod faciundum sit post fortasse.* ita trochaicus erit, in quo tamen in, *idem hoc*, non fiet collisio. Victorianus, et aliqui alii libri ita habent,

Quod faciundum sit fortasse post idem hoc nunc si feceris.

Alii, *Quod sit faciundum fortasse*, et in his Basilicanus. FAERNUS.

Quod faciundum sit post fórtasse, idem hoc nunc si feceris.

Sic dedit Faernus; ut in *Idem* nulla fiat collisio: quae tamen licentia non potest concedi. Nostri veterrimi cum aliis plerisque *Quod sit faciundum:* Unus cum Victoriano, *Fortasse post.* Repone.

Quod sit faciundum fortasse post, idem hoc núnc si feceris.

Ubi vides et *Póst* et ei oppositum *Núnc* utrumque in ictu esse.

5. *Quae simul tecum*] Inversa verba sic colloca ex libro Bembino, et aliis antiquis, et ratione trochaici, *quae tecum simul.* FAERNUS. Nostri quoque omnes *Tecum simul.*

7. *Quid vis, Pamphile?*] Versus est trochaicus tetrameter acatalecticus, ut et nonus. FAERNUS.

9. *Equidem cupio et vix contineo*] Complures libri, et in iis antiquissimi,

Sét non minuam meúm consilium: ex úsu quod est, id pérsequar:
Crédo ea gratiá concordes mágis, si redducám, fore.
L. Néscias. uerúm tua refert níhil, utrum illae féccrint,
Quándo haec aberit. ódiosa haec est aétas adulescéntulis:
É medio aequum excédere est; postrémo nos iam fábula.
Sumus, Pámphile, Senex átque anus.
Set uídeo Phidippum égredi per témpus, accedámus.

contineor. FAERNUS. Nostri etiam *Contineor.*

11. *Credo ea gratia concordes magis, si non reducam, fore*] Quamlibet Donatus aliter legat, ex auctoritate libri Vaticani et Basilicani, versusque ratione, delemus adverbium *magis;* quod etiam in Victoriano reperimus expunctum. *reducam* vero per duo *d* scribimus ex libro Bembino. FAERNUS.

Crēdo ea gratia concordes, si non redducam, fore. Sic a Faerno: sed sententia stolida est, et miror, qui Donato et aliis imponere potuerit. *Concordes fore, si non reducam.* Qualis quaeso ista *Concordia?* ubi desiit familiaritas et ipsa notitia. Qualis porro Lachetis responsio, *Nescias?* Quid *nesciat* Pamphilus? nempe *Concordes fore, si non reducat.* Pergit tamen Laches, *Tua nil refert, cum haec aberit.* Cur vero *haec absit* vel rus concedat, si *ea non reducitur?* Nonne haec Lachetis clare indicant, de *reducenda* uxore locutum esse Pamphilum, non de *non reducenda?* Et profecto sic res est. Quinque ex nostris cum Edd. vett. et Donato, *Concordes magis, si non.* Correctores, cum versum longiorem justo vidissent, ejecerunt *Magis.* Atqui ejiciendum erat *Non*, et sententia per ironiam et simulationem efferenda,

Credo ea gratia concordes magis, si redducam, fore.

Hoc est, *Non credo*: et jam aptissima sunt, quae respondet Laches. Ita Eun. I, 2, 18.

Credo, ut fit, misera prae amore exclusti hunc foras.

et V, 2, 23. *Quid ita? vero debeam Credo isti quicquam furcifero, si id fecerim.*

Phorm. I, 2, 90.

Ad precatorem adeam, credo.

V, 9. 42. *At meo merito credo.*

12. *Verum id tua refert nihil*] Tò *id* non habent antiquissimi libri, Bembinus, Vaticanus, Basilicanus. FAERNUS.

Utrum illae fecerint] Philarg. ad Georg. III. 105. *Hae quoque non cura nobis leviore tenendae. Legitur et Haec: nam veteribus mos fuit, ut neutra femininis jungerentur. Unde Terentius: Tua nil refert, utrum illaec fecerint: et in Eunucho: Haec adornant, ut lavent.*

13 *Quando haec abierit*] Liber Bembinus, *aberit.* quo quidem modo melius stat versus. FAERNUS. Nostri, *Abierit.*

14. *E medio aequum est excedere*] Omnes antiqui libri; *aequum excedere est.* FAERNUS.

Ib. *Jam nos fabulae*] Liber Bembinus, Basilicanus ac Victorianus, et Donatus, *nos jam fabulae*, FAERNUS.

Nostri similiter, *Nos jam fabulae.* Sed jam dudum alii viderunt *Fabula* hic legendum. Neque aliter Donatus, ut ex Interpretatione colliges: *Pronuntia Senex atque Anus, quasi initium Fabulae.*

16. *Set video Phidippum per tempus egredi*] Multi l. s. inter quos Bembinus et alii antiqui, ita collocant, *Phidippum egredi per tempus:* qui restitutus ordo verborum, Iambum constituit in quarta hujus versus sede, qui est Iambicus tetrameter catalecticus. FAERNUS. Sic nostri universi.

Actus IV. Scaena IV.

PHIDIPPUS. LACHES. PAMPHILUS.

PH. TIBI quoque iratus édepol sum, Philúmena,
Grauitér quidem: nam hercle ábs te est factum túrpiter:
Etsí tibi causa est de hác re: mater te ínpulit:
Huic uéro nulla est. *L.* ópportune té mihi,
Phidíppe, in ipso témpore ostendís. *PH.* quid est?
PA. Quid réspondebo his? aút quo pacto hoc óperiam?
L. Dic fíliae rus cóncessuram hinc Sóstratam:
Ne réuereatur, mínus iam quo redeát domum. *PH.* ah.
Nullám de his rebus cúlpam commeruít tua:
A Mýrrhina haec sunt mea úxore exorta ómnia:
PA. Mutátio fit. *PH.* éa nos perturbát, Lache.

1. *Tibi quoque edepol sum iratús, Philumena*] Concinnius vetus noster 900. annorum cum altero Regio,

Tibi quoque iratus edepol sum, Philumena.

2. *Abs te factum est*] Nostri fere omnes, *Abs te est factum.*

3. *Mater te impulit*] Sic recte Donatus. Nostri omnes, *Quae te impulit.*

6. *Quid respondebo his? aut quo pacto hoc operiam?*] Complures libri scripti, inter quos antiquissimi, habent *aperiam:* quemadmodum et Donatus legit, ita dicens, *Hoc modo ostendit nec esse quod simulet nec id quod verum est, dicendum sibi esse.* ita etiam Robertus Stephanus impressit. FAERNUS.

Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?

Sic dedit Faernus: et verum est vetustiores et plures Codices *Aperiam* habere. Duo soli ex nostris *Operiam:* haec tamen vera lectio est, et sic Donatus; ut ex interpretatione ejus colliges, contra ac sensit Faernus. *Hoc*, inquit, *modo ostendit, nec esse quod simulet* (Hoc refer ad *Quid respondebo?*) *nec id quod verum est, dicendum esse sibi: Si non est dicendum;* certe est *Operiendum*, celandum, non *Aperiendum*. Vidit hoc olim et vir doctus Jo. Rivius. Pamphilus ipse supra III, 4, 30.

Ille abiit. quid agam infelix? prorsus nescio
Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina,
Gnatae suae partum.

Credisne jam homini ipsi? *Quo pacto hoc celem*, id ipsum est, quod *Quo pacto hoc operiam.*

11. *Ea nos perturbat Laches*] Liber Bembinus et Priscianus, *Lache.* sic et infra ex ratione versus legendum esse contendimus: *Vosmet videte jam Lache et tu Pamphile.* licet in omnibus libris sit *Laches.* FAERNUS.

PH. *A Myrrhina haec sunt mea uxore exorta omnia.*
Mutatio fit: ea nos perturbat, Lache.

Sudat hic multum Donatus, sed operam ludit. Guyetus illud *Mutatio fit*; totumque adeo versum ut ineptum et spurium damnat. Dignus sane est, ut nunc quidem habetur. Sed singula suis personis redde; et genuinum se proabit.

PHI. *A Myrrhina haec sunt mea uxore exorta omnia.*
PAM. *Mutatio fit.* PHI. *ea nos perturbat, Lache.*

Mutatio fit sunt Pamphili verba: quae ut secreti conscius, aversus a senibus loquitur. Hoc, cum indicatum jam se-

PA. Dum né reducam; túrbet porro, quám uelit.
PH. Ego, Pámphile, esse intér nos, si fierí potest,
Adfínitatem hanc sáne perpetuám uolo:
Sin ést, ut aliter túa siet senténtia,
Accípias puerum. *PA.* sénsit peperisse: óccidi.
L. Puerúm? quem puerum? *PH.* nátus est nobís nepos:
Nam abdúcta a uobis praégnas fuerat fília,
Neque fuísse praegnatem úmquam ante hunc sciuí diem.
L. Bene, íta me di ament, núntias: et gaúdeo
Natum íllum, et illam sáluam: set quid múlieris
Uxórem habes? aut quíbus moratam móribus?
Nosne hóc celatos támdiu? nequeó satis,
Quam hoc míhi uidetur fáctum praue, próloqui.
PH. Non míhi illud factum mínus dolet, quam tíbi, Lache.

mel est, sat scio, sua se luce cuivis commendabit. Sed aliud dabo, quod adhuc fidem faciat. Nisi hoc Pamphilo tribuas, ***Ea nos perturbat***, non erit ***Ea uxor Myrrhina***. quod Donatus tamen monendum putavit; sed ***Ea mutatio nos perturbat***. Tam inepte et putide, ut nihil infra.

12. *Dum ne reducam; turbent porro quam velint*] Donatus ad locum: ‚*Quam* ‚non est generis feminini, sed est *Quan*‚*tum*: *Turbent*, errent et tumultuentur, ‚significat; vel turbentur. *Quam velint*, ‚*quantum* velint, aut eam *quam* velint ‚mulierem; sed melius est quod supra ‚diximus.' Si standum erit huic lectioni *Turbent*, quam et codices omnes exhibent; recte sane magnus Magister. Sed cum illud inspicio, ***Ea nos perturbat, Lache***; cui aversus Pamphilus hoc responsi dat; vix possum dubitare, quin a Terentio sic fuerit:

Dum ne reducam; turbet porro quam velit.

Myrrhina, inquit Phidippus, *perturbat nos*: ad hoc Pamphilus: *Turbet porro*, perturbet vos adhuc magis Myrrhina, quantum velit; modo ne reducam. Plautus Most. III, 1, 15.

Verum ut res sese habet,
Pergam turbare porro: ita haec res postulat.

18. *Nam abducta a vobis praegnans fuerat filia: Neque fuisse praegnantem*] Antiquissimi libri Bembinus et Vaticanus hanc vocem *praegnans* et *praegnantem* sine *n* littera habent hoc modo, *praegnas, praegnatem*: itaque semper et in Pandectis Florentinis scripta invenitur haec dictio. Me vero non tantum usus scribendi vetustissimus movet, quantum hujus dictionis derivatio ab Donato tradita: is enim hunc locum exponens, ait, *Praegnans est ante gnatum vel ante genetricem*; *est enim prae ante*: ex quibus Donati verbis liquet hanc vocem non esse participium, quod necessario per *n* efferendum esset, sed nomen a prae et gnatus, vel a prae et genetrix; quae utraque vox nullam necessitatem infert nomini ab se deducto, assumendae litterae *n*. FAERNUS. Nostri *Praegnans* et *Praegnantem*.

21. *Natum illum et tibi illam salvam*] Nostri universi cum Edd. vett

Natum illam tibi et illam salvam.
Dele *Tibi*.

25. *Non tibi illud factum minus placet, quam mihi, Laches*] Sic Faernus, et sic Libri. Donatus, hac prava lectione irretitus, eo venit, ut dicat, *Placet pro Displicet intelligamus*. Quid est, si hoc non est ἄνω ποταμῶν? Nimirum aliud innuit sententia, aliud tin-

PA. Etiám si dudum fúerat ambiguum hóc mihi,
Nunc nón est; cum eam séquitur alienús puer.
L. Nullá tibi, Pamphile, híc iam consultátiost.
PA. Perii. *L.* húnc uidere saépe optabamús diem,
Cum ex te ésset aliquis, quí te appellarét patrem:
Euénit: habeo grátiam dis. *PA.* núllus sum.
L. Redúc uxorem, ac nóli aduorsarí mihi.
PA. Patér, si ex me illa líberos uellét sibi,
Aut sé esse mecum núptam; satis certó scio,
Non clám me haberet, quód celasse intéllego.
Nunc, cum éius alienum á me esse animum séntiam,
Neque cónuenturum intér nos posthac árbitrer;
Quamobrém reducam? *L.* máter quod suasít sua,
Adeléscens mulier fécit. mirandúmne id est?
Censén te posse réperire ullam múlierem,
Quae cáreat culpa? an quía non delinquúnt uiri?
PH. Uosmét uidete iám, Lache et tu Pámphile,

niunt verba. Par locus est supra IV, 2, 30. *Haec res non minus me male habet, quam te.* Ad istam igitur faciem hic legendum erit, *Non mihi illud factum minus dolet, quam tibi, Lache. Dolet mihi, aegre est mihi, male me habet,* eodem omnia sensu.

26. *Etsi jamdudum*] Aliqui libri scripti, et in iis vetustissimi, *etiam si dudum.* FAERNUS. Sic nostri omnes.

27. *Nunc non est, cum eam jam consequitur alienus puer*] Adverbium *jam* nullus habet liber scriptus, nec Donatus; nec id admittit ratio versus. FAERNUS.

Jam nullus ex nostris habet. Sed duo sic,

Nunc nón est, cúm eam sequitur alienus puer.

Con in compositione non nisi una littera est dinversa in libris vetustis. *Cum eam* in unam syllabam constringi, minus placet.

33. *Pater, si illa ex me*] Elegantior videtur collocatio, quae est in libro Bembino, *Pater, si ex me illa.* FAERNUS.

In textu Faernus dedit, *Si ex me illa.* Atqui nostri universi *Illa ex me.* Placet Bembinus: ut pronuntiemus, *Ex mé illa;* et mox, *Aut sé esse.*

35. *Quae celasse intelligo*] Vaticanus liber et unus tantum liber scriptus Donati habet, *quae;* Bembinus, *quod;* omnes alii, et Donati, et Terentii libri, *quem:* quod forte procederet subintelligendo partum: magis tamen placet *quod.* FAERNUS.

Non mé clam haberet, quod celasse intellego.

Lege ex nostris fere omnibus: *Non clám me haberet;* ut passim apud Nostrum, *Clám* in Arsi. *Quae* plures nostri; ceteri *Quem.* Aut lege *Quod,* aut *Quae.*

36. *Nunc cum ejus alienum ésse a me ánimum sentiam*] Nostri fere omnes, *Aliénum á me esse animum.* Recte. *A me,* virtute enclitici *Me* est in ictu; at totum *A me* in Thesi occultari non ex arte est.

37. *Nec conventurum inter nos posthac arbitror*] Sic Faernus. Sed *Arbitrer,* quicquid dicant Librarii, cum Mureto legendum. Ceterum omnes pro *Nec* habent *Neque;* et plerique omnes *Post-*

Remíssan opus sit uóbis, redductán domum.
Uxór quid faciat, ín manu non ést mea.
Neutra ín re uobis dífficultas á me erit.
Set quíd faciemus púero? *L.* ridiculé rogas:
Quicquíd futurumst, huíc suum reddas scílicet;
Ut alámus nostrum. *PA.* quem ípse neclexít pater,
Ego alám? *L.* quid dixti? eho an nón alemus, Pámphile?
Prodémus quaeso pótius? quae haec améntia est?
Enimuéro prorsus iám tacere nón queo.
Nam cógis, ea quae nólo ut praesente hóc loquar.
Ignárum censes tuárum lacrumarum ésse me?
Aut quíd sit hoc, quod sóllicitere ad húnc modum?
Primum hánc ubi dixti caúsam, te proptér tuam
Matrém non posse habére hanc uxorém domi;
Pollícita est ea se cóncessuram ex aédibus.

hac esse arbitror, unus *Post esse arbitror:* alter, *Posthac arbitror*.

43. *Remissam opus sit vobis an reductam domum*] Liber Bembinus penultimam dictionem hujus versus habet per duo *d*, ita etiam versus ratione exigente: et praeterea hic liber et Basilicanus, et duo alii antiquissimi, item alii multi eam ipsam dictionem, id est *redductam*, item aliam praecedentem, id est *remissam*, per *n* in fine habent. ita et Donatus, sic inquiens: *Remissa opus sit vobis) in veris codicibus sic est, remissam. reductam, ut sit remissane, reductane;* quae expositio Donati facit, ut pro *remissam, remissan, pro reductam, reductan*, ipsum ex veris codicibus citasse conjiciam. Sed hoc modo dictio *an*, et orationi supervacanea erit, et versui incommoda, quam nos ex auctoritate complurium librorum, in quibus aut expuncta est, aut non est omnino, delemus. FAERNUS. Sic et nostri plerique delent *An*. Omnes *Remissan*, et quinque primarii *Reductan*.

47. *Huic reddas suum scilicet*] Omnes fere libri, inter quos vetustissimi, et Donatus, ita haec verba ordinant, *huic suum reddas s.* FAERNUS. Pauciores ex nostris, *Suum reddas*.

49. *Quem ipsa neglexit, pater ego alam*] Lectio libri Bembini, Vaticani, Basilicani, et aliquorum aliorum est, *quem ipse*; ut haec verba sint Pamphili secum, ne pater et socer intelligant, obmurmurantis alium esse patrem nati pueri, non se. quod autem haec secum Pamphilus dicat, ostenditur ex Chremetis verbis statim Pamphilum interrogantis quid dixerit. sane Donatus *quem ipsa* magis probat. quod (cum reverentia ejus dixerimus) non sat bona ratione facere videtur. cui enim Pamphilus se probaturum hoc putet, quod ideo alere filium nolit, quia eundem mater neglexerit? idne sat causae cuiquam videri potest, ut filium suum abjiciat, quod sit a matre neglectus? FAERNUS.

Recte hic Faernus contra Donatum. Unus tantum ex nostris *Ipsa*. Pamphilus aversus dicit, *Quem ipse neglexit pater;* deinde dum ad eos se convertit, *Ego alam;* quod ultimum Chremes audivit. Haec, quae in agendo fiunt, rem reddunt satis claram; et istis, qui *Ipsa* malunt, os plane obstruunt.

54. *Aut quid sit id*] Nostri plures et meliores, *Quid sit hoc*.

55. *Primum ubi hanc dixti causam*] O. l. s. et Donatus, *hanc ubi dixti*. FAERNUS. Sic et nostri.

Nunc, póstquam adeptam hanc quóque tibi causám uides;
Puér quia clam te est nátus, nactus álteram es.
Errás, tui animi sí me esse ignarúm putas.
Aliquándo tandem huc ánimum ut adducás tuum,
Quam lóngum spatium amándi amicam tíbi dedi?
Sumptús quos fecisti ín eam, quam animo aequó tuli?
Egi átque oraui técum, uxorem ut dúceres.
Tempús dixi esse: inpúlsu duxistí meo.
Quae tum óbsecutus mihi, fecisti ut décuerat.
Nunc ánimum rursum ad méretricem induxtí tuum:
Cui tu óbsecutus, fácis huic adeo iniúriam.
Nam in eándem uitam té reuolutum dénuo
Uideo ésse. *PA.* mene? *L.* te ípsum: et facis iniúriam.
Confíngis falsas caúsas ad discórdiam,
Ut cum ílla uiuas, téstem hanc cum abs te amóueris:
Sensítque adeo uxor. nam eí causa alia quaé fuit,
Quamobrem ábs te abiret? *PH.* pláne hic diuinát: nam id est.
PA. Dabo iúsiurandum, níhil esse istorúm tibi. *L.* ah,
Redúc uxorem: aut, quámobrem non opus sít, cedo.

58. *Ademptam quoque hanc*] O. l. s. *ademtam hanc quoque.* FAERNUS. Nostri quoque omnes.

59. *Puer quia clam te natus est*] Liber Bembinus, *clam te est natus.* FAERNUS. Nostri quoque, *Est natus.*

61. *Animum ut adjungas tuum*] Sic dedit Faernus. Atqui codices nostri universi *Adducas:* ut infra V, 3, 38.

Numquam animum quaesti gratia
ad malas adducam partes.

Adducas Rivii quoque et Fabricii codices; et Edd. vett. cum Donato. Fallor, an audaculus quispiam *Adjungas* hic supposuit, ex And. I, 1, 29. *Ut animum ad aliquod studium adjungant.*

66. *Quae tum obsecutus mihi fecisti, ut decuerat*] Et mox versu tantum interposito,

Cui tu obsecutus, facis huic adeo
injuriam,

et rursus v. 70.

Video esse. Mene? Te ipsum: et
facis injuriam.

Nisi has repetitiones ideo factas putes, ut senilem loquacitatem coram Auctor ostenderet; mihi quidem *obsecutus* fueris, si vel unum vel utrumque ex prioribus istis versibus expunxeris.

71. *Cum fingis falsas causas*] Quattuor antiqui libri *confingis.* FAERNUS. Vetustiores nostri *Confingis:* alii, *Cum fingis.*

73. *Nam ei alia causa quae fuit.* O. l. s. *nam ei causa alia quae fuit,* FAERNUS. Sic et nostri.

PA. Non ést nunc tempus. *L.* púerum accipias: nam ís quidem
In cúlpa non est: póst de matre uídero.
PA. Omníbus modis misér sum: nec, quid agám, scio:
Tot mé nunc rebus míserum concludít pater.
Abíbo hinc, praesens quándo promoueó parum.
Nam púerum iniussu crédo non tollént meo;
Praesértim in ea re cúm sit mi adiutríx socrus.
L. Fugis? hém, nec quicquam cérti respondés mihi?
Num tíbi uidetur ésse aput sesé? sine:
Puerúm, Phidippe, míhi cedo: ego alam. *PH.* máxume.
Non mírum fecit úxor, si hoc aegré tulit:
Amárae mulierés sunt, non facile haéc ferunt.
Proptérea haec irast: nam ípsa narrauít mihi:
Id ego hóc praesente tíbi nolueram dícere:
Neque illí credebam prímo: nunc uerúm palam est.
Nam omníno abhorrere ánimum huic uideo a núptiis.

80. *Tot nunc me rebus*] O. l. s. *tot me nunc rebus.* FAERNUS. Nostri vetustiores *Tot me nunc.*

82. *Nam puerum credo injussu non tollent meo*] In o. l. s. et Donato hic est ordo verborum, *injussu credo;* pro *tollent* autem Donatus habet *tollit*, corrupte ut, opinor, pro *tollet*, quod est in libro Bemb. quod ideo placet ut referatur ad Lachetem, cujus utpote avi, in tollendo puero, summa potestas erat. FAERNUS.

Nam puerum injussu credo non tollet meo.

Nostri omnes *Injussu credo;* et iidem *Tollent.* Recte utrumque. *Tollent* Pater et Socer: hoc certum, cum *Adjutricem socrum* dixerit: ergo in consilium de illa re ituros esse existimat.

87. *Non mirum fecit uxor mea, si hoc aegre tulit*] Aliqui, ut versui consulerent, impresserunt sine pronomine *mea;* contra tamen omnium librorum fidem. nos ea dictione retenta, ita versum sustentamus, ut τὸ *mea* in unam syllabam brevem contracto, itemque τὸ *hoc* correpto, in quarta sede sit dactylus. FAERNUS.

Non mirum fecit uxor mea, si hoc aegre tulit.

Sic dedit Faernus, ex omnium, ut ait, librorum fide: et verum est; nam et sic nostri universi. Sed ista fides jamdudum apud me decoxit. *Uxor mea* esset Myrrhina. Atqui res ipsa praedicat Philumenam Pamphili hic intelligi; ut supra v. 73.

Sensitque adeo uxor: nam ei causa alia quae fuit,
Quamobrem abs te abiret?

Nam ibi certe *Uxor* non Myrrhina est, sed Philumena; cum verba Lachetis sint ad Pamphilum. Quid quod si *Mea* legas, nullo pacto versum inde constituas? *Mea si hoc aeg.* Faerni, nonne bellus est Anapaestus?

90. *Id ego praesente hoc tibi nolebam dicere*] O. l. s. *id ego hoc praesente:* Bembinus vero, et Victorianus, et aliqui alii, pro *nolebam*, *nolueram.* FAERNUS. Sic et nostri. Unus tantum *Nolebam.*

91. *Nunc vero palam est*] Potest haec lectio teneri, sed mihi ea, quae est in libro Bembino, vehementer placet, *nunc verum palam est.* ut *verum* sit nomen, et sit sensus, jam veritas manifesta est FAERNUS. Nostri *Vero.*

92. *Abhorrere animum huic video a nuptiis*] Praepositio *a* non est in li-

L. Quid érgo agam, Philíppe? quid das cónsili?
PH. Quid agás? meretricem hanc prímum adeundam cénseo:
Orémus: accusémus: grauius dénique
Minitémur, si cum illo hábuerit rem póstea.
L. Faciam út mones. eho cúrre, puer, ad Bácchidem hanc
Uicínam nostram: huc éuoca uerbís meis.
At te óro porro in hác re adiutor sís mihi. *PH.* ah,
Iamdúdum dixi, itidémque nunc dicó, Lache:
Manére adfinitátem hanc inter nós uolo,
Si ulló modo est ut póssit: quod speró fore.
Set uín adesse me úna, dum istam cónuenis?
L. Immo uéro abi, aliquam púero nutricém para.

Actus V. Scaena I.

Bacchis. Laches.

B. NON hóc de nihilost, quód Laches me núnc conuentam esse éxpetit:
Nec pól me multum fállit: quin quod súspicor sit quód uelit.
L. Uidéndum est ne minus própter iram hinc ímpetrem, quam póssiem:
Aut né quid faciam plús, quod post me mínus fecisse sátius sit.

bro Bembino, et in Victoriano quoque abrasa est. FAERNUS. Nostri, *A nuptiis:* Recte, ut Andr. V, 1, 10. *Abhorrentem ab re uxoria.*

97. *Eho, puer, curre ad Bacchidem hanc*] Lege ex tribus nostris,

Eho curre, puer, ad Bacchidem hanc.

99. *Et te oro porro*] Liber Bembinus, pro *et* *at* habet: nos tamen *et* malumus. FAERNUS. Nostri *Et.* Sed placet Bembinum *At*; siquidem, nisi *At* legas, etiam hoc ad puerum loqui videatur

100. *Itidemque nunc dico, Lache*] Non displicet mihi haec lectio; omnes tamen l. s. quoscunque vidi, habent *idemque.* FAERNUS. Unus ex nostris bonae notae, Codex C. C., *Itidemque;* Alter *Itidem quod.* Utrumvis bene; sed prius magis placet.

103. *Sed visne adesse?*] Liber Bembinus, et Donatus, *sed vin adesse?* FAERNUS. Nostri *Visne.*

1. *Nunc me conventam*] Liber Bembinus, Basilicanus, Vaticanus, *me nunc c.* meliore collocatione FAERNUS. Unus modo ex nostris, *Nunc me.*

3. *Videndum est ne minus propter iram hanc impetrem, quam possiem*] Sic codices: sed ab Auctore erat, *Propter iram hinc impetrem. Hinc* id est *Ab hac Bacchide.* ut Adel. III, 3, 7.

Set eccum Syrum ire video: hinc scibo jam ubi siet.

Hinc, ab hoc Syro. Sic *Unde* passim.

4. *Quod me post minus fecisse satius sit*] Ex libro Bembino, ac Victoriano,

Adgrédiar. Bacchis, sálue.
B. Salué, Lache. *L.* edepol crédo te non níl mirari, Bácchis,
Quid sít, quapropter te húc foras puerum éuocare iússi.
B. Ego pól quoque etiam tímida sum, cum uénit in mentem quaé sim:
Ne nómen quaesti mi óbsiet: nam móres facile tútor.
L. Si uéra dicis, níl tibi est a mé pericli, múlier:
Nam iam aétate ea sum, ut nón siet peccáto mi ignosci aéquom:
Quo mágis res omnis caútius, ne témere faciam, adcúro.

et Donato hunc ordinem verborum repono, *quod post me:* eliditur autem *s* ex *satius*, ut sit Iambus in ultima: est enim octonarius Iambicus quadratus, sicut et tres primi hujus scaenae. sequentes vero ex eodem libro ita ordinamus:

Agredior. Bacchis salve.
B. *Salve Laches.* LA. *credo edepol, te nonnihil mirari Bacchis,*
Quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare jussi.

ut primus horum sit dimeter Iambicus catalecticus; secundus, contracto *nihil* in unam syllabam, item tertius sint Iambici octonarii catalectici; qui vero sequuntur, ut in impressis ordinati sunt, ita eos conservamus. FAERNUS. Nostri plerique, *Me post.*

6. *Salve, Laches* LA. *credo edepol te non nihil mirari, Bacchis*] Lege, versu ipso postulante:

Salve, Lache. LA. *edepol credo te non nil mirari, Bacchis.*

8. *Ego pol quoque etiam timida sum, cum venit mihi in mentem, quae sim*] *Venit*, quod praesentis temporis est, pyrrichius est, eliso *t*, aut certe τὸ *mihi* additicium est: utique enim *mihi* subintelligitur, ut et in Eunucho [III, 2, 45]

Et illud de Rhodio dictum cum in mentem venit.

Virg. *Nec venit in mentem, quorum consederis arvis.* FAERNUS.

Recte sensit Faernus *Mihi* addititium esse, sed non ausus est ejicere. Nos, versu gaudente, ejiciemus.

9. *Ne nomen mihi quaestus obstet apud te: nam mores facile tutor*] *Quaesti* legitur in libro Bembino, antiqua declinatione. Ceterum nec in eo libro, nec in Vaticano, nec in Victoriano sunt duae illae dictiones, *apud te*, quae multum incommodant versui, et parum sensui prosunt. sed ne sic quidem versus procedit, nisi ex magna licentia: deest enim una syllaba, quam nos unius tantum litterae mutatione supplemus, legendo pro *obstet*, *obsiet.* ut sit, *Ne nomen mihi quaesti obsiet.* hoc modo et versus est Iambicus tetrameter catalecticus, ut ceteri, et Iambum habet in quarta, quod huic generi versuum prope solemne est, et antiquissima lectio conservatur. Si quis tamen malet *obstet*, versus sustentatur dissolutione diphthongi. FAERNUS.

Nostri *Quaestus obstet.* Tres e nostris non habent *Apud te.* Egregie hic Faernus: nisi quod in fine se prodit, cum a *Quaësti obstet* sustentari posse versum existimat. Ceterum unus ex Regiis *Quaestus mihi obstet* Repone,

Ne nomen quaésti mi obsiet.

Omnino in ictu esse debet *Quaésti*, non in Thesi obmutescere. Atque hoc ordine *Quaestus* stare hic potest, aeque commode ac *Quaesti.*

10. *Si vera dicis nihil tibi pericli a me est mulier*] Aliam collocationem verborum, quae versui convenientior est, habent o. l. s. *nihil tibi est a me pericli mulier.* FAERNUS. Sic et nostri omnes.

12. *Quo magis omnis res cautius*] Lege ex nostris fere omnibus,

Quo magis res omnes cautius.

Nam si id nunc facis factúraue es, bonás quod par est fácere;
Inscítum offerre iniúriam tibi ínmerenti, iníquom est.
B. Est mágnam ecastor grátiam de istác re quod tibi hábeam.
Nam quí post factam iniúriam se expúrget, parum mi prósit.
Sét quid istuc est? *L.* meúm receptas fílium ad te Pámphilum. *B.* ah.
L. Síne dum: uxorem hanc príus quam duxit, uóstrum amorem pértuli.
Máne, nondum etiam díxi id quod te uólui. hic nunc uxórem habet:

13. ***Nam si id nunc facis; facturave es***] *Tò nunc*, non ponit Donatus, citans haec super eo loco, ***Fac eadem, ut sis porro.*** ne liber quidem Bembinus eam vocem habet: ac neque particulam ***id***. FAERNUS.

Nam si facis facturave es. Sic dedit Faernus, Bembino suo nimium addictus. Nostri universi;

> ***Nam si id nunc facis facturave es.***

Recte: ***Facis*** finalem *s* abjicit; quod usitatissimum. ***Nunc*** suam vim hic habet, ut oppositum futuro ***Facturave es.***

14. ***Inscitum offerre injuriam tibi me inmerenti iniquom est***] Bembinus liber non habet dictionem ***me;*** quam et Donatus, eam subaudiri volens, non esse in contextu ostendit. alii libri eam varie collocatam habent; aliqui enim dictioni ***tibi*** praeponunt, aliqui postponunt, ut saepe evenit dictionibus subditiciis. sane in aliquibus libris, inter quos est idem Bembinus et Victorianus, hi versus ita ordinati sunt:

> ***Nam si facis, facturave es, bonas quod par est facere,***
> ***Inscitum offerre injuriam tibi: inmerenti iniquom est.***

Distinguendum est autem post ***tibi***, ut sit sensus, offerre injuriam tibi, quae vel mulier sis, vel meretrix, est inscitum: immerenti vero, etiam iniquum est. FAERNUS. Ab uno ex nostris abest ***Me:*** ceteri ***Tibi me.*** Distinctio illa apud Faernum non placet.

15. ***Est magna ecastor gratia de istac re quam tibi habeam***] Et versus claudicat, et dictio soloecissat. Repone,

> ***Est magnam ecastor gratiam de istac re quod tibi habeam.***

Ubi ordo, ***Est quod habeam tibi magnam gratiam.*** Plautus Rud. II, 6, 32.

> ***Bonam est quod habeas gratiam merito mihi,***
> ***Qui te ex insulso salsum feci opera mea.***

16. ***Nam qui post factam injuriam se expurget parum mihi prosit***] Hic necesse est, vel ex ***parum m*** elidere, quamvis sequente consonante, ut dactylus sit in sexta, vel ***injuriam*** trisyllabum facere, coalescentibus in unum duabus extremis vocalibus. mihi tamen magis placeret, si deleto pronomine ***se***, quod ego arbitror ab interpretante superscriptum, deinde in contextum irrepsisse, absolute legatur, ***Nam qui post factam injuriam expurget.*** non tamen muto, neque detraho quicquam. FAERNUS.

Quod ***Parum*** corripit Faernus, recte: quod ***Injuriam*** trisyllabum facit, et verbum et versum contrucidat.

18. ***Sine dicam: uxorem hanc prius quam duxit, vestrum amorem pertuli***] Atqui hic versus, ut prior et sequentes, Trochaicus esse debet, non Iambicus. Quare audacter repone,

> ***Síne dum: uxorem hanc príus quam.***

Ita Noster alibi, ***Mane dum, Dic dum, Abi dum, Facito dum.*** Plautus Truc. II, 7, 67. ***Sed veru Sine dum petere***

19. ***Mane, nondum etiam dixi id***

Quaére alium tibi fírmiorem, dúm tibi tempus cónsulendi est:
Nám neque ille hoc animo érit aetatem, néque pol tu eadem istác aetate.
B. Quís id ait? *L.* socrus. *B.* méne? *L.* te ipsam: et fíliam abduxít suam:
Púerumque ob eam rém clam uoluit, nátus qui est, extínguere.
B. Álid si scirem, quí firmare méam aput uos possém fidem,
Sánctius quam iúsiurandum: id póllicerer tíbi, Lache,
Ségregatum habuísse, uxorem ut dúxit, a me Pámphilum.
L. Lépida es. set scin, quíd uolo potius sódes facias? B. quíd? cedo.
L. Eás ad mulierés huc intro, atque ístuc iusiurándum idem

quod volui. hic nunc uxorem habet] Nisi in *Dixi* aut *Volui* synaloepha, quod non licitum est, cesset; versus syllaba adhuc caret. Eam ego statim praestabo.

Máne; nondum etiam dixi id quod te volui. Quod te volui; ut And. I, 1, 2. *Paucis te volo, Quod me velis.* III, 3, 4. *Quid ego te velim.* Habeat itaque suas sibi conjecturas, *Mane sodes*, et *Laches*, *Mane*, et *Mane mane;* qui ne id quidem sensit, se id agere ut Iambicus sit, qui ab Auctore Trochaicus exibat.

20. *Quaere alium tibi amicum firmiorem, dum tempus consulendi est*] Aliqui libri non habent dictionem *amicum*, et ex iis est Victorianus: in quo tamen postea superscripta est. Bembinus eam dictionem praepositam habet dictioni *firmiorem;* alii libri et Donatus postpositam, ut jam diximus evenire subditiciis dictionibus, ut nullam certam sedem habeant. Ceterum quod sequitur, idem liber Victorianus et Bembinus ita habent, *Dum tibi tempus consulendi est.* ut exigit ratio versus, qui est Trochaicus tetrameter acatalecticus, ut sequens. FAERNUS. Recte haec omnia. Nostri et *Amicum* habent, et *Tibi* non habent.

21. *Nam neque ille hoc animo erit aetatem*] *Aetatem*, quod et agnoscit Donatus, et explicat, in nullo nostrorum est.

23. *Qui natus est, extinguere*] Omnes fere libri scripti, inter quos Bembinus et Victorianus, ita collocant, ut et ratio Trochaici exposcit, *natus qui est.* FAERNUS. Quin et nostri omnes, *Natus qui est.*

24. *Aliud si scirem*] Lege, versu ipso jubente, *Alid si scirem:* alioqui Iambicus erit inter Trochaicos. De *Alid* jam ante diximus.

26. *Me segregatum habuisse*] Eandem ob causam, ne Iambicus hic sit, tolle illud *Me;* quod abesse vel elegantiae interest, cum sequatur *A me:*

Ségregatum habuísse, uxorem ut dúxit, a me Pamphilum.

27. *Scin quid volo potius sodes facias Quid vis, cedo?*] *Vis* et versui superest, et sententiae; atque ideo recte id Muretus ejecit. Heaut. IV, 4. 16. SY. *At scin quid sodes?* BA. *Quid?*

28. *Eas ad mulieres huc intro, atque istuc jusjurandum idem Polliceare illis; exple animum iis, teque hoc crimine Expedi*] An legendum,

Pólliceare illís: exple animum iis, téque hoc crimine éxpedi.
B. Fáciam: quod pol, si ésset alia ex quaéstu hoc, haut faceréts, scio;
Út de tali caúsa nuptae múlieri se osténderet.
Sét nolo esse fálsa fama gnátum suspectúm tuum;
Néc leniorem nóbis, quibus est mínume aequom, uidérier
Ínmerito: nam méritus de me est, quód queam, illi ut cómmodem.
L. Fácilem beniuolúmque lingua túa iam tibi me réddidit:
Nám non sunt solae árbitratae haec: égo quoque etiam hoc crédidi.
Núnc cum ego te esse praéter nostram opínionem cómperi,
Fác eadem ut sis pórro: nostra utére amicitia, út uoles:
Áliter si: set répprimam me, ne aégre quicquam ex me aúdias:

atque istic jusjurandum idem
Polliceare; illisce exple animum, teque etc.

30. *Fáciam: quod pol, si ésset alia ex hoc quaestu, haút faceréts, scio*] Vides illud *Quaestu*, ut supra v. 9, in Thesi latitare. Repone: *Ex quaéstu hoc.*

32. *Sed esse falsa fama nolo*] In Bembino deest τὸ *esse*, sed perperam: ceterum hunc ordinem verborum habet, quem et Donatus ponit, addito tamen verbo *esse: sed nolo falsa fama esse;* aliqui etiam libri sic habent, *sed nolo esse falsa fama.* utrumque melius quam quod in lectione vulgata est; quod quidem ad versum attinet. FAERNUS.

Sed noló falsá fama esse gnatum suspectum tuum.

Plurimi ex nostris, *Séd nolo ésse fálsa fama.* Tres *Séd esse nólo fálsa fama.* Ex his Faernus omnium deterrimam elegit.

36. *Ego quoque hoc etiam credidi*] Ex auctoritate libri Bembini deleo dictionem *hoc*, sine detrimento versus et sensus. FAERNUS. Faernus ejecit *Hoc.* Nostri omnes retinent, sed alio ordine. Pro *Hae* duo ex nostris *Haec;* ut saepe ante. Lege igitur:

Nam non sunt solae arbitratae haec *: ego quoque etiam* hoc *credidi.*

39. *Sed reprimam*] Τὸ *sed* delendum ex auctoritate libri Bembini ac Victoriani, et ratione Trochaici. FAERNUS.

Aliter si facias. reprimam me. Nostri omnes, *Sed reprimam.* Sed versus gratia Correctores *Sed* olim ejecerunt. Immo retine, et versui aliter consule, *Facias* abire jubens:

Aliter si: set répprimám me.

Heaut. I, 2, 25. *Illéne? set réprimám me. Aliter si*, Aposiopesis rei congrua. ut Virgil. [A. I, 145.] *Quos ego: sed motos*, et *Quamquam O; sed vincant:* sic hic, *Aliter si, sed reprimam.* Ita saepe apud quosvis scriptores, *Sin;* reliquis per Aposiopesin omissis.

Uérum hoc te moneo únum, qualis sim amícus, aut quid póssiem,
Pótius quam inimicús, periclum fácias. —

Actus V. Scaena II.

PHIDIPPUS. LACHES. BACCHIS.

PH. — NIL aput mé tibi
Defíeri patiar: quín, quod est, benígne praebeátur.
Set tú cum satura atque ébria es, et púer ut satur sit fácito.
L. Nostér socer, uideó, uenit: nutrícem puero addúcit.
Phidíppe, Bacchis déierat persáncte. *PH.* haecine east? *L.* haéc est.
PH. Nec pól istae metuunt deós: neque has respícere deos opínor.
BA. Ancíllas dedo: quólubet cruciátu per me exquíre.
Haec rés hic agitur: Pámphilo me fácere ut redeat úxor,

40. *Verum te hoc moneo unum*] Nostri, uno excepto, omnes, *Verum hoc té moneo unum;* ut *Té* in ictu sit. Recte: Et *Qualis* elidit *s* ante consonantem, ut passim: non, ut quidam voluit, *Amicus* ejicit *us* ante vocalem.

41. *Potius quam inimicus, periculum facias. B. faciam sedulo*] Responsionem Bacchidis in hoc versu Bembinus liber non habet, quam et in paucissimis aliis invenies, et putamus non necessariam. superest ut versui consulatur, quod sic facimus: ex aliquibus libris scriptis, in quibus est Victorianus, legimus *periclum*, et quattuor primis sequentis scaenae verbis hunc versum supplemus: ea sunt, *nihil apud me tibi.* ut *nihil* in unam syllabam contracto, et *d* ex *apud* eliso, sit in sexta sede hujus Trochaici dactylus. FAERNUS. Unus tantum ex tot nostris habet, *Faciam sedulo.*

2. *Defieri patiar, quin quod opus sit benigne praebeatur*] Hunc versum omnes fere l. s. simul ponunt, cum illis quattuor verbis, quibus ultimum versum praecedentis scaenae supplevimus. sed illis detractis remanet ille quem ascripsimus, qui est trochaicus tetrameter, ut praecedentes: licet illi catalectici, hic acatalecticus. FAERNUS.

Defieri patiar: quín quod opus sit, benigne praebeátur.

Nec *Quod opus sit*, nec, quod quidam voluit, *Quod opust*, in hujus versus caesura possunt consistere. In Regio Chartaceo deest *Opus*. At in Codice C. C. *Quin quod est.* Egregie:

Defieri patiar: quin, quod est, benigne praebeatur.

Quod est, quod domi est, quod res nostra praebet

3. *Sed cúm tu sátura atque ébria éris, puér ut satúr sit facito*] Vides, ut invenuste dispertiantur Accentus: quamvis apud Priscianum quoque p. 701. *Eris* legatur, etiam in codice scripto. Repone,

Sed tú cum satura atque ébria es, et púer ut sátur sit facito.

4. *Puero nutricem adduxit*] Placet mihi *adducit*, quod in libro Bembino est, ut per praesens tempus omnia enuntientur, *venit, adducit.* ita conjicere licet fuisse et in Victoriano, nam *x* in litura est. FAERNUS. Duo ex nostris *Adducit*. Sed insuper inversis verbis lege, *Nutricem puero adducit.*

8. *Licet haec res hic agitur*] *Licet*

Opórtet: quod si effécero, non poénitet me fámae,
Solám fecisse id quód aliae meretríces facere fúgitant.
L. Phidíppe, nostras múlieres suspéctas fuisse fálso
Nobís in re ipsa inuénimus: porro hánc nunc experiámur.
Nam sí compererit crímini tua se úxor credidísse,
Missam íram faciet: sín item est ob eám rem iratus gnátus,
Quod péperit uxor clam, íd leuest: cito áb eo haec ira abscédet.
Profécto in hac re níl mali est, quod sít discidio dígnum.
PH. Uelím quidem hercle. *L.* exquíre: adest: quod sátis sit, faciet ípsa.
PH. Quid mi ístaec narras? quíane non tute ípse dudum audísti,

non est in libro Bembino, nec Victoriano: nec ponitur a Donato, et a versu respuitur. FAERNUS. Recte: sed *Licet* in omnibus nostris est, uno Regio excepto.

9. *Oportet: quod si perficio, non poenitet me famae*] *Perficio* versum jugulat, qui Creticum vel ei parem pedem in caesura postulat. Donatus in Edd. vett. *Perfecero*, et sic scriptus Oxoniensis. Repone,

Oportet, quod si effecero, non poenitet me famae. Effecero, quo nullum hic verbum aptius. Eun. V, 8, 26. *Hoc si effeceris.* Phorm. IV, 1, 24.

Donec tibi id, quod pollicitus sum,
effecero.

13. *Nam si compererit crimini tua se uxor credidisse*] Nostri omnes post *Uxor* addunt *Falso*. Sed inepte, et versu respuente. *Crimen* per se habet notionem falsitatis. Donatus: *Crimen proprie dicitur, id quod factum est:* immo lege, *Id quod falsum est.*

14. *Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem iratus gnatus*] Profecto hujus metri in caesura ratio Correctoribus vetustis latebat: ita nunc frequenter in his versibus peccant libri veteres. *Sin autem est* pro Cretico hic inambulat. Tu repone, *Sin item est;* etiam sententiae commodius.

17. *Quod satis sit, faciet.* B. *faciam*] In contextu libri Bembini non est responsum Bacchidis, sed loco ejus pronomen *ipsa;* ita et Donatus legit; ita et o. l. s. nisi quod in iis sequitur responsum Bacchidis: perperam id quidem, nam versus repugnat. FAERNUS.

Nostri omnes addunt, ut Bacchidis responsum, *Faciam.* Non placet: nam versu infra 20 Laches eam monet, *Quod mihi pollicita es, serves.* Id vero pollicita est V, 1, 30. *Eas intro ad mulieres: Faciam.* Quod si hic quoque dicat *Faciam;* non jam *Mihi pollicita es* diceret, sed *Nobis.*

18. *Quid istaec mihi narras? an quia non tute ipse audisti dudum*] Liber Bembinus, et omnes fere alii, ac Donatus, *quid mihi istaec:* Basilicanus, *quid mi istaec.* et infra iidem libri, *dudum audisti.* Donatus vero non, *tute ipse*, sed *tu ipse*, habet. ita est Iambus, vel Pyrrichius in quarta. FAERNUS.

Quid mihi istaec narras? an quia
non tu ipse dudum audisti.

Sic dedit Faernus, ex Donato, ut narrat, *Tu ipse.* Donatus in vett. Edd. ha-

De hac re ánimus meus ut sít, Laches? illís modo explete ánimum.
L. Quaeso édepol, Bacchis, quód mihi es pollícita, tute ut sérues.
B. Ob eám rem uin ergo íntroeam? *L.* i, atque éxple iis animum, ut crédant.
B. Eo; étsi scio pol hís meum fore cónspectum inuisum hódie:
Nam núpta meretrici hóstis est, a uíro ubi segregáta est.
L. At haéc amicae erúnt, ubi quamobrem aduéneris resciscent.
PH. At eásdem amicas fóre tibi promítto, rem ubi cognórint:
Nam illás errore et té simul suspícione exsólues.
B. Perií, pudet Philúmenae: uos séquimini intro huc ámbae.

bet, *Tute ipse;* ut omnes hic nostri et item Faerni. Sentio, quid illum induxerit: *An quia non*, si *Tute* legas, pro Cretico male ponitur: maluit ergo Dactylum *An quia*; et idcirco *Tu ipse* adscivit. Infelix labor: neutrum enim hic stare potest. Repone,

Quid mi istaec narras? quiane non tute ipse dudum audisti.

Plautus Pers. V, 2, 69. *Quiane te voco, beneut tibisit.* Virgil. Aen. IV, 538. *Quiane auxilio juvat ante levatos.*

19. *Illis modo exple animum*] Liber Bembinus, et Donatus, *explete*: est enim sermo non ad Lachetem solum, sed et ad Bacchidem. versus quoque hanc lectionem exigit. FAERNUS. Unus ex nostris vetus, *Modo explete:* ceteri, *Modo exple*

21. *Vis ergo introeam?*] Liber Bembinus, *Vin ergo introeam?* Ita prius erat et in Victoriano. FAERNUS. Nostri omnes *Vis*, non *Vin*.

Ib. *I, atque éxple animum iis, ut credant*] *I* hic non patitur synaloepham: vetustus noster, ut alibi, *Ii* duplice *i* scribit; nam duplicis potestatem habet; idcirco, ut *O* et *Au*, non eliditur. Ceterum mutato ordine lege, *Atque exple iis animum, ut credant*.

22. *Eo: etsi scio pol his foré meum conspectum invisum hodie*] Salvus est etiam in hac lectione numerus: sed ex codice Petrensi lego,

Eo: etsi scio pol his meum fore.

Et collocatio elegantior est.

24. *At hae amicae erunt*] Liber Bembinus *haec amicae*, ut et exigit versus. FAERNUS. Etiam chartaceus noster *Haec*, ut scias a veterrimo codice transcriptum. *Haec* feminino plurali saepe habuimus.

25. *At easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognoverint*] Hunc totum versum idem liber non habet, et sane supervacaneus videtur, quamvis a Donato ponatur prima pars ejus: sane, si hunc versum retinemus, *cognorint* legendum ex ratione versus, contra omnium librorum fidem. FAERNUS.

Uterque versus commodus et genuinus. Posterior, ut fit, in Bembino et in C. C. et Petrensi omissus est; quia ab *At* eodem, quo prior, verbo inchoatur. Uterque senex, ut par erat, fidem hanc Bacchidi dant; et magis Phidippus, qui ibi paterfamilias est.

27 *Perii. pudet Philumenae: sequimini me intro huc ambae*] Non temere est, quod nec liber Bembinus, nec Dona-

L. Quid est míhi quod malim, quám quod huic intéllego eueníre?
Ut grátiam ineam síne meo dispéndio et mihi prósim.
Nam si ést ut haec nunc Pámphilum uere áb se segregárit,
Scit sé nobilitatem éx ea re náctam et gloriam ésse:
Refert grátiam eii, unáque nos sibi ópera amicos iúngit.

tus habent dictionem *huc;* aliique libri, qui eam habent, partim dictioni *intro* praeponunt, partim postponunt; ex quo apparet, ut subditiciam, certum eam locum non habere. pronomen vero *me* non post *sequimini*, sed ante, habet liber Bembinus. alii libri, et hi complures, et ante, et post habent: quam et veram arbitror lectionem, detracto adverbio *huc*. FAERNUS.

Perii, pudet Philumenae me: sequimini me intro ambae,

Sic dedit Faernus. Sed nostri universi *Huc* habent. Repone,

Perii, pudet Philumenae: vos sequimini intro huc ambae.

Sic *Sequimini* absolute Eun. IV, 7, 2. et Phor. II, 3, 7. *Vos sequimini*, ut Eun. III, 2, 53. IV, 7, 46. *Vos* potius quam *Me;* ut in caesura ambiguum evitetur.

29. *Et mihi una prosit*] Donatus, et liber Bembinus, et Basilicanus, et Vaticanus, et plerique alii non habent τὸ *una*. quod et respuit versus. FAERNUS.

Duo tantum ex nostris addunt *Una*. Sed vide ipsos versus,

Quid est quod mihi malim, quam quod huic intellego evenire.
Ut gratiam ineat sine suo dispendio, et mihi prosit.

Quid hoc est? *Quid mihi malim, quam ut* sine suo dispendio *mihi prosit meretrix?* Immo, credo, vel cum maximo meretricis, quam modo angue pejus oderat, dispendio id sibi optet senex. Donatus, prava lectione irretitus, quo non se versat? Repono, re ipsa me eo ducente,

Quid est mihi quod malim quam quod huic intellego evenire?
Ut gratiam ineam sine meo dispendio, et mihi prosim,

Quid est, inquit, *quod mihi malim, quam ut gratiam ineam*, etc. *quod Huic evenire intellego.* Vides, opinor, sententiam claram; et una vides, quo pacto evenerit, ut interpolaretur. Cum enim *Huic*, quod vero ordine postremum est, in medio veniret, eo decepti Librarii personas primas *Ineam* et *Meo* in tertias mutaverunt.

31. *Scit sibi nobilitatem ex eo et rem natam et gloriam esse*] Sic libri omnes. Donatus: *Ex eo, utrum ex Pamphilo; an ex eo, ex ea re: et hoc melius.* Certe melius: sed hoc etiam expediat summus Magister; cur noster inter *Nobilitatem* et *Gloriam*, quae cognatae sunt significationis, *Rem* in medium intruserit, prorsus diversae. Quomodo autem REM *natam? Quia multa*, inquit idem, *in eam contulit Pamphilus.* Itane vero? Atqui de re ventura hic agitur, non de praeterita: et *si vere ab se segregarit*, non res creverit, sed damnum obvenerit. Codex unus ex Regiis *Nactam* pro *Natam*. Repone,

Scit se nobilitatem ex ea re nactam et gloriam esse.

Ubi ordo est, *Scit se ex ea re nactam esse nobilitatem et gloriam.*

32. *Referetque gratiam ei*] Ex auctoritate libri Bembini et Victoriani delemus conjunctionem *que*, nec sermoni necessariam, et versui incommodam, qui est Iambicus tetrameter catatecticus, ut ceteri, habens dactylum in secunda. FAERNUS.

Referet gratiam ei, unaque nos sibi opera amicos junget. Sic voluit Faernus; etsi in Editione sit *Referetque.* Bene sane, quod duo primarii libri *Que* ejiciant. Sed ne sic quidem versus commodus est. Codex Academicus, *Refertque.* Repone,

Refert grátiam eii, unaque nos sibi opera amicos jungit.

Refert, Jungit, ut supra *Scit*, elegantius quam ista Futura. *Refert* corripitur; quae licentia in primo pede facile conceditur.

Actus V. Scaena III.

Parmeno. Bacchis.

PA. ÉDEPOL ne meam érus esse operam députat paruí preti;
Qui ób rem nullam mísit, frustra ubi tótum desedí diem:
Mýconium hospitém dum exspecto in árce Callidémidem.
Ítaque ineptus hódie dum illi sédeo, ut quisquam uénerat,
Áccedebam: adeléscens, dic dum quaéso, tun es Mýconius?
Nón sum. at Callidémides? non. hóspitem ecquem Pámphilum
Híc habes? omnés negabant: néque eum quemquam esse árbitror.
Dénique hercle iám pudebat: ábii. set quid Bácchidem
Áb nostro adfine éxeuntem uídeo? quid huic hic ést rei?
B. Pármeno, opportúne te offers, própere curre ad Pámphilum.
PA. Quíd eo? *B.* dic me oráre, ut ueniat. *P.* ád te? *B.* immo ad Philúmenam.
PA. Quíd rei est? *B.* tua quód nil refert, pércontari désinas.
PA. Níl aliud dicam? *B.* étiam: cognosse ánulum illum Mýrrhinam
Gnátae suae fuísse, quem ipsus ólim mi dederát. *P.* scio.

1. *Deputat parvi pretii*] Idem liber, *preti*. FAERNUS. Sic et nostri meliores *Preti*, ut *Viti*, *Gaudi*, *Consili*. Semper ita oportet, ut in Andria semel docuimus.

4. *Ut quisque venerat*] Duo ex nostris, *Quisquam;* et ad versum commodius, et ad sententiam.

5. *Dic dum quaeso, et tu Myconius*] Nisi *Quaeso* sine Synaloepha sit, quod non licet, versui deerit Syllaba. Unus ex nostris, *Tu es*. Lege, *Tun es Myconius?* vel *An es tu Myconius*?

7. *Neque enim quemquam esse arbitror*] O. l. s. *neque eum*. ita et Donatus, si bene consideretur. FAERNUS. Sic et nostri *Eum*.

14. *Quem ipsus mihi olim dederat*] Ex o. l. s. et ratione versus ita colloco, *olim mihi*. FAERNUS. Ita et nostri.

Tántumne est? *B.* tantum: áderit continuo, hóc ubi ex te audíuerit.
Sét cessas? *P.* minume équidem; nam hodie míhi potestas haút datast:
Íta cursando atque ámbulando tótum hunc contriuí diem.
B. Quantam óbtuli aduentú meo laetítiam Pamphilo hódie?
Quot cómmodas res áttuli? quot aútem ademi cúras?
Gnatum eí restituo, paéne qui harum ipsíusque opera périit:
Uxórem, quam nunquam ést ratus postliác se habiturum, réddo:
Qua ré suspectus suó patri et Phidíppo fuit, exsólui:
Hic áleo his rebus ánulus fuit ínitium inueniúndis.
Nam mémini abhinc mensés decem fere ád me nocte príma
Confúgere anhelantém domum, sine cómite, uini plénum,
Cum hoc ánulo: extimui ílico: mi Pámphile, inquam, amábo,
Quid éxanimatu's óbsecro? aut unde ánulum istum náctu's?
Dic mi. ílle alias res ágere se simuláre. postquam uídeo
Nescío quid suspectárier, magis coépi instare ut dícat.
Homo sé fatetur ui ín uia nescío quam conpressísse:

15. *Haec ubi ex te audierit*] O. l. s. *hoc ubi*, et in *audierit* antepenultima producenda, aut *audiverit* legendum. FAERNUS. Sic et nostri. Sed *Audiverit* reposuimus, ut scriptura pronuntiationi sit congrua.

20. *Gnatum ei restituo, qui paene harum ipsiusque opera periit*] Sic omnes libri, gemente versu. Sed facilis medicina est,

Gnatum ei restituo, paene qui harum.

Tute animadvertes, solere Nostrum pronomen *Qui* in secundo loco ponere.

27. *Quid exanimatus es obsecro?*] Plerique nostri, *Quid es exanimatus?* Lege, *Quid exanimatu's obsecro?* et sic *Nactu's. Es* apud Nostrum produci solet, et a versu hic respuitur.

28. *Postquam id uideo. Nescio quid suspicarier*] Pronomen *id* in nullo est l. s. nisi Victoriano, ubi et deletum est. FAERNUS. Lege, *Postquam uideo Nescio quid suspectarier.*

30. *Virginem nescio quam compressisse*] Ex ratione versus, et ex fide libri Bembini, Vaticani, et Basilicani, et aliquot aliorum, ac Donato delemus

Dicítque sese illi ánulum, dum lúctat, detraxísse:
Eúm cognouit Mýrrhina haec: in dígito modo me habénte:
Rogat únde sit: narro ómnia haec: indést cognitio fácta,
Philúmenam conpréssam esse ab eo, et fílium inde hunc nátum.
Haec tót propter me gaúdia illi cóntigisse laétor:
Etsi hóc meretrices nón uolunt aliaé: neque enim in rem est nóstram,
Ut quísquam amator núptiis laetétur. uerum ecástor,
Numquam ánimum quaesti grátia ad malás adducam pártis.
Ego dum íllo licitumst úsa sum benígno et lepido et cómi.
Incómmode mihi núptiis euénit: factum fáteor:
At pól me fecisse árbitror, ne id mérito mi eueníret.
Multa éx quo fuerint cómmoda, eius incómmoda aequumst férre.

Actus V. Scaena IV.

Pamphilus. Parmeno. Bacchis.

PAM. UÍDE, mi Parmeno, étiam sodes, út mi haec certa et clára attuleris:

τὸ virginem. FAERNUS. Ita nostri plerique.

31. *Dicitque se illi*] *Se* geminamus ex o. l. s. FAERNUS. Et nostri omnes *Sese.*

32. *Eum haec cognovit Myrrhina in digito modo me habentem*] Atqui Myrrhina non cognovit Bacchidem habentem in digito anulum; sed *ipsum anulum cognovit*; ut Eun. V, 3, 6. *Cognoscitne signa?* et Haut. IV, 1, 44. *Postquam aspexi anulum, ilico cognovi.* Repone,

Eum cognovit Myrrhina haec, in digito modo me habente.

34. *Philumenam esse compressam ab eo*] Hic ordo verborum est in libro Bembino, *compressam esse.* FAERNUS. Nostri *Esse compressam.* Recte Bembinus: *Esse* hic priorem corripit.

36. *Et si hoc meretrices aliae nolunt; neque enim est in rem nostram*] Claudicat in caesura hic versiculus: cui sic opitulaberis,

Et si hoc meretrices non volunt aliae; neque enim in rem est nostram.

1. *Vide mi Parmeno*] Versus hi trochaici sunt tetrametri; sed hic et septimus, acatalectici, alii catalectici. FAERNUS.

Né me in breue pellícias tempus gaúdio hoc falsó frui.
PAR. Uísum est. *PAM.* certen? *PAR.* cérte. *PAM.* deus sum, si hóc itast. *PAR.* uerum réperies.
PAM. Mánedum sodes: tímeo ne aliud crédam, atque aliud núnties.
PAR. Máneo. *PAM.* sic te díxe opinor, ínuenisse Mýrrhinam
Bácchidem suum ánulum habere. *PAR.* fáctum. *PAM.* eum quem olim éi dedi:
Éaque hoc mihi te núntiare iússit: itane est fáctum? *PAR.* ita inquam.
PAM. Quís me est fortunátior? uenustátisque adeo plénior?
Égone pro hoc te núntio quid dónem? quid? quid? néscio.
PAR. At égo scio. *PAM.* quid? *PAR.* níhil enim:
Nám neque in nuntió neque in me ipso tíbi boni quid sít scio.

2. *Ne me in breve hoc conjicias tempus, gaudio*] Ex aliquibus libris, inter quos et Victorianus, et ratione Trochaici, deleo pronomen *hoc*. FAERNUS. Legendum existimo,

Ne me in breve pellicias *tempus gaudio hoc falso frui.*

3. PAR. *Visum est.* PAM. *certone?* PAR. *certe.* PAM. *deus sum si hoc ita est.* PAR. *verum reperies*] O. l. s. *certene* habent, praeter Bembinum et Victorianum, qui *certen.* quo posteriore modo versus est trochaicus catalecticus, ut ceteri, correpta tamen τὸ *hoc.* FAERNUS. Hoc recte. Nostri *Certene.*

5. *Maneó: Sic te dixísse opinor, ínvenisse Mýrrhinam*

Bacchidem anulum suum habere]

Versus prior, si hanc lectionem recipis, pro Trochaico Iambicus fit. Vel ergo *Dixe* legas, pro *Dixisse*, vel cum codice Meadiano, inverso ordine,

Maneo: Sic dixisse opinor te, invenisse Myrrhinam
Bacchidem suum anulum habere.

Anulum suum ceteri codices; sed veterrimus, cum Petrensi, *Suum anulum.* Concinnius.

7. *Eaque hoc té mihi núntiare*] Duo ex nostris verius: *Eaque hoc mihi te nuntiare.*

8. *Qui me est fortunatior*] Hunc versum, et tres sequentes, partim ex libro Bembino et Victoriano, partim ex aliis ita ordinamus,

PAM *Quis me est fortunatior, venustatisque adeo plenior?*
Egon te pro hoc nuntio quid donem? quid? quid? nescio.
PAR. *At ego scio.* PAM. *quid?* PAR. *nihil enim.*
Nam neque in nuntio, neqae in me ipso, tibi boni quid sit, scio.

ut primus horum, eliso ex *venustatis s*, item secundus sint trochaici tetrametri catalectici, item quartus, eliso tamen *n*, ex dictione *in*, bis posita. FAERNUS.

9. *Egon te pro hoc nuntio quid donem? quid? quid? nescio*] Versus pede claudo incedit. Lege ex nostris universis,

Egone pro hoc te nuntio quid donem

PAM. Égon té, qui ab orco mórtuum me réducem in lucem féceris,
Sinám sine munere á me abire? ah nímium me ingratúm putas.
Set Bácchidem eccam uídeo stare ante óstium:
Me exspéctat, credo: adíbo. *B.* salue, Pámphile.
PAM. O Bácchis, o mea Bácchis, seruatríx mea.
B. Bene fáctum; et uolupest. *PAM.* fáctis, ut credám, facis:
Antíquamque adeo tuám uenustatem óbtines,
Ut uóluptati obitus, sérmo, adfatus tuús, quocumque aduéneris,
Sempér sit. *B.* ac tu ecástor morem antíquom atque ingenium óbtines,
Ut únus omnium hómo te uiuat núsquam quisquam blándior.
PAM. Ha, ha, hé, tun mi istuc? *B.* récte amasti, Pámphile, uxorém tuam:

12. *Egon, qui ab orco*] Editio vetus et unus ex Regiis recentior, *Egon te, qui ab Orco.* Et tum versus Iambicus erit, ut sequens.

19. *Ut voluptati obitus*] In *voluptati* eliditur *p*, ut versus sit octonarius Iambicus, ut sequentes. FAERNUS.

Ut voluptati obitus, sermo, adventus tuus, quocumque adveneris.

Vides haec singula, *Obitus*, deinde *Sermo*, rursus *Adventus*, idem scilicet quod *Obitus;* postremo *Adventus quocumque adveneris.* Haeccine placent? aut pro cetera Terentii elegantia sunt? Donatus lectione prava circumventus quid non comminiscitur? *Inter Obitum atque Adventum hoc*, inquit, *interest, quod Obitus est, quem casus affert, Adventus, quem voluntas et destinatus locus.* Atqui hoc falsum, et solvendae difficultatis gratia confictum esse res certa est. Nonius, *Obitus, adventus.* Turpilius Epiclero,

Ecquis hic est qui interrumpit sermonem meum obitu suo.

Esto tamen, ut *Obitus* differat quidem ab *Adventu*, cur non junctim saltem veniunt? cur *Sermo* diversae notionis intervenit? Repone,

Ut voluptati obitus, sermo, adfatus tuus, quocumque adveneris.

Sermo ad omnes, *Adfatus* ad hunc, vel illum. Virgil. Aen. IV, 283.

Heu quid agat? quo nunc reginam ambire furentem
Audeat adfatu?

Et vide, ut gradatim procedat sententia, *Obitus, sermo, adfatus.*

21. *Ut unus hominum homo*] Aliqui libri, inter quos Bembinus, *Ut unus omnium homo,* quod et probo; pulchre enim opponuntur, *unus omnium.* FAERNUS.

Ut unus omnium homo te vivat numquam quisquam blandior.

Sic dedit Faernus. Ex nostris unus tantum Regius *Omnium* habet; ceteri *Hominum.* Plures autem ex iis cum Edd. vett. *Nusquam.* Recte. Si enim *Numquam*, non dixisset *Vivat*, sed *Vixerit.*

22. *Tunc mihi istuc?*] Ex eodem libro et Victoriano lege *tun*, et versus

Nam númquam ante hunc diém meis oculis eám, quod nossem, uíderam:
Perlíberalis uísast. *PAM.* dic uerum. *B.* íta me di ament, Pámphile.
PAM. Dic mi, hárum rerum núm quid dixti iám patri? B. nil. *PAM.* néque opus est
Adeó muttito. plácet haut fieri hoc ítidem ut in comoédiis,
Omnia ómnes ubi rescíscunt. hic, quos fúerat par resciscere,
Sciúnt: quos non autem aéquomst scire, néque resciscent néque scient.
B. Ímmo etiam, qui hoc óccultum iri fácilius credás, dabo.

procedit, si *mihi* monosyllabum feceris. FAERNUS. Sic et nostri.

26. *Placet non fieri hoc*] Ferri quidem hoc potest; sed cur non potius quod in proximo est, *Placet haut fieri.*

27. *Omnia omnes ubi resciscunt: hic quos par fuerat resciscere*] Hic versus trochaicus est tetrameter hypercatalecticus; sed tales non placent mihi. quomodo ergo possit esse catalecticus, ex antiquis lectionibus eruendum. Bembinus ita habet, *hic quos fuerit par resciscere.* Donatus sic, *hic quos par fuerit.* Vaticanus, Basilicanus, et nonnulli alii, pro *resciscere, sciscere* habent. quod idem est, quod *scire.* Plautus in Amphitr. [V, 1, 17.] *Accedo ut sciscam quid velit.* sed ne sic quidem versus procedit. ego considerata lectione libri Bembini et Donati, quae est *fuerit,* quod tamen cum de futuro sit, et in praesenti sequatur *sciunt*, non sat bene cum eo cohaeret, pro *fuerit*, *fuit* legendum censuerim. ita et versui et orationi optime consulitur, et antiqua lectio partim conservatur, partim minima immutatione emendatur; legemus ergo, *hic quos fuit par sciscere.* FAERNUS.

O'mnia omnes úbi resciscunt, hic quos fuit par sciscere. Nusquam tam male cessit Faerno, quam in hoc loco, dum laborat versum, qui Iambicus est, ad Trochaici formam redigere. Repone,

Omnia ómnes ubi rescíscunt. Hic, quos fuerat par resciscere.

Nostri codices, *Hi quos.* Sed recte *Hic,* ut Donatus, *In hac comoedia, vel in hac re. Par fuerat resciscere,* nostri universi: ordinem, accentus gratia, ex Bembino adscivimus. *Omnia* in primo pede rite corripitur.

28. *Sciunt: quos non autem scire aequum est*] Bembinus liber hanc collocationem verborum habet: *Quos non autem aequumst scire.* ita procedit trochaicus, contracto *sciunt* in unam syllabam. FAERNUS. Iterum Trochaicum hic quaerit Faernus, cum Iambicum invenisset.

Ib. *Neque resciscunt, neque scient*] O. fere l. s. et in iis Bembinus. et Victorianus, et Basilicanus, itemque Donatus, *resciscent.* FAERNUS. Nostri quoque omnes, *Resciscent.*

29. *Immo etiam hoc qui occultari posse*] In libro Bembino, non est τὸ *posse*, sed et in Victoriano expunctum est. collocationem vero praecedentium verborum nullus liber scriptus eam, quae in impressis est, habet. Sed Bembinus quidem, *qui occultari hoc:* alii omnes *qui hoc occultari.* quam et veram ar-

Mýrrhina ita Phidíppo dixit, iúri iurandó meo
Sé fidem habuisse, ét propterea té sibi purgatum. *PAM.* óptumest:
Spéroque hanc rem esse éuenturam nóbis ex senténtia.
PAR. Ére, licetne scíre ex te hodie, quíd sit quod féci boni?
Aút quid istuc est, quód uos agitis? *PAM.* nón licet. *PAR.* tamen súspicor.
Ego húnc ab orco mórtuum? quo pácto? *PAM.* nescis, Pármeno,
Quantum hódie profuerís mihi, et me ex quánta aerumna extráxeris.
PAR. Immo uéro scio; neque hóc inprudens féci. *PAM.* ego istuc sátis scio.

bitror: ita enim optime procedit trochaicus,

Immo etiam qui hoc occultari facilius credas, dabo. FAERNUS.

I'mmo etiam qui hoc occultari facilius credas, dabo. Sic a Faerno: sed plurimi Codices, etiam vetusti, *Occultari posse*, cum *Posse* extra numeros currat. Unde hoc evenerit, dicam. Nimirum intelligebant, de futuro hic agi, *Occultari posse;* non in praesenti *Occultari*; quod et sciebat Pamphilus, et parvi pendebat, de futuro sollicitus. Recte illi quod ad sententiam attinet; ego verba iis praestabo,

I'mmo etiam qui hoc óccultum iri fácilius credás, dabo,

30. *Jurijurando meo*] Omnes fere l. s. etiam antiquissimi, *jurejurando* per *e* habent. quod si recipimus, erit casus rectus *jurejurandum.* FAERNUS.

Nostri etiam omnes *Jurejurando.* Sed Dativus esse non potest; neque ea Librariorum fides est, ut omnia omnino iis auscultemus. Repone *Juri jurando meo.* Plautus Cist. II, 1, 26.

Alibi quaere ubi tuo jurando juri satis sit subsidi.

Vide nos ad Andr. IV, 3, 13.

32. *Speroque hanc rem eventuram*] Idem liber et aliqui alii ita habent, *rem esse eventuram.* quod et ad rationem trochaici pertinet. FAERNUS. Et nostri quoque omnes *Esse.*

33. *Ere licetne me scire*] Si pronomen *me* deleveris, quod nec est in libro Bembino, nec in aliquibus libris Donati, nihil sensui deperibit, et versui consultum erit. FAERNUS. Tres tantum ex nostris *Me* habent.

34. *Tamen suspicor*] In *tamen n* eliditur. ut et alibi, *Tamen vix humane patitur.* FAERNUS. Hoc jam satis notum est.

35. *Egone hunc ab orco mortuum?*] Donatus, et liber Bembinus, *ego hunc.* FAERNUS. Nostri *Egon.* Nihil interest.

36. *Et ex quanta aerumna me extraxeris*] In antiquis libris Bembino, Vaticano, et Basilicano, non est pronomen *me.* et in Victoriano deletum est. FAERNUS.

Quantum hodie profueris mihi et ex quanta aerumna extraxeris.

Nisi *Mihi* sine Synaloepha sit, versus pede claudo est. Repone,

Quantum hódie profueris mihi, et me ex quánta aerumna extráxeris.

B. An témere quicquam Pármeno praetéreat quod facto úsus sit?

PAM. Séquere me intro, Pármeno. *PAR.* sequor: équidem plus hodié boni

Féci inprudens, quám sciens ante húnc diem umquam. Plaúdite.

38. *An temere quicquam Parmenonem praetereat quod facto usus sit?*] In libro Bembino versus hic personae Pamphili attribuitur; ubi etiam non *Parmenonem*, sed *Parmeno* legitur. ita *Parmeno* erit nominativus. *praetereat* autem pro transeat, vel omittat, exponetur; ut sit sensus, an quicquam Parmeno temere omittat, quod utile factu sit. et versus est octonarius Iambicus, ut ceteri. aliter impeditus est. FAERNUS.

Nostri universi *Parmenonem*. Ceterum hoc nec Parmenoni nec Pamphilo tribuendum est, sed Bacchidi. Illi quoque, laetanti et Parmenonem ridenti, pars sua est in his facetiis. Et sic olim Donatus: *Convenit*, inquit, *hoc dictum meretrici abeunti*.

PHORMIO TERENTI.

Fabulae interlocutores.

PHORMIO parasitus.	DAVUS seruus.
DEMIPHO senex.	SOPHRONA nutrix.
ANTIPHO adulescens.	NAUSISTRATA matrona.
GETA seruus.	HEGIO } aduocati.
DORIO leno.	CRATINUS } aduocati.
CHREMES senex.	CRITO } aduocati.
PHAEDRIA adulescens.	

ACTA LUDIS ROMANIS. L. POSTUMIO ALBINO L. CORNELIO MERULA AEDILIB. CURULIB. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO. L. ATILIUS PRAENESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI. TIBIIS INPARIB. TOTA GRAECA APOLLODORU EPIDICAZOMENOS. FACTA EST IIII. C. FANNIO. M. VALERIO COSS.

PHORMIO.

PROLOGUS.

POSTQUÁM poëta uétus poëtam nón potest
Retráhere ab studio, et tránsdere hominem in ótium;
Maledíctis deterrére, ne scribát, parat:
Qui ita díctitat, quas ánte hic fecit fábulas

2. *Retrahere a studio*] Liber Victorianus *ab*, ut et infra. FAERNUS. Sic aliquot nostri *Ab*.

4. *Quas ante fecit fabulas*] O. l. s. et Donatus, *quas antehac*. FAERNUS. Nostri etiam plerique *Antehac*. Sed legendum,

Quas ante hic fecit fabulas.

Tenui ésse oratióne et scripturá leui:
Quia núsquam insanum fécit adulescéntulum
Ceruám uidere fúgere, et sectarí canes:
Et eám plorare, oráre ut subueniát sibi.
Quod si íntellegeret, ólim cum stetít noua,
Actóris opera mágis stetisse quám sua;
Minus múlto audacter, quám nunc laedit, laéderet.
Nunc síquis est, qui hoc dícat aut sic cógitet,
Uetus sí poëta nón lacessissét prior,
Nullum ínuenire prólogum possét nouus
Quem díceret, nisi habéret cui maledíceret:
Is síbi responsum hoc hábeat: in medio ómnibus
Palmam ésse positam, qui ártem tractant músicam.
Ille ád famem hunc ab stúdio studuit reícere:
Hic réspondere uóluit, non lacéssere.
Benedíctis si certásset, audissét bene:

Hic, is est, Terentius. Si *Antehac* legis; tunc *Fecit* ad Poetam veterem referetur, non ad Nostrum. Vide nos ad Andr. Prol. v. 13.

6. *Quia nusquam scripsit insanum adulescentulum*] Iidem haec verba ita collocant, *insanum scripsit adulescentulum*. FAERNUS.

Quia nusquam insanum scripsit adulescentulum
Cervam videre fugere, et sectari canes.

Donatus ad locum: *Scripsit: legitur et Fecit.* Nostri quidem hodie Codices *Scripsit.* Sed vera lectio est *Fecit:* id enim verbum Poetae proprium. Mutarunt, quia vix crediderunt, *Fecit*, Infinitivum post se posse admittere. Frustra: nam et Virgil. Aen. II, 538.

Qui nati coram me cernere letum
Fecisti. Lucretius ita passim; ut VI, 66.

Flumina abundare ut facerent, camposque natare.

Noster Prol. Heaut. 31.

Qui nuper fecit servo currenti in via
Decesse populum.

9. *Cum stetit olim nova*] *Stetit* posteriorem hic producit, more antiquorum, apud quos finientia in *t* indifferentia erant. FAERNUS. Non omnia in *t* exeuntia, sed contracta praeterita, ut *Subiit*, *Rediit*. Ergo hic lego, *Olim cum stetit nova;* ut alii jam viderunt.

11. *Laederet. Et magis placerent quas fecisset fabulas*] Versum hunc, ut nec a Donato positum, nec in tribus antiquissimis libris Bembino, Vaticano, et Victoriano scriptum, nec boni quicquam sensus afferentem, delevimus. FAERNUS.

Recte Faernus, qui versum spurium ejecit. Quae enim sententia est? Si intelligeret, fabulam istam non sua virtute, sed Actoris opera atque arte placuisse; ceterae ejus fabulae magis placerent. Quid ineptius dici potest? Si intelligeret, unam fabulam fuisse malam, ceterae essent bonae. Petitum est ab Andr. Prol. v. 3.

Populo ut placerent quas fecisset fabulas.

14. *Potuisset novus*] Sic quidem libri; sed versus gratia repone,

Nullum invenire prologum posset novus.

Prologus apud veteres primam producit.

18. *Ab studio studuit re'icere*] Iidem tres antiquissimi libri, et Basilicanus habent *reicere* per unum *i*, ut exigit versus. FAERNUS. Quinque

Quod ab íllo adlatumst, síbi esse id rellatúm putet.
De illó tum finem fáciam dicundí mihi,
Peccándi cum ipse dé se finem fécerit.
Nunc quíd uelim animum atténdite. adportó nouam
Epídicazomenen quám uocant comoédiam

etiam ex nostris meliores *Reicere*; ut Virgil. Eclog. III, 96.

Tityre, pascentis a flumine reice capellas.

21. *Quod ab ipso adlatumst, sibi esse id rellatum putet*] O. fere l. s. et Donatus, *Quod ab illo.* sequentium vero verborum ordinem hunc habent omnes fere libri, *sibi esse id relatum.* Donatus *sibi id esse.* quod et commodissimum est versui. Liber Bembinus *id sibi esse rellatum:* quem et sequemur. sustentatur contrahendo in scansione *sibi* in unam syllabam, vel elisione *d*, ex *id*, ut sit dactylus in tertia, et quarta sede. FAERNUS.

Quod ab illo adlatumst, id sibi esse relatum putet. Sic a Faerno: qui id multis agit, ut pejorem lectionem eligat. Fraudi ei fuit, quod nesciebat *Rellatum* primam producere, ut *Redductum.* Lege ex nostris plurimis,

Quod ab illo adlatumst, síbi esse id réllatum putet.

22. *De illo jam finem faciam dicundi mihi,*
Peccandi cum ipse de se finem non facit]

Ἀπὸ τῆς ἐπιεικείας τοῦ λέγοντος inquit Donatus: et magnum sane mansuetudinis exemplum. Sententia est; Quoniam ille non desinit mihi maledicere, ego desinam ei remaledicere. Patientia paene Christiana; modo si ne a principio quidem remaledixisset. Sed vide quam parum hoc congruat cum versu praecedente, *Quod adlatum, id rellatum,* par pari. Hocine etiam est *τῆς ἐπιεικείας*? Quid, illud Andr. Prol. v. 22?

Dehinc ut quiescant porro moneo et desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.

Quid, Eun. 18?

Habeo alia multa, nunc quae condonabitur;
Quae proferentur post, si perget laedere.

Quid, Heaut. 33?

De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias novas: nisi finem maledictis facit.

Ad istam faciem, quis non videat etiam hic legendum,

De illo tum finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem fecerit.

25. *Epidicazomenon quam vocant Comoediam*] Donatus ad locum: '*Epidicazomenon;* Hic manifeste errat ,Terentius. Nam haec Fabula, quam ,transtulit, *Epidicazomene* dicta est a ,puella, de qua judicium est: cum sit ,alia *Epidicazomenos* ejusdem Apollo,dori: Debuit ergo dicere *Epidicazomenen* Graece.' Quid agetur? Nec falli hic potuit Donatus, sive alius unde habuit; nec Terentius nescire potuit nomen Fabulae, quam ipse Latine vertit. Id miror, maluisse Donatum *manifesti erroris* arguere Auctorem, quam occulti errati suum, quo utebatur, Exemplar. Repone hic,

Epidicazomenen quam vocant Comoediam.

Ἐπίδικος, apud Harpocrationem et alios, virgo est orba, *ἡ ἀμφισβητουμένη, ὅτῳ χρὴ γαμηθῆναι*, *de qua lis est, cui debeat in matrimonium locari.* Ea in hac fabula est Phanium. *Τὰς δὲ ἀπορουμένας κόρας ἐξεδίδοσαν οἱ ἄγχιστα γένους, πέντε μνᾶς ἐπιδιδόντες.* *Pauperes autem puellas locabant qui genere proximi erant, doti dantes minas quinque.* Et hoc Phanio convenit, I, 2, 75.

Lex est, ut orbae qui sint genere proxumi
Iis nubant; et illos ducere eadem lex jubet.

Aut ipsos ducere jubet, aut si ipsi jam mariti sunt, alii cum dote V minarum elocare. II, 3, 62

Itidem cognata si sit, id quod lex jubet

Graecé, Latine hic Phórmionem nóminat:
Quia prímas partis quí aget, is erit Phórmio
Parasítus, per quem rés geretur máxume;
Uolúntas nostra si ád poëtam accésserit.
Date óperam, adeste aequo ánimo per siléntium;
Ne símili utamur fórtuna, atque usí sumus
Cum pér tumultum nóster grex motús locost:
Quem actóris uirtus nóbis restituít locum,
Bonitásque uestra adiútans atque aequánimitas.

Actus I. Scaena I.

Dauus.

AMÍCUS summus méus et popularís Geta
Heri ád me uenit. érat ei de ratiúncula
Iamprídem aput me réliqüum pauxíllulum
Nummórum: id ut confícerem. confeci: ádfero.

Dotem dare; abduce hanc: minas quinque accipe.

Ἐπίδικος igitur, virgo de qua adhuc lis est; ἐπιδικαζομένη, de qua judicium factum est, ut hic Phanium. Frustra igitur Guyetus *Epidicazomenon* tutatur.

26. *Graeci, Latini Phormionem nominant*] Id vero miraculi instar est, si jam Latini nominant Phormionem, priusquam acta fuerit, priusquam eam cognoverint. Mendum sine dubio hic latet; quod jam et eruimus, et eluemus. Unus ex Meadianis *Graeci Latine*; at vetustissimus noster *Graece Latine*. Repone;

Epidicazomenen quam vocant Comoediam
Graece, Latine hic Phormionem nominat.

Hic est Auctor, Terentius, de quo vide ad Andr. Prol. v. 13. Scriptor autem ipse nomen suae Fabulae indere solebat. *Graece* autem et *Latine*, non *Graeci* et *Latini*. Plautus Asin. Prol. 12.

Huic nomen Graece Onago est Fabulae.
Demophilus scripsit: Marcus vortit Barbare:
Asinariam volt esse, si per vos licet.

Casina Prol. 31.

Clerumenoe vocatur haec comoedia
Graece, Latine Sortientes.

Mil. II, 1, 8.

Alazon Graece est nomen huic Comoediae;
Id nos Latine Gloriosum dicimus.

Merc. Prol. 10.

Graece haec vocatur Emporos Philemonis:
Eadem Latine Mercator Mactici.

Poen. Prol. 53.

Karchedonios vocatur haec Comoedia,
Latine Plautus, Patruus Pultiphagonides.

Trin. Prol. 20.

Huic nomen Graece est Thesauro fabulae:
Philemo scripsit: Plautus vortit Barbare:
Nomen Trinummo fecit.

Satis opinor utrumque confirmatum est, et *Graece, Latine;* et *Hic nominat.*

27. *Quia primas partes*] Bembinus et Victorianus, *partis.* FAERNUS. *Partis.* Recte. Si Genitivus pluralis in *Ium* exeat, Accusativus in *Is* exit, non *Es.* Ita vetusti Codices Plauti, Lucretii, Virgilii, Horatii, etc.

28. *Per quem res agetur maxime*] Libri omnes antiqui ac Donatus, *geretur.* FAERNUS. Et nostri plerique *Geretur.*

Nam erílem filium éius duxisse aúdio
Uxórem: ei credo múnus hoc conráditur.
Quam iníque conparátumst: ii qui mínus habent,
Ut sémper aliquid áddant diuitióribus?
Quod ille únciatim uíx de demensó suo,
Suúm defrudans génium, conpersít miser;
Id illa úniuersum abrípiet: haut exístumans
Quantó labore pártum. porro autém Geta
Feriétur alio múnere, ubi era pépererit:
Porro álio autem, ubi erit púero natalís dies:
Ubi ínitiabunt: ómne hoc mater aúferet:
Puer caúsa erit mittúndi. set uideón Getam?

Actus I. Scaena II.

Geta. Dauus.

G. SI quís me quaeret rúfus. *D.* praestost, désine. *G.* oh,
At ego óbuiam conábar tibi, Daue. *D.* áccipe, em
Lectúmst; conueniet númerus quantum débui.
G. Amó te: et non necléxisse habeo grátiam.
D. Praesértim ut nunc sunt móres: adeo rés redit;
Si quís quid reddit, mágna habendast grátia.
Set quíd tu es tristis? *G.* égone? nescis quo ín metu et
Quanto ín periclo simus. *D.* quid istuc ést? *G.* scies,

8. *Addant ditioribus*] O. l. s. et Donatus, *divitioribus*. FAERNUS. Duo ex nostris vetusti, cum totidem mediocribus, *Ditioribus*. Utcumque scribas, pronuntiatio eadem est.

10. *Comparsit miser*] Liber Bembinus, *conpersit*. FAERNUS. *Conpersit*. Ea vetus scriptura est; et in Textum recipimus. Nonius v. Genium, habet *Conpersit*. Charisius p. 197. *Comparsit*. Festus [p. 60.] *Comparsit Terentius, pro Compescuit posuit*. Lego, *pro Compepercit*.

14. *Porro alio autem ubi erit*] Aliquot libri, inter quos Bembinus, hanc collocationem habent, *porro autem alio:* sed hoc modo oportet *alio*, in duas syllabas contrahere, aut esse proceleusmaticum in secunda. FAERNUS. Facile admittitur Proceleusmaticus. Sed placet lectio veterum nostrorum codicum *Porro álio autem*. Sic *Alio* in ictu erit, ut versu praecedente.

8. *Et quanto in periculo sim*] Liber Bembinus et Basilicanus *simus*. Victorianus et aliqui alii *sumus*. reliqui *sim*, et Donatus: nos tamen antiquam lectionem malumus, id est *simus;* id est, ego et erilis filius, legendo ex libro Basilicano, et ratione versus *periclo*.

Modo út tacere póssis. *D.* abi sis, ínsciens:
Cuius tú fidem in pecúnia perspéxeris,
Uerére uerba ei crédere? ubi quid míhi lucri est
Te fállere? *G.* ergo auscúlta. *D.* hanc operam tíbi dico.
G. Senis nóstri, Daue, frátrem maiorém Chremen
Nostíne? *D.* quidni? *G.* quíd? eius natum Phaédriam?
D. Tam, quám te. *G.* euenit sénibus ambobús simul,
Iter ílli in Lemnum ut ésset, nostro in Cíliciam
Ad hóspitem antiquom: ís senem per epístolas
Pelléxit, modo non móntis auri póllicens.
D. Cui tánta erat res, ét supererat? *G.* désinas:
Sic ést ingenium. *D.* oh, régem me esse ópórtuit.
G. Abeúntes ambo hinc túm senes me fíliis
Relínquont quasi magístrum. *D.* o Geta, prouínciam
Cepísti duram. *G.* mi úsus uenit, hóc scio:
Meminí relinqui mé, deo irató meo.
Coepi áduersari prímo: quid uerbís opust?
Senibús fidelis dúm sum, scapulas pérdidi.
Uenére in mentem mi ísthaec: namque inscítiast,

FAERNUS. Veterrimi duo nostri, *Simus*.

14. *Nostin? Quidni? Quid? ejus natum Phaedriam?* Sic Faernus et Codices: sed lege,
Nostíne? Quídni? Quíd?
Et sic accentus rite locabuntur. Eun. II, 3, 37.
Nostíne? Quídni? Is, dum hanc sequor, fit mi obviam.

15. *Tamquam te*] Divide verbum, et lege *Tam*, *quam te.* ut Eun. IV, 4, 50. *Tam scio, quam me vivere.*

17. *Per epistolas*] Tres ex nostris *Epistolam:* et sic Priscianus p. 1190. Etiam manu scriptus.

21. *Abeuntes ambo hinc tum senes*] Et *hinc* et *hic* legi testatur Donatus; in libro Bembino est *hic.* FAERNUS. Nostri *Hinc*, et placet: quia verba *Abeuntes hinc* propinqua sunt; *Hic relinquunt*, remotiora.

23. *Mihi usu venit hoc, scio*] Omnes antiqui libri habent *usus venit*; solus Bembinus *usus evenit.* FAERNUS. Nostri, uno excepto, *Usu venit.* Utrumque more dicitur, sensu eodem.

26. *Seni fidelis dum sum*] Atqui v. 21. Ambo senes reliquerunt eum, quasi filiis magistrum; ergo hic repono,
Senibus fidelis dum sum, scapulas perdidi.

27. *Venere in mentem istaec mihi*] O. l. s. et Donatus, *mihi istaec.* et stat versus, si τὸ *mihi* in unam syllabam contrahatur. FAERNUS.

Nostri etiam plerique, *Venere in mentem mi istaec:* nisi quod duo, *Venere mi in mentem istaec.* Ceterum vide illud Donati: *Hoc dictum et superioris personae esse potest, et alterius:* hoc est, et Getae et Davi. Davo quidem hodie libri tribuunt; meo judicio non commode. Quomodo enim Davus dicat, *Venere mihi istaec in mentem?* qui, nisi Geta nunc narrante, non noverat senes peregre abesse. At Getae, verberibus admonito, tandem ista venerunt in mentem.

Ib. *Nam quae inscitia est*] O. fere

Aduórsum stimulum cálces. coepi iis ómnia
Facere, óbsequi quae uéllent. *D.* scisti utí foro.
G. Nostér mali nil quícquam primo: hic Phaédria
Contínuo quandam náctus est puéllulam
Citharístriam: hanc amáre coepit pérdite.
Ea séruiebat lénoni inpuríssimo:
Neque quód daretur quícquam, id curaránt patres.
Restábat aliud níl, nisi oculos páscere,
Sectári, in ludum dúcere, et reddúcere.
Nos ótiosi operám dabamus Phaédriae.
In quo haéc discebat lúdo, exaduersum eí loco
Tonstrína erat quaedam. híc solebamús fere
Plerúmque eam opperíri, dum inde irét domum.
Intérea dum sedémus illi, intéruenit
Aduléscens quidam lácrumans. nos mirárier.
Rogámus quid sit: númquam aeque, inquit, ác modo
Paupértas mihi onus uísa est et miserum ét graue.
Modo quándam uidi uírginem hic uicíniae
Miserám, suam matrem lámentari mórtuam:

I. s. et in iis quattuor antiqui, item Donatus, pro duabus primis dictionibus, unam partem orationis habent, *namque*. hoc et Ubaldino Bandinello placebat. FAERNUS. Nostri omnes *Namque*.

38. *Ex advorsum ei loco*] Liber Bembinus, et multi alii ac Donatus, *ex adverso;* sed Bembinus hoc amplius, quod pro, *ei loco*, *ilico* habuit: quod deinde mutatum est in lectionem vulgatam. et sane Donatus etiam *ilico* legi affirmat: esseque dictionem ex abundanti additam, ut multa apud veteres. nos hanc ipsam vocem observavimus in Adelphis, positam pro additamento loci, ita eam exponente Donato, *Otiose nunc jam ilico hic consiste:* quam vim et hic habere arbitramur. FAERNUS.

Exadverso ilico Tonstrina erat quaedam.

Sic dedit Faernus, Bembino suo favens. *Exadverso* tres ex nostris habent; omnes *Ei loco*. Priscianus p. 977. *Quando Adversum τὸ ἐναντίον significat, magis adverbium ostenditur; ut Ter. in Phorm. Ei loco exadversum tonstrina erat quaedam.* Idem p. 1037. *Exadversum ei loco pro Adversum.* Gellius VII, 7. *In eo quod nos Exadversum dicimus, (Annianus poeta) secundam syllabam debere acui existimabat; quoniam una non duae essent orationis partes. atque ita oportere apud Terentium legi, dicebat, in his versibus:*

In quo haec discebat ludo exadversum loco
Tonstrina erat quaedam.

Recte quidem Annianus, quod ad hunc locum attinet; nam hic *Exádversum* acuit secundam: sed mox v. 47. et Adel. IV, 2. 45. primam acuit *Exadvérsum:* ut apud Plautum Bacch. IV, 7, 37.

Video éxadversum Pistoclerum et Bacchidem. Ad nihilum ergo recidit Anniani illius subtilitas.

44. *Paupertas mihi onus visumst et miserum et grave*] Mira sane constructio, *Paupertas visum est*. Codex C. C. notae optimae *Visa est;* et sic apud Priscianum citatur p. 1026, etiam in scriptis codicibus.

Ea síta erat exaduórsum. neque illi béneuolens
Neque nótus neque cognátus extra unam ániculam
Quisquam áderat, qui adiutáret funus. míseritumst.
Uirgo ípsa facie egrégia quid uerbís opust?
Commórat omnes nós. ibi continuo Ántipho:
Uoltísne eamus uísere? alius; cénseo:
Eámus: duc nos sódes: imus, uénimus:
Uidémus: uirgo púlchra: et quo magis díceres,
Nihil áderat adiuménti ad pulchritúdinem:
Capíllus passus, núdus pes, ipsa hórrida,
Lacrumaé, uestitus túrpis: ut, ni uís boni
In ípsa inesset fórma, haec formam extínguerent.
Ille qui íllam amabat fídicinam tantúmmodo,
Satis, ínquit, scitast: nóster uero *D.* iám scio:
Amáre coepit. *G.* scín quam? quo euadát, uide.
Postrídie ad anum récta pergit: óbsecrat,
Ut síbi eius faciat cópiam. illa enim sé negat:
Neque eum aéquom facere ait: íllam ciuem esse Átticam,
Bonám, bonis prognátam: si uxorém uelit,
Lege íd licere fácere: sin alitér, negat.
Nostér, quid ageret néscire: et illam dúcere
Cupiébat, et metuébat absentém patrem.
D. Non, sí redisset, eí pater ueniám daret?

47. *Ea sita erat ex advorso*] Hic liber Bembinus, et Victorianus habet, *ex advorsum*. ita habebat et Vaticanus, sed deinde, abrasis posterioribus litteris, *o* suppositum est. FAERNUS. Nostri omnes hic habent, *Ex adverso*.

63. *Ut sibi ejus faciat copiam. illa enim se negat*] In dimetiendo hoc versu commodum videtur, ut *sibi* in unam syllabam contrahatur, et ex τὸ *illa*, unum *l* elidatur, ut in prima et tertia sede sit spondeus, in secunda dactylus, in quarta tribrachus. FAERNUS. *Sibi ejus* Anapaestus est, *Illa* primam corripit.

64. *Neque eum aequum ait facere: illam civem esse Atticam*] Sic Faernus, et unus tantum ex nostris: ceteri numeris melioribus, *Neque eum aequum facere ait*. Et *Facere* quidem sic satis convenit; sed quanto melius est, *Neque eum aequum petere ait*? ut infra, *Num iniquum postulo*? And. V, 3, 30. *Aequum postulat da veniam*. et Plautus, Pseud. V, 2, 16. *Jus petis, fateor*. Donatus tamen: *Non quod amet, sed quod hoc petat:* ubi clare indicat, se *Facere* legisse. Heaut. I, 1, 39. *Non sinam, inquam. Ah non aequum facis:* Sed ibi Chremes rastros manu prehendit, et facit aliquid: Antipho hic nihil facit; sed orat, obsecrat, petit.

69. *Pater ei veniam daret?*] O. I. s. et Donatus, ita collocant, *ei pater*, quod et venustius est. FAERNUS. Sic et nostri.

G. Ille índotatam uírginem atque ignóbilem
Daret ílli? numquam fáceret. *D.* quid fit déniqne?
G. Quid fíat? est parasítus quidam Phórmio,
Homó confidens: qui íllum di omnes pérduint.
D. Quid is fécit? *G.* hoc consílium quod dicám dedit:
Lex ést, ut orbae, quí sunt genere próxumi,
Iis núbant, et illos dúcere eadem haec léx iubet.
Ego té cognatum dícam, et tibi scribám dicam:
Patérnum amicum me ádsimulabo uírginis:
Ad iúdices ueniémus: qui fuerít pater,
Quae máter, qui cognáta tibi sit; ómnia haec
Confíngam: quod erit míhi bonum atque cómmodum,
Cum tu hórum nil refélles, uincam scílicet.
Pater áderit. mihi parátae lites: quíd mea?
Illá quidem nostra erít. *D.* iocularem audáciam.
G. Persuásumst homini. fáctumst. uentumst; uíncimur:
Duxít. *D.* quid narras? *G.* hóc quod audis. *D.* ó Geta,
Quid té futurumst? *G.* néscio hercle: unum hóc scio,
Quod fórs feret, ferémus aequo animó. *D.* places:
Hem istúc uirist offícium. *G.* in me omnis spés mihi est.
D. Laudo. *G.* ád precatorem ádeam credo, quí mihi
Sic óret: nunc amítte quaeso hunc: céterum
Posthác si quicquam, níl precor. tantúmmodo

70. *Illene indotatam*] In libri Bembini contextu non est τὸ *ne:* qua particulâ dempta, melius versus procederet; sed sic quoque sustentari potest. FAERNUS. Nostri omnes *Illene*.

85. *Persuasit homini*] Idem liber *persuasum'st* habet, ut et videtur legere Donatus: parvi tamen refert, utrum legas. FAERNUS. Immo magni refert. *Persuasumst*, cum ceteris istis passivis, longe elegantius, quam *Persuasit;* quod nostri codices habent.

88. *Quod sors feret*] Sic a Faerno est; sed errore, credo, Typographi. Omnes scripti *Fors feret*. Recte. Praeterea, *Places* melius hic, quam *Placet*.

89. *In me omnis spes est mihi*] Ex eodem libro, ac Victoriano, et Basilicano, et Donato, versusque ratione, ita collocamus, *spes mihi est*. FAERNUS. Sic et nostri, *Spes mihi est*.

90. *Ad precatorem abeam*] Ex libro Bembino legimus *adeam*, quod magis proprium videtur: nam adire, supplicis est. FAERNUS. Nostri omnes *Abeam*.

91. *Amitte hunc*] Sic Donatus. Nostri omnes *Omitte*.

Non áddit: ubi ego hinc ábiero uel occídito.
D. Quid paédagogus ílle qui citharístriam?
Quid reí gerit? *G.* sic, ténuiter. *D.* non múltum habet
Quod dét fortasse. *G.* immó nihil, nisi spém meram.
D. Pater éius rediit, ánnon? *G.* nondum. *D.* quíd? senem
Quoad éxspectatis uéstrum? *G.* non certúm scio:
Set epístolam ab eo adlátam esse audiuí modo:
Et ad pórtitores ésse delatam; hánc petam.
D. Numquíd, Geta, aliud mé uis? *G.* ut bene sít tibi.
Puer heús. nemon huc pródit? cape, da hoc Dórcio.

Actus I. Scaena III.

Antipho. Phaedria.

A. ÁDEON rem redísse, ut qui mi cónsultum optumé uelit esse,
Phaédria, patrem ut éxtimescam, ubi eíus aduenti uénit in mentem?

93. *Non addat*] Multi l. s. in quibus omnes antiquissimi, *non addit*. FAERNUS. Nostri etiam plerique *Addit*, unus et alter *Addet*, vel *Addat*.

94. *Quid ille paedagogus*] O. l. s. et Donatus *quid paedagogus ille* habent; numero et compositione meliore. FAERNUS. Sic et nostri.

101. *Ut bene sit tibi*] Donatus; *Αρχαϊσμὸς pro Nihil.* Miror, qui hoc *vetuste* dictum existimet. Editio vetus habet *Αντεισμὸς*: lege *Ἀστεϊσμός*. Hoc est, *urbane* dictum pro *Nihil*.

102. *Da hoc Dorcio*] Apparet, hanc Dorcium conservam et uxorem Getae esse: ergo dat illi pecuniam servandam. Ita Syri uxor Phrygia conserva, Adel. V, 9, 16.

1. *Adeon rem redisse*] Primus hic versus trochaicus est tetrameter acatalecticus, item quartus, in quo ex libro Bembino legendum, *mi conscius sis.* item quintus; sextus vero et septimus ejusdem generis, sed catalectici. item octavus, in quo in secunda sede est dactylus. secundus vero, ubi ex multis libris, etiam antiquissimis, et Donato legendum est, *patrem ut extimescam*, licet aliud *ut* praecedat: item tertius, nonus, et reliqui, octonarii Iambici, praeter unum dimetrum Iambicum. FAERNUS.

2. *Phaedria patrem ut extimescam, ubi in mentem ejus adventi venit*] Sic codices nostri; nisi quod *Adventus* habeant. At Donatus *Adventi*, et Priscianus bis, p. 712. et 1101. Sed apud Priscianum aliter verba collocantur, ita ut octonarium plenum faciant,

Phaedria patrem ut extimescam,
ubi ejus adventi venit in mentem.

Recte: sic duo pleni erunt, et tertius Catalecticus: ut mox iterum Quartus et Quintus pleni sunt, Sextus Catalecticus.

Quód ni fuissem incógitans, ita eum éxspectarem, ut pár fuit.
P. Quid istuc? A. rogitas? quí tam audacis fácinoris mi cónscius sis?
Quód utinam ne Phórmioni id suádere in mentem íncidisset,
Neú me cupidum eo ínpulisset, quód mi príncipiúmst mali.
Nón potitus éssem: fuisset tum íllos mi aegre aliquót dies:
At nón cotidiána cura haec ángeret animum. P. aúdio.
A. Dum exspécto quam mox uéniat, qui hanc mihi ádimat consuetúdinem.
P. Aliís quia defit quód amant, aegrest: tíbi, quia superést, dolet.
Amóre abundas, Ántipho.
Nam túa quidem hercle cérto uita haec éxpetenda optándaque est.
Ita mé di bene ament, út mi liceat támdiu quod amó frui,
Iam dépecisci mórte cupio; tú coniicito céterum,

3. *Quod ni fuissem incógitans*] Cave sic hunc pronunties, ut Iambicus sit, quod quidam fecit; octonarium enim plenum semper excipit Trochaicus. Sic ergo effer,

Quódni fuissem incogitans.

Fuissem in disyllabon contrahitur, ut mox v. 7. *Fuisset.*

4. *Quid istuc est? Rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conscius sis*] Non solus Bembinus, sed nostri magno numero *Conscius sis.* Sed legendum *Quid istuc? Rogitas?* Alioqui octonarius plenus fiet Iambicus: plane contra morem atque artem.

9. *Qui adimat hanc mihi consuetudinem*] Longe concinnius codices nostri fere omnes,

Qui hanc mihi adimat consuetudinem.

12. *Nam tua quidem hercle certe*] Tres nostri veterrimi cum plerisque aliis *Certo.* Plautus Menaec. II, 2, 39.

Nam tu quidem hercle certo non sanu's satis.

14. *Tu conjicito cetera*] Donatus: *Aut Cetera abundat, aut deest Per, ut sit Per cetera.* Neutrum ex his verum: mendosa enim lectio est. Repone, *Tu conjicito ceterum.* Unum enim erat, non plura, quod conjiceret; *Quid ego ex hac inopia* etc. Plautus Pers. IV, 6, 26. *Numquid ceterum voltis?* Rud. IV, 6, 20. *Tu interibi adorna ceterum quod opust.* Capt. V, 3, 12. *Argentum accepi, nil curavi ceterum.* Casina, I, 1, 6.

Dehinc conjicito ceterum,
Possisne necne clam me sutelis tuis
Praeripere Casinam uxorem.

Quid ego hác ex inopiá nunc capiam; et quíd tu ex istac cópia:
Ut ne áddam, quod sine súmptu ingenuam líberalem náctus es:
Quod habés, ita ut voluísti, uxorem síne mala famá palam:
Beátus, ni unum hoc désit, animus quí modeste istaéc ferat.
Quod sí tibi res sit cum éo lenone quócum mi est, tum séntias.
Ita plérique omnes súmus ingenio, nóstri nosmet poénitet.
A. At tú mihi contra núnc uidere fórtunatus, Phaédria,
Cui de íntegro est potéstas etiam cónsulendi, quíd uelis;
Retinére, amare, an míttere: ego in eum íncidi infefelíx locum,
Ut néque mi ius sit ámittendi, nec retinendi cópia.

15. *Quid ego éx hac inopia.* Repone,

Quid ego hác ex inopia nunc capiam, et quid tu ex ístac copia.

ut opposita ista, *Hac*, *Istac*, ambo acuantur.

18. *Ni unum hoc desit*] *Tò hoc* non est in libris Bembino, et Victoriano. sed sive cum eo, sive sine eo legas, non magni refert. FAERNUS. Nostri plerique *Unum hoc*; et placet. Amat enim Terentius finales syllabas liquefacere.

20. *Ita plerique ingenió sumus omnes*] Sic codices plerique; et sic Gellio citatur XX, 6. Placet tamen ordo, quem codex C. C. exhibet,

Ita plérique omnes súmus ingénio: nostri nosmet poenitet.

Sic And. I, 1. 28.

Quod plerique omnes faciunt adulescentuli.

23. *Consulendi quid velis; Retinere, amare, amittere*] Sic codices. Atqui post *Consulendi*, *consultandi*, *deliberandi*, sequi debet *Utrum*, *An*, *Ne*, ut Hec. III, 5, 59.

Deliberet, renuntietque hodie mihi, Velitne annon.

Adel. II, 1, 41. *Delibera hoc, utrum vis argentum accipere, an causam meditari tuam.* Quare hic repone,

Retinere, amare, an mittere.

Quomodo enim *amittere* potuit, quam nondum habuit?

24. *Ut neque mihi ejus sit amittendi, nec retinendi copia*] Elegantissima et certissima lectio est, quam in duobus Regiis et uno Academico repperi, et Guyetus in codice Puteano,

Ut neque mi jus sit amittendi, nec retinendi copia.

Non *Jus amittendi*, repudiandi; propter leges quibus coactus eam duxerat: non *Copia retinendi*; propter patrem qui eam ejecturus erat domo. *Jus*, quod fieri liceat; *Copia*, quod fieri possit.

Set quíd hoc est? uideon égo Getam curréntem huc adueníre?
Is est ípsus: ei timeó miser, quam hic míhi nunc nuntiét rem.

Actus I. Scaena IV.

Geta. Antipho. Phaedria.

G. NÚLLU'S, Geta, nisi áliquod iam consílium celere réppereris:
Íta nunc inparátum subito tánta in me inpendént mala:
Quae néque uti deuitém scio, neque quómodo me inde éxtraham:
Nam nón potest celári nostra diutius iam audácia.
[Quae si non astu prouidentur, me aut erum pessum dabunt.]

25. *Sed quid hoc est? videone ego Getam currentem advenire huc?*] O. l. s. *videon* habent: et *huc advenire?* quae collocatio versui, alioqui non bene procedenti, consulit, elidendo ex *quid d*, vel corripiendo *hoc*. versus autem est Iambicus tetrameter catalecticus, ita et sequens; si tamen ejus primam syllabam praecedenti attribuas, et ex o. fere l. s. haec verba sic ordines, *quam hic nunc mihi nuntiet rem*. FAERNUS. Recte haec; nisi quod nostri codices meliore numero,

Quam hic míhi nunc nuntiet rem.

1. *Nullus es Geta, nisi aliquod jam tibi consilium celere repereris*] Omnes antiqui libri, et aliquot ex recentibus, ac Donatus hanc collocationem verborum habent, *nisi jam aliquod* et pro *repereris*, antiqui omnes *repperis*. FAERNUS.

Núllus es, Getá, nisi jam aliquod tibi consilium célere repperis.

Sic Faernus. Atqui nostri veterrimi, cum magno aliorum comitatu *Repereris*, et sic Priscianus bis, p. 647, 760. *Aliquod jam* Codex C. C. et Priscianus p. 760. ut codex ibi vetustus. *Tibi* apud Priscianum deest. Repone,

Núllus, Geta; nisi áliquod jam consílium celere répereris.

2. *Tanta te inpendent mala*] Donatus: *Tanta te inpendent mala, Accusativo casu impendent:* aut ἀναστροφῇ, *In te pendent. Cum supra, Nullus es Geta, dixerit: hic transitum fecit ad primam personam.* Satis hinc constat, Donatum *Me* hic legisse, non *Te*: et sic codex Academicus *Me* in textu, *Te* pro varia lectione inter lineas. Repone,

Ita nunc inparatum subito tanta in me inpendent mala.

Sane commodius est *Me;* cum mox sequatur *Devitem*, non *Devites*. *In me* huc adscisco; cum nusquam alibi *Impendere* reperias, nisi aut Dativo junctum, aut cum praepositione Accusativo. Plautus Epidico I, 1. 77.

Tantae in te inpendent ruinae.

5. *Quae si non astu providéntur, me aut herum pessum dabunt*] Versus hic insititius est, ex Andr. I, 3, 3. integer huc traductus. Atqui ibi aptissime venit; *Quae nuptiae si non astu providentur;* caventur, vitantur; Hic vero quid facit? Nihil est, quo referatur;

A. Quidnam ílle commotús uenit?

G. Tum témporis mihi púnctum ad hanc rem est. érus adest. *A.* quid istúc malist?

G. Quód cum audierit, quód eius remedium ínueniam iracúndiae?

Lóquar? incendam: táceam? instigem: púrgem me? laterém lauem.

Ehéu me miserum: cúm mihi paueo, tum Ántipho me excrúciat animi:

Eíus me miseret: eí nunc timeo: is núnc me retinet: nam ábsque eo esset,

Récte ego mihi uidíssem: et senis essem últus iracúndiam:

Áliquid conrasíssem, atque hinc me prótinam coniicerem ín pedes.

sententiam certe pessumdat. Abest ab uno veterrimo nostro: in uno Regio larem mutat, et ante v. quartum venit.

6. *Quidnam ille commotus*] Hos versus ita ordinamus, partim ex ratione metrica, partim etiam adjuti ab libro Bembino,

> A. *Quidnam ille commotus venit?*
> G *Tum temporis mihi punctum ad hanc rem est, erus adest.* A. *quid istuc mali est?*

Versus Iambici sunt, prior dimeter, posterior octonarius. FAERNUS.

8. *Quód cum audierit, quód ejus*] Hinc Trochaici incipiunt; et cave Iambicos hunc et sequentem facias.

9. *Lóquarne? incéndam*] Etiam hoc patietur Trochaicus: sed elegantius sine *Ne*, ut sequentia:

> *Lóquar? incendam: táceam? instigem: púrgem me? laterém lavem.*

10. *Eheu me miserum*] Hic et sequens versus trochaici tetrametri acatalectici sunt. FAERNUS. Tres ex nostris, *Heu*. Eodem recidit, nam *Eheu* hic, ut aliàs, monosyllabon est.

13. *Aliquid convasassem*] Hic et Donatus, et liber Bembinus, et Basilicanus habent convasissem, et ita emendatum est in Victoriano: quod si recipimus, deductum erit a *convaso*, *convasis* tertiae declinationis. FAERNUS.

> *Aliquid convasissem, atque hinc me conjicerem protinus in pedes.*

Sic dedit Faernus, gemino errato. Nam illud *Convasire* nihil est; utique, si a vase ducitur, legendum erit *Convasare*. Donatus: *Convasassem, figuratum est a colligendis vasis*. Sane *vasa conclamari* jubet imperator, castra moturus. Charisius p. 188. *Protinus futuri significationem capit. Ter. Phorm.*

> *Aliquid convasassem, atque h. m. c. protinus in pedes.*

Nonius: *Convasare dicitur, furto omnia colligere: Ter. Phorm. Aliquid convasassem, atque hinc me ego conjicerem protinus in pedes.* Mirifice vero *Furto*. Homo ineptus ex ipso loco significationem fingit. Atqui cum clam et furto castra movet imperator, non jubet vasa conclamari. Neque sane Getae aufugienti *Vasa* et impedimenta colligenda erant; sed pecuniae aliquid parandum, ut levis et expeditus fugeret. Duo tantum e nostris *Convasassem*: ceteri plerique *Convasissem;* tres, unus Academicus et duo Meadiani, *Conrasissem*. Recte istuc,

> *Aliquid conrasissem, atque hinc me conjicerem protinam in pedes.*

Corrasissem aliquid pecuniolae a debitoribus, ab amicis. Adel. II, 2, 34.

A. Quamnam híc fugam aut furtúm parat?

G. Set ubi Ántiphonem réperiam? aut qua quaérere insistám uia?

PH. Te nóminat. *A.* nescío quod magnum hoc núntio exspectó malum. *PH.* ah.

Sánun es? *G.* domum íre pergam: ibi plúrimumst. *PH.* reuocémus hominem. *A.* stá ilico. *G.* hem,

Sátis pro imperio quísquis es. *A.* Geta. *G.* ípse est, quem uolui óbuiam.

A. Cédo quid portas, óbsecro; atque id, sí potes, uerbo éxpedi.

Minas decem conradet alicunde. Hei mihi,

Supra I, 1, 6. *Ei credo munus hoc conraditur.* Plautus Poen. V, 6, 26.

Trecentos, credo, ad Philippos conradi potest.

Porro *Protinam* in recepto verborum ordine versus ipse efflagitat. Mutarunt discipulorum gratia Magistri. Donatus: *Protinus: Protinam fuit: et sic Nigidius legit.* Festus [p. 226.] *Protinam, protinus. Terentius: Protinam conjiciam me in pedes.* Apud Plautum, qui a Magistris tutus erat, saepe occurrit *Protinam.* Bacch. III, 1, 7.

Quae ut adspexi, me continuo contuli protinam in pedes.

Ceterum nota illud Festi, *Protinam conjiciam*; ut in duobus nostris *Protinus conjicerem;* et lege numeris melioribus,

Aliquid conrasissem. atque hinc me protinam conjicerem in pedes.

14. *Quam hic fugam aut furtum parat*] Post versum catalecticum oportet ex Musicae rationibus clausulam Iambicam esse, non, ut haec est, Trochaicam. Lege ergo,

Quamnam hic fugam aut furtum parat.

15. *Aut qua quaerere insistam via?*] Liber Bembinus *viam*, et recte: dicimus enim insistere viam. FAERNUS. Noster etiam 900. annorum codex *Viam*; sed ceteri *Via*; quod placet.

17. *Hominem. A. sta ilico. G. hem*] Hic versus videtur monometer trochaicus hypercatalecticus. FAERNUS.

Ah sanusne es? Domum ire pergam, ibi plurimumst. Revocemus Hominem. Sta ilico. Hem.

Sic versus distribuit Faernus; alii aliter. Perperam, opinor, omnes. *Ah*, nisi duo ex nostris recentiores, nullus habet. Quod si retines, appone tamen versui praecedenti, *Exspecto malum. Ah.* Reliqua unum versum faciunt, Trochaicum pentametrum.

Sánun es? Domum íre pergam: ibi plúrimumst. Revocémus hominem. Stá ilico. Hem.

Quinque, ut vides, ictus habet; et in hac fabula iterum recurrit. III, 2, 1.

Dório, audi óbsecro. Non aúdio. Parúmper. Quin omitte me.

Hephaestion p. 19. *Καὶ τῷ πενταμέτρῳ δὲ Τροχαικῷ, καίπερ ὄντι ὑπερμέτρῳ, πολλοὺς κεχρῆσθαι συμβέβηκεν, οἷόν ἐστι καὶ τὸ Καλλιμάχου*: ***Contigit etiam, ut Trochaico Pentametro, quamvis Hypermeter sit, multi usi fuerint; quale illud est Callimachi,***

Ἔρχεται πολὺς μὲν Αἴγαιον διατμήξας ἀπ' οἰνηρῆς Χίου
Ἀμφορεὺς, πολὺς δὲ Λεσβίης ἄωτον νέκταρ οἰνάνθης ἄγων.

Prior tantum versus apud Hephaestionem exstat; sed alterum ex Anthologia inedita dedi ad Callimachum. Num. cxv.

G. Fáciam. *A.* eloquere. *G.* módo apud portum. *A.* meúmne? *G.* intellexti. *A.* óccidi. *P.* hem.
A. Quíd agam? *PH.* quid ais? *G.* huíus patrem uidísse me, patruúm tuum.
A. Nám quod ego huic nunc súbito exitio rémedium inueniám miser?
Quód si eo meae fortúnae redeunt, Phánium, abs te ut dístrahar,
Núllast mihi uita éxpetenda. *G.* ergo ístaec cum ita sint, Ántipho,
Tánto magis te aduígilare aequomst: fórtis fortuna ádiuuat.
A. Nón sum aput me. *G.* atqui ópus est nunc cum máxume ut sis, Ántipho:
Nám si senserít te timidum páter esse, arbitrábitur
Cónmeruisse cúlpam. *PH.* hoc uerumst. *A.* nón possum inmutárier.
G. Quíd faceres, si aliúd quid gravius tíbi nunc faciundúm foret?
A. Cum hóc non possum, illúd minus possem. *G.* hoc níhil est, Phaedria: ílicet.
Quíd hic conterimus óperam frustra? quín abeo? *PH.* et quidem ego. *A.* óbsecro,

20. G. *Faciam.* A. *eloquere.* G. *modo apud portum.* A. *meumne.* G. *intellexti.* A. *occidi.* G. *hem*] Ex his verbis, quae in duos versus in omnibus libris distincta sunt, unum facimus Trochaicum tetrametrum catalecticum, cujusmodi sunt et ceteri. FAERNUS.

Recte: sed illud *Hem* non Getae tribuendum, sed Phaedriae. Donatus elegantissime: *Occidi. Hem. Proprium et suum cuique personae exhibuit*; *celeritatem ex praesagio, metuenti Antiphoni; et tarditatem intellectus, quieti pectoris et securo Phaedriae.*

27. *Nam si te senserit*] O. l. s. et Donatus, *nam si senserit te.* ut et exigit versus. FAERNUS. Sic et nostri.

29. *Quid faceres, si aliud quid gravius tibi nunc*] Ex *quid gravius*, τὸ *quid* delemus ex auctoritate omnium fere librorum, et Donati et stat versus producendo posteriorem in *tibi.* FAERNUS.

Quid faceres, si aliúd graviús tibí nunc faciundum foret? Sic Faernus; sed sentis, opinor, accentus invenuste collocari. Ceterum videat de suis ille; Nostri universi *Quid* habent, versu quoque jubente:

Quid facerés, si aliúd quid grávius. *Facerés* acuitur, ob interrogationem; *Aliúd* ob sequens Encliticum.

31. *Quid conterimus operam frustra! quin abeam?*] Liber Bembinus et Victorianus, *quid hic conterimus operam*

Quíd si adsimulo, sátin est? *G.* garris. *A.* uóltum contempláimini: em,
Sátin est sic? *G.* non. *A.* quíd si sic? *G.* própémodum. *A.* quid si síc? *G.* sat est:
Ém, istuc serua: et uérbum uerbo, pár pari ut respóndeas;
Né te iratus suís saeuidicis díctis protelét. *A.* scio.
G. Uí coactum te ésse, inuítum, lége, judició: tenes?
Sét quis hic est senéx, quem uideo in última platea? *A.* ípsus est.
Non póssum adesse. *G.* ah, quíd agis? quo abis, Ántipho?
Mane ínquam. *A.* egomet me nóui et peccatúm meum:
Uobís commendo Phánium et uitám meam.
PH. Geta, quíd nunc fiet? *G.* tú iam lites aúdies:
Ego pléctar pendens, nísi quid me feféllerit.
Set quód modo hic nos Ántiphonem mónuimus,
Id nósmet ipsos fácere oportet, Phaédria.
PH. Aufér mi oportet: quín tu, quid faciam, ímpera.
G. Meminístin, olim ut fúerit uostra orátio

frustra? quin abeo? placet autem *quin abeo*, pro cur non abeo; ita enim *quin* exponitur a Donato. sane in Victoriano et Basilicano *abeo* in *abeam* mutatum est. FAERNUS. *Hic* nostri omnes, *Abeo* veterrimus solus.

32. *Quid si adsimulabo*] Trochaicus exigit, *adsimulo*; quod et in libro Bembino est. FAERNUS. Nostri perperam *Adsimulabo*.

33. *Satin sic est? G. non. A. quid si sic? G. propemodum. A. quid si sic? G. sat est*] Ut Trochaicus stare possit, legendum est ex libro Bembino, et Basilicano, pro *satin*, *satine*: pro quo Victorianus habet *satisne;* et ubi posteriore loco dicitur, *quid si sic*, lege *quid sic*, deleto *si* ex fide libri Bembini. FAERNUS. Nostri omnes posteriore loco *Quid si sic*. Omnino decor et venustas postulat, ut *Sic* ubique acuatur. Lego igitur,

Satin est síc? Non. Quid si síc? Propemodum. Quid si síc? Sat est.

35. *Ne te iratus suis saevis dictis*] In omnibus antiquis libris, et aliquot recentibus; item apud Donatum legitur, *suis saevidicis dictis*. ut et ratio versus exposcit. FAERNUS. Nostri quoque *Saevidicis*.

38. *Quo abis Antipho? mane*] Tò *mane*, in fine hujus versus delemus ex auctoritate libri Bembini et Vaticani: ipsumque versum sustentamus, ut in *quo abis* non fiat synaloepha. FAERNUS. A duobus nostris primariis abest *Máne*. *Quo* non patitur Synaloepham; quia prima est syllaba Anapaesti, et in ictu; *Quó abis*.

45. *Quod faciam impera*] *Quid faciam* habet liber Bembinus et Victorianus. FAERNUS. Quattuor nostri *Quid*.

46. *Uti fuerit vestra oratio*] O. l. s. et Donatus, *ut fuerit*. FAERNUS. Nostri omnes, *Ut fuerit:* et quattuor *Nostra*; etsi Donatus contra: *Ut*

In re incipiunda ad défendendam nóxiam,
Iustam íllam causam, fácilem, uincibilem, óptumam?
PH. Memini. *G.* ém, nunc ipsast ópus ea; aut, siquíd potest,
Melióre et callidióre. *PH.* fiet sédulo.
G. Nunc príor adito tu. égo in subsidiis híc ero
Succénturiatus, sí quid deficiás. *PH.* age.

Actus II. Scaena I.

Demipho. Geta. Phaedria.

D. ÍTANE tandem uxórem duxit Ántipho iniussú meo?
Néc meum imperium: ac mítto imperium: nón simultatém meam
Reueréri saltem? nón pudere? o fácinus audax, ó Geta
Monitór. *G.* uix tandem. *D.* quíd mihi dicent? aút quam causam réperient?
Demíror. *G.* atqui réperi iam: aliud cúra. *D.* an hoc dicét mihi?

magis excitaret, inquit, *non Nostra dixit*, *sed Vostra*.

49. *Nunc ipsa'st opus*] Post τὸ *opus*, liber Bembinus habet dictionem *ea*, ut sit, *ipsa ea*. ita etiam melius senarius procedit. FAERNUS. A nostris abest *Ea*.

52. *Si quid deficies*] Melius videtur *deficias*, quod in eodem libro est. FAERNUS.

Codex etiam noster 900 annorum, et Priscianus de Ponderibus p. 1354. *Deficias*. Idem pro *In insidiis*, habet *In subsidiis*, et ex Regiis unus, et liber Coloniensis apud Palmerium. Recte. Cornelius Fronto de differentiis vocum [tom. II. p. 475. ed. Fr.] *Subsidium est*, *quod subest deficientibus*. Nonius tamen v. *Concenturiare* habet *Insidiis*. Donatus: *Ego in insidiis hic ero: Tota metaphora de re militari est*. Legebat ergo *Subsidiis:* nam etiam extra rem militarem *Insidiae* sunt. Plautus Pseud. IV, 2, 4. *At ego hic in insidiis ero*.

2. *Age mitto imperium*] *Ac mitto* habet liber Bembinus, et habuit Victorianus. ita etiam videtur legisse Cicero in epistolis ad Atticum libro XII. Donatus hoc loco dicit, *legitur et jeci:* quod aliqui impresserunt, *legitur et taceo:* nos putamus legendum esse, *legitur et ac*. FAERNUS.

Locus Ciceronis non est in XII, sed in II, 19. ubi tacito Poetae nomine haec citat:

Nec meum imperium, *ac mitto imperium*, *non simultatem meam*
Revereri saltem?

Nostri omnes *Age* habent.

4. *Quid mihi dicent*, *aut quam causam reperient*] Puto ab Auctore fuisse,

Quid mihi dicent, *aut quid causae reperient*.

Vide Heaut. IV, 3, 23.

5. *Anne hoc dicent mihi?*] Τὸ *ne* non est in libro Bembino, quod nec orationi quicquam, nec versui prodest. et pro *dicent*, habet is liber *dicet*: et subaudiendum Antipho, a plurali ad singularem numerum sermone translato,

Inuítus feci; léx coegit. aúdio. fateór. *G.* places.
D. Uerúm scientem, tácitum, causam trádere aduersáriis, Etiam ídne lex coégit? *G.* illud dúrum. *P.* ego expediám: sine.
D. Incértumst quid agam; quía praeter spem, atque íncredibile hoc mi óbtigit:
Ita sum ínritatus, ánimum ut nequeam ad cógitandum instítuere.
Quamobrem ómnes, cum secúndae res sunt máxume, tum máxume
Meditári secum opórtet, quo pacto áduorsam aerumnám ferant.
Perícla, damna, péregre rediens sémper secum cógitet,

ut et sequentia ostendunt, *invitus feci.* et *verum scientem*, *tacitum.* FAERNUS. Nostri, *Anne* et *Dicent.*

6. *Audio*, *et fateor*] Idem liber, hoc asyndeton habet, *audio*, *fateor.* FAERNUS. Nostri, *Audio et fateor. Placet.*

8. *Etiamne id lex coegit?* PH. *illud durum.* GE. *ego expediam, sine*] Donatus: *Illud durum*, *dicit*, *qui supra dixit*, *Atqui reperi jam.* Apparet ergo Donatum, contra ac hodie faciunt, *Durum illud* Getae tribuisse, posterius Phaedriae. Recte; atque ita plane personas dividit Codex C. C. Et sane Phaedria egregie hoc expedit, infra v. 51. Voluit Auctor adolescentem non stultum sustinere primam aciem, Getam in subsidiis tantum esse. Ceterum, *Etiámne id lex coegit*, quod Codices habent, minime sermoni congruit: *Id* enim, cujus praecipua hic vis est, acui debebat. Codex Regius, *Etiamne idne.* Repone, *Etiam idne lex coegit.* Ita infra V, 2, 9. ubi nunc *Etiamne id dubiumst?* Codex bonae notae, *Etiam idne dubiumst?* Adel. V, 8, 16. *Idne estis auctores mihi?*

11. *Quamobrem omnes*] Hunc versum et sequentes quinque citat Cicero Tuscul. III, 14; et subjungit, *Ergo hoc Terentius a Philosophia sumptum cum tam commode dixerit*, *Nos e quorum fontibus id haustum est*, *non et dicemus hoc melius et constantius sentiemus?*

13. *Pericla*, *damna*, *exilia*, *peregre rediens semper cogitet*] Apud Ciceronem sic fertur, tam in libris editis quam scriptis,

Pericla, *damna peregre rediens semper secum cogitet.*

Ubi *Exilia* deest, et ejus vicem additur *Secum.* Quaeritur, utrum verum et Terentii sit. Dico illud *Exilia* spurium et ineptum esse. Primo incertam sedem habet; in magna codicum parte est *Exilia*, *damna*. A codice autem C. C. prorsus abest. Quis porro *Exilia* dixisset numero plurali? Quot exilia in una et modica familia? Aut quomodo sibi exilia cogitet, qui ipse tum peregre est? Haecine ut in se admiserit Terentius? Quare certam esse apud Ciceronem scripturam, ut et mox aliam, audacter pronunties. Unde ergo natum est illud *Exilia*, aut quo casu malum huc pedem intulit? Dicam quod mihi in mentem venit, tu existima. Super illa verba *Peregre rediens* adscripserat olim quis inter lineas *Ex Cilicia*: quippe I, 2, 16. Demiphoni iter erat *in Ciliciam.* Postea inde factum est *Exilia.*

Aut fili peccatum, aút uxoris mórtem, aut morbum fíliae:
245. Commúnia esse haec: néquid horum umquam áccidat animó nouom.
Quicquíd praeter spem euéniat, omne id députare esse ín lucro.
G. O Phaédria, incredíbile quantum erum ánteeo sapiéntia.
Meditáta mihi sunt ómnia mea incómmoda, erus si rédierit:
Moléndumst in pistríno: uapulándum: habendum cómpedes:

14. *Aut filii peccatum*] In eodem libro, ita etiam versus ratione exigente, qui est octonarius Iambicus, legitur *fili* per unum *i* in fine. FAERNUS. *Fili*, *gaudi*, *ingeni*, et similia, et Terentii aetate, et diu postea semper dicebantur.

15. *Communia esse haec*] Hic versus ita a M. Tullio, libro tertio Tusculanarum quaestionum, citatur, ut quidem legitur in libris scriptis, *Communia esse haec; nequid horum unquam accidat animo novum*, quod quamvis nobis placeat, nos tamen lectionem vulgatam Terentii non mutamus: quia fieri potuit, ut et Cicero memoria laberetur, et in citando Terentio sensum ejus reddiderit, melius etiam atque elegantius quam ipse Terentius. FAERNUS.

Communia esse haec, fieri posse, ut nequid animo sit novom.

Sic Faernus et sic libri. Sed vide modo sententiam. *Communia esse haec.* Si *communia* sunt, quis dubitet *posse fieri?* nempe *Communiter fieri solent, et fieri possunt.* An Noster, mentis, siquis umquam, bene sanae, post illud hoc intulisset? Cave credas, vel etiam suspiceris. Iterum praesto est nobis Cicero, qui veram lectionem servavit:

Communia esse haec: nequid horum umquam accidat animo novom.

Hanc, inquam, veram esse vel Apodosis, sive redditio Getae ostendit, v. 20

Opus ruri faciundum: horum nil quicquam accidet animo novom.

Sed sagax sibi visus est Faernus, cum Ciceronem aiat melius forte et elegantius haec dedisse, quam ipsum Terentium. Immo de elegantia ne Ciceroni quidem ipsi concedit Noster. Verum hoc nunc non agitur, utrum Terentius minus eleganter, sed an insipienter, inepte ac stolide locutus sit.

17. *Quanto erum anteeo sapientia*] O. l. s. praeter Vaticanum, et Basilicanum, habent *quantum*, ut sit, *quantum anteeo.* sane *anteeo* pro *anteeam*, Donatus exponit. FAERNUS.

O Phaedria, incredibilest quantum erum anteeo sapientia.

Codices nostri *Anteeo.* Sed Donatus: *Anteeam. Legitur et Anteeo*: *sed pronuntiativum Anteeo, pro conjunctivo Anteeam.* Sane si legas *Incredibile est,* consequens erit ut *Anteeam* legas. Sed repone,

O Phaedria, incredibile quantum erum anteeo sapientia.

Incredibile quantum absolute, ut *Mirum quantum, Nimium quantum, Immane quantum.* Vide infra IV, 3, 38.

19. *Molendum usque in pistrino*] Liber Bembinus, ac Victorianus, et Donatus pro *usque*, habent *esse.* alii libri utramque dictionem continent, contra rationem versus. FAERNUS.

Molendum esse in pistrino, vapulandum, habendae compedes,

Opus ruri faciundum.

Sic Faernus. Sed Donatus: *Vitiosam locutionem servili personae dedit Terentius: nam integra esset, si diceret, Habendas compedes: unde quidam non Esse, sed Usque legunt.* Recte quidem hoc, si *Molendum esse* legeris, vitiose inferri *Habendae.* Sed demiror eum toties auctori id vitio vertere, quod peccaverant Librarii: *Habendae* etiam apud Priscianum est p. 651. Nostri

Opus rúri faciundum: hórum nil quicquam áccidet animó nouom.
Quicquíd praeter spem euéniet, omne id députabo esse ín lucro.
Sét quid cessas hóminem adire, et blánde in principio ádloqui?
D. Phaédriam mei frátris uideo fílium mi ire óbuiam.
P. Mi pátrue, salue. *D.* sálue: set ubi est Ántipho?
P. Saluom áduenire. *D.* crédo: responde hóc mihi.
P. Valet: híc est: set satin ómnia ex senténtia?
D. Uellém quidem. *P.* quid istúc est? *D.* rogitas, Phaédria?
Bonás, me absente, hic cónfecistis núptias.
P. Eho, an íd suscenses núnc illi? *G.* o artificém probum.
D. Egon ílli non suscénseam? ipsum géstio
Dari mi ín conspectum, núnc sua culpa út sciat
Lenén patrem illum fáctum me esse acérrimum.
P. Atquí nil fecit, pátrue, quod suscénseas.
D. Ecce aútem similia ómnia: omnes cóngruunt:

omnes *Habendae*, et plerique *Molendum mihi esse usque*. Repone,

Molendumst in pistrino, vapulandum, habendum compedes,
Opus ruri faciundum.

Omnia hic Gerundia sunt; non, ut Donatus, *Supra Gerundia, infra participia*. Interpolarunt locum Magistri. Plautus Trin. IV, 2, 27.

Hercle opinor mi advenienti hac noctu agitandumst vigilias.

Lucretius [I, 139.]

Multa novis verbis praesertim cum sit agendum.

Sed haec jam apud Grammaticos trita sunt.

25. *Salvum advenire*] Liber Bembinus, *salvom venire*. FAERNUS.

Nostri omnes *Advenire*; sed pro *Hoc responde mihi*, nostri plerique *Responde hoc mihi*. Recte, ut *Hoc* acuatur. Donatus: *Salve: sed ubi est Antipho: Bene expressit promptum animum ad litigandum*, raptim *addita salute*, *et* protinus *ad jurgium praevertendo*. Ubi tamen vulgo habetur *Partim* et *Potius*. O bonum scriptorem a malis Librariis foedissime passim acceptum!

27. *Quid istuc?*] Adde verbum *est* ex o. l. s. et Donato; et in dimetiendo versu *d* elide. FAERNUS. Nostri *Est* addunt.

29. *Eho, an tu id suscenses*] Pronomen *tu*, nec habet liber Bembinus, nec Donatus; nec exigit versus. FAERNUS. Deest *Tu* in uno ex Regiis.

30. *Egone illi*] In eodem libro et Basilicano est, *egon*; quod parvi refert. FAERNUS. Nostri *Egone*.

Ib. *Ipsum gestio dari*] Verbum *dari*, ex Bembino et aliquibus aliis libris, non huic versui, sed subsequenti applicamus: hoc modo,

Dari mihi in conspectum: nunc sua culpa ut sciat.

in cujus scansione, *mihi* et *sua*, in unam syllabam contrahuntur. FAERNUS.

Sic scansionem instituit Faernus:

Darí mi in conspectúm nunc suá culpa ut sciat.

Vides, quid intersit, utrum ad aurem exigas, an ad solos digitos metiaris. *Dari* in pede primo, ut sollemne est, corripitur. Concinnius autem legas, *Nunc sua ut culpa sciat.*

Unúm cum noris, ómnis noris. *P.* haút itast.
D. Cum in nóxia hic est; ílle ad defendéndum adest:
Cum ille ést, praesto hic est: trádunt operas mútuas.
G. Probe hórum facta inprúdens depinxít senex.
D. Nam ni haéc ita essent, cum íllo haut stares, Phaédria.
P. Si est, pátrue, culpam ut Ántipho in se admíserit,
Ex quá re minus rei fóret aut famae témperans:
Non caúsam dico, quín quod meritus sít, ferat.
Set sí quis forte málitia fretús sua
Insídias nostrae fécit adulescéntiae,
Ac uícit; nostran cúlpa ea est? an iúdicum,

35. *Unum cognoris, omnes noris*] *Varie*, inquit Donatus, *Cognoris, noris*. At codices ex nostris aliquot, *Unum cum noris, omnes noris*. Et quanto gratior est haec simplicitas; quam ista varietas? Sic And. Prol. 10.

Qui utramvis recte norit, ambas noverit.

36. *Hic in noxia est, ille ad defendendam causam adest*] O. fere l. s. praeter Bembinum, et Basilicanum, et Vaticanum *noxa* habent: quod et adjuvat versum, qui ita sustentandus est, ut ex *ille*, unum *l*, ex *ad d* elidatur, ita ut *ille ad de* sit anapaestus: aut forte melius ex *in n* elidetur, ita ut in prima sede sit is ipse pes. FAERNUS.

Hic in noxast, ille ad defendendam causam adest.
Cum ille est, hic praesto est: tradunt operas mutuas.

Sic Faernus: sed ut ejus tres praestantissimi, ita nostri quinque veterrimi *Noxia* habent, non *Noxa*. Latet aliquid altius mendum. Repone,

Cum in nóxia híc est; ílle ad defendendum adest.
Cum ílle est; praesto híc est: tradunt operas mutuas.

Ad defendendum, subintellige *Noxiam;* ut supra I, 4, 47.

Ut fuerit vostra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam.

Sane, cum dixerit *Noxiam*, supervacue inferret *Causam;* addo et inscite, cum *Causa* etiam bona esse possit. *Praesto hic est;* sic unus e Regiis; et eo pacto *Hic* recte acuitur. Apud Asconium p. 119. hodie editum est *Noxa*, et *defendendam causam*.

37. *Cum ille est, hic praesto est*] Nullum invenio librum qui ita habeat, praeter Vaticanum, Basilicanum, et Victorianum. alii, sed pauci admodum, post *ille*, nullum verbum habent. in ceteris omnibus, inter quos est et Bembinus, legitur *abest*. quod etiam verbum habent o. l. s. Donati, duntaxat tamen ubi verba Terentii recenset: nam in expositione apertissime legit, *cum ille est*. quod et ego melius existimo. FAERNUS. Nostri omnes, *Cum ille est*.

38. *Probe eorum facta*] O. l. s. et Donatus, *horum*. FAERNUS. Duo ex nostris *Eorum*.

39. *Cum illo haud stares*] Servius ad Aen. VIII, 653. *Stabant pro templo: sic Terentius*; *Pro illo haud stares, Phaedria.* Codices nostri et Donatus *Cum illo.* Utrumque recte et more dicitur, sensu eodem.

42. *Quin quod meritus est, ferat*] Bembinus, et omnes fere alii libri, ac Donatus, *meritus sit.* FAERNUS. Unus ex nostris *Est*.

45. *Ac vicit, nostrane ea culpa est, an judicum?*] Plerique l. s. inter quos Vaticanus, Victorianus, et Basilicanus ita habent, et numerosius judicio meo *nostran culpa ea est.* Donatus, et liber Bembinus, in hac parte corrupti sunt. FAERNUS. Meliores quique ex nostris, *Nostran culpa ea est.*

Qui saépe propter ínuidiam adimunt díuiti,
Aut própter misericórdiam addunt paúperi?
G. Ni nóssem causam, créderem uera húnc loqui.
D. An quísquam iudex ést, qui possit nóscere
Tua iústa, ubi tute uérbum non respóndeas,
Ita ut ílle fecit? *P.* fúnctus adulescéntuli est
Offícium liberális: postquam ad iúdices
Uentúmst, non potuit cógitata próloqui:
Ita eúm tum timidum ibi óbstupefecít pudor.
G. Laudo húnc: set cesso adíre quamprimúm senem?
Ere, sálue: saluom te áduenisse gaúdeo. *D.* oh,
Bone cústos, salue, cólumen uero fámiliae:
Cui cómmendaui fílium hic abiéns meum.
G. Iamdúdum te omnis nós accusare aúdio
Inmérito: et me horunc ómnium ínmeritíssimo:
Nam quíd me in hac re fácere uoluistí tibi?
Seruom hóminem causam oráre leges nón sinunt:
Neque téstimoni díctio est. *D.* mitto ómnia.
Addo ístuc: inprudens tímuit adulescéns: sino:
Tu seruus: uerum sí cognata est máxume,
Non fuít necesse habére: set id quod léx iubet,
Dotém daretis; quaéreret aliúm uirum.
Qua rátione inopem pótius ducebát domum?
G. Non rátio, uerum argéntum deerat. *D.* súmeret

54. *Ita eum tum timidum obstupefecit*] Ex ratione versus legendum arbitror, ut in contextu est libri Bembini, *ibi stupefecit.* vel, *ibi obstupefecit*, ut in Victoriano: ita ut, *stupefecit* antepenultimam producat; ut apud Catullum [64, 360.] *Alta tepefaciet permixta flumina caede.* potest tamen et juxta vulgatam lectionem sustentari versus, non faciendo elisionem in *timidum.* FAERNUS. Ab omnibus nostris, praeter unum, male abest *Ibi.*

60. *Immerito, et me omnium horum immeritissimo*] In libro Bembino, ita haec collocantur: *et me horum omnium.* Donatus vero, a quo bis haec verba exponuntur, in secunda expositione ita ea citat, *Horum commerito*, quod nos ita legimus, *Horunc o immerit.* id est, *Horunc omnium immeritissimo:* ita optime stat versus. postea in libro Basilicano invenimus scriptum *horunc.* FAERNUS. Veterrimus quoque noster, *Horunc.*

64. *Adde istuc*] Idem liber *addo istuc.* quod magis consequens videtur aliis, quae in prima persona a Demiphone efferuntur, *mitto, sino.* hoc et Ubaldino Bandinello placebat. FAERNUS. Nostri *Adde.*

66. *Necesse*] Duo veteres nostri *Necessum.*

Alicúnde. *G.* alicunde? níhil est dictu fácilius.
D. Postrémo, si nullo álio pacto, faénore.
D. Hui, díxti pulchre: sí quidem quisquam créderet,
Te uíuo. *D.* non, non síc futurumst: nón potest.
Egon íllam cum illo ut pátiar nuptam unúm diem?
Nil suáue meritast. hóminem commonstrárier
Mi istúm uolo: aut hábitet, demonstrárier.
G. Nempe Phórmionem. *D.* istúnc patronum múlieris.
G. Iam fáxo hic aderit. *D.* Ántipho ubi nunc ést? *G.* foris.
D. Abi, Phaédria, eum requíre, atque adduce húc *PH.* eo:

70. *Nihil est dictu facilius*] Ex libro Bembino legimus *dicto*. quod perspicue melius est. hoc enim dicere vult Geta, nihil facilius esse quam dicere: non quod hoc, quod dixit Demipho, sit facillimum omnium ad dicendum. FAERNUS. Nostri *Dictu*: et Recte: *Nihil dictu facilius est*, quam illud *Alicunde*. Fefellit hic sua Faernum subtilitas.

71. *Postremo si nullo alio pacto, vel foenore*] Tò *vel*, et respuitur a versu, nec est in libro Bembino, ac ne in Victoriano quidem, nisi adjectum: nec a Prisciano ponitur, citante hunc locum libro XV. ut quidem in ejus libris scriptis legitur. FAERNUS. A veterrimo nostro cum duobus aliis abest *Vel*. Apud Priscianum p. 1009. scripti duo *Vel* habent.

75. *Nihil suave meritum est*] Donatus: *Nihil mihi mercedis suave est, ut ego illam cum illo nuptam feram: suave meritum enim suavem mercedem significat.* Quid faceret? illigatus mendosae lectioni, pejus nihilo dixit, ne nihil diceret. Est tamen, qui hoc a Donato *paucis verbis optime explicatum* putet. Felicem sane cerebri! Sed quousque tandem ab hac lectionis larva ludificari nos sinemus? Repone,

Egon illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nil suave meritast.

Merita est, *Illa* scilicet, illa dolo et malitia imposita filio, ut genere proxima. Minus bene Goveanus et Guyetus, *Nil suave meritu'st*, Antipho scilicet. Quippe jam excusatus erat Antipho: nec eum ex compacto, sed bona fide in nuptias tractum invitum credebat senex. *Nil suave meritast*, ut And. I, 5, 46.

Unum hoc scio, esse meritam ut memor esses sui.

Eun. IV, 6, 12.

Et habetur et referetur, Thais, ita uti merita es, gratia.

77. *Nempe Phormionem*] Apparet hic in *Phormionem* primam corripi, quemadmodum et Apollodorum fecisse testatur Donatus. sed forte verius est in *nempe*, priorem corripi, ut saepe apud Plautum, forte elisione *m*. FAERNUS.

Non recte cepit, quod e Donato narrat Faernus. Ille quidem ad Prol. v. 28, *Φόρμιον Tegiculum dicunt Graeci, quo insternitur pavimentum: unde Phormio correpta prima syllaba apud Apollodorum est.* Nempe hoc voluit Donatus, apud Apollodorum Φορμίων dici, ο μικρῷ et correpte, non Φωρμίων, producte. Ceterum *Nempe*, et hic et apud Plautum saepius corripit primam; sed in primo pede, ubi facilior venia est, non temere in versu medio. Lege item, *Istunc patronum* pro *Istum;* et sic accentum in ultimam trahit.

78. DE. *Antipho ubi nunc est.* PH. *Foris*] Illud *Foris* quod libri editi Phaedriae tribuunt, dandum erat Getae. Sic alter ex Meadianis. Donatus: *Mitius nunc quaerit, ubi sit Antipho; et an amatae adhaereat, subtiliter quaerit: quod servus intelligens respondet, Foris.* Vides, ut servus, Geta scilicet, respondeat. Et quidem recte: quomodo enim Phaedria hoc sciret, qui in alia domo vivebat?

Rectá uia quidem ílluc. *G.* nempe ad Pámphilam.
D. Ego deós penatis hínc salutatúm domum
Deuórtar: inde ibo ád forum, atque aliquót mihi
Amícos aduocábo, ad hanc rem qui ádsient;
Ut ne ínparatus sím, si adueniat Phórmio.

Actus II. Scaena II.

Phormio. Geta.

P. ÍTANE patris áis conspectum uéritum hinc abiisse? *G.* ádmodum.
P. Phánium relíctam solam? *G.* síc. *P.* et iratúm senem?
G. Óppido. *P.* ad te súmma solum, Phórmio, rerúm redit:
Túte hoc intristí: tibi omne est éxedendum: accíngere.
G. Óbsecro te. *P.* sí rogabit. *G.* ín te spes est. *P.* éccere,
Quíd si reddet? *G.* tu ínpulisti. *P.* síc opinor. *G.* súbueni.
P. Cédo senem: iam instrúcta mihi sunt córde consilia ómnia.

80. *Recta via equidem illuc*] Hunc versum laborantem sanat lectio libri Bembini et Donati, in quibus pro *equidem*, legitur *quidem*. FAERNUS. Nostri male *Equidem*.

81. *At ego deos penatis hinc salutatum domum*] Delendum illud *At*, quod versus respuit; licet libri huc adjudicent. Neque vero apponendum est versui priori, ut quidam voluit: quippe Phaedria et Geta aversi ista inter se loquebantur, ut senex non audiverit. Ergo nullum hic *At* locum habet.

84. *Cum adveniat Phormio*] Hic variant libri scripti; alii ut in impressis habent: alii *cum adveniet*, quod non displicet nobis: alii *cum advenerit*, quod stare non potest: Bembinus, *si adveniat:* quam postremam lectionem tanquam antiquissimam recipimus: forte enim dubitat, Phormionem non adventurum. FAERNUS.

Ex nostris plerique *Cum adveniat;* Tres *Cum adveniet;* Unus *Cum advenerit*. Bembini illud, *Si adveniat,* ideo placet, quod nesciret Demipho an Phormio tum domi esset, et eo die conveniri posset. Nam postea conventum iri vel leges coëgerint.

5. *Obsecro te si rogitabit*] Bembinus, et o. fere l. s. *rogabit*. FAERNUS. Duo tantum ex nostris, *Rogitabit*.

7. *Instructa sunt mihi corde*] Iidem libri, *in corde*. FAERNUS.

Melius libri nostri magno numero,
Cedo senem; jam instructa mih
sunt corde consilia omnia.

ut *Mihi,* quod oportet, acuatur. Cicero de Nat. Deor. III, 29. *Mihi sunt in*

G. Quíd ages? *P.* quid uis? nísi uti maneat Phánium: atque ex crímine hoc
Ántiphonem erípiam: atque in me omnem íram deriuém senis?
G. Ó uir fortis átque amicus. uérum hoc saepe, Phórmio,
Uéreor, ne istaec fórtitudo in néruom erumpat dénique. *P.* ah,
Nón ita est: factum ést periclum, iám pedum uisást uia.
Quót me censes hómines iam deuérberasse usque ád necem,
Hóspites, tum cíuis? quo magis nóui, tanto saépius.
Cédo dum, en unquam iniúriarum audísti mihi scriptám dicam?
G. Quí istuc? *P.* quia non réte accipitri ténditur neque mílüo,
Quí male faciunt nóbis: illis quí nil faciunt, ténditur:
Quía enim in illis frúctus est, in ístis opera lúditur.
Áliis aliunde ést periclum, unde áliquid abradí potest:
Míhi sciunt nil ésse. dices, dúcent damnátum domum:

corde: sed ex ordine ipso scias *In* ibi delendum esse.

8. *Nisi ut maneat Phanium*] Ex libro Bembino scribimus *uti*: ita etiam versus ratione suadente. FAERNUS. Nostri imperite, *Nisi ut.*

9. *Omnem iram derivem senis*] Ex nostris duo tantum *Senis*, ceteri *Patris.* Utrumvis recte.

10. *Verum hoc saepe, Phormio*] Malim, *o Phormio:* ut in ea sede Trochaeus evitetur.

12. *Non ita est, factum'st periculum*] *Periclum* exigit versus, et ita est in libris Vaticano et Victoriano, et Basilicano. item infra legendum, *aliis aliunde est periclum:* ut et in Basilicano. FAERNUS. Nostri utrobique *Periclum.*

16. *Neque milvio*] In o. l. invenies scriptum *miluo.* FAERNUS. Sic nostri *Miluo:* et ita apud alios scriptores libri vetusti.

18. *In his opera luditur*] In Bembino et Basilicano legitur, *in illis.* ita et apud Donatum. FAERNUS. Sic et nostri: sed quid est *In illis, In illis?* pro posteriore repone *In istis;* Accipitre scilicet et Milüo. *Isti* dicunt, de iis quos contemnunt aut aversantur.

Alere nolunt hóminem edacem: et sápiunt mea sen-téntia,
Pró maleficio sí beneficium súmmum nolunt réddere.
G. Nón pote satis pro mérito ab illo tíbi referri grátia.
P. Ímmo enim nemo sátis pro merito grátiam regí refert.
Tén asymbolúm uenire, unctum átque lautum e bálneis,
Ótiosum ab ánimo; cum ille et cúra et sumptu ab-súmitur:
Dúm fit, tibi quod pláceat, ille ríngitur: tu rídeas:
Príor bibas; priór decumbas: céna dubia appónitur.
G. Quíd istuc uerbi est? P. úbi tu dubites quíd sumas potíssimum.
Haéc cum rationem íneas quam sint suáuia, et quam cára sint;
Éa qui praebet, nón tu hunc habeas pláne praesentém deum?
G. Sénex adest: uide quíd agas: príma cóitiost acér-rima:
Si eám sustinuerís, post illa iam, út lubet, ludás licet.

21. ***Et sapiunt mea quidem sententia***] Sublata dictione ***quidem***, quae non est in libro Bembino, et contracto ***mea***, in unam syllabam, versus constat, qui est trochaicus tetrameter catalecticus, ut ceteri. FAERNUS. Nostri, *Quidem*.

23. ***Non potest satis pro merito ab illo***] Ex ***satis s*** posterius eliditur: ex ***illo*** unum ***l***, ut in secunda, et tertia sede sit dactylus, in quarta anapaestus. FAERNUS. Sic metrum constituit Faernus; *Non potést satis pró merito áb illo:* nos aliter, *Nón pote sátis pro mérito ab illo:* Et sic versu sequente *Sátis pro merito.* ***Pote*** pro ***potest***. *Mater pote, Quisque pote:* Propertius II, 1, 46.

24. *Immo enim nemo*] Vel ex *immo*, vel ex ***enim***, elidetur ***m:*** primo modo anapaestus in prima est, secundo dactylus. FAERNUS. *Immo* primam saepe corripit, praesertim in pede primo.

27. ***Dum tibi sit quod placeat***] Libri Bembinus et Victorianus ***dum tibi fit***; quod forte melius est. FAERNUS. Duo ex nostris, quorum alter notae optimae ***Fit***. Donatus: ***Acuenda vox, in eo quod ait Tibi***. Atqui acui nequit, nisi legas, ***Dum fit, tibi quod placeat***.

28. ***Prior bibas***] ***Prior*** monosyllabum: vel ***r*** posterius eliditur, ut primus pes sit tribrachus. FAERNUS.

Príor bibas, priór decumbas. Malim,
Príor bibas tu, prior decumbas.

ut III, 2, 47.

Si mihi príor tu attuleris Phaedria.

30. *Haec cum ratione ineas*] Libri Bembinus, et Vaticanus et Basilicanus, ***rationem ineas***. ita habuit et Victorianus: ut ex rasura notae litterae ***m*** apparet. FAERNUS. Duo nostri veter-

Actus II. Scaena III.

Demipho. Geta. Phormio.

D. EN úmquam cuiquam cóntumeliósius
Audístis factam iniúriam quam haec ést mihi?
Adéste quaeso. *G.* irátus est. *P.* quin tu hóc age:
Iam ego húnc agitabo, pró deum immortálium,
Negat Phánium esse hanc síbi cognatam Démipho?
Hanc Démipho negat ésse cognatám? *G.* negat.
P. Ipsum ésse opinor dé quo agebam. séquimini.
D. Neque eius patrem se scíre qui fuerít? *G.* negat.
P. Nec Stílphonem ipsum scíre qui fuerít? *G.* negat.

rimi *Rationem;* sed ex altero *m* erasum, ut in Victoriano Faerni.

3. *Quin tu hoc age*] Super his verbis, ita dicit Donatus: *Annuit ut taceat, et significat silentium.* sed unde hoc Donato venit in mentem, quod per haec verba quis annuat alteri ut taceat? non quidem ex eorum significatione: nullam enim talem vim habent, sed nimirum aliquid esse debuit in hujus Poetae libris, quos habuit ipse castigatiores, quod cum ad ita intelligendum hunc locum induxerit. sane omnes antiqui libri pro *age*, habent *ages:* quod nobis viam aperuit ad hanc lectionem restituendam. nam littera *s* ex *ages* detracta, seorsumque constituta, eique addito *t*, fit nota silentii *st*, ita erit, *quin tu hoc age st:* et clarissime intelligetur, Phormionem Getae silentium indicere. superest ut verba Donati, quae et ipsa corrupta sunt, emendemus. quis enim non videt quam otiosa sit illa repetitio post, *annuit ut taceat*, quod per se sensui sufficit, subdendo, *et significat silentium?* quam vero absurde dicitur, eum qui annuit alteri ut taceat, significare silentium, cum significandi facultas non personis, sed vocabulis attributa sit? quare pro *et*, mutatione unius litterae, *st* legendum arbitramur; ut sit haec lectio Donati, *quin tu hoc age, st.*) *Annuit ut taceat*, *st significat silentium.* Cum haec scripsissemus, diligentius inspicere voluimus antiquissimos Terentii libros, et in Victoriano invenimus post *ages*, rasuram unius litterae, instar *t:* ut facile conjici possit, scriptum prius fuisse *age st;* id vero omnem nobis dubitationem, si qua de hac nostra emendatione restabat, exemit. FAERNUS.

Quin tu hoc age, st. Sic dedit Faernus; et multis verbis vir optimus nihil profecit. Donati verba sat bene explicari possunt, sine isto *St. Quin tu age*, vel *agis* (nam plerique codices *Ages*) silentium hic significant; et Phormio hic vel innuit Getae, vel cubito eum fodit. Docui ad And. IV, I, 58. *St* per se syllabam facere; non potest itaque cum *Age* in Iambum coalescere. Idque ipse experiendo scies. Nam in *St* pronuntiando, non attrahitur spiritus, sed propellitur. Est tamen, qui affirmet *St* fere semper apud Plautum cum priore syllaba coalescere. Sane ita, ubi *St* pro *Est* venit, ut *Mirum'st*, *Miserum'st;* sed ne semel quidem, ubi silentii nota est; ut Most. II, 2, 58.

Quis homo, án gnatus meus. S't,
tace: auscultá modo.

9. *Nec Stilphonem ipsum scire qui fuerit? Negat*] Omnes fere codices paulo vetustiores hoc ordine versus exhibent.

Hanc Demipho negat esse cognatam?
Negat.
Ipsum esse opinor de quo agebam:
sequimini
Neque ejus patrem se scire qui
fuerit? Negat.
Neque Stilphonem ipsum scire qui
fuerit? Negat.

P. Quia egéns relicta est mísera, ignoratúr parens:
Neclégitur ipsa: uíde, auaritia quíd facit.
G. Si erum ínsimulabis málitiae, male aúdies.
D. O audáciam, etiamne últro accusatum áduenit?
P. Nam iam ádulescenti níhil est quod suscénseam,
Si illúm minus norat: quíppe homo iam grándior,
Paupér, cui in opere uíta erat, rurí fere
Se cóntinebat: íbi agrum de nostró patre
Coléndum habebat: saépe interea míhi senex
Narrábat, se hunc neclégere cognatúm suum:
At quém uirum? quem ego uíderim in uita óptumum.
G. Uideás te atque illum, ut nárras. *P.* i in malám crucem.

Ex his versibus tertium, codex 900 annorum non agnoscit; codex item Petrensis in margine tantum. At quartum hic omittit codex ex Regiis; et ponit demum post v. 25. Scio, facile ex his alterum a Librariis omitti potuisse; quia uterque eodem verbo *Negat* terminatur. Scio item, sat congrue his idem repeti in persona audacis sycophantae; quasi clamando et vociferando strepitu ipso se rem gesturum speraret. Sed vide an Parasito minime stulto aut somnolento id conveniat, ut v. mox 40 tam cito immemor sit nominis, quod hic, id est, modo jam nunc ante memoraverat, *Stilphonis*. Me itaque lubente, versum, ex his nonum expunxeris.

12. *Si erum insimulabis avaritiae*] O. l. s. quot quot vidi, et Donatus, *malitiae*. FAERNUS. Ex tot nostris unus tantum *Avaritiae*.

13. *Etiam me ultro accusatum advenit*] Lege cum codice Regio;

O audaciam! etiamne ultro accusatum advenit?

Sic Adel. IV, 3, 5. absolute; *Et ultro accusant*. Eun. V, 2, 21.

Monstrum, etiam ultro derisum advenit.

16. *Pauper, cui opera vita erat, ruri fere*] Sic dedit Faernus, ex Donato ut arbitror; codices enim nostri universi, *Cui in opere*. *Opera* sexto casu, seu ablativo, accipit Donatus; Recentiores interpretes casu recto. Utrique frustra, cum lectio mendosa sit, et a versu ipso repudietur; *Cui* enim, cum in ictu non sit, necessario elidetur, et metrum claudicabit. Repone ex libris omnibus,

Pauper, cui in opere vita erat, ruri fere
Se continebat.

Cui in opere vita erat, hoc est, qui opere rustico faciendo victum sibi quaerebat. *Opus* absolute pro opere rustico saepe. Eun. II, 1, 14.

Opus faciam, ut defatiger usque.

Vita in opere, ut contra *In otio*. Adel. V, 4, 9.

Ille suam semper egit vitam, in otio, in conviviis.

Ita passim de Militibus Historici, *In opere esse*, *In opere occupari*. Priscianus tamen p. 1006. *Cui opera;* ut et ibi MSti.

21. *Abi in malam crucem*] In libro Bembino legitur, *i in malam crucem*. Donatus dicit, dictum hoc esse adverbialiter; quod erit, si dempto verbo *i*, legas ut Donatus, *in malam crucem: in*, autem pro *isne:* ut saepe antea. FAERNUS.

Videas te atque illum, ut narras.
In malam crucem.

Nostri *Abi hinc in m. c.* Unus, *Abi in m. c.* Sed quid sodes illud est, *Videas te atque illum, ut narras?* Donatus, ut solet implicatus falsae lectioni, quo se vertat nescit: quattuor diversas in-

Nam ni íta eum existimássem, numquam tám grauis
Ob hanc ínimicitias cáperem in nostram fámiliam,

terpretationes adfert, omnes exsibilandas. Nec recentiores se expediunt: Palmerius emendationem tentat, sed infeliciter; *Videas ted*, *illum ut narras*. *Videas te*; *cogita, vide quid dicas*. Si de Stilphone male locutus esset; non incommode hic diceret, *Videas te:* ut Plautus Pseud. II, 2, 18.

Non soles respicere te, cum dicas injuste alteri? Nunc autem, cum laudaverit Stilphonem, nescio quo id pertineat. Liceat mihi in re deplorata novam medicinam experiri. Ac primo, id animadverto, *Ut narras*, *Ut praedicas*, *Ut video*, *Quantum audio*, *Quantum intelligo*, omnia sensu eodem, verbum modi Indicativi secum trahere. Exemplis quid velim intelliges. Eun. IV, 1, 1. *Quantum ego illum vidi*, *nonnihil timeo*. Heaut. II, 4, 22. *Ut patrem tuum vidi esse*, *diu etiam dabit*. IV, 3, 4. *Cognita est*, *quantum audio ejus verba*. V, 2, 31. *Quantum ego intellerge possum*, *non esse horum te arbitror*. And. I, 3, 2. *Nihil loci est segnitiae*, *quantum intellexi*. II, 5, 12. *Herus*, *quantum audio*, *uxore excidit*. IV, 4, 17. *Ab Andria est haec*, *quantum intellego*. Eun. I, 2, 62. *Sed*, *ego quantum suspicor*, *Ad virginem animum adjecit*. Plautus Asin. V, 2, 52. *Amat homo hic te, ut praedicat*. Casina II, 5, 4.

Salvos sum, salva spes est, ut verba audio.

Pseud. I, 5, 58. *Hercle*, *ut tu praedicas,*

Cavendum est mi abs te irato.

et II, 4, 59.

Probus homo est, *ut praedicare te audio.*

Rud. I, 2, 50.

Ut verba praehibes, me perisse praedicas.

Mil. II, 5, 61.

Edepol nae tu tibi malam rem repperisti, ut praedicas.

Men. III, 2, 40.

Non tibi Sanumst, adulescens, sinciput, ut intellego.

Bacch. III, 3, 45.

Acris postulatio haec est, cum hujus dicta intellego.

et IV, 2, 15.

Cum ego hujus verba interpretor, mihi cautio est.

Vides in hujusmodi sententiis Indicativos semper adhiberi; et si rationem tecum ineas, non posse aliter esse intelliges. Ergo ad hanc faciem, *Ut narras*, Indicativum hic secum postulat, non Subjunctivum *Videas*. Hoc posito fundamento, divinationem occepi; et vide quid in mentem venerit. Dixerat Phormio:

At quem virum? quem ego viderim in vita optimum.

Ubi *In vita*, idem est quod *Umquam*, *In vita mea:* non, ut Donatus, *In vita*, *in actu*, *in moribus*, ut ad Stilphonem spectet. Heaut. V, 3, 4. *Nullamne ego rem umquam in vita mea volui?* Quid ergo ad hoc, *Stilphonem virum optimum fuisse*, *quem umquam viderit*, respondet Geta? Hoc, opinor;

Vidisti nullum, ut narras. I in malam crucem.

Si is vir optimus, quem umquam videris; pro verbis tuis, videris nullum omnino vidisse. Simile est Gnathonis responsum, Eun. III, 1, 19.

THR. *Immo sic homost:*
Perpaucorum hominumst. GNA. *Immo nullorum arbitror,*
Si tecum vivit.

Et Gripi apud Plautum Rud. IV, 4, 70.

TRA. *Eo tacent*, *quia tacita st melior mulier semper quam loquens.*
GR. *Tum pol tu pro oratione nec vir nec mulier mihi es.*
Tr. *Qui dum?* GR. *Quia enim neque loquens es neque tacens umquam bonus.*

Ceterum *I in* scribendum, ex libro Bembino: Nostri *Abi in*. Interrogatio *Isne* non convenit cum sequente *Nam*

22. *Nam ni ita eum existimassem*] Liber Bembinus in contextu habet, *nam ni eum esse existimassem*, exponemus autem *eum*, pro ejusmodi, eaque dictio in unam syllabam contracta, in scansione tota elidetur. sane Donatus legit, *existimarem*, quod magis videtur convenire cum *caperem*. FAERNUS.

23. *Nunquam tam gravis ob hanc inimicitias caperem in nostram familiam*] Aut ex *gravis*, elidendo *s*, *ob*, quae prima hujus versus est syllaba, praecedenti versui adjungitur: aut scandat hunc versum, qui melius sciat: ego me nescire confiteor. FAERNUS.

Quam is áspernatur núnc tam inliberáliter.
G. Pergín ero absenti mále loqui, inpuríssime?
P. Dignum aútem hoc illo est. *G.* áin tamen, carcér?
D. Geta.
G. Bonórum extortor, légum contortór. *D.* Geta.
P. Respónde. *G.* quis homo est? ehém. *D.* tace. *G.* absentí tibi
Te indígnas seque dígnas contumélias
Numquám cessauit dícere. *D.* ohe désine.
Aduléscens, primum abs te hóc bona uenia éxpeto,
Si tíbi placere pótis est, mi ut respóndeas:
Quem amícum tuum ais fuísse istum, explaná mihi:
Et quí cognatum mé sibi esse díceret.
P. Proinde éxpiscare quási non nosses. *D.* nóssem?
P. ita.
D. Ego mé nego; tu quí ais redige in mémoriam.
P. Eho tú sobrinum tuúm non noras? *D.* énicas:
Dic nómen. *P.* nomen? *D.* máxume. quid núnc taces?
P. Perii hércle, nomen pérdidi. *D.* hem, quid aís. *P.* Geta,
Si méministi id quod ólim dictumst, súbiice. hem,

Ib. *In nostram familiam*] Aliqui libri sunt, qui habent *in vestram.* ita et Bembinus, licet per *o.* Quod vero sequitur, *Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter*, τὸ *quam* ad puellam referri Donatus affirmat. erit ergo ordo, ob hanc quam is aspernatur. FAERNUS. Nostri plerique *Nostram*, non *Vŏstram. Hanc* autem corripitur, concessa in pede primo licentia: et sic Faerno satis fiet.

26. *Ain tandem, carcer?*] *Tandem* et versui officit, et sententiae. Repone, *Ain tamen, carcer?*

30. *Numquam cessavit dicere hodie.* DE. *ohe desine*] *Ohe* agnoscit Donatus: *Hodie* nullus ex nostris habet, uno excepto. Vel lege,

Numquam cessavit dicere. óhe desine,

Vel, cum tribus nostris,

Numquam cessavit dicere. ohé jam desine.

Horat. Serm. II, 5, 96.

Inportunus amat laudari? donec ohé jam.

et I, 5, 12. *Trecentos inseris. óhe Jam satis est.*

Nimirum interjectiones hujusmodi variant accentum pro arbitrio loquentis; ut *Ha ha hae* nunc Dactylus est, nunc Anapaestus.

31. *Abs te hoc bona venia expeto*] Liber Bembinus, et Victorianus, et multi alii, *peto.* FAERNUS. Nostri omnes *Expeto*; recte. Et amat Noster liquefacere postremas syllabas; et aversatur homoeoteleuta.

38. *Dic nomen.* PH. *nomen? maxume* DE. *Quid nunc taces?*]

Non díco: quasi non nóris, temptatum áduenis.
D. Egone aútem tempto? *G.* Stílpho. *P.* atque adeo quíd mea?
Stilphóst. *D.* quem dixti? *P.* Stílphonem inquam nóueras.
D. Neque ego íllum noram, néque mi cognatús fuit
Quisquam ístoc nomine. *P.* ítane? non te horúm pudet?
At sí talentum rém reliquissét decem,
D. Di tíbi malefaciant. *P.* prímus esses mémoriter
Progéniem nostram usque áb auo atque atauo próferens.
D. Ita ut dícis. ego tum cum áduenissem, quí mihi
Cognáta ea esset, dícerem: itidem tú face:
Cedo qui ést cognata? *G.* eu nóster, recte: heus tú, caue.
P. Dilúcide expedíui, quibus me opórtuit
Iudícibus: tum id si fálsum fuerat, fílius
Cur nón refellit? *D.* fílium narrás mihi?
Cuius dé stultitia díci, ut dignumst, nón potest.
P. At tú qui sapiens és, magistratús adi:
Iudícium de eadem caúsa iterum ut reddánt tibi:

Sic divide personas:

Dic nomen. PH. *nomen?* DE. *maxume, quid nunc taces?*

49. *Ego tum si advenissem*] Idem liber *cum advenissem*, ita et Donatus in expositione hujus loci, quamvis recitando verba Terentii aliter dicat. sane in Victoriano est *si*, sed in litura, ut appareat, aliud ibi prius fuisse. FAERNUS. Nostri omnes *Si.*

50. *Itidem tu face: cedo*] Liber Bembinus, et aliquot alii, *τὸ cedo*, sequenti versui attribuunt: qua ratione uterque versus sanatur. FAERNUS.

51. *Heus noster, recte*] Alii libri sunt, qui *euge* habent, quod stare non potest: alii qui *heu*, ut Basilicanus habebat, et Victorianus; Bembinus et Vaticanus *eu*, sine aspiratione: quod et tenendum est; ut et infra, *Eu Phormio*, ex Bembino et Victoriano. FAERNUS. Nostri quoque meliores *Eu.*

53. *Tum si id falsum*] *Tum id si falsum*, ex eisdem libris Bembino, Basilicano, Victoriano. FAERNUS. Et nostri plerique, *Tum id si falsum.*

57. *Judicium de eadem causa iterum ut reddant tibi*] Versu abhinc altero redeunt fere eadem verba: crediderim hunc nothum esse; vel si retineatur, legerim

Judicium de eadem re iterum ut reddatur tibi.

Tres nostri *Reddatur.* *Re* pro *ca*, hoc est *Causa.* In recepta lectione *Iterum*, cujus emphasis praecipua est, in Thesi obmutescit.

Quandóquidem solus régnas; et solí licet
Hic de eádem causa bís iudicium apíscier.
D. Etsí mihi facta iniúriast; uerúm tamen
Potiús quam lites sécter aut quam te aúdiam,
Itidem út cognata sí sit, id quod léx iubet
Dotém dare, abduce hánc: minas quinque áccipe.
P. Ha, ha, hae, homo suauis. *D.* quíd? num iniquom póstulo?
An ne hóc quidem ego adipíscar, quod ius públicumst?
P. Itan tándem quaeso, item út meretricem ubi abúsus sis;
Mercédem dare lex iúbet eii atque amíttere?
An, ut né quid ciuis túrpe in sese admítteret
Proptér egestatem, próxumo iussást dari;
Ut cum úno aetatem dégeret? quod tú uetas.
D. Ita, próxumo quidem: át nos unde? aut quámobrem? *P.* ohe,
Actum, áiunt, ne agas. *D.* nón agam? immo haut désinam
Donéc perfecero hóc. *P.* ineptis. *D.* síne modo.
P. Postrémo tecum níl rei nobis, Démipho, est:

59. *De eadem causa bis judicium adipiscier*] Repone, versu obsecrante et implorante,

De eadem causa bis judicium apiscier.

Plautus Epid. V, 2, 3.

Tace modo, sine me hominem apisci.

Noster Heaut. IV, 3, 15. *Deorum vitam aptisumus.* Ubi codices pleriquc *Adepti. Apisci* Lucretio frequens est.

64. *Ha ha he: homo suavis. Quid est? num iniquom postulo?*] Lege versus gratia: *Quid? num iniquom postulo?*

66. *Itane tandem quaeso; civem item ut meretricem ubi abusus sis*] In antiquis libris non est τὸ *civem*; nec a Donato ponitur. qua dictione sublata, adhuc tamen in dimetiendo senario remanet aliqua difficultas. existimem ego, vel τὸ *ita*, hic monosyllabum esse, vel ex *ut t* abjiciendum. FAERNUS. Lege *Itan tándem;* et nulla restat difficultas. *Civem* a nostris quoque abest.

67. *Atque amittere? an*] Τὸ *an*, in o. l. s. principium est insequentis versus; quae tamen particula in scansione ad hunc ipsum pertinet. FAERNUS. Immo ad sequentem pertinet *An;* et *Ut* corripitur.

68. *An ut nequid turpe civis in se admitteret*] Nostri, uno excepto, omnes, *Civis turpe.* Lege igitur et numero et ordine meliore,

Tuus ést damnatus gnátus, non tu: nám tua
Praetérierat iam ad dúcendum aetas. *D.* ómnia haec
Illúm putato, quae égo nunc dico, dícere:
Aut quídem cum uxore hac ípsum prohibebó domo.
G. Irátus est. *P.* tute ídem melius féceris.
D. Itane és paratus fácere me aduorsum ómnia,
Infélix? *P.* metuit híc nos, tametsi sédulo
Dissímulat. *G.* bene habent tíbi principia. *P.* quín quod est
Ferúndum, fers: tuis dígnum factis féceris:
Ut amíci inter nos símus. *D.* egon tuam éxpetam
Amícitiam? aut te uísum aut auditúm uelim?
P. Si cóncordabis cum ílla, habebis quaé tuam
Senectútem oblectet: réspice aetatém tuam.
D. Te obléctet: tibi habe. *P.* mínue uero iram. *D.* hóc age.
Satis iám uerborumst: nísi tu properas múlierem
Abdúcere, ego illam eiíciam: dixi, Phórmio.
P. Si tu íllam attigeris sécus quam dignum est líberam,
Dicám tibi inpingam grándem: dixi, Démipho.
Si quíd opus fuerit, heús domo me. *G.* intéllego.

An ut nequid civis turpe in sese admitteret.

78. *Ipsum prohibeo domo*] Numerosius est, quod in duobus antiquissimis libris, et Basilicano legitur. *prohibebo.* hoc et Ubaldino Bandinello placebat; ita emendatum est et in Victoriano. FAERNUS. Complures nostri, *Prohibebo.*

83. *Quin quod est ferundum, feras: tuis factis dignum feceris*] Liber Bembinus habet *feres:* Ubaldinus Bandinellus legebat *fer;* nos *fers.* ut sit, quin fers quod est ferundum? nam et Donatus, haec per praesens tempus exponit, sic dicens, *Cur non inquit accomodas necessitati voluntatem:* haec ille. Ita procedit versus, aliter impeditus: quae vero sequuntur, et ille ipse antiquissimus liber, et Vaticanus, et Basilicanus, et aliqui alii, ita collocant, *tuis dignum factis feceris*: FAERNUS. Recte *Fers:* Nostri *Dignum factis:* Sed perperam *Feras.*

84. *Egone tuam expetam*] O. l. s. *egon.* FAERNUS. Sic et nostri *Egon.*

87. *Senectutem oblectet*] In dimetiendo versu, *senectutem* trisyllabum est, eadem ratione qua *senex* monosyllabum. FAERNUS.

89. *Nisi tu properes*] Aliqui libri, et in iis Bembinus et Victorianus, *properas.* FAERNUS. Nostri *Properes.*

92. *Dicam inpingam tibi grandem*] O. l. s. hunc ordinem verborum habent, *dicam tibi impingam.* puto autem *tibi* in unam syllabam contrahi, et per synaloephen elidi. FAERNUS.

ACTUS II. SCAENA IV.

DEMIPHO. GETA. HEGIO. CRATINUS. CRITO.

D. QUANTÁ me cura et sóllicitudine ádficit
Gnatús, qui me et se hisce ínpediuit núptiis?
Neque mi ín conspectum pródit; ut saltém sciam
Quid de hác re dicat, quídue sit senténtiae.
Abi, uíse redierítne iam an nondúm domum.
G. Eó. *D.* uidetis quo ín loco res haéc siet:
Quid ágo? dic, Hegio. *H.* égo? Cratinus, cénseo:
Si tíbi uidetur. *D.* dic, Cratine. *CRA.* méne uis?
Ego quae ín rem tuam sint, éa uelim faciás: mihi
Sic hóc uidetur. quód te absente hic fílius
Egít, restitui in íntegrum aequom esse ác bonum:
Et id ímpetrabis. díxi. *D.* dic nunc, Hégio.
H. Ego sédulo hunc dixísse credo: uérum ita est,
Quot hómines tot senténtiae: suus cuíque mos.
Mihi nón uidetur, quód sit factum légibus,
Rescíndi posse: et túrpe inceptu est. *D.* díc, Crito.
C. Ego ámplius delíberandum cénseo:
Res mágna est. *H.* nunquid nós uis? *D.* fecistís probe:
Incértior sum múlto quam dudúm. *G.* negant
Redísse. *D.* frater ést exspectandús mihi:

5\. *Abi tu vise redieritne jam an nondum domum*] Lege ex codice Petrensi, *Abi vise. Tu* versum strangulat.

7\. *Ego? Cratinum censeo*] Repone,
Quid ago, dic Hegio. Ego? Cratinus, censeo.
Id est, *Cratinus dicat.*

8\. *Dic, Cratine.* CR. *Mene vis?*
DE. *Te.* CR. *Ego quae in rem tuam sint*]
Te quod responsum hic facit, exaudiri saltem debet, non liquefieri et absorberi. Repone igitur, *Mene vis? Ego quae.* Moraliter. Non exspectat responsum in re levi. Sic Heaut. IV, 1, 11. *Vin me istuc tibi credere? credo.* Est tamen, qui non *Te* sed *Vis* hinc abjicit, et sic versum constituit: *Dic, Cratine. Mene? Te.* Pudeat incuriae, qui non viderit, si *Vis* auferatur, dicendum esse non *Mene? Te:* sed *Egone? Tu.*

11\. *Aequum est et bonum*] Nostri, *Aequum ac bonum est.* Repone,
Sic hoc videtur; quod te absente filius
Egit, restitui in integrum aequom esse ac bonum.
Videtur aequum esse; ut mox v. 16. *Non videtur rescindi posse.*

16\. *Et turpe inceptu est*] Liber Bembinus et Victorianus, *inceptum.* FAERNUS. Plures ex nostris *Inceptum.* Utrumvis probe. Sed placet *Inceptu.* Vide ad And. I, 5, 1.

Is quód mihi de hac re déderit consilium, íd sequar.
Percóntatum ibo ad pórtum, quoad se récipiat.
G. At ego Ántiphonem quaéram; ut quae acta hic sínt sciat.
Set eccum ípsum uideo in témpore huc se récipere.

Actus III. Scaena I.

Antipho. Geta.

A. ÉNIMUERO, Antiphó, multimodis cum ístoc animo es uítuperandus:
Ítane te hinc abísse, et uitam tuám tutandam aliís dedisse?
Álios tuam rem crédidisti mágis quam tete animáduersuros?
Nam út ut erant alia; ílli certe quaé nunc tibi domíst consuleres,
Néquid propter tuám fidem decépta potirétur mali:
Cuíus nunc miserae spés opesque súnt in te uno omnés sitae.

21. ***Quod mihi dederit de hac re consilium, id exequar***] Juxta librum Bembinum dictionem *is*, quae praecedentem versum finit, hujus principio attribuo, et pro *exequar*, lego *sequar.* FAERNUS. Unus ex nostris *Sequar;* atque idem hoc ordine verba ponit, *Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar:* ut exstat Adel. III, 4, 54.

23. ***Ut quae acta hic sunt, sciat***] Complures libri, in quibus antiquissimi quattuor *sint.* FAERNUS. Plerique etiam ex nostris *Sint.*

1. ***Enimvero, Antipho multis modis cum istoc animo es vituperandus***] Iisdem rationibus, quibus supra, legendum arbitramur *multimodis.* ita versus erit trochaicus tetrameter catalecticus, ut tres sequentes; si tamen *enim ve* sit anapaestus, ut saepe in hoc Poeta, et apud Plautum. FAERNUS. Nostri *Multis modis.*

2. ***Itane hinc abisse***] In libro Victoriano scriptum erat, *itane te hinc abisse.* quemadmodum et Ubaldinus Baudinellus legebat, quod et orationi et versui commodissimum videtur. FAERNUS. A nostris *Te* abest.

3. ***Magis quam te animadversuros?***] Liber Bembinus, *quam tete,* apposite ad rationem versus. FAERNUS. Nostri *Te.*

4. ***Nam ut ut erant alia, illi certe quae nunc domi tuae est consuleres***] Liber Bembinus, *quae nunc tibi domi'st*: quomodo infra dicitur, *Cui quod amas domi'st:* item, *mihin domi'st.* (III, 2, 19 et 21.) ita versus quoque expeditissimus est. FAERNUS. Nostri *Tuae domi.*

5. ***Nequid — pateretur mali***] Donatus: *Legitur et Potiretur, quia Potiri τῶν μέσων fuit. Plautus: Hostium potitus.* Magistrorum flagitio hoc ejectum est. Sed saepius exstat apud Plautum et Lucretium: *Ne quid potiretur,* casu accusativo; ut Adel. V, 4, 17. *Patria potitur commoda.* Vide Nonium v. *Potiri.*

G. Et quídem, ere, nos iamdúdum hic te absentem íncusamus, qui ábieris.
A. Te ipsúm quaerebam. *G.* sét ea causa níhilo magis defécimus.
A. Loquere óbsecro quonam ín loco sunt rés et fortunaé meae:
Num pátri quid subolet? *G.* níl etiam. *A.* ecquid speíi porrost? *G.* néscio. *A.* ah.
G. Nisi Phaédria haut cessáuit pro te eníti. *A.* nil fecít noui.
G. Tum Phórmio itidem in hác re, ut aliis, strénuum hominem praébuit.
A. Quid is fécit. *G.* confutáuit uerbis ádmodum iratúm senem.
A. Eu, Phórmio. *G.* ego quod pótui porro. *A.* mí Geta, omnis uós amo.
G. Síc habent princípia sese, ut díco: adhuc tranquílla res est:
Mánsurusque pátruum pater est, dum húc aduenint. *A.* quíd eum? *G.* id aibat
De eíus consilio uélle sese fácere, quod ad hanc rem áttinet.

7. *Equidem ere nos jamdudum*] Aliqui libri, inter quos tres antiquissimi, et Basilicanus, *et quidem:* quod inceptivum est, ut et in Hecyra [III, 4, 16.] *et quidem te exspecto.* FAERNUS. Nostri quoque *Et quidem. Equidem* ea aetate, non nisi cum persona prima singulari, jungebatur.

10. *Numquid patri subolet*] Ne *Patri* in Thesi totum delitescat, lege *Num pátri quid subolet;* et *Speii* δισυλλάβως pro *Spei.*

12. *Itidem in hac re, ut in aliis*] Liber Bembinus secundo loco *in* praepositionem non habet, quam et respuit versus; tamen subaudienda est. FAERNUS.

13. *Admodum iratum patrem*] *Iratum senem*, habet liber Bembinus; quod consuetudini sermonis videtur accommodatius. FAERNUS. Nostri omnes *Patrem*, et sic Nonius v. Confutare, et Eutyches p. 2185.

15. *Sic habent principia*] Hic et sequens versus trochaici sunt tetrametri acatalectici. FAERNUS.

16. *Ut aiebat, De ejus consilio velle sese facere*] Ἀνακόλουθον hoc est, et soloecissat. Repone,

Id aibat
De ejus consilio velle sese facere,
quod ad hanc rem attinet.

Id quod; ut singulis fere paginis.

17 *De ejus consilio velle sese facere*] O. fere l. *s. sese velle facere.* FAERNUS.

De ejus consilio sese velle facere] Lege ex uno Regio et Edd. vett. *De ejus consilio velle sese:* numeris melioribus.

A. Quántus metus est míhi, uenire huc sáluom nunc patruúm, Geta?
Nám de eius una, ut aúdio, aut uiuam aút moriar senténtia.
G. Phaédria tibi adest. *A.* úbinamst? *G.* eccum ab suá palaestra exít foras.

Actus III. Scaena II.

Phaedria. Dorio. Antipho. Geta.

P. DÓRIO, audi óbsecro. *D.* non aúdio. *P.* parúmper. *D.* quin omítte me.
P. Áudi quid dicam. *D.* át enim taedet iam aúdire eadem mílies.
P. Át nunc dicam quód lubenter aúdias. *D.* loquere, aúdio.
P. Néqueo te exoráre ut maneas tríduum hoc? quo núnc abis?
D. Mirábar si tu míhi quicquam adferrés noui. *A.* ei

18. ***Quantus metus est mihi***] Venustius videtur, *quantum metus*, quod est in libro Bembino. FAERNUS.

Quantúm metús est. Sic e Bembino dedit Faernus: sed correctorem hoc sapit, qui Iambicum hunc reddere voluit, ut cum sequente congrueret. *Quantus metus*, nostri universi, ut supra I, 2, 7. *Nescis quo in metu et Quanto in periclo simus. Quantum metus*, quasi divideretur metus, et in trutina poneretur, meo judicio putidum est.

19. ***Nam per ejus unam***] Hic versus eliso *r*, ex *per*, et *ejus* in unam syllabam contracto, sustentari potest, ut sit trochaicus tetrameter catalecticus, aliter esset hypercatalecticus. FAERNUS.

Nam pér ejus únam, ut audio, aut vivam aut moriar, sententiam.

Sic libri, et Iambicus est; cum ex serie Trochaicus esse debeat. Lego,

Nám de ejus una, ut audio, aut vivam aut moriar sententia.

De sententia, ut supra, v. 17. *De ejus consilio.*

20. ***A sua palaestra***] Idem liber et Victorianus, *ab sua.* FAERNUS.

Phaédria tibi adést. Ubinam? Eccum. Illud *Ubinam*, quod ut interrogatio acui debet, in Thesi deprimitur. Repone ex duobus Regiis;

Phaédria tíbi adest. 'Ubinamst? Eccum.

1. ***Quin omitte me***] Videtur legendum *mitte*, ex ratione versus, ut sit trochaicus tetrameter catalecticus, ut sequentes, in quo sit anapaestus in tertia. aliter esse potest ejusdem generis hypercatalecticus, in quo sit in ea sede spondeus, producendo penultimam in *obsecro*. FAERNUS. Est Trochaicus pentameter; *Dorió*, utpote in ictu, non patitur synaloepham. Sic Adel. V, 8, 24. *Hegió est.* De metro vide supra I, 4, 17.

2. ***Audi quod dicam***] Nostri plerique cum Edd. vett. *Audi quid dicam*; ut And. IV, 4, 7. *Quid dicam aliud, nescio.* Eun. V, 8, 7. *Audin tu, hic quid ait?* Hec. I, 2, 3. *Audin quid dicam, Scirte?*

Metuó lenonem, néquid. *G.* suo capití fuat.
P. Nón mihi credis? *D.* háriolare. *P.* sín fidem do. *D.* fábulae.
P. Faéneratum istúc beneficium púlchre tibi dicés. *D.* logi.
P. Créde mihi, gaudébis facto: nérum hercle hoc est. *D.* sómnia.
P. Éxperire: nón est longum. *D.* cántilenam eandém canis.

6. A. *Ei metuo lenonem, nequid suo suat capiti.* G. *idem ego metuo*] Magis variatur oratio lectione libri Bembini: *idem ego vereor.* versus utroque modo est trochaicus tetrameter acatalecticus. FAERNUS.

Ei, metuo lenonem, nequid suo suat capiti. GE. *idem ego vereor.* Sic a Faerno est: sed paene recte Guyetus, *Hoc non versum esse*, *sed monstrum.* Quid enim est, *Suere aliquid suo capiti?* Donatus: *Suat*, *id est*, *Appingat*, *affigat*, *et suo capiti dixit*, *cum dicturus esset*, *Phaedriae capiti.* Mureti codex variabat ordinem, *Nequid suat suo capiti.* Hoc arripuit vir disertissimus; et subdistinguit, *Nequid suat:* deinde infert, *Suo capiti*, hoc est, quod in lenonis ipsius caput vertat. Atque haec interpretatio regnavit hactenus, multis tamen exceptionibus obnoxia. *Suere*, inquit, *ut apud Graecos Ῥάπτειν*, *est aliquid*, *quod alteri damnosum sit*, *struere et machinari.* Atqui neutrum verum est. Nec *Suere*, nec *Ῥάπτειν*, absolute ut hic positum, *Machinari* significat. Ex adjuncto quidem metaphoram capit; *Ῥάπτειν*, *κακὸν*, *δόλον*, *θάνατον*, *φόνον*, unde *κακοῤῥάφος*, *δολοῤῥάφος*. Sed absolutum *Ῥάπτειν*, ut apud Latinos *Suere*, nihil aliud est, quam quod dicit Lucilius [ap. Non. 175, 33.]

> *Sarcinatorem esse summum. suere centonem optume.*

Deinde, ut concedam *Suere* esse *Machinari;* non omnino id a Lenone metuebant, ut *machinaretur* quicquam adversus Phaedriam: nulla enim suberat simultas. Id unum metuebant, ne Leno odore lucri illectus Fidicinam aliis venderet, et Phaedriam praeverteret. Denique, si ex Mureti sententia dixisset Antipho, *Suo capiti*, non utique subjunxisset Geta, *Idem ego vereor, metuo;* sed *Idem ego precor*, *opto.* Aliud itaque tentandum est. A codice nostro 900 annorum absunt ista *Ego vereor*, vel ut ceteri habent, *Ego metuo.* Repone,

> *Mirabar*, *si tu mihi quicquam adferres novi.* AN. *ei*
> *Metuo lenonem*, *nequid.* GE. *suo capiti fuat.*

Hei, *Hui*, *Hem* frequentius in fine versus ponuntur. *Metuo lenonem, nequid;* hoc est, *Metuo, nequid leno:* ut Eun. III, 5, 62.

> *Metuo fratrem,*
> *Ne intus sit: porro autem patrem, ne rure redierit.*

Metuo lenonem, nequid, dicturus erat, *novae turbae faciat*, aut quid simile; sed excipit et interpellat Geta: *Suo capiti fuat*, hoc est, siquid male faciat. *Fuat*, idem quod *Sit*; vide nos ad Adel. V, 4, 1. Coelius apud Cic. Fam. VIII, 1. *Te, quod illorum capiti sit*, *dissiparant periisse.* Tibullus, I, 2, 12.

> *Et mala*, *siqua tibi dixit dementia nostra*,
> *Ignoscas: capiti sint precor illa meo.*

Quod apud istos *Sit* et *Sint*; id apud Terentium *Fuat.* Ceterum illud animadvertes, Senarium hic Senario commode subjici.

8. *Tibi pulchre dices*] O. l. s. *pulchre tibi dices.* FAERNUS. Sic et nostri omnes.

9. DO. *Somnium*] Magis ex more sermonis est *somnia;* quod in libro Bembino est. praesertim cum et alia in plurali praecesserint, *fabulae*, *logi:*

P. Tú cognatus, tú parens, tu amícus, tu. *D.* garrí modo.
P. Ádeon ingenio ésse duro te átque inexorábili,
Út neque misericórdia neque précibus mollirí queas?
D. Ádeon te esse incógitantem atque ínprudentem, Phaédria,
Út phaleratis díctis ducas me; ét meam ductes grátiis?
A. Míseritumst. *P.* ei néris uincor. *G.* quám uterque est similís sui.
P. Néque, Antipho alia cum óccupatus ésset sollicitúdine,
Tum hóc esse mi obiectúm malum? *A.* ah, quid ístuc autem est, Phaédria?

idem et in Victoriano fuisse conjicio ex rasura postremae litterae hujus dictionis. FAERNUS. Nostri omnes *Somnium*.

11. *Garris modo*] Quanto venustius, quod est in o. l. s. *garri modo*. FAERNUS.

Garri, ex nostris et plures et meliores. Sed aliud restat; jam enim ex Trochaicis nulla rerum mutatione Iambicus hic fit, *Tu mihi cognatus*. Tolle, *Mihi*, et rescribe,

Tu cognatus, tu parens, tu amicus, tu. Garri modo.

12. *Adeon ingenio te esse duro atque inexorabili*] Hunc trochaicum claudicantem sic corrigo, ex libris Bembino et Victoriano: *Adeon ingenio esse duro te a. i.* FAERNUS. Recte. Nostri, *Te esse duro*, uno Regio excepto.

14. *Adeon te esse incogitantem atque impudentem, Phaedria*] *Impudentem?* Hocine ut a lenone dici conveniat ad adolescentem liberum, et tantae familiae? Immo lege ex Petrensi et Meadiano, *Atque imprudentem;* hoc est, rerum humanarum imperitum. Jam nulla contumelia est: Sic enim Andr. V, 4, 7.

Tune hic adolescentulos
Imperitos rerum, eductos libere.

et supra II, 1, 64.

Addo istuc: inprudens timuit adolescens: scio [? *sino*.]

15. *Et meam ductes gratis?*] Liber Bembinus habet *gratiis*, ut ratio trochaici exposcit. FAERNUS. Recte *Gratiis;* quamquam nostri omnes *Gratis*. Vide nos ad Adel. IV, 7, 26. Porro vetustissimi quique nostri, Latino more *Faleratis*, non *Phaleratis*.

17. *Neque, Antipho alia cum occupatus esset sollicitudine,*
Tum hoc esse mi objectum malum] Donatus sic explicat, *Alia*, *Levi quapiam, non hac de nuptiis quae est gravissima;* hoc voluit; Dolere Phaedriam, adeo occupatum esse alia cura Antiphonem, ut de suo hoc negotio, nec spatium ei cogitandi, nec voluntas sit. Atque haec interpretatio fere hodie obtinet; nisi quod Guyetus, cui illa non satis fecit, antiquum suum obtinens, tres hos versus ut insititios damnat. Omnino aliud est, quod voluit Poeta. Indignatur Phaedria, vel ex aemulatione et invidia inter pares et cognatos, vel quod in miseria socii se invicem magis curant et adjuvant, se tum in sollicitudine esse, cum Antipho beatissimus sit. Hoc idem sensit supra I, 3, 11. Antiphonem *amore abundare*, nimia felicitatis copia gravari: et nunc id ipsum hic sensisse, quae sequuntur, ostendunt; *Quid istuc est autem, Phaedria? O fortunatissime Antipho.*

18. *Quid istuc est autem, Phaedria*] Lege ex nostris omnibus,

Quid istuc autem est, Phaedria.

P. Ó fortunatíssime Antipho. *A.* égone? *P.* cui quod amás domist.
Néc cum huiusmodi umquam úsus uenit út conflictarés malo.
A. Mín domist? immo, íd quod aiunt, aúribus teneó lupum:
[Nam neque quo pacto a me amittam: neque, uti retineam, scio.]
D. Ípsum istuc mi in hóc est. *A.* heia, né parum lenó sies.
Númquid hic confécit? *P.* hicine? quód homo inhumaníssimus:
Pámphilam meam uéndidit. *G.* quid? uéndidit? *A.* ain uéndidit?
P. Uéndidit. *D.* quam indígnum facinus, áncillam aere emptám suo.
P. Néqueo exorare út me maneat, ét cum illo ut mutét fidem,

21. *Mihine domi est? immo, quod aiunt*] Legendum est ex o. fere l. s. *mihin domi'st; immo id quod aiunt.* in dimetiendo autem versu *mihin*, monosyllabum faciendum, ut sic trochaicus; ut proxime praecedentes, et sequentes. FAERNUS. Sic et nostri, *Mihin.*

22. *Nam neque quomodo amittam a me invenio, neque uti retineam, scio*] Versus hic est trochaicus hypercatalecticus, qui mihi non placet; in Bembino est catalecticus, ut ceteri, magis pressa locutione, magisque Terentiana:

Nam neque quo pacto a me amittam, neque uti retineam scio.

idem est et in Victoriano, nisi quod pro *pacto*, habet *quomodo.* FAERNUS.

Nam neque quo pacto a me amittam, neque uti retinam scio.

Sic a Faerno est: sed nostri omnes, *Nam neque quomodo a me amittam, invenio*; *neque uti retineam scio.* Nimirum huc traductum est a I, 3, 24.

Ut neque mi jus sit amittendi, nec retinendi copia.

et cum in margine libri a quodam annotatum sit, postea in versus formam redegit corrector ille Bembinus. Parum credibile est, eandem sententiam in eadem fabula ab eadem persona ad eandem bis dici, neque pro cetera Terentii cura et elegantia est. *Auribus teneo lupum,* tam notae significationis, et vulgo tritum proverbium erat, ut explicatione ista non indigeret.

27. *Nequeo exorare ut maneat*] In eodem libro est, *ut me maneat;* ita etiam trochaico postulante. conjicio et in Victoriano fuisse *me*, sed post *maneat:* tantum enim loci in rasura vacat. FAERNUS.

A nostris abest *Me;* nisi quod unus *Maneat me*, pro *Me maneat. Cum illo mutet fidem.* Sic Leno apud Plautum Pseud. I, 3, 142.

Si tu argentum adtuleris, cum illo perdiderim fidem.

Tríduum hoc: dum id, quód est promissum, ab amícis argentum aúfero:
Sí non tum dedero, únam praeterea hóram ne oppertús siet.
D. Optume. *A.* haut longúmst quod orat, Dório: exorét sine:
Ídem hic tibi, quod béne promeritus fúeris, condupliáuerit.
D. Uérba istaec sunt. *A.* Pámphilamne hac úrbe priuarí sines?
Túm praeterea horúnc amorem dístrahi poterín pati?
D. Néque ego, neque tu. *G.* dí tibi omnes íd quod es dignús duint.
D. Égo te complurís aduorsum ingénium meum mensés tuli,
Póllicitantem et níl ferentem, fléntem: nunc, contra ómnia haec,

29. *Ne oppertus sies*] Repone, ipsa sententia eo vocante, *Oppertus siet*; ut ante *Maneat*, *Mutet*. Non hoc ad Lenonem loquitur, sed de Lenone ad Antiphonem et Getam.

30. DO. *Obtundis*. A. *haud longum'st id quod orat*, *Dorio: exoret sine*] Versus hic octonarius Iambicus inter trochaicos, quod, ut saepe dixi, non placet mihi. sunt aliqui libri, inter quos est Victorianus, et Basilicanus, qui non *obtundis*, sed *obtunde* habent, imperandi modo; ut supra, *garri modo*. ita procedit trochaicus, si ex *quod d*, abjicias. FAERNUS.

Obtunde. AN. *haut longumst id quod orat, Dorio*, *exoret sine*.

Sic a Faerno: sed fallitur vir optimus, cum existimat hoc pacto Trochaicum fieri. *Quod* elidi nequit, et *Obtunde* si primam acuat, ingrato modulo aurem vulnerat. Repono,

Optume. AN. *Haut longumst quod orat*.

Optume per Ironiam, ut *Bene sane*. Plautus Bacch. III, 4, 3.

Illum exoptavit potius? habeat. Optume st.

et IV, 6, 13.

Men criminatust? optume st. Ego sum malus. vel forte. AN. *Triduum*? *Haut longumst*.

31. *Idem hoc tibi quod bene promeritus fueris*] In eisdem duobus libris non *hoc*, sed *hic* legitur: quod placet. ut tamen sit adverbium, id est, in hoc negotio. FAERNUS. Nostri *Hoc*. Recte *Hic*, sed pronomen est.

33. *Tum praeterea horum amorem*] Convenientius versui erit, si legas *horunc*, ut in libro Basilicano. FAERNUS. Nostri *Horum*.

34. *Di tibi omnes id quod est dignum duint*] Magis figuratam lectionem continent omnes antiqui libri: *Di tibi omnes id quod es dignus duint*. FAERNUS. Ex nostris tres primarii, *Es dignus*.

36. *Nunc contra omnia*] Liber Bembinus addit in fine, pronomen *haec;* aliqui alii quoque *id* habent, sed alia collocatione versui repugnante. FAERNUS.

Répperi qui dét neque lacrumet: dá locum melióribus.
A. Cérte hercle, ego si sátis commemini, tíbi quidem est ólim dies,
Quoád dares huic, praéstituta. *P.* fáctum. *D.* num ego istúc nego?
A. Iam éa praeteriit? *D.* nón, uerum haec ei ántecessit. *A.* nón pudet
Uánitatis? *D.* mínume, dum ob rem. *G.* stérculinum. *P.* Dório,
Ítane tandem fácere oportet? *D.* síc sum: si placeo, útere.
A. Sícine hunc decipis? *D.* ímmo enimuero hic, Ántipho, me décipit:
Nam híc me huiusmodi scíbat esse: ego húnc esse aliter crédidi:

Recte *Haec:* unus ex nostris *Haec omnia*: a ceteris *Haec* abest. Sed distingue,

Nunc, contra omnia haec,
Repperi, qui det. ut Adel. I, 1, 19.

Ille, contra haec omnia, Ruri agere vitam.

38. *Certe hercle si satis commemini, tibi quidem olim est dies*] Aliqui libri post *certe* habent pronomen *ego*. Bembinus et Basilicanus, et Victorianus post *hercle;* quos et sequimur. quae vero sequuntur verba, omnes quotquot sunt, et Donatus, ita ordinant, *tibi quidem est olim dies.* Haec laborantem trochaicum sanant. FAERNUS. Utrumque confirmant libri nostri.

39. *Est olim dies, Quam ad dares huic, praestituta*] Lege ex Petrensi nostro: *Quoad dares. Quoad* ad quam diem. Supra I, 2, 98. *Quid? senem Quoad exspectatis vestrum?* et II, 4, 22.

Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.

Plautus Pseud. II, 2, 9.

Argento haec dies
Praestitutast, quoad referret nobis, neque dum retulit.

40. *Verum ei haec antecessit*] O. l. s. *verum haec ei.* FAERNUS. Sic, uno excepto, nostri omnes.

41. *Stercilinium, Dorio*] Sic dedit Faernus, versu ipso melius admonente. Noster quoque 900 annorum, *Stercilinium;* sed veterrimus *Sterculinum.* Vel hoc retine vel *Stercilinum:* semper enim, quantum ex metro scimus, quadrisyllabum est. Plaut. Pers. III, 3, 3.

Conmictum coenum, stercilinum publicum.

Sic habet et veterrimus Varronis codex, teste Victorio Casin. I, 1, 26.

Ex sterculino effosse, tua illaec praeda sit?

Sic Pandectae Florentinae: sic in veterrimo Palladii codice repperi. Glossarium vetus, *Sterculinum*, κοπροδοχεῖον, κοπριά. Phaedrus III, 12.

In sterculino pullus gallinaceus,
Dum quaerit escam, margaritam repperit.

43. *Immo enimvero, Antipho, hic me decipit*] Lege versus gratia,

Immo enimvero hic, Antipho, me decipit.

Íste me fefellit; ego isti níhilo sum aliter ác fui.
Sét ut ut haec sunt, támen hoc faciam: crás mane argentúm mihi
Míles dare se díxit: si mihi príor tu attuleris, Phaédria,
Meá lege utar; út sit potior, príor ad dandum qui ést. Uale.

Actus III. Scaena III.

Phaedria. Antipho. Geta.

P. QUÍD faciam? unde ego núnc tam subito huic árgentum inueniám miser,
Cuí minus nihilo est? quód si hinc pote fuísset exorárier
Tríduum hoc, promíssum fuerat. *A.* ítane hunc patiemúr, Geta,

45. *Is me fefellit*] Bembinus liber, et multi alii, *iste me fefellit*, ut et exigit versus. FAERNUS. Unus tantum ex Regiis *Iste*, ceteri *Is*.

47. *Miles se dare dixit*] O. l. s. *miles dare se dixit*. FAERNUS. Etiam nostri omnes, *Dare se*.

48. *Mea lege utar*, *ut potiór sit*, *quí prior ad dandumst. Vale*] Unus Regius cum Edd. vett. *Sit potior*. Repone,

> *Ut sit pótior*, *príor ad dandum qui est. Vale.*

2. *Quod si hic potuisset nunc exorarier*] Aliqui libri, et in iis tres antiquissimi et Basilicanus, ita haec verba ordinant, *quod hic si;* quod vero sequitur, ita est in Bembino, *pote fuisset exorarier;* ita etiam fuisse in Victoriano apparet ex litura, rasuraque litterarum, in qua emendatum est *potuisset*. Ceterum τὸ *nunc*, extra contextum additum est. sane exponendum, *pote fuisset*, pro *potuisset:* sicut et absolute dixit in Andria [Phorm. II, 3, 32.] *Si tibi placere potis est*, pro *potest*. In scandendo autem versu, ex *quod d* elidendum. *quod* vero non adverbium est, sed pronomen. est autem hic ordo constructioque verborum; unde ego miser cui minus nihilo est, nunc tam subito huic inveniam argentum, quod promissum fuerat, si hic pote fuisset exorarier triduum hoc. FAERNUS.

Immo *Quod* elidi non potest. Tres ex nostris *Quod si hic:* et Meadianus *Quod si hoc pote fuisset*. Repone,

> *Cui minus nihilo est? quod si hinc pote fuisset exorarier,*
> *Triduum hoc, promissum fuerat.*

Pote neutrius est generis, et Triduum casus recti. *Hinc*, ab hoc lenone; ut Adel. III, 3, 7. *Hinc scibo*, ab hoc Syro. Plautus Trin. III, 3, 30.

> *Ab amico alicunde argentum roges.*
> *Potin est ab amico alicunde exorari? Potest.*

Aul. II, 4, 30.

> *Censen? talentum magnum exorari potest*
> *Ab hoc sene? ut det, qui fiamus liberi.*

Fíeri miserum, quí me dudum, ut díxti, adiurit cómiter?
Quín, cum opus est, benefícium rursum ei éxperimur réddere?
G. Scío equidem hoc esse aéquom. *A.* age ergo, sólus seruare húnc potes.
G. Quíd faciam? *A.* inueniás argentum. *G.* cúpio: set id unde, édoce.
A. Páter adest hic. *G.* scío: set quid tum? *A.* ah, díctum sapientí sat est.
G. Ítan ais? *A.* ita. *G.* sane hércle pulchre suádes: etiam tu hínc abis?
Nón triumpho, ex núptiis tuis sí nil nanciscór mali,
Ni étiam nunc me huius caúsa quaerere ín malo iubeás malum?
A. Uérum hic dicit. *P.* quíd? ego uobis, Géta, alienus sum? *G.* haút puto:

4. *Adjuverit comiter?*] Nos *adjuerit* scribimus per subtractionem unius *u*, antepenultima hujus verbi correpta; ita et exigente versu, et legente Donato, qui super hoc verbo ita dicit, *secundum u pronuntiari debet.* ex iis Donati verbis liquet, secundum *u* scriptum non fuisse, alioqui supervacuum fuisset de ejus pronuntiatione praecipere. FAERNUS.

Immo scribendum *Adjurit;* ut Ennius apud Cic. De Senectute, init.

O Tite, siquid ego adjuro curamve levasso.

ut et Muretus vidit.

5. *Quin cum opus est, beneficium rursum ei experiamur reddere?*] Liber Bembinus *experiemur.* nos *experimur* legendum esse conjicimus. FAERNUS. Nostri omnes *Experiamur.*

9. *Itane. 'Ita*] *Itane* non potest pedem hic sustentare. Codex Regius: *Itane dicis? Ita.* Lege: *Itan ais? Ita.*

10. *Ex tuis nuptiis*] O. l. s. *ex nuptiis tuis*, ut et exigit versus; *tuis* autem monosyllabum est; sicut et *nihil*, quod sequitur. FAERNUS. Et omnes nostri *Nuptiis tuis.*

11. *Quaerere in malo jubeas crucem*] Donatus ad locum: *In malo aliud malum.* Legebat certe, *Quaerere in malo jubeas malum:* Plautus Cist. I, 2, 23.

Item ut aliae pariunt, quae malum quaerunt sibi.

Poen. V, 5, 37.

Qui huic es molestus, an malam rem quaeritas?

Mil. II, 3, 3.

Me vidisse hic proximae vicinae Philocomasium herilem amicam sibi malam rem quaerere.

Sic ibi corrigo: Vulgo,

Sibi alium quaerere. Cas. II, 3, 48. *Tu tibi malam rem quaeris. Quaerere malum*, ultro accersere. Bacch. III, 3, 22. *Hoc etiam ad malum accersebatur malum.* Noster infra v. 22. *Verum enim metuo malum.* Malum, non crucem.

Sét parumne est, quod ómnibus nunc nóbis suscensét senex,
Ni ínstigemus étiam, ut nullus lócus relinquatúr preci?
P. Álius ab oculís meis illam in ígnotum abducét locum? hem:
Quín igitur, dum lícet dumque adsum, lóquimini mecum, Ántipho,
Cóntemplaminí me. *A.* quamobrem? aut quídnam facturú's, cedo.
P. Quóquo hinc asportábitur terrárum, certum est pérsequi,
Aút perire. *G.* dí bene uortant, quód agas: pedetemptím tamen.
A. Uíde opis siquid pótes adferre huic. *G.* síquid? quid? *A.* quaere óbsecro:
Néquid plus minúsue faxit, quód nos post pigeát, Geta.
G. Quaéro: saluos ést, ut opinor: uérum enim metuó malum.
A. Nóli metuere: úna tecum bóna, mala, tolerábimus.

15. *In ignotum hinc abducet locum?*] *Tò hinc* non est in libro Bembino, nec Victoriano. qua dempta dictione, stat trochaicus, aliter impeditus. FAERNUS. Abest a duobus nostris.

16. *Dum igitur diem licet, dumque adsum*] Hanc lectionem in nullo repperi libro scripto; omnes enim ita habent, *Dum igitur licet dumque adsum*, exceptis Bembino, Victoriano, qui ita, *Tum igitur dum licet*, quam nos lectionem, ut et antiquissimam, et versui commodam, ita recipimus, ut tamen *dumque adsum* legamus ex Victoriano, et ceteris, praeter Bembinum, qui copulam non habet. FAERNUS.

Unus noster 900 annorum *Tum igitur*, ceteri *Dum igitur licet.* Veram lectionem servavit Servius ad Aen. IX, 484.

Quin igitur dum licet dumque adsum.

In principio versus, ut in Membranis solet, initiali litera omissa, ut minio postea scribatur, restat *um;* quod nescias, utrum ad *Dum, Tum, Cum,* an ad *Quin* pertineat. Inde errato initium.

19. *Pedetemptim*] Sic codices Faerni veteres et nostri. Apud Nonium scribitur *Pedetemtim.* Hoc in omne genus MSS animadverti, tam veterrimis mille et ducentorum annorum, quam recentioribus, vel *Temptare* scribi, vel rarius *Temtare;* numquam, quod hodie obtinet, *Tentare.*

20. *Vide siquid opis potes adferre huic. Síquid? quid?*] Ex repetitione, quae prioris accentum servare debet, repone,

Vide opis síquid potes adferre huic. Síquid.

23. *Bona malaque tolerabimus*] Conjunctione deleta, ex auctoritate ejusdem antiquissimi libri, hunc trochai-

G. Quántum est opus argénti, eloquere. *P.* sólae trigintá minae.

G. Tríginta? hui percárast, Phaedria. *P.* ístaec uero uílis est.

G. Áge, age, inuentas réddam. *P.* o lepidum. *G.* auférte. *P.* iam opust. *G.* iám feres:

Sét opus est mi Phórmionem ad hánc rem adiutorém dari.

A. Praéstost: audacíssume oneris quíduis impone, ét feret:

Sólus est homo amíco amicus. *G.* eámus ergo ad eum ócius.

A. Númquid est quod operá mea uobis ópus sit? *G.* nil: uerum ábi domum,

cum sustentamus, aliter laborantem. FAERNUS. Nostri *Malaque.*

24. ***Quantum opus est tibi argenti***] Ratio trochaici exigit, ut *tibi* monosyllabum sit. FAERNUS.

Quantum opus est tibi argenti, loquere. Tibi in unam syllabam redigi negat. A codice Petrensi abest *Tibi*. Pro *Loquere* Codex C. C. *Eloquere.* Ex Meadianis alter,

Quantum est opus tibi argenti, eloquere.

Repone, ut *'Opus* in ictu sit,

Quantum est opus argenti, eloquere. Solae triginta minae.

25. ***Istaec vero vilis est***] Nostri plerique, *Ista vero.*

26. G. ***Age, age inventas reddam.*** PH. ***o lepidum caput***] In libro Bembino non est ea dictio, *caput*, quam nos proinde delentes, ita versum ordinamus, ut sit trochaicus tetrameter catalecticus, ut ceteri hoc modo,

G. *Age, age, inventas reddam.* PH. *o lepidum.* G. *auser te hinc.* PH. *iam opus est.* G. *iam feres.*

FAERNUS.

O lepidum. Aufer te hinc. Jam opus est. Jam feres. Nostri omnes *Caput.* Tres bonae notae *Auferte.* A veterrimo abest *Hinc.* Repone,

Age age, inventas reddam. O lepidum. Auferte. Jám opust: jám feres.

Auferte; absolute; ut Adel. V, 8, 14. ***Insanis: aufer.*** Et ***Auferte amplexari;*** quia uterque prae gaudia in amplexus Getae ruebant. ***Jám opust*** melius, quam ***Jam ópus est:*** ut utrumque *Jám* acuatur.

29. PH. ***abi, dic praesto ut sit domi***] Haec verba neque in libro Bembino sunt, neque in contextu Victoriani: proinde subdititia suspicamur. FAERNUS.

Duplex clausula jam olim huic versui apposita est:

GE. *Eamus ergo ad eum ocius.*
AN. *Solus est homo amico amicus:* —
PH. *Abi dic, praesto ut sit domi.*

Et fieri quidem potest, ut utraque vera sit: scilicet ut eodem tempore uterque, Geta et Phaedria, loqueretur: ut Hec. V, 2, 24, et 25. videntur eodem tempore Laches et Phidippus, suos versus pronuntiasse. Libri nostri utramque habent, nisi quod veterrimus priorem omittit: Bembinus contra et Victorianus, posteriorem. Si ex eventu judicare licet (etsi Phaedria, tum ignarus quid Geta moliretur, *abire* eum fortasse jusserit, ipse secuturus) posterior repudianda erit; Geta enim, non praecurrit ad Phormionem, sed una cum Phaedria ad eum visit.

30. ***Numquid est, quod opera mea***] Ex *numquid*, et ex *quod d* eliditur*:*

Ét illam miseram, quam égo nunc intus scio esse exanimatám metu,
Cónsolare. céssas? *A.* nihil est, aéque quod faciám lubens.
P. Quá uia istuc fácies? *G.* dicam in ítere: modo te hinc ámoue.

Actus IV. Scaena I.

Demipho. Chremes.

D. QUID? quá profectus caúsa hinc es Lemnúm, Chreme,
Addúxtin tecum fíliam? *C.* non. *D.* quíd ita non?
C. Postquám uidet me eius máter esse hic diutius;
Simul aútem non manébat aetas uírginis
Meam néclegentiam; ípsam cum omni fámilia
Ad mé profectam esse aíbant. *D.* quid illic támdiu
Quaeso ígitur commorábare, ubi id audíueras?
D. Pol mé detinuit mórbus. *D.* unde? ¡aut quí? *C.* rogas?
Senéctus ipsast mórbus. set uenísse eas
Saluás audiui ex naúta qui illas uéxerat.
D. Quid gnáto optigerit me ábsente, audistín, Chreme?
C. Quod quídem me factum cónsili incertúm facit.
Nam hanc cónditionem sí cui tulero extrário,
Quo pácto aut unde míhi sit, dicundum órdine est.

mea et *nihil* monosyllaba sunt. FAERNUS. *Est* hic corripitur: non *Quid* et *Quod* eliduntur.

33. *Dicam in itinere*] Lege *Dicam in itere*. Vide ad Heaut. II, 3, 30.

6. *Ad me profectam esse aiebant*] *Aiebant* dissyllabum est, ut stet versus. sunt tamen complures libri, qui versum hunc ea verborum collocatione habent, ut in dimetiendo nihil sit difficultatis, *Ad me esse profectum aiebant*. nos tamen vulgatam sequimur, ut antiquissimam. FAERNUS. Nostri omnes *Profectam esse*. Recte. *Aibant* disyllabon semper apud Nostrum.

7. *Ubi id audiveras?*] Antiquissimi libri, et multi alii *audieras*. sed et hoc modo penultima producenda. FAERNUS. Quattuor nostri primarii, praeter alios, *Audiveras;* sic pronuntiandum, sic et scribendum.

12. *Quod quidem me factum*] Arbitror ex *quod d* elidi, ut brevi remanente ea syllaba, primus pes sit anapaestus. FAERNUS. Immo *Quidem*, ut passim, ultimam corripit.

Te míhi fidelem esse aéque atque egomet súm mihi
Scibam: ílle si me aliénus adfiném uolet,
Tacébit, dum intercédet familiáritas:
Sin spréuerit me, plús quam opus est scitó sciet.
Uereórque, ne uxor áliqua hoc resciscát mea:
Quod sí fit, ut me excútiam atque egrediár domo,
Id réstat: nam ego meórum solus súm meus.
D. Scio ita ésse: et istaec míhi res sollicitúdinist:
Neque défetiscar úsque adeo experírier,
Donéc tibi id quod póllicitus sum effécero.

Actus IV. Scaena II.

Geta.

EGO hóminem callidiórem uidi néminem,
Quam Phórmionem. uénio ad hominem, ut dícerem
Argéntum opus esse, et íd quo pacto fíeret.
Uix dúm dimidium díxeram, intelléxerat:
Gaudébat: me laudábat: quaerebát senem:
Dis grátias agébat, tempus síbi dari,

16. ***Sciebam*: *ille si me alienus*]** Ex libro Bembino lego ***scibam:*** ita versus sine ulla difficultate procedit. FAERNUS. Nostri ***Sciebam;*** et ex Bembino hic colligas, recte nos fecisse, qui in ceteris locis, ubi ipse Bembinus fallit, ex metri lege syllabas contraximus.

20. *Uti me excutiam*] O. l. s. *ut.* FAERNUS. Et nostri omnes *Ut.*

23. *Neque defetiscar usque ego experirier*] Maxima quidem pars librorum ita habet, ut in lectione vulgata; sed Bembinus ita, *Neque adeo defitiscar umquam experirier*, quod stare non potest, nisi τὸ *adeo*, penultima sit dictio hujus versus: quemadmodum et in libro Terentii scripto inveni eam collocatam, et apud Priscianum libro decimo hunc locum citantem. ita etiam Paulus Manutius impressit. nos tamen lectionem libri Bembini, ut antiquissimam malumus, sustentantes versum, vel elisione *r*, ex *defetiscar*, vel *e*, ex *experirier*. FAERNUS.

Neque adeo defetiscar umquam experirier.

Sic dedit Faernus; sed elisiones istae, quas suggerit, indignae sunt Terentio. Nostri, ad versum saltem, commodius,

Neque defetiscar umquam ego experirier.

Sed bis hunc citat locum Priscianus p. 889. et 1147; atque ibi, tam in editis quam scriptis, sic exhibetur,

Neque defetiscar usque adeo experirier.

Recte. *Usque adeo donec*: ut And. IV, 1, 38.

Suadere, orare; usque adeo donec perpulit.

3. *Argento opus esse*] In Bembino legitur *argentum*, quod non displicet: antiqui enim *opus esse* etiam cum accusativo jungebant. FAERNUS. Nostri *Argento.*

Ubi Phaédriaï osténderet nihiló minus
Amícum se esse, quam Ántiphoni, hominem ád forum
Iussi ópperiri: eo me ésse adducturúm senem.
Set eccum ípsum. qui est ultérior? attat Phaédriae
Pater uénit. set quid pértimui autem bélua?
An quiá, quos fallam, pro úno duo sunt míhi dati?
Commódius esse opínor duplici spe útier.
Petam hínc unde a primo ínstitui: is si dát, sat est:
Si ab có nil fict, tum húnc adoriar hóspitem.

Actus IV. Scaena III.

Antipho. Geta. Chremes. Demipho.

A. EXSPÉCTO, quam mox récipiat sesé Geta.
Set pátruum uideo cúm patre adstantem. eí mihi,
Quam tímeo, aduentus hújus quo inpellát patrem.
G. Adíbo: o salue, nóster Chreme. *C.* salué, Geta.

7. ***Ubi Phaedriae se ostenderet nihilo minus***
Amicum esse, quam Antiphoni: hominem ad forum] Alter ex his versus vitio quodam laborat, quod per te ipse deprehendes. Codex Regius habet, ***Amicum se esse***; etsi in priore colo ***Se*** habuerit. Repone,

Ubi Phaedriaï ostenderet nihilo minus
Amicum se esse, quam Antiphoni: hominem ad forum.

Phaedriaï, ut supra ***Cliniaï***, ***Hospitaï***.

10. ***Quis est ulterior?***] Corrige. ***Qui est ulterior?*** vel fortasse, ***Qui iste ulterior?***

11. ***Pater venit***] Ex ***pater***, ***r*** debet elidi. FAERNUS. Id solemne est in primo versus pede.

15. ***Si ab hoc nihil fiat***] Liber Bembinus, ***si ab eo***. et praeterea, et hic liber et omnes alii, ***nihil fiet*** habent. FAERNUS. ***Fiet*** nostri omnes; iidem tamen ***Hoc***.

1. ***Exspecto quam mox recipiat huc sese Geta***] Tres antiquissimi libri, et Basilicanus non habent, τὸ huc, nec Donatus. FAERNUS. Etiam nostri nesciunt illud ***Huc***.

2. ***Sed patruum cum patre video***] O. l. s. ***Sed patruum video cum patre***. quae collocatio meliorem efficit numerum. FAERNUS. Sic et nostri.

4. ***Adibo hosce: o noster Chremes***. CH. ***salve Geta***] Liber Bembinus ita habet, ***O salve noster Chreme***. quod si recipimus, oportebit primam hujus versus syllabam praecedenti applicare, et vel ex ***noster r*** elidere, vel in ***Chreme***, posteriorem corripere; ita etiam numerus erit melior. nam in vulgata lectione, duo medii pedes singuli, ex integris constant partibus orationis; quod in senariis, et heroicis versibus vitiosum esse, auctor est Gellius lib. XVIII. cap. ultimo. FAERNUS.

G. Ueníre saluum uólupest. *D.* credo. *G.* quíd agitur?
C. Multa áduenienti, ut fít, noua hic complúria.
G. Ita. de Ántiphone audístin quae facta? *C.* ómnia.
G. Tun díxeras huic? fácinus indignúm, Chreme,
Sic círcumiri? *D.* id cum hóc agebam cómmodum.
G. Nam hercle égo quoque id quidem ágitans mecum sédulo,
Inuéni, opinor, rémedium huic rei. *C.* quíd, Geta?
D. Quod rémedium? *G.* ut abii ábs te, fit forte óbuiam
Mihi Phórmio. *C.* qui Phórmio? *G.* is qui istám. *C.* scio.
G. Uisum ést mi, ut eius temptárem prius senténtiam.
Prendo hóminem solum: cúr non, inquam, Phórmio,

Adibo hosce. o salve noster Chreme. Salve Geta.

Sic a Faerno est ex Bembino. Sed tolle illud *Hosce*, et repone,

Adibo: o salve noster Chreme: salve Geta.

Adibo absolute, ut Eun. III, 2, 8.

Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc exeam.

Adel. III, 4, 14.

Adibo. salvere Hegionem plurimum Jubeo.

et ita saepe alibi. Nostri omnes sic habent,

Adibo hosce: o nostér Chremés. Salve Geta:

In quo hoc primum peccatur, quod Geta Chremetem salvere non jubet; deinde, id quod ex Gellio notat Faernus, medios duos pedes *Noster Chremes* ex integris verbis constare, id vitiose fieri metrici olim animadverterunt; nempe quia tum necesse est, ut syllabae ultimae acuantur, contra Latinae linguae indolem.

9. *Cum hoc id agebam commodum*] O. l. s. *id cum hoc a. c.* FAERNUS. Sic et omnes nostri.

10. *Nam hercle ego quoque id quidem mecum agitans sedulo*] Soli libri Vaticanus, et Victorianus, et Basilicanus ita habent, ut in lectione vulgata. at vero omnes alii, et in iis Bembinus, sine τὸ *quidem*, hoc modo,

Nam hercle ego quoque id agitans mecum sedulo;

qua lectione admissa, non fiet collisio in *nam hercle.* FAERNUS.

Nam hercle ego quoque id agitans mecum sedulo.

Sic dedit Faernus; sed in *Nam hercle* necessario fit collisio; Ergo recte, quod et nostri omnes, recentiore uno excepto,

Nam hercle ego quoque id quidem agitans mecum sedulo.

11. DE. *quid Geta?*] Haec verba Chremeti liber Bembinus ascribit, duo sequentia Demiphoni. FAERNUS.

Recte hoc Bembinus; et idcirco, quod omisit Faernus, in Textum recepimus. Prior respondet Chremes, cujus major res agitur, et propior cura ac sollicitudo est.

14. *Visum est mihi, ut ejus témptarém sententiam*] Codex noster veterrimus pro *Ejus* habet *Prius;* alter 900 annorum *Prius ejus:* Tertius *Ejus pertemptarem.* Certe illud *Témptarém*, pes molossus cum duplice accentu, dehonestat hunc versum. Repono,

Visum ést mi, ut ejus temptárem prius senténtiam.

Uidémus, inter nós haec potius cúm bona
Ut cómponantur grátia, quam cúm mala?
Erus líberalis ést et fugitans lítium:
Nam céteri quidem hércle amici omnés modo
Uno óre auctores fuére, ut praecipitem hánc daret.
A. Quid hic coéptat, aut quo euádet hodie? *G.* an légibus
Datúrum poenas díces, si illam eiécerit?
Iam id éxploratumst: heía sudabís satis,
Si cum íllo inceptas hómine: ea eloquéntia est.
Uerúm pono esse uíctum eum: at tandém tamen
Non cápitis ei res ágitur, set pecúniae.
Postquam hóminem his uerbis séntio mollírier;
Solí sumus nunc, ínquam, hic: eho, quid uís dari
Tibi ín manum, erus ut hís desistat lítibus:
Haec hínc facessat, tú molestus né sies.
A. Satin ílli di sunt própitii? *G.* nam sát scio,

Ovid. Metam. I, 190. *Cuncta prius temptata.*

16. *Vides, inter vos sic haec potius cum bona*] Non placet illud *Sic;* ab aliquot libris abest; in aliis *Si.* Praeterea in multis est *Nos*, non *Vos;* et sic olim Eugraphius, qui ita παραφράζει *Ut haec componamus.* Repono,

Videmus, inter nos haec potius cum bona
Ut componantur gratia, quam cum mala.

Certe cum *Inter nos*, vel *Inter vos* dicit, utriusque partis officium notat, non unius tantum. Quare aut *Videmus inter nos* lege, aut *Videtis inter vos.* Apud Priscianum tamen p. 1103. *Vides inter vos.*

25. *Verum pone esse victum eum*] Idem liber *pono;* quasi diceret, concedo. FAERNUS. Nostri omnes, *Pone.*

26. *Non capitis ejus res agitur, sed pecuniae*] In scandendo versu, *ejus* monosyllabum est; quae licentia vitaretur si legeretur, ut in contextu libri Victoriani,

Non capitis ejus agitur, sed pecuniae.

aut ut in Bembino, *non capis.* quod forte procedit pro *capitis*, sicut antiqui, *lapis* dixerunt in genitivo. FAERNUS.

Nihil opus est istis: *Ejus* monosyllabon est, saepius fere quam disyllabon. Potius tamen legendum est, ut in veteri codice apud Guyetum,

Non capitis ei res agitur, sed pecuniae.

28. *Soli sumus nunc inquam: eho dic quid velis dari*] In o. l. s. *nunc hic inquam* legitur; in aliquibus non est verbum *dic*, inter quos est Bembinus, qui etiam pro *velis*, *vis* habet, ut versus exposcit. ita legendum,

Soli sumus nunc hic, inquam; eho, quid vis dari.

FAERNUS.

Soli sumus nunc hic, inquam: eho quid vis dari.

Miror in omnibus Faerni libris *Hic inquam* fuisse, cum in nostris sit universis *Inquam hic*: atque id recte, ut *Inquam* sit in ictu. Nostri tamen mox mendose, *Dic quid velis dari tibi in manum.*

29. *Tibi in manum, út erus his desistat litibus*] Ne *Erus* extra ictum penitus abscondatur, Repone,

Si tu áliquam partem aequí bonique díxeris,
Ut est ílle bonus uir, tría non commutábitis
Uerba hódie inter uos. *D.* quís te istaec iussít loqui?
C. Immó non potuit mélius peruenírier
Eo quó nos uolumus. *A.* óccidi. *C.* perge éloqui.
G. A prímo homo insaníbat. *D.* cedo, quid póstulat?
G. Quid? nímium quantum. *C.* quántum? dic. *G.* siquís daret
Taléntum magnum. *D.* immó malum hercle: ut níl pudet?
G. Quod díxi adeo eii: quaéso, quid si fíliam
Suam únicam locáret? parui réttulit
Non súscepisse: inuénta est quae dotém petat.
Ut ad paúca redeam, ac míttam illius inéptias:
Haec dénique eius fuít postrema orátio:
Ego, ínquit, iam a princípio amici fíliam,
Ita ut aéquom fuerat, uólui uxorem dúcere.
Nam míhi uenibat ín mentem eius incómmodi,
In séruitutem paúperem ad ditém dari.
Set mi ópus erat, ut apérte tibi nunc fábuler,

Tibi in manum, érus ut his desistat litibus.

33. *Ut ille est bonus vir*] O. l. s. habent, *ut est ille:* in dimetiendo versu ex *est s* elidetur, ut in prima sede sit anapaestus. FAERNUS. Codex C. C. et alter e Meadianis, *Ut ille est.*

38. *Quid? nimium, quantum libuit.* C. *dic.* G. *siquis daret*] Codex 900 annorum *Quantum voluit;* et *Libuit* pro varia lectione inter lineas. Hinc colliges utrumque addititium esse: Lege, quod jam ab aliis occupatum est,

G. *Quid? nimium quantum.* C. *Quantum? dic.* G. *Siquis daret.*

Sic olim legebat Celsus Grammaticus apud Charisium p. 185. *Nimium quantum: Terentius in Phormione. Ubi Celsus pronunciat; uti* Immane quantum, Incredibile quantum. *Licet quidam sic legant*, *inquit*, *ut* Nimium *servus dicat*, Quantum *vero senes: sed sententiam non intellegunt.*

39. CH. *Immo malum hercle*] Hoc cum libris nostris Demiphoni tribue, ut et illud superius, *Cedo quid postulat?* Convenit illum exclamare, quippe qui de suo solvendum fore credebat

47. *Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,*
In servitutem pauperem ad ditem dari]

Non procedit oratio. *Ejus* hic est, Phanii virginis; consequens ergo erat, ut *Eam* dari diceret, non generali sententia *Pauperem.* Repone,

Nam mihi venibat in mentem ejus incommodi;

hoc est, *Id incommodum in mentem veniebat.* Ita supra 1, 3, 2. *Ubi in mentem ejus adventi venit:* ubi Donatus: *Sic veteres genitivo casu proferebant; ut Cicero* [Verr. 1, 17.] *Fac tibi paternae legis Acilias veniat in mentem. Venibat*, ut supra v. 37. *Insanibat.*

Aliquántulum quae adférret qui dissóluerem
Quae débeo: et etiám nunc, si uolt Démipho
Dare quántum ab hac accípio, quae sponsást mihi;
Nullám mihi malim, quam ístanc uxorém dari.
A. Utrúm stultitia fácere ego hunc an málitia
Dicám, scientem an ínprudentem, incértus sum.
D. Quid, si ánimam debet? *G.* áger oppositust pígnori
Ob décem mnas, inquit. *D.* áge, age, iam ducát: dabo.
G. Aedículae item sunt ób decem alias. *D.* oíeï,
Nimiúmst. *C.* ne clama: pétito illasce a mé decem.
G. Uxóri emenda ancíllast: tum autem plúscula
Supelléctile opus est: ópus est sumptu ad núptias:
His rébus alias póne sane, inquít, decem.
D. Sescéntas proinde scríbito iam míhi dicas:
Nil do: ínpuratus me ílle ut etiam inrídeat?
C. Quaeso, égo dabo, quiésce: tu modo fílius
Fac ut íllam ducat, nós quam uolumus. *A.* eí mihi:
Geta, óccidisti mé tuis falláciis.
C. Mea caúsa eiicitur: me hóc est aequom amíttere.

57. *Ob decem minas, inquit*] Repone,

Ob décem mnas, inquit; ut Graeci μνᾶς.

Ita saepe apud Plautum pronuntiatur.

58. DE. *hoi, hui*] Liber Bembinus, *oi, ei:* quam lectionem sequimur. FAERNUS. Nostri perperam *Hui*. Vide ad Heaut. I, 1, 31.

59. *Petito hasce a me decem*] Repone versus gratia,

Petito illasce a me decem.

60. *Tum autem pluscula supellectile opus est*] *Tò autem* nullus habet liber scriptus, nec Priscianus hunc locum citans, sed nec versus admittit. FAERNUS.

Uxori emenda ancillulast: tum pluscula.

Quid hoc est, quod nullus apud Faernum liber *Autem* habuerit, nostri habeant universi? Et quidem melius, si cum codice Petrensi, *Ancilla* hic legatur,

Uxori emenda ancillast: tum autem pluscula.

And. I, 5, 34. *Tum autem hoc timet, Ne deserás se.* Eun. II, 3, 12. *Tum autem qui illum flocci fecerim.* Omittit tamen Priscian. p. 611.

62. *His rebus sane pone inquit decem minas*] Hic versus enervis et elumbis incedit. Nostri omnes *Pone sane.* A duobus abest *Minas.* Repone,

His rebus alias pone sane, inquit, decem.

63. *Sexcentas proinde potius scribito jam mihi dicas*] Nec in libro Bembino, nec in Victoriano, nec etiam in quibusdam libris scriptis Donati est τὸ *potius,* quod et versui incommodum est. et praeterea in omnibus antiquissimis scriptum est *sescentas* per *s.* FAERNUS. Nostri *Perinde*, vel *Proinde potius*; nisi quod ab uno absit *Potius.*

68. *Aequum est amittere*] Ex o. l. s. et Donato ita colloca, *est aequum.* FAERNUS. Sic et nostri.

G. Quantúm potest me cértiorem, inquít, face:
Si illám dant, hanc ut míttam: ne incertús siem:
Nam illí mihi dotem iám constituerúnt dare.
C. Iam accípiat: illis répudium renúntiet:
Hanc dúcat. *D.* quae quidem ílli res uortát male.
C. Oppórtune adeo argéntum nunc mecum áttuli,
Fructúm, quem Lemni uxóris reddunt praédia:
Inde súmam: uxori, tíbi opus esse, díxero.

Actus IV. Scaena IV.

Antipho. Geta.

A. GETA. *G.* hém. *A.* quid egisti? *G.* émunxi argentó senes.
A. Satin ést id? *G.* nescio hércle, tantum iússus sum.
A. Eho, uérbero, aliud míhi respondes ác rogo?
G. Quid érgo narras? *A.* quíd ego narrem? operá tua
Ad réstim mi quidem rés redit planíssume.
Ut té quidem omnes, dí deae, superi, ínferi,

69. ***Quantum potes***] Liber Bembinus ***potest:*** quae duae sunt partes orationis, ***pote*** et ***est***, ut sit sensus, tam celeriter, quantum pote est, me certiorem fac. FAERNUS. Nostri ***Potes***. Sed recte ***Potest***. Vide Adel. IV, 5, 66.

70. ***Hanc ut omittam***] Bembinus, et aliqui alii libri ***mittam***. FAERNUS. Nostri omnes ***Mittam***.

72. ***Jam accipiet***] Omnes fere libri, ***jam accipiat***. ita et Bembinus et Victorianus et Basilicanus. FAERNUS. Meliores nostri ***Accipiat***.

74. ***Nunc argentum mecum attuli***] Numero meliore collocantur haec verba in aliquot libris scriptis, et Donato: ***nunc mecum argentum a.*** At in Bembino, ***argentum nunc mecum a.*** licet deinde annotata sit inversio. FAERNUS.

Opportune adeo nunc mecum argentum attuli.

Nostri fere omnes ***Argentum mecum:*** quare placet qui in Bembino est ordo,

Opportune adeo argentum nunc mecum attuli.

76. ***Id sumam***] Sic et Donatus; sed liber Bembinus ***inde sumam.*** prima autem hujus versus syllaba praecedentis fini applicabitur. FAERNUS.

Nostri omnes ***Id***, sed perperam. Si ***Id*** legis, totum id quod a Lemno attulit triginta minae erant: Si ***Inde***, e multo majore summa sumit minas triginta. Quin et Donatus, si animum attendas, legebat ***Inde. Id sumam; non fructum, sed argentum.*** Sic hodie editum: sed, nisi ***Inde*** scripseris, putidissima annotatio est. Quis enim dubitaverit, non conjungi ***Id fructum?*** Ceterum prima hic syllaba non priori versui applicanda est, sed primi pedis licentia ***Inde*** corripitur.

1. ***Emunxi argento senes***] Nonius in v. Emungi, et rursus v. Emungere ***Senem*** habet.

2. ***Satin id est?***] Meliores nostri magno numero, ***Satin ést id?*** Recte. Mox v. 5. lege ***Redit*** pro ***Rediit***, et sic Prisc. p. 757.

6. ***Ut te quidem omnes dii deaeque, superi, inferi***] Dele illud ***Que***, quod,

Malís exemplis pérdant! em, si quíd uelis,
Huic mándes, qui te ad scópulum e tranquillo aúferat.
Quid mínus utibile fuít, quam hoc ulcus tángere
Aut nóminare uxórem? iniecta est spés patri
Posse íllam extrudi. cédo nunc porro, Phórmio
Dotém si accipiet, úxor ducenda ést domum,
Quid fíet? *G.* non enim dúcet. *A.* noui. céterum
Cum argéntum repetent, nóstra causa scílicet
In néruom potius íbit. *G.* nihil est, Ántipho,
Quin mále narranda póssit deprauárier.
Tu id quód boni est excérpis: dicis quód mali est.
Audí nunc contra iám: si argentum accéperit,
Ducénda est uxor, út ais: concedó tibi:
Spatiúm quidem tandem ápparandis núptiis,

cum versui tum elegantiae inimicum est. Si ultima, certe et priora, per asyndeton dici debent. Et sic codex vetus apud Guyetum, qui tamen hunc cum sequentibus duobus pro spuriis ablegat. Quae haec vesania est? Apud Priscianum p. 1141. et Charisium p. 197. *Dii deaeque.*

8. *Qui te ad scopulum e tranquillo inferat*] Hic versus nec est in libro Bembino, nec in Victoriano, nec Basilicano, nec exponitur a Donato, nec sane multum momenti ad sensum affert; et praeterea inusitati, aut certe admodum rari generis est, quippe trochaicus dimeter hypercatalecticus. quibus omnibus adducti sumus, ut eum ex libro nostro deleremus, ut et Robertus Stephanus ante nos fecit. eum tamen versum omnes alii habent libri scripti, sed ita ut verba praecedentia, id est *Quod quidem recte curatum velis*, aut non habeant, aut fere addita extra contextum habeant. in omnibus contextus hic fere sit, *Huic mandes, qui te ad scopulum e tranquillo inferat.* hoc item modo versus esset senarius; sed nos antiquissimam lectionem sequimur. FAERNUS.

Versus hic jam olim duplici colo claudebatur:

[*qui te ad scopulum e tranquillo auferat*
Huic mandes, —
[*quod quidem recte curatum velis.*

In nostris plerisque utrumque est; sed in his hoc prius venit, in aliis illud. unus ex Regiis posterius hoc non habet: contra tres primarii apud Faernum prius ignorant. Quaeritur jam, utrum ab Auctore sit, utrum interpolatum. Faernus, et post eum plerique alii, prius hinc exulatum mittunt, posterius adsciscunt: in quo judicium eorum et acumen desidero. Vix enim dubito, quin olim huc traductus sit in marginem ex Adel. III, 3. duodevicesimus versus,

Em, huic mandes, siquid recte curatum velis,

ut huic geminus et germanus, *Em siquid velis, huic mandes.* Postea is, ut saepe evenit, in textum se insinuavit. Atque in Adelphis quidem nihil illo melius aptiusve dici potest; hic nihil putidius aut inanius. Quid enim in se habet, quod non prius dictum sit; *Si quid velis*, id ipsum est quod *Siquid recte curatum velis.* Ergo hic habemus δὶς ταυτόν. Contra in altero verba egregia, sententia illustris, *Qui in scopulum e tranquillo auferat.* Dixerat Geta III, 1, 15. *Sic se habent principia: adhuc tranquilla res est.* Jure ergo hic Getae irascitur, qui ex tranquillissima re in novas, ut putabat, turbas et in perniciem eum conjecerit. *Auferat*, ut plerique omnes libri habent, de tempestate et fluctu proprie dictum. Ovidius, Amor. II, 4.

Uocándi, sacrificándi dabitur paúlulum.
Intérea amici, quód polliciti súnt, dabunt:
Inde íste reddet. A. quámobrem? aut quid dicét? G. rogas?
Quot rés post illa mónstra euenerúnt mihi?
Intróiit in aedis áter alienús canis:
Anguís in inpluuium décidit de tégulis:
Gallína cecinit: ínterdixit háriolus:
Arúspex uetuit: ánte brumam autém noui
Negóti nihil incípere causa est sóntica.

Auferor ut rapida concita puppis aqua.
vel lege *Ferat:* Plautus Merc. I, 2, 84.
Equidem jam censebam me esse in terra atque in tuto loco:
Verum video me ad saxa ferri saevis fluctibus.
Most. III, 1, 147.
Iterum jam ad unum saxum me fluctus ferunt.

22. *Interea amici quod polliciti sunt argentum dabunt*] Ex auctoritate libri Bembini et Victoriani, versusque ratione delentes dictionem *argentum*, legimus, *quod polliciti sunt, dabunt.* FAERNUS. Nostri plerique nesciunt illud *Argentum.*

23. *Id istis reddet*] Idem liber *inde iste.* Vaticanus, et Victorianus, Basilicanus, *id ille istis.* nobis placet antiquior lectio. FAERNUS. Nostri fere omnes *Id ille istis.*

26. *Anguis per inpluvium decidit de tegulis*] Recte hic Guyetus rem gessit, reponens *In inpluvium.* Plautus Amph. V, 1, 56.
Devolant angues jubati deorsum in inpluvium duo.
Vide nos ad Eun. III, 5, 41.

28. *Aruspex vetuit ante brumam aliquid novi Negoti incipere*] Antiquissimi libri non habent τὸ *aliquid:* sed loco ejus *autem.* quod si admiserimus, *Incipere* nomen erit: ut, *Scire tuum.* quasi diceret, aruspex vetuit inceptionem novi negotii. FAERNUS.
Aruspex vetuit ante brumam autem novi
Negoti incipere, quae causast justissima.
Quicquid dicant illi antiquissimi, in hac constructione, illud *Autem* extra locum et ordinem ponitur. Nostri tamen meliores summo consensu *Autem*: ex recentioribus duo *Aliquid*, unus *Autem aliquid*, alter *Autem quid.* Nempe huc adductum est *Aliquid* vel *Quid*, quia sententia alioqui manca et mutila esset. Aut valde fallor aut magnum hic Magistrorum flagitium latet. Donatus ad locum: *Ante brumam autem) Irrisit homines Terentius, quibus religio sit aggredi negotium aliquod diebus decrescentibus.* Atqui non opus erat aruspice, ut sciret aliquis dies decrescere. Ante brumam nihil magni negotii incipere, non ex aruspicina fluxit, sed alterius prorsus fuit superstitionis. Hoc posito, videor mihi meo jure post *Vetuit* distinguere,
Gallina cecinit: interdixit hariolus:
Aruspex vetuit:
Haec certe concinna sunt, atque adeo non possunt non esse vera. Jam autem rite et suo ordine venit *Autem*, si hinc nova sententia inchoetur, *Ante brumam autem*: modo ut ista quae sequuntur huc coaptari possint. Quidni et ego hariolus hic fiam? non a vero, ut opinor, longe abero. Repono,
Aruspex vetuit: ante brumam autem novi
Negoti nihil incipere, causa est sontica.
Causa sontica, quia jam fere obsoletum erat, magistris non placuit, et pro interpretatione substituerunt *Justissima.* Idque satis perite. Festus [p. 344.] *Sonticum, justum; certum cum justa causa; propter quod, quod est gerendum, agere desistimus. Naevius,*
Sonticam causam esse oportet, quamobrem perdas mulierem.

Haec fient. *A.* ut modo fiant. *G.* fient: mé uide.
Pater éxit: abi, dic ésse argentum Phaédriae.

Actus IV. Scaena V.

Demipho. Geta. Chremes.

D. QUIÉTUS esto, inquam: égo curabo né quid uerborúm duit.
Hoc témere numquam amíttam ego a me, quín mihi testis ádhibeam:
Cui dém, quamobrem dem, cómmemorabo. *G.* ut caútus est, ubi níhil opust.
C. Atqui íta opus facto est, ét mature, dúm libido eadem haéc manet:
Nam si áltera illaec mágis instabit, fórsitan nos reíciat.
G. Rem ipsám putasti. *D.* dúc me ad eum ergo. *G.* nón moror. *C.* ubi hoc égeris,
Transíto ad uxorém meam, ut conuéniat hanc prius quam hínc abit.
Dicát eam dare nos Phórmioni núptum, ne suscénseat:

M. Porcius Cato De re A. Atili: Quid dicam causae extitisse? timidusne sis, an impedimento tibi causam sonticam fuisse? Tibullus I, 8, 51.

Parce precor tenero: non illi sontica causa est.

Illud quoque animadverte, *Quae causast justissima*, in leges metricas peccare; quia *causast* pes quartus integro verbo sit. Vide Gellium XVIII, 15.

1. *Nequid verborum duint*] Lego *duit:* de solo enim Phormione est sermo, ut ex insequentibus patet. est haec lectio omnium antiquissimorum librorum. FAERNUS. Sic et nostri plerique *Duit*.

3. *Quin mihi testes adhibeam, Cum dem*] Nimis hoc vapidum et senile est. *Numquam hoc a me amittam*, hoc est, *Numquam cuiquam hoc dabo; quin cum dem, testes adhibeam.* Duo ex nostris *Cur dem.* Lege et distingue,

Hoc temere numquam amittam ego a me, quin mihi testis adhibeam:
Cui dem, quamobrem dem, commemorabo.

Cui dem, ut tam de homine, quam de negotio jusjurandum dare possint.

4. *At matura*] Omnes fere, et in iis antiqui libri, *et matura.* FAERNUS.

Nostri plerique *At*, unus et alter *Et.* Lego,

Atqui ita opus facto est, et mature. *Matura* et *Propera*, pro *Mature* et *Propere*, saepe hic se ingesserunt.

7. *Transito ad uxorem*] Addo pronomen *meam*, ex o. l. s. ita etiam octonarii exigente ratione, in fine vero hujus versus lego, *abit* ex eadem versus

Et mágis esse illum idóneum, ipsi qui sít familiárior:
Nos nóstro officio níl degressos: quántum is uoluerít dari,
Datum ésse dotis. *D.* quíd tua, malum, id réfert? *C.* magni, Démipho.
Non sátis est tuum te officium facere, fáma si id non ádprobat:
Uolo ipsíus quoque uoluntáte haec fieri, né se eiectam praédicet.

ratione, et tribus antiquissimis libris. FAERNUS. Nostri omnes et *Meam* et *Abit*.

9. ***Et magis esse illum idoneúm, qui ipsí sit familiarior***] Lege ex codice Academico,

Et magis esse illum idóneum, ípsi qui sit familiarior.

10. *Nos nostro officio nihil egressos*] Aliqui libri pro *egressos* habent *digressos*, et in iis est Victorianus et Bembinus, qui etiam pro *nihil* vel *nil*, quod in aliquibus est, habet *non*. ita legimus, *Nos nostro officio non digressos*; utroque tamen modo stat versus. FAERNUS.

Nos nostro officio non digressos esse: quantum is voluerit,
Datum esse dotis

Nostri omnes *Nihil egressos: quantum*. Nullus agnoscit illud *Esse*. Repono,

Nos nostro officio nil degressos: quantum is voluerit dari,
Datum esse dotis.

Degressos officio; ut passim, *Decedere officio*. Plaut. Cas. III, 5, 40.

Sciéns de via ín semitám degredíre

Dari autem absorptum est a verbo sequenti.

11. *Quid tua malum id refert?*] Arbitror in dimetiendo hoc versu, qui est octonarius iambicus, ut ceteri, pronomen *tua* posteriorem corripere, quod posse fieri Donatus videtur innuere, cum dicit, *Et quaere quomodo dicatur, quid mea? quid tua? an deest ad, ut sit ad mea, aut ad tua.* ex quibus Donati verbis videre licet, existimare eum in accusativo casu efferi posse hanc dictionem. ita in quarta sede esset tribrachus. FAERNUS.

Frustra hic solicitus est Faernus: *Tua* casu est ablativo; et *Id*, ut passim, corripitur.

12. *Non sat tuum officium fecisse, si non id fama approbat?*] In libro Bembino et Victoriano legitur hoc modo, *non satis est tuum te officium fecisse.* sed hoc modo versus impeditus esset nisi forte elidas ex *fecisse* unum *s*, aut collocationem hanc sequare, quae in aliquibus libris scriptis est: *id si non fama adprobat*. FAERNUS.

DE. *Non satis est tuum te officium fecisse, si non id fama adprobat?*

Si haec recte habent; vel legendum hic *Faxe* pro *Fecisse*; ut *Faxem* pro *Fecissem*. Plautus Pseud. I, 5, 84.

Pistrinum in mundo scibam, si id faxem, mihi:

Vel, ut et duo ex nostris habent, *Id si non*. Sed corrigendum est *Facere*; praeterea tollendae sunt illae notae Personarum et Interrogationis. Omnia haec Chremetis sunt, qui, ut par erat, rationem reddit, cur *Magni sua referret*. Lege igitur et distingue,

CH. *magni, Demipho.*
Non sátis est tuum te officium facere, fáma si id non ádprobat:
Volo ipsius quoque voluntate haec fieri, ne se ejectam praedicet.

Non satis est te facere: sententia generalis; et proinde praesente tempore *Facere* proferenda; non *Fecisse*, quo ad rem hanc solam coarctetur.

13 *Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se ejectam praedicet*] Ex *ipsius s* eliditur, ut in secunda sede sit

D. Idem égo istuc facere póssum. *C.* mulier múlieri magis cóngruet.

D. Rogábo. *C.* ubi ego illas núnc ïam reperíre possim, cógito.

Actus V. Scaena I.

Sophrona. Chremes.

S. QUÍD agam? quem mi amícum misera inuéniam, quo consília haec referam, atque
Únde mi auxiliúm petam?
Nám uereor, era ne ób meum suasum indígne iniuria ádficiatur:

---

dactylus vel tribrachus, nam utrumque potest esse. *ejectam* vero in duas syllabas contrahetur, ut sit in sexta spondeus. FAERNUS.

Haec nostri universi, non *Hoc*. *Haec* omnia, quae in divortio transacta et transigenda sunt. Ceterum nihil opus est, ut *Ejectam* in duas syllabas contrahatur; modo, quod passim fit apud veteres, in *Ipsius s* finale abjiciatur.

14. *Mulier mulieri magís congruet*] In libro Bembino est *convenit*, in Basilicano *congruet*, in ceteris omnibus *congruit*. FAERNUS. Tres tantum ex nostris *Congruit;* ceteri omnes *Congruet:* quod placet.

15. *Ubi nunc illas ergo*] In nullo libro inveuias hanc lectionem, sed fere in omnibus, *Ubi ego illas nunc.* in Bembino tantum, *Ubi illas nunc ego,* ut et versus exposcit. FAERNUS.

Rogabo. Ubi illas nunc egó reperire possim, cogito.

Nostri omnes, *Ubi ego illas nunc rep.* Repone,

Rogábo. Ubi égo illas nunc ïam reperire possim, cogito.

1. *Aut cui consilia*] In eodem libro, *aut quo consilia.* versus autem hos ita ordinamus, ut sint trochaici, primus quidem tetrameter acatalecticus, quemadmodum et tertius et quartus hujus scaenae: secundus vero, demptis duabus dictionibus *nunc* et *mihi,* quae non sunt in libro Bembino, nec in multis aliis, dimeter catalecticus, hoc modo,

Quid agam? quem mihi amicum inveniam misera? aut quo consilia haec referam?
Aut unde auxilium petam?

Basilicanus et Victorianus, *aut unde mihi auxilium petam*? FAERNUS.

Quid agam? quem mihi amicum inveniam misera? aut quo consilia haec referam?
Aut unde auxilium petam?

Sic a Faerno. Sed nostri universi *Misera inveniam*: et tres nostri primarii cum aliis duobus, *Unde mihi.* Repone,

Quid agam? quem mi amicum misera inveniam, quo consilia haec referam, atque
Unde mi auxilium petam?

Dele prius *Aut*, et pro altero substitue *Atque.* Series et nexus orationis hic est, *Quem inveniam amicum*, *quo* (id est, cui amico) *consilia referam; atque unde* (a quo amico) *auxilium petam? Quo, Unde, Hinc, Inde* saepe ad Personas referuntur, non semper ad res. Vide Servium ad Aen. I, 10. *Genus unde Latinum.*

3. *Indigne injuria afficiatur*] Idem liber Bembinus et aliqui alii *indigna* habent, ut ad injuriam referatur. FAERNUS.

Indigna injuria adficiatur. Sic e suo Bembino Faernus, semper ei libro addictior, quam par erat. Nostri omnes

Íta patrem adulescéntis facta haec tólerare audió uiolenter.

C. Nám quae haec anus est, éxanimata a frátre quae egressást meo?

S. Quod ut fácerem egestas me ímpulit; cum scírem infirmas núptias

Hasce ésse: ut id consúlerem, interea uíta ut in tutó foret.

C. Cérte edepol, nisi me ánimus fallit, aút parum prospíciunt oculi,

Meaé nutricem gnátae uideo. *S.* néque ille inuestigátur. *C.* quid ago?

S. Qui éius pater est. *C.* ádeo? an maneo, dum haéc quae loquitur, mágis cognosco?

Indigne; et recte. Sic Heaut. III, 3, 4.

> *Facis adeo indigne injuriam illi, qui non abstineas manum.*

5. *Nam quae haec est anus*] Aliqui libri, inter quos Bembinus et Basilicanus, item Donatus, *nam quae haec anus est?* hic autem, et duo sequentes versus trochaici sunt tetrametri catalectici. FAERNUS.

> *Nam quae haec anus est exanimata, a fratre quae egressast meo?*

Prava distinctio est, quam sic corrigas,

> *Nam quae haec anus est, exanimata a fratre quae egressast meo.*

Exanimata egressast, ut Eun. IV, 2, 14.

> *Set quid hoc, quod subito timida egreditur Pythias?*

Nostri quoque omnes *Haec anus est*: Recte: ut *Anus* in ictu sit. Apud Servium ad Georg. IV, 445. *Nam quae est haec anus.*

8. *Aut parum oculi prospiciunt*] O. l. s. *aut parum prospiciunt oculi.* quae collocatio verborum versum efficit trochaicum acatalecticum, cujusmodi sunt tres sequentes. FAERNUS. Ita et nostri universi.

9. *Quid agam?*] Legimus ex libro Bembino, *quid ago?* FAERNUS. Nostri omnes *Agam*. Placet *Ago*, ut mox *Adeo, Maneo.*

10. *Adeone, an maneo, dum ea quae loquitur*] Ex eodem libro, et ratione trochaici, *adeo, maneo, dum haec quae loquitur.* et est ordo, dum magis cognosco, quae haec loquitur. FAERNUS.

> *Qui est ejús pater. Adeo? maneo? dum ea quae loquitur, magis cognosco.*

Sic in Faerni editione est: sed apparet eum voluisse, *Haec quae loquitur*, ex Bembino; ut *Haec* sit casu recto singulari. Nostri omnes *Ea;* sed alterum rectius, ut infra V, 6, 6. *Num tu intellegis, hic quid narret?* Eun. V, 8, 7. *Audin tu, hic quid ait?* Porro omnes nostri, *Adeon an maneo.* Lege, *Adeo an maneo;* neque hic Bembino ausculta. Plautus Aul. IV, 9, 20.

> *Quid agam? abeam an maneam? adeam an fugiam?*

Curcul. IV, 4, 33.

> *Quid ego faciam? maneam an abeam?*

Deinde pro *Qui est ejús pater*, nostri omnes *Qui ést pater ejus*: neutrum placet; quia *Pater* extra ictum ponitur. Repone,

> *Qui éjus páter est. Adeo? an maneo, dum haec quae loquitur magis cognosco?*

S. Quód si eum nunc reperíre possim, níhil est quod uercár. *C.* east ipsa.
Cónloquar. *S.* quis hic lóquitur? *C.* Sophrona. *S.* ét meum nomen nóminat?
C. Réspice ad me. *S.* di óbsecro uos, éstne hic Stilpho? *C.* nón. *S.* negas?
C. Cóncede hinc a fóribus paulum istórsum sodes, Sóphrona.
Ne me ístoc posthac nómine appellássis. *S.* quid? non óbsecro es
Quem sémper te esse díctitasti? *C.* 'st. *S.* quid has metuís fores?
C. Conclúsam hic habeo uxórem saeuam. uérum istoc me nómine
Eo pérperam olim díxi, ne uos fórte inprudentés foris
Effútiretis; átque id porro aliqua úxor mea rescísceret.

14. *Paululum istorsum*] Plerique l. s. sed recentes habent *paulum*, ut et exigit versus, qui est trochaicus catalecticus, ut duo praecedentes. Donatus videtur legisse, *paululum istoc*. FAERNUS.

Paululum istorsum. Sic et nostri *Paululum;* sed *Paulum* reponendum, versu ipso jubente. Ceterum quod Faernus ait, Donatum legisse *Paululum istoc;* ex his ejus verbis collegisse sibi visus est: *Nunc Istorsum adverbium est loci; aliàs nomen.* Quia *Istorsum* nusquam nomen est, corrigebat illic *Istoc.* Sed fefellit virum acutissimum prava lectio; quippe veteres ibi Editiones, *Nunc Paululum adverbium est loci, aliàs nomen.* Atque hoc vere dicitur.

16. *Quid? non is obsecro es*] *Tò is* aliquot libri non habent, inter quos Bembinus. FAERNUS. A nostris quoque abest *Is*; sed iidem habent, *Non es, obsecro.* Perperam, nisi tollas *Quid:* tum bene habebit, *Non is obsecro es;* ut et apud Velium Longum est, p. 2213.

16. *Quem semper te esse dictitasti?* CH. *st*] Ex extrema syllaba dictionis *dictitasti*, et particula *st*, cui sonum vocalis aspiro, facio spondeum, ut octonarius constet. FAERNUS.

Pro *St* Nostri omnes *Est*. Sed Velius citat *St:* et ex *S* et *T* syllabam fieri notat; quare salvus est spondeus.

17. *Verum istoc de nomine*, *Eho perperam olim dixi*] Liber Bembinus primo habuit *istuc*, quod postea mutatum est in *istoc*, quemadmodum omnes alii libri habent: sed lectio libri Victoriani mihi vehementissime placet, *verum istoc me nomine*, ut sit ordo, verum dixi me istoc nomine. FAERNUS.

Istoc de nomine. Sic et nostri omnes; sed vera est libri Victoriani lectio, *Istoc me nomine*, et in textum recipienda. Sic paulo ante, *Ne me istoc nomine appellassis:* et supra II, 3, 45.

Neque mi cognatus fuit quisquam istoc nomine.

S. Istóc pol nos te hic ínuenire míserae numquam pótuimus.

C. Eho díc mihi, quid reí tibi est cum fámilia hac unde éxis?

Ubi íllac? *S.* miseram me. *C.* hém, quid est? uiuúntne? *S.* uiuit gnáta.

Matrem ípsam ex aegritúdine miserám mors consecúta est.

C. Male fáctum. *S.* ego autem quae éssem anus desérta, egens, ignóta,

Ut pótui, nuptum uírginem locáui huic adulescénti,

Harúm qui est dominus aédium. *C.* Antiphónine? *S.* isti inquam ípsi.

C. Quid? duásne is uxorés? *S.* au, obsecro, únam ille quidem hanc sólam.

20. S. ***Hem istoc pol***] Auctoribus antiquissimis, libris Bembino et Vaticano, deleo particulam *hem*. FAERNUS. Nostri *Item* habent.

21. CH. ***Eho, dic mihi, quid tibi rei est***] Tres antiquissimi libri, et Basilicanus ita collocant, *quid rei tibi est.* versus est tetrameter Iambicus catalecticus, ut sequentes. FAERNUS Sic et nostri plerique *Rei tibi est.*

22. *Aut ubi illae sunt?*] Ex ratione versus, et fide omnium fere librorum, et in his Bembini, deleto τὸ *aut*, et in dimetiendo versu corripito priorem syllabam in *illae*. FAERNUS.

Duo ex nostris *Ubi illae?* nec *Aut*, neque *Sunt* agnoscunt. Recte. Si cui tamen *Sunt* arrideat, is legat *Ubi illaec sunt?* quo accentus in posteriore syllaba rite fiat.

23. *Matrem ipsam ex aegritudine, miseram mors consecuta est*] O. fere l. s. et in iis Bembinus ita habent, *ex aegritudine hac.* quod exponemus, prae tristitia, quod maritum suum invenire non posset. sane Donatus exponit, *ex aegritudine*, infirmitate, ac morbo: quae expositio non quadrat ad hanc lectionem. FAERNUS.

Ne unus quidem ex tot nostris, nec Edd. vett. habent *Hac.* Corrector, credo, Bembinus, versus gratia addidit *Hac*, quo tamen versus aeque commode carere potest, sententia commodius caret. Plautus Poen. Prol. v. 69. *Conjicitur ipse in morbum ex aegritudine.*

25. *Ut potui virginem nuptum*] Omnes fere libri, praeter Bembinum, *nuptum virginem.* ita est Iambicus in quarta. FAERNUS. Nostri omnes *Nuptum virginem*, quod et versus postulat.

26. *Harum qui est dominus aedium. Antiphonin? Em, isti ipsi*] Versus hic claudicat; *Em* enim sine synaloepha stare nequit. Duo ex nostris post *Antiphonine* addunt *Inquam:* tertius, qui ex Academicis est, sic recte,

> *Harum qui est dominus aedium. Antiphonine? Isti inquam ipsi.*

27. *Unam quidem ille*] O. l. s. hunc ordinem verborum habent, *unam ille quidem.* FAERNUS.

> *Quid duasne is uxores habet. Au, obsecro, unam ille quidem hanc solam.*

Etiam nostri *Ille quidem.* Versus tamen ne hoc quidem pacto stare potest. Repone,

> *Quid duasne is uxores? Au obsecro unam ille quidem hanc solam.*

Habet, ex interpretatione inter lineas natum est.

C. Quid illam álteram quae dícitur cognáta? *S.* haec ergost. *C.* quíd ais?
S. Compósito factumst, quó modo hanc amáns habere pósset
Sine dóte. *C.* di nostrám fidem, quam saépe forte témere
Euéniunt quae non aúdeas optáre? offendi aduéniens
Quicúm uolebam atque út uolebam fíliam locátam:
Quod nós ambo opere máxumo dabámus operam ut fíeret.
[Sine nostra cura maxima, sua cura haec sola fecit.]
S. Nunc quíd opus facto sít uide. pater ádulescentis uénit:

28. ***Quid illa altera quae dicitur cognata? S. haec est***] Liber Bembinus, ***quid illam alteram,*** et subaudiendum est, nonne habet uxorem? vel aliquid tale. FAERNUS.

Etiam noster veterrimus, ***Quid illam alteram.*** Recte: non tamen subaudiendum, ***Habet uxorem:*** sed ut supra III, 1, 16. ***Quid eum?*** et Heaut. V, 1, 77.

32. ***Quicum volebam atque ut volebam conlocatam filiam***] Liber Bembinus, in hac parte mendosus, habet ***conlocatam amari:*** nos legendum putamus, ***conlocatam gnatam***, ut versus sit Iambicus tetrameter catalecticus, ut ceteri, non tamen mutamus. ceterum pro ***quicum***, idem liber, et Victorianus, et multi alii habent ***quocum.*** FAERNUS.

Quocum volebam, atque ut volebam, collocatam filiam. Sic dedit Faernus et versu indignante, et ipso qui ***Gnatam*** ex conjectura maluit. ***Quicum*** nostri, et Priscianus p. 934. Hoc recte. Ceterum illud in Bembino notandum, pro ***Filiam*** poni ***Amari***, nulla literarum similitudine. Id mihi videtur a correctore metrico ortum, ut versus suppleretur: cui rei fidem facit unus ex nostris, a quo ***Filiam*** abest, nec ejus vice quicquam substituitur. Ex his indiciis sic repono,

> ***Quicum volebam atque ut volebam filiam locatam.***

ut supra IV, 3, 40. ***Quid si filiam Suam unicam locaret?*** et hic v. 25. ***Virginem locavi huic adulescenti.*** Plautus Aul. II, 2, 51. ***Nunc si filiam locassim meam tibi.*** Apud Priscianum tamen, ***Collocatam filiam.***

33. ***Dabamus ut fieret operam***] O. I. s. ***dabamus operam ut fieret.*** FAERNUS. Ita nostri quoque omnes.

34. ***Sine nostra cura, maxima sua cura haec sola fecit***] Duo ex nostris ***Maxume.*** Sed vide mecum, quid versus hic intus, si excutias, habeat. ***Haec sola*** est Sophrona. Hoc semel posito, quod reliquum est, expende. Dixerat Chremes, ***Quod nos ambo opere maxumo:*** nunc vero infert, ***Sine nostra cura.*** Quomodo haec constant? An fieri quicquam potest ***Opere maxumo***, et idem tamen ***Sine cura***? Deinde illud vide, ***Haec sola sua cura maxuma.*** Si Sophrona hoc ***Sua cura*** et providentia effecit, quomodo ***forte temere*** evenit? Quae vero ista Sophronae ***cura?*** cui fors Antiphonem primo obtulit; reliquum vero Phormionis cura et astutia est actum. Nimirum hic versus a mala manu est; Corrector aliquis illud ***Quod nos***, quod ad priora refertur, post se aliquid quo referatur requirere putabat, et hunc benigne versiculum de suo donabat. Ceterum distinctione mutata nihil hoc emblemate erit opus. ***Offendi***, inquit casu sponte et de improviso factum, quod ego et frater maximopere diuque moliebamur, ut aliquando fieret.

35. ***Nunc quid facto est opus, vide***] Liber Bembinus, et Victorianus, ***nunc***

Eumque ánimo iniquo hoc óppido ferre áiunt. *C.* nil períclist.
Set pér deos atque hominés, meam esse hanc cáue resciscat quísquam.
S. Nemo éx me scibit. *C.* séquere me: intus cétera audiémus.

Actus V. Scaena II.

Demipho. Geta.

D. NOSTRÁPTE culpa fácimus, ut malís expediat ésse:
Dum nímium dici nós bonos studémus et benígnos.
Ita fúgias ne praetér casam, quod áiunt. nonne id sát erat,
Accípere ab illo iniúriam? etiam argéntumst ultro obiéctum:
Ut sít qui uiuat, dum áliud aliquid flágiti confíciat.
G. Planíssime. *D.* iis nunc práemium est, qui récta praua fáciunt.
G. Ueríssime. *D.* ut stultíssime quidem ílli rem gessérimus.

quid opus facto sit vide. apposite ad rationem versus. FAERNUS. Ex Meadianis alter *Sit;* ceteri perperam *Est.*

38. S. *Nemo ex me scibit.* CH. *sequere me. cetera intus audies*] Ita Basilicanus. versus impeditus, et ut puto in omnibus libris mendosus. liber Bembinus, et multi alii ita collocant, *intus cetera audies.* ita esset Iambicus tetrameter brachycatalecticus, vel forte trochaicus, non faciendo synaloepham, in *nemo ex.* sane liber Bembinus habet *nemo ex me s.* FAERNUS.

Plerique nostri cum Basilicano faciunt, *Cetera intus audies*: tres cum Bembino, *Intus cetera audies.* Repone,

SO. *Nemo ex me scibit.* CH. *sequere me : intus cetera audiemus.* *Audiemus;* tam quae tu ex me, quam quae ex te ego audire cupimus.

1. *Nostrapte culpa facimus, ut malos expediat esse*] Tres nostri veterrimi *Malis.* Recte. Vide ad Heaut. II, 4, 8.

Notum illud Martialis:

Nobis non licet esse tam disertis.

4. *Etiam argentum est ultro objectum ei*] *Tò ei* nullus habet l. s. quod nec sensui, nec versui necessarium est. FAERNUS. Etiam nostri nesciunt illud *Ei.*

5. *Dum aliquid aliud*] Et Donatus, et libri Bembinus et Victorianus, *dum aliud aliquid.* FAERNUS. Nostri omnes uno excepto *Aliquid aliud.* Nec versus, nec sententiae inter est.

G. Modo ut hóc consilio póssiet discédi, ut istam dúcat.
D. Etiam ídne dubiumst? *G.* haút scio hercle, ut homóst, an mutet ánimum.
D. Hem, mútet autem? *G.* néscio: uerúm, si forte, díco.
D. Ita fáciam, ut frater cénsuit, ut uxórem huc eius addúcam:
Cum ista út loquatur. tú, Geta, abi prae: núntia hanc uentúram.
G. Argéntum inuentumst Phaédriae: de iúrgio silétur:
Prouísum est, ne in praeséntia haec hinc ábeat: quid nunc pórro?
Quid fíet? in eodem haésitas lutó: uorsura sóluis:
Praeséns quod fuerat, ín diem malum ábiit: plagae créscunt,

8. ***Modo ut hoc consilio possit***] ***Possiet*** exigit versus; et ita est in libro Bembino. FAERNUS. Male nostri ***Possit***.

9. ***Etiamne id dubiumst***?] Lege ex uno Regio, ***Etiam idne dubiumst***? Vide supra II, 1, 8.

11. ***Ut uxorem huc ejus adducam***] Recentiores fere libri non habent particulam ***ut***; qua dempta, itaque collocatis verbis, ut in Bembino et nonnullis aliis est, ***uxorem ejus huc adducam***, numerosior versus est, qui est Iambicus tetrameter catalecticus, ut ceteri. FAERNUS.

Omnes nostri, duobus exceptis, ***Ut uxorem***. Quod autem Faernus putat, ***Ut*** dempto, numerosiorem fore versum, tota via erravit. Nec ineptum hic nec inutile ***Ut*** est, quod quidam putat. Hec. II, 2, 2.

Patrio animo victus faciam, ***ut tibi concedam***.

Porro duo ex nostris ***Ejus huc***; ceteri ***Huc ejus:*** quod placet.

12. ***Geta abi***] O. fere l. s. et in iis Bembinus, et Victorianus, ***Tu Geta abi.*** FAERNUS.

Sic et nostri plerique ***Tu:*** sed distinctio mutanda est; non ***Abi***, ***prae-nuntia***, sed ***Abi prae***, ***nuntia.*** Sic ***I prae, sequar.*** Eun. III, 2, 46. ***Abi prae, cura ut sint domi parata.*** Plautus Amph. I, 3, 45. ***Abi prae, Sosia, Jam ego sequar.***

15. ***Vorsuram solves***] Aliqui maluerunt ***vorsura solvis***. quod nescio qua ratione fecerint, cum o. l. s. et Donatus, habeant, ***vorsuram solves***. FAERNUS.

Quid fiet? ***in eodem luto haesitas:***
vorsuram solves,
Geta: praesens quod fuerat malum,
in diem abiit: plagae crescunt.

Immo certa ratione faciunt, qui malunt ***Vorsura solvis.*** Res jam nota est, Salmasii industria et Frederici Gronovii. Cicero ad Atticum V, 15. ***Ut verear***, ***ne illud, quod tecum permutavi***, ***versura mihi solvendum sit.*** Versura solvit, qui, ut vetus debitum expungat, novum contrahit: ut Geta hic unam culpam in nuptiis herilis filii admissam, novis in Phaedriae fidicina fallaciis differt, et in praesens evadit. Ceterum duo ex codicibus nostris non habent ***Geta***. Repono,

Quid fiet? ***in eodem haesitas luto:***
versura solvis:
Praesens quod fuerat, ***in diem malum abiit: plagae crescunt.***

Nisi próspicis. nunc hínc domum ibo; ac Phánium edocébo
Nequíd uereatur Naústratam, neque eíus oratiónem.

Actus V. Scaena III.

Demipho. Nausistrata. Chremes.

D. AGEDUM, út soles, Nausístrata: fac illa út placetur nóbis
Ut suá uoluntate íd quod est faciúndum faciat. *N.* faciam.
D. Paritér nunc opera me ádiuuas, ac ré dudum opituláta es.
N. Factúm uolo: ac pol mínus queo uiri cúlpa, quam me dígnumst.
D. Quid aútem? *N.* quia pol meí patris bene párta indiligénter
Tutátur: nam ex iis praédiis talénta argenti bína

18. *Nequid vereatur Phormionem, aut ejus orationem*] Hic versus jam a saeculo crucem interpretibus fixit. Quid enim Phanium vereretur *Phormionem*, qui ei et marito amicissimus erat, et nuptiarum inventor, inceptor, perfector? Quid *ejus orationem;* qui postea ad eam non aditurus erat, sed domi cum Phaedria potaturus? Sola Nausistrata erat, quae id nuntium de repudio ad Phanium portatura erat; idque Geta praesente constitutum est. His ergo rebus offensus Guyetus, versum, ut solet, in morboniam mittit. Tu repone,

Nequid vereatur Naustratam neque ejus orationem.

Naustrata eadem est, quae postea *Nausistrata* dicitur. Sic *Naucrates* idem qui *Nausicrates; Sopater* qui *Sosipater*. Brevius dicebant, qui familiarius. Id enim animadvertes, cum de absente hic loquitur Geta, *Naustratam* vocat; postea qui praesentem alloquuntur, *Nausistratam*; hoc enim majoris dignitatis, et magis ad primariae feminae fastum ac supercilium. Sic in Hecyra I, 2. eadem mulier et *Philotis* et *Philotium* appelatur: in Cistell. II, 3. Idem servus *Lampadiscus* et *Lampadio*. Ceterum qui hoc nesciebant Librarii, etiam hic, ut postea, *Nausistratam* scripserunt. quod cum metri ratio non admitteret, correctores *Phormionem* ejus loco substituerunt.

1. *Fac ut illa placetur nobis*] O. l. s. *fac illa ut p. n.* quod meliorem efficit numerum. FAERNUS. Ita et nostri omnes.

3. *Ac dudum re opitulata es*] Libri Bembinus, et Victorianus, *ac re dudum.* FAERNUS.

Nostri, excepto uno, *Dudum re.* Et, duobus exceptis, omnes cum Edd. vett. *Adjuvas*, non, ut Faernus dedit, *Adjuves.* Recte: Dixerat enim illa, *Faciam.* Non igitur ultra rogat Demipho, sed gratias agit, agnoscendo beneficium.

Pariter nunc opera me adjuvas, ac re dudum opitulata es.

Capiébat statim: hem uír uiro quid praéstat? *D.* bina quaéso?

N. Ac rébus uilióribus, tamén duo talénta. *D.* hui.

N. Quid haéc uidentur? *D.* scílicet. *N.* uirúm me natum uéllem:

Ego osténderem. *D.* certó scio. *N.* quo pácto. *D.* parce sódes,

Ut póssis cum illa; né adulescens múlier te fatíget.

N. Faciam, út iubes: set meúm uirum abs te exíre uideo. *C.* ehem, Démipho,

Iam illí datum est argéntum? *D.* curaui ílico. *C.* nollém datum.

Ei, uídeo uxorem: paéne plus quam sát erat. *D.* cur nollés, Chreme?

C. Iam récte. *D.* quid tu? ecquíd locutus cum ísta es, quamobrem hanc dúcimus?

7. *Statim capiebat: hem, vir viro quid praestat?* DE. *bina quaeso?*] *Tò hem* non habebat liber Bembinus, congruenter ad rationem versus: postea superadditum est. pro *bina* autem, habet *binam*. FAERNUS.

Hem nostri omnes habent: quod cum versum strangularet, corrector ille metricus e textu ejecit. Atqui tantum sententiae confert, quantum versui officit. Reponendum erat,

Capiebat statim. hem vir viro quid praestat? Bina quaeso?

Invertebat aliquis verba, qui *Satim* putabat prima correpta esse. Atqui cum constanter, perpetuo, singulis annis, ut hic, significat, primam producit. Nonius Marcellus: *Statim producta prima syllaba, a stando. perseveranter et aequaliter significat; Terentius; Bina talenta capiebat statim.* Idem tamen v. *Capere* habet, *Statim capiebat.* Ceterum *Bina* nostri omnes, non *Binan.*

8. *Ac rebus vilioribus multo, tamen talenta bina.* D. *hui*] Potest hic versus sustentari, ut sit Iambicus tetrameter catalecticus, ut ceteri, hoc modo; ut eliso ex *vilioribus s*, ex *tamen n*, in quarta sede sit anapaestus, in quinta dactylus. FAERNUS.

Ac rebus vilioribus multo tamen talenta bina. Hui. Quicquid agat Faernus, vitiosus manet versus: nam ex metri lege *oribu'* tribrachus esse debuit, non Dactylus. Nostri universi cum Edd. vett. *Duo talenta*, non *Talenta bina.* Repone,

Ac rebus vilioribus tamen duo talenta. Hui.

Satis est ad sententiam, si res viliores erant: ut *multo* essent viliores, nihil opus.

9. *Virum me natam vellem*] Liber Bembinus *natum*, quod non displicet. FAERNUS.

Recte habet Bembinus codex *Natum;* et sic a prima manu noster ille 900 annorum. *Virum natam* soloecon est, et sibi ipsum repugnat. In textum ergo, quod veritus est Faernus, *Natum* recipio.

11. *Ut possis cum illa: ne te adulescens mulier defetiget*] Et hic versus vitio laborat; nisi *Adulescens* tertiam corripere possit. Repone,

Ut póssis cum illa; né adulescens múlier te fatíget.

C. Transégi. *D.* quid ait tándem? *C.* abduci nón potest. *D.* qui nón potest?

C. Quia utérque utrique est córdi. *D.* quid istuc nóstra? *C.* magni: praéter haec,

Cognátam comperi ésse nobis. *D.* quíd? deliras. *C.* síc erit:

Non témere dico: rédii mecum in mémoriam. *D.* satin sánus es?

N. Au óbsecro, caue ne ín cognatam pécces. *D.* non est. *C.* né nega:

Patris nómen aliud díctum est: hoc tu errásti. *D.* non norát patrem?

C. Norát. *D.* cur aliud díxit? *C.* numquamne hódie concedés mihi,

Neque intélleges? *D.* si tú nil narras. *C.* pérgis? *N.* miror qui hóc siet.

16. *Quid non potest?*] Liber Bembinus, Victorianus, et Basilicanus, *qui non potest? qui* autem, pro quomodo exponetur. FAERNUS. Sic et nostri plerique *Qui.*

19. *Satin sanus es?*] Idem liber *satine:* ita octonarius impeditus procedit. FAERNUS.

Non temere dico? redi mecum in memoriam. Satine sanus es. Nostri omnes *Satin. Satine* a Bembino correctore est, quo laboranti, ut putabat, versui succurreret. Atque *Redi,* ut alias non semel, positum erat pro *Redii.* Repone,

Non témere díco: rédii mecum in mémoriam. Satin sanus es?

Si *Redi* voluisset, dixisset utique, *Redi tecum in memoriam*, non *Mecum.* Plautus Capt. V, 4, 25.

Nunc demum in memoriam redeo, cum mecum cogito.

Nunc edepol demum in memoriam regredior; audivisse me.

Non temere, inquit, dico; redii mecum in memoriam, cognatam eam nobis esse.

10. *Au obsecro, vide ne in cognatam pecces*] Unde Faernus illud *Vide*? nihil enim annotavit. Nostri universi, *Cave ne:* quod in textum revocamus. Unus ex Regiis et Ed. vet. *Cave in cognatam pecces.* Utroque modo loqui solet Noster; illud versui acceptius est.

23. *Neque intelliges*? DE. *si tu nihil narres.* CH. *pergis.* N. *miror quid hoc siet*] Pro *narres*, *narras* est in o. fere l. s. et in iis Bembino. pro *pergis* vero, is tantum liber, et Victorianus habet *perdis.* Sane in dimetiendo versu, suspicatus quandoque sum, ex *intelliges s* eliso, ultimaque syllaba brevi remanente, ut apud Ennium [ap. Fest. p. 325.] *Virgines nam sibi quisque domi Romanus habet sat* [*sas,*] item ex *quid d*, *nihilque* in unam syllabam contracto, in prima sede hujus octonarii Iambici esse Iambum, in secunda dactylum, in quinque sequentibus spondeum: sed tamen non valde placet haec sustentatio versus. FAERNUS.

Neque intelleges? Si tu nihil narras. Perdis. Miror quid hoc siet.

In versu dimetiendo male rem gessit Faernus: prius erat emendandus, quam ad digitos exigendus. Repone,

Neque intélleges? Si tu nil narras. Pergis? Miror, qui hoc siet.

Narras unus tantum ex nostris: omnes autem *Pergis*? quod alteri equidem praefero. *Miror*, *qui hoc siet*? i. e.

D. Equidem hércle nesció. *C.* uin scire? at íta me seruet Iúppiter,
Ut própior illi, quam égo sum ac tu, homo némost. *D.* di nostrám fidem:
Eámus ad ipsam: una ómnis nos aut scíre aut nescire hóc uolo. *C.* ah.
D. Quid ést? *C.* itan paruam míhi fidem esse apút te? *D.* uin me crédere?
Uin sátis quaesitum mi ístuc esse? age, fíat. quid? illa fília
Amíci nostri quíd futurumst? *C.* récte. *D.* hanc igitur míttimus?
C. Quidni? *D.* ílla maneat? *C.* síc. *D.* ire igitur tíbi licet, Nausístrata.
N. Sic pól commodius ésse in omnis árbitror, quam ut coéperas,
Manére hanc; nam perlíberalis uísast, cum uidí, mihi.
D. Quid istúc negotist? *C.* iámne operuit óstium? *D.* iam. *C.* o Iúppiter,
Di nós respiciunt: gnátam inueni núptam cum tuo fílio. *D.* hem,
Quo pácto id potuit? C. nón satis tutus ést ad narrandum híc locus.
D. At tu íntro abi. *C.* heus, ne fílii quidem nóstri hoc resciscánt, uolo.

quomodo hoc sit, vel sententia ipsa postulat. *Quid* enim esset, sciebat: *quomodo* id esse posset, jure mirabatur: sic mox. v. 35. *Quo pacto id potuit*?

25. *Quam ego sum, ac tu, nemo est*] Augere asseverationem videtur dictio *homo*, quae in o. fere l. s. est, etiam antiquis, praeter Bembinum, hoc modo, *homo nemo est.* FAERNUS. Tres ex nostris ignorant illud *Homo:* ceteri habent, versu etiam gaudente.

27. *Vin me credere?*] Hic quoque omnes libri scripti, praeter Bembinum habent, *vin me hoc credere.* Basilicanus *vis.* FAERNUS. Omnes nostri *Hoc;* quod ideo minus placet, quod sequatur *Istuc.*

35. *Quo pacto id potuit? Non satis tutus est ad narrandum hic locus*] Codex Regius *Tutus hic est:* A tribus abest *Hic.* Malim,

Quo pacto id pote? non satis est tutus hic ad narrandum locus.

36. CH. *heus, ne filii nostri quidem hoc resciscant volo*] Haec verba ita ordinata sunt in libro Bembino, et Victoriano, *ne filii quidem hoc nostri:* in omnibus aliis, *ne filii quidem nostri hoc,* quam collocationem probo. et in dimetiendo versu, ex *quidem m* elido, quamvis sequente consonante. immo

Actus V. Scaena IV.

Antipho.

LAETÚS sum, ut meae res sése habent, fratri óptigisse quód uolt.
Quam scítumst, eiusmodí parare in ánimo cupiditátes,
Quas, cúm res aduersaé sient, pauló mederi póssis?
Hic símul argentum répperit, curá sese expedíuit:
Ego núllo possum rémedio me euóluere ex his túrbis:
Quin si hóc celetur, ín metu; sin pátefit, in probró sim.
Neque mé domum nunc réciperem, ni mi ésset spes osténta
Huiúsce habendi. sét ubinam Getam ínuenire póssim?
Rogem, quód conueniundí patris me témpus capere iúbeat.

magis placet Bembina, utcumque versus procedat. FAERNUS. Unus ex nostris *Hoc nostri;* ceteri *Nostri hoc.* Parum, aut nihil interest.

1. *Laetus sum ut ut meae res sese habent*] Ex ratione versus, et fide libri Bembini lego, *Laetus sum ut meae*, detracto uno *ut;* immo lectio vulgata magis placet. FAERNUS.

Laetus sum , ut meae res sese habent. Sic a Faerno editum, ipso tamen, ut ex nota videtur, nolente. Nostri omnes *Sese*, quattuor *Ut*, non *Ut ut.* Si duplex *Ut* adsciveris, sensus erit, *Quamvis meae res male se habeant*; si simplex *Ut*; *Laetus sum*; pro malo rerum mearum statu; in quantum res meae me laetari patiuntur.

3. *Quas, cum res adversae sient, paulo mederi possis*] Quattuor ex nostris, *Quibus.* Sed bis hoc citat Priscianus p. 795, et 1161, ut ostendat *Medeor* cum accusativo jungi.

5. *Me exsolvere ex his turbis*] O. l. s. *me evolvere:* pro expedire tracta metaphora a fili glomere. FAERNUS.

6. *In probro siem*] Ratio versus exigit ut *sim* legatur; reclamantibus omnibus libris. FAERNUS.

7. *Ni mihi esset spes ostensa*] Complures libri *ostentata.* Bembinus, Victorianus, et Basilicanus, *ostenta* habent: ut in Eunucho, *An ego occasionem mihi ostentam.* FAERNUS.

Ex melioribus nostris quattuor *Ostenta.* Apud Priscianum p. 1004. et Servium ad Georg. I, 248. *Ostentata.* Sed apud hunc, *Ostenta* legi oportere, ipsius verba indicant. *Veteres*, inquit, *Ostentus participium, non Ostensus dicebant.*

8. *Hujusce habendae*] Lege *Habendi* Vide ad V, 6, 40.

Invenire possum. O. fere l. s. *possim.* FAERNUS.

9. *Me capere jubeat*] Ita et Basilicanus: in aliis vero antiquissimis libris, item in multis aliis legitur, *me capere suadeat:* quod si recipimus, versus erit Iambicus tetrameter acatalecticus, qui in sequenti scaena; cum ii, qui in hac sunt, catalectici sint. FAERNUS.

Ut rogem, quod tempus conveniundi patris me capere jubeat. Jubeas

Actus V. Scaena V.

Phormio. Antipho.

P. ARGÉNTUM accepi, trádidi lenóni: abduxi múlierem:
Curáui, propria ea Phaédria ut poterétur: nam emissa ést manu.
Nunc úna mihi res étiam restat, quae ést conficiunda: ótium
Ab sénibus ad potándum ut habeam: nam áliquot hos sumám dies.
A. Set Phórmiost: quid aís? *P.* quid? *A.* quidnam núnc facturust Phaédria?
Quo pácto satietátem amoris áit se uelle absúmere?
P. Uicíssim partes tuás acturust. *A.* quás? *P.* uti fugitét patrem:
Te suás rogauit rúrsum ut ageres; caúsam ut pro se díceres.
Nam pótaturus ést aput me. ego me íre senibus Súnium

nostri fere omnes. Sed versus misere habitus est. Repone,

Rogem, quód conveniundí patris me témpus capere júbeat.

Rogem in pede primo concessa venia corripitur.

2. *Propria ea Phaedria ut potiretur*] Liber Bembinus *poteretur;* apposite ad rationem versus: ut et Catullus, *Liber ut innuptae poteretur flore novercae.* FAERNUS.

Ib. *Curavi ea propria Phaedria ut potiretur*] Aliqui libri, et in iis Victorianus, non habent τὸ *ea:* Bembinus ita, *curavi propria ut Phaedria poteretur.* FAERNUS. Nostri *propria ea;* et duo primarii *Poteretur.*

3. *Nunc una res mihi etiam restat*] Venustior videtur collocatio librorum Bembini, et Victoriani, *nunc una mihi res.* FAERNUS. Tres ex nostris *Mihi res.*

5. *Facturus*] Ex optimis nostris aliquot *Facturus est.* Lege *Facturust.*

6. *Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere*? Antiquissimi libri, et multi alii ex recentibus, *absumere* habent. FAERNUS. Etiam nostri plerique *Absumere.*

7. *Vicissim partes tuas acturus est. Quas? Ut fugitet patrem*]

Quas omnino acui debet. Repone igitur,

Vicissim partes tuas acturust. Quás? Úti fugitet patrem.

8. *Te suam rogavit rursum ut ageres; causam ut pro se diceres*] *Suam* quidem legit Donatus, subaudiens, *partem:* mihi tamen magis placet *suas,* quod est in libro Bembino, et subaudio *partes.* FAERNUS. *Te suas rogavit.* Nostri omnes perperam *Suam.*

Dicam ád mercatum, ancíllulam emptum dúdum quam dixít Geta:
Ne cum híc non uideant mé, conficere crédant argentúm suum.
Set óstium concrépuit abs te. *A.* uíde qui egrediatúr. *P.* Getast.

ACTUS V. SCAENA VI.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

G. Ó fortuna, o fórs fortuna, quántis commoditátibus,
Quám desubito ero Ántiphoni ope uéstra hunc onerastís diem?
A. Quídnam hic sibi uolt? *G.* nósque amicos eíus exonerastís metu?
Sét ego nunc mihi césso, qui non úmerum hunc onero pállio;
Átque hominem propero ínuenire: ut haéc quae contigerínt sciat.
A. Núm tu intellegís, quid hic narret? *P.* núm tu? *A.* nil. *P.* tantúndem ego.
G. Ád lenonem hinc íre pergam: ibi núnc sunt. *A.* heus, Geta. *G.* ém tibi.
Núm nouom aut mirúmst reuocari, cúrsum cum institerís? *A.* Geta.

10. *Quam dudum dixit Geta*] Unde hoc absonum, tacente Faerno? Nostri universi cum Edd. vett. *Dúdum quam dixit Geta.*

12. *Vide quis egrediatur*] Ex eodem libro legimus *qui*, et ex ratione versus. FAERNUS. Nostri male *Quis.*

2. *Quam subito ero meo Antiphoni*] In eodem libro est, *meo ero*, ita etiam exigente trochaico. FAERNUS.

Quam subitó meo ero Antiphoni ope vestra hunc onerastis diem.

Nostri, uno excepto, omnes *Ero meo.* Illud *Meo* insititium est. Repono,

Quam desúbito ero Antiphoni.

6. *Quid hic narret?*] Idem liber, *hic quid hic narret:* nos, *hic quid narret*, versui congruenter. FAERNUS. Nostri omnes, *Quid hic narret.* Et hoc praestat.

8. *Num mirum aut novum est revocari, cursum cum institueris? Geta*] Lege ordine inverso *Novum aut mirum*, numero meliore. Recte etiam Guyetus ex codicibus scriptis *Institeris:* Nostri perperam *Institueris*, versu abnegante.

Num novum aut mirumst revocari, cursum cum institeris? Geta.

G. Pérgin? hercle númquam hodie odio tú me uinces. *A.* nón manes?

G. Uápula. *A.* id quidem tibi iam fiet, nísi resistis, uérbero.

G. Fámiliariórem oportet ésse hunc: minitatúr malum. Sét isuc est quem quaero, án non? ipsust. cóngredere actutúm. *A.* quid est?

9. *Pergit hercle; numquam tu tuo odio vinces me*] Alii l. s. *pergin*, Bembinus *pergit* habet. lego autem, *pergis hercle*, conjuncte: ut et in Heautontim. *Quin mihi molestum est. Pergis hercle.* quae vero sequuntur, omnes libri ita collocant, *nunquam tu odio tuo me vinces.* FAERNUS.

Pergis hercle: numquam tu odio tuo me vinces. Non manes? Nostri plerique *Pergit*. Unus *Pergin? hercle.* Recte: atque ita legendum, Heaut. III, 3, 21. non *Pergis hercle.* Porro pro *Tu odio* codex Academicus *Hodie* habet. Utrumque retine et sic repone,

Pergin? hercle numquam hodie odio tu me vinces. Non manes?

Odio, absolute ut Hec. I, 2, 48.

Tundendo atque odio denique effecit senex.

Plautus Rud. IV, 3, 7.

Enicas jam me odio, quisquis es.

Numquam hodie, praeter Comicos, qui passim habent, etiam Virgilius [Aen. II, 670.]

Numquam omnes hodie moriemur inulti.

10. GE. *Vapulabis.* AN. *id tibi quidem jam fiet*] In libris Bembino, et Vaticano, est *vapula;* nec aliter versus potest stare. hoc autem, id est *vapula*, verbum minantis est, non autem jam percutientis. et est hic locus translatus ex Plauti Asinaria [II, 4, 72.] *Tun libero homini male servos loquere? Vapula. Id quidem tibi hercle fiet, Demenetum simul ac conspexero.* quod vero sequitur, ita in omnibus libris ordinatur, *id quidem tibi.* versus autem hoc modo sustentabitur, ut vel eliso *d*, ex *id*, in secunda sede sit anapaestus; vel *fiet*, in unam syllabam contracto, sit in quarta spondeus. FAERNUS.

Nostri omnes *Vapulabis;* perperam. Festus [p. 372.] olim legebat hic *Vapula. Vapula, inquit, tum dici solitum, cum vellent minantibus significare, se eos neglegere et non curare. Plautus in Feneratrice: Liberta salve: Vapula Papiria. Aelius hoc loco, Vapula positum esse ait, pro Dole; Varro pro Peri, teste Terentio in Phormione. Non m ----* Locus ibi mutilus est: sed satis apparet Festum de hoc ipso egisse, et proinde *Vapula* hic lectum esse. Ceterum postquam in textum se intulerat *Vapulabis*, nebulo aliquis ad versum supplendum, hoc bellum emblema addidit, *Curialis vernula est, qui me vocat;* quod et in compluribus editionibus hodie visitur. Nos in duobus nostris, sed recentioribus invenimus: spurium tamen esse vel illud evincit, quod stare hic non potest, nisi legas *Vapulabis*: cum tamen compertum jam sit, legendum esse *Vapula.* Ut ne addam, nisi statim post *Vapula* inseras, *Id tibi jam fiet*, hoc est *Vapulare*, sententiam in responso nullam fore.

11. *Minitatur malum*] Pronomen *qui*, non est in ullo ex antiquis libris: neque id versus admittit. FAERNUS. Etiam nostri plerique nesciunt illud *Qui.*

12. *Ipsust.* PH. *Congredere actutum.* A. *Quid est?*] Dele nomen Phormionis, et cum Codd. aliquot nostris Getae totum attribue. *Ipsust; congredere actutum.* Certe a Phormione hoc non dici, vel illud indicio est, quod versu demum 18 Phormionem adesse sensit Geta, *Oh, tu quoque aderas, Phormio.* Geta, conscius sibi laetissimi nuntii, jubet herum congredi quantum potest, ut eum illo impertiat. Sic apud Plautum Bacch. IV, 9, 56. Chrysalus servus, bono, sed ficto, nuntio onustus, ad herum Nicobulum: *Rogas? congredere.* NI. *Congredior.*

G. O ómnium, quantum ést qui uiuont, hóminum homo ornatíssume:
Nám sine controuérsia ab dis sólus diligere, Ántipho.
A. Íta uelim: set, quí istuc credam ita ésse, mihi dicí uelim.
G. Sátin est si te délibutum gaúdio reddo? *A.* énicas.
P. Quín tu hinc pollicitátiones aúfer, et quod férs, cedo. *G.* oh,
Tú quoque aderas, Phórmio? *P.* aderam: sét tu cessas? *G.* áccipe, em,
Út modo argentúm tibi dedimus áput forum, recta ád Chremem
Súmus profecti: intérea mittit érus me ad uxorém tuam.
A. Quámobrem? *G.* omitto próloqui: nam níhil ad hanc rem est, Ántipho:
Úbi in gynaeceum íre occipio, púer ad me accurrít Mida:
Póne adprehendit pállio, resupínat: respició: rogo,
Quámobrem retineát me: ait esse uétitum intro ad eram accédere.
Sóphrona modo frátrem huc, inquit, sénis introduxít Chremem:

13. *Qui vivant hominum homo honoratissime*] Liber Bembinus, *qui vivont homo hominum ornatissime*, ad rationem versus accommodate. FAERNUS.

Accipimus a Bembino *Ornatissume:* retinemus tamen, quod ceteri omnes habent, *Hominum homo.* Eun. II, 2, 1. *Homini homo quid praestat?* Adel. II, 2, 10. *Hominum homo stultissume.*

18. *Tu quoque hic aderas Phormio?* PH. *aderam. sed cessas?* G. *accipe, hem*] Omnes fere libri, inter quos Bembinus, neque habent *τὸ hic*, et post *sed*, habent pronomen *tu.* numero meliore trochaici. FAERNUS. Nostri hic mendose *Hic* sine *Tu.*

20. *Ut modo argentum tibi dedimus aput forum, recta domum Sumus profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam*]

Argentum dedimus, Ego scilicet et Herus Demipho, qui una ad forum ea causa ieramus, IV, 5, 6. Mox sequitur *Recta domum profecti sumus*, Ego rursus atque Herus. Atqui hoc falsissimum. Demipho enim recta ad Nausistratam ibat; V, 2, 11. et V, 3, 1; sic ut jusserat frater, IV, 5, 7. *Ubi hoc egeris*, *Transito ad uxorem meam.* Rursus si recta *domum* ibant; quid illud erit, *Mittit me ad uxorem tuam*, quae ipsa ibi domi erat? Repone igitur, emendatione certissima,

Recta ad Chremem
Sumus profecti.

Ad Chremem, hoc est, *ad domum*

Eúmque nunc esse íntus cum illis: hóc ubi ego audiui, ád fores
Súspenso gradú placide ire pérrexi: accessi: ástiti:
Ánimam compressi: aúrem admoui: ita ánimum coepi atténdere,
Hóc modo sermónem captans. *A.* eú, Geta. *G.* hic pulchérrumum
Fácinus audiui: ítaque paene hercle éxclamaui gaúdio.
A. Quód? *G.* quodnam arbitráre? *A.* nescio. *G.* átqui mirificíssumum:
Pátruus tuus est páter inuentus Phánio uxorí tuae. *A.* hem,
Quíd ais? *G.* cum eius consuéuit olim mátre in Lemno clánculum.
PH. Sómnium: utn' haec ígnoraret suúm patrem? *G.* aliquid crédito,
Phórmio, esse caúsae: set me cénsen potuisse ómnia
Íntellegere extra óstium, intus quae ínter sese ipsi égerint?
A. Átque hercle ego quoque íllam inaudiui fábulam. *G.* immo etiám dabo

Chremetis; ubi uxor ejus Nausistrata convenienda erat. Sic And. II, 2, 24. ***Ego me continuo ad Chremem.***

29. ***Euge Geta***] Liber Bembinus, et Victorianus, ***eu Geta***, Basilicanus, ***heu Geta***. FAERNUS. Et nostri plerique, ***Eu Geta***.

32. ***Pater inventus est Phanio***] Aliqui libri, in quibus Bembinus, ita habent, ***est pater inventus***. ita et Donatus: quae collocatio verborum adjuvat versum. FAERNUS. Nostri plerique, ***Patruus tuús pater est:*** male, quia ***Páter*** in Thesi delitescit.

34. ***Somnium: utin' haec***] Duo ex nostris veteres, ***Ut haec***. Lege, ***Utn' haec***. Horat. [sat. II, 5, 18.] ***Utne tegam spurco Damae latus?***

37. P. ***Atque hercle ego quoque illam audivi fabulam***] Ita libri nostri; sed Donatus legebat; ***Illam inaudivi; Plautus***, inquit, ***in Milite glorioso: Nam hoc cognomentum poetae esse inaudivi.*** Sic Editiones nuperae: sed vetus, ***Nam hoc columnatim***; Repone,

Nam os columnatum poetae esse inaudivi Barbaro.

Exstat in Mil. Glor. II, 2, 56. Ceterum hoc noli ***Phormioni*** attribuere, sed cum codice Academico ***Antiphoni.*** Id ex responso constabit, ubi ***Patruus***, ***Tibi potestatem***, ***Te requirerem*** ad Antiphonem referuntur. Praeterea, jam modo dixerat Phormio, ***Somnium, utne illa ignoraret patrem?*** non convenit ergo, ut continuo addat, ***se rem prius inaudivisse.*** Repone igitur,

AN. ***Atque hercle ego quoque illam inaudivi fabulam.***

Recte: Antipho inaudivit, qui cognatus

Quó magis credas: pátruus interea índe huc egreditúr foras:
Haút multo post cúm patre idem récipit se intro dénuo:
Áit uterque tíbi potestatem eíus habendi sé dare:
Dénique ego sum míssus, te ut requírerem atque addúcerem. *A.* em
Quín ergo rape mé: quid cessas? *G.* fécero. *A.* o mi Phórmio,
Uále. *P.* uale, Antiphó: bene, ita me dí ament, factum. gaúdeo.

et familiaris; non Phormio, qui alienus et ignotus. *Illam inau*, anapaestum facit. *Inaudire* Plauto, Ciceroni, aliis, est rem prius occultam et celatam fando audire. Sine dubio igitur vera haec lectio est.

40. *Ait uterque tibi potestatem ejus habendae se dare*] In nullo omnino libro invenio pronomen *se;* omnes vero habent *dari*, pro *dare*. sed versus non constat, nisi legas pro *habendae*, *adhibendae*, quod in libro Bembino est. qua lectione admissa, licebit, opinor, exponere *adhibendae*, pro *habendae:* sicut dicimus adamare pro amare, adhaerere, pro haerere, et similia. aut *adhibendae*, asciscendae, adjungendae in matrimonium. ad has non sane vulgatas hujus verbi expositiones, cogit me auctoritas tam vetusti libri, cum versus necessitate conjuncta. FAERNUS.

Ait uterque tibi potestatem ejus habendae dari.

Illud *Adhibendae*, quod Bembinus exhibet, commentum est correctoris, qui versum ruentem sic fulcire voluit. Rectius, qui *Se* addiderunt; nam nostri, tribus recentioribus exceptis, omnes *Dare* habent. Repone,

Ait uterque tibi potestatem ejus habendi se dare.

Ejus habendi; ut Heaut. Prol. v. 29. *Novarum spectandi*: Hec. III, 3, 12. de Virgine *Ejus videndi;* ubi codices nonnulli *Videndae*. Ovid. Her. XX, 74. de Cydippe.

Copia placandi sit modo parva tui.

Sic ibi, teste Heinsio, membranae veteres: Editi *Placandae*. Ex *habendise*, natum est *habendae*.

41. *Denique ego sum missus*] Idem liber, *ego missus sum*. FAERNUS.

Denique ego missús sum, te ut requirerem atque adducerem.

Vides, ut prave acuatur in ultima *Missús*. Deinde nostri universi addunt *Em*. Repone,

Denique ego sum míssus, te ut requirerem atque adducerem. AN. *Em.*

42. AN. *Hem quin ergo*] *Tò hem*, is liber non habet; quod nec versui, nec sensui est necessarium. FAERNUS.

Non hujus initio convenit *Em;* sed, ut fere semper, prioris fini est apponendum. Ceterum versu sequente, pro *Gaudeo* Guyetus *Plaudite:* et scenas sequentes spurias esse pronuntiat; neminemque, *Siquidem sanus fuerit*, a se dissensurum putat. Credasne hunc hominem sanae tum mentis fuisse, cum haec effutiret? certe ad Anticyras relegandus tum erat; non nunc argumentis refutandus. Nihil in toto Terentio sequentibus scenis pulchrius, venustius, urbanius, moratius: sine quibus reliqua fabula, quae nulli cedit, ex fulgore in fumum exiret.

Actus V. Scaena VII.

Phormio.

TANTÁM fortunam de ínprouiso esse hís datam.
Summa éludendi occásiost mi núnc senes,
Et Phaédriae curam ádimere argentáriam;
Ne cuíquam suorum aequálium suppléx siet.
Nam idem hóc argentum, ita út datumst, ingrátiis
Ei dátum erit: hoc qui cógam, re ipsa répperi.
Nunc géstus mihi uoltúsque est capiundús nouos.
Set hínc concedam in ángiportum hoc próxumum:
Inde hísce ostendam me, úbi erunt egressí foras.
Quo me ádsimularam ire ád mercatum, nón eo.

Actus V. Scaena VIII.

Demipho. Chremes. Phormio.

D. DIS mágnas merito grátias habeo átque ago,
Quando éuenere haec nóbis, frater, próspere.
Quantúm potest, nunc cónueniundus Phórmio est,
Priusquám dilapidat nóstras trigintá minas,
Ut aúferamus. *P.* Démiphonem, sí domi est,
Uisam: út quod. *D.* at nos ád te ibamus, Phórmio.
P. De eadem hác fortasse caúsa. ita hercle crédidi.

5. *Ita ut ingratis est datum*] O. l. s. *ita ut datum est ingratis:* solus Bembinus, *datum'st ingratiis*, ut postulat versus. FAERNUS.

6. *His datum erit*] Quomodo *his*, cum de Phaedria solo sit sermo, cui adimenda erat cura argentaria? itaque vera lectio mihi videtur, quam idem antiquissimus liber continet, *ei datum erit.* in Victoriano est τὸ *his*, sed in litura: ut conjiciam ibi quoque scriptum prius fuisse *ei.* FAERNUS.

Nostri *Ingratis:* et aliquot addunt *His* vel *Iis*, aliquot nihil.

8. *Angiportum hoc proxumum*] *Hunc* duo ex nostris; et sic citat Priscianus p. 714; ut probet et *Hoc angiportum* et *Hic angiportus* dici.

4. *Prius quam dilapidet*] Liber Bembinus *dilapidat.* FAERNUS. Nostri *Dilapidet.* Utrumvis probe.

7. PH. *De eadem hac fortasse causa?* D. *Ita hercle.* PH. *credidi*] Tolle nomen Demiphonis; et totum da Phormioni, hoc modo:

PH. *De eadem hac fortasse causa. ita hercle credidi.*

Hoc pro concesso sumit Phormio; ut

Quid ád me ibatis? rídiculum: an uerémini
Ne nón id facerem quód recepissém semel?
Heus, quánta quanta haec méa paupertas ést, tamen
Adhúc curaui unum hóc quidem, ut mi essét fides.
C. Estne íta uti dixi liberalis? *D.* óppido.
P. Idque ádeo aduenio núntiatum, Démipho,
Parátum me esse: ubi uóltis, uxorém date.
Nam omnís posthabui míhi res, ita uti pár fuit,
Postquám tantopere id uós uelle animaduérteram.
D. At híc dehortatus ést me, ne illam tíbi darem:

sequentia inferat. Demipho non potuit dicere *Ita hercle;* cum res non ita esset, Phormio enim fingit eos velle, ut Phanium abduceret: hi re vera veniunt, ut ne abduceret, sed pecuniam rescriberet.

8. *An verebamini*] Tò *an* non habet idem liber: arbitror autem in scansione hujus versus primum *e* elidi, sicut in *senex.* posset tamen elidi *u*, sicut in *invidia.* FAERNUS.

Quid ad me ibatis? ridiculum: verebamini
Ne non id facerem.

Sic a Faerno est: sed versu abhorrente. Lege cum plurimis nostris, vetustioribus certe universis:

Quid ad me ibatis? ridiculum: an veremini.

Veremini, ne non facerem: prorsus ut supra IV, 2, 2; *Venio ad hominem, ut dicerem:* et Heaut. III, 1, 83.

Dum id quaero, qui tibi filium restituerem.

Taceant ergo posthac, qui indignam et turpem licentiam versui huic impetrari postulant.

10. *Heus heus, quanta haec mea paupertas est, tamen*] Huic versui, una syllaba deficienti, succurrit lectio ejusdem libri, *heus quanta quanta haec.* FAERNUS. Nostri *Quanta haec;* nisi quod unus *Quantacumque haec.*

12. CH. *Estne ea ita ut dixi liberalis?* D. *oppido*] Sine *ea*, et praeterea mutatis personis, hunc versum continet idem liber in hunc modum. D. *Estne ita ut dixi liberalis?* CH. *oppido.* forte est ironia senum in Phormionem. cum pronomine vero *ea*, fateor me hunc locum non intelligere. FAERNUS.

DE. *Estne ita ut dixi liberalis?*
CH. *oppido.*

Sic dedit Faernus; qui si *Ea* hic legatur, fatetur se hunc locum non intelligere. Nimirum Bembino serviliter addictus personas prave distinxit: quae sic ex omnibus aliis libris sunt disponendae; et leviter emendandum est,

CH. *Estne ita uti dixi liberalis?*
DE. *oppido.*

Chremes fratrem interrogat, an filia, quam iste jam primum viderat, liberali facie et forma sit; ut ipse de absente dudum praedicaverat. Nimirum senes, quibus jam tota fallacia satis innotuerat, parum curabant quid Phormio magnifice diceret, sed alias res inter se agebant. Atque hinc quoque cognosces, *Ita hercle*, v. 7. non assignandum esse Demiphoni.

13. *Itaque ad vos venio nuntiatum Demipho*] Multi libri scripti, et in his Victorianus, pro *itaque*, *idque* habent. Bembinus, *idque adeo.* quo etiam modo staret versus, attributa prima ejus syllaba versui praecedenti. FAERNUS.

Idque ad vos venio. Duo ex nostris, *Idque*, omnes *Ad vos.* Repone; *Idque adeo advenio.*

Nam quí erit rumor pópuli, inquit, si id féceris?
Olím cum honeste pótuit, tum non ést data:
Nunc uíduam extrudi túrpest: ferme eadem ómnia
Quae túte dudum córam me incusáueras.
P. Satis pól superbe inlúditis me. *D.* quí? *P.* rogas?
Quia ne álteram quidem íllam potero dúcere:
Nam quó redibo ore ád eam quam contémpserim?
C. Tum autem Ántiphonem uídeo ab sese amíttere
Inuítum eam: inque. *D.* tum aútem uideo fílium
Inuítum sane múlierem ab se amíttere.
Set tránsi sodes ád forum, atque illúd mihi
Argéntum rursum iúbe rescribi, Phórmio.
P. Quodne égo discripsi pórro illis quibus débui?
D. Quid ígitur fiet? *P.* sí uis mi uxorém dare
Quam déspondisti, dúcam: sin est út uelis
Manére illam aput te, dós hic maneat, Démipho.
Nam nón est aequom mé propter uos décipi:
Cum ego uéstri honoris caúsa repudium álterae
Remíserim, quae dótis tantundém dabat.

18. *Nam qui erit rumor populi, inquit, si id feceris*] *Inquit* posteriorem acuit; quia praeteriti temporis est: ut Cicero *Inquisti.* Vide Priscianum p. 876.

20. *Nunc viduam extrudi turpe est*] Quomodo *viduam*, quae sine viro remansura non erat? an forte *viduam* exponendum est, a priore viro separatam? in eo libro antiquissimo sine ea dictione *viduam*, in hunc modum legitur, *Eam nunc extrudi turpe'st.* FAERNUS. Et hinc scies indolem correctoris Bembini. Nostri omnes *Nunc viduam. Viduus* hoc sensu non semel apud Plautum est.

22. *Satin superbe inluditis?*] Aliqui libri, et in iis Bembinus, affirmative habent *satis.* FAERNUS. Alter ex Meadianis *Satis*: reliqui *Satin.* Lego: *Satis pol superbe:* ut Heaut. IV, 4, 1. *Satis pol proterve.*

24. *Nam quo ore redibo*] O. fere l. s. *nam quo redibo ore.* FAERNUS. Sic et nostri omnes.

29. *Argentum jube rursum*] O. l. s. *argentum rursum jube.* FAERNUS.

30. *Quodne ego perscripsi*] O. fere l. s. *descripsi:* Bembinus *discripsi:* et ita etiam videtur legisse Donatus: qui super hoc loco ita dicit, *Multis per scripturam reddidi, multis dedi: ut apud Virgilium* [Aen. VII, 144.] *Diditur hic subito Trojana per agmina murmur.* quod exemplum ex Virgilio ad *discripsi* optime facit; ad *perscripsi* nullo modo. FAERNUS. Nostri omnes *Perscripsi.*

35. *Repudium alteri*] Multis in libris, et inter hos Bembino, et Victoriano scriptum est *alterae:* ut et in Heautontim. [II, 3, 30.] *Id ipsa alterae dum narrat.* FAERNUS. Nostri *Alteri.*

36. *Quae tantundem dotis dabat*] Meliore numero habent o. l. s. *quae dotis tantundem dabat.* FAERNUS. Sic et nostri omnes.

D. In' hinc málam rem cum ístac magnificéntia,
Fugitíue? Etiamnum crédis te ignorárier,
Aut túa facta adeo? *P.* inrítor. *D.* tune hanc dúceres,
Si tíbi data esset? *P.* fác periclum. *D.* ut fílius
Cum illa hábitet aput te, hoc uéstrum consiliúm fuit.
P. Quaesó quid narras? *D.* quín tu mi argentúm cedo.
P. Immo uéro uxorem tú cedo. *D.* in ius ámbula.
P. Enimuéro si porro ésse odiosi pérgitis,
D. Quid fácies? *P.* egone? uós me indotatís modo
Patrócinari fórtasse arbitrámini:

37. *I hinc in malam rem*] Meliorem compositionem continet liber Bembinus, hoc modo, *I in malam rem hinc:* et sic quoque stat versus. FAERNUS.

Nostri omnes *I hinc in malam rem.* Puto legendum, *In' hinc malam rem.* adverbialiter vel absolute; ut Plautus Poen. II, 1, 48. *Malam crucem ibo potius.* Menaech. II, 2, 53. *Ut eas maxumam malam crucem.* Noster Eun. III, 3, 30. *Malam rem hinc ibis?* Ubi Donatus, *Adverbialiter, ut Domum ibis.* Supra II, 3, 21. *In' malam crucem:* ubi iterum *Donatus*, *Adverbialiter, ut Huic viciniae.* Cum *Adverbialiter* dicit, hoc vult, Accusativum absolute poni sine praepositione.

38. *Fugitive: etiám nunc credis te ignorarier?*] Repone *Etiám num:* quo pacto *Etiám* rite acuet ultimam ob sequens Encliticon.

39. *Tu ne hanc duceres, si tibi data esset?*] Liber Bembinus, *si tibi daretur?* quod magis convenit, et cum *duceres*, et cum eo quod sequitur, *fac periculum.* ubi ex ratione versus *periclum* legimus. FAERNUS.

Si tibi daretur. Nostri universi *Data esset*, quod recipio. *Si data esset, duceres.* ut And. [IV, 1, 24] *Nisi me lactasses amantem, et falsa spe produceres.* et supra [I, 4, 13.] *Aliquid conrasissem, atque hinc me protinam conjicerem in pedes.*

43. *Immo vero tu uxorem cedo*] Idem liber numerosiore ordine haec verba habet, *uxorem tu cedo.* sane utroque modo hujus versus prima syllaba ad praecedentem pertinet versum. FAERNUS.

Unus tantum ex nostris, *Tu cedo.* Ceterum prima versus syllaba non pertinet ad praecedentem. *Immo vero* numquam non primam corripit.

44. PH. *In jus? enimvero si porro esse odiosi pergitis*] Hic versus septem pedum est; nec ex l. s. ullum remedium. Donatus dicit *enimvero* principium esse aliquid per iracundiam dicturi: sicut apud M. Tullium [Verr. I, 26, 66.] *Enimvero hoc ferendum non est.* quod si hoc Terentianum principium tale sit, quale illud Tullianum, ubi nihil omnino praecedat, potest dici, ea duo verba *in ejus* esse delenda et absolute incipiendum, *Enimvero si porro.* nos tamen ea verba retinebimus: versum sustentantes applicando primam hujus versus syllabam versui praecedenti: et ex *jus s* elidendo. FAERNUS.

In prima sententia perstitisse debuit, delendum illud *In jus?* quod huc ex v. 88. traductum est;

In jus eamus. In jus? huc si quid lubet.

Et ibi quidem recte venit: hic vero et versus repudiat, neque sententia desiderat.

Etiám dotatis sóleo. *C.* quid id nostrá? *P.* nihil.
Hic quándam noram, cuíus uir uxorem. *C.* hém.
D. quid est?
P. Lemni hábuit aliam: *C.* núllus sum. *P.* ex qua fíliam
Suscépit: et eam clam éducat. *C.* sepúltus sum.
P. Haec ádeo ego illi iám denarrabo. *C.* óbsecro,
Ne fácias. *P.* oh, tune ís eras? *D.* ut ludós facit.
C. Missúm te facimus. *P.* fábulae. *C.* quid uís tibi?
Argéntum quod habes cóndonamus te. *P.* aúdio.
Quid uós, malum, ergo mé sic ludificámini,
Inépti uestra púerili senténtia?
Noló, uolo: uolo nólo rursum: cápe, cedo:
Quod díctum, indictumst: quód modo ratum erat, ínritumst.
C. Quo pácto aut unde haec híc resciuit? *D.* néscio,
Nisi mé dixisse némini, id certó scio.
C. Monstri, íta me di ament, símile. *P.* inieci scrúpulum.
D. hem,
Hicíne ut a nobis tántum hoc argenti aúferat,
Tam apérte inridens? émori hercle sátius est:
Animó uirili praésentique ut sís, para.
Uidés peccatum tuum hóc esse elatúm foras:

57. *Cedo*, *cape*] O. fere l. et in iis Bembinus, *cape, cedo*. FAERNUS.

Duo tantum ex nostris *Cape*, *cedo*. Placet tamen, quia rei gestae ordinem servat. Quippe prius dederant minas triginta, nunc repetunt.

58. *Quod modo erát ratum*, *inritumst*] *Ratum* omnino acui debebat. Repone igitur,

Quod dictum, *indictumst; quod modo ratum erat, inritumst.*

60. *Nisi me dixisse nemini*, *id certo scio*] Alii libri scripti habent, *id nemini:* solus Bembinus non habet τὸ *id*, quod et placet, ut ex superioribus subaudiatur *haec*. FAERNUS.

Duo ex nostris cum Bembino consentiunt, placet tamen, *Id certo scio;* ut in *Nemini* ultima liquescat; neque eo minus subaudietur *Haec*.

62. *Hicine ut a nobis hóc tantum árgenti auferat?*] Videsne *Tantum* quod in primis acuere auctor debuit, in Thesi conticescere. Lege ex nostris fere omnibus:

Hicíne ut a nobis tántum hoc argenti auferat.

65. *Vides tuum peccatum esse elatum foras?*] Omnes l. s. hoc ordine collocant, *peccatum tuum*. ita non oporteret ex *tuum*, quicquam elidere. aliqui libri recentiores habent, *jam esse elatum:* Bembinus, *esse delatum*. quod ita recipiendum est, ut *d* sit medium duarum vocalium ut in *med erga*. FAERNUS.

Vides peccatum tuum esse delatum foras:

D addi ad hiatum supplendum, praesertim post vocalem brevem; et Terentio

Neque iám celare id pósse te uxorém tuam:
Nunc quód ipsa ex aliis aúditura sít, Chreme,
Id nósmet indicáre placabílius est.
Tum hunc ínpuratum póterimus nostró modo
Ulcísci. *P.* atattat, nísi mi prospicio, haéreo.
Hi gládiatorio ánimo ad me adfectánt uiam.
C. At uéreor ut placári possit. *D.* bóno animo es.
Ego rédigam uos in grátiam; hoc fretús, Chreme,
Cum e médio excessit únde haec susceptást tibi.
P. Itane ágitis mecum? sátis astute. adgrédimini.
Non hércle ex re istius me ínstigasti, Démipho.
Ain tu? úbi quae lubitum fúerit, peregre féceris,

et Faerno indignum est. Nostri universi ***Esse elatum;*** ut Adel. IV, 4, 18. ***Quod minume est opus usquam efferri;*** hoc est, ***Divulgari.*** Lucilius apud Nonium v. Committere; ***Nec mysteria ecferres foras.*** Sic alii passim. At Bembinus corrector de versu magis quam de sententia sollicitus, ***Delatum*** de suo dedit. Quantilla opera utrique melius consulitur?

> ***Vides peccatum tuum hoc esse elatum foras:***

Peccatum tuum hoc; ut alias, ***Thaide*** hac ***tua: Tua*** illa ***duritia: Tuo*** isto ***invento: Tuae*** istaec ***rationes***, ***Tuus*** iste ***animus aequus. Meo*** hoc ***Eunucho: Opinionem*** hanc ***tuam.***

66. ***Neque jam id celare posse te uxorem tuam***] Nostri plerique ***Neque id jam.*** Lege,

> ***Neque jam celare id posse te u. t.***

67. ***Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit Chreme***] Liber Bembinus ***auditurast;*** sed versus laborat, nisi vel duae primae dictiones facta dialysi in ***quod***, constituant dactylum, vel ejus dictionis postrema littera elisa, deinde vocali per synaloephen abjecta in prima sede sit spondeus; in secunda veró, non facta vicissim synaloepha in sequentium dictionum vocalium concursu, Iambus. FAERNUS. Nostri ***Auditura sit***, versu ipso jubente.

70. ***Ulcisci. 'Attat***] Hiat versus, contra artem et Nostri morem. Repone,

> ***Ulcisci: atattat, nisi mi prospicio, haereo,***

Vide ad And. I, 1, 98.

75. ***Itane agitis mecum? satis astute adgredimini***] Prava distinctio est, et sententiae incommoda. Tu sic:

> ***Itane agitis mecum? satis astute. adgredimini.***

Ubi ***Satis astute***, Ironia est: et ***Adgredimini***, modi imperativi. Provocat eos, ad adgrediendum, si ausint.

77. ***Ain tu? ubi peregre tibi quod lubitum fuerit feceris***] In libro Bembino, ita legitur:

> ***Ain tu? ubi quae libitum fuerit peregre feceris.***

quod et numerosius, et sermoni cotidiano accommodatius est. FAERNUS.

Bembinus hic recte: nostri mendose: ***Ain tu tandem, ubi peregre tibi quod lubitum fuerit feceris.*** Cave vero pro ***Ain tu***, cum quodam substituas ***An tu.*** Cur hoc? Quia nihil praecessit, inquit, ad quod referatur. Atqui vel sic usurpant ***Ain tu?*** nativa Latio elegantia. Plautus Asin. IV, 2, 3.

> ***Ain tu? apud amicam munus adulescentuli Fungare?***

Capt. IV, 2, 112.

> ***Ain tu? dubium habebis, etiam sancte cum ego juro tibi?***

Neque huíus sis ueritus faéminae primáriae,
Quin noúo modo eii fáceres contuméliam;
Ueniás mihi precibus laútum peccatúm tuum?
Hisce égo illam dictis íta tibi incensám dabo,
Ut né restinguas, lácrumis si extilláueris.
D. Malúm, quod isti dí deaeque omnés duint.
Tantáne adfectum quémquam esse hominem audácia?
Non hóc publicitus scélus hinc deportárier
In sólas terras? *C.* ín id redactus súm loci,
Ut quíd agam ex illo prórsus nesciam. *D.* égo scio:
In iús eamus. *P.* ín ius? huc, si quíd lubet.

79. *Novo modo ei quin faceres contumelias*] Liber Bembinus habet *contumeliam;* quod et usitatius est cum verbo *facere*. omnes vero quotquot sunt libri scripti verba sic ordinant, *quin novo modo ei*. qua lectione admissa, versum ita sustentamus, ut in *novo* subtracta littera *u*, quemadmodum in *invidia*, duo *o* in unam syllabam coeant: *ei* vero sit spondeus, ut saepe apud antiquos poetas. FAERNUS.

Nostri *Contumelias:* cetera recte. In *Novo* non *subtracta u*, sed contracta syllaba, pronuntiatione veteri *Nowo*. Sic Plautus *Nowo modo* Mil. III, 1, 30. et Pseud. I, 5, 156. Atque ita alibi per numeros casusque fere omnes, una syllaba, *Nowi*, *nowae*, *nowa*, *nowos*. Epid. V, 2, 62. Most. I, 3, 105. Cas. I, 1, 30. Truc. II, 1, 33. II, 4, 32. III, 2, 9.

80. *Venias nunc precibus lautum peccatum tuum*] Nostri plerique, *Venias nunc mihi precibus*: unus, *Venias mihi nunc precibus:* alter, *Venias mihi precibus nunc:* Tolle illud *Nunc*, quod et sedis incertae est; et nihil sententiae confert; et lege, quod Comicum et ex medio sumptum est,

Venias mihi precibus lautum peccatum tuum.

84. *Hominem quemquam esse audacia*] O. l. s. sic verba ordinant, *quemquam esse hominem audacia*? FAERNUS. Sic et nostri.

85. *Nonne hoc publicitus*] Τὸ *ne* non est in libro Bembino. ita restat nuda negatio, quae per interrogationem prolata, expressionem habet indignitatis, ut, *Non haec o Palla dederas promissa parenti*. FAERNUS. Nostri omnes *Nonne*. Nihil interest.

87. *Nesciam prorsus*] Liber Bembinus, *prorsum*, apposite ad rationem versus. FAERNUS.

Ut quid agam cum illo, *nesciam prorsum*. *Ego scio*. Quinque nostri *Ex illo*, non *Cum illo*. Deinde illud nota, quod Faernus ex Bembino dedit,

Nesciam prorsum. *Ego scio*.

ubi *Prorsum*, quod semper apud Nostrum alias, et suo jure debet acui, in Thesi deprimitur. Unus ex nostris, *Prorsus nesciam.* Repone,

Ut quid agam ex illo prorsus nesciam. Ego scio.

Prorsus nesciam; ut Hec. III, 4, 30. *Prorsus nescio*, *Quo pacto hoc celem*. *Ex illo*, idem quod *Postilla*, *Posthac*. *Ex illo, loco, tempore, facto*. Virgil. Aen. II, 169.

Ex illo fluere ac retro sublapsa referri.

Ubi Servius: *Ex illo: facto vel tempore*. Eo, inquit Chremes, loci redactus sum, ut quid deinde faciam nescio. Nam *Quod cum Phormione faceret*, nil difficile: condonaret ei argentum.

D. Adsequere ac retine, dúm ego huc seruos éuoco.
C. Enim sólus nequeo: accúrre huc. *P.* una iniúriast
Tecúm. *C.* lege agito ergo. *P.* áltera est tecúm, Chreme.
D. Rape húnc. *P.* itan agitis? énimuero uocést opus:
Nausístrata, exi. *C.* os ópprime. *D.* inpurúm uide,
Quantúm ualet. *P.* Nausístrata, inquam. *C.* nón taces?
P. Taceám? *D.* nisi sequitur, púgnos in uentrem íngere.
P. Uel óculum exculpe: est úbi uos ulciscár probe.

Actus V. Scaena IX.

NAUSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

N. QUI nóminat me? *C.* hem. *N.* quíd istuc turbaest óbsecro,
Mi uír? *P.* ehem, quid nunc óbstipuisti? *N.* qui híc homost?

89. *Adsequere ac retine dum ego hinc servos evoco*] Liber Bembinus asyndeton profert: et pro *hinc*, et is liber, et Victorianus habet *huc*: hoc modo: *Adsequere ac retine dum ego huc servos evoco.* FAERNUS. Nostri omnes, *Ac retine:* duo *Huc*, non *Hinc*.

90. *Etenim nequeo solus. adcurre huc*] Bembinus liber, Basilicanus et Victorianus, et aliqui alii, ac Donatus pro *etenim*, *enim* habent. soli vero ii duo antiquissimi libri, id est Bembinus et Victorianus, τὸ *huc* non habent: ita stat versus, transeunte tamen hujus prima syllaba in ultimam praecedentis. FAERNUS.

Enim nequeo solus accurre. Una injuriast.

Sic Bembinus et Victorianus. Contra nostri omnes cum Edd vett.

Enim solus nequeo: accurre huc. Una injuriast.

Utrumque versui satisfacit: placet tamen posterius.

92. *Itane agitis?*] Idem liber *sic agitis*, ut et versus exposcit. FAERNUS. Nostri omnes *Itane*, versu patiente.

96. *Vel oculum exculpe*] Omnes l. s. praeter Bembinum *exclude* habent. quam et veram arbitror lectionem. est enim antiqua locutio, *excludere oculum*. Plautus in Poenulo [Pseud. I, 5, 95.]: *Excludito mihi hercle oculum, si dedero.* FAERNUS.

Ib. *Est ubi vos ulciscar locus*] In eodem libro legitur *ulciscar probe*. non enim de loco, quem non erat mutaturus, est sermo; sed de facultate, quam habebat ulciscendi senes. FAERNUS.

Nostri *Exclude;* et pro *Probe*, *Locus*, et sic Priscianus p. 1029. Placet lectio Bembina. Plautus Pseud. V, 2, 26. *Erit, ubi te ulciscar, si vivo.* Poen. V, 4, 58. *Nam pol ego te ulciscar probe.*

2. *Mi vir.* PH. *hem quid nunc obticuisti?*] Plures l. s. *obstupuisti*, ita et

Non míhi respondes? *P.* hícine ut tibi respóndeat?
Qui hercle, úbi sit, nescit. *C.* cáue isti quicquam créduas.
P. Abi, tánge: si non tótus friget, me énica.
C. Nihil ést. *N.* quid ergo est quód istic narrat. *P.* iám scies:
Auscúlta. *C.* pergin crédere? *N.* quid ego óbsecro
Huic crédam, qui nil díxit? *P.* delirát miser
Timóre. *N.* non pol témerest, quod tu tám times.
C. Egon tímeo? *P.* recte sáne: quando níl times,
Et hoc níhil est ego quod díco, tu narrá. *D.* scelus,
Tibi nárret? *P.* eho tu, fáctumst abs te sédulo
Pro frátre. *N.* mi uir, nón mihi dicis? *C.* át. *N.* quid at?
C. Non ópus est dicto. *P.* tíbi quidem: at scito huíc opust.
In Lémno. *C.* hem, quid agis? *D.* nón taces? *P.* clam te. *C.* eí mihi.
P. Uxórem duxit. *N.* mí homo, di meliús duint.
P. Sic fáctumst. *N.* perii mísera. *P.* et inde fíliam

Victorianus, et Bembinus, sed hic per *i* in secunda syllaba hoc modo *obstipuisti.* sane hoc non Admiratus es exponemus, sed Stupidus, et quasi saxeus effectus es prae timore. ceterum in versu dimetiendo, vel ex vir *r* elidendum, vel ex *hem m*: quamvis consonans consequatur. vel legendum, ut in Victoriano, et Basilicano, *chem.* FAERNUS. Nostri *Ehem*, et ex illis duo *Obstupuisti.* Porro lege *Qui hic* non *Quis hic.*

4. *Cave isti quicquam credas*] Legendum *creduas*, nisi quis Iambicum trimetrum catalecticum facere velit: quod non placet: in *isti* autem haud dubie *s* elidendum. FAERNUS. Libri quidam *Credas;* sed versus ipse jubet *Creduas.*

6. N. *Quid ergo est?*] Liber Bembinus non habet *τὸ est*, quod nec necessarium videtur: a superiore enim repetitur. FAERNUS.

Quid ergo? quid istic narras? Nostri omnes *Est;* et nonnulli *Quod istic.* Lege et distingue:

Nihil est. Quid ergo est quod istic narrat?

11. *Et hoc nihil est quód ego dico*] Lege accentu venustiore,

Et hoc nihil est égo quod dico, tu narra.

12. PH. *Eho tu*] Idem liber *ohe tu.* FAERNUS. *Ohe tu* ex Bembino Faernus, nostri omnes *Eho;* quod placet. Sic enim passim, *Eho, Ehodum.*

13. *Mi vir non mihi narras?*] Idem liber, *non mihi dicis.* FAERNUS. Nostri omnes *Narras.* Placet *Dicis*, quia sequitur *Dicto.*

15. *In Lemno. Hem quid ais? Non taces?*] Tres ex nostris bonae notae, *Hem quid agis?* quod sine dubio huc recipiendum.

Suscépit iam unam, dúm tu dormis. *C.* quíd agimus?
N. Pro di ínmortales, fácinus indignum ét malum.
D. Hoc áctumst. *P.* an quicquam hódie est factum indígnius?
Qui mi, úbi ad uxores uéntumst, tum fiúnt senes.
N. Démipho, te appéllo; nam me cum ísto distaedét loqui.
Haéc illac erant itiónes crebrae et mánsiones díutinae
Lémni? haeccine erat éa quae nostros mínuit fructus uílitas?

19. ***Pro di immortales facinus indignum et malum***] O. l. s. praeter Victorianum, et Vaticanum, et Basilicanum, ita habent: ***facinus miserandum et malum. miserandum*** autem, quoad Nausistratam, in quam ex hoc miseria redundabat: *malum*, quoad Chremetem, qui id amiserat. FAERNUS. Nostri universi *Indignum.*

20. PH. ***Hoc actumst.*** NA. ***an quicquam hodie est factum indignius?***
Qui mi ubi ad uxores ventumst, tum fiunt senes] Sic a Faerno est, qui quod in vett. Edd. invenerat, vel non ausus est mutare, vel non curavit. Atqui omnes nostri codices alias his personas assignant; hoc modo,

> DE. ***Hoc actumst.*** PH. ***an quicquam hodie est factum indignius?***
> ***Qui mi ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.***
> NA. ***Demipho, te appello.***

Dixerat Chremes, ***Quid agimus?*** Jam Demipho, ***Hoc actum est.*** Utrumque est diffidentis et desperantis. Sic alibi ***Actum est ilicet:*** et Heaut. III, 3, 3. ***Acta haec res est.*** Jam vero Nausistratae ea quae sequuntur dare, Plauto dignius est quam Terentio. Quanto honestius a Phormione dicuntur, quam ab honestissima matrona? Ille enim hoc agit, ut crimen senis aggravet, et uxorem ira incendat. Deinde illud specta: ***Indignum facinus*** et mox ***Indignius*** uni et eidem personae non belle assignari, at diversis optime.

22. ***Nam me cum hoc distaedet loqui***] O. l. s. ***nam me cum hoc ipso distaedet loqui.*** hoc modo versus, qui ut senarius Iambicus stare non potest, cujusmodi sunt praecedentes, stat ut trochaicus tetrameter catalecticus, cujusmodi sunt sequentes. FAERNUS.

Cum hoc ipso distaedet loqui. Sic et plerique Nostri ***Cum hoc ipso;*** versu tamen respuente. Codex Petrensis ***Cum hoc isto***: Regius ***Cum isto***. Repone,

> ***Demipho, te appello: nam me cum isto distaedet loqui.***

Charisius p. 178. ***Dis, valde: Ter. Phorm. Cum hac pol distaedet loqui.*** Unde hic reponere possis, ***Cum hoc pol.*** Sed ***Isto*** potius est: nam, ut Donatus alicubi, ***Iste*** de eo dicimus, quem contemnimus aut aversamur.

23. ***Haeccine erant itiones crebrae***] Donatus Eun. III, 5, 34. ***Haec pro Hae, ut in Phormione: Haec illae erant itiones crebrae.*** Ita certe hic legendum: ***Illae itiones;*** ut versu sequente ***Ea vilitas.*** Sic And. I, 1, 99.

> ***Haec illae lacrimae, haec illa est misericordia. Illae*** sine sententiae damno abesse hinc non potest.

24. ***Haeccine erat, quae nostros fructus minuebat vilitas?***] Aliqui libri, inter quos Bembinus, Victorianus, et Basilicanus, post ***erat***, habent prono-

D. Égo, Nausistrata, ésse in hac re cúlpam meritum nón nego;
Sét ea quin sit ígnoscenda. *P.* uérba fiunt mórtuo.
D. Nám neque neclegéntia tua néque odio id fecít tuo.
Uínolentus fére abhinc annos quíndecim muliérculam
Eám compressit, únde haec natast: néque postilla unquam áttigit.
Éa mortem obiit, é medio abiit: quí fuit in re hac scrúpulus.
Quámobrem te oro, ut ália tua sunt fácta, aequo animo et hóc feras.
N. Quíd ego aequo animo? cúpio misera in hác re iam defúngier,

men *ea;* ceterum Bembinus, et Victorianus pro *minuebat*, quod respuit versus, habent *minuit*. quod si recipimus, praeteriti temporis erit. sane in libro Bembino ita collocantur verba, *Ea quae nostros minuit fructus vilitas.* FAERNUS.

Ea quae nostros fructus minuit vilitas. Ea Nostri fere omnes, et *Minuebat*. Unus tantum *Fructus minuit*: alius *Minuebat fructus*. Repone cum Bembino,

Ea quae nostros minuit fructus vilitas.

Ea suavior collocatio est, et magis de more Terentiano.

25. *Culpam meritam non nego*] *Meritum* habent aliqui libri, inter quos Bembinus; subaudiendum est, Chremetem culpam meritum. quo modo et supra dictum est, *arbitrabitur commeruisse culpam.* item Plauto in Captivis [II, 3, 43.] *Neque te commeruisse culpam.* FAERNUS.

Nostri omnes *Meritam;* et sic in textu reliquerat Faernus. Nos *Meritum*, ut par est, reponimus. Plautus Aul. IV, 10, 8.

Fateor peccavisse me, et me culpam commeritum scio.

26. *Sed eam quae sit ignoscenda*] Bembinus liber, et omnes fere alii *sed ea.* quod vero sequitur, Bembinus ita habet, *quin sit ignoscenda*: et subaudiendum est, negare non poteris: vel, nemo negaverit. atque hanc esse germanam Terentii lectionem, etiam Donatus ostendit, exponens eum locum, *Verba fiunt mortuo*: ubi dicit non esse passum parasitum, ut totam sententiam senex explicaret. FAERNUS.

Nostri mendose *Quae*. Ceterum male Donatus, qui *Mortuo* intelligit Chremeti. Immo de Nausistrata accipiendum; frustra aeque eam orari, ac mortuo verba fieri. Vide Plaut. Poen. IV, 2, 18. et Bacch. III, 4, 21.

27. *Neque id odio fecit tuo*] Idem liber Bembinus, et Victorianus, et Donatus, *neque odio id fecit tuo.* numero et compositione meliore. FAERNUS. Sic et Nostri *Id fecit.*

30. *Qui fit in re hac scrupulus*] O. l. s. *qui fuit*, et pronuntiative legendum, ut sit sensus, ea sublata est, cujus vita, huic rei scrupulum afferret: jure enim posses viro irasci, a quo superducta tibi uxor adhuc viveret. FAERNUS.

31. *Ut alia tua facta sunt*] Liber Bembinus, Basilicanus, et Victorianus, *facta tua sunt.* quae collocatio etiam trochaicum sanat, aliter laborantem. FAERNUS.

Sét qui sperem? aetáte porro mínus peccaturúm putem?
Nón iam tum erat sénex, senectus sí uerecundós facit?
Án mea forma atque aétas magis nunc éxpetendast, Démipho?
Quíd mi hic adfers, quámobrem exspectem aut spérem porro nón fore?
P. Éxsequias Chreméti quibus est cómmodum ire, em témpus est.
Síc dabo: age nunc, Phórmionem quí uolet lacéssito:
Fáxo eum talí mactatum atque híc est infortúnio.
Rédeat sane in grátiam: iam súpplici satis ést mihi.

*Quámobrem te oro, ut ália facta
túa sunt, aéquo animo hóc
feras.*

Sic a Faerno. Nostri *Facta tua sunt, Tua facta sunt, Facta sunt tua:* Petrensis *Tua sunt facta.* Repono,

*Quamobrem te oro, ut alia tua
sunt facta, aequo animo et hoc
feras.*

Túa sunt facta, ut supra V, 8, 39. *Aut túa facta adeo.* Porro illud nota, in Faerni lectione *Aéquo animo* pronuntiari; in nostra, alio accentu, *Aequo ánimo*: atque hunc verum esse repetitio ipsa probat,

Quid ego aequo ánimo?

Nam, ut saepe ante dixi, verba repetita eodem semper accentu iterantur.

33. *Set quid sperem?*] Lege ex scripto codice apud Lindenbrogium, *Set qui sperem?* quomodo, quo pacto?

34. *Jam tum erat senex*] Lego per interrogationem, ut priora et sequentia:

*Non jam túm erat senex, senectus
si verecundos facit?*

Senex per unam syllabam, vel duas breves saepe habes apud Nostrum.

35. *An mea forma atque actas
núnc magis*]

Repone, ut *Mágis* in ictu sit,

*An mea forma atque aetas mágis
nunc expetendast, Demipho?*

36. *Quid mihi nunc affers*] Iidem duo antiquissimi libri Bembinus, et Victorianus, et Donatus, *quid mihi hic affers.* nec sane aliter stat versus; *mihi* autem una syllaba est. FAERNUS.

37. *Jam tempus est*] Multi l. s. inter quos Bembinus, et Basilicanus, pro *jam* habent *hem*, ita etiam metrica ratione exigente. sed Bembinus sine aspiratione. FAERNUS.

38. *Sic dabo: age nunc age*] Multo plures libri scripti, et in iis Bembinus et Victorianus, item Donatus non habent posterius *age*, quod et respuit versus, qui debet esse trochaicus, ut ceteri. FAERNUS.

39. *Faxo tali eum mactatum atque hic est infortunio*] In libro Bembino, ita sunt haec verba, *Faxo tali sit mactatus.* quae locutio ut usitatior est, Virg. [Aen. IX, 154.] *Haud sibi cum Danais rem faxo, et pube Pelasga, Esse putet*, ita rationi versus incommoda. nam nisi ex *mactatus* s elidatur, stare non potest. nos ergo vulgatam sequemur, ut Donatus. FAERNUS.

Unus quoque ex Nostris cum Ed. vet. *Faxo tali sit mactatus.* Ceteri fere, *Faxo tali eum mactatum.* Lege ex codice Regio,

*Faxo eum tali mactatum atque hic
est infortunio.*

Heaut. II, 3, 100.

*Ademptum tibi jam faxo omnem
metum.*

Hábet haec eii quód, dum uiuat, úsque ad aurem oggániat.
N. Át meo merito crédo: quid ego núnc commemorem, Démipho,
Síngulatim, quális ego in hunc fúerim? *D.* noui aeque ómnia
Técum. *N.* merito hoc meó uidetur fáctum? *D.* minume géntium:
Uérum quando iam áccusando fíeri infectum nón potest,
Ígnosce: orat; cónfitetur; púrgat: quid uis ámplius?
P. Énimuero prius quam haéc dat ueniam, míhi prospiciam et Phaédriae.
Heús Nausistratá, priusquam huic respóndes temere, audí. *N.* quid est?
P. Égo minas trigínta per fallácias ab isto ábstuli.
Eás dedi tuo gnáto. is pro sua amíca lenoní dedit.
C. Hém, quid ais? *N.* adeón indignum hoc tíbi uidetur, fílius
Hómo adulescens sí habet unam amícam, tu uxorés duas?

42. *Quid ego nunc commemorem, Demipho*] Liber Bembinus, et Basilicanus *nunc ea.* ita emendatum est et in Victoriano. FAERNUS.

Quid ego nunc ea commemorem, Demipho.

Dele *Ea* cum tribus Nostris, et versu volente et sententia.

43. *Singillatim qualis in hunc fuerim*] *Singillatim* Basilicanus, et Victorianus; at Bembinus, et aliqui alii *singulatim*: omnes vero illi; *qualis ego in hunc fuerim.* et τὸ *singulatim* quidem versus admittit, sicut et *singillatim*, pronomen vero *ego* etiam exigit. FAERNUS. *Singulatim* duo Nostri; *Ego in hunc* omnes.

44. *Meriton hoc meo videtur factum?*] Ita Basilicanus et Victorianus. at aliqui libri, et in iis Bembinus, *merito hoc meo*, nec aliter stat versus: in quo etiam τὸ *meo* monosyllabon est. FAERNUS. Etiam Nostri aliquot *Merito.*

49. *Ego minas triginta per fallaciam ab illo abstuli*] Unus ex nostris *Fallacias*, tres *Ab isto.* Repone, versu exigente:

Ego minas triginta per fallacias ab isto abstuli.

Sic supra IV, 3, 67. *Occidisti me tuis fallaciis.* De una techna et fabrica dictum pluraliter. Plautus Mil. III, 3, 2.

Hanc fabricam fallaciasque
Minus si tenetis, denuo volo percipiatis plane.

Isto est contemnentis.

51. *Hem quid ais? Adeone hoc indignum*] Nostri plerique, *Adeo hoc.* Repone,

Hem quid ais? Adeon indignum hoc tibi videtur, filius.

Níl pudere? quo óre illum obiurgábis? respondé mihi.

D. Fáciet ut uolés. *N.* immo ut meam iám scias senténtiam:

Néque ego ignosco, néque promitto quícquam, neque respóndeo,

Príus quam gnatum uídero: eius iudício permitto ómnia.

Quód is iubebit, fáciam. *D.* mulier sápiens es, Nausístrata.

N. Sátin tibi est, Chreme? *C.* ímmo uero púlchre discedo ét probe,

Ét praeter spem. *N.* tú tibi nomen díc quod est? *P.* min? Phórmio:

Uéstrae familiae hércle amicus, ét tuo summus Phaédriae.

N. Phórmio, at ego ecástor posthac tíbi quod potero et quaé uoles

54. ***Immo ut jam scias meam sententiam***] Alii aliter, sed Bembinus ita, ***immo ut meam jam scias sententiam***. FAERNUS. Nostri *Jam meam*.

56. ***Priusquam gnatum video. ejus judicio***] O. l. s. *videro*: in dimetiendo autem versu, *ejus* monosyllabum est. FAERNUS. Sic Nostri fere omnes *Videro*.

58. ***Satis tibi est***] Bembinus, et omnes alii fere l. s. *satin*. ego puto sic stare versum, ut eliso *n* ex *satin*, et in *tibi est*, non facta synaloepha, in prima sede sit tribrachus, in secunda Iambus. FAERNUS.

Quod is jubebit, faciam. PH. *Mulier sapiens es, Nausistrata*
NA. *Satin tibi est?* PH. *Immo vero pulchre discedo et probe,*
Et praeter spem. Frustra laborat Faernus de versu constituendo: *Sátin ti--bí est*, ut secundus sit Iambus, stare non potest: ne addam, in secunda sede non *Iambum*, ut ille aliud agens dicit, sed Trochaeum aut Spondeum requiri. Tu repone, personis quoque mutatis:

Quod is jubebit, faciam. DE. *Mulier sapiens es, Nausistrata.*
NA. *Satin tibi est, Chreme?* CH. *Immo vero pulchre discedo et probe,*
Et praeter spem. Demipho, laetus de tam prospero rei exitu, cum Phaedriam videret de patre suo judicem constitui, *Mulier*, inquit, *sapiens es*; illa vero ad maritum, *Satin tibi est;* si filii tui judicio tibi standum erit? Cui ille insperato gaudio elatus, cum nihil a filio metuendum erat, *Pulchre*, inquit, *et probe et praeter spem discedo.* In lite, causa, pugna, *Discedere* quis dicitur *Inferior* vel *Superior*: ergo hic *Pulchre discedit*. Librarii vero, qui haec Phormioni dederunt, venerem omnem sustulerunt ex Fabulae fine: laeti jam omnes, qui in culpa aut metu erant, hic abeunt, placata Nausistrata. Sic in aliis omnibus solet Terentius. Qualis ergo conjecturae reus est, qui Phormioni haec tribuens, etiam in textum recepit, *Discedo* [*ultus*] *et probe*? Quasi vero Phormio, rebus jam tranquillatis, Phaedriae amici sui patrem odisse vellet aut posset?

Fáciamque et dicám. *P.* benigne dícis. *N.* pol meritúmst tuum.
P. Uín primum hodie fácere, quod ego gaúdeam, Nausístrata,
Ét quod tuo uiro óculi doleant? *N.* cúpio. *P.* me ad cenám uoca.
N. Pól uero uoco. *D.* eámus intro hinc. *C.* fíat: set ubi est Phaédria
Iúdex noster? *P.* iam híc faxo aderit. Uós ualete et plaúdite.

59. *Tu tuum nomen dic quod est? P. mihin? Phormio*] Si *Tuum nomen;* tum intulisset *Meumne*, non *Mihin.* Lege ergo cum codice Regio,

Et praeter spem. NA. *Tu tibi nomen dic quod est?* PH. *Min? Phormio.*

65. CH. *Fiat: set ubi est Phaedria Iudex noster?*] Donatus, Ed. vet. et unus ex Regiis *Nausistratae* hoc tribuunt; ceteri libri *Chremeti.* Utrumvis satis commode: malim tamen Chremetis hoc esse; et senem cura ac miseria liberum non sine ioco ex Scena exire.

F I N I S.

INDEX I

RERUM ET VOCABULORUM.

INDEX II

SCRIPTORUM.

LIPSIAE: IMPRESSIT C. E. ELBERT.